

Militair Rechtelijk Tijdschrift

Gedrukt en uitgegeven op last van het Ministerie van Defensie

Deel LXII
Januari 1969

Aflevering

1

INHOUD

Bijdrage

A. Kok, res. eerste-luitenant v. spec. d. Inf., Vliegtuigkaperij	1
--	---

Strafrechtspraak

Poging tot zware mishandeling, meermalen gepleegd. Met het voornemen zichzelf van het leven te beroven, als bestuurder van een auto, waarin ook 4 andere personen gezeten waren, met een snelheid van 100 km/u de rechter wegberm ingestuurd, waarbij het van bestuurders wil onafhankelijke omstandigheden te wijten is geweest, dat geen der inzittenden verwondingen van betekenis heeft opgelopen. KRIJGSR.: 6 maanden gev. str., waarvan 3 maanden voorw., proeft. 3 jaar en voorw. t.b.R., proeft. 3 jaar; H.M.G.: 4 maanden gev. str., geheel voorw., proeft. 3 jaar. In beide instanties auto aan het verkeer onttrokken. (W.Sr. art. 36a, 37a, 37b, 45, 302)	10
Analogische toepassing van de betrokken wetsartikelen. Tegemoetkoming in de kosten van de raadsman van verzoeker, dpl. wachmeester, die terzake van een verkeersdelict was vrijgesproken. (W.Sr. art. 591a)	16
Overtreding van art. 25 W.V.W. en aan zijn schuld te wijten beschadiging van enig spoorwegwerk. Met een auto, tengevolge van onvoldoende oplettendheid, van de weg geraakt, waardoor een afrastering van het terrein van de N.S. werd vernield en 2 steunen voor trekdraden voor wissels en seinen onbruikbaar werden. (W.Sr. art. 351; W.V.W. art. 25)	17
Desertie gepleegd in tijd van vrede, aangevangen op 17 febr. 1963 (in tijd van oorlog) en geëindigd op 20 juli 1968 (in tijd van vrede). (W.M.Sr. art. 71a, 98; W.Sr. art. 1(2))	20
Mondelinge belediging, meermalen gepleegd, van een opperwachmeester der Kon. marech. door een dpl. soldaat: „Ik heb schijt aan de marechaussee; de „marechaussee is tuig; het zijn matennaaiers en ze deugen nergens voor”; feitelijke insubordinatie: vervolgens de opperwachmeester met gebalde vuist tegen de schouder gestoten. (W.M.Sr. art. 108, 117, 121)	23
Poging tot het als militair zich door een listige kunstgreep tijdelijk aan de vervulling van zijn dienstverplichtingen onttrekken door het aan zijn commandant voorleggen van een aanvraag tot het verkrijgen van 1 dag sollicitatieverlof en een vervalste brief op het briefpapier van Crown Plastics. (W.M.Sr. art. 97, 101; W.Sr. art. 45)	26

Tuchtrechtspraak

Een korporaal van aflossing had door onoplettendheid verzuimd aan te treden voor het tweede appel wachtsvolk ondanks dat extra diligentie vereist was, nadat hij voor het eerste appel wachtsvolk op dezelfde dag, zij het onder verzachtende omstandigheden, te laat was aangetreden. Voorts ongeschoren en met te lang haar aangetroffen. (W.K. art. 61, 62, 65 en 66)	30
Een dpl. soldaat was gestraft met 14 dagen verzuwaard arrest terzake van ziek thuis zijnde en in staat om te reizen, uit onachtzaamheid niet direct gehoor gegeven aan een schriftelijke lastgeving van de militaire controlerende arts om naar zijn onderdeel terug te keren en daarbij 23 uur later gearriveerd. Klager niet schuldig bevonden aan het hem in de strafreden verweten vergrijp; tenietdoening van de strafoplegging. (W.K.art. 66)	32
Een dpl. soldaat was gestraft met 3 maanden plaatsing in een tuchtklasse. Hij had tijdens een kaartlees oefening een veldfles laten vullen met cognac en daaruit gedronken totdat de fles tegen de tijd van terugkeer leeg was. Tijdens de terugrit trad hij zeer luidruchtig op. De sergeant-wagenc. was daartegen — in	

BIJDRAGE

Vliegtuigkaperij in het internationaal recht

door

A. KOK, res. Eerste-Luitenant v.s.d. Inf.

Inleiding. In het rapport¹⁾ van de commissie militair strafprocesrecht van de Nederlandse Orde van Advocaten — opgesteld naar aanleiding van de ministeriële nota over een nieuw militair strafprocesrecht²⁾ — wordt met nadruk op de internationale aspecten van het militaire strafrecht gewezen. De commissie wijst terzake op de betreurenswaardige vernauwing van het gezichtsveld, omdat aan deze aspecten zo goed als geheel in de nota werd voorbijgegaan. Terecht wijst zij op de mogelijkheid, dat onze strijdkrachten, ook als ons land voor een oorlog gespaard blijft, in toenemende mate bij preventieve, controlerende en politieke interventies van de Verenigde Naties, in NAVO-verband en bij andere bondgenootschappelijke acties betrokken kunnen worden.

De commissie meent, en onzes inziens terecht, dat de militaire strafrechtjurist vertrouwd moet zijn met de straftechnische, tuchtrechtelijke en *volkenrechtelijke*³⁾ aspecten van het militaire strafrecht.

Uitgangspunt. De gebeurtenissen rond het El Al-vliegtuig, hetwelk op 23 juli 1968 gedwongen werd van koers te veranderen, doen een aantal rechtsvragen rijzen. Vragen welke interessant genoeg zijn om deze aan een nader onderzoek te onderwerpen en waarbij het internationale recht een belangrijke rol speelt.

Gaan wij allereerst de gebeurtenissen na, dan zien wij, dat op 23 juli 1968 een Boeing-707 van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al van het vliegveld bij Rome, voor de lijnvlucht Rome—Tel Aviv, opsteeg. Het toestel had, naast de bemanning, 48 passagiers aan boord, onder wie twee leden van de Arabische guerilla-organisatie „Volksfront voor de bevrijding van Palestina”. Deze twee guerilla’s dwongen, tijdens de vlucht, de bemanning hun koers te wijzigen naar Algiers, waar het toestel aan de grond werd gezet, voor onderzoek in beslag werd genomen en bemanning en passagiers werden geïnterneerd. Zowel Nederland als Groot-Brittannië probeerden, zonder resultaat, langs diplomatieke kanalen een oplossing te vinden. De Internationale Federatie van verkeersvliegers (Ifalpa) kwam in het geweer en tenslotte ver-

---

¹⁾ Dit rapport is afgedrukt in het Militair Rechtelijk Tijdschrift deel LXI, april 1968, blz. 208 e.v.

²⁾ Deze nota werd 16 augustus 1966 door de ministers van justitie en van defensie aan de voorzitter van de Tweede Kamer aangeboden.

Zie voor de tekst van deze nota het Militair Rechtelijk Tijdschrift, deel LIX, oktober 1966, blz. 514 e.v.

³⁾ Cursivering van schrijver.

zocht de Algerijnse minister van Buitenlandse Zaken, Boeteflika, de secretaris-generaal OE THANT om mee te werken aan een „bevredigen-„de oplossing”. Successievelijk kwamen vrouwelijke passagiers en kinderen, later gevolgd door de overige passagiers (met uitzondering van die met de Israëlische nationaliteit), en weer later de resterende passagiers, bemanningsleden en het vliegtuig, vrij (september 1968). Een en ander dank zij de ijver en (diplomatieke) bemoeiingen van de Italiaanse regering.

Diefstal. Daar gesteld kan worden, dat de Boeing-707 door de beide guerilla's gestolen is — zij het, en hier komen wij later op terug, dat dit een zeer bijzondere vorm van diefstal is — zal stil moeten worden gestaan bij het onderwerp diefstal.

In ons nationale recht wordt tegen diefstal straf bedreigd (art. 310 W.v.S.). Gebeurt dit onder bedreiging met geweld, dan is er sprake van een strafverzwarende omstandigheid (art. 312 W.v.S.). Dit laatste deed zich hier voor, zodat gesproken kan worden van diefstal van een vliegtuig met geweldpleging. Daar dit zich echter ver buiten ons territoir afspeelt en de daders geen Nederlanders zijn, noch Nederlandse rechtsgoederen aangetast worden, zal dit strafbare feit (diefstal) niet onder de Nederlandse strafwetgeving vallen.

Onder welk strafrecht dan wel, is de vraag, waarbij het vinden van een antwoord een juridisch probleem oplevert. Er zal nl. gekozen moeten worden tussen Israëliisch, Italiaans, Algerijns of Egyptisch (of ander Arabisch) recht. Israëliisch recht omdat de handeling gericht is tegen een rechtsgoed onder Israëlische jurisdictie; Italiaans omdat opgestegen is vanaf Italiaanse bodem en het strafbare feit mogelijk op Italiaans grondgebied (luchtruim) is gepleegd; Algerijns omdat in Algerije geland is; Egyptisch (of ander Arabisch) recht omdat de daders tot dat land behoren.

Juridisch is de werkingssfeer van de nationale strafwetgeving via een viertal beginselen, of combinaties daarvan, te benaderen. Men kent nl. het *territorialiteitsbeginsel*, het *nationaliteitsbeginsel*, het *beschermingsbeginsel*, en het *universaliteitsbeginsel*.

Bij het *territorialiteitsbeginsel* bepaalt elke staat voor het eigen grondgebied wat strafwaardig is. De eigen rechter zal die strafrechtsregels handhaven.

Het *nationaliteitsbeginsel* (ook wel *actief personaliteitsbeginsel* genoemd) houdt in, dat de nationale strafwet toepasselijk is op onderdanen van de staat, ongeacht de plaats waar zij zich aan het strafbare feit hebben schuldig gemaakt. Ook als dit gebeurt binnen het rechtsgebied van een andere staat.

Spreeken wij over het *beschermingsbeginsel* (ook wel *passief personaliteitsbeginsel* geheten) dan bedoelen wij, dat de strafwet van toepassing

is op een ieder, ongeacht zijn nationaliteit en ongeacht de plaats waar het strafbare feit gepleegd is, als zo'n handeling tegen rechtsgoederen van de staat gericht is.

Tenslotte wordt bij het *universaliteitsbeginsel* de strafwet van toepassing verklaard op een ieder, die zich waar ook, aan strafbare feiten schuldig maakt. Uitgangspunt daarbij is, dat de (iedere) staat de roeping heeft een wereldrechtsorde te handhaven.

In de *grondwet* wordt dit beginsel in art. 58 als volgt onder woorden gebracht: Hij (de koning) bevordert de ontwikkeling der internationale rechtsorde.

Het zal duidelijk zijn, dat rechters van verschillende nationaliteit de daders, die het vliegtuig kaaptten, zouden kunnen berechten. Het meest voor de hand liggend is dan, dat recht gesproken wordt door de rechterlijke macht van de staat in wier handen de daders zich bevinden. Blijft dit achterwege, of wil een andere staat — bijvoorbeeld op grond van zijn *territorialiteitsbeginsel*, of zijn *nationaliteitsbeginsel* of zijn *beschermingsbeginsel* — zijn strafwetgeving op de daders toepassen, dan kan om uitlevering verzocht worden. Men bedenke daarbij, dat ook in het internationale recht het „ne bis in idem” gebruikt wordt.

Kaperij. Hiervoren werd gesteld, dat het Israëlische vliegtuig gestolen werd. Gezien echter de bijzondere omstandigheden waaronder dit gebeurde, nl. tijdens de luchtreis, is hier duidelijk sprake van een bijzondere vorm van diefstal. Vóór de luchtvaart tot ontwikkeling kwam, bestond er reeds een soortgelijk delict (strafbaar handelen) in de vorm van diefstal, onwettige daad van geweld of aanhouding van een schip. Bekend onder de naam zeeroof, kaperij of piraterij. Dit delict werd vaak in volle zee (mare liberum) gepleegd. Hierdoor viel het in feite buiten de jurisdictie (rechtsmacht) van de staat. Volkenrechtelijk loste men dit op door een beroep te doen op het *universaliteitsbeginsel*, omdat anders de zeerover in vele gevallen straffeloos zou zijn. Volkenrechtelijk breidde men in het *Verdrag van Genève* van 29 april 1958 (art. 15) de zeeroof uit tot luchtroof. Buiten de werking van dit artikel vallen oorlogsvaartuigen en militaire luchtvaartuigen. ROY PULSIFER en ROBERT P. BOYLE wezen er op¹⁾, dat artikel 15 van het *Verdrag van Genève* van 29 april 1958 van beperkte waarde was. Immers de strafbare handelingen moesten op of boven de vrije of volle zee, welke volkenrechtelijk niet onder de jurisdictie van een staat valt, gepleegd zijn. Dit sloot kaperij uit van een vliegtuig boven soeverein staatsgebied. Bovendien moest de strafbare handeling gepleegd zijn door iemand van buiten het schip of luchtvaartuig. Het is duidelijk, dat dit bij daden tegen bemanning, passagiers of eigendom van het vliegtuig zelf bezwaren oplevert.

¹⁾ The Journal of air law and commerce, autumn, 1964, no 4, blz. 325: *The Tokio convention on offences and certain acts committed on board aircraft.*

Luchtrecht. Op internationaal niveau is, toen de luchtvaart zich begon te ontwikkelen, getracht om regelend op te treden. Zo kwam het *Luchtvaartverdrag van Parijs* van 13 oktober 1919, met protocollen, tot stand; vervangen door het *Verdrag van Chicago* van 7 december 1944. Dit verdrag stelde de Internationale Burger Luchtvaart Organisatie (International Civil Aviation Organization, ICAO) in. Een organisatie welke het internationale recht met de stand der techniek in evenwicht tracht te houden. Bovendien schenkt de ICAO aandacht aan de politieke en economische zijde van de luchtvaart en het luchtverkeer. Deze organisatie is tevens een speciaal agentschap van de Verenigde Naties.

Onder auspiciën van de ICAO werd in augustus—september 1963 te Tokio een internationale luchtrechtconferentie gehouden. Bedoeling van deze conferentie was een *verdrag inzake strafbare feiten en bepaalde andere handelingen aan boord van luchtvaartuigen* op te stellen. Reeds jaren werden hiertoe pogingen ondernomen. De eerste poging hiertoe dateert van 1902. In latere jaren werden tal van voorontwerpen opgesteld. Onder andere geschiedde dit onder voorzitterschap van de Groningse professor BEEKHUIS in Genève (september 1956) en Montreal (september 1958). Al deze ontwerpen werden verworpen en uiteindelijk ontstond in 1962 te Rome een ontwerp hetwelk, in zijn hoofdvormen onveranderd, te Tokio werd aangenomen.

De conferentie te Tokio resulteerde in het *Verdrag van Tokio* van 14 september 1963.¹⁾ Dit verdrag behandelt een drietal hoofdbegrippen. Ten eerste draagt men de jurisdictie over strafbare handelingen aan boord van luchtvaartuigen op aan de staat welke het luchtvaartuig heeft geregistreerd. In de tweede plaats behandelt het verdrag de bevoegdheid van de piloot terzake, om zich tenslotte uit te spreken over het kapen van vliegtuigen.

Vliegtuigkaperij. Voor onze beschouwing is dit derde punt van bijzonder belang. Dat dit punt in het verdrag opgenomen werd, is aan de Verenigde Staten van Amerika te danken. Deze mogendheid wees er in een in 1962 gehouden zitting van een subcommissie in Montreal, op, dat in 1961 het aantal gevallen van vliegtuigkaperij²⁾ onrustbarend was gestegen. Vanuit Amerika werden vele piloten gedwongen hun koers te verleggen naar Cuba. Een belangrijk onderdeel van deze vorm van kaperij was, dat de piloten met bedreiging, vrijheidsberoving of door het toebrengen van letsel tot koerswijziging gedwongen werden om zodoende het toestel in bezit te krijgen of om op die manier illegale (onwettige) praktijken uit te voeren. Naar het nationale strafrecht gemeten zaten

1) Verdrag inzake strafbare feiten en bepaalde andere handelingen aan boord van luchtvaartuigen; Tokio, 14 september 1963, Traktatenblad 1964, nrs. 115 en 186.

2) Amerikaans slang: hijacking.

hier immers, aldus de Amerikaanse delegatie op eerdergenoemde commissievergadering, strafbare feiten in, welke het onderwerp zouden vormen van het nieuwe verdrag.

Gezien de gecompliceerde handelingen vereist om een modern vliegtuig te doen vliegen, was bovendien het gevaar voor passagiers, bemanning en vracht en, niet te vergeten, voor derden op de aarde niet te verwaarlozen. Bij het opstellen van het voorontwerp te Rome werd met grote meerderheid van stemmen, terzake een bepaling opgenomen. In het *Verdrag van Tokio* is dit uitgewerkt in hoofdstuk IV (onwettige overheersing van luchtvaartuigen). Het enige artikel uit dit hoofdstuk, *artikel 11* luidt:

1. Indien een persoon aan boord met geweld of onder bedreiging met geweld een luchtvaartuig tijdens de vlucht wederrechtelijk hindert, overmeestert of op andere onrechtmatige wijze onder zijn macht brengt, of wanneer zulks op het punt staat te geschieden, nemen de Verdragsluitende Staten alle passende maatregelen om aan de wettige gezagvoerder wederom het gezag over het luchtvaartuig te geven of om er voor te zorgen dat hij het gezag over het luchtvaartuig behoudt.

2. In de gevallen bedoeld in het voorgaande lid staat de Verdragsluitende Staat op welks grondgebied het luchtvaartuig landt de passagiers en de bemanning toe, hun reis zo spoedig mogelijk voort te zetten, en geeft hij het luchtvaartuig en zijn lading terug aan de rechthebbenden.

Juridisch sterk is dit artikel niet. Dr. GUNTHER SCHMIDT-RANTSCH merkte daarover op¹⁾, dat de conferentie hier alleen een plicht voor de verdragsstaten heeft neergelegd, zonder kaperij van luchtvaartuigen tot een internationaal misdrijf te verklaren.

Rechtshandhaving. Heeft er een kaperij van een luchtvaartuig plaats en behoort dit toestel tot een der verdragsstaten en wordt geland op het territorium van een andere verdragsstaat dan zal art. 11 van het *Verdrag van Tokio* toegepast kunnen worden. Het is echter ook mogelijk, dat in zo'n geval een geschil rijst tussen de verdragsluitende staten over de uitleg of over de toepassing van het verdrag. Ter oplossing van dit soort geschillen is art. 24 in het verdrag opgenomen.

Een andere situatie doet zich voor indien één der betrokken staten niet tot de verdragsluitende staten behoort. Enerzijds is er dan de mogelijkheid toch het verdrag (vrijwillig) toe te passen, anderzijds kan buiten het verdrag om naar een oplossing gezocht worden. Het eerste geval zal zich voordoen als de niet tot de verdragsluitende staten behorende staat zich niet wil conformeren. In het andere geval zal langs andere (volkenrechtelijke) wegen naar een oplossing gezocht moeten worden,

¹⁾ *Zeitschrift für Luftrecht und Weltraumrechtsfragen*, nr. 2, 1964.

omdat rechtens één der partijen niet aan het verdrag gebonden is. Bij geschillen is het dan weer mogelijk enerzijds art. 24 van het *Verdrag van Tokio* toe te passen, anderzijds kunnen regels van geschreven of ongeschreven volkenrecht worden gehanteerd.

Tenslotte kan zich de situatie voordoen, dat geen der betrokken staten tot de verdragsstaten behoort. Ook hier is het dan weer mogelijk de verdragsbepalingen alsnog te hanteren of andere (volkenrechtelijke) regels toe te passen. Worden de verdragsbepalingen in zo'n geval toch gehanteerd, dan kunnen wij concluderen, dat het verdrag een normerende invloed heeft op de mondiale rechtsorde. Met andere woorden, het verdrag is dan slechts een ontwikkelingsfase geweest op weg naar een allen omvattend wereldrecht. Vindt een dergelijk optreden herhaalde malen plaats dan is het zelfs niet onmogelijk, dat een ongeschreven (mondiale) rechtsregel ontstaat¹⁾, waardoor bepaald verdragsrecht zich gaat uitstrekken tot buiten zijn oorspronkelijke werkingssfeer en geldend wereldrecht wordt.

Geschillenoplossing tussen verdragsstaten. De geschillen welke kunnen rijzen tussen de bij het *Verdrag van Tokio* aangesloten staten kunnen betreffen: 1. de uitleg van het verdrag; 2. de toepassing van het verdrag.

Art. 24 van het verdrag geeft aan, dat deze geschillen opgelost kunnen worden:

a. door onderhandelingen; *b.* door het verzoeken, door één der partijen, van arbitrage; *c.* als geen overeenstemming over arbitrage binnen 6 maanden tot stand is gekomen, door een verzoek te richten aan het Internationaal Gerechtshof.

ad. a. Acht een staat het verdrag verkeerd uitgelegd of verkeerd toegepast, dan zal getracht worden langs diplomatieke weg tot rechtsherstel te komen. Dit kan betekenen, dat men tot een compromis geraakt en/of in der minne tot een oplossing komt.

ad. b. Hier betreedt men het terrein van de scheidsrechtspraak. In ruime zin verstaat men hieronder elke bindende regeling van een geschil door personen of organen, gekozen door de partijen. In enge zin verstaat men er onder, dat de beslissing gegeven zal worden „sur la base „du respect du droit”.”²⁾ Van belang hierbij zijn de *Haagse verdragen* van 1899 en 1907 — verdragen voor de vreedzame beslechting van internationale geschillen — waar in titel IV regelen zijn gegeven met betrekking tot de internationale arbitrage en de instelling van het Permanente Hof van Arbitrage. In art. 16 van het verdrag (1907: art. 38) erkennen

¹⁾ Men denke in dit verband aan staatsrechtelijk gewoonterecht en aan conventies, die men in dit geval kan transformeren tot volkenrechtelijk (of internationaal) gewoonterecht en volkenrechtelijke (of internationale) conventies.

²⁾ Mr. J. P. A. François, *Grondlijnen van het volkenrecht*, Zwolle 1967, blz. 584.

de verdragsstaten de arbitrage als deugdelijkste en billijkste middel tot beslechting van geschillen welke niet langs diplomatieke weg kunnen worden opgelost. Zodoende komt men tot het uitspreken van de wenselijkheid, en niet de verplichting, van arbitrage.

ad. c. De eerste pogingen, gedaan om een internationale rechtbank in te stellen, dateren reeds van de tweede vredesconferentie in 1907. Het gelukt pas in het *Volkenbondsverdrag* tot een Permanent Hof van Internationale Justitie te komen. Men verwacht hiervan de moeilijkheden welke bij het samenstellen van scheidsgerichten konden rijzen te neutraliseren en te komen tot vorming van een vaste jurisprudentie. Na de tweede wereldoorlog werd het Permanente Hof van Internationale Justitie omgezet in een Internationaal Gerechtshof, steunend op hoofdstuk XIV (artt. 92 t/m 96) van het *Handvest van de Verenigde Naties* en, als orgaan van de V.N., nader geregeld in het *Statuut van het Internationale Gerechtshof*. Alleen staten kunnen partij zijn in geschillen voor het Hof. Het Hof kan kennis nemen van alle zaken welke partijen daar voorbrengen, voorts van zaken welke het Handvest der V.N. met name noemt en zaken genoemd in van kracht zijnde verdragen en overeenkomsten. Hier is van dit laatste geval sprake. Het Hof is samengesteld uit 15 leden, die ongeacht hun nationaliteit gekozen worden uit hen, „die een hoog zedelijk aanzien genieten en in hun „onderscheidene landen de hoogste rechterlijke ambten bekleeden, of wel „rechtsgeleerden zijn van erkende bekwaamheid op het gebied van het „internationale recht”. Van deze 15 leden mogen er geen twee onderdanen van een zelfde staat zijn. Zo heeft men getracht een college te vormen, dat geheel onafhankelijk, en van hoog karakter en gehalte, kan optreden.

In het onderhavige geval — *ex art. 24 Verdrag van Tokio* — zal het Gerechtshof pas kunnen optreden als a) geen overeenstemming over arbitrage is te bereiken; b) de termijn van zes maanden, na het begin te geraken tot die overeenstemming, is verstreken; c) als één der partijen dit verzoekt.

Zowel de onderhandelingen, de uitspraak in arbitrage en het vonnis van het Internationale Gerechtshof verplichten de betrokken staten zich overeenkomstig de uitkomst te gedragen.

Geschillenoplossing tussen niet-verdragsstaten. In het onderhavige geval — geschil over de kaperij van El Al-Boeing — is het niet mogelijk art. 24 van het *Verdrag van Tokio* toe te passen. Dit vindt zijn oorzaak in het feit, dat geen der beide staten (Israël en Algerije) tot de verdragsluitende staten behoort. In dit geval moest langs andere weg een oplossing gezocht worden. Hiervoor kent men in het internationale rechtsverkeer:

a. de consultatie; *b.* de conciliatie; *c.* het onderzoek.

ad. a. Onder consultatie verstaat men het oplossen van een geschil door overleg tussen de betrokken staten. Zulks vindt dan in de regel plaats langs diplomatieke weg, bijvoorbeeld door overleg tussen de ministers van buitenlandse zaken of door middel van diplomatieke conferenties.

Even moeten wij hier stilstaan bij de aard van geschillen tussen staten. Dit kunnen belangengeschillen of politieke geschillen zijn, als het belang van de betrokken staten gefrustreerd wordt, of rechtsgeschillen als de toepasselijkheid van een positieve rechtsregel betwist wordt. Nu beide staten in het hier besproken geval geen verdragsstaten zijn, is hier, naar gelang van het standpunt waarop men zich stelt, de mogelijkheid enerzijds van een belangengeschil, anderzijds van een rechtsgeschil te spreken. Bij verdragsstaten zal hier echter sprake zijn van een rechtsgeschil, omdat de (positieve) rechtsregel art. 11 uit het *Verdrag van Tokio* geschonden is.

ad. b. Het rechtsinstituut van de conciliatie heeft tot doel de oplossing van het geschil te vergemakkelijken, niet om een beslissing op te leggen. De partijen zijn vrij zo'n oplossing al of niet te aanvaarden. In zijn oudste vorm komt conciliatie voor in de vorm van het aanbieden van „goede diensten” (bons offices) of in de vorm van bemiddeling (médiation) door een onpartijdige staat. FRANÇOIS merkt op, dat het verschil tussen „bons offices” en „médiation” vaag is, doch ziet het verschil hierin gelegen, dat bij „bons offices” de bemiddelende staat het initiatief van bemiddeling neemt en bij „médiations” slechts optreedt als zulks verzocht is.

In het onderhavige geval hebben Engeland, Frankrijk en Nederland haar goede diensten aangeboden en is het tenslotte de Italiaanse bemiddelaars gelukt tot een oplossing te komen (bons offices), terwijl de Algerijnse regering heeft getracht uit de impasse te geraken door de secretaris-generaal der Verenigde Naties OE THANT te benaderen („médiations”).

ad. c. Tijdens de Eerste Haagse vredesconferentie (1899) heeft men getracht een oplossing te zoeken inzake bemiddeling, door voorstellen te doen zgn. Commissies van onderzoek in te stellen. In het *Verdrag van 1907* is zulks uitgewerkt. Men beoogt hiermee de oplossing te vergemakkelijken door onpartijdige vaststelling der, aan het geschil ten grondslag liggende, feiten. FRANÇOIS stelt, dat dit middel te kort zal schieten in die gevallen, dat niet de feiten onjuist uitgelegd worden, doch de oorzaken van het geschil dieper gaan. Bij de kwestie rond de El Al-Boeing zal dan ook zo'n onderzoek (enquête) niet of nauwelijks tot een oplossing leiden.

Conclusie. Nu het verdrag van Tokio noch door Israël, noch door Algerije medeondertekend is, zal het uitsluitend een kwestie van goed

buitenlands beleid zijn — teneinde een gewaardeerde partner in het internationale rechtsverkeer te kunnen zijn en blijven — zich aan de gangbare opvattingen terzake te houden. Naar deze ongeschreven regels handelde men toen de kwestie op 31 augustus 1968 opgelost werd door het vrijgeven van het vliegtuig en het terugzenden van de resterende bemanningsleden, nadat het onderzoek¹⁾, aldus de Algerijnse regering, beëindigd was.

---

¹⁾ Men kan dit onderzoek het beste uitleggen als een poging om de terugtocht op diplomatieke wijze te camoufleren.

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 10 januari 1968

President: Mr. W. C. Hassoldt (ply.); *Leden:* Majoor J. A. M. Limonard en Kapitein C. K. H. Hes;

Raadsman: Mr. H. J. Brandsma.

Met het voornemen, zichzelf van het leven te beroven, de door hem bestuurde auto, waarin ook vier andere personen gezeten waren, met een snelheid van 100 km/h de rechterberm ingestuurd, waarbij het aan van zijn wil onafhankelijke omstandigheden te wijten is geweest dat geen der inzittenden verwondingen van betekenis hebben opgelopen.

Veroordeeld wegens „poging tot zware mishandeling, meermalen ge„pleegd“.

De Krijgsraad veroordeelt tot gevangenisstraf van 6 maanden, waarvan 3 maanden voorwaardelijk met een proeftijd van 3 jaar en voorwaardelijke ter beschikking van de Regering stelling met een proeftijd van 3 jaar.

Het Hoog Militair Gerechtshof (zie sententie achter het vonnis) wijzigt de straf in gevangenisstraf van 4 maanden, geheel voorwaardelijk (proeftijd 3 jaar) en ter beschikking van de Regering stelling voorwaardelijk (proeftijd 3 jaar).

In beide instanties onttrekking aan het verkeer van de auto, waarmee het misdrijf is gepleegd.

(W.Sr. art. 36a, 37a, 37b, 45, 302).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Auditeur Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen X. X., geboren 21 februari 1947, dpl. soldaat, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, in of omstreeks de nacht van 29 op 30 juli 1967 „te ongeveer 02.00 uur te Koudekerke in de gemeente Valkenisse als „bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, daarmee rijdende over de „voor het openbaar rijverkeer openstaande Zwaanweg aldaar:

„*primair:* ter uitvoering van zijn voornemen om zijn in die auto gezeten kameraden A. A., B. B. en C. C. en diens vriendin D. D. (eventueel) opzettelijk van het leven te beroven, althans deze personen „(eventueel) opzettelijk zwaar lichamelijk letsel toe te brengen, die „auto plotseling met een snelheid van ongeveer 100 kilometer per uur „de rechter wegberm heeft ingestuurd tegen een berm paaltje aan, waar-

„na die auto naar links het links naast die weg gelegen struikgewas en „een sloot inreed, zijnde de verdere uitvoering van het door beklaagde „voorgenomen misdrijf niet voltooid alleen tengevolge van de van zijn „wil onafhankelijke omstandigheid, dat niemand van genoemde inzitten- „den noemenswaardig letsel bekwam — in elk geval tengevolge van een „van zijn wil onafhankelijke omstandigheid;

„*subsidiar*: — indien terzake van het vorenstaande geen veroordeling „mocht volgen — door te handelen als primair omschreven zich zodanig „heeft gedragen, dat de veiligheid op die weg in gevaar werd gebracht, „althans naar redelijkerwijze is aan te nemen in gevaar kon worden ge- „bracht;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, in de nacht van 29 op 30 juli 1967 omstreeks 02.00 uur te Koudekerke in de gemeente Valkenisse als bestuurder van een vierwielige personenauto, Opel 1700, gekentekend BK 10-43, daarmee rijdende over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de Zwaanweg, in een plotselinge opwelling om zichzelf van het leven te beroven, de snelheid van 50 à 60 km per uur, waarmee hij toen reed, heeft opgevoerd tot omstreeks 100 km per uur, waarbij hij de auto opzettelijk de rechterberm van de weg heeft ingestuurd en tegen een bermpaaltje heeft laten rijden; dat hij er zich daarbij niet om heeft bekommerd dat door zijn manoeuvre de bij hem in de auto zittende vrienden van hem, genaamd A. A., B. B. en C. C., alsmede een vriendin van laatstgenoemde, genaamd D. D., door zijn handelen gevaar liepen gedood of ernstig gewond te raken; dat, toen de auto eenmaal tegen de bermpaal was gebotst, de auto naar links is gereden, de weg is overgestoken en aan de linkerzijde van de weg in het struikgewas en in een droogstaande sloot is gereden; dat, nadat de auto tot stilstand was gekomen, bleek dat niemand noemenswaardig letsel had opgelopen;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:

A. A.:

dat hij in de nacht van 29 op 30 juli 1967 gezeten was in een Opel Rekord 1700, bestuurd X. X.; dat achterin zaten B. B., C. C. en diens vriendin D. D.; dat X. in een slechte stemming was en daarbij herhaaldelijk op de militaire dienst schold, die hem naar hij zei kapot wilde maken; dat zij reden in de richting Zoutelande over de Zwaanweg in de gemeente Valkenisse, met een snelheid van omstreeks 60 km per uur; dat toen vlak voor een bocht naar links X. plotseling uitriep: „Ik „geef nergens meer om; ik rijd me kapot; het spijt me voor jullie”; dat X. gas gaf en wel zoveel, dat de auto de bocht doorslipte en met een rechts in de berm staand paaltje in botsing kwam; dat hij tegen X. riep: „X., hou op” en probeerde het stuur vast te pakken en diens voet

van het gaspedaal te krijgen; dat hem dit niet lukte; dat de auto naar links schoot; dat de auto met grote snelheid een sloot ter linkerzijde van de weg inreed en daarin op de rechterkant terecht kwam; dat zij allemaal door elkaar werden gesmeten; dat hij heeft gezien dat de snelheidsmeter van de auto, voordat deze de sloot inschoot, omstreeks 100 km per uur aanwees; dat, nadat zij allen de auto hadden verlaten, bleek dat niemand ernstig letsel had opgelopen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 18 augustus 1967, opgemaakt door Willem Kersten, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, Brigade Vlissingen, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Verbalisant:

dat de Zwaanweg te Koudekerke, gemeente Valkenisse, een voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg is;

Overwegende, dat het feit dat beklagde het voornemen had zichzelf van het leven te beroven, wetende dat zich behalve hijzelf nog vier passagiers in de auto bevonden, noodzakelijkerwijs impliceert, dat beklagde het voornemen had de auto op ernstige wijze te doen verongelukken, waaraan de passagiers zich niet konden onttrekken, zodat dit tevens meebracht de voorzienbare noodzakelijkheid, althans als zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, dat meerdere van deze passagiers tenminste zwaar lichamelijk letsel zouden bekomen, terwijl beklagde ter uitvoering van zijn voornemen de auto de berm heeft ingestuurd met hoge snelheid, waardoor hij het niet meer in zijn macht had de daaruit voortvloeiende gevolgen te voorkomen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „(eventueel) opzettelijk van het leven te beroven, althans deze personen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„Poging tot zware mishandeling, meermalen gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 302 junctis artikel 45 en artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat nu het primair ten laste gelegde bewezen is, een onderzoek naar het subsidiair ten laste gelegde achterwege behoort te blijven;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of

omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon van de dader;

Overwegende, dat een psychiatrisch rapport d.d. 8 november 1967, opgemaakt door C. J. A. Somers, majoor-arts, zenuwarts, Sectie Geestelijke Gezondheidszorg Inspectie Militair Geneeskundige Dienst, onder meer zakelijk inhoudt als samenvatting en conclusie van rapporteur, welke de Krijgsraad geheel overneemt en tot de zijne maakt, dat beklagde is een infantiele, receptieve, geremd-hysterische, primair karakter-neurotische persoonlijkheid, die door situatieve factoren gekomen is tot een uitleven van de neurotische problematiek in de vorm van een hysterisch-depressieve uitzonderingstoestand, terwijl deze gestoorde karakterstructuur maakt, daar geringe frustaties van de situatieve identificatie nooit te vermijden zijn, dat de prognose dubieus is en de recidief-kans niet onbedenklijk;

Overwegende, dat derhalve het belang der openbare orde bepaaldelijk vordert, dat beklagde ter beschikking van de Regering zou worden gesteld, teneinde van Harentwege te worden verpleegd, indien hij na te noemen voorwaarden niet naleeft;

Overwegende, dat de Krijgsraad termen aanwezig acht het inbeslaggenomen motorrijtuig, personenauto, Opel Rekord 1700, gekentekend BK 10-43, aan het verkeer te onttrekken;

Overwegende, met name ten aanzien van de onttrekking aan het verkeer van het inbeslaggenomen motorrijtuig, dat dit voertuig met betrekking tot hetwelk de feiten zijn begaan, van zodanige aard is, dat het ongecontroleerde bezit daarvan strijdig is met de wet en het algemeen belang;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van *zes maanden*;

Beveelt, dat van deze gevangenisstraf een gedeelte groot *drie maanden* niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich voor het einde van een op *drie jaar* bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt, of zich op andere wijze heeft misdragen, of niet naleeft de door de Krijgsraad gestelde bijzondere voorwaarden

1. dat hij zich gedurende de proeftijd zal onthouden van het bestu-

ren van motorrijtuigen, waarvoor een rijbewijs is vereist;

2. dat hij zich gedurende de proeftijd zal gedragen naar de aanwijzingen hem te geven door of namens de Dr. F. S. Meijers Vereniging en dat hij zich gedurende de proeftijd, indien en zodra dit door de voornoemde reclasseringsinstelling noodzakelijk zal worden geacht, zal stellen onder toezicht en/of behandeling van een — in overleg met genoemde reclasseringsinstelling — te kiezen psychiater en zolang onder diens toezicht en/of behandeling zal blijven als deze zulks, in overleg met genoemde reclasseringsinstelling, noodzakelijk zal achten;

Verleent opdracht aan deze reclasseringsinstelling overeenkomstig artikel 14d, alinea 2 van het Wetboek van Strafrecht;

Stelt beklaagde ter beschikking van de Regering teneinde van Harentwege te worden verpleegd;

Beveelt, dat deze terbeschikkingstelling van de Regering niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich voor het einde van een op *drie jaar* bepaalde proeftijd aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt, of zich op andere wijze heeft misdragen;

Verklaart onttrokken aan het verkeer het inbeslaggenomen motorrijtuig, personenauto, merk Opel Rekord 1700, gekentekend BK 10-43, met betrekking tot welke de feiten zijn begaan;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 26 maart 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans, Generaal-Majoor b.d. Wartena (plv.) en Lt.-Generaal b.d. Valk (plv.).

Raadsman: Mr. H. J. Brandsma.

(Zie het vonnis, hiervóór).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straf, die aan het Hof onjuist is voorgekomen;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon van de beklaagde;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, alsmede van de artikelen 37a van het Wetboek van Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd, doch alleen voor zover de aan beklaagde opgelegde straf betreft,

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklaagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van *vier maanden*;

Beveelt, dat deze gevangenisstraf niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond dat de veroordeelde zich voor het einde van een proeftijd van *drie jaar* heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, dan wel zich op andere wijze heeft misdragen, of niet heeft nageleefd de door het Hof gestelde bijzondere voorwaarden:

1. dat hij zich gedurende de proeftijd zal onthouden van het besturen van motorrijtuigen, waarvoor een rijbewijs is vereist;

2. dat hij zich gedurende de proeftijd zal gedragen naar de aanwijzingen hem te geven door of namens de Dr. F. S. Meijers Vereniging en dat hij zich gedurende de proeftijd, indien en zodra dit door de voornoemde reclasseringsinstelling noodzakelijk zal worden geacht, zal stellen onder toezicht en/of behandeling van een — in overleg met genoemde reclasseringsinstelling — te kiezen psychiater en zolang onder diens toezicht en/of behandeling zal blijven als deze zulks in overleg met genoemde reclasseringsinstelling noodzakelijk zal achten;

Verleent opdracht aan deze reclasseringsinstelling overeenkomstig artikel 14d, alinea 2 van het Wetboek van Strafrecht;

Stelt beklaagde ter beschikking van de Regering teneinde van Harentwege te worden verpleegd;

Beveelt, dat deze terbeschikkingstelling van de Regering niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond dat de veroordeelde zich voor het einde van een proeftijd van *drie jaar* heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit dan wel onvoorwaardelijk verpleging van de Regering is gebleken te behoeven;

Verklaart onttrokken aan het verkeer het inbeslaggenomen motorrijtuig, personenauto, merk Opel Rekord 1700, gekentekend BK 10-43 met betrekking tot welke de feiten zijn begaan;

Bevestigt het vonnis voor het overige met overneming der gronden.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Beschikking van de President van 26 juni 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk.

Tegemoetkoming in de kosten van de raadsman van verzoeker, dpl. wachtmeester, die terzake van een hem ten laste gelegd verkeersdelict is vrijgesproken.

Analogische toepassing van de betreffende wetsartikelen.

(W.Sv. art. 591a).

DE PRESIDENT VAN DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien het hieraan gehechte verzoekschrift, ingediend door G. H. B., wonende te Bloemendaal;

Overwegende, dat G. H. B. voornoemd van het hem ten laste gelegde is vrijgesproken bij vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage d.d. 6 maart 1968, W.L. nr. I 2/68;

Overwegende, dat Wij termen aanwezig achten het gedane verzoek in te willigen in voege als hierna te omschrijven;

Gelet op de betreffende wetsartikelen, voor zoveel nodig analoog toegepast.

BESCHIKKENDE:

Stelt het bedrag als tegemoetkoming voor verzoekers raadsman vast op *vijfhonderd gulden* (f 500,—);

Beveelt, dat aan G. H. B., wonende te Bloemendaal en te dezer zake domicilie kiezende te 's-Gravenhage aan de Nassaulaan no. 4 ten kantore van Mr. F. N. Meijer, bovengenoemd bedrag van *vijfhonderd gulden* uit 's Rijks kas tegen behoorlijke kwijting zal worden betaald.

Het in de beschikking bedoelde verzoekschrift luidde:

Aan de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage.

Geeft eerbiedig te kennen:

G. H. B., wonende te Bloemendaal en te dezer zake domicilie kiezende te 's-Gravenhage aan de Nassaulaan 4, ten kantore van de advocaat en procureur Mr. F. N. Meijer, die ten deze als gemachtigde voor hem optreedt en dit verzoekschrift als zodanig voor hem ondertekent;

dat verzoeker op 6 maart 1968 als dienstplichtig wachtmeester der Koninklijke Landmacht voor Uw Krijgsraad heeft terechtstaan terzake van hem tenlastegelegde overtredingen als bedoeld in art. 162 Wetboek van Militair Strafrecht, art. 26 Wegenverkeerswet en art. 33 Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens; dat Uw Krijgsraad echter verzoeker van vorenbedoelde tenlastelegging heeft vrijgesproken, waarop van deze uitspraak geen hoger beroep is ingesteld, zodat voormelde

zaak zonder oplegging van straf of maatregel is geëindigd;

dat de kosten van de raadsman, die verzoeker tijdens de behandeling van voormelde zaak zowel bij de informatiën voor de Officier-Commissaris als bij de behandeling ter terechtzitting heeft bijgestaan, *f* 1.305,— hebben bedragen, zoals blijkt uit de hierbij overgelegde fotocopie van de declaratie welke te dezer zake is aangeboden en welke inmiddels is voldaan;

dat verzoeker wenst, dat hem thans terzake voormeld, op de voet van art. 591 a Wetboek van Strafvordering, uit 's Rijks kas een tegemoetkoming in voormelde kosten wordt toegekend; dat hiervoor naar de mening van verzoeker in casu te meer reden is, nu een vriend van hem, die tezelfdertijd als verzoeker voor dezelfde of soortgelijke feiten werd geverbaliseerd, inmiddels te dier zake voor de Arrondissements-Rechtbank te Haarlem heeft terecht gestaan en in die instantie eveneens is vrijgesproken, zodat voor de kosten van de raadsman van die andere verdachte — die zich in een zeer vergelijkbare positie als verzoeker bevond — naar alle waarschijnlijkheid op dezelfde voet als vo-vermeld, een tegemoetkoming zal worden toegekend;

Weshalve verzoeker zich tot Uwe Krijgsraad wendt met het eerbiedig verzoek, dat het de Edelachtbare Heer Voorzitter behage, ten gunste van verzoeker het bedrag vast te stellen van de vergoeding welke hem terzake voormeld uit 's Rijks kas zal worden toegekend als tegemoetkoming in de kosten van zijn raadsman, alsmede voor het bedrag van de vast te stellen vergoeding een bevelschrift van tenuitvoerlegging af te geven; kosten rechtens.

NASCHRIFT

Het is verheugend dat de militaire rechtspraak, niettegenstaande een enigszins verouderde wetgeving, volledig in de pas weet te blijven met de burgerlijke strafrechtspraak. Dat is de goede traditie. Toch zou een iets bredere motivering van de analoge toepassing van de „betrekkelijke” wetsartikelen” aan te bevelen zijn geweest.

W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 11 juni 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt.-Kolonel A. J. Oosters en
Majoor F. M. Th. van der Ven;
Raadsman: Kapt. W. L. Groenendaal.

Beklaagde was, als bestuurder van een auto, tengevolge van onvoldoende oplettendheid op de weg, bij een linkerbocht rechts van de weg geraakt, had aldaar een afrastering van het terrein der Nederlandse

Spoorwegen vernield en was vervolgens tegen twee steunen voor trekdraden voor wissels en seinen aangereden, die daardoor onbruikbaar waren geworden.

Overtreding van artikel 25 W.V.W. en aan zijn schuld te wijten beschadiging van enig spoorwegwerk.

Twee geldboeten van elk f 50,—.

(W.Sr. art. 351; W.V.W. art. 25).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. G. M. S., geboren 28 augustus 1948, res. soldaat Tech. Specialisten Opleiding Noord te Appingedam, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 6 april 1968, ca. 21.45 uur, binnen de be-
„bouwde kom van de gemeente Borne, als bestuurder van een vierwie-
„lige personenauto daarmede over de voor het openbaar rij- en ander
„verkeer openstaande weg, de Molenkampsweg, met een zodanige hoge
„snelheid en/of zó onoplettend heeft gereden, dat hij te laat een voor
„hem naar links gelegen bocht in genoemde weg heeft opgemerkt, met
„het gevolg, dat hij in of juist door die bocht tegen een ter rechterzijde
„van genoemde weg staande afrastering van de Nederlandse Spoorwe-
„gen is gebotst of gereden en achter die afrastering met zijn voertuig
„bovenop enige trekdraden van seinen en wissels is tot stilstand geko-
„men, waardoor schade ontstond, hebbende beklaagde aldus zich in
„ieder geval zodanig op genoemde weg gedragen, dat de veiligheid op
„de weg werd in gevaar gebracht, althans redelijkerwijze is aan te ne-
„men, dat de veiligheid op de weg in gevaar kon worden gebracht”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer heeft verklaard:

Op 6 april 1968 te omstreeks 21.45 uur reed ik binnen de bebouwde kom van de gem. Borne als bestuurder van een vierwielige personenauto, merk Opel Rekord, daarmee over de voor het openbare rij- en ander verkeer openstaande weg, de Molenkampsweg, met een snelheid van naar mijn schatting ongeveer 50 km per uur en gaande in de richting van de spoorwegovergang. Ik was ter plaatse niet goed bekend, het was donker, doch de straatverlichting brandde. Rechts naast mij zat mijn meisje, rechts-achter zat mijn vriend Veldhof. Toen ik daar toen aldus reed hoorde ik Veldhof zeggen, dat hij een brandende sigaret had laten vallen. Ik had achter in mijn auto een cocosmat liggen en omdat ik bang was dat die brandende sigaret in de cocosmat brand zou kunnen veroorzaken, heb ik even over mijn rechter schouder naar ach-

teren gekeken. Toen ik terstond daarna weer naar voren keek zag ik dat ik met de auto inmiddels in een linkerbocht van de Molenkampsweg terecht was gekomen en dat mijn auto aan de rechtervoorzijde van die bocht door de aldaar tussen de weg en een terrein van de Nederlandse Spoorwegen staande afrastering heen reed en op dat spoorwegterrein even later tot stilstand kwam tegen een steun van de trekdraden van seinen en wissels van de N.S. Daarna uitgestapt zijnde, zag ik dat deze trekdradensteun scheef stond. Ik wijt het ontstaan van de botsing hieraan, dat ik een ogenblik achterom heb gekeken en daardoor even onvoldoende aandacht aan het chaufferen heb kunnen wijden;

Overwegende, dat uit het ten processe aanwezige proces-verbaal nr. P 27/68, op afgelegde ambtseed/ambtsbelofte opgemaakt en op 17 april 1968 getekend door Bernardus H. R. Hilberink, marechaussee der 1e klasse, 1e verbalisant, en Fokke G. Althof, marechaussee der 1e klasse, 2e verbalisant, beiden behorende tot de Brigade Hengelo (O) der Koninklijke Marechaussee, onder meer blijkt:

a. als verklaring van Williebroddus G. Velthof, geboren te Albergen, 29 aug. 1948, landbouwer,

Op 6 april 1968 te omstreeks 21.45 uur, zat ik bij J. S. in de door hem bestuurde personenauto, merk Opel. Wij waren aan het praten. Ik weet dat wij in de gemeente Borne reden. Plotseling voelde ik een hevige klap. Wij hobbelden enkele meters verder en kwamen tot stilstand. Ik ben uitgestapt en zag dat de auto langs een zijspoor van de Nederlandse Spoorwegen tot stilstand was gekomen. Ik zag ook dat de bestuurder van de auto door de afrastering van de spoorweg was gereden en op de trekdraden voor seinen en wissels tot stilstand was gekomen;

b. als relaas van verbalisanten:

dat zij op 6 april 1968 te omstreeks 22.15 uur een onderzoek hebben ingesteld, waarbij door hen o.m. werd bevonden, dat het ongeval had plaats gevonden op 6 april 1968 te omstreeks 21.45 uur op de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg, de Molenkampsweg, gelegen binnen de bebouwde kom van de gemeente Borne; dat aan de westzijde van de rijbaan een ongeveer twee meter brede berm was; dat de berm werd begrensd door een spoorlijn; dat tussen de berm en de spoorlijn een afrastering was; dat aan de westzijde van de afrastering trekdraden waren ten behoeve van de seininrichting en wissels; dat het motorrijtuig stond binnen de afrastering op de spoorlijn; dat het motorrijtuig over de trekdraden stond waardoor deze niet meer functioneerden; dat het motorrijtuig twee steunen van de trekdraden had vernield;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste

gelegd met zijn schuld daaraan t.w.:

„dat hij op 6 april 1968, ca. 21.45 uur, binnen de bebouwde kom „van de gemeente Borne, als bestuurder van een vierwielige personen- „auto daarmee over de voor het openbaar rij- en ander verkeer open- „staande weg, de Molenkampsweg, zó onoplettend heeft gereden, dat „hij te laat een voor hem naar links gelegen bocht in genoemde weg „heeft opgemerkt, met het gevolg, dat hij in die bocht tegen een ter „rechterzijde van genoemde weg staande afrastering van de Nederland- „se Spoorwegen is gereden en achter die afrastering met zijn voertuig „boven op enige trekdiraden van seinen en wissels is tot stilstand geko- „men, waardoor schade ontstond”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „overtreding van art. 25 van de *Wegenverkeerswet*”,
2. „aan zijn schuld te wijten zijn dat enig Spoorwegwerk wordt be- „schadigd”;

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. art. 35, derde lid, van de *Wegenverkeerswet*,
2. art. 351, bis, van het *Wetboek van Strafrecht*;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be- klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstem- ming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot twee geldboeten van f 50,—, elk subs. 10 dagen hechtenis — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 5 september 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Luitenant-Kolonels F. G. J. de Waal en E. P. H. Elstak;
Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Desertie gepleegd in tijd van vrede, aangevangen op 17 februari 1963 (in tijd van oorlog) en geëindigd op 20 juli 1968 (in tijd van vrede).

(W.M.Sr. art. 71a, 98; W.Sr. art. 1(2)).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. C. P., geboren 28 december 1941, dpl. sld., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij te Maastricht en/of te 's-Hertogenbosch, althans in Nederland, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef bij de Koninklijke Landmacht en was ingedeeld bij het 4e Depot Infanterie, op of omstreeks 17 februari 1963 zijn genoemd onderdeel heeft verlaten en sedertdien daarvan en/of van het 1e Depot Infanterie (Infanterie Opleidingscentrum), naar welk onderdeel hij inmiddels was overgeplaatst, opzettelijk, althans hoogst nalatig, ongeoorloofd, immers zonder recht of toestemming, afwezig is geweest en gebleven totdat hij op 20 juli 1968 door personeel van de Brigade 's-Gravenhage van de Koninklijke Marechaussee is aangehouden”;

Overwegende, dat beklagde, blijkens een zich bij de processtukken bevindend afschrift staat van dienst, opgemaakt door de Commandant van het Depot voor Discipline te Nieuwersluis, ten tijde dat hij het hem tenlastegelegde zou hebben begaan in werkelijke militaire dienst was;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 17 februari 1963, terwijl ik sinds november 1962 als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Landmacht en was ingedeeld bij het 4e Depot Infanterie te Maastricht, heb ik mijn genoemd onderdeel verlaten en ben ik sedertdien opzettelijk daarvan en van de onderdelen, waarheen ik later administratief ben overgeplaatst, afwezig geweest en gebleven, totdat ik op 20 juli 1968 door personeel van de Brigade 's-Gravenhage van de Koninklijke Marechaussee werd aangehouden. Ik had van niemand toestemming gedurende die periode van mijn onderdeel afwezig te zijn;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal No. P. 126/68, Afd. Just., opgemaakt en gesloten te 's-Gravenhage op 21 juli 1968 door Gijsbertus Antonius Gerardus van Ommen, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee, en Antonius Joannes Martinus Raijmakers, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de Brigade 's-Gravenhage, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van *verbalisanten*:

Op 20 juli 1968 hebben wij op de Kranenburgweg te 's-Gravenhage aangehouden een persoon die ons opgaf te zijn J. C. P. Deze persoon stond in het opsporingsregister no. 3 d.d. 1 juni 1968 o.m. als volgt signaleerd: „overtr. (98 Mil. Sr.) op 17-2-63 4e Dep. Inf. „Tapijn-„kaz. Maastr.”;

Overwegende, dat voormelde staat van dienst onder meer zakelijk in-

houdt, dat de dienstplichtig soldaat J. C. P. sinds 17 februari 1963 zonder recht of vergunning afwezig is geweest van zijn onderdeel;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemd afschrift staat van dienst slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij te Maastricht en te 's-Hertogenbosch, terwijl hij als dienst-„plichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef bij de Konink-„lijke Landmacht en was ingedeeld bij het 4e Depot Infanterie, op 17 „februari 1963 zijn genoemd onderdeel heeft verlaten en sedertdien „daarvan en van het 1e Depot Infanterie (Infanterie Opleidingscen-„trum), naar welk onderdeel hij inmiddels was overgeplaatst, opzette-„lijk ongeoorloofd, immers zonder recht of toestemming, afwezig is ge-„weest en gebleven totdat hij op 20 juli 1968 door personeel van de „Brigade 's-Gravenhage van de Koninklijke Marechaussee is aange-„houden”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„desertie, gepleegd in tijd van vrede”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 98, eerste lid, aanhef en sub 2°, en tweede lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a, van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de duur van 4 maanden, met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, waarvan 2 maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren — *Red.*).

NASCHRIFT

Op 1 juli 1965 werd van kracht het (nieuwe) artikel 71a W.M.Sr., inhoudende dat de Rechter voor de toepassing van, o.a., artikel 98 de aanwezigheid van „tijd van oorlog” slechts zal aannemen hetzij onder feitelijke oorlogsomstandigheden, hetzij als zulks bij K.B. uitdrukkelijk

is bepaald. In de praktijk komt dat er op neer dat per 1 juli 1965 de „tijd van oorlog”, die tot die datum door de militaire rechter aanwezig werd geacht, een einde nam.

De onderwerpelijke desertie was dan ook voor wat betreft de periode 17 februari 1963 tot 1 juli 1965 (langer dan 4 dagen) „in tijd van oorlog” en voor wat betreft de periode van 1 juli 1965 tot 20 juli 1968 (langer dan 30 dagen) „in tijd van vrede” gepleegd. De kwalificatie had dan ook dienen te luiden:

(1) „Desertie, in tijd van oorlog,

(2) „Desertie, in tijd van vrede,

„beide feiten een voortgezette handeling uitmakende.”

Voor wat de voortgezette handeling betreft wordt verwezen naar M.R.T. XXXIX, blz. 455.

Dat de tenlastelegging niet uitdrukkelijk de termen „tijd van oorlog” en „tijd van vrede” vermeldt, doet aan het bovenstaande niet af; die elementen zijn van zuiver feitelijke aard en worden er noch meer, noch minder om of zij nu wel of niet in de dagvaarding vermeld zijn. Zie sententie H.M.G. 22 augustus 1939, M.R.T. XXXV, blz. 423.

Opgemerkt wordt nog dat in het toenmalige Nederlands Indië in 1940 soortgelijke kwalificaties voorkwamen, maar toen overgaande van „tijd van vrede” in „tijd van oorlog”. Toen heeft het nog een punt van overweging uitgemaakt of de „tijd van oorlog” wel door het opzet of de schuld van de dader beheerst werd. De rechtspraak heeft toen aangenomen, dat per 10 mei 1940 voor de dader „tijd van oorlog” is gaan gelden. Voor de omgekeerde figuur van overgang van „tijd van oorlog” in „tijd van vrede” komt dit probleem, wegens de voor de dader gunstiger bepaling, niet aan de orde.

De mogelijkheid van een geval als het bovenstaande werd reeds gesignaleerd in mijn naschrift onder het vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage van 28 juli 1965, M.R.T. LVIII, blz. 601.

W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 11 september 1968

President: Mr. P. E. Kloots; Leden: Kolonels H. H. Peeters en F. de Boer;

Raadsman: Majoor F. L. Ossendorp.

Als dienstplichtig soldaat een opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee en een marechaussee 1e klasse beledigd door te zeggen: „Ik heb schijt aan de marechaussee; de marechaussee is tuig, het zijn „matennaaiers en ze deugen nergens voor”; vervolgens zijn meerdere

(de opperwachtmeester) feitelijk aangerand door hem met de gebalde vuist tegen de schouder te stoten.

(W.M.Sr. art. 108, 117, 121).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen F. H., geb. 23 april 1947, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1. dat hij op 3 juni 1968 te Eindhoven, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, opzettelijk zijn meerderen, de opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, Harm Koster, en de marechaussee der 1e klasse, A. J. J. M. L'Abée, op de openbare weg de Willemstraat in hun tegenwoordigheid mondeling beledigende, uitscheldende, beschimpende of in hun tegenwoordigheid bespottende, met luide stem, hoorbaar voor genoemde meerderen en andere daarbij aanwezige personen, heeft uitgesproken de woorden: „Ik heb schijt aan de marechaussee. De gemeentepolitie gaat nog wel, maar de marechaussee is tuig. Het zijn matennaaiers en ze deugen nergens voor”, althans woorden van gelijke strekking en betekenis;

„2. dat hij op 3 juni 1968 te Eindhoven, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, opzettelijk zijn meerderen, de opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, Harm Koster, feitelijk aanrandende, met zijn tot vuist gebalde hand naar diens schouder heeft gestoten en daarbij diens schouder heeft geraakt”;

Overwegende, dat in de 3e regel van het sub 2 ten laste gelegde het woord „meerderen” voorkomt, hetgeen kennelijk als een schrijffout dient te worden beschouwd en gelezen dient te worden als „meerdere”, wordende beklaagde hierdoor niet in zijn verdediging benadeeld;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 3 juni 1968, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, bevond ik mij, te omstreeks 02.15 uur, in de Willemstraat te Eindhoven. Toen aldaar heb ik tegen een opperwachtmeester en een marechaussee der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, naar mij later bleek respectievelijk Harm Koster en A. J. J. M. L'Abée geheten, die daar, tezamen met twee agenten van gemeentepolitie aanwezig waren bij een aanrijding, met luide stem gezegd: „Ik heb schijt aan de marechaussee. De gemeentepolitie gaat nog wel, maar de marechaussee is tuig. Het zijn maten-

„naaiers en ze deugen nergens voor”. Ik wist dat genoemde marechaussee's mijn militaire meerderen waren. Daarna ontstond er een woordenwisseling tussen voormelde opperwachtmeester en mij en op een gegeven ogenblik heb ik diens rechter schouder geraakt;

Overwegende, dat Harm Koster, oud 44 jaar, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, wonende te Eindhoven, als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 3 juni 1968 bevond ik mij tezamen met de marechaussee der 1e klasse A. J. J. M. L'Abée te omstreeks 02.15 uur op de openbare weg, de Willemstraat, te Eindhoven. Wij waren gekleed in het uniform der Koninklijke Marechaussee, voorzien van de rangonderscheidingstekens van respectievelijk opperwachtmeester en marechaussee der 1e klasse. Terwijl wij toen aldaar een onderzoek instelden naar een aanrijding kwam een persoon op een afstand van ongeveer 5 meter, bij ons staan en riep ons met luide stem toe: „Ik heb schijt aan de marechaussee. De „gemeentepolitie gaat nog wel, maar de marechaussee is tuig. Het zijn „matennaaiers en ze deugen nergens voor”. Terwijl er steeds meer mensen bij kwamen staan, bleef deze persoon ons uitschelden. Op een gegeven moment kwam hij naar ons toe en met zijn tot vuist gebalde handen stootte hij naar mijn rechter schouder en hij raakte mij daarbij, hetgeen naar mijn mening ook zijn bedoeling was. Later bleek deze persoon mij te zijn de dienstplichtig soldaat der Koninklijke Luchtmacht F. H.;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „uitscheldende, beschimpende of in „hun tegenwoordigheid bespottende” en „althans woorden van gelijke „strekking en betekenis” in sub 1;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. *„als militair opzettelijk een meerdere in het openbaar mondeling „en in zijn tegenwoordigheid mondeling beledigen, meermalen gepleegd”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 108, eerste lid van het Wetboek van Militair Strafrecht;

2. *„feitelijke insubordinatie”*,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 117, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of

omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders.

(Volgt: veroordeling tot 6 weken militaire detentie waarvan 3 weken voorwaardelijk met een proeftijd van één jaar — *Red.*).

NASCHRIFT

De vraag, of hier artikel 117 dan wel artikel 121 W.M.Sr. (feitelijke insubordinatie, buiten dienst gepleegd) dient te worden toegepast, komt in het vonnis niet duidelijk uit de verf.

De tenlastelegging en de verklaring van de opperwachtmeester wijzen in de richting van artikel 121; zij duiden aan dat beklagde spontaan, na zijn inleidende beledigingen en als het ware ter ondersteuning daarvan, zijn meerdere de stoot tegen de schouder heeft gegeven. Alleen de opgaven van de beklagde wijzen in de richting van artikel 117. Hij zegt immers dat er, na de belediging, een woordenwisseling tussen de opperwachtmeester en hem ontstond. En hoewel beklagde's verklaring, voor zover in het vonnis gerelateerd, ons in het duister laat over wat er tussen hem en zijn meerdere besproken is, ligt het voor de hand dat de meerdere over de belediging heeft gesproken en dat dan meer in het bijzonder in berispende en terechtwijzende zin. Dat zou het gesprek gebracht hebben op het terrein van een dienstaangelegenheid (artikel 76 W.M.Sr.) en als — wat weer wèl aan te nemen is, maar niet uit het vonnis blijkt — die berisping en terechtwijzing voor beklagde aanleiding waren om de stoot toe te dienen, dan was die stoot naar aanleiding van een dienstaangelegenheid gegeven, en dus de feitelijke insubordinatie „in dienst” gepleegd.

W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 23 oktober 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel E. Outmans en Luitenant-Kolonel M. C. Engelen.

Poging tot het als militair zich opzettelijk door een listige kunstgreep tijdelijk aan de vervulling van zijn dienstverplichtingen onttrekken door het aan zijn commandant voorleggen van een aanvraag tot het verkrijgen van één dag sollicitatieverlof en een vervalste brief op het briefpapier van Crown Plastics.

(W.M.Sr. art. 97, 101; W.Sr. art. 45).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. V. A., geboren 7 februari 1949, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 6 mei 1968 te Schaarsbergen, gemeente „Arnhem, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire „dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, ingedeeld bij de Vliegbasis „Deelen, ter uitvoering van zijn voornemen zich opzettelijk door een „listige kunstgreep één dag aan de vervulling zijner dienstverplichtingen „te onttrekken, opzettelijk met dat voornemen bij zijn Commandant, de „Commandant van het M.T. Squadron van de Vliegbasis Deelen, een „schriftelijke aanvraag tot het verkrijgen van één dag sollicitatieverlof „op 10 mei 1968 heeft ingediend bij welk verzoek hij opzettelijk listig- „lijk, bedrieglijk en in strijd met de waarheid had gevoegd een door „hem op briefpapier van „Crown Plastics”, Handelsonderneming Louis „Wilhelm, Plasticfabriek te Amsterdam, gestelde brief, inhoudende, dat „hij, beklaagde, naar aanleiding van zijn, beklaagdes, sollicitatie d.d. „28 april 1968 op 10 mei 1968 werd verwacht voor een nader gesprek, „welke brief hij, beklaagde, had ondertekend met een valse handteke- „ning en de naam W. van Bakel, zijnde de verdere uitvoering van zijn „voorgenomen misdrijf niet voltooid, alleen tengevolge van de van zijn „wil onafhankelijke omstandigheid, dat zijn bedrog werd ontdekt”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 6 mei 1968, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, ingedeeld bij de Vliegbasis Deelen te Schaarsbergen, gemeente Arnhem, heb ik op een vel briefpapier van „Crown Plastics” Handelsonderneming Louis Wilhelm Plasticfabriek te Amsterdam, laten typen dat ik, naar aanleiding van mijn sollicitatie d.d. 28 april 1968, op 10 mei 1968 werd verwacht voor een nader gesprek bij Crown Plastics. Deze brief heb ik ondertekend met de naam van een gefingeerde persoon W. van Bakel. Vervolgens heb ik een schriftelijke aanvraag opgemaakt tot het verkrijgen van een dag sollicitatie-verlof op 10 mei 1968. Daarna heb ik bij deze schriftelijke aanvraag voormelde brief van Crown Plastics gevoegd en deze stukken, gericht aan mijn commandant, de Commandant van het MT Squadron van voormelde vliegbasis, ingediend bij de administratie van dat squadron. Ik wilde op deze manier een dag verlof krijgen, hoewel ik wist dat de inhoud van voormelde brief in strijd met de waarheid was, aangezien ik op 10 mei 1968 niet bij Crown Plastics werd verwacht, en dat de door mij onder die brief gestelde handtekening van

W. van Bakel vals was. Diezelfde dag, op 6 mei 1968, moest ik echter bij mijn commandant komen, aangezien deze, naar hij zei, de zaak niet vertrouwde, waarna de Koninklijke Marechaussee een onderzoek instelde. Daardoor heb ik die verlofdag niet gekregen;

Overwegende, dat een ten processe overgelegd voor eensluidend afschrift getekend afschrift van het ambtsedig proces-verbaal nr. P. 320/'68, opgemaakt en gesloten te Schaarsbergen op 19 juli 1968 door Theodorus Johannes Nicolaas Verkerk, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Deelen, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van *Frans J.*:

Op 6 mei 1968 kwam de soldaat A. bij mij op mijn bureau op de vliegbasis Deelen en hij vroeg mij of ik op een blanco vel briefpapier van de firma Crown Plastics te Amsterdam, welk vel hij mij overhandigde, iets wilde typen over een sollicitatie. Hij vertelde mij wat ik moest typen. Dit heb ik toen gedaan en hem later die brief overhandigd;

als verklaring van *Paulus Anton Neuray*, Commandant MT squadron Vliegbasis Deelen:

Op 6 mei 1968 bereikte mij een aanvraag tot het verkrijgen van verlof ten name van de soldaat J. V. A., waarbij deze op 10 mei 1968 een dag verlof vroeg in verband met een sollicitatie. Bij dit verzoek was een brief gevoegd van Crown Plastics Handelsonderneming te Amsterdam, ondertekend door W. van Bakel. Ik gaf opdracht om een en ander te controleren. Uit deze controle bleek dat W. van Bakel bij genoemde handelsonderneming onbekend was en dat aan A. geen sollicitatiebrief was verzonden. Ik heb het door A. aangevraagde sollicitatieverlof dan ook niet verleend;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemd afschrift van het proces-verbaal slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„poging tot als militair zich opzettelijk door een listige kunstgreep, tijdelijk aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrekken”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 101, eerste lid, juncto artikel 97, aanhef en sub eerste van het Wetboek van Militair Strafrecht en juncto artikel 45, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad ten deze bij toepassing van vrijheidsstraf als hoofdstraf gevangenisstraf van niet meer dan drie maanden zou hebben opgelegd.

(Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 50,— subs. 5 dagen hechtenis — *Red.*).

NASCHRIFT

Veelvuldig wordt in de kwalificatie van het misdrijf van artikel 101 W.M.Sr. de desbetreffende schakering van het afwezigheidsdelict waar artikel 101 voor wat de strafbedreiging naar verwijst, overgenomen. Aldus o.a. Krijgsraad te Velde Oost (16 januari 1964, M.R.T. LVII, blz. 451 e.v.) door de toevoeging: „terwijl de tijd gedurende welke hij „op die wijze de vervulling zijner dienstverplichtingen heeft verzaakt in „tijd van oorlog niet langer dan vier dagen duurt”. Dat is minder juist, omdat artikel 101 alléén voor de bedreigde straffen en niet mede voor de kwalificatie naar de artikelen 97 - 100 verwijst.

Zie ook mijn naschrift in M.R.T. LV, blz. 263.

W. H. V.

TUCHTRECHTSPRAAK

Commandant van het korps Mariniers

Beschikking van 9 april 1968

Een korporaal van aflossing HW had op 14 februari 1968 door onoplettendheid verzuimd aan te treden voor het tweede appel wachtsvolk ondanks het feit, dat extra diligentie vereist was, nadat hij voor het eerste appel wachtsvolk op dezelfde dag, zij het onder verzachtende omstandigheden, te laat was aangetreden.

Voorts was hij te ± 08.00 uur ongeschoren en met te lang haar aangetroffen.

De beklagmeerdere wijzigt de strafreden onder toevoeging van „na „beklag”.

(W.K. art. 61, 62, 65 en 66).

De commandant van het korps mariniers;

Gezien het beklag van C., marinier der eerste klasse, marinenummer . . ., dienende bij de Van Braam Houckgeestkazerne, houdende de op 23 februari 1968 kenbaar gemaakte wens zich te beklagen over de hem op 15 februari 1968 opgelegde krijgstuchtelijke straf van: „6 dagen licht „arrest met 4 dagen strafdienst à 1 uur per dag”; ter zake van: „1. Be„horende tot het wachtsvolk, te laat aangetreden voor het eerste appel „wachtsvolk en niet aangetreden voor het tweede appel wachtsvolk.”

„2. Te ± 08.00 uur ongeschoren en met te lang haar aangetroffen”;

Gehoord de klager;

Gezien de verhoren en de verdere informatiën te dezen verzameld;

Overwegende t.a.v. de ondervolgende, in deze van belang zijnde, vaststaande althans niet voldoende weersproken feiten:

Voor wat betreft de strafreden onder 1: dat klager, die sedert februari 1967 dient bij de Van Braam Houckgeestkazerne te Doorn, op 14 februari 1968 wacht had als korporaal van de aflossing HW; dat hij op die dag na vastwerken naar de kantine is gegaan om daar te wachten totdat er „wachtsvolk” zou worden gepraaid; dat in het orderboek van de commandant geen vaste tijd wordt voorgeschreven waarop het eerste appel wachtsvolk moet worden gehouden, doch klager bekend was, dat dit doorgaans geschiedt te 17.30 uur; dat hij op een gegeven moment zag, dat het 17.45 uur was geweest; dat hij toen meteen, zonder overkleding en zonder voorgeschreven witte koppel, naar de wacht is gehold, waar het wachtsvolk al stond aangetreden; dat hij niet de enige laatkomer was, maar dat er een 10-tal anderen waren die even vóór hem, maar evenals hij, te laat waren aangetreden; dat zij geen van allen hadden gehoord, dat „wachtsvolk” was gepraaid over de kampomroep;

dat dit zijn reden vond in het feit, dat de kampomroep in de kantine buiten bedrijf was, zodat zij het rondpraaien niet konden horen; dat klager, nadat het wachtsvolk was bedankt, in de kantine is gaan wachten tot het tweede appel wachtsvolk zou worden gehouden; dat dit, c.f. de hem bekende voorschriften zou zijn te 19.30 uur; dat hem te 19.40 uur bleek, dat hij dit appel geheel had gemist; dat dit volgens klager kwam, omdat in de kantine wederom niet was gepraaid althans omdat hij het niet had gehoord; dat korporaal der mariniers J. J. Duran (05673) echter verklaarde, dat hij op 14 februari 1968 dienst had als planton kantine; dat hem rond het eerste appel wachtsvolk op die dag, derhalve tussen 17.30 uur en 17.45 uur was gebleken, dat de kampomroep in de kantine was uitgeschakeld; dat hij derhalve, om tijdig het wachtsvolk in de kantine voor het tweede appel te waarschuwen, rond 19.30 uur zelf heeft gepraaid en wel op diverse plaatsen in de grote zaal en ook in het TV-zaaltje; dat klager echter ten bewijze van zijn stelling als zoude niet of niet duidelijk genoeg gepraaid zijn voor het tweede appel enige mariniers met name heeft genoemd, die ook niets zouden hebben gehoord, doch dat hun verklaringen hierop neerkomen, dat zij zich van deze episode eigenlijk niets herinneren;

Voor wat betreft de strafreden onder 2: dat klager niet ontkent, dat hij ongeschoren was en dat zijn haren wellicht te lang waren;

Overwegende, dat klager de hem opgelegde straf te zwaar vindt, daarbij o.m. aanvoerend dat hij meent, dat het wachtsvolk alleen maar behoeft te reageren voor de appels als daarvoor wordt gepraaid, omdat anders de kans bestaat, dat zonder noodzaak wordt aangetreden;

dat hij zich realiseert dat zijn straf betrekking heeft op zowel punt 1 als op punt 2 van de strafreden, maar dat voor zijn gevoel de straf in wezen alleen is gegeven voor het feit omschreven in punt 1 en dat dit feit te zwaar is gestraft;

Overwegende met betrekking tot het enige feit waarover de meningen verdeeld zijn, nl. of in de kantine voor het 2e appel wachtsvolk werd gepraaid, dat hij, commandant van het korps mariniers, de stellige en duidelijke verklaring van korporaal der mariniers J. J. Duran (05673) als de juiste aanvaardt;

Overwegende met betrekking tot de door klager aangevoerde bedenkingen tegenover de zwaarte van de straf;

dat klagers opvattingen aangaande het aantreden voor wachtsappels, niet steekhoudend zijn, ja zelfs in zijn nadeel kunnen worden uitgelegd, nl. als te zijn een gebrek aan voortvarendheid en plichtsbetrachting, ook daarom des te schrijnender, nu klager bij het wachtsvolk een kaderfunctie vervulde en van hem voor het 2e appel een extra diligentie mocht worden verwacht; dat klagers mening omtrent de verdeling van

de straf over de beide onderdelen van de strafreden uiteraard niet anders dan een gissing kan zijn;

Overwegende, dat derhalve alleen dient te worden nagegaan of de straf voor de strafreden in zijn geheel te hoog is; dat dit naar de mening van hem, commandant van het korps mariniers niet het geval is; gelet op zowel de relevante feiten als de omstandigheden alsmede de persoonlijkheid en het doorgaand gedrag van klager, zoals die uit het uittreksel uit zijn conduite-boekje bleken;

Overwegende voorts, dat de strafreden echter dient te worden gepreciseerd;

Gelet op de artikelen 61, 62, 65 en 66 van de Wet op de Krijgstucht; Beschikkende op voormeld beklag;

Bevindt, dat er geen termen zijn de krijgstuchtelijke bestraffing ongedaan te maken, dan wel de straf te wijzigen;

Bevindt, dat de omschrijving van de strafreden behoort te worden gewijzigd;

Handhaaft de straf;

Wijzig de omschrijving van de strafreden, zodat deze komt te luiden:

„1. op 14 februari 1968, toen hij korporaal van aflossing HW was, „door onoplettendheid verzuimd aan te treden voor het tweede appel „wachtvolk ondanks het feit, dat extra diligentie vereist was, nadat hij „voor het eerste appel wachtvolk op dezelfde dag, zij het onder enig- „zins verzachtende omstandigheden, te laat was aangetreden;

„2. Te ± 08.00 uur ongeschoren en met te lang haar aangetroffen”;

Bepaalt, dat de gewijzigde omschrijving van de strafreden in plaats van de oorspronkelijke — welke onleesbaar moet worden gemaakt — in het strafregister en in het conduiteboekje van klager zal worden ingeschreven;

dat hij, commandant van het korps mariniers, als strafoplegger in genoemde bescheiden zal worden vermeld, dat de toevoeging „na be- „klag” zal worden geplaatst onder de gewijzigde omschrijving van de strafreden, en dat als datum van strafoplegging de datum van de beschikking zal worden ingeschreven;

Bepaalt voorts, dat een afschrift van deze beschikking zal worden aangeboden aan de minister van defensie, terwijl een afschrift ervan zal worden uitgereikt aan de strafoplegger en aan de klager.

Commandant 41 Painfbat. Stoottroepen

Beschikking van 15 augustus 1968

Ingevolge aanschrijvingen van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten wordt het, thans nog gedurende een proefperiode, in beginsel aan de ziek thuis blijvende militair overgelaten:

- a. *geneeskundige hulp in te roepen; en*
 b. *te bepalen of en wanneer hij in staat is naar zijn eenheid terug te reizen.*

Klager, dpl. soldaat, was gestraft met 14 dagen verzwaaard arrest terzake „van ziek thuis zijnde en in staat zijnde om te reizen, uit onachtzaamheid „niet direct gehoor gegeven aan een schriftelijke lastgeving van de militaire controlerende arts om naar zijn onderdeel terug te keren en daar„bij eerst 23 uur later gearriveerd; hierdoor 23 uur onwettig afwezig „geweest”.

Klager niet schuldig geacht aan het hem in de strafreden verweten vergrijp; tenietdoening van de strafoplegging.

(W.K. art. 66).

De Luitenant-Kolonel E., Commandant 41 Painfbat Stoottroepen; Gezien het beklagschrift van de dpl. sld. G., nmr . . ., dienende bij de Ststvtzgcie van 41 Painfbat, houdende de op 9 augustus 1968 kenbaar gemaakte wens zich te beklagen over de strafmaat van de hem op 7 augustus 1968 door de C-Ststvtzgcie, de Majoor J., opgelegde en ter kennis gebrachte straf van 14 dagen verzwaaard arrest met de strafreden:

„Ziek thuis zijnde en in staat zijnde om te reizen, uit onachtzaamheid niet direct gehoor gegeven aan een schriftelijke lastgeving van de „militaire controlerende arts om naar zijn onderdeel terug te keren en „eerst 23 uur later bij zijn onderdeel gearriveerd; hierdoor 23 uur on„wettig afwezig geweest”;

Gehoord de klager en de strafoplegger;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Overwegende, dat de klager heeft verklaard:

Op 3 en 4 aug. bevond ik mij met bewegingsvrijheid thuis in Utrecht. Regelmatig heb ik maagklachten. Zo ook op zaterdag en zondag 3 en 4 aug. Dit ging gepaard met buikkrampen en hevige diarree. Door de vele stoelgang dorst ik niet op maandag 5 aug. van Utrecht naar Ermelo te reizen en besloot om thuis te blijven. Ik liet de hulp van Garnknkdet Utrecht inroepen, verzond direct een LF 15324 naar mijn Commandant in Ermelo, en ging tevens op 5 aug., 13.30 uur, naar de huisarts aangezien ik in de mening verkeerde, dat zowel de militaire als de burgerarts gewaarschuwd moesten worden. LF 15324 is hierin niet duidelijk. De afstand naar mijn huisarts is slechts ± 400 m (4 min. lopen). Van de huisarts kreeg ik een recept voor 7 dagen. Pillen.

Teruggekeerd van de huisarts op 5 aug, ± 14.15 uur, bleek mij, dat de militaire arts aan de deur was geweest. Hij had niemand thuis getroffen, doch wel een controlekaart achtergelaten met de opdracht onmiddellijk naar mijn onderdeel terug te keren.

Ik voelde mij nog steeds bedonderd en moest steeds naar het toilet.

Ik heb toen onmiddellijk de MGD opgebeld en gezegd, dat ik naar mijn huisarts was geweest en dat ik binnen 7 dagen wel hersteld zou zijn. De MGD liet weten (5 aug.), dat wellicht nog diezelfde middag alsnog een militaire arts zou komen.

Op 6 aug., 11.50 uur (dinsdag) stonden er 2 marechaussee's voor de deur om namens met CC, de Majoor J., te zien of ik werkelijk thuis was. Dit was inderdaad het geval. Op 6 aug., ± 14.30 uur, kwam de mil. arts mij bezoeken. De arts onderzocht mij en stuurde mij naar mijn onderdeel terug, in mijn toestand was toen nog geen verheldering ingetreden.

Samenvattend kan ik zeggen, dat ik mij echt beroerd voelde en niet dorst te reizen vanwege de hevige diarrhee. Ik ben mij bewust, dat ik de schijn tegen heb omdat ik in het verleden reeds eerder voor een dergelijk geval op rapport was en toen terecht werd gestraft;

Overwegende, dat de strafoplegger heeft verklaard, dat onderstaande feiten hem de gemoedelijke overtuiging brachten, dat van onwettige afwezigheid sprake was:

1. klager was reeds eerder 24 uur onwettig afwezig, waarvoor hij werd gestraft door mij met 10 dagen verzwaard arrest;
2. klager was niet thuis toen de controlerend arts hem op 5 aug. om ± 14.00 uur kwam bezoeken;
3. klager was weliswaar op dit tijdstip bij zijn eigen huisarts, doch had kunnen volstaan met zijn melding aan mij en aan het Gnkdet;
4. klager was in staat met zijn diarrheeklachten te lopen naar zijn huisarts; dan had hij zich ook naar zijn onderdeel kunnen terugbegeven;
5. hij er zeker van is, dat zonder nauwkeurige controle van de ziekmelding klager zeker 7 dagen thuis was gebleven;

Overwegende, dat:

volgens de bestaande regeling het in beginsel aan de ziek thuis blijvende militair zelf wordt overgelaten: a. gnk hulp in te roepen; b. te bepalen of en wanneer hij in staat is naar zijn eenheid terug te reizen; dat klager op de voorgeschreven wijze zijn CC omtrent zijn ziek thuis blijven heeft ingelicht; dat klager door het onmiddellijk waarschuwen van de C-Garngnkdet in de ochtend en zijn bezoek aan het spreekuur van zijn huisarts in de middag van maandag 4-8-68 meer heeft gedaan dan redelijkerwijs mocht worden verwacht om zijn gezondheidstoestand door een medicus te doen controleren en derhalve voldoende grond heeft gegeven aan de gemoedelijke overtuiging, dat hij zich inderdaad ziek voelde; dat aan klager redelijkerwijs niet kan worden verweten, dat hij — bij terugkeer van zijn bezoek aan zijn huisarts diens kaartje vindend met de opdracht om onmiddellijk naar zijn eenheid terug te keren — aan deze opdracht van de controlerend GD-arts geen gevolg heeft gegeven, zulks met het oog op de voorgaande overweging, de reden van zijn afwezigheid bij de controle door de MGD-arts (bezoek

huisarts), het resultaat van zijn bezoek aan de huisarts (ontvangst van een recept voor geneesmiddelen) en het feit, dat de MGD-arts de opdracht gaf zonder klager te hebben kunnen onderzoeken; dat bovendien klager de op de kaart van de controlerend MGD-arts voorkomende opdracht tot onmiddellijke terugkeer naar zijn eenheid niet zonder meer heeft genegeerd, doch zich onmiddellijk telefonisch in verbinding heeft gesteld met de C-Garnknkdet, deze op de hoogte stellend van de reden van zijn afwezigheid bij de controle door de MGD-arts en van het resultaat van zijn bezoek aan de huisarts; dat klager vervolgens bij een controle door KMar in de ochtend en bij een hernieuwde controle door de MGD-arts in de middag van 5-8-68 wel thuis werd aangetroffen en onmiddellijk een — thans na onderzoek van klager gegeven — opdracht van de controlerend MGD-arts om naar zijn eenheid terug te keren, heeft opgevolgd; dat niet kon worden vastgesteld of klager op een eerder tijdstip dan thans het geval is geweest in staat moest worden geacht, ondanks zijn klachten de reis naar zijn eenheid te volbrengen; dat in dit opzicht ook klagers bezoek aan de huisarts onvoldoende basis voor een oordeel biedt, gezien de korte afstand ($\pm$ 400 m), die in dit geval moest worden afgelegd; dat evenwel klager door zijn handelen aannemelijk heeft gemaakt, dat hij zich inderdaad ziek gevoelde, terwijl de neiging om onder die omstandigheden thuis te blijven, mede gezien de aard van zijn klachten, (maag- en buikkrampen, diarree) menselijkerwijs gesproken begrijpelijk moet worden geacht; dat aan die constatering het feit, dat klager op dinsdag 5-8-68 in opdracht van de controlerend MGD-arts, ondanks zijn blijkens eigen verklaring niet verbeterde gezondheidstoestand, de reis naar zijn eenheid wél volbracht, geen afbreuk behoeft te doen; dat klager derhalve niet schuldig kan worden geacht aan hetgeen blijkens de omschrijving van de strafreden wordt verweten;

Beschikkende op het beklag, doet de strafoplegging teniet.

Bepaalt, dat van deze beschikking een uittreksel zal worden uitgelevert aan klager en voorts afschriften zullen worden gezonden aan strafoplegger en aan de Bevelhebber der Landstrijdkrachten.

NASCHRIFT

Herziening van het controlesysteem van ziek thuis blijvende militairen was noodzakelijk als gevolg van een tekort aan artsen en de hoge exploitatiekosten.

Dit systeem bracht nl. mee dat voor elke ziekmelding, zonder onderscheid des persoons, een verzoek voor geneeskundige controle werd opgesteld door de compagniesadministraties.

Ondanks dat bleek het systeem niet waterdicht (te maken), terwijl veel arbeid nutteloos werd verricht tengevolge van verkeerde adresseringen, het reeds vertrokken zijn van de te controleren militairen en het

controleren van militairen die geen controle behoeften.

Ook werd geoordeeld dat dit systeem niet was aangepast aan de hedendaagse visie op de sociale en maatschappelijke verhoudingen, volgens welke meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid aan de man moet worden toegekend.

Daarom heeft de Bevelhebber der Landstrijdkrachten in afwijking van de geldende voorschriften gedurende een proefperiode bepaald, dat de keus tussen het ziek thuis blijven of naar het onderdeel terugkeren aan de betrokken militair zélf is overgelaten.

Eveneens is de keus het al of niet invoeren van geneeskundige hulp aan de beoordeling van de betrokken militair zélf overgelaten.

Wel moet de militair van het feit dat hij niet naar zijn eenheid kan terugkeren a. telefonisch of telegrafisch aan zijn commandant melden onder opgaaf van naam, registratienummer, verblijfplaats en van het feit of een arts gewaarschuwd werd, én moet hij zulks ook b. schriftelijk aan zijn commandant melden door invulling van een meldingskaart, welke aan ieder militair is uitgereikt (ter opberging bij zijn militair paspoort).

De CC of daarmee gelijk te stellen commandant, die zijn onderhebbers kent, moet nu persóonlijk bepalen, eventueel na overleg met pelotons- of groepscommandant en/of onderdeelarts, in welke gevallen per se controle op de reden van de afwezigheid noodzakelijk is. Immers het grootste deel van het personeel wordt geacht géén controle te behoeven.

A. F. S.

Commandant 4e Divisie

Beschikking van 18 september 1968

Een dpl. soldaat was gestraft met 3 maanden plaatsing in een tucht-klasse, waarover hij zich beklaagde. Hij had tijdens een kaartleesoefening een veldfles met cognac laten vullen in een café en daaruit gedurende die oefening gedronken totdat de fles tegen de tijd van terugkeer leeg was. Tijdens de terugrit trad hij zeer luidruchtig op in het voertuig. De sergeant-wagencommandant had in strijd met zijn plicht daartegen niet opgetreden en geen einde gemaakt aan 's mans wanordelijk gedrag. Bij de terugkeer in de legerplaats wilde de soldaat nog uit het rijdende voertuig springen. Op zijn legeringskamer gaf hij aanleiding tot een stoeipartij met enkele mede-soldaten, waarbij bedden werden verplaatst en met beddegoed gesmeten.

Deze soldaat, die bekend stond om zijn aanpassingsmoeilijkheden, was deswege gekeurd, en gewaarschuwd voor een eventuele plaatsing in een tuchtklasse. Gelet op zijn mentaliteit, hoorde hij niet thuis in een

tuchtklasse. Het gewenste aangepaste gedrag kon beter bereikt worden door overplaatsing naar een voor hem geheel nieuwe omgeving.

De opgelegde straf werd gewijzigd in 14 dagen verzwaard arrest, en de omschrijving der strafreden meer feitelijk gewijzigd.

(W.K. art. 5, 5°, 8°; 18 e.v.; R.K. art. 22, 27, 28).

De Generaal-Majoor . . ., Commandant 4e Divisie;

Gezien het beklagschrift van de dienstplichtige soldaat C., registratienummer . . ., ingedeeld bij de Staf en Stafcompagnie 12 Pantser Infanterie Brigade, houdende de op 6 september 1968 kenbaar gemaakte wens zich te beklagen over de straf van plaatsing in een tuchtklasse voor de tijd van drie maanden met de strafreden:

„Door een overmatig gebruik van sterke drank tijdens een oefening „in kennelijke staat van dronkenschap geraakt; de orde in een rijdend „militair voertuig verstoord en hierdoor de veiligheid van de inzittenden in gevaar gebracht en vervolgens een dermate grote wanorde op „de chambree gesticht dat hij ter ontzuivering in een cel moest worden ingesloten.

„Bij de bepaling van de straf is in aanmerking genomen dat hij herhaaldelijk blijkt heeft gegeven zich niet aan de militaire discipline te willen aanpassen en ongevoelig te zijn voor vermaningen en correcties „van de zijden van zijn meerderen”,

hem in september 1968 opgelegd en ter kennis gebracht door de Commandant van 12 Pantser Infanterie Brigade, de Brigade-Generaal . . .;

Gehoord de klager;

Gezien de op de zaak betrekking hebbende bescheiden waaronder een verslag van gehouden onderzoek door de strafoplegger;

Overwegende, dat klager zakelijk heeft verklaard, dat hij op 29 augustus 1968 tijdens een kaartleesoefening, terwijl hij de dag tevoren met acht dagen licht arrest was gestraft, in een café zijn veldfles met cognac heeft laten vullen omdat hij met het vooruitzicht van het weekend binnen de legerplaats in een sombere stemming verkeerde; dat hij die veldfles met cognac leeg had gedronken tegen de tijd van terugkeer en toen zijn stemming er aanzienlijk op vooruit was gegaan; dat hij tijdens de terugrit erg vrolijk was en grapjes maakte o.a. met de wagencommandant, de sergeant Luitjes; dat hij die sergeant ook een cognacje aanbood, hetgeen de sergeant accepteerde maar toen tot algehele hilariteit moest mededelen dat de fles leeg was; dat hij op deze manier is doorgegaan en bij terugkeer in de legerplaats te ± 20.00 uur ook nog uit het rijdende voertuig wilde springen en vervolgens naar zijn legeringskamer is gegaan waar hij met zijn mede-soldaten nog gestoeid heeft; dat hij die avond niet meer gegeten heeft; dat hij vindt dat het die middag en avond goed uit de hand is gelopen ondanks zijn goede

bedoelingen om zich zo goed mogelijk te gedragen; dat hij toegeeft die goede bedoelingen wel eens meer uit het oog te verliezen, bijvoorbeeld zoals bij het onderhoud van zijn voertuig, dat hij gedurende langere tijd had verwaarloosd;

Overwegende, dat het bestrafte feit is gepleegd en strijdig is met de krijgstucht;

Overwegende, dat echter in de strafreden het feit onvoldoende feitelijk is weergegeven, weshalve de strafreden wijziging behoeft;

Overwegende, dat de strafoplegger weliswaar overwogen heeft dat klager ongevoelig is voor vermaningen en correcties van de zijde van zijn meerderen, maar dat dit ten onrechte is aangehaald, immers klager heeft bij diverse gelegenheden juist betoogd zich te willen aanpassen;

Overwegende, dat voorts dient te worden nagegaan in hoeverre door tijdig ingrijpen van de leiding van de kaartleesoefening, een einde aan het onkrijgstuchtelijke optreden van klager had kunnen worden gemaakt;

Overwegende dienaangaande, dat uit niets is gebleken dat bijvoorbeeld de wagencommandant, de sergeant Luitjes, pogingen in het werk heeft gesteld om klager, zo nodig met hulp van de andere soldaten, in bedwang te houden en *direct* na aankomst in de legerplaats te begeleiden naar diens legeringskamer of, voor zover daar dan nog aanleiding toe bestond, klager ter ontzuivering alsmede handhaving van de tucht onder andere soldaten, aan de wacht over te geven; dat de sergeant Luitjes zich slechts beperkt heeft tot het rapporteren aan de Officier van Kazerne Piket en het toen nog geruime tijd duurde alvorens klager werd overgebracht naar de wacht; dat genoemde sergeant reeds tijdens de terugrit die maatregelen had behoren te nemen, waardoor het klager onmogelijk zou zijn gemaakt door te gaan op de wijze zoals hij toen deed; dat immers iedere meerdere de plicht heeft naast het rapporteren onverwijld een einde te maken c.q. te doen maken aan een geconstateerde overtreding van de krijgstucht; dat het tekortschieten van de wagencommandant in deze tot gevolg heeft gehad dat niet is voldaan aan de dwingende eis om een overtreder tijdig tegen zichzelf in bescherming te nemen teneinde daardoor erger wangedrag te voorkomen (sergeant Luitjes had toch dienen te beseffen dat klager toen niet uit zichzelf tot bedaren zou komen); dat dit des te meer geldt indien de overtreder reeds bekend staat om zijn aanpassingsmoeilijkheden en deswege reeds gekeurd en gewaarschuwd is voor een eventuele plaatsing in de tuchtklasse;

Overwegende, dat van klager niet gezegd kan worden dat hij opzettelijk de uitvoering van de dienst wil dwarsbomen; dat zijn instelling ten aanzien van de militaire dienst zelfs positief genoemd kan worden;

Overwegende, dat het, ook door klager, gewenste aangepaste gedrag

in de gegeven omstandigheden eerder bereikt kan worden door overplaatsing naar een voor klager geheel nieuwe omgeving dan door plaatsing in een tuchtklasse, waar klager, gelet op diens mentaliteit, niet thuis hoort;

Overwegende, dat derhalve de opgelegde straf dient te worden gewijzigd;

Beschikkende op het beklag:

Wijzigt de opgelegde straf in veertien dagen verzwaard arrest;

Wijzigt de omschrijving der strafreden zodat deze komt te luiden:

„Tijdens een kaartleesoefening in een café zijn veldfles met cognac „laten vullen en daaruit gedronken gedurende die oefening waardoor „hij tijdens de terugrit in het voertuig zeer luidruchtig optrad en bij „terugkeer in de legerplaats uit het nog rijdende voertuig wilde sprin- „gen en vervolgens op zijn legeringskamer aanleiding gaf tot een stoei- „partij met enkele mede-soldaten, waarbij bedden werden verplaatst en „met beddegoed gesmeten”;

Bepaalt, dat van deze beschikking een uittreksel zal worden uitge- reikt aan klager en voorts afschriften zullen worden gezonden aan de Bevelhebber der Landstrijdkrachten en aan de strafoplegger.

Commandant 101 Technische Dienst Bataljon

Beschikking van 23 oktober 1968

Klager, dpl. soldaat, was op 27 september 1968 gestraft met 4 da- gen licht arrest terzake van: „als kamerwacht nagelaten op het avond- „appel de kamer te melden, doch reeds voor dit tijdstip zich te ruste „begeven” (eerste strafoplegging).

Klager was op 30 september d.a.v. gestraft met 10 dagen licht arrest terzake van: bij het aantreden voor de sportles tegen de sergeant van de dag gezegd, naar aanleiding van het feit dat deze enige militairen vroeg waar hun buitenhelm was: „dat zijn allemaal moeilijke dingen”. Toen de sergeant hem terugriep, hoorde hij dit wel, maar liep nog door omdat hij eerst iets wilde regelen (tweede strafoplegging).

Op 30 september 1968 was klager betrokken geweest bij een ver- keersongeval waarbij hij levensgevaarlijk gewond werd. Door deze ver- wonding was hij tot 9 oktober 1968 volstrekt verhinderd zijn beklag in te dienen.

Klager diende over beide strafopleggingen beklag in op 11 oktober d.a.v. Beklag ontvankelijk verklaard.

Eerste strafoplegging tenietgedaan. Er bestond misverstand over de dienstverplichtingen als kamerwacht.

Tweede strafoplegging: Opgelegde straf gewijzigd in berisping; in aanmerking genomen dat de sergeant klager te veel vrijheid had toe-

gestaan; klager had echter zijn dienst steeds zeer goed verricht. Strafreden gewijzigd.

De luitenant-kolonel F., commandant van opgemeld bataljon;

Gezien het beklagschrift van de dpl. sld. I A., rnr . . ., ingedeeld bij 139 Munavplcie houdende de op 11 oktober 1968 kenbaar gemaakte wens, zich te beklagen over de straf van „vier dagen licht arrest” met strafreden: „als kamerwacht nagelaten op het avondappel de kamer te „melden, doch reeds voor dit tijdstip zich ter ruste begeven”, hem opgelegd door de 1e luitenant A., plaatsvervangend compagniescommandant van 139 Munavplcie en hem op 27 september 1968 ter kennis gebracht, welke straf in deze beschikking verder zal worden aangeduid met „eerste straf”, alsmede de in datzelfde beklagschrift kenbaar gemaakte wens, zich te beklagen over de straf van „tien dagen licht arrest” met strafreden: „bij het aantreden voor de sportles tegen de sgt. „van de dag gezegd, naar aanleiding van het feit dat deze enige militairen vroeg waar hun buitenhelm was: „dat zijn allemaal maar moeilijke dingen”. Toen de sgt. van de dag hem terugriep, hoorde hij „dit wel, maar liep nog door omdat hij eerst iets wilde regelen” hem opgelegd door de 1e luitenant A., plaatsvervangend compagniescommandant van 139 Munavplcie en hem op 30 september 1968 ter kennis gebracht, welke straf in deze beschikking verder zal worden aangeduid met „tweede straf”;

Overwegende, dat klager, volgens een telefonisch bericht van de brigade Kon. Marechaussee te Deelen, op 30 september 1968 betrokken werd bij een verkeersongeval, waarbij hij levensgevaarlijk werd gewond; dat klager, volgens een telefonische mededeling van de behandelende geneesheer, door deze verwonding tot 9 oktober 1968 volstrekt verhinderd was zijn beklag in te dienen; dat gezien deze termijn van verhindering het beklagschrift, zowel over de „eerste straf” als over de „tweede straf” voor behandeling vatbaar moet worden verklaard;

Gehoord de klager, de strafoplegger en de rapporteur, de res. sgt. K.V.V. Huiskens P. C., rnr. 44.10.20.052;

Gezien de op de zaak betrekking hebbende bescheiden:

Overwegende, dat klager over de eerste straf heeft verklaard dat hij 's avonds op 26 september 1968 als kamerwacht hoofdpijn kreeg en is gaan slapen; dat sinds enige tijd het avondappel slechts administratief wordt gehouden en hij zijn werk gereed had, zodat hij meende dat hij voor het avondappel mocht gaan slapen; dat hij niet heeft gemerkt dat rapporteur hem op het avondappel heeft gewekt; dat hij eerst wakker werd toen rapporteur hem $\pm$ 10 minuten na het avondappel wekte.

Overwegende, dat rapporteur over de eerste straf heeft verklaard, dat hij op 26 september 1968 te 23.00 uur bij het voorgeschreven avondappel klager slapende aantrof; dat hij klager heeft gewekt, die

hierop reageerde met een onverstaaenbaar gemompel en bleef liggen; dat hij vervolgens eerst de andere kamers controleerde en daarna te $\pm$ 23.10 uur terugkeerde en klager nog steeds slapende aantrof; dat hij klager opnieuw heeft gewekt en hem rapport heeft aangezegd;

Overwegende, dat strafoplegger over de eerste straf heeft verklaard dat, in afwijking van de nieuw voorgeschreven wijze van administratief avondappel, bij compagniesorder van 12 sept. 1968 nr. 136 van ondermeer de donderdagavonden een daadwerkelijk avondappel is voorgeschreven; dat klager zich niet heeft gemeld en is gaan slapen, waardoor de orde bij het avondappel is verstoord; dat klager bovendien niet bij eerste aanmaning van de sgt. van de dag is opgestaan doch is blijven liggen; dat door hem, strafoplegger, bij de bepaling van de strafmaat rekening gehouden is met klagers doorgaans goed gedrag en zijn goede dienstprestaties;

Overwegende, dat klager over de tweede straf heeft verklaard dat hij bij het aantreden van de sport op 30 september 1968 een opmerking over het dragen van de buitenhelm heeft gemaakt en daarna wegliep om zijn eigen zaken te regelen; dat hij wel hoorde dat de bevelvoerende sergeant hem terugriep, doch dat hij hieraan eerst na een tweede bevel gehoor gaf; dat hij tot 26 september met genoemde sergeant op zeer goede en zelfs vertrouwelijke voet stond en daarom meende zich enige vrijheid te kunnen veroorloven; dat strafoplegger hem heeft verweten dat hij, klager, zich herhaaldelijk bemoeide met andermans zaken en dat nu weer had gedaan; dat hij, als toegevoegde van de compagnies-administrateur, inderdaad herhaaldelijk mede-soldaten hielp bij het opmaken van verzoeken en dergelijke en meende dat dit zijn plicht was;

Overwegende, dat rapporteur over de tweede straf heeft verklaard, dat het dragen van de buitenhelm bij de sport gebruikelijk is omdat daarbij ook de militaire lichamelijke vaardigheid wordt beoefend; dat hij bij het aantreden voor de sportles op 30 september 1968 als bevelvoerende aan enkele soldaten vroeg waar hun buitenhelm was, dat klager, die hier geen bemoeiing mee had, opmerkte: „dat zijn maar moeilijke dingen bij de sport”; dat hij, geïrriteerd over deze interruptie, klager bij zich riep; dat klager op dit bevel niet reageerde en zich eerst na een tweede bevel kwam melden; dat hij voordien met klager op goede voet stond en zelfs zaken van persoonlijke en vertrouwelijke aard met hem besprak; dat hij van klager een auto heeft gekocht en deze niet direct, doch eerst naderhand heeft betaald;

Overwegende, dat strafoplegger over de tweede straf heeft verklaard dat klager zich steeds bemoeide met zaken van mede-soldaten en daarmee zijn meerderen irriteerde; dat zijn opmerking bij de sportles weer wees in de richting van ongewenste bemoeizucht; dat hij klager dit heeft verweten en bij de bepaling van de strafmaat deze herhaalde bemoeizucht in rekening heeft gebracht; dat klagers ongehoorzaamheid

een herhaling was van die van 26 september en dat hij deze herhaling eveneens bij de bepaling van de strafmaat in rekening heeft gebracht;

Overwegende, dat zowel de huidige als de vorige compagniescommandant van klager hem, ondergetekende, desgevraagd hebben verklaard dat klager, als toegevoegde van de compagniesadministrateur, inderdaad vaak zijn mede-soldaten hielp bij het opmaken van verzoeken en dergelijke en daardoor soms wel eens een bemoeizuchtige indruk maakte; dat klager zijn dienst echter goed verrichtte en zich goed gedroeg;

Overwegende ten aanzien van de eerste straf, dat rapporteur, toen hij klager de eerste maal wekte, heeft nagelaten zich te overtuigen dat klager inderdaad wakker was; dat klagers schuld aan ongehoorzaamheid derhalve niet vaststaat; dat de betrekkelijk nieuwe voorschriften over het administratieve avondappel en de daarmee in strijd zijnde compagniesorder inderdaad verwarring bij klager kunnen hebben gewekt over zijn verplichtingen als kamerwacht; dat derhalve de nalatigheid om zich te melden onder verlichtende omstandigheden is geschied; dat derhalve gezien klagers goede dienstprestaties en goed gedrag gedurende het overgrote deel van zijn diensttijd met een informele waarschuwing had kunnen volstaan;

Overwegende ten aanzien van de tweede straf, dat rapporteur tot 26 september 1968 klager teveel vrijheid toestond; dat klagers storende opmerking bij het aantreden voor de sportles hieruit kan worden verklaard; dat klager echter na het gebeurde op 26 september had kunnen beseffen dat dergelijke vrijheden niet meer zouden worden getolereerd; dat vast staat dat zowel klagers opmerking als zijn daaraan volgende ongehoorzaamheid de orde bij het aantreden voor de sportles hebben verstoord en zijn optreden als zodanig in strijd is geweest met de krijgstucht; dat niet is komen vast te staan dat klager zich ten onrechte veelvuldig met andermans zaken bemoeide; dat immers de compagniesadministratie, volgens goed militair gebruik, de aangewezen instantie is om hulp te verlenen bij zaken van administratieve aard; dat klager derhalve geen herhaalde ongewenste bemoeizucht kan worden verweten; dat gezien de overwegingen bij de eerste straf, klager evenmin herhaalde ongehoorzaamheid kan worden verweten; dat de strafverzwarende omstandigheid van herhaling weliswaar niet in de strafreden is vermeld, doch wel bij de bepaling van de strafmaat in aanmerking genomen; dat weliswaar vooral het vergrijp van ongehoorzaamheid van ernstige aard is, maar de omstandigheid dat de rapporteur voordien aan klager te veel vrijheid toestond, deze ongehoorzaamheid begrijpelijk maakt; dat geen strafverzwarende omstandigheden kunnen worden aangevoerd en derhalve gezien klagers goede dienstprestaties en goed gedrag gedurende het overgrote deel van zijn diensttijd geen zware straf mag worden opgelegd;

Beschikkende op het beklag over de eerste straf: doet de strafoplegging teniet.

Beschikkende op het beklag over de tweede straf: wijzigt de opgelegde straf in „berisping” en wijzigt de strafreden, zodat deze komt te luiden: „door het ongevraagd maken van een onnodige opmerking de „orde bij het aantreden voor de sportles verstoord. Bovendien aan een „bevel om zich te melden niet onmiddellijk, doch eerst na herhaling van „dat bevel gevolg gegeven. Bij de bepaling van de straf is in aanmerking genomen dat de bevelvoerende sergeant tot dan toe aan gestrafte „teveel vrijheid heeft toegestaan en dat gestrafte tot dan toe zijn dienst „zeer goed heeft verricht”;

Bepaalt, dat van deze beschikking een afschrift zal worden uitgereikt aan klager en voorts afschriften zullen worden gezonden aan de strafoplegger en de Bevelhebber der Landstrijdkrachten.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

15 mei 1968

(M.A.W. 1967/B 22)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); Leden: Mr. E. H. Nuver en Mr. W. H. Schipper.

(Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 48).

Een majoor had zich bij rekest tot H.M. de Koningin gewend met het verzoek zijn troependienst bij depot-troepen aan te merken als troependienst zoals vereist voor bevordering, omdat hij wegens de gezondheids-toestand van zijn echtgenote niet buiten zijn woonplaats kon worden geplaatst en derhalve niet bij de parate troepen kon dienen. De Minister van Defensie wees dit verzoek af, welke weigering na een brief van eiser aan gedaagde werd herhaald (wel werd de termijn waarin voor eiser nog de mogelijkheid tot bevordering aanwezig was voor onbepaalde tijd verlengd).

Gedaagde was niet bevoegd te weigeren eisers oorspronkelijke verzoek aan H.M. de Koningin voor te leggen, aangezien de Kroon bevoegd is te bevorderen — bij keuze — tot een hoofdofficiersrang en de Kroon vrij is bij het aanleggen der daarvoor geldende maatstaven.

Die weigering wordt dan ook door de Raad nietig verklaard.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: Y., wonende te Z., eiser in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. J. Schuurmans, advocaat te 's-Gravenhage, tegen: de Minister van Defensie, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. A. W. M. van der Horn van den Bos, luitenant-kolonel van de militair-juridische dienst, wonende te Voorburg.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde gemachtigden;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat eiser onder dagtekening 24 november 1965 een rekest tot Hare Majesteit de Koningin heeft gericht van de volgende inhoud:

„Geeft met de diepste eerbied te kennen Y., majoor der infanterie, „wonende te Z., dat hij op 15 november 1965 mededeling heeft ontvangen van de beslissing van Uwe Majesteit bij kabinetsrescript d.d. „15 juli 1965, nr. 90, inhoudende dat hij op 1 mei 1965 niet blijvend

„voor bevordering is voorbij gegaan, maar dat hij nog bevorderingsmogelijkheid heeft tot het tijdstip van de eerstvolgende algemene bevordering; dat hij thans nogmaals aandacht vraagt voor de omstandigheden van zijn echtgenote, welke herhaaldelijk door onderzoek zijn vastgesteld; dat hij meent op die grond aan Uwe Majesteit te moeten vragen hem dispensatie van de verplichtingen te verlenen om — zoals hem is medegedeeld — op korte termijn te gaan dienen in een functie bij de parate troepen, waardoor zijn gezin in ernstig gevaar wordt gebracht, zoals moet worden geconcludeerd uit de medische bevindingen;

„Redenen waarom hij zich tot Uwe Majesteit moge wenden met het eerbiedig verzoek zijn troependienst bij depot-troepen verricht, aan te merken als troependienst zoals vereist voor bevordering.”;

Overwegende, dat gedaagde daarna bij brief van 6 juni 1966 aan eiser het volgende heeft geschreven:

„Naar aanleiding van Uw, tot Hare Majesteit de Koningin gericht, rekest d.d. 24 november 1965, welk rekest zal worden beschouwd als te zijn aan mij gericht, aangezien de afdoening daarvan tot mijn bevoegdheid behoort, deel ik U het volgende mede.

„Op dezerzijds verzoek bent U door de inspecteur der infanterie in de gelegenheid gesteld een functie te gaan vervullen bij de parate eenheden, teneinde U alsnog in staat te stellen Uw geschiktheid voor bevordering tot de naasthogere rang te verwerven. Tot heden heeft U van deze U geboden gelegenheid geen gebruik gemaakt, aangezien de gezondheidstoestand van Uw echtgenote niet toelaat dat U buiten Z. wordt geplaatst. Bij Uw bovenaangehaald rekest verzoekt U thans om „Uw troependienst bij depottroepen verricht, aan te merken als troependienst zoals vereist voor bevordering”. Gelet echter op de omstandigheid dat U slechts in functies bij de parate eenheden in staat zult zijn te bewijzen dat U aan de voor een bevordering tot luitenant-kolonel bij het wapen der infanterie gestelde eisen voldoet en aangezien de door U verrichte dienst in functies in een depot — medegezien de aard van die functies en de beoordelingen die omtrent U in die functies zijn uitgebracht — niet als voor bevordering vereiste troependienst (dienst bij de parate eenheden) kan worden beschouwd, acht ik geen aanleiding aanwezig Uw vorenaangehaald verzoek in gunstige overweging te nemen.

„Gezien echter de redenen welke ten grondslag liggen aan het feit dat U niet buiten Z. kunt worden geplaatst en daardoor thans niet in staat bent een functie bij de parate eenheden te gaan vervullen, ben ik bereid Hare Majesteit de Koningin in overweging te geven de termijn, waarin voor U nog bevorderingsmogelijkheid aanwezig is, voor on-

„bepaalde tijd te verlengen; Te zijner tijd zal ik U met Harer Majesteits beslissing in deze in kennis stellen.”;

Overwegende, dat eiser vervolgens op 14 juli 1966 zich tot gedaagde heeft gewend met een brief, luidende als volgt:

„Het zij mij vergund de aandacht van Uwe Excellentie te vragen „voor het navolgende, naar aanleiding van de aan mij op 15 juni j.l. „door de territoriale commandant . . . uitgereikte brief van 6 juni 1966, „dienst Opperofficier Personeel K.L., nr. . . ., inzake mijn tot Hare „Majesteit de Koningin gericht rekest van 24 november 1965. (Hier volgen beschouwingen over vervulde functies en verkregen beoordelingen).

„Op grond van een en ander wil het mij voorkomen, dat mij geen „recht is kunnen wedervaren met de conclusie neergelegd in de aan mij „gerichte brief van 6 juni 1966, in antwoord op het door mij aan Hare „Majesteit de Koningin gericht rekest, de conclusie dat de functies en „beoordelingen beletten de door mij verrichte troependienst aan te merken als voor bevordering vereiste troependienst. En zulks temeer om „dat officieren die of op grond van henzelf betreffende medische indicaties of om andere redenen geen parate troependienst mochten of „konden verrichten wel (ook in 1965) voor bevordering bij Hare „Majesteit de Koningin in aanmerking werden gebracht. Waaruit volgt dat „die officieren hetzij werden vrijgesteld van de eis van troependienst „voor bevordering, hetzij daarin ten eerste werden tegemoetgekomen. „In aanmerking nemende alle bij het onderzoek door de meergenoemde „bijzondere commissie van onderzoek vastgestelde en gebleken feiten, „moge naar het gevoelen van ondergetekende genoegzame redenen aanwezig worden geacht voor een soortgelijke beslissing ten opzichte van „hem.

„Derhalve moge het mij vergund zijn Uwe Excellentie te verzoeken „mijn verzoek inzake voor bevordering vereiste troependienst in het „licht van vorenstaande alsnog in welwillende overweging te nemen en „dat verzoek, aangezien de eisen voor bevordering in verband met de „beslissing inzake bevordering bepaald worden door Hare Majesteit de „Koningin, alsnog wel met een gunstig advies zijn hoge bestemming te „willen laten volgen.”;

Overwegende, dat gedaagde daarop bij schrijven van 5 mei 1967 het volgende heeft geantwoord:

„Naar aanleiding van Uw rekest dd. 14 juli 1966 deel ik U het volgende mede.

„Bij Uw rekest dd. 24 november 1965 verzocht U om „Uw troependienst bij depottroepen verricht, aan te merken als troependienst zo „als vereist voor bevordering”. Om redenen neergelegd in mijn aan „U gerichte brief van 6 juni 1966, nr. . . ., heb ik dit verzoek niet in

„gunstige overweging kunnen nemen. In Uw vorenaangehaald rekest van 14 juli 1966 verzoekt U thans Uw eerder op 24 november 1965 gedaan verzoek alsnog in welwillende overweging te willen nemen. Aangezien U in dit laatste rekest geen gezichtspunten naar voren brengt, welke niet reeds bij de afdoening van Uw rekest van 24 november 1965 in beschouwing zijn genomen, acht ik geen aanleiding aanwezig terug te komen op mijn beslissing neergelegd in mijn vorenaangehaalde brief van 6 juni 1966, nr. . . . Ten vervolge op laatstbedoelde brief deel U echter mede, dat Hare Majesteit de Koningin bij kabinetsrescript van 28 maart 1967, nr. 5 machtiging heeft verleend U ter kennis te brengen, dat Hare Majesteit heeft bepaald, dat, alhoewel U per 1 mei 1966 wederom niet voor een bevordering tot luitenant-kolonel in aanmerking kwam en dientengevolge in de termen zoudt vallen om blijvend voor bevordering te worden voorbijgegaan, de termijn waarin voor U nog bevorderingsmogelijkheid aanwezig is, voor onbepaalde tijd is verlengd. Hare Majesteit heeft voorts gemachtigd U de redenen mede te delen welke tot deze beslissing hebben geleid. Deze beslissing is gegrond op de overweging dat U uitsluitend in verband met ziekte van Uw echtgenote niet buiten Uw woonplaats Z. kunt worden geplaatst en daardoor voorshands niet in de gelegenheid bent een functie bij de parate eenheden te gaan vervullen om Uw geschiktheid voor bevordering te verkrijgen.”;

Overwegende, dat namens eiser door Mr. J. Schuurmans voornoemd daarna een klaagschrift is ingediend bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, welk gerecht bij uitspraak van 2 oktober 1967 — waarnaar hierbij wordt verwezen en waarin als verweerders zijn aangemerkt Hare Majesteit de Koningin en de Minister van Defensie — „de beroepen” ongegrond heeft verklaard;

Overwegende, dat Mr. J. Schuurmans voornoemd namens eiser tegen deze uitspraak hoger beroep heeft ingesteld;

Overwegende, dat op verzoek van 's Raads fungerend-voorzitter namens gedaagde bij brief, ingekomen 19 maart 1968, een aantal stukken zijn ingezonden;

IN RECHTE:

Overwegende, dat de Raad op grond van de inhoud van het beroepschrift en van hetgeen door eisers gemachtigde ter 's Raads terechtzitting te dien aanzien is verklaard, aanneemt dat eiser in elk geval heeft bedoeld aan de ambtenarenrechter voor te leggen zijn bezwaar tegen gedaagdes in diens brief van 5 mei 1967 neergelegde weigering om eisers verzoek — om hetgeen hij bij rekest van 24 november 1965 aan Hare Majesteit de Koningin had gevraagd alsnog aan Haar voor te leggen — in te willigen; dat de Raad daarlaat de vraag of eiser bedoeld

heeft bij de eerste rechter ook beroep(en) van verdergaande of andere strekking in te stellen, nu in elk geval moet worden aangenomen dat het hoger beroep zich slechts richt tegen de aangevallen uitspraak voorzover deze betrekking heeft op de bedoelde weigering en mitsdien ook slechts voorzover daarbij gedaagde als verweerder is aangemerkt;

Overwegende nu met betrekking tot die weigering, dat namens eiser is gesteld dat het niet tot de bevoegdheid van gedaagde, maar tot die van de Kroon behoort om te beslissen op een verzoek als door eiser gedaan, te weten om troependienst bij depottroepen verricht, aan te merken als troependienst zoals vereist voor bevordering; dat de Raad deze mening, gegeven de aard en de formulering van dat verzoek, deelt; dat toch krachtens artikel 48 van de „Wet bevordering en ontslag „beroepsofficieren” de Kroon bevoegd is tot bevordering — bij keuze — tot een hoofdofficiersrang, en dat de Kroon, in deze keuze vrij zijnde, eveneens vrij is onder andere voor wat betreft de maatstaven die daarbij worden aangelegd; dat eisers meerbedoeld verzoek zowel naar vorm als naar bedoeling duidelijk betrekking heeft op evenvermelde maatstaven; dat hieruit volgt dat gedaagde zich bij zijn brief van 6 juni 1966 ten onrechte op het standpunt heeft gesteld dat de afdoening van het onderhavige verzoek tot zijn competentie behoort;

Overwegende, dat namens gedaagde is gesteld dat eiser, zo hij na ontvangst van gedaagdes brief van 6 juni 1966 gedaagdes bevoegdheid om op het onderhavige punt een beslissing te nemen had willen bestrijden, zich tot Hare Majesteit de Koningin had kunnen wenden in plaats van zijn brief d.d. 14 juli 1966 aan gedaagde te schrijven;

Overwegende, dat de Raad het echter geenszins verwonderlijk acht dat eiser, die in antwoord op een rekest aan de Koningin een brief van gedaagde — inhoudende dat gedaagde zich bevoegd achtte in de onderhavige kwestie te beslissen — had ontvangen, zich tot gedaagde heeft gewend met nadere argumenten en met het verzoek zijn wens alsnog aan de Koningin voor te leggen;

Overwegende, dat het naar 's Raads oordeel onder de gegeven omstandigheden — en mede gelet op hetgeen hiervoor aangaande de bevoegdheid der Kroon is gezegd — op gedaagdes weg had gelegen aan eisers laatstbedoelde verzoek te voldoen; daargelaten dat het in het algemeen niet onredelijk is te achten indien op een verzoek, tot afdoening waarvan de Kroon bevoegd is, door deze wordt beslist, ook al is het ingediend bij de ter zake verantwoordelijke minister — welke situatie zich overigens met betrekking tot het oorspronkelijke verzoek van eiser niet voordoet;

Overwegende, dat in elk geval in dit geding althans in hoger beroep niet aan de orde is een besluit van de Kroon, doch een weigering van gedaagde;

Overwegende nog met betrekking tot deze weigering, neergelegd in gedaagdes brief van 5 mei 1967, dat daarin niet kan worden gezien een weigering terug te komen op een reeds in rechte onaantastbaar geworden besluit — inhoudende een weigering om eisers oorspronkelijke verzoek zijn hoge bestemming te doen volgen —, reeds omdat eisers brief van 14 juli 1966 ingediend werd binnen dertig dagen nadat gedaagdes brief van 6 juni 1966 eiser had bereikt (te weten op 15 juni 1966) en die brief van 14 juli 1966 dus niet kan worden geacht in te houden een verzoek om op een in rechte onaantastbaar geworden besluit terug te komen;

Overwegende, dat uit het vorenstaande voortvloeit dat eisers beroep, gericht tegen gedaagdes weigering om eisers oorspronkelijke verzoek aan Hare Majesteit de Koningin voor te leggen, bij de aangevallen uitspraak ten onrechte ongegrond is verklaard, weshalve die uitspraak, voorzover daartegen hoger beroep is ingesteld, niet in stand kan blijven, evenmin als de bedoelde weigering zelve, zodat beslist moet worden als volgt:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep, voorzover daartegen hoger beroep is ingesteld;

Verklaart nietig gedaagdes weigering om aan Hare Majesteit de Koningin voor te leggen eisers verzoek, gedaan bij zijn rekest van 24 november 1965 en, nader toegelicht, herhaald bij zijn brief van 14 juli 1966;

Bepaalt dat gedaagde alsnog zal bevorderen dat op bedoeld verzoek door de Kroon wordt beslist.

NASCHRIFT

Enkele malen heeft de Centrale Raad van Beroep beslist, dat een officier niet rechtstreeks in zijn belang is getroffen door een besluit van de Minister van Defensie, houdende een weigering om deze officier b.v. voor bevordering bij H.M. de Koningin voor te dragen. Men zie de uitspraak van 10 juli 1963, M.A.W. 1963/B 1, M.R.T. 1964, blz. 139, en de uitspraak van 22 november 1949, M.A.W. 1949/K 3, M.R.T. 1950, blz. 210 (de vraag was daar nog, of wel van een besluit van de Minister van Oorlog omtrent klagers bevordering — een bevoegdheid van de Kroon — gesproken kon worden dan wel slechts van een eenvoudige mededeling).

Men zie ook de uitspraak van 25 november 1952, M.A.W. 1952/B 11, gepubliceerd in Administratieve en Rechterlijke Beslissingen 1953, blz. 465, waarbij het onbevoegdlijk door de M.v.O. genomen besluit werd nietig verklaard en werd bepaald dat de M.v.O. alsnog aan de

Kroon een ontwerp-besluit zal voordragen betreffende het bezwaar, door gedaagde (een oud-KNIL-officier) tegen een o.m. te zijnen aanzien genomen K.B. ingebracht.

In de hierboven afgedrukte uitspraak had eiser zich wel tot de bevoegde autoriteit gewend, t.w. H.M. de Koningin, maar de Minister van Defensie wees eisers verzoek af, zichzelf ten onrechte tot de afdoening daarvan bevoegd achtend. De weigering van de Minister om eisers verzoek aan H.M. de Koningin voor te leggen werd dan ook door de Raad nietig verklaard, waarbij zij aangetekend dat, gelet op de ministeriële verantwoordelijkheid, het praktisch belang hiervan voor eiser wel niet groot zal zijn.

Opmerking verdient voorts, dat de Raad het in het algemeen niet onredelijk zou achten indien de Kroon beslist op een onder Haar competentie vallend verzoek, ook indien zulk een verzoek abusievelijk tot de terzake verantwoordelijke minister is gericht. Dit kan inderdaad veel vertraging voorkomen.

A. B.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage

29 mei 1967

Voorzitter: Mr. A. G. van Galen (fgd.); Leden: Mr. Dr. F. A. Helmstrijd, en Mr. D. J. van Gilse; Militaire leden: J. T. Winkel, generaal-majoor der artillerie b.d., en H. van der Vloodt, brigade-generaal der artillerie b.d.

(Regeling uitrusting 1953 (L.O. 1953 nr. 224), art. 15).

Een reserve-officier, aan wie m.i.v. 1 okt. 1964 eervol ontslag uit de militaire dienst was verleend, verzocht om een tegemoetkoming in de kosten van onderhoud en vernieuwing van militaire uitrusting gedurende de periode liggend tussen de tijd van zijn laatste herhalingsoefening (okt. 1961) en zijn ontslag.

Dit wordt geweigerd, omdat de aanspraak op een dergelijke tegemoetkoming eerst ontstaat bij opkomst in werkelijke dienst voor langer dan 4 dagen.

Het Ambtenarengerecht handhaaft dit besluit. Verworpen wordt klagers stelling dat genoemde aanspraak zou ontstaan tijdens het met groot verlof zijn als tegenprestatie voor de verplichting tijdens deze periode de militaire uitrusting te vernieuwen en onderhouden.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,

rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, heeft de navolgende uitspraak gegeven inzake: Mr. G., wonende te H., klager, niet verschenen

ter openbare terechtzitting, tegen: *de Minister van Defensie* te 's-Gravenhage, verweerder, voor wie als gemachtigde is verschenen P. J. G. van der Mark, referendaris in vaste dienst bij het Ministerie van Defensie, wonende te 's-Gravenhage.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de stukken;

Gehoord de gemachtigde van verweerder;

Gelet ook overigens op de behandeling der zaak ter openbare terechtzitting van 8 mei 1967.

Wat de feiten betreft:

Overwegende, dat namens verweerder bij brief van 1 februari 1967 aan klager het navolgende is bericht:

„Naar aanleiding van uw brief van 13 januari 1967 deel ik u mede, „dat de aanspraak op een tegemoetkoming in de kosten wegens onder-, „houd en vernieuwing van uitrusting op grond van artikel 15 van de „Regeling uitrusting 1953 eerst ontstaat bij opkomst in werkelijke „dienst voor langer dan 4 dagen. Weliswaar is voor de berekening van „de grootte van een dergelijke tegemoetkoming de periode met groot „verlof doorgebracht van belang, doch de door u naar voren gebrachte „opvatting dat de tegemoetkoming u zou toekomen over het nà 14 ok- „tober 1961 met groot verlof doorgebrachte aantal maanden, is niet „juist.

„Het is niet mogelijk u in afwijking van de daartoe gestelde voor-, „waarden toch een tegemoetkoming als hier bedoeld te doen uitbeta-, „len. Indien daartoe zou worden overgegaan, zou er geen reden zijn de „reserve-officieren die in gelijke omstandigheden als u verkeren die te-, „gemoetkoming te onthouden. Hierdoor zou aan de regeling een nim-, „mer bedoelde uitbreiding worden gegeven. In verband met het voren-, „staande wijs ik uw verzoek dan ook, bij deze, af.”;

Overwegende, dat klager van het in dit schrijven neergelegde besluit tijdig in beroep is gekomen door middel van het navolgende klaagschrift:

„Ondergetekende, G., geboren op . . . te . . ., wonende te H., wendt „zich hierbij tot u met het volgende:

„a. voor wat betreft de feiten,

„dat hij op 6 maart 1939 voor eerste oefening in militaire dienst „kwam en aan de toenmalige school voor reserve-officieren der infante- „rie werd opgeleid tot reserve-officier der infanterie; dat hij in de rang „van reserve-kapitein werd overgeplaatst naar het dienstvak van de Mi- „litair Juridische Dienst; dat hij bij Koninklijk besluit van 27 oktober „1961, nr. 21, werd bevorderd tot reserve-majoor; dat hem bij Konink- „lijk besluit van 4 september 1964, nr. 34, op grond van artikel 49 sub

„2 van de Wet voor het reserve-personeel der Krijgsmacht met ingang van 1 oktober 1964 eervol ontslag uit de militaire dienst werd verleend; dat hij laatstelijk voor herhalingsoefening onder de wapenen was van 2 tot en met 14 oktober 1961; dat hij zich bij brief van 13 januari 1967 (produktie I) heeft gewend tot de Minister van Defensie met het verzoek hem in aanmerking te brengen voor een tegemoetkoming tot een bedrag van f 210,— in de kosten van onderhoud en vernieuwing van militaire uitrusting gedurende de periode welke is begonnen met de eerste dag van de maand, volgende op die waarin hij langer dan vier dagen onder de wapenen is geweest (derhalve 1 november 1961) en welke is geëindigd met de dag waarop hem eervol ontslag uit de militaire dienst werd verleend (derhalve 1 oktober 1964); dat hij zich bij de berekening van het bedrag van f 210,— heeft gebaseerd op de gegevens neergelegd in de Regeling uitrusting 1953 (L.O. 1953, nr. 224), welke wordt gehanteerd voor de uitkering van zodanige tegemoetkoming aan reserve-officieren, wanneer zij voor herhalingsoefening van langer dan vier dagen in werkelijke dienst komen; dat de Minister van Defensie dit verzoek bij brief van 1 februari 1967, nr. . . . (produktie II) heeft afgewezen; dat hij door die beschikking in zijn belang is getroffen;

„b. voor wat betreft de overwegingen die aan dit klaagschrift ten grondslag liggen,

„dat op elke reserve-officier die met groot verlof is de verplichting rust tot onderhoud en vernieuwing van zijn militaire uitrusting; dat van klager nakoming van die verplichting werd geëist, blijkt reeds duidelijk hieruit dat hij na zijn laatste herhalingsoefening werd bevorderd tot reserve-majoor, hetgeen daadwerkelijke vernieuwing van zijn militaire uitrusting noodzakelijkerwijze met zich bracht; dat volgens artikel 15 van de Regeling uitrusting 1953 (L.O. 1953, nr. 224) een reserve-officier aanspraak heeft op een tegemoetkoming in de kosten van onderhoud en vernieuwing als hiervoor bedoeld bij opkomst in werkelijke dienst voor herhalingsoefening van langere duur dan vier dagen, gelijk aan zoveel maal een bedrag van zes gulden als er volle kalendermaanden zijn verstreken sedert de dag waarop hij laatstelijk na een verblijf in werkelijke dienst van langere duur dan vier dagen met groot verlof vertrok tot de eerste dag van de maand, volgende op die waarin hij in werkelijke dienst is gekomen; dat blijkens het aangehaalde artikel de tegemoetkoming wordt berekend over een met groot verlof doorgebrachte periode; dat uit het feit, dat die regeling is getroffen blijkt, dat de Minister van Defensie het billijk acht aan degenen die ter voldoening aan de verplichting tot onderhoud en vernieuwing genoodzaakt zijn kosten te maken, een tegemoetkoming te verlenen van zes gulden per maand; dat de Regeling uitrusting 1953 slechts de uitkering regelt

„voor een bepaalde groep reserve-officieren, nl. de reserve-officieren „die voor langer dan vier dagen voor herhalingsoefening in werkelijke „dienst komen; dat voor de overige reserve-officieren geen regeling be- „treffende de uitkering is getroffen; dat het in strijd is met een alge- „meen rechtsbeginsel dan wel met een in het algemeen rechtsbewust- „zijn levend beginsel van behoorlijk bestuur een verplichting op te leg- „gen aan een bepaalde groep van personen (te weten alle reserve-offi- „cieren) en slechts aan een gedeelte van die groep personen (te weten „die reserve-officieren die voor langer dan vier dagen voor herhalings- „oefening in werkelijke dienst komen) ter bestrijding van de uit het „nakomen van die verplichting voortvloeiende kosten een vergoeding „uit te keren;

„redenen, waarom klager verzoekt de beslissing van de Minister van „Defensie van 1 februari 1967 nietig te verklaren en vast te stellen, dat „klager aanspraak heeft op een vergoeding van zes gulden voor elke „volle kalendermaand liggende tussen 14 oktober 1961, zijnde de da- „tum waarop hij zijn laatste herhalingsoefening beëindigde, en 1 okto- „ber 1964, zijnde de datum waarop hem eervol ontslag uit de militaire „dienst werd verleend.”;

Overwegende, dat verweerder van contra-memorie heeft gediend en op de daarin aangevoerde gronden het Gerecht in overweging heeft ge- geven het beroep van klager, voorzover het is gericht tegen een alge- meen verbindend voorschrift, als niet-ontvankelijk te willen beschouwen en dit beroep voor het overige ongegrond te verklaren;

Overwegende, dat klager bij brief van 22 april 1967 een nadere uit- eenzetting van zijn standpunt heeft gegeven;

IN RECHTE:

Overwegende, dat klager, met ingang van 1 september 1945 benoemd tot reserve-tweede-luitenant bij het Wapen der Infanterie, bij Koninklijk besluit van 27 oktober 1961, nr. 21 is bevorderd tot reserve-majoor, na ingaande 1 februari 1956 te zijn overgeplaatst naar het dienstvak der Militair Juridische Dienst en dat hij bij Koninklijk besluit van 4 septem- ber 1964, nr. 34, op grond van de artikelen 49 sub 2 en 51 van de Wet voor het reserve-personeel der krijgsmacht, met ingang van 1 ok- tober 1964 eervol uit de militaire dienst is ontslagen; dat klager laatste- lijk voor herhalingsoefeningen onder de wapenen is geweest van 2 tot 16 oktober 1961;

Overwegende, dat klager zich bij brief van 13 januari 1967 tot ver- weerder heeft gewend met het verzoek hem een tegemoetkoming toe te kennen op grond van de „Regeling uitrusting 1953” (L.O. 1953, nr. 224) ad *f* 6,— per maand over de periode van november 1961 tot en met september 1964, in totaal derhalve *f* 210,—;

Overwegende, dat verweerder op dit verzoek bij het bestreden besluit afwijzend heeft beslist;

Overwegende, dat de gemachtigde van verweerder ter terechtzitting heeft betoogd dat klager reeds in oktober 1964 een verzoek, als vervat in zijn brief van 13 januari 1967, tot verweerder had kunnen richten en dat, nu klager zo lange tijd heeft laten verstrijken, alvorens zijn verzoek in te dienen, hij niet-ontvankelijk dient te worden verklaard in zijn beroep;

Overwegende, dat het Gerecht dit standpunt niet vermag te onderschrijven; dat geen wettelijk voorschrift bepaalt dat een verzoek als het onderhavige binnen een bepaalde termijn moet worden ingediend; dat overigens, in het midden gelaten of verweerder het verzoek van klager had kunnen afwijzen op grond van verwerking van diens rechten, verweerder in het bestreden besluit geen beroep op rechtsverwerking heeft gedaan, doch klagers verzoek op materiële gronden gemotiveerd heeft afgewezen en dat klager van dit besluit binnen de in artikel 60, lid 1, van de Ambtenarenwet 1929 genoemde termijn in beroep is gekomen;

Overwegende, dat het Gerecht ook overigens niet acht gebleken van omstandigheden, op grond waarvan klager in zijn beroep niet kan worden ontvangen; dat het Gerecht bij het uitspreken van dit oordeel in aanmerking neemt dat het beroep van klager, getuige zijn aanvullend klaagschrift, niet is gericht tegen de „Regeling uitrusting 1953” zelf, zijnde dit een algemeen verbindend voorschrift;

Overwegende, dat klager zich voor zijn opvatting dat hij recht heeft op de door hem gevraagde vergoeding heeft beroepen op artikel 15, lid 1, van de „Regeling uitrusting 1953”; dat dit artikellid luidt als volgt:

„Een officier of adjudant-onderofficier, die na een periode van groot „verlof voor langer dan 4 dagen in werkelijke dienst komt, heeft bij opkomst aanspraak op een tegemoetkoming in de kosten van onderhoud „en vernieuwing van uitrusting, welke — met inachtneming evenwel „van hetgeen in de volgende leden is bepaald — gelijk is aan zoveel „maal een bedrag van *f* 6,— als er volle kalendermaanden zijn verstreken sedert de dag waarop hij laatstelijk na een verblijf in werkelijke „dienst van langere duur dan 4 dagen met groot verlof vertrok tot de „eerste dag van de maand, volgende op die waarin hij in werkelijke „dienst is gekomen”;

Overwegende, dat het ook aan klager niet is ontgaan dat het weergegeven artikellid slechts het oog heeft op tot het verlofspersoneel behorende officieren en adjudant-onderofficieren, die in werkelijke dienst opkomen voor een herhalingsoefening van langere duur dan vier dagen;

Overwegende, dat klager, met een beroep op de context van het weergegeven voorschrift, zich evenwel op het standpunt stelt dat de reserve-officier, wiens groot verlof eindigt met een eervol ontslag uit de militaire dienst eveneens recht heeft op de in artikel 15, lid 1, genoemde vergoeding, daar dit recht zou ontstaan tijdens het met groot verlof zijn als tegenprestatie voor de verplichting tijdens deze periode de militaire uitrusting te vernieuwen en onderhouden; dat, in de gedachten-gang van klager, het weergegeven artikellid geen andere betekenis heeft dan aan te geven op welk tijdstip een bepaalde groep van het verlofs-personeel — zij die voor herhalingsoefeningen worden opgeroepen — het recht op de vergoeding gehonoreerd krijgt;

Overwegende, dat het Gerecht het standpunt van klager echter verwerpt;

Overwegende, dat uit artikel 15, lid 1, van de „Regeling uitrusting „1953”, ook al spreekt dit voorschrift mede over de kosten van onderhoud, dient te worden afgeleid dat de aanspraak op de daar genoemde tegemoetkoming slechts ontstaat bij opkomst in werkelijke dienst en dat deze mitsdien niet wordt gegeven aan een reserve-officier die hiertoe niet wordt opgeroepen;

Overwegende, dat, zoals de Centrale Raad van Beroep in zijn uitspraak van 13 maart 1963, gewezen onder nr. M.A.W. 1962/B 12¹, heeft overwogen de aanspraak met name beoogt tegemoet te komen in de kosten van het in orde brengen der uitrusting wanneer een opkomst in werkelijke dienst moet plaats hebben welke kosten als regel eerst kort voor het tijdstip van deze opkomst gemaakt plegen te worden;

Overwegende, dat ook het vierde lid van genoemd artikel 15, hetwelk inhoudt dat de aanspraak op de tegemoetkoming vervalt, indien de betrokken militair bij opkomst in werkelijke dienst na groot verlof, aanspraak heeft verkregen op verstrekking van rijkswege van een volledige nieuwe uitrusting dan wel van uitrusting van andere kleur, zich niet met de opvatting van klager verdraagt;

Overwegende, dat het Gerecht ook geen ander algemeen verbindend voorschrift bekend is, waaraan klager recht zou kunnen ontleen op de in artikel 15, lid 1 van de „Regeling uitrusting 1953” bedoelde tegemoetkoming;

Overwegende, dat het bestreden besluit mitsdien op goede gronden berust en het beroep ongegrond dient te worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond!

¹⁾ Niet gepubliceerd.

Centrale Raad van Beroep

16 oktober 1968

(M.A.W. 1968/B 6)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Mr. W. H. Schipper.

(Ambtenarenwet 1929, art. 58 lid 5; Militaire Ambtenarenwet 1931, art. 3; Reglement betreffende de krijgstucht, art. 9 lid 4).

Een majoor was m.i.v. 31 aug. 1967 door gedaagde voor onbepaalde tijd bij een onderdeel gedetacheerd en m.i.v. 1 okt. d.o.v. daarheen door de Minister van Defensie overgeplaatst.

Gedaagde was niet bevoegd het detacheringsbesluit te nemen, omdat volgens de voor gedaagde geldende instructie een besluit tot detachering van een hoofdofficier slechts door de Minister van Defensie genomen mag worden.

Dit besluit is derhalve terecht door het A.g. nietig verklaard. Met het A.g. neemt de Raad aan, dat eiser niet in beroep is gekomen tegen het (na het indienen van het klaagschrift genomen) overplaatsingsbesluit.

In zijn beroep tegen een ondergane krenkende of onbillijke bejegening is eiser door het A.g. terecht op grond van art. 58 lid 5 der Ambtenarenwet 1929 n.o. verklaard, omdat eiser hiertegen ingevolge het Reglement betreffende de krijgstucht beklag had kunnen doen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake X., wonende te Y., eiser in hoger beroep, in persoon ter openbaren terechtzitting verschenen, bijgestaan door zijn raadsman Mr. J. Schuurmans, advocaat te 's-Gravenhage, tegen: *de Inspecteur der Genie*, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden de luitenant-kolonel van de militair-juridische dienst Mr. A. W. M. van der Horn van den Bos, wonende te Voorburg.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat eiser, majoor van het dienstvak van de officieren voor speciale diensten der genie, destijds compagniescommandant bij een pontonnierbataljon te A., bij een op 30 augustus 1967 vanwege gedaagde genomen besluit met ingang van 31 augustus 1967 voor onbepaalde tijd is gedetacheerd bij een geniegevechtsgroep te Z.

Overwegende, dat eiser vervolgens bij een klaagschrift, gedagtekend 16 september 1967 en op 27 september 1967 bij het Ambtenarenrecht te 's-Gravenhage ingekomen, welk klaagschrift in de hierna te

vermelden uitspraak geheel is weergegeven, beroep heeft ingesteld en het klaagschrift heeft beëindigd met de mededeling dat hij zich tot genoemd rechtscollege wendt met

„1. een nadrukkelijk beklag over de ondergane krenkende, onbillijke en beledigende bejegeningen;

„2. het verzoek het daarheen te willen leiden dat hem alsnog eeerherstel wordt gegeven en dat worde erkend dat hij door onjuiste maatregelen en handelwijzen in zijn eer en goede naam als officier en als mens is aangetast;

„3. het verzoek het mogelijke te doen verrichten om ook aan zijn persoonlijke belangen tegemoet te komen door hem — zolang dat met „het oog op de lopende procedure” (hiermede is bedoeld op een echtscheidingsprocedure) „nodig is — te doen plaatsnemen in de omgeving „van de standplaats van zijn raadsman en van zijn woonplaats Y.”;

Overwegende, dat de Minister van Defensie voorts bij een verplaatsingsbesluit d.d. 13 oktober 1967 eiser te rekenen van 1 oktober 1967 heeft bestemd voor de functie van commandant van de stafcompagnie bij het 11e geniebataljon, met standplaats Z., zulks onder gelijktijdige eervolle ontheffing van zijn functie bij het (inmiddels opgeheven) vorenbedoelde pontonnierbataljon;

Overwegende, dat voornoemd Ambtenarengerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 4 maart 1968 — waarnaar hierbij wordt verwezen — het beroep gegrond heeft verklaard in zoverre dit gericht was tegen gedaagdes besluit tot detachering van eiser ingaande 1 september 1967, dit besluit nietig heeft verklaard en het beroep overigens niet-ontvankelijk verklaard heeft;

Overwegende, dat voornoemde Mr. J. Schuurmans als gemachtigde van eiser van deze uitspraak in hoger beroep is gekomen bij de Raad en in het beroepschrift op de daarin aangevoerde gronden in hoofdzaak heeft verzocht die uitspraak te vernietigen, het in eerste aanleg ingestelde beroep aan te merken — anders dan het Ambtenarengerecht had gedaan — alsmede gericht tegen voormeld door de Minister van Defensie genomen verplaatsingsbesluit d.d. 13 oktober 1967, dit besluit nietig te verklaren, het beroep ter zake van de door eiser gestelde krenkende, onbillijke en beledigende handelingen ontvankelijk te verklaren en deze handelingen en de daarop gebaseerde beschikkingen nietig te verklaren;

IN RECHTE:

Overwegende, dat de Raad met het Ambtenarengerecht van oordeel is, dat gedaagde tot het nemen van vorenvermeld besluit tot detachering van eiser met ingang van 31 augustus 1967 (in de aangevallen uitspraak staat ten onrechte 1 september 1967) bij een geniegevechts-

groep te Z. niet bevoegd was; dat dit besluit bij de aangevallen uitspraak derhalve terecht nietig is verklaard;¹⁾

Overwegende, dat het Ambtenarengerecht heeft aangenomen dat eiser niet in beroep gekomen was van vorenvermeld — na het indienen van het klaagschrift genomen — besluit van de Minister van Defensie tot overplaatsing van eiser te rekenen van 1 oktober 1967 eveneens naar Z., en bij de aangevallen uitspraak daarom onbesproken heeft gelaten eisers vordering hem te doen plaatsen in de omgeving van zijn woonplaats Y.;

dat in hoger beroep hiertegen is aangevoerd, dat er een onverbrekelijke band bestaat tussen dit ministeriële overplaatsingsbesluit en verweerders hieraan voorafgaand detachingsbesluit en dat het tegen het detachingsbesluit ingestelde beroep daarom geacht moet worden zich eveneens te richten tegen het overplaatsingsbesluit; dat de Raad echter niet voldoende reden aanwezig acht eiser hierin te volgen (hetgeen zou moeten leiden tot terugwijzing der zaak naar het Ambtenarengerecht ter behandeling van het beroep tegen het overplaatsingsbesluit), zulks te minder nu eiser blijkens zijn in eerste aanleg overgelegde pleitnotitie als de „grondslag” voor zijn beroep uitdrukkelijk had genoemd „de ont-,heffing op staande voet uit functie en standplaats” en hij ook reeds in zijn bij het Ambtenarengerecht ingediende klaagschrift de detachering en de overplaatsing duidelijk had onderscheiden, immers daarin onder andere had aangevoerd:

„dat het — hoewel het klager bekend is dat een overplaatsing in verband met de aanstaande opheffing van . . . Pontonnierbataljon per 1 oktober a.s. viel te verwachten — immers een ieder volkomen duidelijk is dat klager vóórtijdig van zijn onderdeel en uit zijn standplaats is verwijderd om andere redenen dan genoemde opheffing.”;

dat daarom ook de Raad het overplaatsingsbesluit buiten beoordeling laat;

Overwegende voorts, dat eiser, voorzover hij bij het Ambtenarengerecht beklag had gedaan over ondergane krenkende, onbillijke en beledigende bejegeningen, bij de aangevallen uitspraak niet-onvankelijk is

¹⁾ Zie de eerste vier rechtsoverwegingen van die uitspraak, welke als volgt luiden:

O. dat het beroep van klager in de eerste plaats is gericht tegen het besluit hem op 31 augustus 1967 op staande voet te ontheffen uit zijn functie en ingaande 1 september 1967 te detacheren naar de . . . genievechtsgroep te Z.;

O. dat dit besluit genomen is door, althans met medeweten van, verweerder en dat terzake geen voorstel was gedaan aan de Minister van Defensie;

O. dat ingevolge de artikelen 39 en 41 van de Instructie voor de Inspecteur der Genie een besluit tot detachering van een hoofdofficier slechts genomen mag worden door genoemde minister;

O. dat het besluit klager te ontheffen uit zijn functie en ingaande 1 september 1967 te detacheren ter plaatse als vermeld, mitsdien niet is genomen door het daartoe bevoegde orgaan, weshalve dit besluit, waardoor klager rechtstreeks in zijn belang is getroffen, reeds om deze reden niet in stand kan blijven;

verklaard omdat hij hierover ingevolge artikel 9 lid 4 van het Reglement betreffende de krijgstucht beklag had kunnen doen bij de daar aangewezen autoriteit, en deze procedure moet worden aangemerkt als een vorm van administratief beroep, zodat het bij het Ambtenarengerecht terzake ingestelde beroep krachtens artikel 58 lid 5 der Ambtenarenwet 1929 niet-ontvankelijk was;

dat de Raad zich hiermede verenigt en mitsdien niet juist acht eisers stelling dat hij de keuze had tussen het instellen van beroep bij het Ambtenarengerecht en het beklag ingevolge genoemd reglement; dat deze stelling te minder houdbaar is, nu op een administratief beroep als hierbedoeld artikel 3 lid 2 onder a der Ambtenarenwet 1929 juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931 niet zou kunnen worden toegepast, aangezien krachtens artikel 3 der Militaire Ambtenarenwet 1931 bij de ambtenarenrechter geen beroep openstaat tegen beslissingen ingevolge de bij of krachtens de Wet op de Krijgstucht gegeven regelen en artikel 9 lid 4 van het Reglement betreffende de krijgstucht moet worden aangemerkt als een regel, gegeven krachtens de Wet op de Krijgstucht;

Overwegende, dat uit het vorenoverwogene volgt dat de aangevallen uitspraak moet worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep, met dien verstande dat in haar dictum in plaats van „1 september 1967” moet worden gelezen: 31 augustus 1967.

NASCHRIFT

Verwezen zij nog naar de uitspraak van de C.R.v.B. van 3 november 1965, M.A.W. 1965/B 8, gepubliceerd in het M.R.T. van 1967, blz. 59, waar de eiser eveneens geen gebruik had gemaakt van het recht zich over een krenkende of onbillijke behandeling te beklagen. In het daar bedoelde geval vormde dit een omstandigheid, op grond waarvan de Raad oordeelde dat gedaagde niet krachtens enig algemeen rechtsbeginsel gehouden was op een eerst veel later tijdstip een commissie in te stellen, welke eisers bezwaren zou moeten onderzoeken.

A. B.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Advies in verband met de grondwetsherziening

Advies van het Hoog Militair Gerechtshof, uitgebracht september 1968.

Aan Zijne Excellentie de Minister van Justitie te 's-Gravenhage.

Bij zijn brief van 1 november 1966 (Stafafdeling Wetgeving Publiekrecht nr. 456/666) verzocht de ambtsvoorganger van Uwe Excellentie mij te voldoen aan de adviesaanvraag welke met deze brief werd toegezonden en welke door de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken was opgesteld.

Na raadpleging van de leden van het Hoog Militair Gerechtshof en de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht moge Uwe Excellentie hierbij het gevraagde advies worden gegeven, zulks onder aanbieding van verontschuldiging voor de late indiening daarvan.

Als de voornaamste taken van het Hoog Militair Gerechtshof moeten worden genoemd het in appel sententie wijzen over vonnissen, gewezen door de Krijgsraden voor de krijgsmacht, alsmede het geven van de eindbeslissing, indien een lid van de krijgsmacht krijgstuuchtelijk is gestraft en krachtens artikel 67 van de Wet op de Krijgstucht 's-Hofs eindbeslissing heeft ingeroepen naar aanleiding van de beschikking die de tot straffen bevoegde meerdere van de strafoplegger heeft genomen op een door bedoeld lid van de krijgsmacht ingediend beklag over de krijgstuuchtelijke bestraffing.

De adviesaanvraag verzoekt een antwoord vanuit de door het Hof behartigde taken en belangen.

Het Hof meent daarom het advies te kunnen beperken tot het gebied van de militaire straf- en tuchtrechtspraak. Vanuit dit beperkte gebied bestaat er bij het Hof geen behoefte aan een algehele herziening van de Grondwet.

Ter bespreking blijft dan over de vraag of verlangens inzake de militaire straf- en tuchtrechtspraak een gedeeltelijke herziening van de Grondwet wenselijk maken en of de in de Proeve van een nieuwe Grondwet¹⁾ (verder te noemen „de Proeve”) terzake voorgestelde oplossingen aanvaardbaar zijn. Wat het laatste betreft, meent het Hof dat in de Grondwet niet mag ontbreken een vermelding van het militaire strafrecht, de militaire strafrechtspleging en de militaire tuchtrechtspraak.

De opstellers van de Proeve merken op p. 35 op:

¹⁾ Door het Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf zal in aansluiting op de publikatie van de Proeve van een nieuwe Grondwet, een reeks (van verzamelde opinies) worden uitgegeven die de bedoeling heeft een hoeveelheid documentatie te verschaffen voor de politieke meningsvorming, aldus de Minister van Binnenlandse Zaken Mr. H. K. J. Beernink in „Ten geleide” bij „De parlementaire geschiedenis van de Proeve van een „nieuwe Grondwet (1950—1967)”. (*Red.*).

„Wellicht de meest verstrekkende vernieuwing in de Proeve is die „van de hergroepering van het constitutionele recht. Het huidige grondwettelijke recht wordt voor een deel overgebracht naar de constitutionele sfeer buiten de Grondwet. Dat men in dit opzicht ook verder „zou kunnen gaan dan wordt voorgesteld, staat wel vast. De vraag „waar hier de juiste grens ligt, is moeilijk te beantwoorden”.

Het Hof is van oordeel dat de Proeve v.w.b. de militaire rechtspraak te ver is gegaan.

Bij de beoordeling van de vraag of er een militaire justitie zal zijn of niet, dient men met name bedacht te zijn op de mogelijkheden voor een goede rechtspraak — voor allen, en in het bijzonder voor de leden van de krijgsmacht — in buitengewone omstandigheden (geval van oorlog, staat van beleg — art. 78 Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, art. 12 Wet Oorlogsstrafrecht). Daarnaast mag niet uit het oog worden verloren, dat ook in normale vredesomstandigheden een deel van de krijgsmacht zich buiten Nederland kan bevinden, zoals thans met eenheden van de krijgsmacht het geval is. In dit verband moge erop worden gewezen, dat er naast de permanente Krijgsraden voor de Zee-macht en de Arrondissementskrijgsraden voor de Landmacht en die voor de Luchtmacht, bij het Besluit voorzieningen militaire justitie (Ned. Stcrt. 1965 nr. 124) zijn ingesteld onder meer een Vlootkrijgsraad bij de delen van de Zeemacht die zich buiten Nederland en de Nederlandse Antillen bevinden — welke Krijgsraad niet optreedt dan nadat de feitelijke oorlogstoestand is ingetreden — en de reeds nu werkzame Mobiele Krijgsraad Duitsland en de Mobiele Krijgsraad Luchtmacht.

Delen van de krijgsmacht kunnen ook buiten Nederland worden gezonden tot handhaving of herstel van de internationale orde en veiligheid op verzoek van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties („peacekeeping operations”); dat Nederland daartoe een gedeelte van zijn krijgsmacht gereed houdt, mag als bekend worden verondersteld; het spreekt vanzelf dat dan het functioneren van een Nederlandse militaire rechtspraak mogelijk moet zijn, zulks vooral ook in het belang van de leden van die krijgsmacht.

Verwezen moge worden naar hetgeen is opgemerkt in de toelichting op vraagpunt 1 in de nota over een nieuw militair strafprocesrecht, luidende:

„In hoeverre moet een afzonderlijke militaire rechter worden ge„handhaafd?” en naar het voorlopige antwoord van de Ministers van Justitie en van Defensie op dit vraagpunt (Bijlagen zitting 2e Kamer St. Generaal 1965—1966—8706, nr. 3). Voorts naar de jurisdictieregeling opgenomen in artikel VII van het Verdrag tussen de Staten die partij zijn bij het Noord Atlantische Verdrag nopens de rechtspositie van hun krijgsmachten (Trbl. 1951 no. 114 en 1953 no. 10).

In de overeenkomsten die door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties terzake van vredesoperaties in het verleden werden gesloten enerzijds met de deelnemende landen (de zendstaten), en anderzijds met de staat van verblijf, werd de uitsluitende strafrechtelijke jurisdictie over de leden van de vredesmacht in handen gelaten van de autoriteiten van de desbetreffende zendstaat (vgl. United Nations Treaty Series, vol 271, 1957, I nr. 3913).

De Proeve vermeldt in artikel 72 „de verdediging”. Oordeelt men met het Hof dat het bestaan van militair straf- en tuchtrecht en militair strafprocesrecht noodzakelijk is, dan meent het Hof, dat een vermelding daarvan in de Grondwet even nodig is als en onlosmakelijk verbonden aan die van „verdediging” in genoemd artikel 72.

De opstellers van de Proeve achten het nodig dat in de Grondwet wordt gesteld een opdracht aan de wetgever tot codificatie van het bestuursrecht (art. 68 Proeve); er van uitgaande dat dit terecht geschiedt, meent het Hof — gelet op de hogeraangeduide mogelijkheden van optreden van de krijgsmacht in tijd van vrede en in tijden van buitengewone omstandigheden en de noodzaak van een behoorlijk geregelde en voorbereide militaire justitie daarbij — dat een opdracht tot codificatie van het militaire strafrecht, inbegrepen het militaire tuchtrecht, een hogere prioriteit verdient; zij waarborgt — althans voor de ure des gevaars — dat een dergelijke regeling (en de daarmee samenhangende organisatie van de militair-rechterlijke macht) zal bestaan. Een dergelijke vermelding behoeft geenszins vooruit te lopen op de vraag, of men de berechting van militairen in vreedstijd wellicht door de burgerlijke rechter zou willen laten geschieden.

Hoe en wanneer het militaire strafrecht behoort te werken, kan aan de gewone wetgever worden overgelaten. Doch het bestaan daarvan (en van een daarbij behorende organisatie) acht het Hof — met name voor gevallen van de hoogste nood als wanneer er geen tijd is de noodzakelijke regeling en organisatie te maken — van zodanig belang, dat vermelding daarvan in de Grondwet niet mag ontbreken.

Aldus wordt ook voorkomen, dat in tijden waarin de noodzaak van militair straf- en tuchtrecht en militaire rechtspraak niet zo duidelijk spreekt, een kleine en mogelijk toevallige meerderheid in de organen van de wetgevende macht zou kunnen besluiten tot overijde opheffing daarvan; in deze dient de waarborg, die de Grondwet als wet van hoger orde geeft, te worden benut.

De samenstellers der Proeve willen de inhoud van de Grondwet beperken tot het minste dat in de gegeven omstandigheden mogelijk is, terwijl dat minste dan van normatieve aard moet zijn (Proeve, blz. 32/33); het Hof meent evenwel, dat de vraag welke vormen van rechtspraak (zoals de militaire rechtspraak) er zullen zijn, er een is van principiële aard en ook daarom in de Grondwet dient te worden beant-

woord; de organisatie van die rechtspraak is een doelmatigheidsprobleem, dat aan de gewone wetgever kan worden overgelaten.

De aandacht moet ook worden gevestigd op artikel 34 lid 4 van het Statuut voor het Koninkrijk luidende „Voor het in staat van beleg verklaarde gebied kunnen in geval van oorlog op de wijze, bij Rijkswet bepaald, het militaire strafrecht en de militaire strafrechtspleging geheel of ten dele op een ieder van toepassing worden verklaard”; hier wordt van het bestaan van het militaire strafrecht en de militaire strafrechtspleging uitgegaan.

De Grondwet zal met het Statuut in overeenstemming moeten zijn, zo wordt ook in de Proeve gesteld op blz. 37.

Zou de gewone wetgever, bij niet vermelding van de militaire strafrechtspraak en -organisatie in de Grondwet, een regeling van een en ander overbodig oordelen ook voor het geval van oorlog voor een in staat van beleg verklaard gebied, en van oordeel zijn, dat ook dan met berechting van militairen door de burgerlijke rechter zou kunnen worden volstaan, dan kan de vraag worden gesteld of alsdan die niet vermelding in de Grondwet niet een duidelijke discrepantie met het Statuut oplevert. Een dergelijke situatie dient te worden voorkomen door een aan het Statuut aansluitende bepaling in de Grondwet op te nemen.

Uit het voorgaande zal Uwe Excellentie duidelijk zijn, welke bedenkingen het Hof heeft tegen de tekst van artikel 68 en van de in Hoofdstuk 6 der Proeve opgenomen artikelen, samengevat hierop neerkomend, dat het Hof meent, dat in artikel 68 de opdracht tot codificatie van het militair straf- en tuchtrecht naast die van het burgerlijk strafrecht wordt gemist en dat genoemd Hoofdstuk 6 het bestaan van de militair rechterlijke macht niet noemt en de rechtspositie van de militaire rechter niet regelt.

De opstellers der Proeve wensen het begrip „rechterlijke macht” niet te beperken tot wat onder vigeur van de huidige Grondwet wel genoemd wordt de „gewone rechterlijke macht” en willen het aan de wetgever over laten aan dit begrip inhoud te geven. (Proeve blz. 170).

Belangrijker dan de vraag of de militaire rechterlijke macht onder het begrip „rechterlijke macht” zal zijn begrepen, is de fundering van deze militair rechterlijke macht in de Grondwet en de regeling van de rechtspositie van deze rechterlijke macht.

Met De Graaff (Mr. H. H. A. de Graaff: „Artikel 173 der Grondwet „en de Militaire rechter” N.J.B. 1951 afl. 45/46) meent het Hof: „de „regelingen voor de burgerlijke en voor de militaire rechter zullen niet „dezelfde kunnen zijn. Brengt men de militaire rechter onder het begrip „rechterlijke macht”, dan zal men een aantal uitzonderingsbepalingen niet kunnen ontberen. Rekent men de militaire rechter niet tot „de „rechterlijke macht”, dan zal men zijn positie door eigen bepalingen „moeten regelen.

„In beginsel behoort de militaire rechtspraak omgeven te zijn door „dezelfde waarborgen voor een goede rechtsbedeling als de burgerlijke. „Indien voor de burgerlijke rechter in de Grondwet verankerde waar- „borgen óók aan de militaire rechter worden toegekend, dan behoort „zulks in principe evenzeer in de Grondwet te geschieden”.

Het Hof meent dan ook dat moet worden geadviseerd de tekst van de hoger aangeduide artikelen der Proeve te herzien en aan te passen aan de weergegeven criteria.

Met de waarborg, die voor de militaire tuchtrechtspraak is gelegen in het tweede lid van artikel 76 der Proeve, kan het Hof zich overigens verenigen. Uit het voorgaande vloeit voort, dat — voor wat betreft het gebied van de militaire straf- en tuchtrechtspraak — volstaan zou kunnen worden met een gedeeltelijke herziening van de Grondwet, in die zin dat in het huidige artikel 164 van de Grondwet een opdracht aan de gewone wetgever wordt gegeven tot codificatie van de militaire rechtspleging en de inrichting van de militaire rechterlijke macht met handhaving van de opdracht tot regeling in een algemeen Wetboek van het Militair Strafrecht; echter uitgebreid tot „militair straf- en „tuchtrecht”.

Daarnaast, dat het laatste lid van het huidige artikel 180 der Grondwet zo wordt gewijzigd, dat de aanstelling voor het leven voor bij de Wet aan te duiden leden van de militaire rechterlijke macht, wordt gewaarborgd.

Wat dit laatste betreft meent het Hof, dat deze aanstelling voor het leven voor de burger-jurist-leden van de vaste militair rechterlijke colleges, voor zover met de rechtspraak belast, alsmede voor de met rechtspraak belaste militaire leden van het Hoog Militair Gerechtshof in de Grondwet dient te zijn gewaarborgd.

Hiermede meen ik aan het hogergenoemde verzoek van de ambtsvoorganger van Uwe Excellentie te hebben voldaan. Tegen publikatie van dit advies bestaan mijnerzijds geen bezwaren.

De President,
get. (LAMERS).

(Nederlandse staatscourant, vrijdag 15 november 1968 — nr. 224).

Erratum

Blz. 595 van de vorige jaargang, M.R.T. LXI, 1968.
Regel 2 van onder vervolgen met: Generaal-Majoor b.d. Wartena (plv.)
en Luitenant-Generaal b.d. Valk (plv.).

BIJDRAGE

Nogmaals het Verdrag van Rome en het Nederlandse militaire tuchtrecht

door

Mr. F. KALSHOVEN

In het M.R.T. LXI, 1968, p. 527 e.v., dient Mr. S. VAN DER PLOEG mij van repliek met betrekking tot de door hem gestelde en door mij bestreden strijd tussen het Nederlandse militaire tuchtrecht en artt. 5 en 6 van het Verdrag van Rome van 1950. Sinds de regering haar voornemen heeft aangekondigd het streng arrest af te schaffen, is althans een deel van het praktisch belang aan de discussie ontvallen. Evenwel lijkt de zaak juist ook uit theoretisch oogpunt wel van zoveel betekenis, dat een dupliek op haar plaats schijnt. Daarbij zal ik enerzijds trachten nog enige meerdere kracht te geven aan al eerder aangevoerde argumenten en anderzijds mijn stelling — dat er geen strijd is — nog met een nieuw argument ondersteunen. Dit alles niet in de eerste plaats om VAN DER PLOEG te overtuigen (hoewel een zodanig resultaat gaarne op de koop toe zou worden genomen), maar veeleer teneinde zo veel mogelijk recht te doen wedervaren aan de door hem aan de orde gestelde problematiek.

Ten eerste dan de interpretatie van het woord „strafvervolgning” in art. 6 van het verdrag. VAN DER PLOEG grijpt mijn aarzeling, de uitspraak van de Europese Commissie inzake de Duitse ambtenaar¹⁾ als beslissend te beschouwen voor het punt in geschil, aan als een argument om vast te houden aan zijn opvatting dat krijgstuuchtelijke afdoening van strafbare feiten in strijd is met art. 6 voornoemd²⁾. Maar dit is dan toch wel de rollen omgedraaid! Blijkbaar ziet VAN DER PLOEG over het hoofd, dat hij van zijn kant niet het minste positief bewijs heeft aangevoerd ter ondersteuning van zijn stelling, zulks terwijl toch de bewijslast in deze in de eerste plaats op hem rust. Het is immers een in de rechtspraktijk algemeen toegepast beginsel, dat de nationale wet wordt verondersteld overeen te stemmen met de door de Staat aanvaarde verdragen, tenzij het tegendeel onmiskenbaar duidelijk blijkt. Mijn, door VAN DER PLOEG aangehaalde³⁾ slotsom van de strekking, dat zijn stelling verdedigbaar blijft, moet dan ook aldus worden verstaan dat voor die verdediging de nodige argumenten zouden moeten worden aangevoerd. Die zouden dan tevens van zodanig kaliber moeten zijn, dat aan het bij wijze van analogie aangevoerde Duitse ambtenaren-geval (dat overigens betrekking had op zuivere ambtsfouten) elke in de door de Europese Commissie gebezigde terminologie liggende overtuigingskracht zou komen te ontvallen.

---

¹⁾ M.R.T. LXI, 1968, p. 411-12.

²⁾ T.a.p., p. 528.

³⁾ Ibid.

Het tweede door mij aangevoerde argument, te weten dat het karakter van de laatste instantie in tuchtzaken in ieder geval de eventueel aan eerdere instanties toe te schrijven gebreken zou dekken, wordt door VAN DER PLOEG als niet overtuigend terzijde geschoven. En inderdaad valt licht in te zien, dat dit argument in ieder geval niet van toepassing kan zijn op de rechtspraak in het algemeen: het kan nooit de bedoeling zijn geweest van de makers van het Verdrag van Rome van 1950, dat de lagere rechtsinstanties maar wat zouden kunnen aanrommelen, mits maar de wet in laatste instantie een fatsoenlijke rechtsgang zou garanderen.

Evenwel: geldt dit voor elke vorm van rechtspraak en met name ook voor de tuchtrechtspraak? Ik zou menen van niet; in de eerste plaats, omdat mijns inziens het Verdrag van Rome zich daarmee in het geheel niet inlaat. In de tweede plaats omdat zelfs hij die hierover anders denkt, dan toch zou moeten erkennen dat deze vorm van rechtspraak een zo veel lichter karakter heeft dan de strafrechtspraak, dat het onredelijk zou zijn de eisen van art. 6 ten volle te laten gelden voor elke fase van het tuchtrecht. Essentieel voor dit oordeel omtrent de „lichte aard” van de tuchtrechtspraak is niet in de eerste plaats het betrekkelijke gewicht der op te leggen straffen (berisping tegenover 50 cent geldboete of 1 dag hechtenis, kortstondige tuchtklasse tegenover langdurige of zelfs levenslange gevangenisstraf resp. doodstraf) maar wel de maatschappelijke zwaarte, enerzijds van oplegging van een tuchtstraf, anderzijds van strafrechtelijke veroordeling. Dit laatste aspect is juist in het bijzonder duidelijk bij zgn. krijgstuchtelijke afdoening van een strafbaar feit (nauwkeuriger: krijgstuchtelijke bestraffing terzake van een gedrag dat een schending van de krijgstucht oplevert en dat tevens valt onder de strafwet, welke echter in concreto noch naar norm noch naar sanctie wordt toegepast): de keus voor de krijgstuchtelijke afdoening betekent kennelijk een keus voor een maatschappelijk geheel anders gewaardeerde en wel veel minder bezwarend geachte wrakings-methode.

Ter illustratie van de stelling dat niet alle procedures die met „straf” te maken hebben, over één kam mogen worden geschoren en dat met name niet altijd alle instanties behoeven te voldoen aan alle eisen van zuiverheid en zorgvuldigheid die men idealiter zou menen te moeten stellen, vermeld ik een uitspraak van de Europese commissie voor de rechten van de mens van 19 december 1957.¹⁾ Het betrof hier een klacht van een Deen tegen zijn Staat, o.m. behelzende dat een Deense commissie van appel (het Ankenaevn, een soort revisie-college van eerste aanleg) niet onpartijdig was geweest omdat deszelfs president had blijk gegeven van vooringenomenheid tegen verzoeker en persoonlijk belang er bij

¹⁾ Commission Européenne des droits de l'homme, Documents et décisions, 1955-1956-1957, p. 241 e.v.; zaak nr. 323/57.

had dat het onderzoek in zijn zaak niet werd heropend. Evenwel, zei de Europese commissie¹⁾:

„Considérant, quant à la violation alléguée de l’art. 6 § 1 de la Convention . . . , qu’il importe tout d’abord de relever que tous les „moyens invoqués par le requérant dans sa requête à l’„Ankenaevn” „ont été présentés à nouveau par lui, et même amplifiés, devant la „Cour spéciale d’appel; que, dès lors, le grief relatif à la non-récusation „du magistrat en question, même s’il a une certaine apparence de „fondement, manque actuellement de pertinence, la cause ayant été „réexaminée complètement par la juridiction saisie en dernier lieu et „aux délibérations de laquelle ne participait pas ledit magistrat; que, „sur ce point particulier, il appert donc que la requête est manifestement „mal fondée; . . .”

Toegegeven, het betrof hier niet een procedure die nog tot een veroordeling kon leiden. In zo ver zou men mogelijk hebben verwacht, dat de Commissie het verzoek op dit punt niet-ontvankelijk zou hebben verklaard, op de simpele grond dat de klacht geen betrekking had op enig in het verdrag gewaarborgd recht. Maar de Commissie deed dat niet: zij bleek in beginsel bereid ook de revisie-fase te toetsen aan de normen van „fair trial” zoals neergelegd in art. 6, maar het was haar daarbij voldoende dat in de laatste instantie de fouten waren vermeden die kennelijk aan de eerste instantie hadden gekleefd.

Uiteraard is ook deze beslissing van de Europese Commissie niet rechtstreeks toepasselijk op ons probleem. Niettemin is zij toch niet van belang ontbloot: de revisie-procedure waarover de zaak handelde, had betrekking op een strafbaar feit en kon in zo ver lichter worden geacht dan een gewoon strafproces, dat het in deze procedure niet ging om het zwaarwegende oordeel „strafrechtelijk schuldig of onschuldig” maar slechts om de eventuele heropening van het onderzoek.

Treffend is dan verder, dat juist het verwijt van partijdigheid van de eerste revisie-instantie werd terzijde geschoven; zulks in het licht van de omstandigheid dat een van de bezwaren aangevoerd tegen krijgstuchtelijke afdoening van strafbare feiten, bestaat in de beweerde niet-onpartijdigheid van de als tuchtrechter optredende commandant. Nogmaals en ten overvloede: bewijs dat de krijgstuchtelijke afdoening van strafbare feiten niet strijdt met art. 6 van het Verdrag van Rome, is ook met het bovenstaande niet geleverd. Maar ten eerste ben ik dat bewijs niet schuldig en in de tweede plaats bevat het door mij tot nog toe aangevoerde in ieder geval meer dan een aanwijzing dat wie de afwezigheid van strijd wil staande houden, daarbij kan steunen op beslissingen van de Europese Commissie in op wezenlijke punten vergelijkbare gevallen.

¹⁾ Op p. 248.

Een dergelijke beslissing in een enigszins analoog geval wil ik tenslotte ook nog aanhalen ter adstructie van het eerder in het vooruitzicht gestelde, nu naar voren te brengen nieuwe argument. Het is immers mijns inziens onmiskenbaar zo, dat de verdragsluitende partijen bij het vaststellen van de tekst der artikelen 5 en 6 in het geheel niet de bedoeling hebben gehad, dat die artikelen op het militaire tuchtrecht zouden worden toegepast. Ik constateer, dat vele van de verdragsluitende partijen krijgstuuchtelijke straffenstelsels en wijzen van krijgstuuchtelijke afdoening van strafbare feiten, soortgelijk aan de Nederlandse, kenden en hanteerden voordat zij het verdrag sloten; dat zij noch bij de sluiting noch bij de latere ratificatie een voorbehoud op dit punt meenden te behoeven maken dan wel hun wetgeving terzake te wijzigen; en dat zij ook nadat het verdrag voor hen in werking was getreden, geen aanstalten hebben gemaakt wijzigingen in hun wetgeving aan te brengen en daarentegen de bestaande praktijk al die jaren onveranderd hebben voortgezet.

Deze constatering is van rechtstreeks belang voor de interpretatie van de betreffende verdragstekst. Immers, als de woorden van een verdragsbepaling niet op zichzelf zo duidelijk zijn dat er geen twijfel kan rijzen over hun betekenis, bestaat een van de belangrijkste en eerst in aanmerking komende methoden van uitlegging hierin, dat men de bedoeling van de partijen bij het sluiten van het verdrag opspoort. Naar die bedoeling kan men zoeken in de geschiedenis van het verdrag en de documenten betreffende de totstandkoming; maar dit helpt ons in het gegeven geval niet verder, want de bewuste documenten zijn nog steeds niet openbaar gemaakt. Vervolgens kan men, naar gevestigde jurisprudentie, de bedoeling echter ook afleiden uit het latere gedrag van de partijen met betrekking tot de in het verdrag geregelde materie.¹⁾ En dat is de methode waarop, naar ik meen, ook hier een beroep mag worden gedaan.

Ook de Europese Commissie erkent deze methode: in de boven aangehaalde beslissing inzake de klacht van de Deen tegen Denemarken maakte zij er gebruik van om een ander deel van zijn klacht af te wijzen.²⁾ Het betrof hier de stelling, dat een deel van de hem (wegens collaboratie gedurende de oorlog) opgelegde straf, bestaande in de confiscatie van

¹⁾ Aldus doet b.v. het Internationale Hof van Justitie in zijn Advisory Opinion van 20 juli 1962 inzake „Certain Expenses of the United Nations (Article 17(2) of the „Charter)”, ter ondersteuning van de uitleg die het geeft aan art. 11 van het Handvest — nl. dat dat artikel, en met name de zin in het 2e lid luidende „Any such question on „which action is necessary shall be referred to the Security Council by the General „Assembly either before or after discussion.”, aan de Algemene Vergadering niet de bevoegdheid ontzegt aanbevelingen te doen met betrekking tot concrete situaties betreffende vrede en veiligheid — een beroep op het argument van de latere praktijk in de volgende woorden: „The practice of the Organization throughout its history „bears out the foregoing elucidation of the term 'action' in the last sentence of Article „11, paragraph 2.” — I.C.J. Reports, 1962, p. 151, op p. 165.

²⁾ Zie hiervoor, noot 1 op p. 66.

de helft van zijn vermogen, in strijd was met art. 1 van het Eerste Protocol bij het Verdrag van Rome, luidende:

„Toute personne physique ou morale a droit au respect de ses biens.
 „Nul ne peut être privé de sa propriété que pour cause d'utilité publique
 „et dans les conditions prévues par la loi et les principes généraux du
 „droit international.
 „Les dispositions précédentes ne portent pas atteinte au droit que
 „possèdent les Etats de mettre en vigueur les lois qu'ils jugent nécessai-
 „res pour régler l'usage des biens conformément à l'intérêt
 „général ou pour assurer le paiement des impôts ou d'autres con-
 „tributions ou des amendes”.

De Commissie (die wèl beschikt over de *travaux préparatoires* van het verdrag en de er aan toegevoegde protocollen) begon met op te merken dat
 „. . . il ressort tant du texte même de cet article que des travaux pré-
 „paratoires que cette disposition n'a pas affecté le régime des peines
 „pécuniaires, tel que pratiqué par les Etats civilisés, matière qui
 „autrement, vu son importance, aurait certainement fait l'objet d'une
 „réglementation quelconque dans le Protocole, ce qui n'est pas le cas;”

vervolgens versterkte zij dit op de tekst en de verdragsgeschiedenis gebaseerde argument nog als volgt:

„Que le fait que l'article 1er du Protocole n'a point affecté ledit
 „régime est également indiqué par la constatation qu'aucun des Etats
 „signataires n'a formulé de réserve en ce qui concerne les peines
 „pécuniaires qui étaient et sont prévues par les législations de la totalité
 „des Parties Contractantes et des Etats civilisés en général; Qu'en
 „supposant le contraire, on aboutirait à la conclusion que les Parties
 „Contractantes auraient, sans discussion et sans réserve aucune, admis
 „la véritable révolution juridique qu'impliquerait une interprétation
 „différente de l'article 1er du Protocole, lequel n'a réglé et n'a pu
 „régler que les cas qui y sont expressément visés;” . . .

De relevantie van deze overwegingen voor ons probleem lijkt mij wel buiten kijf. Ik wil niet beweren dat een uitleg van de artikelen 5 en 6 van het verdrag zoals voorgestaan door VAN DER PLOEG een „véritable révolution juridique” zou teweegbrengen (daarvoor weegt mijns inziens het tuchtproces, zoals gezegd, niet zwaar genoeg). Maar overigens lijken mij de overwegingen van de Commissie, die met zoveel woorden wijst op de onwaarschijnlijkheid van de veronderstelling dat de Staten, als het ware tussen neus en lippen door, de vermogensstraffen stilzwijgend zouden hebben willen afschaffen, op de beweerde relatie, zowel tussen de krijgstuuchtelijke vrijheidsstraffen en art. 5, als tussen krijgstuuchtelijke afdoening van strafbare feiten en art. 6 rechtstreeks toepasselijk.

Teneinde niet te worden misverstaan, stel ik uitdrukkelijk dat ik ook met het bovenstaande argument, zelfs ondanks de daarbij ter ondersteuning aangevoerde beslissing van de Europese Commissie in een analoog geval, nog niet het onomstotelijk bewijs heb geleverd van de juistheid van mijn en de onhoudbaarheid van VAN DER PLOEG's stelling. De door mij aangevoerde interpretatiemethode, berustende op de overweging dat de inhoud van een verdrag wordt bepaald door de bedoeling van de partijen, is immers wel een bijzonder belangrijke methode, maar niet de enige en het zou dus nog steeds mogelijk zijn dat een instantie als de Europese Commissie ten deze een andere weg zou kiezen.¹⁾ Maar — nogmaals — de bewijslast rust op hem die de strijd stelt! Meer concreet: VAN DER PLOEG zal moeten aantonen — niet: dat hij krijgstuuchtelijke vrijheidsstraffen en krijgstuuchtelijke afdoening van strafbare feiten onwenselijk vindt of dat hij meent dat het anders kan; dat geloof ik zo wel; maar — dat krijgstuuchtelijke vrijheidsstraffen worden beheerst door art. 5 van het Verdrag van Rome van 1950 en dat krijgstuuchtelijke afdoening van strafbare feiten een strafvervolgning oplevert in de zin van art. 6; stellingen waarvan hij het overtuigend bewijs nog niet heeft aangedragen.

Leiden, 12 december 1968.

De luitenant-kolonel van de Mil. Jur. Dienst Mr. S. VAN DER PLOEG schrijft naar aanleiding van het bovenstaande:

Hoewel voor mij de verleiding groot is om nogmaals op deze — naar mijn mening — zo gewichtige aangelegenheid in te gaan, heb ik toch besloten niet te reageren, voornamelijk omdat mijns inziens niet veel nieuwe gezichtspunten in deze materie worden voorgebracht.

Eén punt uit KALSHOVENS artikel vraagt echter om een kort wederwoord. Indien hij in het begin van zijn artikel schrijft: „Maar dit is dan „toch wel de rollen omgedraaid. Blijkbaar ziet VAN DER PLOEG over het „hoofd, dat hij van zijn kant niet het minst positief bewijs heeft aangevoerd ter ondersteuning van zijn stelling (namelijk dat de krijgstuuchtelijke afdoening van strafbare feiten in strijd is met artikel 6 van het verdrag van Rome), zulks terwijl toch de bewijslast in deze in de eerste „plaats op hem rust”, luidt mijn antwoord, dat dit bewijs mijns inziens wordt geleverd door de *duidelijke* tekst van dat artikel (nogmaals voor-

¹⁾ In dit verband is de conclusie belangwekkend waartoe een recente schrijver komt na onderzoek van de tot nu door de Europese Commissie genomen beslissingen: „Perhaps the most important conclusion drawn from the jurisprudence is that the „Commission seems to be moving slowly toward a position requiring more strict „observance of the provisions of the Convention. Another way of saying this is that „the Commission appears to be gaining confidence that the Convention system will „survive an attitude more oriented toward protection of the individual. It is hoped „that the assessment made at the end of the next ten years will bear out this judgment.” — Clovis C. Morrison, Jr., *The Developing European Law of Human Rights*, Leiden, 1967, p. 153.

zover relevant geciteerd: „. . . bij het bepalen van de gegrondheid van „een tegen hem ingestelde strafvervolging, heeft ieder het recht op een „eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke „termijn, door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie „welke bij de wet is ingesteld . . .”).

Voor de gang van zaken bij een strafvervolging in *militaribus*, leert ons de Rechtspleging bij de land- en de luchtmacht en de Rechtspleging bij de Zeemacht het nodige, met name de artikelen 8 en 12 RLLu (7 en 8b RZ). Op grond van deze *strafproceswetgeving* is uiteraard de regeling van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht tot stand gekomen.

Uit de boven aangehaalde *strafprocesrechtelijke* regels blijkt mijns inziens buiten twijfel, dat terzake van een gepleegd strafbaar feit in ieder geval twee „strafvervolgingsmogelijkheden” bestaan: een vervolging voor de rechter en een vervolging voor de tuchtrechter. In beide procedures kan op het vervolgdte feit een straf volgen. In het tweede geval wordt echter „de gegrondheid van de ingestelde strafvervolging” niet „bepaald” door een onafhankelijke rechter.

Ook artikel 1 van het verdrag acht ik een bewijs voor mijn stelling, omdat dit artikel bepaalt dat de verdragsluitende partijen een *ieder* die ressorteert onder haar rechtsmacht, de rechten en vrijheden verzekeren, welke zijn vastgesteld in de eerste titel van het verdrag.

Bovendien wil ik nogmaals wijzen op artikel 64 (er is door Nederland geen voorbehoud gemaakt) en de laatste zin van artikel 64, lid 1, luidende: „Voorbehouden van algemene aard zijn niet toegestaan krachtens „dit artikel”.

's-Gravenhage, 23 december 1968.

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 3 april 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Majoor G. W. Baron van Dedem en le Luit. J. de Widt.

Met een auto op de openbare weg gereden zonder dat hem een geldig rijbewijs was afgegeven; terwijl de auto rijtechnisch in onvoldoende staat van onderhoud verkeerde; terwijl terzake van de auto geen verzekering van kracht was.

Opgelegde straffen: 1 week hechtenis (onvoorwaardelijk), 14 dagen hechtenis (voorwaardelijk) en 14 dagen hechtenis (onvoorwaardelijk), alsmede 8 maanden ontzegging van de rijbevoegdheid; in hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) gewijzigd in: 2 weken hechtenis, f 40,— geldboete, 2 weken hechtenis en 8 maanden ontzegging van de rijbevoegdheid, alles onvoorwaardelijk.

(W.V.W. art. 9; W.V.R. art. 13; W.A.M. art. 30).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen E.W., geboren 10 augustus 1946, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht op of omstreeks 5 januari 1968 circa 15.50 uur, te Hoewelaken, „als bestuurder van een vierwielige personenauto, gekentekend HX 00-29, „daarmee heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande „weg de Rijksweg 28;

„1e. zonder dat aan hem door het bevoegd gezag was afgegeven een „voor een dergelijk motorrijtuig vereist rijbewijs als bedoeld in art. 9 „lid 1 sub 3e van de Wegenverkeerswet;

„2e. terwijl dat motorrijtuig rijtechnisch niet in voldoende staat van „onderhoud verkeerde aangezien grote gedeelten van de liggers — koker- „balken, van wezenlijk belang voor het chassis, waren weggeroest;

„3e. zonder dat met betrekking tot dit motorrijtuig een verzekering „overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen „van kracht was”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht, op 5 januari 1968 omstreeks 15.50 uur te

Hoevelaken als bestuurder van een vierwielige personenauto, gekentekend HX 00-29, daarmee heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de Rijksweg 28, zonder dat aan hem was afgegeven een rijbewijs geldig voor het besturen van een dergelijk motorrijtuig en zonder dat voor dat motorrijtuig een verzekering tegen wettelijke aansprakelijkheid van kracht was; dat hij wist dat het chassis van die auto ernstig was door- en weggeroest;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 9 februari 1968 opgemaakt door Jan Gerrit Hut, wachtmeester der rijkspolitie 1e klasse, verkeersgroep Apeldoorn, post Harderwijk, en Cornelis Stoppelenburg, opperwachtmeester der rijkspolitie, verkeersgroep Apeldoorn, post Harderwijk, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Eerste verbalisant:

dat hij op 5 januari 1968 omstreeks 15.50 uur zag dat een persoon als bestuurder in een vierwielig motorrijtuig, personenauto, gekentekend HX 00-29 daarmee reed over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de Rijksweg 28 te Hoevelaken; dat hij, nadat de bestuurder op een door hem gegeven stopteken het motorvoertuig tot stilstand had gebracht, zag dat de twee dragende langsliggers aan de voorzijde van het motorvoertuig en de achterste dragende dwarsligger van het chassis ernstig door roest waren aangetast; dat grote gedeelten van die liggers — kokerbalken — die van wezenlijk belang waren voor de sterkte van het chassis — waren weggeroest; dat het motorvoertuig, wat het chassis betreft, rijtechnisch niet in voldoende staat van onderhoud verkeerde; dat de bestuurder opgaf te zijn genaamd: E.W., geboren 10 augustus 1946 te Utrecht, wonende . . . straat 7 te Utrecht; dat hem bij telefonische controle bij de Provinciale Griffie van Utrecht bleek dat aan genoemde W. in het geheel geen rijbewijs was afgegeven;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 22 februari 1968 opgemaakt door Johannes Leonardus van der Mispel, hoofdagent van gemeentepolitie te Utrecht, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Albertus W.:

dat hij op 5 januari 1968 eigenaar en houder was van de personenauto gekentekend HX 00-29; dat deze auto niet verzekerd was;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „Overtreding van artikel 9 eerste lid aanhef en onder 3e van de Wegenverkeerswet”;
2. „Overtreding van artikel 13 eerste lid aanhef en onder a van het Wegenverkeersreglement;”

3. „Als bestuurder een motorrijtuig doen deelnemen aan het verkeer „zonder dat een verzekering overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen van kracht is”,

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. Artikel 35 juncto artikel 9 van de Wegenverkeerswet;
2. Artikel 124 juncto artikel 13 van het Wegenverkeersreglement;
3. Artikel 30 van de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van het sub 3 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit termen aanwezig acht beklaagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Volgt veroordeling

(1) ten aanzien van het sub 1 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot een hechtenis voor de tijd van 1 week;

(2) ten aanzien van het sub 2 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot een hechtenis voor de tijd van 14 dagen, voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren;

(3) ten aanzien van het sub 3 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot een hechtenis voor de tijd van 14 dagen;

voorts: ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de tijd van 8 maanden — *Red.*)

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 25 juni 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Generaal-Majoor Coopmans, Generaals-Majoor b.d. Wartena (plv.) en Winkel (plv.) en Schout-bij-Nacht van der Zijl (plv.).

(*Zie het vonnis, hiervóór.*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten

aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklagde zal veroordelen tot hechtenis voor de tijd van veertien dagen voor het feit sub I, hechtenis voor de tijd van veertien dagen voorwaardelijk, proeftijd twee jaar telkens voor de feiten sub II en III;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de opgelegde straffen, welke het Hof onjuist zijn voorgekomen;

Overwegende, dat het Hof na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon van de beklagde;

Overwegende, dat het Hof op grond van het sub 3 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit termen aanwezig acht beklagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontfeggen;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen — met uitzondering van de artikelen 13 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 14a, 14b van het Wetboek van Strafrecht — alsmede van de artikelen 23 van het Wetboek van Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan is geappelleerd, doch alleen voor zover de aan beklagde opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overwegingen betreft;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklagde:

terzake van het sub 1 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot hechtenis voor de tijd van *twee weken*;

terzake van het sub 2 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot een geldboete van *veertig gulden*, met bepaling, dat die geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van *acht dagen*;

terzake van het sub 3 als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot hechtenis voor de tijd van *twee weken*;

Ontzegt beklagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de tijd van *acht maanden*;

Bevestigt het vonnis voor het overige met overneming der gronden.

NASCHRIFT

Wij vernemen, dat beklagde reeds viermaal tevoren veroordeeld werd wegens het rijden zonder rijbewijs.

Met betrekking tot het derde feit bestaat de wijziging van de in eerste

aanleg opgelegde straf door het H.M.G. slechts in de aanduiding van het tijdvak: de Krijgsraad sprak van 14 dagen hechtenis; het H.M.G. van 2 weken. De Wet gebruikt beide systemen door elkaar. Ik noem: W.Sr. art. 426(2) en 436a(4) waar gesproken wordt van hechtenis van ten hoogste twee weken enerzijds en art. 429 en 437, waar gesproken wordt van hechtenis van ten hoogste veertien dagen. W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 10 april 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt.-Kolonel W. N. C. Swaving en Ritmeester P. H. T. van Vlodrop;
Raadsman: Mr. J. G. de Vries Robbé.

Met iemand beneden de leeftijd van 16 jaren ontuchtige handelingen plegen: als jongeman van 20 jaren een meisje van 10 jaren aan haar vrouwelijkheid betast.

Gevangenisstraf van 6 maanden en ter beschikking van de Regering stelling; handhaving van het arrest.

In hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) de straf bevestigd (en het voorarrest gehandhaafd) met dien verstande echter dat de ter beschikking van de Regering stelling voorwaardelijk wordt toegepast, met bijzondere voorwaarde.

(W.Sr. art. 37a, 247).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen X.X., geboren 25 maart 1947, dpl. soldaat, beklaagde,

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 27 januari 1968 te Amersfoort „opzettelijk ontuchtig en oneerbaar met zijn vingers de blote vrouwelijkheid heeft betast van N.N., geboren 25 februari 1958”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht op 27 januari 1968 te Amersfoort in een fietsenstalling op het terrein van de . . . school aan de . . . straat willens en wetens ter bevrediging van zijn zinnelijke verlangens met zijn vingers de blote vrouwelijkheid heeft betast van een omstreeks 10 jaar oud meisje, waarvan hij later vernam dat zij N.N. is genaamd;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 31 januari 1968 opgemaakt door Jacomina van Otterloo, agente van gemeentepolitie te Amersfoort, zakelijk inhoudt als verklaring van:

1. *N.N.*:

dat op 27 januari 1968 een jongen, die haar had meegenomen naar de fietsenstalling van de . . . school bij de . . . straat te Amersfoort haar lange broek, haar maillot en haar onderbroekje naar beneden deed en met zijn hand aan haar blote plasser voelde;

2. *Verbalisante*:

dat zij bij onderzoek aan N.N. verschillende foto's heeft getoond, waaronder die van X.X., geboren 25 maart 1947 te A.; dat het meisje zeer positief X.X. aanwees als degene die ontuchtige handelingen met haar pleegde;

Overwegende, dat een voor eensluidend getekend uittreksel afgegeven door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente Amersfoort, d.d. 30 januari 1968, zakelijk inhoudt, dat uit de registers van de burgerlijke stand der gemeente Amersfoort blijkt, dat op 25 februari 1958 is geboren N. dochter van N.N. en diens echtgenote A.A.;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemd uittreksel slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„Met iemand beneden den leeftijd van zestien jaren ontuchtige handelingen plegen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 247 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van de dader;

Overwegende, dat beklagde op 30 januari 1968 in voorlopig arrest is gesteld en de aard en omstandigheden der zaak vorderen dat dit arrest gehandhaafd blijft;

Overwegende, dat een psychiatrisch rapport d.d. 21 maart 1968, opgemaakt door C. J. A. Somers, zenuwarts, zakelijk inhoudt als conclusie, welke conclusie de Krijgsraad overneemt en tot de zijne maakt: dat beklagde is een intellectueel slechts matig begaafde, astheen-amorfe, infantiel-geretardeerde jongeman, met een duidelijk karakterneurotische persoonlijkheidsstructuur die psychopathiforme tendenzen vertoont; dat zijn recidiverend sexueel misgedrag staat in het kader van een pedo-

fiële perversie, die met de dwangmatigheid van een echte verslavingsziekte zich telkens weer manifesteert; dat de levensprognose van deze persoonlijkheid uitermate dubieus is en de kans op recidive in de nabije toekomst zeer groot;

Overwegende derhalve, dat de Krijgsraad van oordeel is, dat het openbaar belang bepaaldelijk vordert, dat beklagde ter beschikking van de Regering zal worden gesteld, teneinde van Harentwege te worden verpleegd;

Gezien behoudens voormelde wetsbepaling, nog de artikelen: 2, 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht; 10, 27, 37 van het Wetboek van Strafrecht.

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

(Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 6 maanden, met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht te weten vanaf 30 januari 1968; ter beschikking van de Regering stelling, teneinde van Harentwege te worden verpleegd — *Red.*).

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 9 juli 1968

President: Mr. Fikkert (ply.); *Leden:* Generaal-Majoor Coopmans, Lt.-Generaal b.d. Valk (ply.), Mr. van Gilse (ply.), Generaal-Majoor Van Nass (ply.) en Lt.-Generaal Cox (ply.);

Raadsman: Mr. J. G. de Vries Robbé.

(*Zie het vonnis, hiervóór.*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien van de opgelegde maatregel en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, beklagde voorwaardelijk ter beschikking van de Regering zal stellen met een proeftijd van 3 jaar en toezicht door de Sociaal Psychiatrische Dienst van de Katholieke Reclasseringsvereniging, met bepaling dat beklagde zich zal stellen onder toezicht en leiding van een door genoemde Dienst aan te wijzen psychiater;

Overwegende dat de behandeling der zaak in hoger beroep het Hof tot geen andere beschouwingen heeft geleid dan die des eersten rechters, behoudens dat het Hof termen aanwezig acht tot voorwaardelijke toepassing in na te melden voege van de in het beroepen vonnis vermelde

maatregel van ter beschikking stelling van de Regering van beklaagde, ten einde van Harentwege te worden verpleegd, nu het militaire belang zich niet verzet tegen een voorwaardelijke toepassing van die maatregel;

Overwegende dat beklaagde op 30 januari 1968 in voorlopig arrest is gesteld en de aard en de omstandigheden der zaak vorderen, dat dit arrest gehandhaafd blijft;

Overwegende dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt het vonnis, waarvan hoger beroep, met overneming der gronden;

Beveelt evenwel, dat de in dat vonnis vermelde terbeschikkingstelling van beklaagde van de Regering, teneinde van Harentwege te worden verpleegd, niet zal worden uitgevoerd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond dat de ter beschikking van de Regering gestelde beklaagde zich voor het einde van een hierbij op drie jaren gestelde proeftijd aan een strafbaar feit heeft schuldig gemaakt of gedurende die tijd hetzij niet heeft nageleefd de hierbij door het Hof gestelde bijzondere voorwaarde, dat hij zich zal gedragen naar de door of namens de Sociaal Psychiatrische Dienst van de Katholieke Reclasseringsvereniging, Zuid Willemsvaart 167 te 's-Hertogenbosch te geven voorschriften en aanwijzingen, hetzij onvoorwaardelijk verpleging van de Regering is gebleken te behoeven;

Verleent opdracht aan voormelde reclasseringsinstelling overeenkomstig artikel 14d alinea 2 van het Wetboek van Strafrecht;

Handhaaft het bestaande arrest.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 10 april 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt.-Kolonel W. N. C. Swaving en Ritmeester P. H. T. van Vlodrop;

Raadsman: Mr. L. F. Pels Rijcken.

Beklaagde, beroepssergeant, rijdt als bestuurder van een auto, terwijl hij onder drankinvloed verkeert, achter op een voor het stoplicht stilstaande auto en rijdt vervolgens door, zonder zijn identiteit bekend te maken; hij meldt zich echter binnen 24 uur bij een opsporingsambtenaar.

De Krijgsraad overweegt dat terzake van dat doorrijden strafvervolging is uitgesloten, zodat beklaagde terzake moet worden vrijgesproken.

Terzake van het rijden onder drankinvloed veroordeelt de Krijgsraad beklaagde tot 4 weken gevangenisstraf (voorwaardelijk) en voorts: ontslag uit

de militaire dienst (zonder ontzetting), ontzegging van de rijbevoegdheid voor de tijd van 1 jaar en verbeurdverklaring van de auto, waarmede beklaagde het misdrijf opzettelijk heeft gepleegd.

In hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) de Advocaat-Fiscaal niet-ontvankelijk verklaard in zijn vordering ten aanzien van het doorrijden en beklaagde veroordeeld tot 2 weken gevangenisstraf en 1 jaar ontzegging van de rijbevoegdheid; teruggaaf van de auto aan beklaagde.

(W.M.Sr. art. 23; W.Sr. art. 33; W.V.W. art. 26).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J.J.G.,
geboren 28 mei 1931, sergeant 1e klasse, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als beroepssergeant 1e klasse bij de Koninklijke
„Landmacht, op of omstreeks 28 december 1967 circa 22.45 uur te
„'s-Gravenhage, als bestuurder van een vierwielige personenauto, Volks-
„wagen XX 00-00 heeft gereden over de voor het openbaar verkeer open-
„staande weg de Van Alkemadelaan, terwijl hij verkeerde onder zodanige
„invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank dat hij niet in
„staat moest worden geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen
„en alstoen aldaar van achteren op een voor het stoplicht bij de kruising
„Wassenaarseweg stilstaande Volkswagen personenauto 15-13 BT,
„toebehorende aan en bestuurd door R. van Houts is opgebotst, waar-
„door deze Volkswagen werd beschadigd, na welk ongeval hij, beklaagde,
„opzettelijk is weggereden alvorens de identiteit van het door hem bestuur-
„de motorrijtuig en zijn eigen identiteit als bestuurder daarvan behoorlijk
„was kunnen worden vastgesteld”;

Overwegende: . . . enz.

Overwegende, dat ten aanzien van het gedeelte van de tenlastelegging
luidende „na welk ongeval hij, beklaagde, opzettelijk is weggereden
„alvorens de identiteit van het door hem bestuurde motorrijtuig en zijn
„eigen identiteit als bestuurder daarvan behoorlijk was kunnen worden
„vastgesteld”, strafvervolgning is uitgesloten, aangezien is komen vast te
staan dat beklaagde binnen 24 uren na het ongeval, voordat hij als ver-
dachte is aangehouden of verhoord, vrijwillig van het ongeval heeft
kennis gegeven aan een opsporingsambtenaar als bedoeld in artikel 141
van het Wetboek van Strafvordering, onder opgave van de identiteit
van het motorrijtuig en van hemzelf als bestuurder daarvan tijdens het
ongeval, zodat beklaagde ten aanzien van dat gedeelte der tenlastelegging
moet worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard:
dat hij, terwijl hij in werkelijke dienst was als beroepssergeant der
1e klasse bij de Koninklijke Landmacht, in de avond van 28 december

1967 omstreeks 22.45 uur te 's-Gravenhage, in uniform gekleed, als bestuurder en enige inzittende van een Volkswagen-personenauto, gekentekend XX 00-00, daarmee heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Van Alkemadelaan, zulks nadat hij tevoren vanaf 17.30 uur in de onderofficiersmess van de Alexanderkazerne bier had gedronken, omstreeks 6 flessen, tengevolge van welk biergebruik hij niet in staat is geweest dat motorrijtuig naar behoren te besturen; dat hij aldus rijdende, komende vanaf het Willem Witsenplein, bij de nadering van de kruising met de Wassenaarseweg van achteren op een voor het stoplicht aldaar stilstaande personenauto, die hij te laat opmerkte, is gereden;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 17 januari 1968, opgemaakt door Willem Frederik le Clercq, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, en Pieter Gijsbertus Johannes Scharro, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de Brigade Koninklijke Marechaussee te 's-Gravenhage, zakelijk inhoudt als verklaring van:

1. *Roelof van Houts:*

dat hij op 28 december 1967 omstreeks 22.45 uur als bestuurder van een vierwielige Volkswagen-personenauto, gekentekend 15-13 BT, reed over de Van Alkemadelaan te 's-Gravenhage, komende uit de richting Willem Witsenplein en gaande in de richting Zwolsestraat; dat rechts naast hem in de auto van der Zeeuw gezeten was; dat hij, gekomen bij de kruising Van Alkemadelaan-Wassenaarseweg, zijn auto in de middenrijstrook van de door hem gevolgde weg tot stilstand moest brengen voor het op rood staande licht van een aldaar aanwezige in werking zijnde verkeerslichtinstallatie; dat hij na enige ogenblikken te hebben stilgestaan, plotseling een schok voelde aan de achterzijde van zijn auto en een klap hoorde; dat als gevolg hiervan zijn auto enige meters naar voren werd geduwd; dat hij, nadat hij was uitgestapt, zag dat een Volkswagenpersonenauto met de voorzijde tegen de achterzijde van zijn Volkswagen stond; dat de bestuurder van de auto die hem had aangereeden, welke bestuurder gekleed was in de uniform van de Koninklijke Landmacht, verklaarde zijn auto in het geheel niet te hebben gezien; dat de achterlichten van zijn wagen goed werkten en ten tijde van de aanrijding ontstoken waren; dat hij het kenteken van deze auto opnam; dat dit was XX 00-00; dat voornoemde militair de indruk maakte sterke drank te hebben gebruikt; dat zijn auto door de aanrijding was beschadigd:

2. *Johannes Wilhelm Tinkhof:*

dat hij op 28 december 1967 vanaf 14.00 uur dienst deed als buffetbediende in de onderofficiersmess van de Alexanderkazerne te 's-Gravenhage; dat die dag te omstreeks 17.00 uur de sergeant G. in de kantine kwam en daar is gebleven tot omstreeks 22.15 uur; dat, voor zover hem

bekend, G. in genoemde periode 5 tot 7 flesjes pils heeft gedronken;

3. *Verbalisanten:*

dat de Van Alkemadelaan te 's-Gravenhage een voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg is;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij, dienende als beroepssergeant 1e klasse bij de Koninklijke „Landmacht, op 28 december 1967 circa 22.45 uur te 's-Gravenhage, als „bestuurder van een vierwielige personenauto, Volkswagen XX 00-00, „heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de „Van Alkemadelaan, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van „het gebruik van alcoholhoudende drank dat hij niet in staat moest „worden geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen en alstoen „aldaar van achteren op een voor het stoplicht bij de kruising Wasse- „naarseweg stilstaande Volkswagen personenauto 15-13 BT, toebeho- „rende aan en bestuurd door R. van Houts is opgebotst, waardoor deze „Volkswagen werd beschadigd”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„*Als bestuurder van een motorrijtuig handelen in strijd met artikel 26 „eerste lid van de Wegenverkeerswet*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 35 juncto artikel 26 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van de dader;

Overwegende, dat de Krijgsraad beklagde op grond van het gepleegde feit ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch niet tevens zodanig ongeschikt dat hij voor goed van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen behoort te worden ontzet;

Overwegende, dat het aan beklagde afgegeven burgerrijbewijs sedert 29 december 1967 ingevolge artikel 27 van de Wegenverkeerswet is ingevorderd;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van het gepleegde feit termen aanwezig acht beklagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Straf-

recht;

(Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 4 weken, voorwaardelijk, met een proeftijd van 3 jaar en, onvoorwaardelijk, tot ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen; voorts: ontzegging van de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de tijd van 1 jaar, met aftrek van de tijd dat het rijbewijs ingehouden is geweest; tenslotte: verbeurdverklaring van het inbeslaggenomen motorrijtuig, personenauto, gekentekend XX 00-00, waarmee het misdrijf opzettelijk werd gepleegd en niet-bewezenverklaring van hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en vrijspraak daarvan — *Red.*).

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 9 juli 1968

President: Mr. Fikkert (plv.); *Leden:* Generaal-Majoor Coopmans, Lt.-Generaal b.d. Valk (plv.), Mr. van Gilse (plv.), Generaal-Majoor b.d. Van Nass (plv.) en Lt.-Generaal Cox (plv.);
Raadsvrouw: Mr. N. J. Nanning-Groenemeijer.

(*Zie het vonnis hiervóór.*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, echter zonder ontslag uit de militaire dienst;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd: (*zie het vonnis — Red.*);

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat ten aanzien van het gedeelte van de telastlegging luidende „na welk ongeval hij, beklaagde, opzettelijk is weggereden „alvorens de identiteit van het door hem bestuurde motorrijtuig en zijn „eigen identiteit als bestuurder daarvan behoorlijk was kunnen worden „vastgesteld”, strafvervolging is uitgesloten, aangezien is komen vast te staan dat beklaagde binnen 24 uur na het ongeval, voordat hij als verdachte is aangehouden of verhoord, vrijwillig van het ongeval heeft kennis gegeven aan een opsporingsambtenaar als bedoeld in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, onder opgave van de identiteit van het motorrijtuig en van hemzelf als bestuurder daarvan tijdens het

ongeval, zodat de Advocaat-Fiscaal voornoemd in zoverre niet-ontvankelijk is in zijn vordering en beklagde ten aanzien van dat gedeelte van de telastlegging moet worden vrijgesproken;

Overwegende, met betrekking tot hetgeen beklagde overigens is ten laste gelegd, dat het Hof uit het vonnis waarvan hoger beroep, overneemt de overwegingen inhoudend de bewijsmiddelen, waarbij het Hof — een kennelijke typfout verbeterend waardoor beklagde niet in zijn verdediging wordt geschaad — de achternaam van een der in een van de bewijsoverwegingen genoemde verbalisanten leest als te zijn „Scharroo”;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van hogeraangeduide bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen beklagde overigens is ten laste gelegd, te weten:

„dat hij, dienende als beroepssergeant 1e klasse bij de Koninklijke „Landmacht, op 28 december 1967 circa 22.45 uur te 's-Gravenhage als „bestuurder van een vierwielige personenauto, Volkswagen XX 00-00, „heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, „de Van Alkemadelaan, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed „van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest „worden geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen en alstoen „aldaar van achteren op een voor het stoplicht bij de kruising Wasse- „naarseweg stilstaande Volkswagen personenauto 15-13 BT bestuurd „door R. van Houts is opgebotst, waardoor deze Volkswagen werd „beschadigd”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„*Als bestuurder van een motorrijtuig handelen in strijd met artikel 26 „eerste lid van de Wegenverkeerswet*”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 35 juncto artikel 26 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde overigens meer of anders is ten laste gelegd, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van de beklagde;

Overwegende, dat het aan beklagde afgegeven burgerrijbewijs sedert 29 december 1967 ingevolge artikel 27 van de Wegenverkeerswet is ingevorderd;

Overwegende, dat het Hof op grond van het gepleegde feit termen aanwezig acht beklagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen te ontzeggen;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan hoger beroep, en opnieuw rechtdoende:

Verklaart de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht niet-ontvankelijk in zijn vordering ten aanzien van het gedeelte van de tenlastelegging luidende „na welk ongeval hij, beklaagde, opzettelijk is weggereden „,alvorens de identiteit van het door hem bestuurde motorrijtuig en zijn „eigen identiteit als bestuurder daarvan behoorlijk was kunnen worden „vastgesteld”;

Spreekt beklaagde vrij van dit gedeelte van de telastlegging;

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde terzake tot een gevangenisstraf voor de tijd van twee weken;

Ontzegt beklaagde de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor de tijd van een jaar, met bepaling, dat op de duur van deze bijkomende straf de tijd dat het rijbewijs van de veroordeelde ingevolge artikel 27 van de Wegenverkeerswet voor het tijdstip waarop deze uitspraak voor wat betreft de bijkomende straf voor tenuitvoerlegging vatbaar is geworden, ingehouden is geweest, geheel in mindering zal worden gebracht, te weten vanaf 29 december 1967;

Beveelt de teruggave aan beklaagde van het inbeslaggenomen motorrijtuig, personenauto, gekentekend XX 00-00;

Verklaart niet bewezen hetgeen beklaagde overigens meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor bewezen is verklaard; spreekt hem daarvan vrij.

NASCHRIFT

Hoewel de Krijgsraad onder de rechtsoverwegingen van het vonnis constateerde dat strafvervolgning terzake van het doorrijden zonder eerst zijn identiteit bekend te maken uitgesloten was, werd dit in het dictum niet meer verantwoord, zodat het daar onder de algemene noemer van vrijspraak wegens „niet bewezen hetgeen meer of anders is ten laste gelegd” terecht kwam.

Het Hof verantwoordde de uitsluiting van de strafvervolgning zowel in de rechtsoverwegingen als in het dictum, op die plaats de Advocaat-Fiscaal in zoverre niet-ontvankelijk verklarend in zijn vordering en — noodzakelijk in het militaire strafproces; zie artikel 185 RZ, 193 RLLu, 75 PI — daaropvolgend vrijspraak.

W.H.V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 15 juni 1967

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel V. Thorn Leeson en Luitenant-Kolonel A. J. Oosters;
Raadsman: 1ste Luitenant J. Korbee.

(1) Als bestuurder van een auto op een kruispunt geen voorrang verleend aan een van rechts naderende auto, en voorts:

(2) van richting veranderd, zonder eerst zijn voornemen daartoe duidelijk en tijdig te hebben kenbaar gemaakt.

Ter terechtzitting is gebleken dat het bedoelde kruispunt een uitrit was, in verband waarmee beklagde niet verplicht was de doorgang vrij te laten aan een voor hem van rechts uit die uitrit komende auto. Vrijspraak van het feit sub (1).

Terzake van het feit sub (2) overweegt de Krijgsraad dat beklagde een militair motorrijtuig bestuurde, dat ten behoeve van de krijgsmacht werd gebezigd. Krachtens artikel 45 W.V.W. geldt het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens in geval van oorlogsgevaar niet ten aanzien van motorrijtuigen, gebezigd ten behoeve van de strijdkrachten, voor zover niet bij K.B. anders is bepaald. Nu het K.B. van 10 april 1939 (S 181), houdende proclamatie van oorlogsgevaar, nimmer is ingetrokken, is het nog steeds van kracht en is „oorlogsgevaar” nog steeds aanwezig in de zin waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt. Het feit sub (2) is mitsdien niet strafbaar, vrijspraak.

(W.Sr. art. 68, W.V.W. art. 45, R.V.V. art. 41, 44, K.B. 10 april 1939, Stb. 181).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen E.S., geboren 29 augustus 1946, dpl.sld., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 5 januari 1967 te Nunspeet, althans in Nederland,

„1e. als bestuurder van een auto daarmede heeft gereden over de voor „het openbaar verkeer openstaande rijweg, de Elspeterweg, en met die „door hem, beklagde, bestuurde auto, naderende de kruising of splitsing „van deze weg en een niet met name genoemde voor het openbaar verkeer openstaande rijweg, voor een over laatstgenoemde weg en voor „hem, beklagde, van rechts naderende auto, bestuurd door A. van „Leeuwen, de doorgang niet heeft vrijgelaten, doch met schier onverminderde snelheid voormelde kruising of splitsing is overgereden, waarbij

„genoemde van Leeuwen om een aanrijding met die door hem, beklaagde, „bestuurde auto te ontgaan, moest afremmen; Beide wegen waren van „gelijke rangorde;

„2e. op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Elspeterweg, „als bestuurder van een militair motorrijtuig daarmede rijdende van „richting is veranderd en naar rechts is afgeslagen teneinde de oprit „naar de Rijksweg nr 28 op te rijden, zonder eerst zijn voornemen daartoe „duidelijk en tijdig te hebben kenbaar gemaakt”;

Overwegende: . . . enz.;

ad sub 1e en 2e ten laste gelegde:

Overwegende dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat hij op 5 januari 1967 als bestuurder van een militaire Daf YA 314, gekentekend KO 28-98, reed over de voor het openbaar rijverkeer openstaande weg, de Elspeterweg, te Nunspeet; dat hij kwam uit de richting Elspeet en reed in de richting Nunspeet;

ad sub 2e ten laste gelegde bovendien:

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting onder meer zakelijk heeft verklaard:

dat, nadat de Koninklijke Marechaussee hem had aangehouden, hem bleek, dat de clignoteur van de door hem bestuurde militaire Daf YA 314 niet in werking trad, hoewel hij de schakelaar had omgedraaid en het controlelampje in de cabine brandde;

ad sub 1e en 2e ten laste gelegde:

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 1/1967, op afgelegde ambtseed opgemaakt en ondertekend door Arie van Leeuwen, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en mede ondertekend door Johannes Jacobus van Willighagen, marechaussee der 2de klasse, beiden behorende tot de brigade Nunspeet der Koninklijke Marechaussee, zakelijk onder meer inhoudt als relaas van *verbalisant*:

dat hij op 5 januari 1967 zich bevond op de voor het openbaar- en militair verkeer openstaande T-kruising van wegen, welke kruising gevormd werd door de Elspeterweg en de niet met name genoemde weg, gelegen langs de militaire tehuizen, zijnde verharde wegen, ter plaatse gelegen buiten de bebouwde kom van Nunspeet; dat hij reed als bestuurder van een motorrijtuig, Kombi, gekentekend KO 84-63, over de niet met name genoemde weg in de richting van eerdergenoemde T-kruising; dat hij, terwijl hij genoemde kruising op wilde rijden, voor hem van links een militair motorrijtuig, type vrachtauto YA 314, Daf, gekentekend KO 28-98, genoemde T-kruising van wegen zag naderen over de Elspeterweg; dat de bestuurder van dit militaire motorrijtuig bleef doorrijden en met onverminderde snelheid de T-kruising van wegen opreed en de doorgang niet vrij liet voor de bestuurder van de — voor hem — van rechts komende Kombi, gekentekend KO 84-63; dat de bestuurder van de

Kombi tijdig stopte om een aanrijding met de militaire vrachtauto te voorkomen; dat hij, verbalisant, de bestuurder van het militaire motorrijtuig, gekentekend KO 28-98, volgde over de Elspeterweg in de richting Nunspeet; dat hij zag, dat dit militaire motorrijtuig op de voor het openbaar- en militair verkeer openstaande kruising van wegen, welke kruising gevormd werd door de Elspeterweg en de oprit naar de rijksweg nr 28 in de richting Zwolle, ter plaatse gelegen onder Nunspeet, aangekomen zijnde, rechtsaf bedoelde oprit opreed, terwijl de bestuurder zijn voornemen tot deze richtingverandering niet duidelijk en tijdig kenbaar maakte;

dat bij de controle van de rechter-clignoteur van het militaire motorrijtuig, gekentekend KO 28-98, bleek, dat deze niet werkte; dat de bestuurder opgaf te zijn genaamd: Eduard S., rnr. 46.08.29.473;

Overwegende met betrekking tot het sub 1e ten laste gelegde feit: dat op de zich bij de stukken bevindende foto's en situatietekening het navolgende is te zien:

Komende uit zuidelijke richting over de ongeveer zes meter brede Elspeterweg, ongeveer honderd meter vóór de weg rechts naar het munitiecomplex en de in- en uitrit van het Officiershotel links, ziet men ter rechterzijde een bord volgens model 90 van bijlage II van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens (algemeen gevaarsteken) met een onderbord met opschrift „Militaire Colonne” en even verder een knipperlicht. Het midden van de rijbaan van de Elspeterweg is aangegeven door een onderbroken witte streep. Verder in noordelijke richting gekomen, ziet men ter linkerzijde de in- en uitrit van de legerplaats Nunspeet en ter rechterzijde de weg naar de brigade Koninklijke Marechaussee en militaire tehuizen. Zowel de in- en uitrit links als de weg rechts zijn gemarkeerd door „militaire” betonblokken; Op de hoek van de Elspeterweg en de weg naar de brigade Koninklijke Marechaussee en militaire tehuizen staat in de rechter berm een bord met opschrift „Koninklijke Marechaussee, brigade Nunspeet”. Komende uit de legerplaats Nunspeet of van het Officiershotel ziet men, alvorens de Elspeterweg op te rijden, een bord volgens model 11 van het Wegenverkeersreglement en een stopstreep.

Overwegende, dat voorts vast staat, dat de Elspeterweg niet een voorrangsweg is en dat de kruisingen of splitsingen van deze weg met de hiervoor vermelde in- en uitritten en/of zijwegen ook niet als voorrangskruisingen of -splitsingen zijn aangeduid;

Overwegende, dat uit het vorenstaande moet worden afgeleid, dat de in- en uitritten van de legerplaats en het Officiershotel als uitritten in de zin van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens zijn te beschouwen, welke voor het verkeer ter plaatse als zodanig kenbaar zijn;

Overwegende, dat de Krijgsraad voorts op grond van hetgeen hierboven is overwogen omtrent de plaatselijke gesteldheid, van oordeel is, dat de niet met name genoemde weg naar de brigade Koninklijke Mare-

chaussee en militaire tehuizen voor de deelnemers aan het verkeer over de Elspeterweg zich in niets onderscheidt van de als uitritten te beschouwen toegangswegen tot het Officiershotel en de legerplaats Nunspeet;

Overwegende, dat derhalve ook deze weg naar de brigade Koninklijke Marechaussee en Militaire Tehuizen als een uitrit moet worden aange-merkt;

Overwegende, dat een bestuurder slechts uit een uitrit een weg mag oprijden, indien dit mogelijk is zonder gevaar of hinder voor andere weggebruikers te veroorzaken;

Overwegende, dat hieruit moet worden afgeleid, dat een op een weg rijdende bestuurder, ook al is de betrokken weg niet een voorrangsweg of het betrokken weggedeelte niet aangeduid door bord 8 van bijlage II van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens, niet verplicht is de doorgang vrij te laten aan een voor hem van rechts uit een uitrit komende bestuurder, ook al is die uitrit tevens als een weg als bedoeld in het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens te beschouwen;

Overwegende, dat derhalve in artikel 41 van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens onder „kruising of splitsing van wegen” niet is te begrijpen een kruising of splitsing van een weg met een uitrit;

Overwegende, dat in de woorden „laatstgenoemde weg” in het sub 1e ten laste gelegde het woord „weg” kennelijk gebruikt is in dezelfde betekenis welke dit woord heeft in artikel 41 van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens en dus in de zin van „weg, geen uitrit zijnde”;

Overwegende, dat uit het vooroverwogene volgt, dat het sub 1 tenlastegelegde, aldus opgevat, niet is bewezen, weshalve in zoverre vrijspraak behoort te volgen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde sub 2e is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij op 5 januari 1967 te Nunspeet op de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Elspeterweg, als bestuurder van een militair motorrijtuig daarmee rijdende van richting is veranderd en naar rechts is afgeslagen teneinde de oprit naar de Rijksweg nr 28 op te rijden, „zonder eerst zijn voornemen daartoe duidelijk en tijdig te hebben kenbaar gemaakt”;

Overwegende, met betrekking tot het sub 2e ten laste gelegde en bewezen verklaarde feit, dat het kennelijk de bedoeling is geweest aan beklagde te verwijten overtreding van de gedragsregel, vastgesteld bij artikel 44, tweede lid, aanhef en sub a, van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens;

Overwegende, dat het door beklagde bestuurde militaire motorrijtuig een ten behoeve van de strijdkrachten gebezigd motorrijtuig was;

Overwegende, dat artikel 45, eerste lid, aanhef en sub a van de Wegenverkeerswet onder meer bepaalt, dat in geval van oorlogsgevaar deze wet

en de krachtens deze wet vastgestelde algemene maatregel van bestuur niet dan voor zover door Ons bij Algemene maatregel van bestuur is bepaald gelden ten aanzien van motorrijtuigen, voor zover die worden gebezigd ten behoeve van de strijdkrachten;

Overwegende, dat het Koninklijk Besluit van 10 april 1939, staatsblad 1939/181, hetwelk onder meer bepaalt, „dat de tegenwoordige omstandigheden inhouden oorlogsgevaar in de zin, waarin dat woord in 's lands „wetten voorkomt” nimmer ingetrokken en derhalve nog steeds van kracht is;

Overwegende, dat het op artikel 45 van de Wegenverkeerswet gebaseerde Koninklijk Besluit van 1 april 1953, staatsblad nr 167, zoals dit laatstelijk werd gewijzigd wel bepaalt, dat verscheidene bepalingen van de Wegenverkeerswet en van het Wegenverkeersreglement gelden ten aanzien van motorrijtuigen gebezigd ten behoeve van de strijdkrachten, doch een dergelijke algemene maatregel van bestuur tot dusver niet is vastgesteld met betrekking tot het bepaalde bij het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens¹⁾;

Overwegende, dat het sub 2e ten laste gelegde mitsdien niet strafbaar is;
Gezien: . . . enz.;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart niet bewezen hetgeen beklagde sub 1e is ten laste gelegd en spreekt hem mitsdien daarvan vrij;

Verklaart bewezen hetgeen beklagde sub 2e is ten laste gelegd;

Verklaart dit feit niet te zijn een strafbaar feit;

Spreekt beklagde daarvan vrij.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 17 april 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel H. J. Doornbos en Lt.-Kolonel Y. Hamstra;

Raadslieden: voor beklagde A. A.: majoor W. G. Tibben; voor beklagde B. B.: kapitein P. W. Mahu.

Twee beklagden, resp. soldaat 1e klasse en dpl. soldaat, spreken af met de auto van beklagde A. A. de stad in te gaan en benzine te stellen uit een auto. A. A. geeft daartoe aan B. B. een jerrycan en een

¹⁾ De hierbedoelde A.M.v.B. — het K.B. van 22 nov. 1967 — werd geplaatst in Stb. 633, uitgegeven 27 dec. 1967, en trad in werking 29 dec. 1967. Bovengenoemd K.B. van 1 april 1953 werd daarbij ingetrokken.

Voor militairen te voet: zie Stb. 634.

rubberslang. B. B. stapt uit bij een geparkeerde auto en A. A. rijdt door met de bedoeling, B. B. even later op te halen. B. B. opent de benzinetank, steekt de rubberslang in de benzinetank en begint de benzine op te zuigen; hij wordt betrapt door de eigenaar van de auto en neemt de vlucht.

Ten aanzien van A. A.: uitlokking van poging tot diefstal.

Ten aanzien van B. B.: poging tot diefstal.

(W.Sr. art. 45, 310).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen:

A. A., geboren 14 september 1946, soldaat 1e klasse,

B. B., geboren 4 juli 1947, dpl. soldaat, beklaagden.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagden is ten laste gelegd:

„dat zij tezamen en in vereniging in de nacht van 10 op 11 oktober 1967 te Gilze-Rijen ter uitvoering van hun voornemen tezamen en in vereniging met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening weg te nemen een hoeveelheid benzine, toebehorende aan Franciscus Cornelius Maria Verheijen en welke benzine zich bevond in de benzinetank van een aan genoemde Verheijen toebehorende auto, opzettelijk met dat voornemen zich in een aan A. A. toebehorende en door deze bestuurde auto hebben begeven naar een plaats, waar zich genoemde aan Verheijen toebehorende auto bevond, waarna B. B. opzettelijk met medeneming van een in het bezit van A. A. zijnde jerrycan en rubberslang naar de auto van Verheijen is gegaan, het einde van de rubberslang in de benzinetank van die auto heeft gestoken, achter die benzinetank de jerrycan heeft geplaatst en vervolgens aan het andere einde van die rubberslang heeft gezogen teneinde aldus benzine uit de benzinetank in de jerrycan over te hevelen, zijnde de verdere uitvoering van hun voorgenomen misdrijf niet voltooid alleen tengevolge van de van ieders wil onafhankelijke omstandigheid, dat B. B. door Verheijen werd betrapt”;

althans indien terzake van het vorenstaande t.a.v. A. A. geen veroordeling mocht of zou kunnen volgen, t.a.v. A. A.:

„dat hij in de nacht van 10 op 11 oktober 1967 te Gilze en Rijen, toen B. B. toen aldaar ter uitvoering van zijn voornemen met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening weg te nemen een hoeveelheid benzine, toebehorende aan Franciscus Cornelius Maria Verheijen en welke benzine zich bevond in de benzinetank van een aan genoemde Verheijen toebehorende auto, het einde van een rubberslang had gestoken in genoemde benzinetank, een jerrycan achter die benzinetank had geplaatst en aan het andere einde van die rubberslang had gezo-

„gen teneinde aldus benzine uit de benzinetank over te hevelen in de „jerrycan, terwijl de verdere uitvoering van zijn voorgenomen misdrijf „niet werd voltooid alleen tengevolge van de van de wil van B. B. onafhankelijke omstandigheid, dat hij door Verheijen werd betrap, genoemd misdrijf opzettelijk heeft uitgelokt door het verschaffen van gelegenheid en/of middelen, hebbende hij immers toen aldaar opzettelijk genoemde B. B. met zijn auto gebracht naar een plaats, waar zich genoemde aan Verheijen toebehorende auto bevond en hem de rubber-slang en de jerrycan ter beschikking gesteld”;

althans, indien terzake van het vorenstaande t.a.v. B. B. geen veroordeling mocht of zou kunnen volgen, t.a.v. B. B.:

„dat hij in de nacht van 10 op 11 oktober 1967 te Gilze-Rijen ter uitvoering van zijn voornemen met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening weg te nemen een hoeveelheid benzine, toebehorende aan Franciscus Cornelius Maria Verheijen en welke benzine zich bevond in de benzinetank van een aan genoemde Verheijen toebehorende auto, opzettelijk met dat voornemen het einde van een rubberslang in de benzinetank van de auto van Verheijen heeft gestoken, achter die benzinetank een jerrycan heeft geplaatst om de weg te nemen benzine op te vangen en vervolgens aan het andere einde van die slang heeft gezogen teneinde aldus benzine uit de benzinetank van de auto in de jerrycan over te hevelen, zijnde de verdere uitvoering van zijn voorgenomen misdrijf niet voltooid alleen tengevolge van de van zijn wil onafhankelijke omstandigheid, dat hij door Verheijen werd betrap”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat beklaagden het hun primair ten laste gelegde hebben begaan, zodat zij daarvan behoren te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde A. A. ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 10 oktober 1967 zat ik 's avonds te bridgen met de soldaten B. B. en C. C. toen ik het plan opperde om uit een auto benzine te gaan stelen. B. B. en C. C. stemden hiermee in. Omstreeks 24.00 uur zijn wij in de aan mij in eigendom toebehorende auto, merk Opel Rekord, gekentekend AG 31-70, terwijl ik deze auto bestuurde, weggereeden naar Gilze. In mijn auto bevond zich een lege jerrycan voor de te stelen benzine en een rubberslang om de benzine over te hevelen. In Gilze zagen wij voor een huis, naar mij later bleek perceel 38 in de Wethouder Wildenbergstraat, een Opel Rekord staan, gekentekend GF 11-91 en, naar mij later bleek, toebehorend aan Franciscus Cornelius Maria Verheijen. B. B. is toen met de jerrycan en de slang uitgestapt om uit deze auto benzine te halen en C. C. en ik zijn toen doorgereeden en zouden hem later later weer op pikken. Later bleek mij dat B. B. bij de uitvoering van ons plan door Verheijen was betrap. Ik wist dat

de benzine die B. B. wilde overhevelen aan niemand van ons toebehoorde en dat wij van niemand recht of toestemming hadden deze benzine weg te nemen en ons toe te eigenen.

Overwegende, dat beklagde B. B. ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 10 oktober 1967 besloten A. A., C. C. en ik, onder een partijtje bridge, benzine uit een auto te gaan stelen ten behoeve van A. A.'s auto, een Opel Rekord, gekentekend AG 31-70. Omstreeks 24.00 uur zijn we met deze auto met A. A. als bestuurder weggereden naar Gilze. Daar zagen we voor een huis, naar mij later bleek perceel 38 in de Wethouder Wildenbergstraat, een Opel-Rekord staan, naar mij later bleek gekentekend GF 11-91 en toebehorend aan Franciscus Cornelius Maria Verheijen, en wij besloten om uit deze auto benzine te tappen. Ik ben toen uitgestapt en nam een in A. A.'s bezit zijnde jerrycan en rubberslang mee. A. A. en C. C. zouden mij later weer oppikken. Ik ben naar de achterkant van deze Opel gelopen, draaide de dop van de benzinetank en liet het einde van de slang in deze tank glijden, opende de jerrycan en plaatste deze vlak bij de auto en probeerde vervolgens door te zuigen aan het andere einde van de slang benzine uit die tank in de jerrycan over te hevelen. Ik was nauwelijks met het zuigen begonnen toen ik hoorde dat ik werd aangesproken. Ik keek op en zag een man achter een raam van genoemd perceel 38 staan, die riep: „Wat „moet dat daar?”. Ik wist dat ik betrapt was en ben toen snel weggelopen met achterlating van de slang en de jerrycan. Ik wist dat de benzine die ik wilde wegnemen aan niemand van ons toebehoorde en dat wij van niemand recht of toestemming hadden deze benzine weg te nemen en ons toe te eigenen.

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal nr. P. 160/'67, opgemaakt en gesloten te Gilze-Rijen op 4 november 1967 door Cornelis Andeweg, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee en Andries Jacob de Koning, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de Brigade Gilze-Rijen, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van C. C.:

Op 10 oktober 1967 in de loop van de avond ontstond het plan om voor de auto van de soldaat 1e klas A. A. benzine „te versieren”. Tijdens een gesprek tussen A. A. en B. B. en mij was dit ter sprake gekomen. Ten einde één en ander te kunnen volbrengen zou A. A. een rubberslang halen om benzine uit een tank te kunnen hevelen. Te 24.00 uur zijn wij met de auto van A. A. naar Gilze gereden. In een straat, naar mij later bleek te zijn genaamd: Wethouder van den Wildenbergstraat, in Gilze zagen wij een Opel Rekord staan. Nadat de wagen ontdekt was, is B. B. uitgestapt. A. A. en ik zijn daarna verder gereden. Toen wij de plaats naderden waar B. B. uitgestapt was, zagen wij dat

B. B. wegliep. Hij had niets bij zich. Nadat wij doorgereden waren zagen wij bij de Opel waar de benzine uit gehaald zou worden, de jerrycan staan;

als verklaring van Franciscus Cornelius Maria Verheijen:

Ik ben de eigenaar van de personenauto, merk Opel Rekord, voorzien van het kenteken GF 11-91. Deze wagen stond op 11 oktober 1967 tussen 01.00 en 01.20 uur naast de woning van mijn ouders, Wethouder van den Wildenbergstraat no. 38. Op 11 oktober 1967 omstreeks 01.05 uur zag ik dat een Opel Rekord voor onze woning stopte. De wagen was voorzien van een kenteken waarvan de beginletters AG waren. Uit de wagen stapte een jonge man. Deze man liep in de richting van mijn wagen. Ik zag dat hij iets in zijn hand had. Ik zag verder dat deze man naar de achterzijde van mijn wagen liep en achter mijn auto knielde. De man bevond zich aan de achterzijde van de wagen ter hoogte van het vulgat van de benzinetank. Nadat deze man in een gebukte houding met het hoofd naar beneden stond en ik een en ander verdacht vond, riep ik hem aan via het geopende venster. De man liep daarna in de richting van de Nieuwstraat. Eerst langzaam en daarna steeds sneller. Ik begaf mij naar buiten. Toen ik bij mijn auto kwam, zag ik dat de benzinedop van de tank verwijderd was en dat in het vulgat een rubber slang hing. Uit de slang kwam geen benzine. Direct daar onder een jerrycan van ongeveer 10 liter inhoud. De jerrycan was leeg. Ik had aan niemand toestemming gegeven benzine uit mijn wagen te halen.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende de verklaring van ieder der beklagden slechts gebezigd als bewijs tegen hem, die haar aflegde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagden subsidiair is ten laste gelegd met hun schuld daaraan te weten:

t.a.v. A. A.:

„dat hij in de nacht van 10 op 11 oktober 1967 te Gilze en Rijen, „toen B. B. toen aldaar ter uitvoering van zijn voornemen met het oog, „merk van wederrechtelijke toeëigening weg te nemen een hoeveelheid „benzine, toebehorende aan Franciscus Cornelius Maria Verheijen en „welke benzine zich bevond in de benzinetank van een aan genoemde „Verheijen toebehorende auto, het einde van een rubberslang had ge, „stoken in genoemde benzinetank, een jerrycan achter die benzinetank „had geplaatst en aan het andere einde van die rubberslang had gezo, „gen teneinde aldus benzine uit de benzinetank over te hevelen in de „jerrycan, terwijl de verdere uitvoering van zijn voorgenomen misdrijf „niet werd voltooid alleen tengevolge van de van de wil van B. B. on, „afhankelijke omstandigheid, dat hij door Verheijen werd betrapt, ge, „noemd misdrijf opzettelijk heeft uitgelokt door het verschaffen van ge, „legenheid en middelen, hebbende hij immers toen aldaar opzettelijk „genoemde B. B. met zijn auto gebracht naar een plaats, waar zich ge-

„noemde aan Verheijen toebehorende auto bevond en hem de rubber-
„slang en de jerrycan ter beschikking gesteld”;

t.a.v. B. B.:

„dat hij in de nacht van 10 op 11 oktober 1967 te Gilze-Rijen ter
„uitvoering van zijn voornemen met het oogmerk van wederrechtelijke
„toeëigening weg te nemen een hoeveelheid benzine, toebehorende aan
„Franciscus Cornelius Maria Verheijen en welke benzine zich bevond
„in de benzinetank van een aan genoemde Verheijen toebehorende auto,
„opzettelijk met dat voornemen het einde van een rubberslang in de
„benzinetank van de auto van Verheijen heeft gestoken, achter die ben-
„zinetank een jerrycan heeft geplaatst om de weg te nemen benzine op
„te vangen en vervolgens aan het andere einde van die slang heeft ge-
„zogen teneinde aldus benzine uit de benzinetank van de auto in de
„jerrycan over te hevelen, zijnde de verdere uitvoering van zijn voor-
„genomen misdrijf niet voltooid alleen tengevolge van de van zijn wil
„onafhankelijke omstandigheid, dat hij door Verheijen werd betrapt”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd
als:

beklaagde A. A.: „*uitlokking van poging tot diefstal*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 juncto 45 en 47 van het
Wetboek van Strafrecht;

beklaagde B. B.: „*poging tot diefstal*”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 juncto 45 van het Wet-
boek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-
klaagden subsidiair meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als
bewezen is aangenomen, zodat zij daarvan behoren te worden vrij-
gesproken;

Overwegende, dat de beklaagden strafbaar zijn, zijnde van geen fei-
ten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagden
zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straffen in overeen-
stemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandig-
heden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling van A. A. tot betaling van een geldboete van
f 150,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechte-
nis voor de duur van 15 dagen en van B. B. tot betaling van een geld-
boete van f 50,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen
door hechtenis voor de duur van 10 dagen — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 10 juli 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel T. N. J. Hoogvliet en Lt.-Kolonel A. J. Fokker;

Raadsman: Mr. W. L. M. Knitel.

Opzettelijk aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen: beklaagde, chauffeur op een zware militaire vrachtauto, had op de door hem ingeleverde rittenstaat onjuiste tijden vermeld, waardoor hij op de eveneens door hem ingediende militaire dienstreisrekening dezelfde (onjuiste) tijden kon vermelden en in aanmerking wilde komen voor vergoeding van een koffiemaaltijd.

(W.M.Sr. art. 132; W.Sr. art. 225).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
P. C. G., geboren 17 juni 1947, korporaal, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij in of omstreeks de maanden november - december 1967 te „Zeist, althans in Nederland, terwijl hij als vrijwilliger, wiens dienstverband hem tot doorlopende werkelijke dienst verplicht, in werkelijke „militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht opzettelijk op twee „Lu. formulieren 658 B „Rijopdracht tevens Rittenstaat” d.d. 30 november 1967 en 1 december 1967, alsmede op een L. formulier 14393 „„Militaire dienstreisrekening” aan zijn commandant, de commandant „van het Aan- en Afvoersquadron Noord, en in elk geval aan de over- „heid, onjuist ambtelijk heeft medegedeeld dat hij bij een dienstrit op „30 november 1967 om 11.20 uur in Den Helder was gearriveerd, al- „daar om 11.35 uur was vertrokken en om 14.10 uur in Leeuwarden „was gearriveerd, zulks terwijl in werkelijkheid deze tijden resp. 12.40 uur, „13.50 uur en 15.15 uur waren, alsmede dat hij bij een dienstrit op 1 „december 1967 was vertrokken uit Leeuwarden om 10.00 uur, was „gearriveerd in Den Helder om 11.25 uur, aldaar was vertrokken om „11.30 uur, was gearriveerd in Hembrug om 12.55 uur, aldaar was „vertrokken om 13.00 uur en was gearriveerd in Soestduinen om 14.45 „uur, terwijl de werkelijke vertrek- resp. aankomsttijden waren: ± „10.50 uur, 12.10 uur, 12.20 uur, 13.35 uur, 13.55 uur en 15.15 uur”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Sinds maart 1967 ben ik als beroepsmilitair in werkelijke militaire dienst bij de Koninklijke Luchtmacht, ingedeeld bij het Aan- en Afvoer-

squadron Noord in het Kamp van Zeist te Zeist en tewerkgesteld als chauffeur zware motorvoertuigen. Op 30 november 1967 ben ik als bestuurder van een militair motorvoertuig, Daf vrachtwagen, gekentekend LM 37-39, voor een dienstrit uit Zeist vertrokken. Ik ben naar Den Helder gereden, alwaar ik die dag te 12.40 uur aankwam. Na een rijksmaaltijd te hebben genoten, ben ik te 13.50 uur uit Den Helder vertrokken, waarna ik te 15.15 uur in Leeuwarden aankwam. Gedurende deze rit heb ik op de rijopdracht, tevens rittenstaat, Lu formulier 658 B, ingevuld dat ik in Den Helder was gearriveerd om 11.20 uur, vandaar was vertrokken om 11.35 uur en in Leeuwarden was gearriveerd om 14.10 uur. Ik wist dat dit foutief en in strijd met de waarheid was. Op 1 december 1967 te $\pm$ 10.50 uur ben ik uit Leeuwarden vertrokken, wederom als bestuurder van die vrachtauto. Te 12.10 uur arriveerde ik in Den Helder, vanwaar ik te 12.20 uur weer vertrok. Te 13.35 uur kwam ik vervolgens in Hembrug aan, vanwaar ik te 13.55 uur weer vertrok. Te 15.15 uur arriveerde ik toen in Soestduinen. Op voormeld Lu formulier, „rijopdracht tevens rittenstaat” vulde ik die dag tijdens die rit in als vertrektijd uit Leeuwarden 10.00 uur, als aankomst- resp. vertrektijd in resp. uit Den Helder 11.25 uur resp. 11.30 uur en als aankomsttijd in Hembrug 12.55 uur en als vertrektijd uit Hembrug 13.00 uur en als aankomsttijd in Soestduinen 14.45 uur. Aan de hand van aldus foutief ingevulde rijopdrachten tevens rittenstaten d.d. 30 november en 1 december 1967, heb ik te Zeist een L formulier 14399, „Militaire dienstreisrekening”, opgemaakt en daarop ten aanzien van voormelde dienstreizen dezelfde foutieve tijden ingevuld om aldus een koffiemaaltijd die niet door het Rijk was verstrekt, te kunnen declareren. Op 1 december 1967 heb ik beide genoemde rijopdrachten ingeleverd bij de transportleider en ik wist toen dat ik daardoor een onjuiste ambtelijke mededeling deed. De militaire dienstreisrekening heb ik die dag ingeleverd bij de sergeant belast met de declaraties. Ook toen wist ik dat ik daardoor een onjuiste ambtelijke mededeling deed;

Overwegende, dat Bernhard Karl Muller, oud 29 jaar, sergeant I der Koninklijke Luchtmacht wonende te Amersfoort, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Ik ben als sergeant tewerkgesteld als hoofd bureau declaraties bij het Aan- en Afvoer Squadron Noord in het Kamp van Zeist. De door de chauffeurs opgemaakte declaraties worden door mij gecontroleerd aan de hand van de rijopdrachten tevens rittenstaat. Dan gaat de declaratie ter goedkeuring naar de Commandant van voornoemd squadron, waarna ik de uitbetaling doe. Omstreeks 1 december 1967 gaf de korporaal P. C. G. mij een L formulier 14393, „militaire dienstreisrekening”. Aan de hand van de rittenstaten bleek mij dat hij op de declaratie voor 30 november en 1 december 1967 dezelfde vertrek- en aankomsttijden had

vermeld als die welke hij op de rittenstaten van die dagen had ingevuld;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal nr. P. 5/'68, opgemaakt en gesloten te Soesterberg op 11 januari 1968 door Johannes Wilhelmus Mulder, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de Brigade Soesterberg, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van Gerrit Jan Hendrikus van Dijk:

In alle zware vrachtauto's van het Aan- en Afvoersquadron Noord in het Kamp van Zeist is een tachometer ingebouwd, die op een schijf aangeeft o.m. de vertrek- en aankomsttijden. In het door de korporaal P. C. G. op 30 november en 1 december 1967 bestuurde voertuig was een dergelijke, goed werkende, tachometer aanwezig. Toen ik de schijven van 30 november en 1 december 1967 vergeleek met de door P. C. G. opgemaakte rijopdracht tevens rittenstaat, zag ik dat er hier-tussen grote verschillen voorkwamen. Mij bleek voorts dat P. C. G. ook een reisdeclaratie had ingediend, waarop dezelfde tijden waren vermeld als op de rittenstaten. Op de rittenstaat van 30 november 1967 had hij ingevuld: aankomst Den Helder 11.20 uur, vertrek Den Helder 11.35 uur, aankomst Leeuwarden 14.10 uur. Volgens de tachometer waren deze tijden resp. 12.40 uur, 13.50 uur en 15.15 uur. Op de rittenstaat van 1 december 1967 had hij ingevuld: vertrek Leeuwarden: 10.00 uur, aankomst Den Helder 11.25 uur, vertrek Den Helder 11.30 uur, aankomst Hembrug 12.55 uur, vertrek Hembrug 13.00 uur, aankomst Soestduinen 14.45 uur. Volgens de tachometer waren deze tijden resp. 10.50 uur, 12.10 uur, 12.20 uur, 13.35 uur, 13.55 uur en 15.15 uur;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden „of omstreeks” en „te Zeist, althans”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„als militair opzettelijk aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen”;

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 132, eerste lid van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden

waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht.

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de duur van 2 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar, en (onvoorwaardelijk), tot betaling van een geldboete van f 100,— bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 2 weken — *Red.*).

NASCHRIFT

Beklaagde vulde valselijk (in strijd met de waarheid) onjuiste gegevens in op een „rijopdracht tevens rittenstaat” en op een „militaire „dienstreisrekening”.

Hoewel de valse dienstreisrekening bedoeld was om, ten onrechte, in aanmerking te komen voor vergoeding voor een koffiemaaltijd, zodat het duidelijk is dat uit het gebruik ervan nadeel kon ontstaan, liet de tenlastelegging niet toe deze handeling onder artikel 225 van het Wetboek van Strafrecht te brengen (waarop 5 jaar gevangenisstraf is bedreigd, tegenover 2 jaar op artikel 132 van het Wetboek van Militair Strafrecht).

Wel had m.i. in de kwalificatie tot uitdrukking dienen te komen dat het feit meermalen (tweemaal) was gepleegd.

W. H. V.

TUCHTRECHTSPRAAK

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 5 december 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans; *Plaatsvervangende leden:* gep. Kapitein ter zee Van Vreeswijk, Generaal-Majoor b.d. Wartena, Mr. Van Gilse.

Het H.M.G. overweegt ambtshalve, dat de beschikking waarvan beklag, geen overwegingen inhoudt, waaruit klager kan vernemen op grond waarvan de beklagmeerdere oordeelt, dat het in de omschrijving der strafreden weergegeven met de krijgstucht strijdige gedrag door klager is begaan.

Klager kan uit de in de beklagbeschikking weergegeven bevinding van de beklagmeerdere dat „er geen termen zijn de krijgstuchtelijke bestraffing „ongedaan te maken dan wel de straf of de omschrijving van de strafreden „te wijzigen”, wel opmaken, dat deze zich verenigt met het oordeel van de strafoplegger, maar klager niet duidelijk maakt, welke feiten of omstandigheden deze mening van de beklagmeerdere schragen.

Beklagbeschikking als niet voldoende met redenen omkleed, — gelet op het gestelde in art. 65 W.K. —, vernietigd; strafoplegging teniet gedaan.

(W.K. art. 65).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 7 september 1968 waarbij P. sergeant van de verbindingdienst, marinenummer . . ., destijds dienende bij de marinierskazerne „Savaneta” op Aruba (Ned. Antillen) 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de Commandant der Zeemacht in de Nederlandse Antillen over de straf van twee dagen licht arrest hem opgelegd door de commandant van voornoemde kazerne wegens:

„Zijn taak als onderofficier-verbindingdienst bij een infanteriecompagnie te velde niet naar behoren vervuld, door onvoldoende controle uit te oefenen, waardoor in de eerste fase van de oefening de radioverbindingen faalden en later bij het verlaten van een verzamelgebied aanvankelijk een radiotoestel achterbleef, hetwelk gelukkigerwijs door de attentheid van een burger niet verloren ging”;

bij welke beschikking — op 26 augustus 1968 genomen en op 4 september 1968 ter kennis van klager gebracht — de opgelegde straf en de omschrijving der strafreden werden gehandhaafd;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende ambtshalve, dat de beschikking waarvan beklag, geen

overwegingen inhoudt, waaruit klager kan vernemen op grond waarvan de beklagmeerdere oordeelt, dat het in de omschrijving der strafreden weergegeven met de krijgstucht strijdige gedrag door klager is begaan; dat klager uit de in de beschikking weergegeven bevinding van de beklagmeerdere dat „er geen termen zijn de krijgstuchtelijke bestraffing onge„daan te maken dan wel de straf of de omschrijving van de strafreden te „wijzigen”, wel kan opmaken, dat de beklagmeerdere zich verenigt met het oordeel van de strafoplegger, maar klager niet duidelijk maakt, welke feiten of omstandigheden deze mening van de beklagmeerdere schragen; dat voornoemde beschikking dan ook als niet voldoende met redenen omkleed — gelet op het gestelde in artikel 65 van de Wet op de Krijgstucht — moet worden vernietigd;

Overwegende, dat klager heeft verklaard van mening te zijn ten onrechte te zijn gestraft en het Hof heeft verzocht de beschikking waarvan beklag, te vernietigen en de strafoplegging te niet te doen;

Overwegende, dat bij het in deze zaak gehouden onderzoek is komen vast te staan:

dat klager in de maand februari 1968 als sergeant van de verbindingdienst diende bij de marinierskazerne „Savaneta” op Aruba (Ned. Antillen) in de functie van verbindingsonderofficier bij de 21e infanteriecompagnie en als chef van het verbindingscentrum Aruba; dat op 27 februari 1968 op Aruba (NA) voornoemde compagnie de kazerne verliet voor het houden van een meerdaagse oefening; dat kort daarna, toen de achterhoede van de compagnie gekomen was ter hoogte van het winkelcentrum „Esperanza” de radioverbindingen van de compagnie faalden; dat, toen in de ochtend van 28 februari 1968 de compagnie het bivak, waar de nacht was doorgebracht, had verlaten, een radiotoestel van de compagnie werd gevonden door een Arubaan vlak bij de plaats, waar de radiojeep van de compagnie in dat bivak had gestaan; dat aan klager in voornoemd verbindingscentrum waren toegevoegd de korporaals van de verbindingdienst J. Mac Mootry en A. den Toom alsmede de marinier van de verbindingdienst der 1e klasse G. J. van Rijn; dat bij voornoemde oefening de verbindingsmiddelen werden bediend door mariniers-radiotelefonisten van wie ongeveer de helft uit nieuwelingen bestond, en voor wie hoger genoemde oefening hun eerste praktische oefening als radiotelefonist op Aruba was; dat de korporaal Mac Mootry aan de oefening heeft deelgenomen tot in de namiddag van de eerste oefeningsdag;

Overwegende, met betrekking tot het in het eerste deel van de omschrijving van de strafreden vermelde falen der radioverbindingen in de eerste fase van hogergenoemde oefening en klagers verantwoordelijkheid daarvoor:

a. dat op maandag 26 februari 1968 in opdracht van klager onder leiding van de korporaal den Toom de radio-toestellen, die aan de oefening

ning zouden deelnemen, van nieuwe batterijen werden voorzien en getest en vervolgens, met de batterijen in de toestellen, werden opgeborgen in de daarvoor bestemde air-conditioned ruimte van het verbindingscentrum; dat deze toestellen in de ochtend van dinsdag 27 februari 1968 vóór het uitrukken van de compagnie in het kazernement werden getest op de voorgeschreven frequentie 38.8 mcs o.a. door de marinier der eerste klasse van Rijn en de korporaal den Toom en in orde bevonden;

b. dat naar 's-Hofs oordeel hiermede voldoende vaststaat — althans het tegendeel niet is gebleken — dat bij het begin van hogergenoemde oefening de radioverbindingen van de compagnie goed functioneerden, eveneens, dat de toestellen toen waren voorzien van nieuwe batterijen, waarvan het niet aannemelijk is — omdat zij sedert de plaatsing van de toestellen in een air-conditioned ruimte werden opgeborgen — dat zij op veel minder dan de volle sterkte waren bij het begin van de oefening; dat het latere niet goed functioneren van de verbindingen naar alle waarschijnlijkheid derhalve moet worden toegeschreven aan andere oorzaken, dan aan het niet in orde zijn van de batterijen in de radiotoestellen; dat deze andere oorzaken — naast bedieningsfouten van het personeel— zouden kunnen zijn atmosferische- of terreininvloeden, zijnde het een feit van algemene bekendheid, dat de radioverbindingen te velde uit dien hoofde kwetsbaar zijn; dat er reden is om aan dergelijke oorzaken voor het falen van de verbindingen te denken nu uit het gehouden onderzoek nog is gebleken, dat deze verbindingen alleen niet functioneerden toen de radiotoestellen — althans een gedeelte daarvan — zich bevonden in de omgeving van het winkelcentrum „Esperanza” en later wel goed werkten, zulks terwijl niet van alle toestellen de batterijen waren vernieuwd na de storing en niet is gebleken, dat de wél vervangen batterijen geheel of nagenoeg geheel leeg waren;

c. dat uit het voorgaande volgt, dat niet genoegzaam is gebleken dat het falen van de radioverbindingen was te wijten aan onvoldoende controle van de zijde van klager en derhalve nu uit het gehouden onderzoek ook overigens niet is gebleken van feiten of omstandigheden die tot een andere conclusie zouden moeten leiden, klagers klacht voor wat betreft het eerste deel van de omschrijving der strafreden als gegrond moet worden aangemerkt;

Overwegende, met betrekking tot het in het tweede deel van de omschrijving der strafreden vermelde, in het verzamelgebied achtergebleven, radiotoestel:

a. dat uit het gehouden onderzoek nog is gebleken, dat klager in de ochtend van 28 februari 1968 vóór het aanbreken van de dag te omstreeks 05.30 uur het bivak, waar de compagnie de nacht had doorgebracht, ingevolge een hem gegeven opdracht met de radiojeep van de compagnie tezamen met de korporaal den Toom moest verlaten, nadat het in het bivak uitgelegde telefoonnet was ingenomen; dat klager op dat moment

voor het inladen van het verbindingsmaterieel over geen ander personeel beschikte en na het vertrek van de compagnie uit het bivak, tezamen met de korporaal den Toom, het compagnies- en bataljonsnet van de radio-telefonische verbindingen moest bedienen; dat klager bewust een telefoonlijn met bijbehorende drums en een telefoontoestel had achtergelaten, wetend dat hij van de compagniescommandant nog gelegenheid zou krijgen om na afloop van de oefening achtergebleven materieel alsnog op te halen; dat klager met de korporaal den Toom omstreeks 07.30 uur op die dag, bij een controle over de verbindingsmiddelen een radiotoestel miste;

b. dat klager heeft verklaard na de constatering van de vermissing van het radiotoestel niet direct dit toestel te zijn gaan zoeken, omdat hij daartoe toen de tijd miste en hij wist later toch nog naar de bivakplaats te moeten terugkeren om hoger genoemde telefoonlijn, -drums en telefoontoestel op te halen; voorts, dat het radiotoestel later bleek te zijn gevonden op de bivakplaats hogergenoemd, zijnde een ter beschikking van de krijgsmacht op Aruba staand afgesloten terrein, en door een op dat terrein te werk gestelde Arubaan;

c. dat naar 's-Hofs oordeel uit het voorgaande volgt dat het aannemelijk is, dat klager ten tijde van het vertrek uit het bivak over onvoldoende personeel en gelegenheid beschikte om naar behoren te controleren of alle radiotoestellen waren verzameld, althans niet genoegzaam is komen vast te staan dat het achterblijven van een radiotoestel is te wijten geweest aan een klager te verwijten onvoldoende controle van zijn kant, zodat klagers klacht ook voor wat betreft hogergenoemd tweede gedeelte van de omschrijving van de strafreden als gegrond moet worden aangemerkt;

Krachtens 's-Hofs Provisionele Instructie de eindbeslissing nemende op het beklag;

Vernietigt de beschikking waarvan beklag;

Doet de strafoplegging te niet;

Bepaalt, dat de strafoplegging in klagers straflijst zal worden doorgehaald en onleesbaar gemaakt;

Bepaalt dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan de klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht en desgewenst aan de Minister van Defensie.

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 5 december 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans; *Plaatsvervangende leden:* Generaal-Majoor b.d. Wartena, Luitenant-Generaal b.d. Valk, Mr. Van Gilse.

Klager, sergeant der 1e klasse, was gestraft daar hij als wachtc. i.pl.v. vóór zijn vertrek naar de vlaggeparade een met streng arrest gestrafte soldaat, die zich in het tot het wachtverblijf behorende toilet bevond, zélf in te sluiten, zich naar de vlaggeparade had begeven en het insluiten had opgedragen aan 2 soldaten der wacht, die 2 maanden in militaire dienst waren en voor het eerst een wachtdienst vervulden, met het gevolg, dat de met streng arrest gestrafte soldaat ontsnapte. De 2 soldaten hadden de opdracht van klager niet uitgevoerd en, door in te gaan op het verzoek van de gestrafte soldaat om, alvorens te worden ingesloten in de cel, uit een tegenover de deur van het wachtlokaal staande automaat, Coca-Cola te mogen gaan halen, de ontvluchting mogelijk gemaakt.

Het Vs 2-1500 belast de wachtc. wél met het insluiten van militairen, die arrest in een cel moeten ondergaan en tevens met de bewaking van deze militairen, maar dit voorschrijf laat het aan het beleid over van de wachtc. het insluiten zélf te vervullen of door het te zijner beschikking staande personeel onder zijn verantwoordelijkheid.

De wachtc. had door het geven van de opdracht niet op niet-verantwoorde wijze vermelde dienstverplichtingen uitgeoefend, had derhalve niet in strijd gehandeld met de militaire tucht of orde.

De opdracht was duidelijk, ook voor de 2 soldaten. De wachtc. had de keus tussen óf te laat de vlag te doen strijken of niet persoonlijk de gestrafte weer in te sluiten. Van de wachtc. kon niet gezegd worden dat hij niet in redelijkheid tot de door hem gekozen oplossing kon komen.

Beklagbeschikking vernietigd; strafoplegging tenietgedaan.

(Vs 2-1500. art. 92).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 4 oktober 1968, waarbij M., sergeant der 1e klasse, rnr. . . ., dienende bij de D-compagnie van het 2e Instructiebataljon van het Opleidingscentrum Militair Geneeskundige Dienst 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van voornoemd centrum over de straf van vijf dagen licht arrest hem opgelegd door de commandant van voornoemd bataljon wegens:

„Als wachtcommandant, o.a. belast met de insluiting en de bewaking „van de militairen die in een cel (moeten) verblijven, zich op onvoldoende „wijze van dit deel van zijn taak gekwetend, door inplaats van vóór zijn „vertrek naar de vlaggeparade een met streng arrest gestrafte soldaat, „die zich in het tot het wachtverblijf behorende toilet bevond, zelf in te „sluiten, zich naar de vlaggeparade te begeven en het insluiten op te „dragen aan twee tot de wacht behorende soldaten, die 2 maanden in „dienst waren en voor het eerst een wachtdienst vervulden, met het ge- „volg, dat de met streng arrest gestrafte ontsnapte”,

bij welke beschikking — op 1 oktober 1968 genomen en op dezelfde dag ter kennis van klager gebracht — de opgelegde straf en de daarbij behorende omschrijving der strafreden werden gehandhaafd;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende, dat klager heeft verklaard zich bezwaard te gevoelen zowel over de opgelegde straf als over de bij die straf behorende omschrijving der strafreden, omdat hij meent als wachtcommandant in de gegeven omstandigheden gedaan te hebben wat van hem in zijn functie mocht worden verwacht; dat klager het Hof daarom heeft verzocht de beschikking, waarvan beklag, te vernietigen en de strafoplegging te niet te doen;

Overwegende, dat bij het gehouden onderzoek is komen vast te staan dat klager op 17 september 1968 dienst deed als commandant van de wacht van de Juliana van Stolbergkazerne te Amersfoort; dat hij, ingevolge zijn instructies, had te zorgen voor het (doen) strijken van de op het kazerneterrein geplaatste Nederlandse vlag, waartoe hij op genoemde dag omstreeks 16.20 uur met het tot zijn wacht behorende personeel had aan te treden voor de vlaggeparade; dat het te doen gebruikelijk was, dat tijdens de vlaggeparade één lid van genoemd personeel in het wachtlokaal werd achtergelaten; dat klager toen in zijn functie belast was met de bewaking van de met streng arrest gestrafte soldaat G.; dat deze soldaat op het moment, dat klager met zijn wachtpersoneel voor de vlaggeparade moest aantreden, zich bevond buiten de cel waar hij zijn straf had te ondergaan en in de toiletruimte van voornoemde wacht; dat klager — alvorens met het overige wachtpersoneel voor de vlaggeparade aan te treden — twee soldaten van dat personeel in de wacht heeft achtergelaten met de opdracht ervoor te zorgen, dat de soldaat G., nadat deze de toiletruimte zou hebben verlaten, niet zou ontluchten en onmiddellijk weer in zijn cel zou worden ingesloten; dat deze soldaat, toen klager na de vlaggeparade omstreeks 16.30 uur in de wacht terugkwam, bleek te zijn ontlucht; dat klager — naar hij wist — voor het vervullen van de wachtdienst beschikte over dienstplichtige soldaten die toen omstreeks twee maanden in militaire dienst waren en voor de eerste maal een wachtdienst vervulden;

Overwegende, dat klager onder meer heeft verklaard destijds te hebben overwogen om eerst dan met zijn wachtpersoneel voor de vlaggeparade aan te treden, nadat de soldaat G. de toiletruimte zou hebben verlaten en door hem, klager, wederom in de cel zou zijn ingesloten; dat hij dit niet heeft gedaan, omdat zulks ten gevolge zou hebben, dat het strijken van de vlag te laat zou geschieden; dat de gestrafte soldaat zich tot dan toe rustig had gedragen en hij, klager, destijds meende door tijdens de vlaggeparade in plaats van een soldaat van het wachtpersoneel, in de

wacht twee soldaten van dat personeel achter te laten met de opdracht als hoger vermeld, voldoende maatregelen te hebben getroffen teneinde te verzekeren, dat de gestrafte na het bezoek aan het toilet onmiddellijk in de cel zou terugkeren;

Overwegende, dat bij het onderzoek ook is komen vast te staan, dat de door klager aangewezen twee soldaten van het wachtpersoneel de hen door klager gegeven opdracht niet hebben uitgevoerd en, door in te gaan op een hen door de soldaat G. gedaan verzoek om, alvorens te worden ingesloten in de cel, Coca-Cola te mogen gaan halen uit een tegenover de deur van het wachtlokaal in de kazerneingang staande automaat, de ontvluchting van de soldaat G. hebben mogelijk gemaakt;

Overwegende, dat artikel 92 van het voorschrift VS 2-1500 de wachtcommandant belast met het insluiten van de militairen, die arrest in een cel moeten ondergaan en tevens belast met de bewaking van deze militairen;

Overwegende, dat een wachtcommandant voor het uitoefenen van de op hem in zijn functie rustende verplichtingen de beschikking heeft over het hem toegevoegde personeel van de wacht, waarbij het aan zijn beleid is overgelaten of hij deze verplichtingen zelf zal vervullen dan wel met dat personeel of alleen door dat personeel zal doen vervullen onder zijn verantwoordelijkheid, tenzij de voorschriften of de op hem rustende bijzondere consignes hem dwingen een bepaalde verplichting persoonlijk te vervullen;

Overwegende, dat voornoemd artikel 92 van het voorschrift VS 2-1500 niet dwingt tot een persoonlijk vervullen door de wachtcommandant van de in dit artikel gestelde verplichtingen, zodat klager, alleen door het wederom insluiten van de gestrafte op te dragen aan een tweetal soldaten van het wachtpersoneel, niet in strijd met het gestelde in genoemd artikel heeft gehandeld;

Overwegende, dat nog ter beantwoording overblijft de vraag of klager door het geven van de hogeraangeduide opdracht zijn in genoemd artikel vermelde dienstverplichtingen op een niet verantwoorde en derhalve met de militaire tucht of orde onbestaanbare wijze heeft uitgeoefend;

Overwegende, dat de door klager gegeven opdracht duidelijk was en in de gegeven omstandigheden ook voor soldaten die pas twee maanden in dienst zijn goed uitvoerbaar, zodat niet gezegd kan worden dat klager, die de keuze had tussen óf te laat de vlag doen strijken óf niet persoonlijk de gestrafte weer in de cel te sluiten, niet in redelijkheid had kunnen komen tot de door hem gekozen oplossing van de moeilijkheid waarvoor hij was geplaatst en op onverantwoorde wijze heeft gehandeld;

Overwegende, dat ook overigens niet is gebleken van omstandigheden die tot een andere conclusie zouden moeten leiden;

Overwegende, dat derhalve het beklag als gegrond moet worden aangemerkt en de beschikking, waarvan beklag moet worden vernietigd;

Krachtens 's-Hofs Provisionele Instructie de eindbeslissing nemende op het beklag;

Vernietigt de beschikking waarvan beklag;

Doet de strafoplegging te niet;

Bepaalt, dat de strafoplegging in klagers straflijst zal worden doorgehaald en onleesbaar gemaakt;

Bepaalt dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan de klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht en desverlangd aan de Minister van Defensie.

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 5 december 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans; *Plaatsvervangende leden:* Generaal-Majoor b.d. Wartena, Luitenant-Generaal b.d. Valk, Mr. Van Gilse.

Klager, sergeant-tit., was gestraft terzake van: Een door de pelotonsc. gegeven opdracht: na terugkeer van de schietbanen eerst zijn wapen en uitrusting te verzorgen en daarna pas zichzelf, niet opgevolgd door eerst te gaan baden, onder de verzachtende omstandigheden dat de order hem vermoedelijk onduidelijk door de pelotonsoudste was doorgegeven en hij de blessures, die hij tijdens de terugmars aan linker knie en elleboog had opgelopen, wilde schoon wassen.

Niet is komen vast te staan, dat klager, toen hij ging douchen, wist, dat zijn pelotonsc. de opdracht had gegeven, dat wapen en uitrusting moesten worden verzorgd, alvorens men na terugkeer in de kazerne zichzelf zou gaan verzorgen. Daarmee ontbreekt aan een wezenlijk element van de omschrijving der strafreden, — zoals gewijzigd bij de beschikking, waarvan beklag, — de feitelijke grondslag.

Beklagbeschikking vernietigd; strafoplegging tenietgedaan.

(R.K. art. 10, lid 2).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring, gedagtekend 23 oktober 1968, waarbij A., sergeant-titulair rnr. . . ., dienende bij de A-compagnie van de School Verbindingsdienst 's-Hofs eindbeslissing inroept naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de commandant van voornoemde school over de straf van acht dagen verzwaaard arrest, hem door zijn compagniescommandant opgelegd wegens:

„Niettegenstaande de door zijn pelotonscommandant gegeven opdracht „na terugkeer van de schietbaan *eerst* zijn wapen en uitrusting te ver-

„zorgen en daarna pas zichzelf, daarvan eigenmachtig afgeweken en eerst „gaan douchen naar zijn zeggen om het vuil te verwijderen van zijn overigens lichte verwondingen, die hij had opgelopen aan knie en elleboog „bij het vallen tijdens terugkeer van de schietbaan, alsdan echter verzuimd aanwezig toezichthoudend kader toestemming te vragen”,

bij welke beschikking — op 17 oktober 1968 genomen en op 18 oktober 1968 ter kennis van klager gebracht — de opgelegde straf werd gewijzigd in die van acht dagen licht arrest en de omschrijving van de strafreden zó werd gewijzigd, dat deze kwam te luiden;

„Een door de P.C. gegeven opdracht na terugkeer van de schietbanen „eerst het wapen en de uitrusting en daarna zichzelf te verzorgen niet „opgevolgd door eerst te gaan baden, onder de verzachtende omstandigheden dat de order hem vermoedelijk onduidelijk door de pelotonsoudste is doorgegeven en hij de blessures, die hij tijdens de terugmars „aan linkerknie en elleboog had opgelopen, wilde schoonwassen”;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende, dat klager heeft verklaard van mening te zijn, dat hij ten onrechte is gestraft en het Hof heeft verzocht de beschikking, waarvan beklag, te vernietigen en de bestraffing te niet te doen;

Overwegende, dat bij het gehouden onderzoek is komen vast te staan; dat klager op 7 oktober 1968 heeft deelgenomen aan schietoefeningen van het peloton van de compagnie, waarbij hij was ingedeeld; dat de pelotonscommandant na de schietoefening het peloton opdracht heeft gegeven na terugkeer in de kazerne eerst zorg te dragen voor het onderhoud aan het wapen en de uitrusting en pas daarna zichzelf te verzorgen, dat klager zich niet bij het peloton bevond, toen voornoemde opdracht werd gegeven, maar in de schijvenloods van de schietbaan; dat de terugmars van het peloton, waarbij klager, naar de kazerne geschiedde onder commando van één van de leden van het peloton, te weten de sergeant-titulair Kieft; dat de sergeant-titulair Kieft uit een gesprek, dat hij direct na hogergenoemde bevelsuitgifte met de pelotonscommandant had, heeft opgemaakt, dat laatstgenoemde wenste, dat de verzorging van wapens en uitrusting na terugkeer in de kazerne in ieder geval vóór het eten zou zijn geschied; dat de sergeant-titulair Kieft klager na diens terugkeer bij het peloton uit de schijvenloods de opdracht van de pelotonscommandant heeft doorgegeven, maar niet weet te zeggen of hij klager heeft gezegd na terugkeer in de kazerne eerst het wapen en de uitrusting te verzorgen en dan pas zichzelf, dan wel dat klager moest zorgen dat zijn wapen en uitrusting vóór het eten verzorgd zouden zijn; dat klager na terugkeer in de kazerne eerst is gaan douchen en vervolgens vóór het eten zijn wapen en uitrusting heeft verzorgd;

Overwegende, dat klager heeft verklaard van de sergeant-titulair Kieft

te hebben begrepen, dat de pelotonscommandant wenste, dat na terugkeer in de kazerne wapen en uitrusting vóór het eten moesten worden verzorgd; dat hij na terugkeer in de kazerne eerst is gaan douchen en pas daarna zijn wapen en uitrusting is gaan verzorgen — een van de normale gang van zaken afwijkende volgorde — omdat hij bij de schietoefeningen niet ernstige, maar bloedende schaafwonden aan een knie en een elleboog had opgelopen en hij deze wonden eerst wilde reinigen en van een pleister voorzien;

Overwegende, dat uit het voorgaande volgt, dat niet is komen vast te staan, dat klager, toen hij op 7 oktober 1968 ging douchen, wist, dat zijn pelotonscommandant de opdracht had gegeven, dat wapen en uitrusting moesten worden verzorgd, alvorens men na terugkeer in de kazerne zichzelf zou gaan verzorgen;

Overwegende, dat daarmee aan een wezenlijk element van de omschrijving der strafreden — zoals gewijzigd bij de beschikking waarvan beklag — de feitelijke grondslag ontbreekt, zodat het geklag als gegrond moet worden aangemerkt en de beschikking waarvan beklag moet worden vernietigd.

Krachtens 's-Hofs Provisionele Instructie de eindbeslissing nemende op het beklag:

Vernietigt de beschikking waarvan beklag;

Doet de strafoplegging te niet;

Bepaalt dat de strafoplegging in klagers straflijst zal worden doorgehaald en onleesbaar gemaakt;

Bepaalt, dat een afschrift van 's-Hofs eindbeslissing zal worden uitgereikt aan klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht en desverlangd aan de Minister van Defensie.

Commandant van het korps mariniers

Beschikking van 30 september 1968

De commandant van de kazerne der mariniers stelde, bij de behandeling van een beklag van een korporaal over een vermeend onbillijke behandeling ondervonden van een sergeant, de korporaal grotendeels in het gelijk en de sergeant in het ongelijk, en strafte de sergeant met een berisping terzake van: „zijn medegroepscommandant, een korporaal, minder tactvol bejegend „toen hij meende dat deze zich trachtte te onttrekken aan een veldloop” en dit, zonder dat de sergeant hiervoor officieel op parade was geweest.

De sergeant beklagde zich daarop over een vermeend onbillijke behandeling ondervonden van de kazernecommandant bij de behandeling van het beklag van de korporaal, daar

1. *de korporaal grotendeels in het gelijk was gesteld en hij in het ongelijk;*
2. *hij gestraft was zonder dat hij hiervoor officieel op parade was geweest;*

3. *hij de basis van de beslissing op het beklag van de korporaal niet kon delen.*

De commandant van het korps mariniers verklaarde, onder uitvoerige motivering, de sergeant niet-ontvankelijk terzake van het beklag over de onbillijke behandeling voor wat betreft de onder 1 en 3 genoemde grieven, omdat tegen een bevoegd genomen beslissing op een beklag over een vermeende (krenkende of) onbillijke behandeling (of over een ontvangen bevel) géén beroep is toegestaan op een hogere autoriteit noch door klager noch door degenen tegen wie het beklag gericht is, en de onder 2 genoemde grief gegrond en deed, gelet op art. 50 W.K., de strafoplegging teniet, daar de procesrechtelijke voorschriften bij de Kon. Marine in het militaire tucht-recht bij de strafoplegging niet in acht waren genomen, met bepaling dat aan klager geen compensatie werd verleend.

(R.K. art. 9, lid 4; Alg. Baksorder 9, lid 3; W.K. art. 46; VVKM 142 ptn 3100 en 3127; VVKM 120 pnt 1300).

De commandant van het korps mariniers;

Gezien het beklag van X., sergeant der mariniers, marinenummer . . . , dienende bij de . . . kazerne te Y., houdende de op 20 juni 1968 kenbaar gemaakte wens zich te beklagen over een vermeend onbillijke behandeling ondervonden van de commandant van die kazerne bij de behandeling van het beklag van korporaal der mariniers A., marinenummer . . . tegen hem, welk beklag hierop neerkomt, dat:

1. de commandant korporaal der mariniers A. grotendeels in het gelijk stelde en derhalve hem, X. in het ongelijk, ondanks het feit, dat hij, X., handelde ter uitvoering van een hem gegeven opdracht;

2. de commandant hem, X., n.a.v. bovenvermeld beklag van korporaal der mariniers A., strafte met een berisping terzake van „zijn mede-,groepscommandant, een korporaal, minder tactvol bejegend toen hij „meende dat deze zich trachtte te onttrekken aan een veldloop” en dit, zonder dat hij, X., hiervoor officieel op parade was geweest;

3. hij, X., de basis niet kon delen waarop de commandant zijn beslissing inzake het beklag van korporaal der mariniers A. grondde, daar het in deze niet ging over beider — gelijke — functie maar over beider — ongelijke — rang;

Gehoord de klager;

Gezien de stukken met betrekking tot het schriftelijk onderzoek te dezen;

Overwegende t.a.v. de in deze van belang zijnde feiten;

dat kplmarns A. op 29 april 1968 de wens kenbaar heeft gemaakt zich te beklagen over een vermeend onbillijke behandeling ondervonden van klager, sgtmarns X.; dat de commandant van de . . . kazerne, na op 3 mei daaraanvolgend een commissie te hebben benoemd voor een onderzoek

in deze zaak, naar aanleiding waarvan de commissie een procesverbaal had opgemaakt, op 21 mei zowel kplmarns A. als sgtmarns X. tezamen heeft gehoord in zijn kajuit, waarbij tevens aanwezig waren de eerste officier, B. en beider divisiechef, C.; dat X. toen werd gewezen op zijn onjuist en minder tactvol optreden tegen, alsmede op zijn onheus bejegenen van A.; dat de commandant daarbij te kennen heeft gegeven aan X., dat hij hierop later zou terugkomen zonder daarbij te zeggen, dat dit onderhoud voor wat betreft X. — tevens — diende als parade; dat de commandant X. echter wel in de gelegenheid heeft gesteld om zich te verweren; dat de commandant hierop van mening was over voldoende gegevens te beschikken in deze klachtzaak, het beklag van A. gegrond verklaarde en X. op 27 mei 1968 strafte met straf en strafreden als boven vermeld; dat X. tussen 21 en 27 mei niet nader of nogmaals door de commandant over deze zaak is gehoord;

Overwegende met betrekking tot het gestelde onder 1. en 3. van de klacht van X.;

dat artikel 9 lid 3 van de Algemene Baksorder bepaalt inzake de behandeling van een beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling of over een ontvangen bevel, dat van de door de bevoegde autoriteit — i.c. de commandant van de . . . kazerne — genomen beslissing op zulk een beklag geen beroep is toegestaan op een hogere autoriteit; dat uit de tekst blijkt, dat dit verbod algemeen is en derhalve geldt zowel voor de klager in zulk een klachtzaak — in dit geval kplmarns A. — als ook voor andere daarbij betrokken personen waaronder degene tegen wie het beklag is gericht, i.c. sgtmarns X.; dat dit verbod klaarblijkelijk wil voorkomen, dat een dergelijke beklagzaak meerdere malen wordt behandeld bijvoorbeeld indien opeenvolgende autoriteiten beurtelings de bejegende of de bejegener in het gelijk respectievelijk ongelijk stellen; dat een hogere autoriteit, ondanks dit verbod tot beroep toch nog zou kunnen ingrijpen, doch dat dit alleen mogelijk is indien de autoriteit die het beklag in eerste instantie heeft behandeld, in redelijkheid, niet tot zijn beslissing heeft kunnen of mogen komen, zoals bij „detournement de „pouvoir” of „abus de droit”, doch dat hiervan in dit geval geen sprake is; dat X. derhalve in zijn klacht onder 1. en 3. niet kan worden ontvangen;

Overwegende; met betrekking onder 2. van de klacht van X.:

dat VVKM 142, punt 3100 duidelijke en gedetailleerde voorschriften geeft omtrent de indiening en behandeling van rapporten; dat om redenen, die niet dringend genoeg zijn, van deze voorschriften is afgeweken, onder meer van punt 3127, dat bepaalt dat bij parade van schepelingen ook aanwezig moeten zijn de officier van de wacht, de chef der équipage en eventueel — afhankelijk van rang en anciënniteit — de onderofficier van politie; dat bij de Koninklijke marine de procesrechtelijke voorschriften in het militair tuchtrecht, ook waar zij niet in de wet zijn geregeld, van essentieel belang worden geacht; dat VVKM 120, punt 1300

bovendien bepaalt, dat dit boekwerk, voor zover het uitlegging geeft van wetsartikelen, moet worden beschouwd als te bevatten wenken en raadgevingen, doch voor zover het echter bepalingen op justitieel-administratief gebied bevat, — waaronder nu juist niet in de wet geregelde procesrechtelijke voorschriften vallen — deze bindend zijn en in beginsel niet voor afwijking vatbaar; dat het gestelde onder 2. van de klacht van X. derhalve gegrond is;

Overwegende voorts, dat het duidelijk is, dat, nu bij de bestraffing van X. niet is voldaan aan een essentieel voorschrift, de straf en strafreden eveneens in beschouwing dienen te worden genomen, hoewel het beklag van X. daar niet tegen is gericht; dat hij, de commandant van het korps mariniers, hiertoe is bevoegd op grond van artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht;

Gelet op artikel 9 van de Algemene Baksorder, punt 3100 juncto 1300 van VVKM 142 en op artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht;

Beschikkende op voormeld beklag;

Verklaart klager niet-ontvankelijk in zijn klacht v.w.b. het gestelde onder 1. en 3.;

de klacht v.w.b. het gestelde onder 2. gegrond;

Doet teniet de op 27 mei 1968 opgelegde straf van berisping terzake van „zijn medegroepscommandant, een korporaal, minder tactvol bejegend „toen hij meende dat deze zich trachtte te onttrekken aan een veldloop”, met last, dat de vermelding ervan in het strafregister en in het conduiteboekje van de klager onleesbaar zal worden gemaakt onder verwijzing naar deze beschikking;

Bepaalt dat aan klager geen compensatie wordt verleend;

Bepaalt voorts dat een afschrift van deze beschikking zal worden aangeboden aan de minister van defensie, terwijl een afschrift ervan zal worden uitgereikt aan de strafoplegger en aan de klager.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

7 april 1966

(P.L. 1965/12)

Voorzitter: Mr. W. P. Mulié (fgd.); Leden: Mr. H. Fortuin, en Mr. C. J. A. Koning.

(Pensioenwet voor de landmacht 1922, art. 2, eerste lid onder 2°).

Klager verloor het gezichtsvermogen van een oog, doordat tijdens de rust van een militaire oefening bij een stoeipartij van verschillende militairen, waaraan klager niet deelnam, een geworpen denne-appel hem aan dat oog verwondde.

Anders dan de Kroon nam de C.R.v.B. verband aan tussen het aan klager overkomen ongeval en de uitoefening van de militaire dienst, omdat het ongeval naar het oordeel van de Raad te wijten was aan bijzondere omstandigheden of toestanden, die zich bij de uitoefening van de militaire dienst hebben voorgedaan, hierin bestaande dat, waar het gooien met denne-appels een niet te verwaarlozen risico scheidt voor het optreden van oogletsel, de militaire leiding dit gooien had moeten verbieden en klager er het slachtoffer van is geworden, dat het gooien werd toegelaten.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: B., te A., klager, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. W. G. Lettinga, wonende te 's-Gravenhage, tegen: de Minister van Defensie, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden J. Koolhoven, administrateur bij het Ministerie van Defensie, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde gemachtigden;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 10 juli 1963 afwijzend is beslist op klagers verzoek om toekenning van militair invaliditeitspensioen; waarbij werd overwogen:

dat een militair krachtens artikel 2, eerste lid, onder 2°, van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 recht op militair pensioen verkrijgt, indien de bij hem geconstateerde gebreken zijn ontstaan door de uitoefening van de militaire dienst, dan wel tot uiting zijn gekomen of verergerd door bijzondere omstandigheden of toestanden, welke zich bij de uitoefening van deze dienst hebben voorgedaan en naar medisch inzicht van nadelige invloed zijn geweest op zijn gezondheidstoestand, mits deze gebreken een invaliditeit van ten minste 10% blijken te veroorzaken

óf dat hij bij zijn ontslag ten minste vijf jaren werkelijke dienst kan aanwijzen; dat hij krachtens artikel 2, eerste lid, onder 3°, dier wet recht op pensioen verkrijgt ter zake van ongeschiktheid voor de waarneming van de dienst wegens gebreken, wanneer deze zijn ontstaan door andere oorzaken dan hiervoren vermeld, mits deze ongeschiktheid niet het gevolg is van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag en belanghebbende een werkelijke dienst van ten minste vijf jaren kan aanwijzen; dat ingevolge artikel 1a van vorengenoemde pensioenwet, onder de voorwaarden en naar de regelen in deze wet gesteld, pensioen wordt verleend, nadat de militair uit de dienst is ontslagen;

dat adressant door de commissie voor het geneeskundig onderzoek te Utrecht op 12 oktober 1956 aan een onderzoek werd onderworpen; dat ter zake door genoemde commissie onder dagtekening van 19 december 1956 een rapport werd uitgebracht, van welk rapport een uittreksel door de inspecteur van de militair geneeskundige dienst, voorzien van diens visum d.d. 1 februari 1957, zonder opmerkingen aan de Minister van Defensie werd gezonden; dat uit dit uittreksel onder meer blijkt, dat betrokkene geacht wordt ongeschikt te zijn voor de verdere waarneming van de militaire dienst; dat hij in verband hiermede met ingang van 20 maart 1957 uit de militaire dienst werd ontslagen ter zake van gebreken; dat adressant in zijn rekest het volgende naar voren brengt:

dat hij gedurende zijn militaire diensttijd verplicht heeft deelgenomen aan een bruggenbouw-oefening, waarbij hij werd ondergebracht in een tentenbivak op de Rozendaalseheide; dat in deze periode op 20 september 1956 en wel gedurende een rustpauze een groep van zijn onderdeel zich vermaakte met het gooien van denneappels, waarvan er meerdere in zijn richting werden geworpen; dat hij hierbij aan het linkeroog werd getroffen met het gevolg, dat hij het gezichtsvermogen aan dit oog voor goed heeft verloren; dat vorenstaande bijzondere omstandigheden zich hebben voorgedaan bij de uitoefening van de militaire dienst, in verband waarmede hij meent aanspraak te kunnen maken op een invaliditeitspensioen; en te dien aanzien, dat door de waarnemend commandant van de Staf-compagnie van het 413e Garde Bataljon Grenadiers onder dagtekening van 24 september 1956 een proces-verbaal omtrent het door adressant genoemd ongeval is opgemaakt; dat, blijkens dit proces-verbaal, adressant bij een op 20 september 1956 gehouden oefening, tijdens een rustpauze, aan zijn linker oog werd gewond als gevolg van een stoeipartij onder soldaten, waarbij met denneappels werd gegooid; dat dit ongeval naar de mening van genoemde commandant niet als een dienstongeval kan worden beschouwd; dat de directeur van de militair juridische dienst van het ministerie van oorlog met betrekking tot het aan adressant overkomen ongeval bij schrijven van 15 november 1956 naar voren brengt:

dat het aan adressant overkomen ongeval is ontstaan, doordat tijdens

de rust van een oefening, bij een stoeipartij van verschillende militairen, waaraan de heer B. voornoemd niet deelnam, een geworpen denneappel hem aan het linkeroog verwondde, tengevolge waarvan betrokkene het gezichtsvermogen van dat oog heeft verloren; dat deze verwonding of verminking niet werd veroorzaakt door gevorderde of bevolen militaire diensten; dat de handelingen, welke het ontstane gebrek tot gevolg hebben gehad, evenmin kunnen worden aangemerkt als verrichtingen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, aangezien daartoe immers alleen dié (militaire) handelingen gerekend worden, welke niet als zodanig zijn gevorderd of bevolen, maar welke niettemin bij de uitoefening van de betreffende militaire dienst moeten worden verricht; dat van bijzondere omstandigheden, die zich bij de uitoefening van de militaire dienst voordoen, evenmin sprake kan zijn; dat de omstandigheden, welke hier een rol spelen (stoeipartij van andere militairen), weliswaar bij de uitoefening van de militaire dienst (rust bij een oefening) aanwezig waren, doch voor die dienstuitoefening niet zo kenmerkend zijn, dat zij als daarbij behorende bijzondere omstandigheden kunnen worden aangemerkt; dat op grond van deze overwegingen de toenmalige minister van oorlog bij diens beschikking van 7 januari 1957 heeft beslist, dat het aan betrokkene overkomen ongeval niet als een dienstongeval kan worden aangemerkt; dat, blijkens hogeraangehaald uittreksel uit het geneeskundig rapport, de commissie voor het geneeskundig onderzoek heeft overwogen, dat betrokkene lijdende is aan de gevolgen van een letsel van het linkeroog; dat betrokkene naar voren brengt, dat dit ongeval het gevolg is van een stoeipartij van mede-militairen tijdens een bevolen rustpauze bij een militaire oefening, aan welke stoeipartij hij zelf niet deelnam; dat de commandant van betrokkene van mening is, dat de verklaring van betrokkene juist is, doch, dat niettemin hier niet van een dienstongeval kan worden gesproken;

dat de directeur van de militair juridische dienst van oordeel is, dat het aan betrokkene overkomen ongeval geen verband houdt met de uitoefening van de militaire dienst en dat van bijzondere of zeer nadelige dienstomstandigheden niets is gebleken; dat derhalve noch van een oorzakelijk, noch van een verergerend dienstverband sprake kan zijn;

dat evenwel de luitenant-kolonel-arts Dr. S., oogarts en hoofd der oogheelkundige afdeling van het centraal militair hospitaal te Utrecht, deel uitmakende van vorengenoemde geneeskundige commissie, in een bij het geneeskundig rapport gevoegde minderheids-nota verklaart, niet accoord te gaan met de in het rapport vastgelegde overwegingen en conclusie van de andere commissie-leden;

dat krachtens artikel 29 van voormelde pensioenwet en artikel 9, sub d, onder 1° van het op die wetsbepaling steunende Besluit procedure militair geneeskundig onderzoek de commissie — en derhalve ook een lid daarvan — zich dient te beperken tot het verband, dat op *medische*

gronden geacht wordt te bestaan tussen de aangegeven oorzaken en het waargenomen gebrek; dat met het gestelde in bedoelde minderheidsnota, welke steunt op juridische en niet op medische overwegingen, mede gelet op het juridisch advies van de directeur van de militair juridische dienst, geen rekening wordt gehouden, ook al werd daarmee ingestemd, quod non;

dat de Kroon dan ook, gelet op het vorenstaande en met overneming van de overwegingen van de minister van defensie, gegrond op het advies van de directeur van de militair juridische dienst van diens ministerie, van oordeel is, dat het aan betrokkene overkomen ongeval niet kan worden aangemerkt als een dienstongeval en dat dientengevolge tussen het als gevolg van dit ongeval onstane letsel aan het linker oog van belanghebbende en de uitoefening van de militaire dienst generlei dienstverband kan worden aanvaard; dat betrokkene bij zijn ontslag uit de militaire dienst niet een werkelijke dienst kan aanwijzen van ten minste vijf jaren; dat hij derhalve noch aan artikel 2, eerste lid, onder 2°, noch aan artikel 2, eerste lid, onder 3° der Pensioenwet voor de landmacht 1922 recht op pensioen kan ontlenen;

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 20 maart 1965 afwijzend is beslist op het namens klager ingediend verzoek om herziening van de met betrekking tot de pensioenaanspraken van klager bij het Koninklijk besluit van 10 juli 1963 genomen beslissing; waarbij onder meer werd overwogen: dat adressant in het onderwerpelijke rekest in hoofdzaak naar voren brengt:

„dat naar zijn mening de rustperiode een noodzakelijk onderdeel was „van de dienstverrichting, welke bevolen was; dat de vereiste „bijzondere „„omstandigheden” naar zijn mening geen feitelijkheden behoeven te „zijn, die voor dienstuitoefening kenmerkend moeten zijn; dat onder „bijzondere omstandigheden ten rechte moeten worden verstaan alle „willekeurige van buiten inwerkende feitelijkheden”;

dat in het Koninklijk besluit van 10 juli 1963 reeds uitvoerig werd gemotiveerd, op welke gronden het aan belanghebbende overkomen ongeval niet als dienstongeval kan worden aangemerkt; dat uit bedoelde motivering blijkt, dat adressant geredelijk kan worden toegegeven, dat de rustperiode in casu een noodzakelijk onderdeel vormde van de uitoefening van de militaire dienst, waar die rustpauze bevolen was en bestond om de aan de oefening deelnemende militairen in staat te stellen hun taak verder naar behoren te vervullen; dat adressant niet kan worden gevolgd in zijn betoog ten aanzien van de bijzondere omstandigheden, bedoeld in artikel 2, eerste lid, onder 2°, sub b van meerbedoelde pensioenwet, waar hij van mening blijkt te zijn, dat die omstandigheden geen feitelijkheden behoeven te zijn, die voor de dienstuitoefening kenmerkend moeten zijn, doch dat daaronder moeten worden verstaan alle willekeurige van buiten inwerkende feitelijkheden; dat toch voor be-

doelde bijzondere omstandigheden, welke één der criteria voor het recht op militair invaliditeitspensioen vormen, dient te gelden, dat die omstandigheden zijn geschapen onder invloed van specifiek militaire verrichtingen (beperkt causaal verband); dat in casu het gooien met denneappels van een gezelschap jonge mensen tijdens een rustpauze geenszins kan worden gezien in samenhang met specifiek militaire dienstverrichtingen; dat het gooien met denneappels evenmin kan worden gerangschikt onder onoirbare of baldadige handelingen, waar het toch niet als normaal kan worden aangemerkt, dat bij dit bij jonge mensen gebruikelijk spel verwondingen optreden van de aard als in deze bij belanghebbende het geval is geweest; dat ook niet aan de leiding van de militairen kan worden verweten, dat zij, bemerkende dat de onder hun commando rustende militairen zich bezig hielden met bedoeld spel, daaraan niet terstond een einde hebben gemaakt; dat de verwonding, welke klager bij dit spel heeft opgelopen, moet worden aangemerkt als force majeure, waar niet gebleken is, dat dit ongeval aan het falen van de militaire leiding, aan schuld bij zijn kameraden beoefenaars aan het spel, of aan omstandigheden, samenhangende met de uitoefening van de militaire dienst, kan worden geweten; dat daarom in casu van bijzondere omstandigheden, die zich bij de uitoefening van de militaire dienst hebben voorgedaan, als bedoeld bij artikel 2, eerste lid, onder 2°, sub b. van de Pensioenwet voor de landmacht 1922, geen sprake kan zijn geweest; dat de Kroon dan ook geen termen aanwezig acht de bij het Koninklijk besluit van 10 juli 1963 met betrekking tot de pensioenaanspraken van belanghebbende genomen beslissing te herzien;

Overwegende, dat klager bij gemachtigde tegen de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 20 maart 1965, bij deze Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift en aanvullend klaagschrift op de daarin aangevoerde gronden de Raad heeft verzocht met vernietiging van de beslissing, vervat in het Koninklijk besluit van 20 maart 1965 — kennelijk bedoelende met vernietiging tevens van de beslissing, genomen bij Koninklijk besluit van 10 juli 1963 — te beslissen, dat aan klager alsnog een militair invaliditeitspensioen dient te worden toegekend;

Overwegende, dat verweerder bij contra-memorie op de daarin aangevoerde gronden heeft geconcludeerd tot bevestiging van de bestreden beslissing;

IN RECHTE:

Overwegende, dat op grond der gedingstukken en het verhandelde ter 's Raads openbare terechtzitting voor de Raad vaststaat en ook door partijen niet is betwist:

dat klager, geboren 25 december 1936, van beroep timmerman was en op 4 april 1956 bij het garderegiment grenadiers onder de wapenen is gekomen; dat op 20 september 1956 een oefening werd gehouden op het Rozendaalsveld; dat tijdens deze oefening een bevolen rustpauze werd

gehouden; dat in deze rustpauze onder toezicht van de toenmalige vaandrig J. door verscheidene militairen met denneappels werd gegooid; dat klager aan dit gooien niet heeft meegedaan, doch wel door een aldus rondvliegende denneappel met kracht aan het linkeroog zodanig werd getroffen, dat hij met dit oog eigenlijk niets meer kan zien, dat althans de visus minder dan 3/60 bedraagt en hij als eenzijdig aphaak is te beschouwen;

Overwegende nu, dat in het onderhavige geding de vraag moet worden beantwoord, of klager ter zake van het door het hiervoren vermelde ongeval ontstane gebrek aanspraak kan doen gelden op een militair invaliditeitspensioen krachtens de Pensioenwet voor de landmacht 1922;

Overwegende, dat artikel 2, eerste lid, aanhef en onder 2°, a en b van genoemde wet luidt als volgt:

„1. Recht op pensioen wordt verkregen:

„2°. ter zake van:

„a. verwonding of verminking, tijdens de uitoefening van de militaire „dienst in de strijd bekomen, dan wel veroorzaakt door gevorderde of „bevolen militaire diensten;

„b. ziekten of gebreken, welke het gevolg zijn van verrichtingen of „vermoeienissen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden, of „van bijzondere omstandigheden of toestanden, die zich bij de uitoefening „van deze dienst hebben voorgedaan, dan wel, die tot uiting zijn gekomen „onder overwegende invloed van die verrichtingen, vermoeienissen, „bijzondere omstandigheden of toestanden;”;

Overwegende, dat in dit geval bepaaldelijk de vraag dient te worden beantwoord, of het klager getroffen hebbende ongeval te wijten is aan bijzondere omstandigheden of toestanden, die zich bij de uitoefening van de militaire dienst hebben voorgedaan;

Overwegende, dat verweerder die vraag ontkennend beantwoordt, zich daarbij mede beroepende op het oordeel van de kolonel Mr. D., directeur van de Militair Juridische Dienst, die onder andere heeft verklaard in zijn schrijven d.d. 15 november 1956 aan de Voorzitter van de Geneeskundige Commissie te Utrecht:

„Deze verwonding of verminking werd niet veroorzaakt door ge- „vorderde of bevolen militaire diensten. Evenmin kunnen de handelingen, „welke het ontstane gebrek tot gevolg hebben gehad, worden aangemerkt „als verrichtingen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden. „Daartoe worden immers alleen dié (militaire) handelingen gerekend, „welke niet als zodanig zijn gevorderd of bevolen, maar welke niettemin „bij de uitoefening van de betreffende militaire dienst moeten worden „verricht. Van bijzondere omstandigheden, die zich bij de uitoefening „van de militaire dienst voordoen, kan evenmin sprake zijn. De omstandig- „heden welke hier een rol spelen (stoeipartij van andere militairen) „waren weliswaar bij de uitoefening van de militaire dienst (rust bij een

„oefening) wel aanwezig, maar zij zijn voor die dienstuitoefening niet zo „kenmerkend dat zij als daarbij behorende bijzondere omstandigheden „kunnen worden aangemerkt.”;

Overwegende hieromtrent allereerst, dat de rustpauze tijdens de militaire oefening tot de dienstuitoefening moet worden gerekend, hetgeen ook door verweerder niet wordt ontkend;

Overwegende, dat het niet onbegrijpelijk moge zijn, dat, wanneer tijdens zulk een pauze een aantal jongemannen van de leeftijd van dienstplichtigen bij elkaar is op een terrein, waarop denneappels liggen, zij zich zullen proberen te vermaken door het gooien met deze appels;

Overwegende, dat het evenwel te verwachten is, dat deze jongemannen, die over een behoorlijke kracht beschikken, de denneappel met flinke kracht zullen gooien;

Overwegende, dat aan het gooien met harde voorwerpen, zoals in casu de denneappels, gevaren zijn verbonden vooral ten aanzien van letsels aan de ogen;

Overwegende, dat het dan ook op de weg van de leiding had gelegen dit gooien te verbieden en daaraan een eind te maken;

Overwegende, dat oogletsels nogal eens op deze manier ontstaan en dit feit voor de oogarts de luitenant-kolonel Dr. S., hoofd der Oogheelkundige Afdeling van het Centraal Militaire Hospitaal te Utrecht, mede aanleiding zal zijn geweest zijn minderheidsnota bij het d.d. 19 december 1956 door voornoemde geneeskundige commissie uitgebrachte rapport te voegen;

Overwegende, dat in ieder geval door het toelaten van het gooien met denneappels een niet te verwaarlozen risico is ontstaan, waarvan klager, die hieraan niet heeft medegedaan, het slachtoffer is geworden;

Overwegende, dat naar het oordeel van de Raad dan ook sprake is van bijzondere omstandigheden of toestanden, welke zich bij de uitoefening van de militaire dienst hebben voorgedaan;

Overwegende, dat dan ook beslist moet worden als volgt:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Stelt vast, dat de bestreden beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 20 maart 1965, en die, genomen bij het Koninklijk besluit van 10 juli 1963, zullen behoren te worden vernietigd en dat daarvoor in de plaats zal behoren te komen een beslissing, waarbij aan klager een militair invaliditeitspensioen ingevolge de Pensioenwet voor de landmacht 1922 wordt toegekend.

Centrale Raad van Beroep

7 december 1967

(P.L. 1966/4)

Voorzitter: Mr. H. Fortuin (fgd.); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vlesch Dubois.

(Pensioenwet voor de landmacht 1922, art. 2, eerste lid onder 2°).

Klager, die sedert zijn kinderjaren aan astmatische bronchitis lijdt, verbleef, na goedkeuring voor de militaire dienst en geschiktheidverklaring voor de tropendienst, in de periode november 1947-september 1948 als soldaat in Indonesië. Na afkeuring voor de tropendienst op grond van de astmatische bronchitis verliet klager de militaire dienst in 1949 met groot verlof.

Daarna was hij grotendeels klachtenvrij en werkzaam als betonarbeider. In 1961 staakte hij echter zijn arbeid wegens longklachten.

De Centrale Raad van Beroep acht verergerend verband tussen de longziekte en klagers uitoefening van de militaire dienst aanwezig op grond van een rapport van een hoogleraar in de longziekten, waarin wordt gesteld dat zowel de reeds aanwezige afwijking als de tropendienst tot het ontstaan van de longziekte hebben bijgedragen, doch dat die ziekte naar schatting 5 jaren eerder is opgetreden door de in de dienst opgelopen laesies.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: *W.*, wonende te *W.*, klager, voor wie op de openbare terechtzitting van 23 februari 1967 als gemachtigde is opgetreden J. P. de Vries, wonende te Heerenveen, ter openbare terechtzitting van 9 november 1967 niet verschenen, tegen *de Minister van Defensie*, verweerder, voor wie op de voormelde openbare terechtzittingen als gemachtigde is opgetreden G. L. Koops, referendaris bij het Ministerie van Defensie, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken, waaronder . . . het ten verzoeken van 's Raads fungerend-voorzitter, zulks ingevolge het op 2 maart 1967 uitgesproken bevel van de Raad, door Prof. Dr. N. G. M. Orie, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen, d.d. 9 augustus 1967 uitgebrachte rapport;

Gehoord bovengenoemde gemachtigden;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 23 september 1964 afwijzend is beslist op het namens klager gedane verzoek om in het genot te worden gesteld van een militair invaliditeitspensioen;

.....

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 3 januari 1966 afwijzend is beslist op het namens klager gedane verzoek om herziening van de met betrekking tot klagers pensioenaanspraken bij het Koninklijk besluit van 23 september 1964 genomen beslissing; waarbij onder meer werd overwogen:

dat belanghebbende van mening is dat zijn vanaf de kinderjaren bestaande ziekte is verergerd door zijn dienst in de tropen waar het voor hem veel te warm was; dat bovendien in zijn rekest van 3 december 1964 naar voren wordt gebracht, dat hij bij de inkeuring zijn luchtwegen- en borstgebreken wel heeft genoemd doch deze heeft gebagatelliseerd, omdat hij thuis moeilijkheden had en graag weg wilde, maar dit voor de keurende arts toch geen reden was hem zo vluchtig te onderzoeken; dat hij tijdens de basisopleiding veel last van zijn gebreken had, maar zijn klachten niet ernstig werden genomen, terwijl hij na de basisopleiding een zeer lichte dienst en daardoor weinig last had; dat de klachten in Indonesië, waar hij zwaardere dienst kreeg te doen, onmiddellijk toenamen en zijn gebreken verergerden en hij na vier maanden dienst aldaar niet meer kon, opgenomen werd in een hospitaal en na een paar maanden opgenomen te zijn geweest, werd gerepatriëerd, afgekeurd voor de dienst in de tropen; dat dus wel degelijk sprake is van een verergering van zijn gebreken tijdens zijn verblijf in militaire dienst in Indonesië;

en te dien aanzien, dat belanghebbende naar aanleiding van het onderwerpelijke rekest op 31 maart 1965 door de commissie voor het geneeskundig onderzoek te 's-Gravenhage aan een herhaald militair geneeskundig onderzoek werd onderworpen; dat ter zake onder dagtekening van 13 juli 1964 door genoemde commissie een rapport werd uitgebracht, van welk rapport een uittreksel door de inspecteur van de militair geneeskundige dienst, voorzien van diens visum d.d. 31 augustus 1965, aan de Minister van Defensie werd gezonden; dat uit dit uittreksel onder meer blijkt dat bovengenoemde commissie heeft overwogen:

dat bij het onderzoek is gebleken dat belanghebbende lijdende is aan een aandoening van de luchtpijptakken, welke aandoening geacht wordt haar oorsprong te vinden in de vroegere lichaams- en geestestoestand van de lijder en reeds vanaf de kinderjaren aanleiding gaf tot klachten; dat blijkens het genoteerde op het keuringsformulier d.d. 6 september 1946 belanghebbende bij de keuring als ingeschrevene voor de dienstplicht geen klachten naar voren bracht en de vraag of hij ooit had geleden aan o.a. bronchitis of asthma met „neen” beantwoordde; dat ook overigens bij het onderzoek d.d. 6 september 1946 geen afwijkingen voorkomend in het Militair Keuringsreglement werden gevonden, zodat geen termen aanwezig waren, belanghebbende ongeschikt te achten voor de waarneming van de militaire dienst; dat voorts is gebleken dat belanghebbende tijdens zijn basisopleiding klachten heeft gehad, die mogelijk in verband stonden met zijn luchtpijptakaandoening en waaraan blijkens

de medisch-registratieve gegevens de nodige aandacht werd gegeven en waarvoor belanghebbende naar de specialist van het Centraal Militair Hospitaal Utrecht werd verwezen; dat bedoelde specialist bij het onderzoek geen afwijkingen constateerde; dat enige maanden na aankomst in Indonesië wederom verschijnselen samenhangend met de aandoening der luchtpijptakken optraden, welke aanleiding hebben gegeven tot opname in het Militair Hospitaal te Tjimahi van 4 mei 1948 tot 28 juli 1948, waarbij de ware aard van de aandoening werd onderkend; dat belanghebbende daarna ongeschikt werd verklaard voor de verdere waarneming van de militaire dienst in de tropen en op 25 september 1948 repatrieerde naar Nederland, alwaar hij na herclassificatie op 12 juli 1949 met groot verlof ging; dat hij daarna in 1952 en 1955 voor kortere tijd terugkeerde in militaire dienst voor herhalingsoefeningen, waarbij zich geen ziekteverschijnselen voordeden; dat daarna langzamerhand toenemende klachten, geheel inhaerent aan zijn ziekte, zijn opgetreden die voor hem aanleiding waren in 1961 zijn burgerwerkzaamheden te staken; dat voorts bij het onderzoek is gebleken dat tijdens de uitoefening van de militaire dienst klachten en verschijnselen zijn opgetreden samenhangend met de aandoening van de luchtpijptakken, welke aanleiding hebben gegeven tot herkennen van de ware aard der reeds lang bestaande ziekte; dat naar medisch inzicht niet wordt aanvaard dat hierdoor een verergering van de ziekte als zodanig in de zin van een toename der ziekelijke veranderingen der luchtpijptakken is opgetreden; dat evenmin kan worden aanvaard dat een kortdurend verblijf in een warm klimaat een dergelijke verergering zou kunnen teweegbrengen; dat derhalve tussen de aandoening der luchtpijptakken en de uitoefening van de militaire dienst generlei verband wordt aangenomen;

dat de Kroon zich met de bevindingen van de commissie te 's-Gravenhage kan verenigen;

dat twee commissies, samengesteld uit verschillende geneeskundigen, tot de conclusie zijn gekomen, dat geen verband bestaat tussen de bij belanghebbende geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst; dat mitsdien het verzoek van belanghebbende om herziening van de met betrekking tot zijn pensioenaanspraken bij het Koninklijk besluit van 23 september 1964 genomen beslissing niet voor inwilliging vatbaar is;

Overwegende, dat klager bij gemachtigde tegen de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 3 januari 1966, bij deze Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift en aanvullende klaagschriften op de daarin aangevoerde gronden de Raad heeft verzocht de beslissing, vervat in het Koninklijk besluit van 3 januari 1966, te vernietigen en te verstaan, dat aan klager alsnog militair invaliditeitspensioen dient te worden toegekend, kennelijk bedoelende met vernietiging tevens van de beslissing, vervat in het Koninklijk besluit van 23 september 1964; . . . . .

IN RECHTE:

Overwegende, dat op grond van de inhoud der gedingstukken voor de Raad vaststaat en ook door partijen niet wordt betwist: dat klager, geboren 12 augustus 1927, sedert zijn kinderjaren lijdende is aan astmatische bronchitis; dat klager op 6 september 1946 werd gekeurd voor opkomst in militaire dienst, bij welke keuring klager geen melding heeft gemaakt van zijn longklachten, terwijl de genoemde longaandoening niet werd geconstateerd; dat hij A 2 werd geclassificeerd wegens zijn kleine en tengere lichaamsgestalte, doch de overige keuringscriteria met 1 werden gewaardeerd; dat klager op 9 april 1947 als gewoon dienstplichtige werd ingelijfd en een opleiding als chauffeur ontving; dat klager zich gedurende die opleiding herhaaldelijk ziek meldde met klachten over hoesten en op grond hiervan in oktober 1947 door een internist werd onderzocht, bij welk onderzoek echter geen afwijkingen werden gevonden; dat klager geschikt werd geacht voor uitzending naar de tropen en op 11 november 1947 in Indonesië aankwam, waarna hij aldaar dienst deed als chauffeur; dat hij spoedig wederom klachten had, met name over hoesten, vermoeidheid en kortademigheid, waarop hij, overigens zonder dat daardoor de klachten verminderden, werd overgeplaatst naar de gewone troependienst; dat klager van 4 mei 1948 tot 28 juli 1948 werd verpleegd in het militair hospitaal te Tjimahi, waar werd vastgesteld dat klager lijdende was aan astmatische bronchitis, op grond waarvan hij ongeschikt werd verklaard voor de dienst in de tropen en op 25 september 1948 naar Nederland terugkeerde; dat klager bij herkeuring A 3 werd beoordeeld en op 12 juli 1949 met groot verlof ging; dat hij in de jaren 1952 en 1955 telkens enige weken voor herhalingsoefeningen is opgekomen, zonder dat daarbij klachten optraden; dat klager, die sedert ongeveer 1955 werkzaam was als betonarbeider, gedurende enige jaren slechts in voor- en najaar aanvallen van astmatische bronchitis had; dat hij in 1961 zijn arbeid in verband met zijn longklachten echter staakte en sedertdien niet meer heeft hervat; dat klager met ingang van 1 oktober 1962 wegens diensteindiging uit de militaire dienst werd ontslagen;

Overwegende nu, dat partijen in het onderhavige geding verdeeld houdt het antwoord op de vraag, of de bij klager bestaande longaandoening verband houdt met de uitoefening van de militaire dienst, zulks als is bedoeld in artikel 2, lid 1 onder 2°, van de Pensioenwet voor de landmacht 1922;

Overwegende, dat op het namens klager gedane verzoek d.d. 27 september 1963 om toekenning van militair invaliditeitspensioen afwijzend is beslist, op grond van de omstandigheid, dat het in de voorgaande rechtsoverweging bedoelde verband niet aanwezig werd geacht;

dat deze Raad zich tot de beantwoording van de vorenbedoelde vraag kan en dan ook zal bepalen;

Overwegende hieromtrent, dat de inspecteur van de militair genees-

kundige dienst in zijn voormeld advies d.d. 30 januari 1967 heeft geconcludeerd dat dient gesteld te worden dat deze astmatische bronchitis thans heeft geleid tot een toestand die zou zijn opgetreden, ook al ware belanghebbende nimmer in militaire dienst geweest;

Overwegende, dat daarentegen Prof. Dr. N. G. M. Orie in zijn voormelde rapport onder meer het navolgende opmerkt:

„De centrale vraag is of de ziekte tijdens de dienst alleen in of ook „door de dienst is ontstaan. O.i. moet beide worden gesteld, daar zowel „de preëxistente afwijkingen als de ongetwijfeld niet optimale situatie „in de dienst in het algemeen en in de dienst op Java (ongunstige omgeving) in het bijzonder tot het ontstaan van de complicaties zullen hebben „bijgedragen. Hetzelfde geldt voor de progressie na de dienst. Ook deze „zou ongetwijfeld zijn opgetreden zonder de extra laesies van de ziekte- „periode op Java, maar zou naar alle waarschijnlijkheid later te voorschijn „zijn gekomen. Als het bovengestelde ons inziens al geheel juist is, is het „uitermate moeilijk de kwantitatieve verhoudingen tussen beide aspecten „te schatten. Naar mijn mening mag redelijk worden gesteld dat de „invaliditeit 5 jaar is vervroegd tengevolge van de laesies in dienst op- „gelopen. Het verschil tussen invaliditeitspensioen en zijn normale ver- „dienste gedurende deze 5 jaar is dus ons inziens een zeer adequate com- „pensatie voor zijn militaire schade.”;

Overwegende, dat de Raad de weergegeven passage uit het rapport van Prof. Orie, waarmede de Raad zich verenigt, aldus verstaat, dat tussen de verergering van de bij klager bestaande astmatische bronchitis, in die mate dat hij in 1961 zijn arbeid moest staken, en zijn uitoefening van de militaire dienst het verband, als bedoeld in artikel 2, 1e lid onder 2° sub c, der Pensioenwet voor de landmacht 1922, moet worden aangenomen; dat met name gelet op de omstandigheid, dat klager gedurende de uitoefening van de militaire dienst in de jaren 1947-1948 vrijwel voortdurend longklachten heeft gehad, welke toen duidelijk waren geïntensifieerd, de uitoefening van de militaire dienst naar 's Raads oordeel als een bijzondere, zeer nadelige invloed, als in de voormelde bepaling bedoeld, dient te worden aangemerkt;

Overwegende, dat klager derhalve aanspraak kan maken op toekenning van militair invaliditeitspensioen, zodat als volgt moet worden beslist:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Stelt vast dat de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 3 januari 1966, zomede die, genomen bij het Koninklijk besluit van 23 september 1964, behoren te worden vernietigd en dat daarvoor in de plaats zal behoren te treden een beslissing, waarbij aan klager een militair invaliditeitspensioen ingevolge de Pensioenwet voor de landmacht 1922 wordt toegekend, berekend naar een nader door verweerder vast te stellen pensioengrondslag en invaliditeitspercentage.

Centrale Raad van Beroep

30 oktober 1968

(M.A.W. 1968/B 5)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); Leden: Mr. E. H. Nuver en Mr. W. H. Schipper.

(Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren, art. 48 en 57 onder 11°).

Een kapitein was per 1 november 1966 voorbijgegaan voor bevordering (besluit A) en hem werd medegedeeld dat hij blijvend voor bevordering was voorbijgegaan (besluit B).

Het Ambtenarengerecht had alleen beslist over besluit B, maar volgens de Raad moet worden aangenomen dat het beroep tegen beide besluiten was gericht. Geen aanleiding echter de zaak deswege inzoverre naar het A.g. terug te wijzen. Het beroep tegen besluit A moet wegens overschrijding van de beroepstermijn alsnog niet-ontvankelijk worden verklaard.

Het beroep tegen besluit B is terecht door het A.g. ongegrond verklaard, daar eiser gedurende meer dan drie jaren voor bevordering was voorbijgegaan en aldus voldeed aan de voor deze gevallen vastgestelde norm.

De Kroon is in beginsel vrij in de keuze welke officieren zij wil bevorderen, en eveneens vrij de normen te bepalen volgens welke deze keuze zal worden gedaan.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: A., wonende te B. eiser in hoger beroep in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, tegen de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. A. W. M. van der Horn van den Bos, luitenant-kolonel van de militair-juridische dienst, wonende te Voorburg.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat de Minister van Defensie op 15 maart 1967 het navolgende aan eiser, kapitein der infanterie, heeft bericht:

„Hierbij deel ik u mede, dat Hare Majesteit de Koningin mij bij kabinetsrescript van 22 februari 1967, nr. 46, heeft doen kennen, dat u „blijvend voor bevordering bent voorbijgegaan. Bij vorengenoemd kabinetsrescript heeft Hare Majesteit tevens machtiging verleend u met „deze beslissing alsmede met de redenen welke daartoe hebben geleid, „in kennis te stellen. Deze beslissing is gegrond op de overweging, dat u „op 1 november 1966 gedurende meer dan drie jaren voor bevordering „bent voorbijgegaan. In verband met het vorenstaande acht ik het dienstig

„uitsluitend te uwer informatie er uw aandacht op te vestigen, dat de Wet „bevordering en ontslag beroepsofficieren in artikel 57, onder 11°, „juncto artikel 58, onder 9°, aan een officier de mogelijkheid biedt om „een eervol ontslag uit de militaire dienst te verkrijgen terzake van het „feit, dat hij voor bevordering is voorbijgegaan en daarvoor niet meer in „aanmerking komt. Behoudens in het geval, u recht op een direct ingaand „pensioen wegens langdurige dienst in de zin van de Pensioenwet voor „de landmacht 1922 kunt doen gelden, bestaat ter zake van een zodanig „ontslag recht op een maandelijks uitkering als bedoeld in de Regeling „militair-wachtgeldvervangende uitkering 1962, 1ao. 62024, codenr. „55.15/11 zoals deze laatstelijk is gewijzigd bij Koninklijk besluit van „17 februari 1967, nr. 43. Omtrent de daarin geboden financiële aanspra- „ken kunnen nadere informatie worden ingewonnen bij het hoofd van „bureau 5 van de afdeling pensioenen en wachtgeld van het Ministerie „van Defensie. Mocht u van deze gelegenheid gebruik wensen te maken, „dan kunt u een aan Hare Majesteit de Koningin gericht rekest, houdende „verzoek om een eervol ontslag uit de militaire dienst met toepassing „van artikel 57, onder 11°, van genoemde wet, op de gebruikelijke wijze „indienen, welk rekest alsdan met gunstig advies aan Hare Majesteit „de Koningin zal worden aangeboden.”;

Overwegende, dat eiser naar aanleiding van het hem in dit schrijven medegedeelde besluit bij op 5 april 1967 verzonden klaagschrift beroep heeft ingesteld bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage en dit Ge- recht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 11 maart 1968, waarnaar hierbij wordt verwezen, het beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende, dat eiser van deze uitspraak bij de Raad in hoger beroep is gekomen en op de bij beroepschrift aangevoerde gronden de Raad kennelijk heeft bedoeld te verzoeken de aangevallen uitspraak te vernietigen met nietigverklaring van het bestreden besluit;

Overwegende, dat vanwege gedaagde bij schrijven van 18 juni 1968 desgevraagd nog enkele stukken zijn ingezonden en eiser bij schrijven van dezelfde datum desgevraagd eveneens nog een stuk heeft ingezonden;

IN RECHTE:

Overwegende, dat eiser in zijn bij het Ambtenarengerecht te 's-Graven- hage ingediende klaagschrift onder meer heeft gesteld: dat hij op 28 maart 1967 heeft ontvangen de (hiervoor weergegeven) kennisgeving inzake het blijvend voorbijgaan voor bevordering d.d. 15 maart 1967, dat hij „van „mening is dat hij door de beslissing tot voorbijgaan voor bevordering „en tot blijvend voorbijgaan voor bevordering per 1 november 1966 niet „rechtvaardig is behandeld” en dat hij dan ook „daartegen” in beroep wenst te komen; dat ook in het aanvullend klaagschrift d.d. 18 september 1967 herhaaldelijk is gesproken over de beslissingen tot het voorbijgaan voor bevordering en het blijvend voorbijgaan voor bevordering, beide

per 1 november 1966; dat daarom moet worden aangenomen, dat eisers beroep was gericht tegen beide voormelde besluiten;

Overwegende, dat in de aangevallen uitspraak alleen is beslist met betrekking tot het besluit eiser per 1 november 1966 blijvend voor bevordering voorbij te gaan;

Overwegende, dat de Raad geen aanleiding vindt de zaak deswege met betrekking tot het beroep tegen het besluit eiser per 1 november 1966 voor bevordering voorbij te gaan terug te wijzen naar de eerste rechter, waarbij nog opmerking verdient dat in de aangevallen uitspraak „zij het „ten overvloede” is overwogen, dat het Gerecht niet heeft kunnen constateren, dat de besluiten, waarbij eiser voor bevordering tot majoor werd voorbijgegaan, ten onrechte zijn genomen;

Overwegende nu omtrent het beroep tegen het besluit eiser per 1 november 1966 voor bevordering voorbij te gaan: dat uit de gedingstukken blijkt dat de toenmalige Staatssecretaris van Defensie (Koninklijke landmacht) bij schrijven van 17 november 1966 aan het lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal W. Wierda, wiens interventie eiser had ingeroepen, onder meer het navolgende heeft gesteld:

„Aangezien hij niet aan de hiervoren genoemde keuzenormen voldeed „zal het u duidelijk zijn dat het mij niet vrijstond betrokkene per 1-11-1966 bij Hare Majesteit de Koningin voor een bevordering tot de naast-„hogere rang voor te dragen.”;

dat eiser blijkens de inhoud van zijn schrijven d.d. 30 november 1966 aan genoemde Staatssecretaris van de inhoud van evengemelde brief van 17 november 1966 heeft kennis genomen; dat voorts door de Raad als vaststaand wordt aangenomen dat bedoelde Staatssecretaris in een onderhoud, hetwelk hij op 23 december 1966 met eiser heeft gehad, onder meer heeft gesteld dat eiser naar zijn (des Staatssecretaris’) mening „zijn plafond had bereikt”; dat daarom moet worden aangenomen, dat eiser uiterlijk op 23 december 1967 er mede van op de hoogte was, althans redelijkerwijze er van op de hoogte heeft moeten zijn, dat hij voor bevordering per 1 november 1966 was gepasseerd; dat voorts voorzover zou moeten worden aangenomen, dat eiser bedoeld heeft met zijn in de aangevallen uitspraak weergegeven rekest d.d. 4 april 1967 aan Hare Majesteit de Koningin, te trachten ook het besluit hem per 1 november 1966 voor bevordering voorbij te gaan ongedaan te maken, opmerking verdient, dat dit rekest niet is ingediend binnen de termijn, gedurende welke eiser beroep bij de ambtenarenrechter tegen dit besluit had kunnen instellen;

Overwegende dat derhalve het beroep, bij het klaagschrift ingesteld tegen het besluit eiser per 1 november 1966 voor bevordering voorbij te gaan, wegens overschrijding van de beroepstermijn alsnog niet-ontvankelijk moet worden verklaard;

Overwegende thans met betrekking tot het beroep in zoverre het is

gericht tegen het besluit eiser blijvend per 1 november 1966 voor bevordering voorbij te gaan, dat de Raad de daarop betrekking hebbende gronden der aangevallen uitspraak juist acht;¹⁾)

Overwegende naar aanleiding van het door eiser ter 's Raads terechtzitting betoogde, dat eiser daarbij de juistheid van een aantal over hem opgemaakte beoordelingen, welke ten grondslag hebben gelegen aan het besluit hem blijvend voor bevordering voorbij te gaan, heeft betwist; dat evenwel deze beoordelingen rechtens onaantastbaar zijn geworden en de ambtenarenrechter in beginsel niet de vrijheid heeft alsnog na te gaan, of bij deze beoordelingen aan eiser al dan niet volledig recht is wedervaren; dat nu naar 's Raads oordeel niet kan worden gezegd, dat in redelijkheid het onderhavige bestreden besluit niet had kunnen worden genomen; dat hierbij opmerking verdient dat op grond van de terzake geldende algemeen verbindende voorschriften de Kroon in beginsel vrij is in haar keuze welke officieren zij wil bevorderen, en eveneens vrij is de normen te bepalen volgens welke deze keuze zal worden gedaan;

Overwegende, dat uit het vorenoverwogene voortvloeit, dat beslist moet worden als volgt:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep;

Verklaart eiser alsnog niet-ontvankelijk in zijn beroep, ingesteld tegen het besluit hem per 1 november 1966 voor bevordering voorbij te gaan.

¹⁾ Deze gronden luiden als volgt:

O. dat uit artikel 57 aanhef en onder 11° van de Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren volgt dat een officier kan komen te verkeren in de positie van blijvend voor bevordering te zijn voorbijgegaan;

O. dat, nu bij of krachtens de wet daaromtrent geen regelen zijn gesteld, de Kroon in beginsel vrij is in het vaststellen van de norm, waaraan het al dan niet aanwezig zijn van een dergelijke positie moet worden getoetst;

O. dat met betrekking tot die norm in de contra-memorie het navolgende naar voren is gebracht:

„Klager was namelijk, daar hij gedurende meer dan drie jaren voor bevordering „was voorbijgegaan, overeenkomstig de beleidslijn, welke sedert augustus 1955 wordt „aangehouden, in de positie komen te verkeren van blijvend voor bevordering te zijn „voorbijgegaan. Er kon dus beslist worden, dat de passering van klager per 1 november „1966 een blijvende zou zijn.”

O. dat het Gerecht deze conclusie juist acht, aangezien, toen klager op 1 november 1966 wederom voor bevordering was voorbijgegaan, vast stond dat hij gedurende meer dan drie jaren voor bevordering was voorbijgegaan;

O. dat het Gerecht derhalve niet heeft kunnen vaststellen dat het bestreden besluit feitelijk of rechtens met enig toepasselijk algemeen verbindend voorschrift strijdig is en aan het Gerecht evenmin is gebleken dat de Kroon ten aanzien van klager van zijn bevoegdheid kennelijk een ander gebruik heeft gemaakt dan tot de doeleinden, waarvoor die bevoegdheid is gegeven.

STRAFRECHTSPRAAK**Hoog Militair Gerechtshof**

Sententie van 7 november 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaals-Majoor Coopmans en Wartena (plv.) en Luit.-Generaal Valk (plv.);

Raadsvrouwe: Mej. Mr. L. C. D. F. Bienen.

Het in strijd met artikel 65 aanhef en sub k van het W.V.R. hebben van scherpe uitstekende delen welke onnodig zijn aan zijn auto, n.l. 2 antennes, onder een hoek van ongeveer 45° achterwaarts wijzende.

Betekenis van de woorden „welke nodig zijn” in voormeld artikel.

(W.V.R. art. 65 (k)).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage, appellant van een vonnis, op 21 augustus 1968 door die Krijgsraad inzake na te noemen beklaagde geweest, voor wie ten deze optreedt de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht, tegen P.J.L., geboren 15 augustus 1916, sergeant der 1e klasse, Intendanceschool te Bussum, geïntimeerde,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen tot een geldboete van f 25,— subsidiair vijf dagen hechtenis;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als beroepssergeant der eerste klasse van „de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 2 mei 1968 te Amsterdam „als eigenaar en bestuurder van een vierwielig motorrijtuig (Ford Taunus „17M, gekentekend HP 27-37) daarmee heeft gereden over de voor het „openbaar rijverkeer openstaande weg de De Ruijterkade, terwijl dat „motorrijtuig niet voldeed aan de in artikel 65 sub k van het Wegenver- „keersreglement gestelde eis ten aanzien van de inrichting, dat het niet „mocht zijn voorzien van scherpe uitstekende delen, welke onnodig zijn „en ingeval van botsing of aanrijding verwondingen kunnen veroorza- „ken, aangezien dat motorrijtuig alstoen aldaar aan de achterzijde was „voorzien van twee onder een hoek van ongeveer 45° naar buiten uit- „stekende scherp gepunte en niet flexibele antennes, niet — althans waar- „van een niet — aangesloten op een autoradio”;

Overwegende, dat uit een verklaring van werkelijke dienst d.d. 7 augustus 1968, opgemaakt door de commandant Staf-staf-verzorgings-compagnie Intendanceschool te Bussum blijkt, dat beklaagde op voornoemd tijdstip sedert 3 september 1958 als vrijwillig dienend militair van de Koninklijke Landmacht wiens dienstverband hem tot doorlopende werkelijke dienst verplicht in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat beklaagde ter terechtzitting zakelijk weergegeven onder meer heeft verklaard:

Terwijl ik in werkelijke dienst was als beroepssergeant der eerste klasse van de Koninklijke Landmacht, heb ik op 2 mei 1968 te Amsterdam als bestuurder en eigenaar van een vierwielige personenauto, merk Ford Taunus type 17M, voorzien van het kenteken HP 27-37, daarmee gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de De Ruijterkade. Genoemde Taunus was toen voorzien van twee op de beide achterzij-kanten aangebrachte antennes, welke onder een hoek van ongeveer 45° naar boven en naar achteren gericht waren en uitgeschoven konden worden.

Van deze antennes was er slechts één, namelijk die aan de rechterzijde van de auto, aangesloten op het radio-ontvangtoestel dat zich in de auto bevond toen ik deze kocht. Op de andere antenne is nimmer een antennekabel aangesloten geweest en deze antenne zat uitsluitend voor de sier op de auto. De antennes liepen van boven conisch uit. De antenne aan de rechterzijde van de auto is afgebroken, toen op 2 mei 1968 op de De Ruijterkade te Amsterdam een bestuurster van een bromfiets tegen mijn auto is opgebotst en vervolgens op de antenne is gevallen. Deze antenne is toen in de keel van de genoemde bestuurster gedrongen en heeft haar verwond;

Overwegende, dat een proces-verbaal no 2-27238, op afgelegde ambts-eed opgemaakt en op 10 mei 1968 gesloten door F. de Ruigh en J. H. Keur, respectievelijk hoofdagent en agent van gemeentepolitie te Amsterdam, zakelijk weergegeven onder meer inhoudt:

a. als verklaring van *verbalisanten*:

dat zij hebben bevonden, dat op 2 mei 1968 te omstreeks 17.20 uur een ongeval had plaatsgevonden op de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande de De Ruijterkade te Amsterdam; dat bij dit ongeval waren betrokken een vierwielig motorrijtuig, Taunus 17M, gekentekend HP 27-37, waarvan aan de rechterachterzijde de antenne was afgebroken en een bromfiets Mobylette; dat de bromfietsster met een antenne in haar keel is overgebracht naar het Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam;

b. als op 2 mei 1968 aan 1e verbalisant afgelegde verklaring van *Sjoerd Jans Eier*, oud 39 jaar:

Op 2 mei 1968 te ongeveer 17.20 uur, reed ik als bestuurder van een vierwielig motorvoertuig op de De Ruijterkade te Amsterdam, komende uit de richting van de Singel en gaande in de richting van de Westerdoks-

sluis. Ik reed achter de personenauto, gekentekend HP 27-37. Ik zag dat de bruglichten voor de Westerdokssluis op stop gezet werden en de bomen gesloten. Ook zag ik dat de bestuurder van de voor mij rijdende HP 27-37 geleidelijk zijn auto tot stilstand bracht. Gelijk daarna zag ik dat de bestuurster van een bromfiets onze auto's rechts inhaalde. De ruimte was daarvoor erg beperkt. Toen zag ik dat het voorwiel van die bromfiets het rechtsgelegen trottoir raakte. Hierdoor verloor de bromfietsster haar evenwicht en viel naar links boven op de rechterachterzijde van de HP 27-37. Zij viel met haar mond op de rechts achter bevestigde antenne die bij de voet afbrak. Daarna viel zij met die antenne in haar mond op het wegdek;

c. als verklaring van *verbalisanten*:

Op de linkerachterzijde van de bij de aanrijding betrokken auto bevond zich — voor zover wij dit althans konden waarnemen — een antenne van eenzelfde model als die welke zich in de mond van het slachtoffer bevond. De zich op de linkerachterzijde van de auto bevindende antenne bleek van een bijzonder stevige constructie te zijn, onder een hoek van ongeveer 45 graden op het linker achterspatbord van de auto aangebracht, zó, dat de scherpe punt van deze antenne in de richting van de achterzijde van de auto wees;

Overwegende, dat een proces-verbaal nr 2-27238 a, op afgelegde ambtsead opgemaakt en op 6 juni 1968 gesloten door J. M. E. Mulder, hoofdagent van gemeentepolitie te Amsterdam, zakelijk weergegeven ondermeer inhoudt:

a. Als op 29 mei 1968 aan verbalisant afgelegde verklaring van *Linda Ada Wennemers*:

Op 2 mei 1968, te omstreeks 17.20 uur, reed ik, als bestuurster van mijn bromfiets hiermede op de rijbaan van de De Ruijterkade te Amsterdam, komende vanuit de richting van het Havengebouw en gaande in de richting van de nabij de Westerdoksdijk gelegen brug. Ik herinner mij dat op de rijbaan van de De Ruijterkade enkele auto's reden, eveneens komende vanuit de richting van het Havengebouw en gaande in de richting van bedoelde brug. Ik reed op een gegeven moment rechts van die auto's. Ik hoorde de bel van de brug rinkelen. Ik keek in de richting van de brug en zag dat de afsluitbomen van de brug omlaag gingen. Ik keek hierna weer onmiddellijk naar het weggedeelte onmiddellijk voor mij. Ik had toen erg in een personenauto welke zich schuin links voor mij bevond. Die personenauto stond toen stil. De ruimte ter rechterzijde van die auto was te krap, om welke reden ik mijn bromfiets afremde. Ik weet dat ik ergens tegenop reed. Ik vloog over mijn stuur heen en viel op de weg. Ik bemerkte toen dat ik iets in mijn mond had zitten. Van omstanders vernam ik dat dat voorwerp een antenne was. Ik werd met een ambulance-auto naar het Wilhelmina Gasthuis overgebracht. Aldaar heeft men de antenne verwijderd.

b. Als verklaring van *verbalisant*:

Op 27 mei 1968 begaf ik mij naar het Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam. Men gaf mij een antenne enkele ogenblikken in handen. Aan het model van de antenne bleek mij dat deze ongeveer onder een hoek van 45 graden op de achterzijde van een auto gemonteerd moet zijn geweest en naar de achterzijde van die auto toe gericht. Het bleek mij dat het onderste gedeelte van de antenne van een bijzonder stevige constructie was en onbuigbaar;

Op 4 juni 1968 begaf ik mij in gezelschap van de sergeant der eerste klasse P. J. L. in diens auto naar het Hoofdbureau van politie te Amsterdam; op het linkerachterspatbord van laatstgenoemde auto bevond zich nog een antenne; deze antenne bleek inschuifbaar te zijn. L. verklaarde mij dat de beide antennes op het moment van de botsing ingeschoven waren. Het bleek mij, dat de antenne op het linkerachterspatbord in ingeschoven toestand onbuigbaar was. Deze antenne bevond zich ongeveer onder een hoek van 45 graden op het spatbord, waarbij de punt van de antenne in de richting van de achterzijde van de auto wees. Het bleek mij dat de antenne op het linkerachterspatbord van precies hetzelfde model was als die welke mij in het Wilhelminagasthuis voor enkele ogenblikken ter hand gesteld was. Hierna werd de op het linkerachterspatbord van deze auto gemonteerde antenne van de auto verwijderd en stelde L. mij deze antenne ter hand. De mij afgegeven autoantenne werd door mij in beslag genomen;

Overwegende, dat het Hof heeft waargenomen, dat hoger genoemde in beslag genomen antenne, welke ter terechtzitting aanwezig was, in ingeschoven toestand zonder voetstuk omstreeks 28 cm lang en in het geheel niet buigzaam was; voorts, dat deze antenne aan het bovenuiteinde was voorzien van een knop, conisch van vorm en in een punt uitlopend, terwijl aan het voetstuk aan het onderuiteinde van deze antenne twee van schroefdraad voorziene buisjes vast waren bevestigd, op welke buisjes moeren waren gedraaid;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande, dat het ten laste gelegde feit heeft plaatsgevonden op 2 mei 1968 en dat van de in deze tenlastelegging bedoelde antennes er één niet aangesloten was op een autoradio;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„*Overtreding van artikel 13 lid 1 aanhef en sub c van het wegenverkeersreglement*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij genoemd wetsartikel junctis de artikelen 65 aanhef en sub k en 124 van het Wegenverkeersreglement;

Overwegende, dat de raadvrouwe van beklagde onder meer nog heeft betoogd:

1. dat de antennes van beklaagdes auto niet scherp waren, evenmin als de knop van een speld zulks is;
2. dat deze antennes flexibel waren, immers een van deze antennes brak af bij het ongeval;
3. dat deze antennes bestemd waren voor gebruik van de in beklaagdes auto aanwezige radio en derhalve niet als onnodig op deze auto aangebracht mogen worden aangemerkt;

Overwegende, dat het Hof dit betoog verwerpt, omdat naar 's-Hofs mening:

1. meergenoemde antennes wel als scherp moeten worden aangemerkt nu uit bovenstaande bewijsmiddelen is gebleken, dat de beide antennes identiek waren en de ter terechtzitting aanwezige antenne in ingeschoven toestand was voorzien aan de bovenzijde van een knop, conisch van vorm en in een punt uitlopend, terwijl zulks ook nog kan worden afgeleid uit het letsel hetwelk L.A. Wennemers bij het in de bewijsmiddelen vermeld ongeval heeft bekomen;

2. voornoemde antennes niet flexibel waren, omdat uit de voormelde bewijsmiddelen volgt, dat de beide antennes ten tijde van het tenlastegelegde gebeuren waren ingeschoven en in deze toestand onbuigzaam; dat dit onbuigzaam zijn van deze antennes in deze toestand door het afbreken van een dezer antennes bij hoger aangeduid ongeval eerder wordt bevestigd dan weersproken;

Overwegende, dat ook het betoog, voorzover vermeld sub 3, niet kan worden aanvaard; dat n.l. de enkele omstandigheid, dat de antennes bestemd waren voor gebruik van de in de auto aanwezige radio en aldus — voorzover aangesloten aan die radio — een nuttige functie hadden en — voorzover niet op die radio aangesloten — een nuttige functie konden hebben voor (het gebruik van) het motorvoertuig, die delen niet stempelt tot andere dan „scherpe uitstekende delen, welke onnodig zijn” in de zin van artikel 65 aanhef en sub k van het Wegenverkeersreglement;

dat immers „scherpe uitstekende delen” als een geheel moet worden gelezen, omdat de Kroon bij de uitvaardiging van voormeld voorschrift kennelijk bedoeld heeft alleen dusdanige delen te verbieden wanneer deze onnodig zijn en bovendien ingeval van botsing of aanrijding verwondingen kunnen veroorzaken;

dat, nu het onnodig zijn van delen (mede) moet worden betrokken op het scherp uitstekend zijn daarvan, dienovereenkomstig een op zich zelf niet onnodig deel niettemin als onnodig is aan te merken, wanneer het scherp uitstekend is, zonder dat deze eigenschappen voor de functie daarvan nodig zijn;

dat er nu tal van antennes van autoradio's bestaan welke ook in ingedrukte stand niet scherp uitstekend zijn; dat echter de beide onderwerpelijke antennes als voren overwogen naar hun voorkomen (vorm en wijze en plaats van bevestiging) scherpe uitstekende delen waren en zulks,

nu dit alles voor de functie ervan niet vereist was, medebrengt dat die antennes zijn aan te merken als „scherpe uitstekende delen, welke on„nodig zijn” in de zin van meergenoemd voorschrift;

dat bij deze uitlegging onbesproken kan blijven de vraag of de niet op de radio aangesloten antenne een op zichzelf onnodig deel is;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het is begaan, mede gelet op de persoon van de beklaagde;

Overwegende, dat de in beslag genomen antenne, met betrekking tot welke het als bewezen aangenomen feit is begaan, van dien aard is, dat het ongecontroleerde bezit daarvan in strijd is met de wet of het algemeen belang en derhalve aan het verkeer dient te worden onttrokken;

Gezien, behoudens voormelde Wetsbepalingen, nog de artikelen: 2, 60 van het Wetboek van Militair Strafrecht; 23, 36a, 36b, 91 van het Wetboek van Strafrecht; 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan hoger beroep en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde tot een geldboete van *tien gulden* met bepaling dat deze geldboete bij gebreke van betaling en verhaal, zal worden vervangen door een hechtenis voor de tijd van *twee dagen*.

Verklaart onttrokken aan het verkeer de in beslag genomen antenne;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven bewezen is verklaard; spreekt hem daarvan vrij.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 26 juni 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt.-Kolonel J. C. Engelman en Kapitein T. Vrijdag;

Raadsman: Mr. A. G. Colijn.

Mishandeling: beklaagde had, toen zijn bovenbuurman in het gezamenlijk bewoonde flatgebouw (die zijn sleutels vergeten had en op die wijze trachtte zijn woning te bereiken) langs zijn balkon trachtte naar zijn ('s buurmans) balkon te klimmen en circa 4 meter boven de be-

gane grond hing, deze met de geschoeide voet tegen de handen geschopt, waardoor deze buurman aan de vingers bloedend verwond werd.

14 dagen gevangenisstraf, voorwaardelijk, en f 75,— boete, onvoorwaardelijk.

(W.Sr. art. 300).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. V. N., geboren 21 oktober 1917, adjudant-onderofficier, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als sergeant-majoor van de Koninklijke „Landmacht, op of omstreeks 13 april 1968 te Amersfoort opzettelijk „krachtdadig R. Woudstra (die via een balkon van de woning van be- „klaagde zijn eigen woning probeerde te bereiken en die met zijn han- „den aan de spijlen van dat balkon hing) tegen diens vingers heeft ge- „trapt, waardoor deze pijn ondervond en een van zijn vingers bloedend „werd verwond”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij op 13 april 1968 in werkelijke dienst was als beroepssergeant-majoor der Koninklijke Landmacht; dat hij die dag te omstreeks 18.30 uur constateerde, dat zijn bovenbuurman R. Woudstra aan de buitenzijde van het balkon van zijn woning aan . . . te Amersfoort naar boven klom teneinde zijn eigen woning te bereiken; dat Woudstra hing met de handen aan de betonnen spijlen van het raamwerk van zijn balkon aan de buitenzijde daarvan; dat hij zelf ook op dat balkon ging;

Overwegende, dat als getuige ten processe zakelijk heeft verklaard:

Reindert Woudstra,

dat hij op 13 april 1968 omstreeks 18.05 uur via de achterbalkons van de woningen beneden de zijne naar boven klom langs de open-gewerkte balkonconstructie van de balkons om zijn eigen balkon en woning, perceel . . . te Amersfoort, te bereiken; dat hij daarbij langs het balkon van zijn benedenbuurman P. V. N. moest klimmen; dat, terwijl hij aldus naar boven klauterde langs het balkon van N. en terwijl hij zich met beide handen vast hield aan de betonnen spijlen van de balkonconstructie, N. scheldend diens balkon opkwam en hem toeriep: „Ik trap je van mijn balkon af”; dat N. direct daarop de daad bij het woord voegend, krachtig met de geschoeide rechtervoet tegen de vingers van zijn linkerhand trapte, waardoor zijn linkermiddelvinger en -ringvinger werden verwond en hij pijn ondervond; dat de middelvinger aan de buitenzijde werd gekneusd en aan de binnenzijde met een snee bloedend werd verwond, doordat hij daarmee door de trap van N. met kracht op de scherpe rand van de betonnen spijl, waaraan hij zich vast

hield, werd gedrukt, terwijl van de ringvinger het 2e gewricht gekneusd werd; dat hij van deze verwondingen nog dagen pijnlijk last heeft gehad en zich daarvoor onder doktersbehandeling heeft gesteld, waarbij de dokter nog splinters beton uit de wond heeft verwijderd;

Evert Jacobus van Es,

dat hij op een dag medio april 1968 vanuit zijn woning, . . . te Amersfoort, kijkend naar het op omstreeks 50 meter daarvan gelegen flatgebouw waarin N. en daarboven Woudstra wonen, zag, dat Woudstra aan de buitenzijde van de betonconstructie van het balkon van de woning van N. naar boven trachtte te klimmen, zich daarbij met beide handen vasthoudende aan de betonnen spijlen van de betonconstructie; dat hij zag, dat N. op het balkon staande hevig tegen Woudstra te keer ging en daarbij slaande en schoppende bewegingen maakte in de richting van de plaatsen waar Woudstra met de handen de spijlen van de betonconstructie vasthield; dat hij ook zag dat Woudstra daardoor gedwongen was beurtelings zijn handen los te laten en te verplaatsen; dat hij zag dat Woudstra wanhopige pogingen deed om, hangend omstreeks 4 meter boven de begane grond, zich vast te blijven houden, terwijl het hem duidelijk was dat N. trachtte te verhinderen dat Woudstra naar boven kon klimmen naar diens balkon;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 3 mei 1968, opgemaakt door Petrus Roelof de Keijzer, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, brigade Amersfoort, zakelijk inhoudt als verklaring van: *Robert Goldsweer,*

dat hij op 13 april 1968 met zijn oom R. Woudstra is wezen rijden; dat zijn oom, toen zij om 18.00 uur terug kwamen bij de woning van zijn oom, . . . te Amersfoort, merkte, dat hij de verkeerde sleutels had meegenomen, zodat hij de voordeur niet kon openen en dus niet in zijn huis kon komen; dat zijn oom toen via de betonnen balkonafzettingen aan de achterkant van de flat naar boven moest klimmen om via het balkon en de keukendeur binnen te kunnen komen; dat zijn oom dit deed; dat hij, toen zijn oom bezig was langs het balkon van de eerste verdieping te klimmen, zag, dat een man, die hij herkende als de benedenbuurman van zijn oom, op het balkon verscheen; dat hij zag, dat deze man met een van zijn voeten tegen de handen van zijn oom trapte, die de betonnen spijlen vast omklemd hield; dat zijn oom, toen hij de voordeur had geopend, vertelde, dat de benedenbuurman zijn vinger stuk getrapt had; dat hij zag, dat de vinger bloedde; dat hij tijdens de klimpartij van zijn oom op de begane grond stond achter de flat en door het hekwerk van het balkon goed kon waarnemen wat er op het balkon gebeurde;

Overwegende, dat blijkens een schriftelijke geneeskundige verklaring d.d. 18 april 1968, opgemaakt en afgegeven door P. Bangma, arts, deze op 13 april 1968 te ongeveer 20.00 uur te Amersfoort geneeskundige

hulp heeft verleend aan Reindert Woudstra en daarbij bij deze vingerletsel heeft waargenomen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemde geneeskundige verklaring slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„*mishandeling*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende daarbij, dat de ten laste gelegde en bewezenverklaarde mishandeling gepaard ging met de mogelijkheid van ernstig lichamelijke letsel voor de omstreeks 4 meter boven de begane grond hangende getuige Woudstra;

Overwegende, dat daartegenover getuige Woudstra door wederom via beklagdes balkon naar het zijne te klimmen provocerend optrad, gezien de jarenlange gespannen verhouding tussen zijn gezin en dat van beklagde;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 14 dagen, voorwaardelijk, met een proeftijd van 1 jaar en voorts, onvoorwaardelijk, tot betaling van een geldboete van f 75,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 15 dagen — *Red.*).

TUCHTRECHTSPRAAK

Commandant 1 divisie „7 december”

Beschikking van 13 september 1968

De commandant van de 42e Pantserinfanteriebrigade had een dpl. soldaat der eerste klasse - chauffeur gestraft met 10 dagen licht arrest terzake van: „het als chauffeur zonder noodzaak de voor zijn militaire „voertuig, een Volkswagen combi, toegestane maximum-snelheid van „80 km/u met ongeveer 15 km/u overschreden”, én daarbij tévens toegepast de maatregel, waarbij deze soldaat voor de tijd van 3 maanden de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen ontzegd werd.

De soldaat klaagde over de hem opgelegde straf én over de daarbij toegepaste maatregel.

De beklagmeerdere had uit het door hem gehouden onderzoek niet de overtuiging geput, dat klager zich aan het bestrafte feit had schuldig gemaakt; hij deed op grond van art. 66 (1) W.K. de strafoplegging teniet, en trok onder verwijzing naar art. 9, lid 4 R.K. de tegen de soldaat-chauffeur genomen maatregel in.

(W.K. art. 66 (1); R.K. art. 9 (4)).

De Generaal-Majoor . . . , commandant van de 1 Divisie „7 Decem- „ber”;

Gezien het beklagschrift van de dienstplichtig soldaat der eerste klasse J. (rnr . . .), ingedeeld bij de Stafstafverzorgingscompagnie van het 43e Pantserinfanteriebataljon, houdende de op 30 augustus 1968 kenbaar gemaakte wens zich te beklagen over de straf van 10 dagen licht arrest en de daarbij toegepaste maatregel van ontzegging militaire motorrijtuigen te besturen voor de tijd van drie maanden, terzake van het als chauffeur zonder noodzaak de voor zijn voertuig toegestane maximum-snelheid van 80 km met ongeveer 15 km overschreden hebben, welke straf hem is opgelegd en ter kennis gebracht op 27 augustus 1968 door de Brigade-Generaal . . . , commandant van de 42e Pantserinfanteriebrigade;

Gehoord de klager en als getuigen de sergeant-majoor A. de Jong en de kapitein F. R. E. J. Straatman;

Gezien de op de zaak betrekking hebbende bescheiden, waaronder een rapport, op 20 augustus 1968 opgemaakt door de wachtmeester I P. L. Kroon van de Brigade Nunspeet van de Koninklijke Marechaussee;

Overwegende, dat klager zich heeft beklagd over de opgelegde krijgstuchtelijke straf, zowel wat de straf zelve als wat het hem blijkens de omschrijving van de strafreden verweten feit betreft, alsmede over de in verband daarmee toegepaste maatregel van ontzegging van de

bevoegdheid militaire motorvoertuigen te besturen voor de tijd van drie maanden, welk beklag is te beschouwen als een beklag ex art. 9 van het R.K.;

Overwegende, dat de wachtmeester I der Koninklijke Marechaussee P. L. Kroon van de brigade Nunspeet op 20 augustus 1968 in het door hem opgemaakte, hierboven vermelde rapport onder meer zakelijk heeft verklaard, dat hij op 19 augustus 1968, rijdende op een oprit naar de Rijksweg no 28, ter hoogte van het viaduct Eperweg te Nunspeet, klager met een militaire Volkswagen-combi met grote snelheid in de richting van Zwolle naar Amersfoort heeft zien rijden; dat uit dit rapport voorts blijkt, dat de wachtmeester, zelf eveneens op genoemde rijksweg gekomen, een achtervolging van klager heeft ingezet; dat de wachtmeester heeft verklaard, dat hij bij deze achtervolging klager eerst na een afstand van ongeveer 15 km te hebben moeten afleggen, heeft kunnen bereiken, niettegenstaande hij op topsnelheid, te weten 110 km/uur, was gaan rijden; dat tijdens de achtervolging, waarbij de afstand tussen de door hem en de door klager bestuurde auto gelijk bleef, regelmatig inhalende burger-motorvoertuigen tussen hem en klager kwamen te rijden; dat klager hem, toen hij, rapporteur, klager tenslotte had ingehaald en had doen stoppen, heeft verklaard met een constante snelheid van ongeveer 95 km/uur te hebben gereden;

Overwegende, dat, alhoewel het rapport aan duidelijkheid wel wat te wensen overlaat, daaruit wel een beeld kan worden gevormd van de verkeerssituatie ten tijde en ter plaatse als daarin vermeld;

Overwegende, dat klager onder meer zakelijk heeft verklaard, dat hij ter plaatse en ten tijde als in eerder bedoeld rapport vermeld, beslist niet met een snelheid van 100 en zelfs niet met een snelheid van 90 km/ uur heeft gereden; dat hij weliswaar niet steeds op de snelheidsmeter heeft gelet, doch dat dit ook niet nodig was, omdat hij de door hem bestuurde militaire combi kende en derhalve wist, dat deze auto in beladen toestand, waarin zij toen verkeerde, zelfs met zogenaamd „plank-gas” niet een snelheid van 90 km/uur kon halen; dat hij er van uitging en van uit mocht gaan, dat hij niet aanmerkelijk meer dan 80 km/uur reed, omdat hij niet met „plank-gas” reed, in de eerste plaats niet, omdat hij dit als autobestuurder een voor de motor onjuiste manier van rijden vindt en in de tweede plaats niet, om de eenvoudige reden, dat hij daartoe met zijn voet een te ongemakkelijke houding zou hebben moeten aannemen; dat hij aan de wachtmeester Kroon niet heeft verklaard met een constante snelheid van 90 à 95 km/uur te hebben gereden, althans niet bedoeld heeft dit te verklaren, doch wel heeft gezegd, althans bedoeld heeft te zeggen, dat zijn snelheidsmeter vrijwel constant op 90 à 95 km/uur heeft gestaan; dat hij, zo hij al op een gegeven moment zijn snelheid zou hebben verminderd — wat hij zich echter niet kan herinneren — hij dit beslist niet heeft gedaan, omdat hij

de combi van rapporteur van achter zich zag naderen; dat hij van de aanwezigheid van de rapporteur eerst kennis kreeg doordat een der inzittenden zeide: „de marechausee zit naast ons” of woorden van een dergelijke strekking; dat hij, toen hij opdracht tot stoppen kreeg, slechts een controle verwachtte;

Overwegende, dat de sergeant-majoor der Militaire Administratie A. de Jong (nr 24.06.04.015) onder meer zakelijk heeft verklaard, dat hij als voertuigcommandant gezeten was rechts naast klager, toen deze op 19 augustus 1968 als bestuurder van een militaire Volkswagen-combi daarmede reed van Assen naar Bergen op Zoom; dat zich toen als mede-inzittenden nog vijf andere dienstplichtige soldaten in deze auto bevonden, dat deze soldaten en ook klager naar Bergen op Zoom werden vervoerd om aldaar de zware militaire vaardigheidsproeven af te leggen; dat hij, daar hij bedoeld team getraind had, als coach werd meegezonden; dat onderweg en in ieder geval tussen Zwolle en het punt, waar klager werd staande gehouden, de vaardigheidsproeven en de kansen van slagen onder elkaar nogal werden besproken; dat hij daardoor als vanzelf niet bijzonder heeft gelet op de snelheid, waarmede klager reed; dat hij dit mede niet heeft gedaan, omdat hij vond, dat klager met normale snelheid reed; dat hij weliswaar zelf geen auto kan besturen, maar zich toch wel enig idee kan maken over snel of niet snel rijden door zijn ervaring als inzittende van een auto; dat hij, toen op een gegeven moment een der inzittenden zeide: „de marechausee zit naast ons” en klager daarna de opdracht tot stoppen ontving, beslist niet verwachtte, dat dit was omdat klager te hard gereden zou hebben;

Overwegende, dat de Kapitein F. R. E. J. Straatman (nr 33.08.06.351), compagniescommandant van klager, onder meer heeft verklaard, dat, nadat het rapport betreffende klager's snelheidsovertreding was ontvangen, de Volkswagen-combi, die door klager was bestuurd, door een wachtmeester van de brigade Assen van de Koninklijke Marechaussee is getest, in het bijzonder wat de functionering van de snelheidsmeter betreft; dat bij deze test is geconstateerd, dat de door deze meter aangewezen snelheid hoger was dan de werkelijke; dat onder meer bij een aangewezen snelheid van respectievelijk 50, 70, en 100 km/uur de werkelijke snelheid bedroeg 48,7, 60 en 81,8 km/uur; dat daarbij tevens bleek, dat de snelheid van de combi niet hoger was op te voeren, dan het op de meter daarbij aangewezen getal 100;

Overwegende, dat in het verslag van de strafoplegger, de Brigade-Generaal . . . , van het door deze gehouden onderzoek onder meer wordt vermeld, dat klager door zijn compagnies- als wel zijn bataljonscommandant wordt beoordeeld als een voortreffelijk militair en een goed chauffeur;

Overwegende, dat bij het thans gehouden onderzoek aanzienlijke tegenstrijdigheden naar voren zijn gekomen en wel in die mate, dat, hoe-

zeer ook bewust van de waarde, welke in het algemeen aan rapportages van de opsporingsambtenaren dient te worden toegekend, uit dit onderzoek niet de overtuiging kan worden geput, dat klager zich aan het bestrafte feit heeft schuldig gemaakt;

Overwegende hierbij met name, dat de rapporteur kennelijk gemeend heeft, dat hij uit het feit, dat hij klager niet in korte tijd heeft kunnen inhalen, de conclusie mocht trekken, dat klager ongeveer even snel reed als hijzelf, welke redenering onjuist geacht moet worden, gezien de door rapporteur zelf geschetste verkeersomstandigheden nl. het herhaaldelijk zelf ingehaald worden door andere auto's die zich tussen zijn auto en die van klager invoegden, waardoor hij uiteraard zijn eigen snelheid herhaaldelijk zal hebben moeten minderen;

Overwegende, dat de strafoplegging derhalve niet gehandhaafd kan blijven;

Overwegende, dat derhalve de reden voor de ontzegging aan klager van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen moet geacht worden ook niet aanwezig te zijn geweest, zodat ook deze maatregel dient te worden opgeheven;

Overwegende, dat, nu er geen voorschriften zijn betreffende de wijze van beslissen op een beklag ex artikel 9 R.K. en de bovenbedoelde maatregel bij snelheidsovertreding door een militair chauffeur aan de strafoplegging dwingend is verbonden, er geen bezwaar geacht kan worden te bestaan, gezien bedoelde connexiteit, omtrent deze maatregel te beslissen in de beschikking op het beklag over de strafoplegging;

Beschikking op het beklag:

Doet de strafoplegging teniet;

Verstaat, dat de ontzegging aan klager tot het besturen van militaire motorvoertuigen zal worden ingetrokken;

Bepaalt, dat een afschrift van deze beschikking zal worden uitgereikt aan klager en voorts, dat afschriften zullen worden gezonden aan de strafoplegger en aan de Bevelhebber der Landstrijdkrachten.

NASCHRIFT

De dpl. soldaat-chauffeur, klager in bovenstaande beschikking, had 2 klachten ingediend, resp. over de hem opgelegde straf van 10 dagen licht arrest en over de toegepaste maatregel, waarbij de strafoplegger hem gedurende 3 maanden de bevoegdheid tot het besturen van militaire motorrijtuigen had ontzegd. Over beide klachten beschikte de beklagmeerdere in één beklagbeschikking. Dit was in het onderhavige geval — nu de beklagmeerdere de strafoplegging én de toegepaste maatregel óngedaan maakte — praktisch en niet onbegrijpelijk, gezien mede het nauwe verband dat er tussen de bestraffing en de toegepaste maatregel bestond; aan beide lag dezelfde misdraging ten grondslag: het te

snel rijden met het militaire motorrijtuig, welke uit verschillend oogpunt was benaderd.

Formeel komt het ons echter juister voor, indien de beklagmeerdere in voorkomend geval twee afzonderlijke beschikkingen zou nemen. Immers én voor een beklag over een strafoplegging én voor een beklag over een toegepaste maatregel (onbillijke behandeling) gelden afzonderlijk voorgeschreven procedures. Zo heeft een gestrafte een tweevoudig recht van beklag, terwijl een militair die vermeent onbillijk te zijn behandeld, slechts een enkelvoudig recht van beklag toekomt. (W.K. art. 61-67; R.K. art. 9, lid 4). Men leze in dit verband de overwegingen betreffende beklag over een onbillijke behandeling enz. in de beschikking van de Commandant der Mariniers van 30 september 1968 (blz. 109 e.v. hiervóór).

Ontzegging van de bevoegdheid aan militaire chauffeurs militaire motorrijtuigen te besturen als verkeersveiligheidsmaatregel.

De strafoplegger, die van mening was, dat de snelheidsovertreding (overtreding van art. 167 W.M.Sr.) voor krijgstuchtelijke afdoening vatbaar was, strafte de dpl. soldaat-chauffeur van de volkswagen combi, waarmede deze de voor dit motorrijtuig voorgeschreven maximum snelheid van 80 km/u met 15 km/u zou hebben overschreden, met 10 dagen licht arrest; daarnevens paste hij nog een ingrijpende maatregel toe door de chauffeur gedurende 3 maanden de bevoegdheid te ontzeggen militaire motorrijtuigen te besturen.

De beklagmeerdere overwoog naar aanleiding van het beklag over de opgelegde straf en over de toegepaste maatregel o.m., dat uit het gehouden onderzoek niet de overtuiging kon worden geput, dat klager zich aan het bestrafte feit had schuldig gemaakt; dat de strafoplegging derhalve niet gehandhaafd kon blijven; dat op die grond de reden voor de ontzegging van de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen geacht moet worden niet aanwezig te zijn geweest, zodat deze maatregel diende te worden opgeheven.

De strafoplegger had met de opgelegde krijgstuchtelijke stráf kennelijk beoogd de chauffeur in te scherpen om de militaire rijvoorschriften enz. nauwgezet na te leven en dat zorgeloos onverantwoord omgaan met militaire motorrijtuigen niet geduld kan worden in verband met de verkeersveiligheid en het in goede staat houden van het militaire motormaterieel.

Wat was echter het doel, de betekenis van de naast de opgelegde krijgstuchtelijke straf toegepaste maatregel van 3 maanden ontzegging van de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen?

De Wet op de Krijgstucht, welke o.m. de krijgstuchtelijke straffen en de bevoegdheid van de tot straffen bevoegde meerderen regelt, kent niet een krijgstuchtelijke hoofd- of bijkomende straf ontzegging van de be-

voegdheid militaire motorrijtuigen te besturen. De tot straffen bevoegde meerdere is derhalve niet bevoegd tot het opleggen van een dergelijke krijgstuchtelijke straf. Om dit duidelijk vast te leggen bepaalt art. 29 Regl. Kr. ten overvloede dat het opleggen van andere straffen dan die welke de Wet op de Krijgstucht noemt, verboden is.

Dit verbod staat evenwel het treffen van „maatregelen” — mits géén straf — niet in de weg, onder voorbehoud dat bedoelde maatregelen door de daartoe bevoegde meerderen genomen worden, en blijven binnen de grenzen van het gestelde in art. 10 Regl. Kr., d.w.z. gegrond zijn op rede en billijkheid.

In zijn beschikking van 4 juni 1947, Chef van de Generale Staf, Sectie G VI, Bureau A, Nr. 1003 „Ontzegging militaire rijbevoegdheid”, (L.O. 1947 - Nr. 185) overwoog de toenmalige Minister van Oorlog de wenselijkheid in het belang van de verkeersveiligheid regelen te stellen, volgens welke aan militairen ook op andere wijze dan bij rechterlijke uitspraak, de bevoegdheid tot het besturen van motorrijtuigen kan worden ontzegt, en bepaalde daarbij o.m. het volgende:

(Artikel) 1. De bevoegdheid tot het besturen van militaire motorvoertuigen kan worden ontzegt:

a. indien de militair zonder het voor de militair vereiste verantwoordelijkheidsbesef de geldende verkeersnormen, -voorschriften en -legerorders overtreedt, ongeacht of hierbij aan of door personen of zaken schade is toegebracht of geleden;

b. indien de militair is betrokken bij een aanrijding, waarbij schade aan rijksmotorvoertuigen is ontstaan, tenzij hij kan aantonen, dat de aanrijding niet aan zijn schuld is te wijten;

c. indien de militair het onderhoud van of het toezicht op het hem toevertrouwde motorvoertuig op zodanige wijze verwaarloost, dat hierdoor schade voor het Rijk kan ontstaan of dat het motorvoertuig gevaar oplevert voor het verkeer;

d. in andere door de Minister van Oorlog te bepalen gevallen.

(Artikel) 2. De bevoegdheid tot het besturen van militaire motorvoertuigen kan, behoudens het gestelde in het tweede lid van dit artikel, uitsluitend door de Minister van Oorlog, hetzij ambtshalve, hetzij na advies van de Commissie ontzegging militaire rijbevoegdheid¹⁾ worden ontzegt.

De bevoegdheid tot het besturen van militaire motorvoertuigen kan voorts tijdelijk voor een tijdsduur van ten hoogste drie maanden, in de in Artikel 1 bedoelde gevallen door de laagste tot straffen bevoegde meerdere en alle boven deze gestelde commandanten van de militair

¹⁾ L.O. 1947 Nr. 184. Instelling van de Commissie ontzegging militaire rijbevoegdheid.

worden ontzegd, voor zover niet anders wordt bepaald, enz.

Een chauffeur kan dus, wanneer een van de in Artikel 1 bedoelde gevallen zich voordoet, deswege krijgstuchtelijk (c.q. strafrechtelijk) worden gecorrigeerd, terwijl hem bovendien definitief of tijdelijk de bevoegdheid tot het besturen van militaire motorrijtuigen kan worden ontzegd.

Het is begrijpelijk dat de Minister van Defensie, die aan de Staten-Generaal verantwoordelijk is voor het te zijner beschikking staande militaire motormaterieel en voor misdragingen van leden van de krijgsmacht verantwoordelijk is voorzover van hem afhangt, de te zijner beschikking staande militaire motorrijtuigen niet kan en niet mag toevertrouwen aan chauffeurs, die daarvoor over geen of onvoldoende verantwoordelijkheidsbesef beschikken. Men vertrouwt zijn particuliere eigendommen ook niet toe aan lieden, die daarvoor geen verantwoordelijkheidsgevoel hebben.

Wanneer de Minister de bevoegdheid om militaire motorrijtuigen te besturen ontzegt (definitief), omdat Zijne Excellentie op grond van de aangegeven gevallen de chauffeur het besturen van militaire motorrijtuigen niet langer toevertrouwt, is daardoor het besturen van militaire motorrijtuigen voor de betrokken chauffeur voor goed afgelopen. De chauffeur zal daarvan mogelijk meer of minder leed ondervinden; dit leed is echter een gevolg van 's mans laakbaar gedrag, een nevenwerking, doch is niét bedoeld om hem leed toe te brengen, hetgeen met de hem opgelegde krijgstuchtelijke straf wél het geval is; de ontzegging is bedoeld in het belang van de verkeersveiligheid en het behoud van een deugdelijk militair motorrijtuigenpark. De ervaring heeft geleerd, dat hiervan in belangrijke mate preventieve werking uitgaat.

Wanneer de tot straffen bevoegde meerdere echter de chauffeur tijdelijk de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen ontzegt — zonder meer — op grond van een der gevallen als bedoeld in Artikel 1, dan zou het gemis aan vertrouwen, waarop de ontzegging is gebaseerd, zich vanzelf moeten herstellen door het enkele tijdsverloop. Dit nu komt ons niet waarschijnlijk voor. Daarom menen wij dat aan de regeling van de tijdelijke ontzegging van de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen in de ministeriële regeling „Ontzegging militaire rijbevoegdheid” een essentieel element ontbreekt.

Zoals de beschikking thans luidt kunnen wij ons niet aan de indruk onttrekken dat de tijdelijke ontzegging van de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen — zonder meer — niet anders is dan een „verkapte straf” naast de eigenlijke krijgstuchtelijke strafoplegging, welke in strijd is met art. 29 Regl. Kr. volgens welke het opleggen van andere straffen dan die welke in de Wet op de Krijgstucht zijn genoemd, verboden is (en ook in strijd met art. 38 W.K.).

Het bevel van de tot straffen bevoegde meerdere waarbij deze de tij-

delijke ontzegging bepaalt, moet ingevolge art. 10 Regl. Kr., een A.M.v.B., gegrond zijn op rede en billijkheid. Het is o.i. in strijd met de rede indien men ervan uitgaat dat het gestelde gemis aan vertrouwen vanzelf door het enkele tijdsverloop zou verdwijnen.

Het gemis aan vertrouwen in de chauffeur op de in Artikel 1 genoemde gronden was aanleiding om hem tijdelijk de bevoegdheid te ontzeggen militaire motorrijtuigen te besturen. Wil de chauffeur geacht worden dat vertrouwen weer te hebben herkregeen, dan zal daarvoor een grond, een aanleiding aanwezig moeten zijn. Daarom zou de tot straffen bevoegde meerdere, die de tijdelijke ontzegging van de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen beveelt, in de ministeriële beschikking verplicht moeten worden daaraan een grond te verbinden, waaruit na het einde der ontzegging zou kunnen blijken dat het gemis aan vertrouwen niet meer geacht wordt te bestaan.

Naar omstandigheden van de gevallen als bedoeld in Artikel 1, zal aan de tijdelijke ontzegging militaire motorrijtuigen te besturen de verplichting dienen te worden verbonden, dat de betrokken chauffeur gedurende de duur der ontzegging b.v. ritten maakt onder toezicht en leiding van een daartoe geschikte instructeur, opnieuw een rijcursus volgt, in een daarvoor in aanmerking komende militaire garage wordt tewerkgesteld e.a., waaruit kan blijken dat na afloop daarvan het vertrouwen in hem geacht kan worden te zijn hersteld.¹⁾

A. F. S.

---

¹⁾ Een dergelijke verplichting zou ook aansluiten bij het gestelde in art. 4 onder d van de ministeriële beschikking van 30 oktober 1964, afd. wetgeving en publiekrecht nr. 206.198/2/G (L.O. 81/25 codenr. 6402) „Militaire rijbewijzen”, luidende: „Voor„komen dient te worden, dat een militair of burger ressorterende onder het ministerie „van defensie, wiens rijvaardigheid wegens lichaamsgebreken of gebrek aan routine „beneden het toelaatbare daalt, in het bezit blijft van zijn militaire rijbewijs.” enz.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

4 december 1968

(M.A.W. 1968/K8)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); Leden: Mr. E. H. Nuver en Mr. W. H. Schipper.

(Besluit beoordeling officieren landmacht).

Naar aanleiding van een uitspraak van de Raad werd alsnog aan klager een kennisgeving omtrent een beoordeling uitgereikt, waaruit bleek dat twee gezichtspunten met „vrij goed” waren gewaardeerd, het ene als verwachting, het andere als oordeel.

Na gemaakt bezwaar werd door verweerder beslist, dat het voor beide waarderingen als een verwachting gold.

De Raad acht niet gebleken, dat deze kwalificaties, als verwachting, op onvoldoende grondslag zouden berusten.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: X., wonende te Y., klager, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. J. Schuurmans, advocaat te 's-Gravenhage, tegen: *de Minister van Defensie*, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden N. van Duuren, referendaris aan verweerders ministerie, wonende te Berkel (Z.H.).

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde gemachtigden;
WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat omtrent klager, toenmaals reserve-kapitein der artillerie, op 29 december 1961 een beoordeling is opgemaakt ingevolge het „Besluit beoordeling officieren landmacht” — verder aan te halen als Beoordelingsbesluit — naar aanleiding van welke beoordeling hem toentertijd geen kennisgeving als bedoeld in artikel 13 van het Beoordelingsbesluit is uitgereikt;

Overwegende, dat klager (die inmiddels is benoemd tot kapitein voor speciale diensten der artillerie) bij tot verweerder gericht rekest van 25 juli 1966 er bezwaar tegen heeft gemaakt, dat hem terzake van deze beoordeling geen kennisgeving was toegezonden, welk rekest door verweerder bij schrijven van 26 augustus 1966 als volgt is beantwoord:

„Naar aanleiding van uw rekest d.d. 25 juli 1966 deel ik u het volgende mede.

„In de brief van uw gemachtigde d.d. 1 juni 1966 nr. 1521 gericht

„aan de voorzitter van het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, wordt „onder meer onder punt 6 door uw gemachtigde aan de voorzitter van „het Ambtenarengerecht verzocht „het daarheen te willen doen leiden, „„dat bedoelde beoordeling, als niet in rechte vaststaande, niet als pro- „„cesstuk zal worden aanvaard en gevoegd bij het procesdossier, dan „„wel dat aan reclamant dienaangaande het recht van verweer en be- „„roep bij Uw Gerecht zal worden verleend voorafgaande aan een be- „„slissing in het voorliggende geschil”.

„Naar aanleiding van het door uw gemachtigde in bovengenoemd „schrijven gestelde is in het door mij in aanvulling op de contra-memo- „rie d.d. 12 mei 1966, op 24 juni 1966 bij genoemd gerecht ingediend- „de schriftuur het door mij noodzakelijk geachte reeds naar voren ge- „bracht. In verband met het aan de voorzitter van het Ambtenaren- „gerecht door uw gemachtigde gerichte, hierboven aangehaalde ver- „zoek, meen ik dan ook mij verder te moeten refereren aan het oordeel „van meergenoemd gerecht.”;

dat in laatstweergegeven schrijven bedoeld werd op een door klager bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage bij klaagschrift van 30 maart 1966 ingesteld beroep met betrekking tot een inzake zijn bevordering genomen beslissing; dat genoemd Ambtenarengerecht, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 23 januari 1967, waarnaar hierbij wordt verwezen, het door klager tegen het in vorenweergegeven schrijven van verweerder d.d. 26 augustus 1966 vervatte besluit ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard; dat de Raad bij uitspraak van 12 juli, M.A.W. 1967/B 4¹), terzake van het door klager tegen genoemde uitspraak ingestelde hoger beroep als volgt heeft beslist:

„Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep;

„Verklaart gedaagdes” (thans. verweerders) „besluit tot weigering „van een kennisgeving als bedoeld in artikel 13 van het Beoordelings- „besluit nietig;

„Bepaalt, dat gedaagde” (thans: verweerder) „alsnog zulk een ken- „nisgeving aan eiser dient te verstrekken.”;

dat in 's Raads uitspraak daartoe onder meer het navolgende is overwogen:

„dat bij vorenweergegeven artikel 13 van het Beoordelingsbesluit aan „gedaagde de *plicht* is opgelegd tot het doen van een kennisgeving; dat „daarbij weliswaar, doordat in dit artikel sprake is van hetgeen van de „„officier in het belang van de dienst en/of in zijn persoonlijk belang „„moet worden verwacht”, aan gedaagde enige vrijheid dient te wor- „den gelaten ten aanzien van het beleid, met betrekking tot het uitrei- „ken van kennisgevingen te voeren, maar dit overigens niet kan afdoen

¹) Zie MRT 1967 blz. 566.

„aan de bij dat artikel opgelegde verplichting; dat het daarom met dat „artikel in strijd is, indien gedaagde, nadat een beoordelingslijst bij hem „is ingediend, de officier met geen enkele waardering uit de daarin op- „genomen beoordelingen in kennis stelt, en toch de officier voor bevoor- „dering voorbijgaat op grond of mede op grond van te laag geachte „waarderingen uit die beoordelingen; dat dit geval zich te dezen voor- „doet; dat immers eiser, die blijkens punt 36 der onderhavige beoorde- „lingslijst door de beoordelaar bij het beoordelingsgesprek op geen en- „kele tekortkoming was gewezen blijkend uit op die lijst gegeven waar- „deringen, en die van gedaagde naar aanleiding van deze beoordelings- „lijst ook geen kennisgeving had ontvangen, blijkens hetgeen uit voor- „melde contra-memorie d.d. 12 mei 1966 is weergegeven voor bevoor- „dering is voorbijgegaan met name ook op grond van waarderingen, „door de afdelingscommandant als beoordelaar op die beoordelingslijst „gesteld; dat de Raad hierbij het oog heeft alleen op die waarderingen „en niet op hetgeen in evenbedoelde contra-memorie is weergegeven als „oordeel van de groepscommandant, die de naaste chef van de beoor- „delaar was, en van de inspecteur der artillerie, aangezien dit oordeel „— namelijk dat eiser nog niet geschikt werd geacht voor de naastho- „gere rang — vermeld onder de punten 39 en 42 van de beoordelings- „lijst, niet behoort tot de „waarderingen uit een beoordeling”, in „meergenoemd artikel 13 bedoeld; dat de Raad op grond van het vo- „renoverwogene van oordeel is dat, nu gedaagde zijn besluit eiser voor „bevordering voorbij te gaan mede heeft doen steunen op waarderingen „als vorenvermeld, eiser met recht heeft verzocht om een kennisgeving „als in artikel 13 van het Beoordelingsbesluit voorgeschreven, zodat ge- „daagdes besluit tot weigering van zulk een kennisgeving wegens strijd „met dit toepasselijke algemeen verbindend voorschrift moet worden „nietigverklaard.”;

Overwegende, dat verweerder naar aanleiding van 's Raads voormel- de uitspraak aan klager (die inmiddels per 1 november 1966 was be- vorderd tot majoor) op 11 september 1967 de navolgende kennisgeving heeft doen toekomen:

„Uit de omtrent u, in uw toenmalige hoedanigheid van reserve-kapi- „tein der artillerie, onder dagtekening van 29 december 1961 uitge- „brachte beoordeling in de functie van commandant . . . batterij bij de „. . . afdeling . . . blijkt, dat u voor de punten geschiktheid voor een „functie in een staf en geschiktheid als instructeur bij het militair on- „derwijs, onderscheidenlijk gekwalificeerd als verwachting en als oor- „deel, de waardering „vrij goed” is toegekend.”;

Overwegende, dat klager bij verweerder bezwaren heeft ingebracht tegen vorenweergegeven kennisgeving, waarna verweerder op 7 mei 1968 het navolgende besluit heeft genomen:

„De Minister van Defensie

„Beslissende op het door de majoor van het dienstvak van de officieren voor speciale diensten der artillerie X. onder dagtekening van „9 oktober 1967 ingediende bezwaarschrift tegen de hem bij brief van „11 september 1967, nr. . . ., ter kennis gebrachte waarderingen uit zijn „beoordeling van 29 december 1961 in zijn toenmalige hoedanigheid „van reserve-kapitein der artillerie;

„Gelet op het besluit beoordeling officieren landmacht (Stb. 1960, „nr 523);

„Gezien het advies, dat aangaande dit bezwaarschrift is uitgebracht „door een commissie als bedoeld in artikel 15 van vorengenoemd be- „sluit;

„Overwegende

„1. *wat betreft punt 24 (geschiktheid voor een functie in een staf)*

„dat de persoonsstructuur van reclamant, welke structuur geken- „merkt wordt door een neiging tot meegaandheid en een te weinig kri- „tische instelling, alsmede een gebrek aan ervaring en een nog niet vol- „tooide opleiding, beoordelaar ten rechte hebben doen besluiten, dat „een waardering „vrij goed” met de kwalificatie „verwachting” voor dit „gezichtspunt geëigend is;

„2. *wat betreft punt 26 (geschiktheid als instructeur bij het militair „onderwijs)*

„dat door beoordelaar is opgemerkt, dat het reproductievermogen „bij de overdracht van kennis van reclamant, alsmede diens pedago- „gische kwaliteiten, vermoedelijk niet toereikend zijn om in alle opzich- „ten als instructeur bij het militair onderwijs te voldoen, weshalve de „waardering „vrij goed” voor dit punt, doch dan als „verwachting” ge- „kwalificeerd, juist is;

„Bepaalt, dat

„a. aan reclamant met de hem ter kennis gebrachte waardering voor „het gezichtspunt 24 (geschiktheid voor een functie in een staf) geen „onrecht is aangedaan;

„b. aan reclamant met de hem ter kennis gebrachte kwalificatie van „de waardering voor het gezichtspunt 26 (geschiktheid als instructeur „bij het militair onderwijs) niet geheel recht is wedervaren;

„c. de onder „b” hierboven bedoelde kwalificatie door hem — mi- „nister — zodanig is beoordeeld dat het moet worden beschouwd alsof „in voornoemde brief d.d. 11 september 1967 de woorden „onderschei- „denlijk” en „en als oordeel” zijn komen te vervallen.”;

Overwegende, dat klager van dit besluit bij de Raad in beroep is ge- „komen en bij klaagschrift en aanvullend klaagschrift op de daarin aan- „gegeven gronden de Raad heeft verzocht nadere inlichtingen bij ver- „weerder in te winnen, en kennelijk tevens heeft bedoeld te verzoeken „het bestreden besluit van verweerder d.d. 7 mei 1968 en vorenweerge- „geven kennisgeving van 11 september 1967 nietig te verklaren;

Overwegende, dat verweerder bij contra-memorie en aanvullende contra-memorie op de daarin ontwikkelde gronden de Raad heeft verzocht het beroep van klager ongegrond te verklaren en afwijzend op klagers verzoeken te beslissen;

IN RECHTE:

Overwegende, dat ingevolge verweerdere bestreden besluit van 7 mei 1968 het punt 24 der beoordelingslijst (geschiktheid voor een functie in een staf), hetwelk door de beoordelaar was gekwalificeerd met, naar verwachting, vrij goed, is gehandhaafd en het punt 26 (geschiktheid als instructeur bij het militair onderwijs), hetwelk door de beoordelaar was gekwalificeerd met, naar zijn oordeel, vrij goed, is gehandhaafd ten aanzien van de kwalificatie vrij goed, zulks evenwel als verwachting;

Overwegende, dat de Raad niet gebleken acht, dat deze kwalificaties, als verwachting, op onvoldoende grondslag zouden berusten; dat hierbij opmerking verdient, dat de gemachtigde van verweerder ter 's Raads terechtzitting onder meer heeft betoogd, dat zijns inziens als vaststaande mag worden aangenomen dat de beoordeling van 29 december 1961 klagers bevordering tot majoor op een eerder tijdstip dan met ingang van 1 november 1966 niet in de weg zou hebben gestaan, indien de daaraan voorafgaande beoordelingen als kapitein als gunstig zouden zijn aan te merken geweest, hetwelk evenwel niet het geval was;

Overwegende, dat het beroep van klager bij gebreke van gronden, als omschreven in artikel 58 lid 1 der Ambtenarenwet 1929 juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931, ongegrond moet worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond.

Centrale Raad van Beroep

11 december 1968

(M.A.W. 1968/K7).

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Besluit beoordeling officieren landmacht).

Een majoor had bezwaar gemaakt tegen een kennisgeving terzake van een over hem uitgebrachte beoordeling.

De voorzitter van de commissie van onderzoek van bezwaarschriften had verzocht om klager zijn bezwaren schriftelijk te laten toelichten,

doch van dit verzoek werd klager eerst in een zeer laat stadium door zijn commandant verwittigd.

Dit is ongewenst en genoemde commissie heeft in verband hiermede haar procedure gewijzigd. Er is echter geen grond aanwezig verweerders beschikking en de kennisgeving nietig te verklaren, nu er voor klager voldoende gelegenheid is geweest zijn op zeer korte termijn opgestelde toelichting op het bezwaarschrift desgewenst te rectificeren (hetgeen niet geschied is). De Raad acht niet gebleken dat de aangevochten waarderungen op onvoldoende gronden zouden berusten, daaraan toevoegend dat de inhoud van de kennisgeving niet als zeer belangrijk is aan te merken.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: *N.*, wonende te *M.*, klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door Mr. G. R. Rutgers, advocaat te Amsterdam, als zijn raadsman, tegen: *de Minister van Defensie*, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden N. van Duuren, referendaris aan verweerders ministerie, wonende te Berkel (Z.H.).

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen, alsook als getuige, ambtshalve opgeroepen J., luitenant-kolonel der infanterie, wonende te E.;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat verweerder bij brief d.d. 1 augustus 1967 met toepassing van artikel 13 van het „Besluit beoordeling officieren land-„macht” (verder aan te duiden als het Beoordelingsbesluit) aan klager, majoor der infanterie, het navolgende heeft bericht:

„Ik deel u mee, dat ik kennis heb genomen van de omtrent u onder „dagtekening van 31 maart 1967 uitgebrachte beoordeling in de functie „van compagniescommandant bij het . . . Daarbij is mij gebleken, dat „bij het punt samenwerking als bijzonderheid is gesteld „Weet niet al-„„,tijd voldoende begrip op te brengen, indien bepaalde zaken minder „„,vlot tot realisatie komen als hij zich voorstelt”. Voorts heb ik gecon-„stateerd, dat in de aanvullende opmerkingen van de beoordelingslijst „te uwen aanzien onder meer het volgende is vermeld. „Is zeer gevoelig „„,voor een compliment; idem voor een bemerking, hetwelk zich dan uit „„,in diepe verslagenheid. Drukt zich moeilijk uit, waardoor wel eens „„,misverstanden ontstaan”.”;

Overwegende, dat klager terzake van het hem aldus ter kennis gebrachte bij verweerder een bezwaarschrift heeft ingediend, waarna verweerder — conform het advies dat aangaande dit bezwaarschrift is uitgebracht door een commissie als bedoeld in artikel 15 van het Beoordelingsbesluit — bij beschikking d.d. 11 april 1968 heeft bepaald, dat aan

klager met de hem ter kennis gebrachte bijzonderheid bij punt 21 alsmede met hetgeen hem ter kennis is gebracht uit de aanvullende opmerkingen (punt 31) uit zijn beoordelingslijst d.d. 31 maart 1967 geen onrecht is aangedaan; waartoe is overwogen:

dat het gehouden onderzoek heeft uitgewezen, dat de in de punten 21 (samenwerking) en 31 (aanvullende opmerkingen) gestelde aantekeningen geheel door de naar voren gekomen feiten worden bevestigd, terwijl klager er niet in is geslaagd om aannemelijk te maken, dat de aangevoerde feiten onjuist zijn, weshalve de in de genoemde punten opgenomen waarderingen en kwalificaties (voor zover deze in de kennisgeving zijn opgenomen) een correcte weergave zijn van de wijze waarop klager zich aan beoordelaar heeft getoond;

Overwegende, dat klager tegen voormelde beschikking bij de Raad in beroep is gekomen;

Overwegende, dat verweerder bij contra-memorïe op de daarin aangegeven gronden de Raad heeft verzocht het beroep ongegrond te verklaren;

Overwegende, dat op verzoek van klager het rapport, terzake uitgebracht door vorenbedoelde commissie, op 3 juli 1968 aan klager is toegezonden;

Overwegende, dat klager bij op 4 september 1968 ingekomen aanvullend klaagschrift de gronden heeft aangevoerd voor zijn verzoek de beschikking van verweerder d.d. 11 april 1968 te vernietigen;

Overwegende, dat verweerder bij aanvullende contra-memorïe, welke op 11 oktober 1968 bij de Raad is ingekomen, op het aanvullend klaagschrift heeft gereageerd en zijn in de contra-memorïe gedane verzoek heeft herhaald;

IN RECHTE:

Overwegende, dat klager in zijn aanvullend klaagschrift allereerst als bezwaar heeft aangevoerd:

dat hem door de beoordelaar, voornoemde getuige J., eerst op 2 januari 1968 ter hand is gesteld een schrijven d.d. 30 november 1967 van de voorzitter der vorengenoemde commissie, waarin aan de beoordelaar werd verzocht klager op te dragen vóór 4 januari 1968 ter voorbereiding van de mondelinge behandeling van zijn bezwaarschrift zijn bezwaren tegen het in de kennisgeving gestelde reeds nader schriftelijk toe te lichten; dat genoemde beoordelaar onder dat schrijven van 30 november 1967 heeft gesteld, dat deze toelichting uiterlijk op 4 januari 1968 in zesvoud aan de beoordelaar, klagers commandant, ter hand gesteld diende te worden; dat klager daardoor ten zeerste in zijn verweer is geschaad, aangezien door de korte termijn, welke hem werd gegeven — namens klager is ter 's Raads terechtzitting gesteld, dat een poging door hem ondernomen bij de secretaris der meerbedoelde commissie om de termijn verlengd te krijgen mislukt is — de mogelijkheid

van het voorkomen van slordigheden in de van hem verlangde toelichting niet uitgesloten was;

Overwegende, dat de beoordelaar ter 's Raads terechtzitting heeft erkend dat de door hem te dezen gevolgde gedragslijn onjuist is geweest, en verweerder in de aanvullende contra-memorïe heeft opgemerkt deze gang van zaken betreurenswaardig te achten;

Overwegende, dat ook de Raad van oordeel is, dat de gang van zaken met betrekking tot klagers bezwaarschrift ongewenst is — in de aanvullende contra-memorïe is medegedeeld, dat naar aanleiding van de onderhavige zaak de commissie van onderzoek van bezwaarschriften haar procedure heeft gewijzigd om herhalingen te voorkomen¹⁾ — doch de Raad niet tot het oordeel is kunnen komen, dat in deze omstandigheid voldoende grond is gelegen de beschikking van verweerder d.d. 11 april 1968 en de kennisgeving van 1 augustus 1967 nietig te verklaren; dat toch klager, die zijn toelichting op het bezwaarschrift op 4 januari 1968 heeft ingediend, op 29 januari 1968 door de commissie voornoemd is gehoord en toen, alsmede in zijn klaagschrift en aanvullend klaagschrift, aan de Raad gericht, alsmede ter 's Raads terechtzitting voldoende gelegenheid heeft gehad de rectificaties aan te brengen, welke de korte termijn van voorbereiding, welke hem gegund was, nodig zou hebben gemaakt; dat hierbij opmerking verdient, dat rectificaties als vorenbedoeld noch door noch namens klager naar voren zijn gebracht;

Overwegende nu met betrekking tot de hoofdzaak, dat de Raad, met name gelet op hetgeen de getuige J. en klager ter 's Raads terechtzitting hebben verklaard, niet gebleken acht dat de waarderingen in de op 31 maart 1967 omtrent klager opgemaakte beoordeling, zoals deze waarderingen in vorenweergegeven kennisgeving zijn vervat, op onvoldoende gronden berusten; dat de Raad hieraan nog wil toevoegen dat hij de mening van meergenoemde commissie van onderzoek van bezwaarschriften deelt, dat hetgeen in die kennisgeving is vermeld niet als zeer belangrijk is aan te merken;

Overwegende, dat hieruit volgt, dat het door klager ingestelde beroep ongegrond moet worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond.

---

¹⁾ De commissie zendt nu haar brieven rechtstreeks aan de reclamant.

MILITAIR RECHTELIJKE VERENIGING

Over het oorlogsmisdrijf*

door

Prof. Mr. B. V. A. RÖLING

Hoogleraar in het volkenrecht aan de
Rijksuniversiteit te Groningen.

Het oorlogsrecht, het jus in bello — „the law of armed conflict”, zoals SCHWARZENBERGER het liever wil noemen, omdat ook de VN-actie en de burgeroorlog er onder valt¹⁾ — is een verwaarloosd stuk van het volkenrecht. Er bestaat een zekere tegenzin om zich ermede te bemoeien. Er is nu eenmaal een oorlogsverbod en een wereldorganisatie om dat te handhaven — zou het zich verdiepen in het „jus in bello” niet getuigen van de opvatting dat oorlogen toch zullen voorkomen?²⁾ Er is de gangbare oorlogspraktijk (zelfs daar waar onder de vlag van de V.N. werd gestreden zoals in Korea), die niet te rijmen lijkt met de traditionele rechtsbeginselen. Er is een diepgaande tegenstelling in de opvattingen, zoals b.v. ten aanzien van de rechtmatigheid van de atoomwapens en de „counter city strategy”. Er is de twijfel over wat nog geldt aan oorlogsrecht.

Het „jus in bello” is niet een gemakkelijk deel van het recht. Het is moeilijk om te praten over het oorlogsmisdrijf, juist om de onzekerheid over de geldigheid en geldendheid van bepaalde normen.

Het oorlogsrecht werd voor het grootste deel vastgesteld in een tijd, die in hoge mate afwijkt van de onze, in een verleden waar de verhoudingen anders lagen. Sindsdien voltrokken zich grote veranderingen.

1. De *technische* veranderingen, waardoor nieuwe wapens ontstonden met miljoenvoudig grotere vernietigingskracht (massaal werkende wapens), terwijl transportmethoden (de raketten) elk punt op aarde in korte tijd bereikbaar maakten. Het gaat hier om wapens, die van beslissende betekenis zijn kunnen. Men kan zoveel meer dan vroeger. En

* Voordracht gehouden op 28 november 1968 in de rolzaal, Binnenhof 8 te 's-Gravenhage.

¹⁾ GEORG SCHWARZENBERGER: From the Laws of War to the Law of Armed Conflict, in Current Legal Problems, 1968, p. 239—258, p. 255; vandaar ook de titel van zijn laatste boek: The Law of Armed Conflict, = International Law as applied by International Courts and Tribunals, Vol. II, London 1968.

²⁾ Wellicht is hierdoor ook te verklaren, dat nog geen enkele staat stappen genomen heeft om te komen tot de veiligheidszones bedoeld in art. 14 in Annex I van de R.K. Conventie IV van 1949.

het ethische en juridische oordeel van vroeger was mede bepaald door het toen mogelijke¹⁾.

2. De *politieke* veranderingen: het is pas in onze eeuw, dat het volk een belangrijke factor is geworden in vragen van oorlog en vrede. Het gehele volk is bij oorlog betrokken geraakt (volkslegers, wapenindustrie), regeringen hebben duchtig rekening te houden met de „public opinion”. Vandaar dat de bevolking militair-waardevol oorlogsdoel is geworden: de arbeiders in de industrieën, en de bevolkingscentra die men met vernietiging kan bedreigen, of die men aanvalt, om de wil tot vrede of capitulatie te bevorderen.

3. De *sociale* veranderingen, waardoor de rechtssystemen van liberaal tot sociaal werden, en waarbij de staat werd van „Nachtwacht-„staat”, die vooral uit was op het handhaven van rust en orde, tot „wel-„vaartsstaat”, die zich bekommerde om volledige werkgelegenheid en een aanvaardbaar levensniveau voor allen. Deze wijziging bracht vanzelfsprekend een wezenlijke verandering in de positie van een bezetter, die de functie van een regering moest overnemen²⁾.

Deze veranderingen dwingen telkens tot de vraag of „het bestaande „recht” nog geldt.

Dat bestaande recht is te vinden in verdragen en gewoonte, waarbij sinds de Tweede Wereldoorlog nog speciaal dient genoemd te worden het jurisprudentierecht. Dat jurisprudentierecht van de na-oorlogse rechtspraak heeft het jus in bello zeer ongelijkmatig beïnvloed. Die rechtspraak betrof vooral de Duitsers en de Japanners. Slechts hoogst zelden werden processen gevoerd in verband met geallieerd wangedrag. Natuurlijk werden er wel eens vervolgingen ingesteld tegen militairen uit de legers van de overwinnaars, tegen enkelingen die hadden verkracht of gedood of geroofd. Maar dat betrof dan alleen gevallen waarin individuen, tegen de voorschriften van hun overheid in, uit individueel eigenbelang, oorlogsmisdrijven hadden gepleegd. Het ging nooit om een aanklacht tegen de officiële oorlogvoering van de geallieerden. En het dient hier duidelijk gesteld: het begrip oorlogsmisdrijf — en de bestraffing deswegen — is niet zo zeer interessant in verband met het criminele gedrag van een individuele misdadiger, maar het heeft zijn betekenis vooral voor de officiële, van hoger hand geordonneerde wijze van oorlogvoeren. In de na-oorlogse processen, aangespannen door de overwinnaars, ging het om de wijze van oorlogvoeren van Duitsland en

¹⁾ Belangrijke vraag is of men er al dan niet van moet uitgaan, dat verdragsbepalingen slechts die wapens verbieden, die ten tijde van het verdrag bekend waren. WILLIAM O'BRIEN aanvaardt in principe deze enge interpretatie in „Biological-Chemical Warfare and The International Law of War”, in *The Georgetown Law Journal*, 1962, p. 1—65, p. 17.

²⁾ Daarover JULIUS STONE: *Legal Controls of International Conflict*, 2nd imp. with Suppl. London 1959, Discourse 34, p. 727—732.

Japan. De wijze van oorlogvoeren van de geallieerden is slechts berecht in enkele processen in Duitsland en Japan gedurende de oorlog, en in het Japanse Shimoda-proces na de oorlog.

In een grote oorlog plegen beide zijden oorlogsmisdrijven in hun officiële wijze van oorlogvoeren, mede in verband met nieuwe wapens, nieuwe technische mogelijkheden, en daardoor nieuwe situaties. De bijzondere afwijkingen van bestaand oorlogsrecht, begaan door de overwinnaar, worden wellicht tot „modern oorlogsrecht”. De bijzondere afwijkingen van de verslagenen worden getoetst aan gemeenlijk conservatief geïnterpreteerde bestaande regels, en als oorlogsmisdrijf gestraft. Wanneer — zoals in de Tweede Wereldoorlog — het veld van actie wijd uiteenloopt, leidt dit tot een gecompliceerde en onevenwichtige juridische situatie.

Duitsland en Japan veroverden, in een Blitzkrieg, in het begin van de oorlog enorm terrein, leidend tot capitulatie van vele nationale strijdkrachten. Duitsers en Japanners zijn na de oorlog vooral ter verantwoording geroepen wegens schendingen van het bezettingsrecht. Er is betrekkelijk weinig „battle field law” ter sprake gekomen in de na-oorlogse rechtspraak, mede omdat schendingen op dit gebied veelal ook officieel hadden plaats gehad door de geallieerden. Hun wangedrag heeft zijn neerslag gevonden in de „Manuals of Warfare”, is tot „modern oorlogsrecht” geworden in de opvatting van velen. Anderen aarzelen hier. Het gaat over de vraag of door „ab-usus” traditionele beginselen en regels zozeer zijn aangetast, dat zij hun geldendheid hebben verloren.

Er is nog een andere moeilijkheid met de na-oorlogse rechtspraak: zij is vol tegenstellingen in de uitspraken. Men denke b.v. aan de vraag of het doden van gijzelaars toelaatbaar is. Onze Bijzondere Raad van Cassatie beschouwde het doden van gijzelaars in verband met actie van de illegaliteit als een flagrante schending van het oorlogsrecht¹⁾. Maar in vele vonnissen van Amerikaanse en andere tribunalen werd het doden van gijzelaars in principe geen oorlogsmisdrijf geacht, als aan bepaalde voorwaarden werd voldaan. De rechter van een land dat erop rekent in de toekomst eerder bezetter te zijn dan bezette, zal er gemak-

¹⁾ Er is overigens onderscheid tussen de Tweede Kamer, waarvoor Duitse verdachten verschenen en die dan ook op dit punt de meeste uitspraken gaf, en de Eerste Kamer, die in een uitvoerig niet gepubliceerd arrest (in zake Lutkenhuis, 19 okt. 1946) het misdadige van het doden van gijzelaars vond in het niet voldoende gezocht hebben naar de ware schuldigen en in de disproportionaliteit. De Tweede Kamer aanvaardde wel het recht van represaille, maar slechts in verband met illegitiem staatsoptreden. Zo in zake Rauter, 12 jan. 1949 N.J. 1949 No. 37, en in zake Fullriede, 10 jan. 1949 N.J. 1949 No. 541. Uitvoerige bespreking van de naoorlogse rechtspraak op dit gebied in mijn voordrachten voor de Académie de Droit International, Recueil des Cours 1961 (verder geciteerd als Hague Lectures), p. 328—456, p. 417—428.

kelijker toe komen het doden van gijzelaars in principe als toelaatbaar te beschouwen. De rechter van een klein land, dat in de toekomst wederom bezetting te vrezen heeft, zal geneigd zijn dit gruwzame deel van het oorlogsrecht, „the very saddest of the necessities of war”¹⁾, anders te interpreteren. Zoals bekend is in de Rode Kruis Verdragen van 1949 het nemen van gijzelaars verboden (Civilian Persons Convention art. 34). Men heeft daar wel de victorie van de bezette landen in gezien.

Een ander voorbeeld van verschillende jurisprudentie moge hier genoemd worden, namelijk met betrekking tot de strafbaarheid van nalaten, toelaten. In Neurenberg, waar men met zoveel criminele bevelen werd geconfronteerd, kwam blijkbaar de vraag niet aan de orde of men schuldig kon zijn door toelaten. Admiraal Doenitz werd beschuldigd in de Laconia-order opdracht te hebben gegeven om opvarenden van getorpedeerde schepen te doden. Het Neurenbergs Tribunaal veroordeelde hem daarvoor niet, omdat de tekst (met heel wat goede wil) kon worden uitgelegd in minder ongunstige zin. Het Hof besliste, „that the „evidence does not establish with the certainty required that Doenitz „deliberately ordered the killing of shipwrecked survivors”²⁾. Maar in de praktijk had dit doden regelmatig plaats gehad. Doenitz werd niet veroordeeld voor het feit dat hij, hoewel hij wist of had kunnen en moeten weten wat geschiedde en aan deze praktijk een einde had kunnen maken, niet had zorg gedragen om dit doden te verhinderen.

De verantwoordelijkheid voor dit soort nalaten stond in Tokio in het centrum van de belangstelling, omdat men daar nauwelijks met criminele orders van „höchster Stelle” te maken had. Telkens moest men zich afvragen: Wist de verdachte dat bepaalde praktijken regelmatig gebeurden? En zo niet: Was er verwijtbare onkunde? Had hij de macht er een einde aan te maken? Had hij hier speciale verantwoordelijkheid?³⁾

In onze Wet Oorlogsstrafrecht (van 10 juli 1952 S. 408) wordt uitdrukkelijk in art. 9 de strafbaarheid aanvaard van hem die opzettelijk toelaat dat zijn ondergeschikte zich schuldig maakt aan schending van de wetten en gebruiken van de oorlog. Daardoor is het Nederlandse recht in overeenstemming met de jurisprudentie van Tokio, maar gaat het verder dan die van Neurenberg, en ook verder dan de Rode Kruis

¹⁾ J. M. SPAIGHT: War Rights on Land, London 1911, p. 462.

²⁾ Judgment of the International Military Tribunal, Engl. ed. London 1946, p. 109.

³⁾ Zie b.v. over de preventie van „mistreatment of prisoners of war” Majority Judgment, p. 28 v.v. Het Tokiose vonnis ging op dit punt zéér ver, stellend dat Shigemitsu had moeten aftreden toen zijn démarches in deze niets hielpen: „He should have „pressed the matter, if necessary to the point of resigning, in order to quit himself of „a responsibility which he suspected was not being discharged” (p. 1195). Het kwam mij voor, dat hier de verantwoordelijkheid te ver werd uitgestrekt. In mijn „dissenting „opinion” kwam ik tot een vrijspraak t.a.v. Shigemitsu (p. 228—242).

Verdragen van 1949, die blijkbaar slechts een oorlogsmisdrijf aanwezig achten bij degenen, die daartoe opdracht gaven¹⁾.

Het is de vraag — en ook daartoe leiden de na-oorlogse beschuldigingen en de vonnissen — of de daarin vervatte oordelen tot consequentie hebben, dat de staten die de beschuldiging uitspraken, ook moeten geacht worden aan de normen, die zij toepasten, gebonden te zijn. JACKSON verklaarde destijds uitdrukkelijk, dat hij slechts de verslagen vijand wilde doen terecht staan voor feiten, die ook een misdrijf zouden zijn als ze door de Geallieerden zouden zijn begaan²⁾.

Toch zijn hier wel moeilijkheden. Ik noem er één. In Tokio werden de Japanners beschuldigd chemische wapens te hebben gebruikt tegen China (Count 55 of the Indictment). De aanklacht werd gebaseerd — daar Japan evenmin als Amerika het Protocol van Genève van 1925 had geratificeerd — op de Declaratie van 1899, art. 23 a van het LOR en art. 171 van het Verdrag van Versailles. Intussen erkent Amerika niet, dat het zelf door een verbod op dit punt beperkt zou zijn in zijn vrijheid, met het argument, dat het het Protocol van Genève niet heeft ondertekend. Bij deze vraag is het van minder belang, dat in het Tokio'se vonnis geen bewezenverklaring betreffende chemische oorlogvoering te vinden is.

De drie veranderingen bovengenoemd leverden grote moeilijkheden bij het beantwoorden van de vraag waarvoor de Duitsers en de Japanners zouden worden vervolgd. Men moest vanzelfsprekend er rekening mee houden, dat die gewijzigde omstandigheden ook wijziging hadden gebracht in de „Kriegsmanier” van de Geallieerden.

Door de COMMISSION ON RESPONSIBILITIES, na de Eerste Wereldoorlog ingesteld om te bepalen voor welke feiten de Duitsers zouden worden vervolgd, was een lijst opgesteld van oorlogsmisdrijven. De United Nations War Crimes Commission (UNWCC), die zich in de Tweede Wereldoorlog met deze vraag bezig hield, heeft enkele misdrijven van deze lijst geschrapt „as these refer to acts which, in the present war, „the forces of the United Nations have themselves been obliged to commit”³⁾. In sommige gevallen werd in Neurenberg geen vervolging ingesteld wegens bepaald gedrag, omdat ook de Geallieerden zich aan hetzelfde gedrag hadden schuldig gemaakt. Zo werd niet vervolgd wegens

1) Zie Conventie I art. 49, Conventie II art. 50, Conventie III art. 129, Conventie IV art. 146.

2) „Report of ROBERT H. JACKSON, US Representative to the International Conference on Military Trials, London 1945”, Dept. of State Publ. 3080 Washington 1949; waarin hij stelde: „I am not willing to charge as a crime against a German official „acts which would not be crimes if committed by officials of the US”. (p. 394).

3) Zoals een subcommissie in haar rapport van 2 dec. 1942 opmerkte.

het bombarderen van open steden (Rotterdam, Coventry, Warschau, de V 1's en de V 2's), daar dit moeilijk te rijmen zou zijn geweest met de massale geallieerde bombardementen van Duitse steden (Dresden!) en de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki.

Soms werd wel een wijze van doen tenlastegelegd, die ook bij de Geallieerden gebruikelijk was geweest. Admiraal Doenitz werd beschuldigd van „unrestricted submarine warfare”, en daaraan ook schuldig bevonden. Maar het Hof stelde uitdrukkelijk vast, dat hij niet zou gestraft worden voor deze schending van het oorlogsrecht: „The sentence of „Doenitz is not assessed on the ground of his breaches of the international law of submarine warfare” (Judgment p. 108).

Soms werd wel gestraft voor daden die ook door Geallieerden waren begaan. Men kan de argumentering begrijpen dat een misdadiger moet gestraft worden, al deden andere misdadigers hetzelfde. Maar de grens is bereikt als het geallieerde gedrag zodanig was, dat men een gewijzigd oorlogsgebruik zou moeten aannemen. Zoals de commentator in de Law Reports (Vol. XV p. 10) zegt: „It would thus, in strict law, be „no defence for an ex-enemy to plead that a certain practice had been „departed from by one or more of the Allies themselves, *unless such „departure were great enough to constitute evidence of a change in usage*”. Daar ligt inderdaad de kardinale vraag.

Ziehier de vier verschillende reacties op het verweer van „tu quoque”. Niet aanvaard werd het beroep op een dieper liggende analogie: waar de leger-oorlog was geworden tot een materiaal-oorlog, en daarmee in verband opzettelijk de arbeiderswijken door de Geallieerden werden gebombardeerd (naar traditionele opvatting zeker een schending van het oorlogsrecht), zouden de Duitsers nieuwe arbeiders mogen halen in de bezette gebieden¹). Niet werd dus aanvaard, dat *beide* partijen nieuwe conclusies mochten trekken uit nieuwe situaties. Dat recht kwam blijkbaar alleen toe aan de overwinnaar.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, is het niet gemakkelijk een duidelijke inhoud te bepalen van het oorlogsrecht. Het maakt daarbij geen verschil of men bij de definitie van het oorlogsmisdrijf de Angelsaksische of de continentaal-Europese opvatting volgt. Naar de continentaal-Europese, tegenwoordig Franse, opvatting is het oorlogsmisdrijf een schending van het nationale strafrecht, die niet kan worden gerechtvaardigd door het oorlogsrecht: „un crime du droit commun non justifié

¹) Verg. daarover A. VON KNIRIEM; Nürnberg. Rechtliche und Menschliche Probleme, Stuttgart 1953, p. 475 en H. H. JESCHECK: Die Verantwortlichkeit der Staatsorgane nach Völkerstrafrecht, Bonn 1952, p. 229, p. 277—279, p. 411—413.

„par les lois et coutumes de la guerre”, volgens de Franse wet van 1944¹⁾).

Naar de Angelsaksische opvatting is het oorlogsmisdrijf een schending van de wetten en gebruiken van de oorlog. Het oorlogsmisdrijf is dus een misdrijf waarvan de inhoud door het volkenrecht wordt bepaald.

Deze tegenstelling van opvatting hangt samen met de historie: de Franse opvatting ontstond in de land-oorlog. Als men ervan uitging dat daarbij het landrecht bleef gelden, maar dat het oorlogsrecht rechtvaardigingsgrond kon zijn, kon het oorlogsmisdrijf niet anders zijn dan schending van het nationale recht.

Het Angelsaksische begrip oorlogsmisdrijf hangt meer samen met de zee-oorlog. Daar men het nationale recht aan het land gebonden achtte, was er ter zee geen recht. De rechteloosheid ter zee is één van de betekenissen, die het begrip „vrije zee” heeft gehad. Geleidelijk bracht het volkenrecht regeling: schending daarvan was het oorlogsmisdrijf²⁾).

Nederland heeft een begrip oorlogsmisdrijf gekend dat tussen beide opvattingen instond. Art. 38 Ned. Mil. W.v.Sr. gaat uit van de Franse opvatting. In de Nederlandse Wet van 29 mei 1945 (F 85), het Besluit Opsporing Oorlogsmisdrijven art. 1 wordt de dubbele standaard aangelegd: „Onder oorlogsmisdrijven worden in dit besluit verstaan feiten, „welke misdrijven naar Nederlandsch recht opleveren en in de wetten „en gebruiken van den oorlog verboden zijn, . . .”.

De verandering kwam met de invoering van art. 27 a in het BBS. Er waren vele argumenten voor de volledige aanvaarding van de Angelsaksische opvatting. De invoering van het begrip „onrechtmatige oorlog” maakte het juridisch moeilijk om een rechtvaardiging tot het plegen van overigens strafbare feiten te vinden in een onrechtmatig gebeuren. Daarnaast speelden ook jurisdictie-moeilijkheden een rol: rechtsmacht is gemakkelijker te construeren als men het misdrijf ziet als van volkenrechtelijke aard¹⁾).

¹⁾ De reeds bovengenoemde geneigdheid om de eigen mensen niet aansprakelijk te stellen voor schendingen van het oorlogsrecht behoudens in gevallen waar de misdrijven uit eigenbelang waren begaan, blijkt duidelijk uit de Franse wet van 1943 die niet strafbaar verklaarde „tous actes accomplis postérieurement au dix juin 1943 dans „le but de servir la cause de la libération de la France, quand bien même ils auraient „constitué des infractions au regard de la législation appliquée à l'époque”. Deze wetgeving ziet vooral op de Franse verzetsactiviteit.

²⁾ Ook kan de opvatting een rol hebben gespeeld, dat in de oorlog het recht weg viel. „Inter arma silent leges”. Het in de oorlogen daarna geleidelijk groeiende recht was het bijzondere recht tussen de staten, het volkenrecht.

³⁾ De objecties, die de B.R.v.C. maakte in het eerste Ahlbrecht-arrest van 17 febr. 1947 N.J. 1947, 87 — die leidden tot de invoering van art. 27 a BBS — berustten op de overweging, dat de Nederlandse rechter Duitse militairen alleen kon berechten voor oorlogsmisdrijven, maar dat de Nederlandse wet daartoe aan een bepaalde Nederlandse rechter uitdrukkelijk de bevoegdheid (rechtsmacht) geven moest.

In de Wet Oorlogsstrafrecht (van 10 juli 1952 S. 408) is het oorlogsmisdrijf in art. 8 gedefinieerd als de schending van de wetten en gebruiken van de oorlog¹⁾, in overeenstemming met de omschrijving in het Handvest van Neurenberg.

Ik laat verder buiten beschouwing of iedere schending van het oorlogsrecht als een misdrijf moet worden beschouwd. Méér aanvaardbaar is, dat ook op dit gebied plaats is voor het begrip onrechtmatige daad en overtreding. Van misdrijf dient alleen gesproken te worden bij ernstige schending van het oorlogsrecht. Zoals bekend onderscheiden de Rode Kruis Conventies van 1949 al dan niet „grave breaches” van de conventies: van belang voor de verplichtingen van de partijen wat betreft strafbaarstelling, opsporing, berechting en uitlevering²⁾.

De inhoud van het jus in bello is door vele factoren bepaald. Allerlei motiveringen hebben daarbij een rol gespeeld: de ridderlijkheid in de tijd dat ridders nog de dienst uitmaakten; de Christelijkheid in de tijd dat het Christendom de bron was van de internationale normen; de reciprociteit die in acht genomen werd tussen beroepssoldaten, die ambachtelijke gedragsregels introduceerden; militaire overwegingen, die ertoe leidden regels vast te stellen om te voorkomen dat plunderende, drinkende en verkrachtende soldaten aan de militaire discipline zouden ontsnappen; militaire overwegingen, die erop uit waren het leger zich zó te laten gedragen, dat de boerenbevolking van het vreemde land er niet tegen zou in opstand komen, ten slotte — en dat zijn voor onze tijd, te zamen met de eisen van Christelijkheid, de belangrijkste krachten — de eisen van beschaving³⁾ en van humaniteit.

Tegenover elkaar staan de eisen van Christelijkheid, beschaving en humaniteit enerzijds, en anderzijds de oorlogsnoodzaak, de „necessities

¹⁾ Daarnaast verklaart art. 9 uitdrukkelijk strafbaar hij die opzettelijk toelaat dat zijn ondergeschikte het misdrijf van art. 8 pleegt. Logisch is dat niet, daar dit opzettelijk toelaten ook een schending is van het oorlogsrecht, en dus reeds valt onder art. 8.

²⁾ Verg. Conventie I art. 49, Conventie II art. 50, Conventie III art. 129 en Conventie IV art. 146.

³⁾ De ontwikkeling van ons huidig volkenrecht speelt zich af in drie fasen: die van de Christelijke Naties, die van de Beschaafde Naties, die van de Vredelievende Naties. Daarover mijn *International Law in an Expanded World*, Amsterdam 1960. Het jus in bello stamt grotendeels van de periode van de beschaafde naties, waarin bepaald gedrag werd aanvaard of verworpen naar de eisen van de beschaving. Zo verwierp PALMERSTON de tank „as being too brutal for civilized warfare” (Zie J. F. C. FULLER: *The Conduct of War 1789—1961*, Rutgers Univ. Press 1961, p. 91). Het LOR werd in 1907 aanvaard „animated by the desire to serve, even in this extreme case, the interests of humanity and the ever progressive needs of civilization”; in dezelfde preambule is ook de „de Martens-clausule” te vinden, die onder meer verwijst naar „the usages established among civilized peoples”.

„of war”. Er is een gebied waar de oorlogsnoodzaak geen rol speelt: bij het enige onaangevochten beginsel van oorlogsrecht, dat overbodig leed niet is toegelaten. Er is het gebied waar de ideële eisen prevaleren: b.v. waar bepaalde wapens worden verboden, afgezien van de vraag of ze nuttig of nodig zouden zijn (zoals B- en C-wapens in het Protocol van Genève van 1925). Er is het terrein, waar de oorlogsnoodzaak prevaleert, b.v. waar — zoals uitdrukkelijk in sommige verbodsbepalingen is opgenomen, een verbod slechts geldt „if necessity permits”¹⁾.

Er bestaat echter nog steeds grote onzekerheid over de rol van de militaire noodzaak. Zoals gezegd: er is geen twijfel dat niet toegelaten is wat niet noodzakelijk is — „unnecessary suffering” —, al kan men erover twisten of bepaalde activiteiten al dan niet noodzakelijk is, en al wordt de norm onzekerder als men onder „unnecessary” zou brengen wat buiten alle proportie staat tot het gewonnen voordeel.

De complementaire regel, die HUGO DE GROOT formuleerde als „in bello omnia licere quae necessaria sunt ad finem belli”²⁾, wordt in onze tijd betwist.

Er zijn er, die alles toegelaten achten wat noodzakelijk is. Dit standpunt komt tot uiting in de regel „Kriegsräson geht vor Kriegsmanier”. Het zou inhouden, dat weliswaar de normen van het jus in bello alreeds bij de formulering in het algemeen hebben rekening gehouden met de militaire noodzaak, maar dat de militaire noodzaak in concreto toch steeds weer een uitzondering op de regel zou aanbrengen.

Tegen dit standpunt kan men aanvoeren, dat er sommige regels van het jus in bello onvoorwaardelijk zijn geformuleerd (zoals art. 25 Land Oorlog Reglement), terwijl andere regels slechts gelden onder de provisie „so far as military requirements permit” (art. 23 sub g LOR). Deze redenering schijnt beslissend, maar is het niet als men nader ingaat op de geschiedenis van het LOR. Bij de besprekingen in 1899 werd weliswaar het Duitse voorstel voor de algemene exceptie van de oorlogsnoodzaak niet aanvaard, maar in ROLIN’s aanvaarde rapport werd de exceptie zonder meer erkend³⁾.

De vraag wordt dan wat de preambule van het LOR betekent:

„According to the views of the High Contracting Parties, these provisions, the wording of which has been inspired by the desire to diminish the evils of war, as far as military requirements permit, are intended to serve as a general rule of conduct for the belligerents . . .”.

Het valt niet te ontkennen, dat het US Memorandum, in 1919 ge-

¹⁾ Over deze verschillende gebieden GEORG SCHWARZENBERGER: *The Law of Armed Conflict*, o.c. p. 12, die een vierdelig onderscheid maakt.

²⁾ De jure belli ac pacis III 1.2.

³⁾ Zie mijn *Hague Lectures* p. 385 v.v.

hecht aan het Rapport van de „Commission on Responsibilities” van de juistheid van de exceptie uitging. En menige auteur erkent, dat als het bestaan van een staat op het spel staat, vanzelfsprekend de norm komt te vervallen. JULIUS STONE merkt in dit verband op „Neither „practice nor the literature explain satisfactorily how the privilege based on self-preservation in times of peace can be denied to States at „war”¹⁾).

Velen, die in laatste instantie de geldigheid van het beroep op militaire noodzaak — in concreto — erkennen, zoeken vooral naar normen voor de beperkte toepassing van dit beginsel. Geldt het alleen als winnen of verliezen van de oorlog op het spel staat? Of ook als het gaat om een veldslag te winnen, of een overwinning gemakkelijker te maken? Of ook om verliezen te beperken?

Als men het beginsel aanvaardt wordt het trekken van de grenzen het grote probleem.

In de na-oorlogse rechtspraak werd het beroep op militaire noodzaak niet aanvaard. In het vonnis tegen List²⁾ werd verklaard: „the rules of „international law must be followed even if it results in the loss of a „battle and even a war”. En onze B.R.v.C. kwam in zake Rauter (arr. 12 jan. 1949 N.J. 1949 No. 87) tot dezelfde conclusie. Maar deze opvatting van de na-oorlogse rechters verschilt in hoge mate van het gedrag van de strijdenden gedurende de oorlog. De atoombommen op de Japanse steden werden officieel gemotiveerd met een bruto beroep, niet alleen op „necessity” maar zelfs op „expediency”. Met eenzelfde beroep werd de „unrestricted submarine warfare” aanvaard. Terecht constateerde de Amerikaanse hoogleraar WILLIAM V. O'BRIEN: „The conduct of World War II would seem to resemble more closely a display „of Kriegsraison in action than a demonstration of the behaviour of civilized nations as conceived by Lieber and the Hague Conferences”³⁾.

Het is begrijpelijk, dat de militaire noodzaak, behalve constituerende factor bij het formuleren van de regels van het jus in bello — en waarbij dan het al dan niet opnemen van het element „if military necessity

1) JULIUS STONE: *Legal Controls of International Conflict*, 2nd imp. London 1959 p. 353. Er dient hierbij opgemerkt, dat door de moderne wapens een geheel nieuwe situatie is geschapen, waarbij men zich afvragen kan of het beginsel van selfpreservation in alle omstandigheden erkenning verdient. Denkbaar is, dat een staat het eigen bestaan alleen zou kunnen redden door het gebruik van bepaald soort wapens (b.v. atoomwapens), maar dat dit gebruik het bestaan van de gehele technische cultuur in de waagschaal zou stellen. Natuurrecht van het atoomtijdperk zou in dit geval zulk een gebruik van kernwapens onrechtmatig verklaren, omdat het hier gaat over de verhouding van geheel tot deel, waarbij het voortbestaan van het geheel prevaleert.

2) US Tribunals, Vol. XI p. 1272.

3) WILLIAM V. O'BRIEN: *The meaning of Military Necessity in International Law, in World Polity*, Vol. I, Utrecht—Antwerpen 1957, p. 109—176, p. 136.

„permits” betekenis zou hebben voor de omvang van de werking van „necessity” — ook nog een rol kan spelen als het gaat om criminele verantwoordelijkheid.

Een beklagde die terecht staat zal dus allereerst het pleidooi kunnen voeren: „wat ik deed was wel in het algemeen verboden, maar er „was militaire noodzaak waardoor dit verbod wegviel; er was dus van „een misdrijf geheel geen sprake”. Ook is het beroep mogelijk: „wat ik „deed was een oorlogsmisdrijf, maar ik handelde in overmacht, omdat „mijn of andermans leven of nog grotere belangen op het spel stonden”. Zo'n beroep op overmacht houdt dan in dat óf de wederrechtelijkheid weg zou vallen, óf de schuld (omdat met name niet van de verdachte geëist kon worden, dat hij zich in deze bijzondere omstandigheden aan de regels zou houden).

Er zijn vele regels, waarbij in het algemeen geen beroep op noodzaak te pas kan komen, maar waar dit in de bijzondere, concrete situatie wel het geval kan zijn. Men denke aan het verbod van het doden van krijgsgevangenen, art. 23 sub c LOR.

De luitenant Thiele vond zich bij de invasie van Duitsland omringd door de geallieerde troepen. Om met zijn eenheid door de linies te kunnen breken, doodde hij een krijgsgevangene. Hij werd daarvoor veroordeeld¹⁾, en de commentator merkte daarbij op (Law Reports III blz. 59): „The accused in this case had violated the laws of war as expressed in solemn treaty obligations and, therefore, the doctrine of military necessity was no defense”. Evenzo verging het de commandant van het eiland Wake, admiraal Shigematsu Sakaibara, die ter dood werd veroordeeld omdat hij zijn krijgsgevangenen doodde bij de nadering van de Amerikaanse vloot. Hij beriep zich erop, dat hij zijn eiland niet kon verdedigen terwijl de grote groep krijgsgevangenen aanwezig zijn zou. De president van de krijgsraad vertelde mij, dat Sakaibara deze krijgsgevangenen overigens voortreffelijk had behandeld, en het rechterlijk college ook overtuigd was geweest, dat de verdachte gemeend had dat verdediging van het eiland onmogelijk was in de aanwezigheid van de krijgsgevangenen.

Deze beide verdachten werden ter dood veroordeeld. Het is blijkbaar moeilijker om tot veroordeling te komen in soortgelijke omstandigheden als het eigen mensen betreft. Men zie de vonnissen van de Krijgsraad te Velde van 2 jan. 1951 N.J. 1952 No. 246 en 247 betreffende de leden van de Nederlandse „ondergrondse”, die te vroeg bovengronds waren gekomen en krijgsgevangenen hadden gemaakt, en deze krijgsgevangenen hadden gedood toen de Duitsers niet bleken verdwenen te zijn. Op verschillende, subtiele gronden leidden deze processen niet tot een veroordeling.

¹⁾ In re Thiele, Law Reports III No. 14.

Het oorlogsrecht ontwikkelde zich vooral in de laatste eeuw in verdragen en gewoonten. Men zou, wat betreft de verdragen, speciaal kunnen noemen:

- 1856 De Declaratie van Parijs
- 1864 Verdrag van Genève (Rode Kruis)
- 1868 Declaratie van St. Petersburg
- 1899 Haags Vredesconferentie I
- 1907 Verdragen Haagse Vredesconferentie II
- 1925 Protocol van Genève
- 1929 Rode Kruis Verdragen
- 1930 Verdrag van Londen
- 1949 Rode Kruis Verdragen
- 1954 Haagse Conventie inzake bescherming van cultuurmonumenten.

Daarnaast zijn er talrijke andere verdragen waarin bepalingen voorkomen, die van belang zijn voor het jus in bello. Men denke aan de Vredesverdragen. We zullen bij de vraag naar de wetmatigheid van biologische en chemische wapens zien, dat daarbij bepalingen uit vredesverdragen een rol kunnen spelen.

De gewoonte, die in het oorlogsrecht zo'n grote rol speelt, komt tot uiting in rechterlijke vonnissen, waarin bepaalde gewoonte wordt erkend, maar ook in de geschriften van de deskundigen, waarin die gewoonte is opgetekend. De belangrijkste neerslag van de gewoonte vinden we in de instructies van regeringen aan de militaire macht, de „Manuals of Warfare”, dus in het nationale recht. In het volkenrecht geldt gemeenlijk de nationale auto-interpretatie van het volkenrecht. Die auto-interpretatie komt tot uiting in het nationale recht — het militaire strafrecht, de „Manuals”, de instructies. Het volkenrecht laat het aan het nationale recht over om te bepalen door welk staatsorgaan de nationale interpretatie zal plaats vinden. Er is ook volkenrechtelijk geen bezwaar tegen, dat het nationale recht hier dwingende hiërarchie geeft, zoals b.v. in art. 66 van de Nederlandse Grondwet: als de wetgever in een uitvoeringswet een verdrag heeft geïnterpreteerd, dan mag de rechter die wet niet meer aan het verdrag toetsen.

Het is het nieuwe van de uitspraken van Neurenberg en Tokio, dat zij een volkenrecht aanvaarden, dat van het individu een eigen interpretatie eist als het gaat om volkenrechtelijke misdadigheid, en wel een eigen interpretatie, die het individu volkenrechtelijk moet stellen tegenover de interpretatie door zijn eigen wetgever of zijn eigen regering. Het vonnis van Neurenberg verklaarde over het volkenrecht van het Handvest: „The very essence of the Charter is that individuals have international duties which transcend the national obligations imposed by the „individual state”¹⁾).

¹⁾ Judgment, Brit. ed. p. 42.

Er zit in deze uitspraak een revolutionerend element: er is de volkenrechtelijke plicht tot ongehoorzaamheid aan de nationale wet en het nationale ambtelijk bevel, als die wet of dat bevel iets misdadigs zouden voorschrijven. Maar die plicht plaatst de militair in een hachelijke positie. De ondergeschiktheid is nog steeds de ziel van de militaire dienst. Erkenning van hiërarchie en het opvolgen van de van hoger hand gegeven bevelen bepalen mede de militaire waarde van een leger. Er is noodzakelijkerwijs een sfeer van autoriteit in de militaire verhoudingen, die het afwijken van de daar heersende opvattingen psychisch bijzonder moeilijk maakt²⁾.

Daarbij komt, dat men zich kan afvragen of de ondergeschikte de capaciteit heeft om de nationale wet en het ambtelijk bevel naar hun inhoud te beoordelen. Bij de vaagheid en onzekerheid van de regels van het jus in bello komt nog de werking van de represaille, waardoor wat gemeenlijk onrecht is tot toegelaten handeling wordt.

In de na-oorlogse rechtspraak werd met verve het beroep op „superior order” verworpen, en geëist dat de enkeling zijn oordeel stellen moest boven dat van zijn superieuren. Maar in de enkele gevallen waar de eigen mensen zo'n eigen oordeel gaven, en weigerden Nederlandse bevelen uit te voeren, was de Nederlandse rechter, die insubordinatie te berechten kreeg, minder gemakkelijk in het op zij zetten van het ambtelijk bevel. In de z.g. Brandstichtingssententie (H.M.G. van Ned. Indië, 2 april 1948 N.J. 1949 No. 147) ontzegde het Hof de onderofficieren het recht een eigen oordeel te hebben, en werden zij veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf.

Men zou kunnen zeggen, dat ook hier spanning in de jurisprudentie bestaat. In de na-oorlogse vonnissen werd de verslagen vijand voorgehouden dat hij wereldburger was, met plichten als zodanig. Tegenover Nederlanders, die met de Duitsers hadden geheuld, werd er de nadruk op gelegd, dat zij vóór alles een goed vaderlander hadden moeten zijn. Van de Nederlandse militair werd blijkbaar de blinde gehoorzaamheid verwacht, die elders werd gewraakt. Er is spanning door de botsing van rechtsordes en loyaliteiten, door het vér uit elkaar liggen van de internationale en intern-nationale aspecten van internationale verplichting en nationale loyaliteit.

De vraag van de betekenis die in deze spanning het wettelijk voorschrift en het ambtelijk bevel toekomt, is moeilijk te beantwoorden, maar voor de militair van vitale betekenis. Het komt mij voor, dat onze Wet Oorlogsstrafrecht dit moeilijke probleem op bijzonder aanvechtbare wijze heeft opgelost door uitdrukkelijk te stellen in art. 10, dat de

¹⁾ Verg. de experimenten van Prof. MILGRAM, genoemd in mijn bespreking van het boek van Y. Dinstein: *The Defense of „Obedience to Superior Orders”* in *International Law*, Leyden 1965, in *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*, 1968, p. 77—81.

artikelen 42 en 43 Sr. niet van toepassing zijn. Regeling was moeilijk, omdat het W.v.Sr. wel onderscheid maakt tussen bevoegde en onbevoegde bevelen, maar niet tussen deugdelijke en ondeugdelijke wetten. Blijkbaar ging destijds de wetgever ervan uit, dat Nederlandse wetten nooit ontoelaatbaar, met het volkenrecht strijdige wetten zouden kunnen zijn. Dat echter ook nationale wetten misdadig kunnen zijn, hebben de Nazi-wetten getoond. Voor de Duitsers ging het om hun houding t.a.v. criminele wetten en criminele bevelen.

Natuurlijk moet de staatsburger, en a fortiori de militair, gehoorzamen aan toelaatbare wetten en bevoegde bevelen. Maar deze kunnen nooit inhouden, dat opdracht zou gegeven worden tot oorlogsmisdrijven. Dat zou een *contradictio in terminis* zijn.

De problematiek van wettelijk voorschrift en ambtelijk bevel schuilt in de criminele wet en het criminele ambtelijke bevel, dat is de onbevoegde wet en het onbevoegd gegeven ambtelijk bevel. Daaromtrent geldt dat zij niet de rechtvaardiging kunnen geven tot de daad, op de grondslag van de aanvaarding van de noodzaak van discipline. De eisen van ondergeschiktheid en discipline moeten wijken in geval van misdadige orders.

Dat wil niet zeggen, dat zo'n wet of zo'n bevel niet kan leiden tot straffeloosheid van de ondergeschikte. Hij kan immers te goeder trouw menen, dat hij met een toelaatbare order te doen had. Er kan dus sprake zijn van niet verwijtbare *error juris*, als strafuitsluitingsgrond. Vandaar de onjuistheid om een beroep op art. 43 lid 2 uit te sluiten: in geval van goede trouw, en zeker als aan alle andere eisen van dit lid 2 voldaan is, behoort straffeloosheid te volgen. Er was dus eerder reden geweest om de eisen van art. 43 lid 2 minder stringent te maken en te volstaan met de eis van dwaling te goeder trouw.

Maar ook als de ondergeschikte inzag, dat het ging om een misdadige aangelegenheid, kan zo'n ontoelaatbare wet of bevel bevrijdende werking hebben, met name op grond van overmacht. Weigering zou levensgevaar kunnen meebrengen. De situatie kan er een zijn van noodtoestand.

De Wet Oorlogsstrafrecht heeft het beroep op het onbevoegd gegeven ambtelijk bevel uitgesloten. Dat behoeft de Nederlandse rechter niet te verhinderen in dit soort zaken behoorlijk recht te spreken. Uit de wetsgeschiedenis blijkt, dat de wetgever voor bestraffing opzet of grove schuld t.a.v. de rechtmatigheid van het handelen nodig achtte, en tevens dat beroep op overmacht open bleef¹⁾.

Maar de Nederlandse rechter zal zelden oordelen over Nederlandse

¹⁾ Daarover uitvoeriger in mijn „Enkele volkenrechtelijke aantekeningen bij de Wet „Oorlogsstrafrecht”, in *Liber Amicorum J. P. A. François*, Ned. Tijdschrift voor Internationaal Recht, juli 1959, p. 263—291, p. 278 v.v.

militairen die criminele orders gehoorzaamden. Dat blijkt uit de jongste geschiedenis. Nederlandse militairen hebben meer kans, in geval van oorlog, berecht te worden door de tegenstander in wiens handen zij vallen. Door zo uitdrukkelijk beroep op onbevoegd gegeven ambtelijk bevel uit te schakelen, is de positie van de Nederlandse militair voor de vreemde rechter onnodig slechter geworden. Aan kwaadwillende rechters, en de meeste „vreemde rechters” zijn in of na een oorlog min of meer kwaadwillend, is het juridisch pretext in handen gegeven om een wenselijk beroep op *error juris* te verwerpen.

En in de verwarde positie van ons *jus in bello* is het beginsel van de bevrijdende werking van dwaling te goeder trouw van groot belang. Die dwaling kan, behalve in de superior order, ook haar grond vinden in de deplorabele staat van de voorschriften zelf. De onzekerheid daarover moge aan enkele voorbeelden worden duidelijk gemaakt.

Een van de belangrijkste onderscheidingen van het *jus in bello* is de onderscheiding tussen burgers en militairen, tussen combattanten en niet-combattanten. Zij gaat, in het geschreven recht, terug tot de Declaratie van St. Petersburg van 1868, opgesteld toen de oorlog nog gezien werd als een staten-conflict dat door de militaire macht werd uitgevochten. De Declaratie hield in dat „the only legitimate object which „States should endeavour to accomplish during war is to weaken the „military forces of the enemy”. Volgens de Rode Kruis Memorie van 19 mei 1967¹⁾ is deze onderscheiding „entre les personnes participant „aux hostilités et la population civile, de telle sorte que cette dernière „soit épargnée autant que possible” nog steeds „une des bases du droit „de la guerre”. Zij is wel niet met zoveel woorden in een verdragstekst te vinden, maar ligt ten grondslag aan allerlei bepalingen, zoals het verbod van het bombarderen van een onverdedigde stad (LOR art. 25).

Aan dit belangrijk onderscheid — tussen militaire macht en burgerbevolking — is wellicht het duidelijkst te demonstrenen in welke impasse het oorlogsrecht in onze tijd is geraakt. In onze tijd, dat is dus de tijd van de totale oorlog en van de massaal werkende wapens.

De ontwikkeling naar de totale oorlog is geleidelijk gegaan. Belangrijke factor daarin was de ontwikkeling van de legeroorlog tot de materiaaloorlog, waarin de wapens belangrijker werden dan de mensen, zodat de strijd zich allereerst ging richten op de wapenvoorziening: primair militair doel werd de wapenindustrie, de machines en fabrieken zowel als de arbeiders. Een tweede factor leverden de *vérdragende* wapens, met weinig precisie en massale werking. Het motief, de arbeiders

---

¹⁾ Mémoire aux Gouvernements des Etats Parties aux Conventions de Genève de 1949 pour la protection des victimes de la guerre et à la IV Convention de la Haye de 1907 concernant les lois et coutumes de la guerre sur terre.

ders in de wapenindustrie — de z.g. quasi-combattanten — te treffen, leidde gemakkelijk tot totaal-vernietigende aanvallen op steden.

Intussen, deze ontwikkeling maakt de burger als zodanig nog niet tot oorlogsdoel. Dat werd hij wel in wat op het ogenblik „coercive warfare” genoemd wordt: de oorlogvoering, die de oorlog voor de burgers zo pijnlijk wil maken, dat zij hun regering dwingen tot capitulatie.

Deze wijze van oorlogvoeren komt alleen in aanmerking als de regering zich om de bevolking bekommert, als de bevolking een stem in het kapittel heeft, dus in het algemeen als er sprake is van democratie in welke zin dan ook. Het begon zo in de Amerikaanse strijd tegen de Indianen en in de Amerikaanse burgeroorlog, waaraan de namen van de generaals Sheridan en Sherman verbonden zijn. Sherman's wijze van oorlogvoeren werd verdedigd met de stelling: „The only possible way „to end this unhappy and dreadful conflict . . . is to make it terrible „beyond endurance”. Dit betekende een fundamentele verandering in de wijze van oorlogvoeren. Zoals FULLER¹⁾ schrijft: „For the 19th century this was a new conception, because it meant that the deciding „factor in war — the power to sue for peace — was transferred from „government to people, and that peace-making was a product of revolution. This was to carry the principle of democracy to its ultimate „stage, and with it introduce the theory of psychological attack . . .”.

In de Tweede Wereldoorlog is deze wijze van oorlogvoering in praktijk gebracht, culminerend in de twee atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, die in de officiële motivering werden gebruikt om de capitulatie af te dwingen. „The two bombs were in the tradition of Sheridan „against the Comanches and Sherman in Georgia”, schrijft SCHELLING²⁾. Dezelfde wijze van oorlogvoering wordt toegepast in Vietnam. Vietnam, zo stelt SCHELLING, bracht „the direct exercise of the power to hurt” (p. 167); die oorlog demonstreert „the kind of continuous coercive warfare that was introduced by the bombing of North Vietnam in February 1965”. Dit bombarderen „was an effort to raise the costs of „warfare to North Vietnam and to make them readier to come to „terms” (o.c. p. 170).

Dat is de praktijk³⁾. In dit licht wordt de theorie begrijpelijk, door SCHELLING als volgt geformuleerd: „In the present era noncombattants „appear to be not only deliberate targets but primary targets” (o.c. p. 27).

¹⁾ J. F. C. FULLER: *The Conduct of War 1789—1961*, Rutgers University Press, 1961, p. 108.

²⁾ THOMAS W. SCHELLING: *Arms and Influence*, Yale University Press, 1966, p. 17.

³⁾ Het is begrijpelijk, dat deze praktijk een zeer grote rol speelt in de „guerilla warfare” en de burgeroorlog, die gemeenlijk niet anders kan zijn dan „dirty war”. Verg. CLEMENS M. HUTTER: *Der Schmutzige Krieg*, Salzburg 1968.

Er is hier een duidelijk verschil tussen recht en werkelijkheid, als we als recht beschouwen de regelingen in de verdragsbepalingen. Daarin wordt de terrorisering verboden. Men denke b.v. aan de regeling van art. 25 v.v. LOR, het verbod om onverdedigde steden te bombarderen, en de bepaling van de Haagse Conventie IX betreffende „Bombardment by Naval Forces”, dat volgens art. 2 tot militaire doelen moet beperkt blijven¹⁾.

Het terreur-bombardement is niet ter sprake gebracht in Neurenberg. SCHWARZENBERGER²⁾ zegt daarover: „While it avoided any positive statement on the legality of „independent” air warfare, it certainly did „not stamp it illegal”. Deze houding van Neurenberg was ook wel begrijpelijk. De veroordeling van terreur-bombardementen zou de veroordeling van de atoombommen op de Japanse steden hebben ingesloten, hetgeen destijds niet wel mogelijk was. Nu deze gebeurtenissen een tijdje achter ons liggen, wordt het oordeel wellicht gemakkelijker. Zoals het Rode Kruis Comité, zo heeft ook Vaticanum II zich onvoorwaardelijk tegen terreurbombardementen uitgesproken. In § 80 wordt gezegd: „Elke oorlogshandeling die zonder onderscheid is gericht op de verwoesting van hele steden of grote gebieden met hun inwoners, is een „misdaad tegen God en de mens zelf, die met kracht en zonder aarzelen veroordeeld dient te worden”.

Als we de Amerikaanse Manuals bezien, dan is er een verschil tussen die van het leger en van de marine. Het US Field Manual § 42 stelt, dat wettelijke doelen mogen worden gebombardeerd, waardoor de vraag of vernietiging van een civiele bevolking wettelijk doel kan zijn, afhankelijk is van de vraag of men de toelaatbaarheid van „coercive warfare” erkent. De Law of Naval Warfare § 621 is duidelijker: „Bombardment for the sole purpose of terrorizing the civilian population is prohibited”. Maar de Navy was dan ook in 1945 tegen de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki geweest!

Er blijkt een duidelijk verschil met vroeger. O'BRIEN schrijft terecht: „Fifty years ago there would have been no question that the principle „of inviolability of non-combatants and non-military targets was fundamental to the law of war”. Maar dit beginsel is in strijd geraakt met de moderne militaire technologie. „One or the other has had to give way

¹⁾ De nooit aanvaarde Hague Rules of Air Warfare, 1923, verboden in art. 22 uitdrukkelijke bombardering „for the purpose of terrorizing the civilian population”. Er is ook een Resolutie van de „General Commission of the Disarmament Conference”, juli 1932, ingesteld door de Volkenbond: „Air attack against the civilian population shall be absolutely prohibited”. Daarover M. GREENSPAN: *The Modern Law of Land Warfare*, Univ. of California Press, 1959, p. 337.

²⁾ GEORG SCHWARZENBERGER: *The Law of Armed Conflict*, London 1968, p. 152

„and the Powers have clearly and repeatedly chosen military technology”¹⁾).

Er is nog een tweede reden waarom de burgerbevolking militair doel is geworden, nl. als een consequentie van de afschrikkingsgedachte, de „deterrence”. De ontwikkeling van de techniek, met name de thermonucleaire wapens en de inter-continentale raketten, heeft een situatie geschapen met geheel nieuwe aspecten. Nog nooit is een land zo machtig geweest als op het ogenblik de Verenigde Staten of de Sovjet Unie: zij kunnen de tegenstander totaal vernietigen. Een volledige aanval van een van beiden op de ander leidt tot een aantal doden dat de 100 miljoen overschrijdt, en een vernietiging van de bevolkingscentra waardoor een geordend politiek leven vrijwel uitgesloten is. Maar ondanks zo'n aanval blijft bij de aangevallene zoveel militaire macht over — in onkwetsbare raketinstallaties en door raketten op duikboten — dat „in „second strike capability” de aangevallene de ander nog dodelijk kan treffen²⁾). Nooit was de macht zo groot om de ander te vernietigen, nooit was de onmacht zo groot om de eigen burgerbevolking te beschermen.

Deze situatie tussen thermonucleaire machten dwingt tot de conclusie, dat de wapenfunctie is verschaald. Er kan — tenzij er een technische doorbraak zou geschieden, leidend tot een volledige „first strike „capability counter force”, waardoor in één aanval praktisch alle wapens van de ander zouden zijn uitgeschakeld³⁾ — nauwelijks meer sprake zijn van overwinning, er kan nauwelijks meer sprake zijn van verdediging. De wapenfunctie is primair afschrikking geworden: door dreiging met vergelding verhinderen van een aanval. Het is de oude gedachte van het „si vis pacem para bellum”, die heden ten dage tot uiting komt in het devies van het Strategic Air Command: „Peace is Our „Profession”.

Vrede door dreiging met vergelding! Het is begrijpelijk, dat men die vergelding vooral gezocht heeft in de bedreiging met de vernietiging van de bevolkingscentra van de tegenstander. De strategie die deze bedreiging verwerkelijk noemt men „counter city strategy”, en sinds kort ook — men streeft er in het algemeen naar de weerzinwekkendheid van

¹⁾ WILLIAM V. O'BRIEN: Biological-Chemical Warfare and the International Law of War, in The Georgetown Law Journal, 1962, p. 1—63, p. 40.

²⁾ Volgens berekening van BRENNAN zou het aantal doden in Amerika bij een Russische „first strike” 120 miljoen zijn, in een Russische „second strike” (dus na een volledige Amerikaanse aanval op de Sovjet Unie) 100 miljoen. Zie D. G. BRENNAN and J. J. HOLSTE: Ballistic Defense. Two Views, Adelphi Paper No. 43. London 1967, p. 5.

³⁾ En die mogelijkheid is niet geheel uitgesloten bij een combinatie van MIRV'S („multiple independent re-entry vehicles”, raketten met een aantal atoomwapens die onafhankelijk hun doel zoeken) en een uitgebreid ABM stelsel (een anti-raket-raket stelsel), daarover: CARL KAYSEN: The Strategic Balance, in Survival 1968, p. 278—284.

de terminologie wat te verzachten — „counter value strategy”. Bij deze strategie — die door beide partijen in de Koude Oorlog is aanvaard — is de burgerbevolking massaal gijzelaar geworden voor het goede gedrag van haar regering. Het betekent de democratizing van het gijzelaarschap, in een tijd waarin volgens art. 34 van de Rode Kruis Conventie IV van 1949 het nemen van gijzelaars tot oorlogsmisdrijf werd verklaard.

Destijds, toen Amerika het atoommonopolie had, ontwikkelde FOSTER DULLES de doctrine van de „massive retaliation”: de bedreiging met volledige atoomaanval bij de geringste agressie. Deze doctrine werd niet langer geloofwaardig nadat Amerika zelf kwetsbaar geworden was door Russische intercontinentale raketten met atoomladingen. Vandaar de aanvaarding van de strategie van de „flexible response”, de strategie van het afgestemde antwoord. Daarmede werd de „counter city strategy” niet opgegeven. Zij bleef integreerend bestanddeel van de strategie.

De gedachte „peace is our profession”, of anders uitgedrukt „het voorkomen van oorlog door bedreiging”, geldt niet alleen in tijd van vrede, maar ook als een klein militair conflict is ontstaan. De bedreiging speelt dan een rol bij het voorkomen dat zo’n klein, lokaal conflict uitgroeit tot de totale oorlog waaraan alle betrokkenen zouden ten onder gaan, bij het voorkomen dus van wat men „escalatie” noemt. Het is de bedreiging steden te vernietigen als de tegenpartij de oorlog zou „escaleren”, het is de vernietiging van steden als „signaal”, als communicatiemiddel om de tegenstander te doen weten over de eigen vastberadenheid. Vooral THOMAS SCHELLING heeft, in zijn reeds genoemd boek „Arms and Influence” uitvoerig dit proces van „nuclear bargaining” uit de doeken gedaan. „Military strategy”, zo schrijft hij, is niet meer de „science of military victory. It is now equally, if not more, the art of „coercion, of intimidation and deterrence. The instruments of war are „more punitive than acquisitive. Military strategy, wheter we like it „or not, has become the diplomacy of violence” (p. 34). „The battle-„field consequences of nuclear weapons may be of minor importance”. Door de atomaire wapens wordt alles anders. „It is now a war of nuclear bargaining and demonstration” (p. 110).

De bedreiging met het gebruik van atoomwapens tegen de burgerbevolking — ter voorkoming van een gewapend conflict of ter voorkoming van de escalatie van een gewapend conflict — is in flagrante strijd met de norm van het jus in bello dat de burgerbevolking geen oorlogsdoel mag zijn. Intussen blijkt hier het grote dilemma: de „counter city strategy” is defensief, dient ter vermijding van de oorlog of van de grotere oorlog. Zo is de mogelijkheid geschapen van een conflict tussen het doel de oorlog te voorkomen en het doel de oorlog „humaan” en „beschaafd” te voeren.

De onzekerheid van het jus in bello komt ook tot uitdrukking ten

aanzien van de vraag betreffende de juridische positie van nucleaire wapens. Zijn nucleaire wapens in overeenstemming met het algemene oorlogsrecht?¹⁾

Er bestaan enkele juridische definities van atoomwapens, waarvan vooral van belang is de definitie in de Annex II bij het Protocol No. III behorend bij de „Declaration inviting the Federal Republic of Germany „and Italy to accede to the Brussels Treaty” (Verdragen van Parijs, 1954). De definitie van atoomwapens luidt daar, voor zover voor ons van belang:

„An atomic weapon is defined as any weapon which contains, or is „designed to contain or utilize, nuclear fuel or radioactive isotopes „and which, by explosion or other uncontrolled nuclear transfor- „mation of the nuclear fuel, or by radioactivity of the nuclear fuel or „radioactive isotopes, is capable of mass destruction, mass injury or „mass poisoning”²⁾.

De definitie, gegeven in art. 5 van het Verdrag betreffende de Denuclearisatie van Latijns Amerika, zoals vastgesteld in de Resolutie XXII 2343 aanvaard op 19 dec. 1967 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, is simpeler. Zij luidt:

„For the purpose of this Treaty, a nuclear weapon is any device „which is capable of releasing nuclear energy in an uncontrolled manner „and which has a group of characteristics that are appropriate for use „for warlike purposes. An instrument that may be used for the trans- „port or propulsion of the device is not included in this definition if „it is separable from the device and not an indivisible part thereof”³⁾.

De vraag van de wettigheid van nucleaire wapens is moeilijk te beantwoorden⁴⁾. Van belang zijn hier verschillende bronnen, waarvan men

¹⁾ Behalve in het oorlogsrecht kan het verbod van atoomwapens ook berusten op het ontwapeningsrecht, zoals het Non-proliferatie Verdrag of verdragen betreffende de gedenuclearizeerde zones. Het kan ook berusten op bepaalde politieke verdragen, onder meer vredesverdragen, zoals het Vredesverdrag van Parijs van 1947, waarbij Finland het recht op atoomwapens werd ontzegd. Bij de verdragen van Londen van 1954, waarbij West Duitsland werd opgenomen in de Westeuropese Unie, verbond het zich geen atoomwapens op zijn territorium te produceren. De Rijkskanselier Adenauer verklaarde: „that the Federal Republic undertakes not to manufacture in its territory „any atomic weapons, chemical weapons and biological weapons”. Zie Lord ISMAY: NATO. The First Five Years 1949—1954, p. 252. De gegeven formulering heeft de vraag doen rijzen of West Duitsland wel het recht heeft atoomwapens van anderen te ontvangen, en het recht heeft deze wapens buiten het eigen territorium te produceren.

²⁾ Lord ISMAY, o.c. p. 253.

³⁾ Zie De Vijfde Bijzondere Zitting en de Tweeëntwintigste Zitting (eerste gedeelte) van de Alg. Verg. van de V.N. 1967, publ. Min. v. Buitenlandse Zaken, No. 87, den Haag 1968, p. 206.

⁴⁾ Verg. GEORG SCHWARZENBERGER: The Legality of Nuclear Weapons, London 1958, p. 57 v.v.

zich telkens moet afvragen, of zij nog gelden, of zij universeel gelden, en of zij op atomaire wapens toepasselijk zijn.

1. De Declaratie van de Eerste Haagse Vredesconferentie van 1899 betreffende de „Interdiction de l'emploi de projectiles ayant pour but „unique de répandre des gaz asphyxiants ou délétères”¹⁾.

2. Art. 171 van het Verdrag van Versailles, luidend:

„L'emploi des gaz asphyxiants, toxiques ou similaires, ainsi que de „tous liquides, matières ou procédés analogues, étant prohibé, la fabrication et l'importation en sont rigoureusement interdites en „Allemagne”²⁾.

Deze bepaling is belangwekkend, niet om haar constituerend, maar om haar declaratoir karakter. De partijen baseerden het verbod voor Duitsland op het in het algemeen verboden zijn van de genoemde wapens. Het bijzondere van het verbod aan Duitsland betrof het bezit van de verboden wapens. In het algemeen is het niet verboden om ontoelaatbare wapens te hebben, daar het doel van dit „hebben” kan zijn ze slechts als represaille wegens zulk gebruik door de ander te gebruiken³⁾.

3. Art. 5 van het Verdrag van Washington, van 6 februari 1922 (Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk, Italië, Japan) luidend:

„L'emploi en temps de guerre des gaz asphyxiants, toxiques ou similaires, ainsi que tous liquides, matières ou procédés analogues, „ayant été condamné à juste titre par l'opinion universelle du monde „civilisé, et l'interdiction de cet emploi ayant été formulée dans des „traités auxquels le plus grand nombre des Puissances civilisées sont „parties.

„Les puissances signataires, dans le dessein de faire universellement „reconnaître comme incorporée au droit des gens cette interdiction „qui s'impose également à la conscience et à la pratique des nations, „déclarent reconnaître cette prohibition, conviennent de se considérer „comme liées entre elles à cet égard et invitent toutes les autres „nations civilisées à adhérer au présent accord”⁴⁾.

De betekenis van deze tekst is gelegen in haar declaratoir karakter. De „beschaafde wereld” veroordeelt de genoemde wapens, en die veroordeling heeft in vroegere verdragen uitdrukking gevonden, zo wordt

) LOUIS LE FUR et GEORGES CHKLAVER: Recueil des Textes de Droit International Public, 10me ed., Paris 1934, p. 165.

2) LE FUR et CHKLAVER, o.c. p. 382. In het Vredesverdrag tussen Duitsland en de Verenigde Staten, van 25 aug. 1921, werd naar dit deel van het Verdrag van Versailles verwezen.

3) Ik laat daarbij even buiten beschouwing of het gebruik van een verboden wapen toelaatbaar kan zijn als represaille in verband met andersoortig onrecht begaan door de tegenstander.

4) LE FUR et CHKLAVER, o.c. p. 713.

vastgesteld. De bedoeling van de bepaling is slechts om deze veroordeling universeel te maken.

4. Het Protocol van Genève van 1925 verbiedt het gebruik in de oorlog van „asphyxiating, poisonous or other gases, and of all analogous liquids, materials or devices”, later uitgebreid tot de bacteriologische oorlogsmiddelen. Terecht merkt SCHWARZENBERGER¹⁾ op, dat de betekenis van het Protocol nauwelijks wordt verminderd door het feit dat het niet is aanvaard door de Verenigde Staten. Immers zijn betekenis ligt vooral in het declaratoire karakter. De verbodsbepaling is universeel geldend.

5. Mogelijk is om een beroep te doen op het algemene, aan vele positief-rechtelijke bepalingen ten grondslag liggend, beginsel van de ontoelaatbaarheid van wapens, die indiscriminerend, zonder aanzien des persoons, werken. Men mag slechts beogen de militaire macht van de tegenstander te treffen. Vandaar de ontoelaatbaarheid van wapens die niet alleen de militaire macht treffen, maar — door de straling — ook de burgers, niet alleen de vijand kwaad doen, maar ook de neutralen, ja zelfs — door de „long term” werking van de straling en haar genetisch effect — niet alleen de huidige generatie van het mensdom benadelen, maar ook het nageslacht. De atomaire wapens zijn in staat de biologische gaafheid van het mensdom aan te tasten²⁾.

6. Ook is begrijpelijk, dat de clause van DE MARTENS met de atoomwapens wordt in verband gebracht. In de preambule van Conventie IV van 1907 werd met name vastgesteld, dat de partijen, voor zover niet bijzonder bepalingen golden, onderworpen bleven aan „the rules and principles of the law of nations, as they result from the usages established among civilized peoples, from the laws of humanity, and the dictates of the public conscience”.

Het gaat hier om een vrij vage formule. De gebondenheid waarover wordt gesproken is een gebondenheid door de regels en de beginselen van het volkenrecht, zoals ze voortvloeien o.a. uit de wetten der menselijkheid en de eisen van het openbaar geweten. De Bijzondere Raad van

¹⁾ The Legality of Nuclear Weapons, p. 38.

²⁾ Ook op dit punt bestaat toch grote onzekerheid. Het Internationale Comité van het Rode Kruis ontwierp in 1955 een „Code of Draft Rules for the Protection of the „Civilian Population from the Dangers of Indiscriminate Warfare”. Dit ontwerp werd in 1957 op de conferentie van New Delhi besproken, waar vooral de „blinde „wapens” en de „coercive warfare” aan de orde kwamen. Het resultaat was slechts dat het Rode Kruis werd verzocht om het ontwerp aan de Regeringen voor te leggen „for their consideration”, en om de pogingen tot een verdrag voort te zetten. De staten waren niet bereid hun vrijheid te beperken. Zoals SCHWARZENBERGER (The Law of Armed Conflict, p. 544) stelt: „Humanitarian law had come up against its own barrier: „the resolve of the major Powers, in the last resort, to wage indiscriminate war against „one another with all the means offered by the technology of the nuclear space age”.

Cassatie ging wellicht te ver in zijn direct beroep op de wetten der menselijkheid, b.v. in het arrest Rauter¹).

Het gaat er om in hoeverre de wetten der menselijkheid en de eisen van het publiek geweten regels en beginselen van volkenrecht hebben tot stand gebracht. Daarbij is het niet eenvoudig om de inhoud van de wetten der menselijkheid en de eisen van het openbaar geweten vast te stellen. Blijkbaar wisselt de inhoud daarvan zeer snel. Bij het Verdrag van Nyon, van 1937, werd duikbootactie zonder waarschuwing gerekend tot de „acts contrary to the most elementary dictates of humanity”. In 1940 was de „unrestricted submarine warfare” algemene praktijk geworden.

Toch lijkt mij dat beroep op de DE MARTENS clause zinvol is. Zij is als norm-aanwijzende en norm-gevende bron bedoeld en als zodanig uitdrukkelijk gehandhaafd in 1949 in de Rode Kruis Verdragen (I art. 63, II art. 64, III art. 142, IV art. 158)²).

7. Er is jurisprudentie waarin het gebruik van atoomwapens wordt onrechtmatig geacht, met name het Japanse vonnis in de „Shimoda case”, dat met Japans gevoel voor verhoudingen werd uitgesproken in 1963 op 7 december („Pearl Harbour Day”)³). Het ging hier om een schadevergoedingsactie door vijf Japanners, die door de straling van de atombommen waren verminkt, en hun actie hadden ingesteld tegen de Japanse Staat, daar deze, in verband met het Vredesverdrag, in de plaats trad van de Verenigde Staten.

Het vonnis bespreekt de vraag van de wettelijkheid van het atoomwapen, maar de argumentatie concentreert zich op de vraag of een stad met atoomwapens mag worden vernietigd. Vandaar dat het vonnis zich

¹) B.R.v.C. 12 jan. 1949 N.J. 1949 No. 87. Zo ook in arr. 19 dec. 1951 N.J. 1952 No. 73. Ook in buitenlandse gerechten was er de neiging direct beroep te doen op de „wetten der menselijkheid”, b.v. in het Krupp-vonnis (Law Reports X p. 133), het Noorweegse Klinge-vonnis (Law Reports III p. 12) en het Amerikaanse Altstötter-vonnis (US Tribunals III p. 1076). Zo'n direct beroep op de wetten der menselijkheid ligt eerder voor de hand in de preambule van verdragen of V.N.-resoluties. In de Res. 1653 XVI van 24 nov. 1961, waarin elk gebruik van een atoomwapen misdadig wordt genoemd, verklaarde de Alg. Verg.: „The use of nuclear and thermo-nuclear weapons „would exceed even the scope of war and cause indiscriminate suffering and destruction „to mankind and civilization and, as such, is contrary to the rules of international law „and to the laws of humanity”.

²) Daarover wordt wel eens anders gedacht, onder meer door G. SCHWARZENBERGER: Legality of Nuclear Weapons, p. 10—11, en in zijn „Functions and Foundations of „the Laws of War, in Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie 1958, p. 351—369, „p. 361 v.v. Tegen SCHWARZENBERGER's opvatting pleit de historische argumentatie gegeven in mijn Hague Lectures, p. 350 v.v.

³) De tekst van het vonnis is te vinden in The Japanese Annual of International Law VIII, 1964, p. 212—252. Over dit vonnis RICHARD A. FALK: „The Shimoda Case: „A Legal Appraisal of the Atomic Attacks upon Hiroshima and Nagasaki”, in the American Journal of International Law, 1965, p. 759—793.

niet rechtstreeks uitspreekt over de vraag of atoomwapens als zodanig ontoelaatbare wapens zijn. Wel komt het vonnis tot de conclusie, dat de vernietiging van Hiroshima en Nagasaki door de atoombommen in strijd was met het volkenrecht.

8. Op die vraag wordt wel antwoord gegeven door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, in haar Resolutie 1653 XVI, van 24 nov. 1961. In deze Resolutie werd vastgesteld:

„Any State using nuclear and thermonuclear weapons is to be considered as violating the Charter of the United Nations, as acting contrary to the law of humanity and as committing a crime against mankind and civilization”.

Het dient in dit verband opgemerkt te worden, dat de Algemene Vergadering niet tot wereldwetgever is gemaakt in het Handvest. De graad van solidariteit, nodig om bindende meerderheidsbeslissingen mogelijk te maken, is in de wereld nog niet aanwezig. Vandaar dat de Algemene Vergadering niet kan bevelen, maar slechts kan aanbevelen. De door haar vastgestelde normen zijn zwakke normen, minder dan normen van bindend recht, maar méér dan niets. Zij staan in tussen niet-recht en recht, en kunnen als zodanig wijzen naar recht-in-ontwikkeling.

In de resolutie van de Algemene Vergadering komt de opvatting van de „have nots” tot uiting. In de hele geschiedenis van het volkenrecht vindt men de houding, dat de technisch vóórlijke landen (die de beschikking krijgen over nieuwe wapens) ervan uitgaan, dat het nieuwe wapen, totdat het eventueel verboden wordt, als niet-verboden moet worden beschouwd, terwijl de minder-vóórlijke landen (die over deze nieuwe wapens niet de beschikking hebben) deze nieuwe wapens toetsen aan de oude normen, en tot ontoelaatbaarheid concluderen. Gemeenlijk geldt dat oordeel tot zij zelf de beschikking over de nieuwe wapens gekregen hebben.

Gezien deze gang van zaken kan men geneigd zijn aan de Resolutie van 1961 slechts geringe waarde toe te kennen. Intussen blijft de mogelijkheid, dat de resolutie wordt toegepast op de militair, die atoomwapens heeft gebruikt en berecht zou worden door de tegenstander, hetzij gedurende de oorlog of daarna, als de tegenstander overwinnaar is¹⁾.

De vraag is, of men op grond van de voorgaande overwegingen tot

¹⁾ Na de Tweede Wereldoorlog werden de verslagenen veroordeeld voor het misdrijf tegen de vrede. Van de agressieve oorlog als een misdrijf was slechts sprake geweest in twee niet in werking getreden verdragen (het Verdrag van Wederzijdse Bijstand in 1923 en het Protocol van Genève van 1924), en in twee resoluties van de Algemene Vergadering van de Volkenbond, de resolutie van 1925, waarin werd gesteld „aggressive war should be regarded as a crime”, en de resolutie van 1927, waarin aanvaard werd: „aggressive war is an international crime”. Zie daarvoor mijn: „De strafbaarheid van „de agressieve oorlog”, Groningen 1950.

de onwettigheid van de atoomwapens zou moeten besluiten. Men kan dat echter niet doen, zonder ook rekening te hebben gehouden met enkele factoren, die bij de bepaling van de tegenwoordige rechtssituatie een rol spelen.

1. De atoombommen zijn gebruikt, in de Tweede Wereldoorlog, doelbewust en openlijk, blijkbaar in de overtuiging dat dit niet ongeoorloofd was. De Geallieerden hebben ook nooit officieel tegen deze wijze van oorlogvoeren bezwaar gemaakt.

2. De atoomwapens zijn gaan behoren tot belangrijk bestanddeel van de wapenarsenalen van de Verenigde Staten, de Sovjet Unie, Engeland, Frankrijk en China, en zijn min of meer geïntegreerd in de wapenmacht van NAVO en Warschau-pact. De betrokken landen hebben de atoomwapens niet als ontoelaatbare wapens beschouwd. De NAVO-partners hebben bijna allen gestemd tegen de bovengenoemde resolutie van 1961¹⁾. Zij hebben ook altijd geweigerd om te treden in een overeenkomst, waarbij het eerste gebruik van atoomwapens zou worden verboden. Door zo'n overeenkomst zou het atoomwapen alleen mogen gebruikt worden in verband met het gebruik door de tegenpartij. De NAVO heeft nooit zo'n afspraak willen maken, omdat men het tactische atoomwapen nodig achtte in verband met de Russische conventionele overmacht²⁾.

De strategie van West en Oost houdt ook de „counter city strategy” in, waarbij door atomaire wapens de bevolkingscentra vernietigd worden als de dreiging met die vernietiging er niet in slaagde de oorlog te voorkomen.

3. Het Rode Kruis heeft steeds veel moeite gedaan de destijds aanvaarde standaarden van „beschaving” en „menschelijkheid” te handha-

¹⁾ De „Declaration on the Prohibition of the Use of Nuclear and Thermoneuclear „Weapons” (Res. 1653 XVI van 24 nov. 1961) werd aangenomen met 55 stemmen voor, 20 tegen (waaronder alle NAVO landen behalve Denemarken, Noorwegen en IJsland) en 26 onthoudingen. De landen van het Warschaupact stemden vóór de resolutie. Pogingen van de Westerse landen om door amendement de resolutie zó te wijzigen dat alle geweld verboden werd, inclusief het geweld van nucleaire wapens, mislukten. De Westerse argumentatie kwam er op neer, dat men eerder moet streven naar uitschakeling van de oorlog zelf, dat uitschakeling van kernwapens slechts kan geschieden in het kader van algehele ontwapening, dat zelfverdediging is toegelaten en derhalve het Handvest het gebruik van kernwapens in bepaalde omstandigheden niet uitsluit. Deze laatste argumentatie gaat er blijkbaar van uit, dat er in een toegelaten oorlog-vanzelfverdediging geen plaats is voor het begrip „verboden wapens”. Zie over de discussie: „Eerste gedeelte van de Zestiende Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, „Sept.—Dec. 1961”, Min. v. B.Z. No. 72, den Haag 1952, blz. 59—62. De tekst van de Declaratie, p. 286—287.

²⁾ De North Atlantic Assembly (Brussel, november 1968) verklaarde zich „united „in its conviction that fully adequate NATO conventional forces and a nuclear deterrent are essential to deter war and maintain the peace” (NATO Letter, dec. 1968, p. 23).

ven. Men denke aan het Memorandum van 19 mei 1967, waarin wordt verwezen naar de XXste Internationale Conferentie van het Rode Kruis in 1965, en de op die Conferentie aanvaarde beginselen. Men heeft toen echter niet de atoomwapens als illegaal gebrandmerkt en slechts vastgesteld „les principes généraux du droit de la guerre s'appliquent aux „armes nucléaires et similaires”. Het uitblijven van een veroordeling — die wel degelijk werd gegeven t.a.v. de terreurbombardementen — en daarvoor in de plaats de verwijzing naar de beginselen van het volkenrecht, die blijkbaar op het ogenblik niet toereikend zijn voor de leidende mogelijkheden om tot een veroordeling van de atomaire wapens te komen, is veelzeggend.

4. De Algemene Vergadering verzocht in 1963 bij Res. 1909 XVIII, de Achttienlanden Commissie een studie te maken om te komen tot een Verdrag tot verbod van het gebruik van kernwapens. In 1966 werd bij Res. 2164 XXI, de Wereldontwapeningsconferentie verzocht aandacht daaraan te schenken. In 1967 werd door de Sovjet Unie een ontwerp van zo'n verdrag aan de Algemene Vergadering voorgelegd. Dit agendapunt leidde tot een Res. 2289 XXII, die tot uitdrukking bracht dat een verbod de ontwapeningsonderhandelingen zou vergemakkelijken, en „that it is essential to continue urgently the examination „of the question of the prohibition of the use of nuclear weapons „and of the conclusion of an appropriate international convention”. De NAVO-landen onthielden zich van stemming. Nederland betoogde, dat een verbod van het gebruik van kernwapens in strijd zou komen met het beginsel, dat geen enkele stap van wapenbeheersing de bestaande machtsverhoudingen tussen de betrokken staten mag verstoren. De Amerikaanse vertegenwoordiger betoogde, dat een verdragsverplichting tot „niet gebruik” op zijn best onrealistisch zou zijn en op zijn slechtst bedriegelijk, daar zij gevaarlijke misrekeningen in de hand zou kunnen werken¹⁾.

Uit een en ander kan blijken, dat door vele landen het gebruik van kernwapens op het ogenblik niet in strijd met het volkenrecht wordt geacht²⁾.

Zo blijkt het bepalen van een standpunt omtrent de wettigheid van het atoomwapen een moeilijke zaak. Er zijn goede gronden om het atoomwapen te beschouwen als vallend onder de regels van het verbod

¹⁾ Zie verder „De Vijfde Bijzondere Zitting en de Tweeëntwintigste Zitting (eerste „gedeelte) van de Alg. Verg. der V.N. 1967”? Min.v.B.Z., No. 87, den Haag 1968, p. 60—61. De tekst van de resolutie op p. 222.

²⁾ Art. 613 van de US Law of Naval Warfare (1955) en par. 35 van de U.S. Army's Law of Land Warfare (1956) verklaren uitdrukkelijk de atoomwapens tot toegelaten wapens.

van verstikkende en giftige wapens¹). Men zou hier de a fortiori redenering met succes kunnen toepassen. Daartegenover staat de juridische waardering van de gevolgde praktijk (zoals die in bewapening en aanvaarde strategie tot uiting komt, en in de Manuals haar neerslag vindt).

Het probleem wordt nog moeilijker omdat het juridisch oordeel in deze tevens rechtscheppende betekenis heeft. Als de juristen blijven vasthouden aan de destijds aanvaarde beginselen, wordt de kracht van die beginselen daardoor versterkt. Maar de uitspraak dat atoomwapens in strijd zijn met het recht zou tot het verwijt kunnen leiden dat de juristen een rechtsbegrip aanvaardden, dat los staat van de werkelijkheid.

Zouden daarentegen de juristen beslissende waarde toekennen aan de later gevolgde praktijk als reden van rechtsverandering, en dus gelding en toepasselijkheid van de vroegere beginselen door ab usus ontkennen, dan werken zij mede aan de definitieve liquidatie van het jus in bello zoals dat in de tijd van de beschaafde naties met moeite werd opgebouwd.

Het is nodig om aandacht te vragen voor deze hachelijke situatie, waar intellectuele oprechtheid en politiek-ethische verantwoordelijkheid zouden kunnen botsen.

Mijn persoonlijke conclusie zou zijn, dat atoomwapens naar hun aard a fortiori zouden vallen onder de verbodsbepalingen als in de genoemde verdragen neergelegd. Maar dat de technisch hoog-ontwikkelde staten, uit angst voor elkaar en uit machtsbegeerte, op deze beginselen zijn teruggekomen, ze niet langer erkennen, de techniek over de ethiek hebben laten zegevieren. Zodat nu een duidelijk paradoxale situatie is ontstaan, waarbij de jonge landen zich beroepen op de, in de periode van de beschaafde staten aanvaarde, beschavingsbeginselen — en op die grond de atoomwapens als zodanig als ontoelaatbaar brandmerken —, terwijl de technisch hoog-ontwikkelde staten, mede op grond van de bijzondere macht die de nieuwe wapens gaven, de vroegere beschavingsbeginselen ten bate van de nieuwe machtsmiddelen hebben overboord gegoid. Is dit beslissend? Of zou men nog kunnen spreken van een constante onrechtmatigheid, waaraan men zich in onze hoog-ontwikkelde wereld schuldig maakt? Kunnen de vroegere waarden nog worden hersteld, hun gelding weer herwinnen in ons deel van de wereld?

Het zou betekenen de erkenning van de misdadigheid van de atombommen op Hiroshima en Nagasaki. Met deze erkenning behoeft men reeds daardoor minder moeite te hebben, omdat hier naar de officiële motivering sprake was van „terror-bombing”, van ontoelaatbare „coercive warfare”. Het zou ook betekenen de onrechtmatigheid van de huidige NAVO-positie, die ervan uitgaat atomaire wapens in te zetten te-

---

¹) MORRIS GREENSPAN: The Modern Law of Land Warfare, Univ. of California Press 1959, acht atoomwapens verboden wapens, p. 371 v.v., met literatuur.

gen een conventionele aanval. Ook dat is een overkomelijk „peccavi”. Het zou geen ramp zijn, als de mensheid achteraf zou erkennen een generatie lang verblind te zijn geweest door de verleiding die van de macht uitging, en verdwaasd door de wederzijdse angst, die die macht teweeg bracht.

Het komt mij voor, dat in deze de jonge landen het gelijk aan hun zijde heben. Het is een levensbelang voor de mensheid dat atoomwapens worden uitgeschakeld, dat de oude standaarden weer volledig tot gelding worden gebracht. Gezien het feit, dat de Westerse landen — op grond van de militaire situatie in Europa, waar de conventionele ongelijkheid leidde tot de introductie van de tactische atoomwapens — van mening zijn, dat atoomwapens toelaatbare wapens zijn, is de aanvaarding van een verdrag dat het eerste gebruik van nucleaire wapens verbiedt, wenselijk. De militair-strategische situatie in concreto is geen onoverkomelijk bezwaar. De micro-politieke overwegingen op de grondslag van de concrete strategische situatie zijn niet van die dwingende aard, dat zij de macro-politieke overwegingen hun gelding zouden ontnemen¹⁾.

De drie speciale onderwerpen — „counter city strategy”, „coercive „warfare” en atoomwapens — werden genoemd om aan te tonen hoe onzeker de positie is van het oorlogsrecht. Er kan ook uit blijken, dat het belang van het „jus in bello” en het daarop gebaseerde „oorlogs-„misdrijf” niet daarin ligt, dat enkelingen ervan weerhouden worden om in strijd met de opvattingen van hun superieuren, zich in de oorlog misdadig te gedragen. Het gaat bij het oorlogsrecht om de beperking van de vrijheid van staten bij de oorlogsvoering. Het gaat om de officiële strategieën en tactieken, de officiële voorschriften, het officiële gedrag.

Ook als men ervan overtuigd is, dat beperkende rechtsregels in een oorlog zullen geschonden worden als vitale belangen, zoals het al dan niet winnen van de oorlog, op het spel staan, blijven de beperkende regels van betekenis voor de vreedstijd. Erkenning van deze beperkende bepalingen kan gunstige invloed hebben op het tot stand komen van „understandings” op het gebied van „arms control” en wapenvermindering. Zij zullen invloed hebben op de keuze van wapensystemen en strategieën. Zij kunnen ertoe bijdragen een oplossing te vinden voor het grootste probleem, waarvoor de tegenwoordige mensheid zich gesteld ziet: het wapenprobleem. Dat wapenprobleem is, kort gezegd, het probleem dat de bewapening, waartoe men overging om vrede en veiligheid te verzekeren, zelf een bron is geworden van onvrede en onveilig-

¹⁾ Verg. daarover mijn: „De polemologische aspecten van de afschrikkingsgedachte”, in de Feestbundel ter herdenking van het 100-jarig bestaan van de Hogere Krijgsschool: „Deterrence and Detente”, den Haag 1969.

heid. Het wapenprobleem is daarmee getypeerd, dat onze wereld aan haar wapens dreigt ten onder te gaan.

Aanvaarding van een bepaald „jus in bello” kan tot oplossing van dit wapenprobleem bijdragen, kan bevorderen het ontstaan van een nieuw rechtsgebied, waarvan de ontwikkeling voor de wereld van vitale betekenis is: het ontwapeningsrecht, waarvan de eerste regels tot uiting komen in de bepalingen betreffende de Zuidpool, de kosmische ruimte, het verbod van kernproeven (Testban Treaty 1963) en het Nonproliferatie Verdrag.

Het is van belang, dat grotere zekerheid wordt verkregen over het nu geldend oorlogsrecht, b.v. door het aanvaarden van nieuwe verdragen. Zoals SCHWARZENBERGER¹⁾ terecht stelt: „Governments are always „free to restate or develop by way of treaty the law they have obscured „beyond recognition by their own practice”. Het gaat vooral over de vraag in hoeverre nieuwe technische mogelijkheden ertoe leiden, dat vroeger aanvaarde beperkingen werden opzij gezet. In onze technische cultuur bestaat de neiging om gebruik te maken van iedere technische mogelijkheid. Terecht heeft VON WEIZSACKER dit gezien als een teken van technische onvolwassenheid²⁾. De vraag is of de bereidheid bestaat beperking te aanvaarden, ook op het punt van de wapens.

.....

Mr. W. BÖDEKER: Mijnheer de Voorzitter, ik heb met veel belangstelling geluisterd naar Prof. RÖLING en ik heb al eventjes de gelegenheid gehad om in de pauze met hem van gedachten te wisselen en daar heb ik wat sombere geluiden laten horen. Daar wilde ik nu niet mee doorgaan. Er rijst bij mij echter een vraag: waarom is men er niet in geslaagd om de rechterlijke macht te laten deelnemen uit die landen die geen deel hebben gehad in de strijd? Ik dacht dat dat een stap in de goede richting zou zijn.

Prof. RÖLING: De gedachte van neutrale rechters heeft telkens wel gespeeld maar is nooit verwerkelijk; ik stel me voor, omdat men dat niet zo graag zou zien. Ik kan me voorstellen dat neutrale rechters in 1945 bereid zouden zijn geweest om de bombardementen op Nagasaki en Hiroshima te zien als oorlogsmisdrijven. Een land dat net de oorlog gewonnen heeft zit een beetje met die bommen. Het is een soort trauma, allerlei dingen wijzen daar op. Ik heb destijds in Tokio een film gezien, die bij MacArthur werd getoond, officieel, van de geschiedenis van de atoombom, en daar werd o.a. in meegedeeld, dat deze film in een put was neergelaten. Die put was verzegeld en in het jaar 2500 zou de dan levende mensheid de geschiedenis van die eerste bom kunnen zien. In die film stonden leugens: er stond tot drie keer toe herhaald dat de

1) G. SCHWARZENBERGER: The Law of Armed Conflict, o.c. p. 429.

2) C. F. VON WEIZSACKER: Voorwaarden voor de vrede, Rotterdam 1966, p. 33.

bevolking van Nagasaki en Hiroshima was gewaarschuwd om de stad te verlaten omdat de stad vernietigd zou worden. Dat vind ik voor mezelf een teken dat men er mee zat. Stimson schrijft in zijn memoires zelf dat men overwogen had om te waarschuwen, maar dat men dat verworpen had, omdat men in de eerste plaats niet wist of de bom zou afgaan— men had tenslotte maar één experiment gehad met een atoombom — en in de tweede plaats was men bang dat de Japanners krijgsgevangenen zouden brengen in een stad, die aangewezen was als het object van vernietiging en dat zij zouden zeggen: ga je gang maar, er zitten hier krijgsgevangenen. Vandaar dat er motieven waren om de waarschuwing niet te geven. Maar in de film die in 2500 de geschiedenis van de atoombom moet tonen heeft men dus anders gezegd. Neutrale rechters zijn van betekenis, niet alleen om de objectiviteit t.a.v. het recht, maar ook om de objectiviteit t.a.v. de feiten. Men heeft de naoorlogse gerechten wel verweten, dat ze alleen maar dienden om de geschiedenis te vervalsen. Wanneer men kijkt wat er in Neurenberg en Tokio is gebeurd, dan geloof ik dat men tot de conclusie kan komen, dat inderdaad zo nu en dan historie vervalst is, maar dat dit beperkt is omdat men elkaar die vervalsingen misgunde. Er bestonden nu eenmaal grote tegengestelde belangen. Zoals u weet heeft Rusland de Katynmoord de Duitsers in de schoenen willen schuiven, maar daar zijn de Amerikanen niet ingetreden. Daarentegen hebben de Amerikanen geprobeerd om via een raadsman van Dönitz het verdrag Stalin-Ribbentrop ter sprake te brengen en dat hebben de Russen geweigerd, zeggende: als dat hier genoemd wordt gaan we weg.

M.a.w.: er waren altijd politieke spanningen achter deze rechtspraak. In Japan was het net zo. Ook t.a.v. vragen juist in de verhouding met de Sovjet Unie, al was de koude oorlog toen nog niet uitgebroken. Het zou goed zijn wanneer er neutralen zaten en zelfs wanneer er een rechter van de verslagenen zou zitten, die, in ieder geval in raadkamer, zou kunnen wijzen op sommige samenhangen en de positie van de aangeklaagden zou kunnen toelichten. Want over wat men in de raadkamer zo nu en dan aan opvattingen hoorde, heb ik wel eens gedacht: ik wenste, dat hier een Japanner zat om te zeggen, mijne heren, dit is niet waar, dit zit heel anders in elkaar.

Mr. E. A. M. LAMERS: Ik heb maar eenmaal — en zeer terloops — het woord „totale oorlog” in de voordracht gehoord en ik heb me er eigenlijk op gespitst of het probleem van de totale oorlog niet in een wat wijder verband er bij betrokken zou kunnen worden. Nu is het begrip „totale oorlog” voor allerlei uitleg vatbaar, maar als we het beperken tot de totale oorlog in het kader van de necessity of war, dan lijkt het me dat het oorlogsrecht in de conventies en de conferenties gebaseerd was op de periode van vóór de totale oorlog.

Ik zou aan de inleider willen vragen of die totale oorlog niet een reden is om de problemen van het oorlogsrecht vanuit een heel ander standpunt te bezien, met name uit het oogpunt van humaniteit. Zijn de beoefenaren van het oorlogsrecht zich hiervan bewust en zijn er aanwijzingen dat ze de regels van het oorlogsrecht willen formuleren met erkenning van het begrip „totale oorlog”.

Prof. RÖLING: Ja, misschien had ik iets vaker het woord „totale „oorlog” moeten gebruiken. Ik heb vooral gesproken over de oorlog tegen de burgers, het meest saillante punt van de totale oorlog. De totale oorlog is de oorlog die gevoerd wordt met álle middelen tegen álle doelen die in aanmerking komen, met als einddoel de totale capitulatie. Elk oorlogsrecht is in zekere zin een beperking van de totale oorlog. Al die oorlogen uit onze cultuur, in ieder geval van voor de tweede wereldoorlog, waren in wezen beperkte oorlogen. Als we de totale oorlog a a n v a a r d e n als iets wat onze toekomst is en wat onvermijdelijk is, dan geloof ik dat we met rechtsbeperkingen weinig verder komen, want elke rechtsbeperking betekent juist dat we het totale karakter er aan gaan ontnemen. Dat is juist de moeilijkheid. En aan de andere kant is er het hele duidelijke belang van beide partijen om te voorkomen, dat die totale oorlog zal worden gevoerd, omdat dat nu eenmaal de vernietiging van beide partijen meebrengt. Dat is het wezenlijke van de machtsopiehooping op het ogenblik, dat de partijen in een positie verkeren waarin ze machtiger zijn dan ooit een staat geweest is en machtelozer dan ooit een staat geweest is om de eigen burgers te beschermen. Ik heb dus alleen het woord niet gebruikt, maar ik heb voortdurend de totale oorlog in gedachten gehad.

De vraag is, of we in de toekomst b e p e r k i n g e n kunnen aanbrengen in de bereidheid om die totale oorlog te voeren. Dat die totaal geworden is, is een samenloop van technische ontwikkelingen, van ideologische tegenstellingen en van de democratie. Toynbee noemt het nog een samenspel van industriële ontwikkeling en democratie. Ik dacht echter dat ideologische momenten er ook een rol bij speelden. In ieder geval is het resultaat zo, dat men alles op alles zet. Dat is eigenlijk de kern en elke beperking daarin ontnemt die oorlog zijn totaliteit. Vandaar de grote moeilijkheid waar we voor staan: Als we aanvaarden dat dit nu eenmaal de oorlog in de toekomst zal zijn, dan zal het oorlogsrecht verdwijnen, dan bestaat het niet meer, we moeten er in ieder geval niet meer op hopen.

Maar daar tegenover staat, dat als men er niet in slaagt om door een arms control en door wederzijdse geleidelijke wapenvermindering de wereld minder gevaarlijk te maken, dat dan onherroepelijk onze beschaving aan zo'n oorlog ten onder zal gaan. Dat is nogal een alternatief! En vandaar dat men juist nu, naast het jus in bello dat we traditioneel kennen, in de toekomst zeker zal moeten komen tot o n t

wapeningsrecht dat ook een oorlogsmisdrijf oplevert als men het schendt.

Mr. Dr. W. KASTEN: Professor, mag ik zelf hier nog enige woorden aan toevoegen en u een vraag stellen?

Ik meen begrepen te hebben dat u het begrip totale oorlog benadert uit het aspect van een oorlog die óver de hele bevolking komt. Nu heb ik wel eens begrepen dat ook de totale oorlog een ander aspect heeft, nl. het deelnemen van de gehele bevolking áán de oorlogsvoering; de militairen met wapens, de burgers in de fabrieken en ik vraag mij af, ligt daar nu niet een rechtvaardiging in van de totale oorlogvoering?

Prof. RÖLING: Ja, Mijnheer de Voorzitter, ik ben daar helemaal mee eens. Door de industrialisatie, zoals Toynbee al heeft geconstateerd, is de oorlog geworden een materialenoorlog en door de democratisering heeft de bevolking inspraak. Dat is een duidelijk verschil tussen vroeger en nu. Het is duidelijk zichtbaar in de geschiedenis van de oorlog van Frankrijk tegen Algerije. In 1830 heeft Frankrijk Algerije veroverd met 30.000 man. Dat was destijds begrijpelijk; men trok er heen, ontmoette een legertje en als men dat legertje versloeg was het land gewonnen, want de bevolking speelde helemaal geen rol daarbij. Iets meer dan 100 jaar later heeft Frankrijk Algerije niet kunnen houden met 600.000 man met de meest moderne wapens bewapend, omdat men toen te vechten had tegen de hele bevolking. Dat was het verschil in die tussentijd. De bevolking was gaan meedoen en men kan een bevolking wel vernietigen maar zo moeilijk overwinnen. Ik dacht dat het inderdaad helemaal juist was om te zeggen: de bevolking speelt een nieuwe rol. Wat zijn de consequenties?

Als dit de consequentie heeft dat de bevolking mag worden aangevallen, dan moeten we aanvaarden dat de burger oorlogsdoel is en misschien zelfs, i.v.m. de coercive warfare, primary target. Dat brengt mee de terreurbombardementen met als gevolg dat op dat gebied het hele oorlogsrecht van vroeger zou zijn afgeschaft. Dit is een afschuwelijk vooruitzicht en een jurist zal huiverig zijn dit uit te spreken, omdat hij weet, dat hij dan tot deze situatie juridisch bijdraagt. De militairen zouden dan kunnen zeggen: kijk, de juristen gaan er mee akkoord, dat mag nu tegenwoordig allemaal.

In vredetijd zitten we dus met de vraag: Is het denkbaar dat men rechtsregels gaat creëren, opnieuw creëren zonodig, die invloed zullen hebben op het wapengebruik, de „arms control” en wapenvermindering, die wezenlijke voorwaarden zijn voor ons voortbestaan? Het is inderdaad een heel groot conflict, een heel groot dilemma. Intellectueel kun je onmogelijk als jurist zeggen, het recht staat in de verdragen en de praktijk doet er niet toe. Anderzijds heeft het ook zijn bezwaren om de gevolgte praktijk beslissend te achten. Dat zou een gruwzame erkentenis

zijn, waarvan ik huiver, omdat die de laatste stoot zou kunnen geven om het recht helemaal te liquideren.

Mr. F. KALSHOVEN: Mijnheer de Voorzitter, onze geachte inleider heeft het vraagstuk van de rechtmatigheid of onrechtmatigheid van het gebruik van kernwapens aangevat van twee kanten. Aan de ene kant de rechtmatigheid van het gebruik van die wapens tegen bepaalde doelen, en aan de andere kant die wapens op zichzelf als zodanig rechtens.

Hij heeft wat het eerste betreft aangeknoopt bij de oude oorlogsrechtsgeschiedenis, bij de praktijk van de tweede wereldoorlog en bij de rechtspraak daarna. Hij heeft terecht gesignaleerd, dat Neurenberg daarover gezwegen heeft, maar dat de Japanse districtsrechter in Tokio het gebruik onrechtmatig heeft verklaard. Mag uit die uitspraak van de rechter worden afgeleid, dat het atoomwapen op zichzelf onrechtmatig is? Ik meende dat de Japanse rechter zich buitengewoon veel moeite gegeven heeft om te onderstrepen, dat hij het had over de twee bommen, die waren gebruikt boven Hiroshima en Nagasaki. Hij heeft het gehad over het gebruik in die concrete situatie. Overigens heeft hij toch ook wel de nucleaire wapens als zodanig gewraakt en voorgesteld ze te brengen onder het Protocol van Genève van 1925. Is het niet zo dat kernwapens behalve straling tevens en in de eerste plaats heel andere dingen veroorzaken n.l. een geweldige explosie en een geweldige brand, en dat ze daarom niet te vergelijken zijn met de gifgassen en verstikkende gassen, waar men in 1925 aan heeft gedacht en die men zo absoluut kon verbieden? Prof RÖLING heeft aangehaald de splitsing die men kan maken in de verschillende types van oorlogsrechtregels. Hij heeft gezegd: het verbod van het Protocol van Genève hoort eigenlijk in de tweede categorie regels, n.l. daar, waar men moet zeggen, de inhumaniteit van het wapen is zo totaal, dat het gebruik van het wapen in zijn geheel moet worden verboden. Maar nu dacht ik dat men bij bepaalde types van het atoomwapen en bij bepaald gebruik daarvan over de wanverhouding tussen militair nut enerzijds en de beschaving of humaniteit anderzijds, anders zou kunnen denken, en dat het daarom niet toelaatbaar is om de regels, gesteld over het gasgebruik in 1925, die men nog steeds onderschrijft — het internationale Rode Kruis heeft dat recentelijk gepolst — tot atoomwapens uit te breiden.

Het lijkt mij dus de vraag of atoomwapens in hun algemeenheid verboden kunnen worden. Ik ben er het volkomen mee eens dat het gebruik van megatonbommen bijna altijd op een oorlogsmisdrijf zal neerkomen, en ik ben het volkomen met de Japanse rechter eens, dat het gebruik ervan boven Japan oorlogsmisdrijven heeft opgeleverd, ondanks de praktijk die men ook eerder in die oorlog heeft gevoerd door Dresden, Rotterdam, Londen en andere plaatsen te bombarderen. Ik geloof n.l. — en dat is dan een punt misschien dat ons verdeelt houdt, dat de praktijk

die in de tweede wereldoorlog speciaal op dit punt is toegepast een praktijk is geweest met de duidelijke gedachte in het achterhoofd; het mag eigenlijk niet, maar we doen het. En dan is het toch wel een hele stap om te zeggen, omdat de partijen zó dachten, hebben ze daardoor recht veranderd.

Prof. RÖLING: Ik zal proberen de verschillende bedenkingen te beantwoorden. Ik ben het helemaal eens met de heer KALSHOVEN, dat men hier duidelijk moet onderscheiden, enerzijds het wapen op zichzelf — is het een verboden wapen — of — wanneer het op een stad wordt losgelaten in de vorm van coercive warfare —, wordt het dan een onrechtmatig gebruik van (een overigens rechtmatig) wapen? En ik ben het ook helemaal met hem eens, dat de voornaamste argumenten uit het Shimodavonnis zich toespitsen op het vernietigen van een stad, en dat dus de kwestie van het algemeen verboden zijn van het wapen minder een rol speelt. Het speelt wel enige rol, want uitdrukkelijk gaat men zich beroepen op het Protocol van Genève. En dan komt de vraag: kan men een protocol, een verdrag dat gifwapens, later uitgebreid met bacteriologische wapens, verbiedt, toepassen op een heel nieuw wapen, ten tijde van het verdrag nog niet bekend? Men kan daarover twisten. Het is zo dat in de Amerikaanse manuals uitdrukkelijk gesteld wordt dat het atoomwapen niet verboden is, dat het niet valt onder het Protocol van Genève en dan zegt men erbij, wij, Ver. Staten, hebben het Protocol overigens niet ondertekend. Ik dacht dat er andere bronnen zijn die eveneens belemmeringen hebben aangebracht, de verdragen van Versailles en van Washington, waarbij de V.S. wèl partij zijn. En dan blijft de vraag of deze belemmeringen ook dit nieuwe wapen bestrijken. De heer KALSHOVEN heeft er uitdrukkelijk op gewezen, dat men binnen de atoomwapens nog een onderscheiding kan maken. We kennen de onderscheiding strategische en tactische wapens, kleine wapens die bedoeld zijn voor tankconcentraties, troepenconcentraties, een onderzeeboot, haven, vliegveld en dergelijke. Zijn deze dan ook niet-toelaatbaar? De verhouding tussen het militaire effect en de eventuele aspecten van „indiscrimination” en van „the asphyxiating effect” is bij de tactische atoomwapens veel kleiner. Er komt hier een nieuw probleem, dat in de bestaande verdragen helemaal niet aan de orde is, namelijk de drempeloverschrijding. We hebben op het ogenblik een heel duidelijke onderscheiding tussen conventionele wapens en atoomwapens. Dat is een onderscheiding naar de bron van destructieve capaciteiten. Die drempeloverschrijding naar conventionele wapens op atoomwapens is voor een toekomstig jus in bello van ongelooflijke betekenis, omdat er geen andere drempel aanwijsbaar is die een barrière zal vormen tussen de tactische wapens en de strategische, die gemeenlijk thermonucleair zijn. Er zijn er wel die nog een andere barrière onderscheiden, nl. die tussen de tactische en strategische wapens in het algemeen. En het is het merkwaar-

dige, dat degenen die de barrière tussen de tactische en strategische wapens een hoge barrière vinden, de neiging hebben om de barrière tussen conventionele en atoomwapens te bagatelliseren. Maar dáár ligt eigenlijk de barrière voor de totale ondergang. Diegenen die overtuigd zijn dat, als eenmaal atoomwapens gebruikt zijn, er een escalatieproces zal plaatsvinden tot de totale thermonucleaire oorlog, zijn geneigd om aan een drempelwaarde tussen conventionele wapens en atoomwapens een grote waarde toe te kennen en dus te zeggen, wij moeten zien in hoeverre het atoomwapen — ook het kleinste — als zodanig door verboden kan worden getroffen.

En dan kom ik weer terug op het dilemma. Voor mijn gevoel zouden atoomwapens *a fortiori* vallen onder de bepalingen van het Protocol van Genève. Het gaat om veel ergere dingen dan men daar heeft willen verbieden. Maar daar is dus de praktijk van de tweede wereldoorlog en de praktijk van wapensystemen en van een strategie, die ervan uitgaat, dat het allemaal toelaatbaar is. En nu zegt u wel, dat het gedrag in de tweede wereldoorlog met veel schuldgevoel is omgeven (ik hoop het), officieel blijkt er weinig uit. Het kan in een anekdote tot uitdrukking komen. Toen Truman een keer op straat liep en journalisten die zoals altijd haastig achter hem aanliepen, hem vragen stelden als: president, is er niet iets in uw leven waar u spijt van hebt, antwoordde hij: ja, ik ben een beetje te laat getrouwd, het is zo heerlijk om getrouwd te zijn. Op de vraag of hij spijt had van de atoombom, zei hij daar helemaal geen spijt van te hebben. Hij vond het volkomen terecht. En zo is het ook altijd verdedigd. Weliswaar met een *o n b e w u s t* schuldgevoel. Dat menigeen daar met een *o n b e w u s t* schuldgevoel zit, ik dacht dat dát heel zeker was.

Dus er kan een verschil van mening zijn, dat ben ik helemaal met u eens. Of gezien het Protocol van Genève, de atoombommen verboden zijn, ik zelf dacht van wel. Maar de praktijk oordeelt anders. En is het daarom niet de vraag om te proberen om in gezamenlijke nieuwe regelingen nieuw recht te scheppen? Om op basis van het gemeenschappelijke belang — nl. om niet aan een totale oorlog ten onder te gaan — die totale oorlog in de toekomst te bemoeilijken? Dit is het enige wat we er nu nog maar over kunnen zeggen.

Mr. A. D. VAN LEEUWEN: Mijnheer de Voorzitter. Prof. RÖLING heeft in zijn voordracht een verband gelegd tussen de democratisering en de coercive war. Als ik het goed begrepen heb heeft de professor ook gezegd, dat in N. Vietnam een coercive war wordt gevoerd door de Amerikanen. Ik zie het verband tussen de democratisering en het bestuur van Noord-Vietnam niet zo. Ik geloof toch niet dat er in N. Vietnam sprake is van een gedemocratiseerde regering.

Prof. RÖLING: Ja, het is zo, dat de gedachte van de coercive warfare daarop berust, dat op het ogenblik het volk meetelt en dat het vroeger niet meetelde. Als voorbeeld noemde ik Algerije, waar het volk rustig afwachtte en — zoals het in de koloniale geschiedenis gebeurde — rijken overwonnen werden, zonder dat het volk daar een rol speelde. Het was apathisch, wachtte af wie de nieuwe heerser zou zijn en het aanvaardde die nieuwe heerser. M.a.w. als we spreken van democratisering — en dat is het spraakgebruik van Toynbee — dan bedoelen we niet direct het democratische staatsbestel, zoals dat in West-Europa en Amerika geldt. Het volk spreekt echter ook mee in een dictatuur. Hitler heeft zelf gezegd dat hij, meer dan iemand anders, om de publieke opinie moest geven. Ik stel me voor, dat dat in de Sovjet Unie ook wel zo zal zijn. U ziet hoe bang ze zijn voor die publieke opinie over het Tsjechische avontuur, waar men toch tot wapengeweld is overgegaan, wat bijzonder schadelijk was voor het hele aanzien van de Sovjet Unie. Dus ik geloof, dat we kunnen zeggen, dat in Vietnam een coercive warfare werd gevoerd. Het duidelijkste voorbeeld vind ik het doorgaan met bombarderen in een tijd dat Amerika aankondigde dat er 30.000 N. Vietnamstrijders naar het noorden trokken — een paar weken geleden in het de-escalatieproces. Enerzijds werd door defensie meegegeeld dat er 30.000 N. Vietnamezen teruggetrokken waren en anderzijds werd gebombardeerd, heviger dan ooit. Hoewel de bombardementen altijd waren gemotiveerd met: we verhinderen het binnendringen van N. Vietnam in Z. Vietnam.

Hier vond ik een van de voorbeelden — er zijn er wel meer te geven — van wat SCHELLING noemt, het maken van de oorlog „painful beyond „endurance” voor de bevolking van Noord Vietnam, om de leiders te dwingen tot een capitulatie of tot bepaalde voorwaarden voor vrede. Dat heeft dus niet direct te maken met een democratisch bestel, zoals wat wij democratie noemen, maar meer met het feit dat we te maken hebben met regeringen, die zich het welzijn van het volk aantrekken en waarop dat volk óók invloed heeft.

Mr. J. H. CARSTENS: Mijnheer de Voorzitter, Prof. RÖLING heeft ons gevoerd naar Neurenberg. Nu heb ik een beetje het gevoel gekregen, dat wij op het ogenblik zelf een beetje staan in de positie van die rechters van Neurenberg. Wij zijn bezig onze grote mogelijkheden nu alvast te beschuldigen van het voorhanden hebben van wapens die bijzonder gevaarlijk zijn voor het uitbreken van een wereldoorlog en dat zij het volk van de tegenstander gebruiken als instrument van de oorlog. Als rechters in Neurenberg, als we ons op het moment zo willen betitelen, kijken we naar de fouten die gemaakt worden door onze leiding, maar we kijken niet naar de manoeuvres die de leiding van bepaalde andere mogelijkheden doen, om de bij uitstek democratische

volksmassa's van ons als instrument te gebruiken voor het totalitaire regiem van hen.

We hebben het in Vietnam uitgebreid gehad over de coercive war, die door de Amerikanen wordt gebezigd tegen de steden in N. Vietnam. We hebben niet onder de loep genomen de wijze waarop N. Vietnam de bevolking van Z. Vietnam gebruikt als een instrument om hun politieke doeleinden te bereiken. Dat dit gebruik van de bevolking van Z. Vietnam — ik kan u daar uiteraard geen getallen over geven — met vermoedelijk veel meer bloedvergieten en ellende en eveneens „indiscriminate” is geschied dan de bombardementen van de Amerikanen in N. Vietnam, had ik hierbij in de discussie willen memoreren. En misschien is het ook voor de ontwikkeling van het oorlogsrecht van belang dat we niet alleen kijken naar de continentale opvatting en de opvatting van de maritieme mogendheden, maar ook de opvattingen van de Sovjet Unie over het oorlogsrecht onder de loep nemen en dat we ons daarbij dan niet alleen bepalen tot de tekst van de bij hun bestaande wetten, maar ook beschouwen wat volgens hen door hun politieke ideologie gedicteerd wordt als een noodzakelijke ontwikkeling voor de historie. Mijn vraag is nu of het oorlogsrecht niet zou kunnen betrekken het instrument dat van de bevolking en speciaal van de bevolking van de democratieën gemaakt wordt, om eigen politieke doeleinden te dienen.

Prof. RÖLING: Allereerst is er blijkbaar een verschil in opvatting tussen Mr. CARSTENS en mij over wat feitelijk in Vietnam geschiedt. Het gaat daar om een burgeroorlog waar, zoals gemeenlijk, alle partijen terreur uitoefenen en het oorlogsrecht schenden.

Ik heb gesproken over de „coercive warfare” van de Amerikanen tegen de burgerbevolking van Noord Vietnam, vaak gevoerd met splinterbommen en napalm. Het lijkt mij, dat het weinig zinvol is om hier te gaan twisten over de toedracht der feiten en over de vraag waardoor de meeste burgers worden gedood. Mijn informatie leidt mij er toe te menen, dat de burgerbevolking het meeste lijdt van de Amerikaanse bombardementen. Wij volgen op het Polemologisch Instituut de dingen daar zo nauwkeurig mogelijk. Enige tijd geleden heeft Douglas Pike, een van de grootste Amerikaanse Vietnam-deskundigen, vroeger in dienst van de CIA, nu van het State Departement, op het Instituut uitvoerig gesproken. Het burgeroorlog-karakter bleek ons duidelijker dan ooit, een burgeroorlog begonnen in Zuid Vietnam, door Zuidvietnamezen, die in opstand kwamen tegen een despotisch puppet regime.

Als ik het goed zie betreft de vraag van Mr. CARSTENS in hoeverre het oorlogsrecht rekening ermede moet houden, dat het communisme de bevolking van de democratieën wil gebruiken als instrument om de eigen politieke doeleinden te dienen. Helemaal duidelijk is die vraag mij niet. Want de ideologische agressie, de subversie, waarmede de Sovjet Unie opereert, speelt zich vooral af in vreedestijd. Het lijkt mij,

dat wij daar op ideologische wijze behoren op te antwoorden, en met succes kunnen antwoorden, daar de Westerse leefwijze nu eenmaal zoveel aantrekkelijker is dan de dictatoriale. Wij zien dat duidelijk in de satellietlanden, die na twintig jaar indoctrinatie nog steeds niet bereid zijn het Moskouse patroon te volgen. Met oorlogsrecht heeft dit alles echter niet direct te maken.

Mr. G. FIKKERT: Mijnheer de Voorzitter, ik weet niet of ik de vraag van de vorige spreker daar rechtstreeks op aanknoop, maar ik dacht dat dat in zekere zin wel het geval is. Prof. RÖLING heeft het een paar keer gehad over het dilemma, waarin we ons bevinden. Dat we er niet uitkomen en dat het enige wat daaraan te doen is, is om een zekere regel op te stellen, die kan leiden tot een beperking van de bewapening en het opnieuw omschrijven van het oorlogsrecht. Nu meende ik dat de vorige spreker mede wilde betogen, dat dit allemaal mogelijk is, wanneer men partners heeft, die allemaal te goeder trouw zijn. Als er nu in de wereld zekere landen zijn van wier goede trouw men niet overtuigd is, moet men dan bij de vraag of er beperking van bewapening mogelijk is, of bepaalde soorten wapens als ongeoorloofd moeten worden aangemerkt er niet rekening mee houden, dat de niet te goeder trouw zijnde partners onze burgers zullen trachten te bewegen via de vertegenwoordigende organen, een omschrijving te verkrijgen, die juist de wederpartij van dienst zou kunnen zijn? Zou men dat niet doen, dan zou men de onvergeeflijke fout begaan, dat men alleen zichzelf beperkingen zou opleggen.

Prof. RÖLING: Ik wil daar graag op antwoorden, Mijnheer de Voorzitter, want dit is natuurlijk een heel fundamentele kwestie. Als we afgezien van elke analyse en waardering van de bestaande toestand, diep overtuigd zijn dat het een kwestie is van survival tot een nieuw soort recht te komen, dat de arms control regelt en de wapenvermindering, dan is natuurlijk een belangrijke vraag: Kan dat in een wereld, waarin de tegenpartij niet te goeder trouw is? Nu stelt u dat de tegenpartij niet te goeder trouw is en ik wil in mijn betoog daar verder van uitgaan. Ik denk dat hij precies dezelfde tegenpartij-opvatting heeft over ons. Het gaat dus over de vraag of dergelijk nieuw recht en nieuwe verdragen mogelijk zijn tussen partijen, die elkaar beide onbetrouwbaar achten en die misschien beide — als ze kans zouden zien — ook onbetrouwbaar zijn.

Als we kijken naar de ontwapeningsbesprekingen, dan zien we een tijd, dat Amerika het monopolie had van de nucleaire wapens. In die tijd werden er in het Westen voorstellen gedaan met betrekking tot de conventionele wapens, en door de Russen werd het voorstel gedaan totaal te ontwapenen, te beginnen met de nucleaire wapens. M.a.w. het was zo duidelijk aan twee kanten een voorstel om de ander in zijn

sterkte aan te tasten. N.a.v. een resolutie in de Ver. Naties, dat voorstellen niet de machtsverhouding tussen partijen zouden aantasten, is men in 1956 verder gaan praten. Waar het om gaat bij deze afspraken is beider belang. Het is beider belang om de kansen te verminderen aan een ongewilde thermonucleaire oorlog ten onder te gaan. En die kansen — geloof ik — kan men zeggen, worden elke dag groter. Er zijn heel veel posities in het recht, waar partijen overeenkomsten sluiten, maar elkaar voor geen haar vertrouwen en die weten dat de ander uit is op voordelige verdragsbepalingen. Waar beide echter óók een gemeenschappelijk levensbelang hebben om tot een regeling te komen, dacht ik dat er voor de jurist een basis was. Waarom zou dat niet kunnen? We hebben tot nog toe altijd geweigerd om ontwapeningsovereenkomsten aan te gaan, die niét geïnspecteerd kunnen worden. De ondergrondse atoomexplosies zijn juist i.v.m. alle aardbevingen buiten de overeenkomst gehouden, maar voor de bovengrondse test hebben we geen inspectie ter plaatse nodig. En zó kunnen we een verdrag sluiten met als sanctie: als men het schendt dat is het verdrag beëindigd. Zo'n verdrag is in beider belang. Behalve de zorg dat een verdrag voldoende controle-mogelijkheid biedt, is er de zorg, dat de overeenkomst niet één van de partijen bijzonder bevoordeelt. Maar dit heeft het ontwapeningsverdrag gemeen met vele andere verdragsposities, die mogelijk blijken ondanks het feit dat de partijen wantrouwend tegenover elkaar staan.

MILITAIR RECHTELIJKE VERENIGING

De defensie in een nieuwe Grondwet¹⁾

Prae-advies door

Prof. Mr. H. Th. J. F. VAN MAARSEVEEN.

§ 1. Perspectief op korte termijn.

De herziening van de grondwet is eigenlijk sinds 1945 een politiek en staatsrechtelijk probleem. Hoezeer het vraagstuk geleefd heeft bij het parlement en ook telkens weer besproken is met de regering, kan men lezen in deel I van de documentatiereeks „Naar een nieuwe grondwet?“, Staatsuitgeverij 1968, 234 pag. Uit dat boekwerkje blijken twee dingen. Allereerst dat er al minstens twee decennia in het parlement onvrede bestaat ten aanzien van de huidige grondwet, en zulks ondanks de wijzigingen in 1946, 1948, 1953, 1956 en 1963. Vervolgens dat het niet mogelijk was tot een alomvattende verandering van de grondwet te geraken.

Mede door de publikatie in 1966 van de Proeve van een nieuwe grondwet werd de constitutionele problematiek opnieuw geactualiseerd. Zij heeft ook een ander accent daardoor gekregen.

Niet meer wordt alleen gesproken over wijziging van de grondwet, over herziening, generaal dan wel partieel, maar ook over vernieuwing. In de regeringsverklaring van het Ministerie-De Jong wordt het woord grondwetsvernieuwing met enig voorzichtig optimisme gebezigd. De bedoeling werd uitgedrukt om voor de eerstvolgende verkiezingen voor de Tweede Kamer, in 1971 dus, tot een voorlopige afronding te komen. Dat was op 18 april 1967. (Tweede Kamer, Buitengewone zitting 1967, 3e vergadering, blz. 27). Goed twee maanden later blijkt de aanvankelijke hoop verflauwd te zijn. Bij brief van 26 juni 1967 doet de regering de Tweede Kamer weten in elk geval een partiële herziening te willen nastreven en zij maakt een prioriteitenlijst bekend van te behandelen grondwettelijke en kiesrechtelijke vraagstukken (Tweede Kamer, zitting 1967, 9181, no. 1). Ingesteld wordt voorts een staatscommissie van advies inzake de Grondwet en de Kieswet (Staatscommissie CALS-DONNER). Het eerste rapport van deze commissie, uitgebracht op 8 juli 1968, behandelt de vraag of de Kieswet dient te worden gewijzigd, voorzover dat althans mogelijk is binnen het kader van de huidige

¹⁾ Door een samenloop van ongunstige omstandigheden is dit praeadvies niet verder gekomen dan een derde van de beoogde omvang en heeft slechts een gedeeltelijke verwerking van aanwezige literatuur plaats gevonden. Zonder de hulp van MR. L. TH. A. RUTGES, wetenschappelijk ambtenaar aan de N.E.H. te Rotterdam, die de literatuur voor mij heeft verzameld en de bijlage heeft verzorgd, had ik het geheel moeten laten afweten.

Grondwet. Het rapport ademt — behoudens op een enkel punt — sterke verdeeldheid. De regering ontvalt daarmee de nodige steun om op ingrijpende veranderingen af te kunnen stevenen. De hoop op een vruchtdragend jaar 1971 wordt de bodem ingeslagen, omdat een ieder verwacht dat de verdeeldheid binnen de staatscommissie van blijvende aard zal zijn wanneer het om fundamentele zaken gaat. De regering doet op 2 december 1968 de Tweede Kamer weten, dat zij definitief afziet van het bevorderen van een algehele grondwetsherziening, die in eerste lezing zou moeten zijn aanvaard vóór de verkiezingen van 1971 (Tweede Kamer, zitting 1968/1969, 9181, nr. 5).

Wel meent zij „dat een partiële grondwetsherziening ter gelegenheid „van de periodieke verkiezingen van 1971 thans nog tot de mogelijk- „heden behoort”. Een viertal punten wordt genoemd die voor directe wijziging in aanmerking zouden komen. In het mondeling overleg dat de regering voerde met de desbetreffende Bijzondere Commissie uit de Tweede Kamer bleek wederzijds een zekere moedeloosheid (9181, nr. 7). Of er inderdaad iets zal komen van een partiële herziening in 1971 is niet te voorspellen. Zeker is echter dat bij gelijkblijvende omstandigheden het vraagstuk van de defensie in een nieuwe grondwet door regering en volksvertegenwoordiging niet eerder zal worden ter hand genomen dan na de verkiezingen van 1971. Op korte termijn zit in het vraagstuk derhalve geen perspectief. Er is alle tijd voor bezinning, al zal menigeen twijfel koesteren omtrent de zin van de bezinning. Immers, geen enkele voorspelling is te doen of het in 1971 aantredende kabinet de constitutionele problematiek wèl zal weten op te lossen.

§ 2. Een nieuwe grondwet en het verleden.

Vernieuwing van de grondwet betekent om meerdere redenen een vasthouden aan het historisch geworden. Men blijft trouw aan het fenomeen grondwet. Dat betekent allereerst het handhaven van een staatswet, die zich onderscheidt van de overige wetten door een andere rechtskracht. Niet alleen gaat het daarbij om de zogenaamde hogere rechtskracht, de rechtskracht is ook van andere aard omdat in een grondwet de pretentie zit van een wezenlijker, fundamenteeler en onveranderlijker inhoud. Vervolgens het juridisch bindende karakter. Het is geen proclamatie, geen declaratie, het gaat om een normerend, dwingend geheel van regels, om rechtsvoorschriften dus. Dat is nu eenmaal het historisch gegeven wetskarakter. Al zal dat op sommige punten uitzondering lijden, als beginsel is het aanwezig. Er zijn meer banden met de historie op te sommen. Het grondwetsidee moge in de loop van de tijd veranderen, het heeft een harde, in vroeger tijd ontwikkelde kern, welke met woorden als constitutionele grondslag, moeilijke veranderlijkheid en minderhedenbescherming aangeduid kan worden, al heeft men daarmee slechts enige aspecten genoemd.

In dit verband is echter belangrijker in hoeverre ten opzichte van het verleden grondwetsvernieuwing iets anders is dan grondwetsherziening. Mijns inziens is er een principieel verschil. Een generale of partiële herziening borduurt voort op een bestaand grondwetspatroon. De aanwezige grondwet wordt tot uitgangspunt genomen. Grondwetsvernieuwing daarentegen heeft terminologisch maar ook politiek de pretentie van breuk met het bestaande. Niet wordt de continuïteit alleen feitelijk doorbroken, het is vooral een opzettelijke poging tot discontinuïteit. Een nieuwe start, een nieuw begin wordt gewenst. Het is eerder een zich afzetten dan een voortbouwen op het verleden. Althans dat is het inhoudelijk streven. Dat later zal blijken, dat het nieuwe in belangrijke mate door het oude werd beïnvloed, is ontwijfelbare zekerheid. Aan de geschiedenis ontkomt men niet. De mate van beïnvloeding hangt echter af van het standpunt dat men inneemt ten opzichte van de bestaande, uit het verleden stammende grondwet. De Proeve van een nieuwe grondwet voldoet hieraan niet en zij maakt in dit opzicht haar eigen naam niet waar. Op pagina 33 van de toelichting wordt de handhaving van de staatsrechtelijke en staatkundige continuïteit een belangrijk argument genoemd voor het ontwerp dat nu eenmaal geen produkt was van een staatkundige omwenteling. Uitgangspunt was — leest men op dezelfde plaats — dat de in de Proeve vervatte voorstellen zich in beginsel niet van de bestaande staatkundige structuur zouden dienen los te maken. Uitdrukkelijk werd gezegd dat de Proeve niet beoogt een „nieuwe” grondwet in de zin, waarin de eerste Nederlandse grondwetten en de herziening van 1848 een fundamenteel gewijzigd staatsbestel brachten. Men ziet: de Proeve verloochende zichzelf expliciet. Een en ander hing uiteraard ten nauwste samen met de ambtelijke status van de ontwerpers van het stuk, die zich bezwaarlijk de allure van staatshervormers konden aanmeten.

Dit laat evenwel de vraag bestaan of het probleem, waarvoor met name het politiek gezag gesteld is, een herzienings- dan wel een vernieuwingsprobleem vormt. Men kan hiertegen opwerpen, dat dit een geforceerde vraagstelling is, omdat het er weinig toe doet onder welke naam men naar grondwetswijziging streeft. Pas aan de uiteindelijke resultaten kan men inhoudelijk afmeten of men te maken heeft gehad met een herziening dan wel met een vernieuwing. Deze tegenwerping treft in enkele opzichten doel. Maar zij ziet eraan voorbij dat het definitieve resultaat in overwegende mate afhankelijk is van het oogmerk dat bij het werken aan de grondwet voorzit. Wie de bedoeling heeft een bewuste scheiding te maken met het verleden teneinde beter en gemakkelijker een greep op de toekomst te krijgen, heeft een andere ontvanke-lijkheid voor argumenten omtrent wenselijk staatsrecht dan degeen die uitgaat van de conceptie van de grondwet als een de ontwikkeling be-

geleidend staatsstuk, conform de opvatting van STRUYCKEN, die men op pagina 30-32 van de Proeve vermeld vindt.

In een in 1966 gehouden voordracht besprak Prof. Dr. MAX IMBODEN de grondwetsrevisie als een middel om de structuur van de moderne staat opnieuw te bepalen (Verfassungsrevision als Weg in die Zukunft, Haupt-Verlag, Bern, 1966). Hij was voor wat Zwitserland betreft de mening toegedaan dat dit middel noodzakelijkerwijze ter hand moet worden genomen, omdat wij in de huidige tijd voor totaal nieuwe opgaven staan in het opzicht van de organisatie van staat, haar legitimatie en de onderlinge verhouding van staat, recht en maatschappij. Dat is niet een geluid dat zich tot Zwitserland of ons land beperkt. De Scandinavische landen, West-Duitsland en België staan voor hetzelfde probleem en de stroom van geschriften erover is wassende.

„Helvetischer Pragmatismus hat die Formel geprägt, eine Totalrevision der Verfassung habe niemals eine Chance, wenn es nicht gelinge, das Ziel der Neugestaltung durch ein klares und einprägsames Wort zu kennzeichnen. Richtiges und Unrichtiges fließen in dieser Aussage ineinander“.

Gaat de eerste zin van dit citaat uit IMBODENS voordracht (pag. 26) voor ons land op? Het is voor een staatsman met enig politiek talent niet zo moeilijk om een grondwetsvernieuwing te ideologiseren. Fundamentele democratisering of de welzijnsstaat of het cultuurstaatsideaal dienen zich als slogans aan. Het heeft echter weinig zin om met dergelijke woorden het uitgangspunt voor een grondwetsvernieuwing te bepalen. Het levert een verstarring op. Grondwetsvernieuwing is gericht op de komende tijd. Die is even ongewis als meerduidig. De structurering van de toekomst, voor zover dat het staatsrechtelijk aspect betreft en voor zover dat kan geschieden door middel van een grondwet, vraagt om een dynamisch en creatief proces van meningsvorming. Al te vaste uitgangspunten verlammen dat proces. Het opnieuw gereedmaken en bewerktuigen van de staat voor de eerste decennia, het scheppen van nieuwe verhoudingen, kan men onmogelijk enigszins bevredigend verrichten als men blijft binnen een van te voren bepaald ideologisch kader. Dus ook niet de ideologie van het verleden. Aan hetgeen bestaat kan men niet op grond van de overweging dat het geworden is enige waarde toekennen.

Grondwetsherziening is restauratie van een monument. Een belangrijk oogmerk van monumentenzorg is het zoveel mogelijk in oorspronkelijke staat geschikt maken voor hedendaags gebruik. In deze betekenis opgevat kan grondwetsherziening een zinvolle daad zijn. Grondwetsvernieuwing is nieuwbouw, en die is bestemd voor toekomstig gebruik en moet voldoen aan toekomstige behoeften. Wie weet heeft van de verbitterde geschillen bij de sanering van oude stadskernen over restauratie

of nieuwbouw, beseft, dat de tegenstelling grondwetsherziening of grondwetsvernieuwing de kans loopt een punt van politieke strijd te worden, in het bijzonder ook wegens de mentaliteitsverschillen die hierbij in het geding zijn.

§ 3. *De term defensie.*

Defensie is reactie op, althans veronderstelt, agressie. Wanneer men defensie poneert als staatstaak, gaat men ervan uit dat er kans is op agressie. De aard van de mogelijke agressie bepaalt ook de aard van de defensie. Traditioneel zitten wij vast aan een beeld van agressie als een van buiten de landsgrenzen komende gewelddreiging. Maar kan men op dat beeld voldoende afgaan?

Naast militaire agressie, bestaat er ook zoets als politieke agressie. Economische agressie is eveneens een soms doelmatig middel tot het brengen in een situatie van afhankelijkheid. Ook de ontwikkeling van de wetenschappen heeft ertoe geleid — en men kan dat betreuren — dat de middelen tot agressie in de hier aangeduide zin verfijnder en doelmatiger worden. Zelfs de stelling dat oorlog het laatste politieke middel vormt, is twijfelachtig geworden door de meerduidigheid van het begrip oorlog. Koude oorlog, conventionele oorlog, guerilla-oorlog, het zijn niet altijd politieke eindfasen.

Daarom is het nauwelijks mogelijk de materiële inhoud van het defensie-begrip juridisch te bepalen. Het bevat niet eens noodzakelijk het element van geweldstoepassing. Verdediging tegenover economische agressie en wat wij noemen civiele verdediging zijn op zichzelf niet gewelddadig van aard.

Terwille van het betoog moet niettemin een begripsbepaling plaats vinden. Aanknoping aan het geweldselement lijkt dan toch juist, al heeft een zinvolle afbakening van het verschijnsel „geweld” nooit plaats gevonden. Daarnaast lijkt het nodig het institutionele aspect te vermelden. Het ligt daarbij voor de hand te denken aan het militaire aspect, aan de krijgsmacht. Noodzakelijk is dit echter niet. Het institutionele aspect behoeft niet per se door een militaire organisatie in de gebruikelijke zin vertegenwoordigd te worden, het kan ook een ander apparaat zijn. De aanduiding van defensie als militaire geweldstoepassing is met het oog op de discussie niet onaanvaardbaar, mits men voor ogen houdt dat zij niet alle mogelijkheden van vandaag en morgen bestrijkt.

De term defensie is voorts in het opzicht van de geweldtoepassing verre van neutraal. Men behoeft dat niet te staven door haar taalkundige betekenis te omschrijven met „statisch”, „passieve veiligheid”, „berustende afwachting”, „posterieure reactie”, „functie zonder dynamiek”, zoals Prof. LOUIS TROTABAS het doet in het voorwoord op de bundel studies „La defense nationale”, Presses universitaires de France, 1958, 618 pag., pag. 6.

Voldoende is de juridische strekking ervan te releveren. Voor wat ons land betreft moet dan tevens een verband gelegd worden met artikel 59 van de Grondwet, waarin sinds 1953 niet meer gesproken wordt van het oorlog verklaren — een terminologie die de mogelijkheid van agressie insluit — maar over het in oorlog verklaren. Dit laatste bevat een heenwijzing naar de aard van de oorlogssituatie. Dat voert tot de opvatting dat defensie de strekking heeft een — welhaast ethische — tendens vast te stellen voor het gebruik van militair geweld, een bepaling en dat is een beperking van het bezigen van militaire macht als geoorloofd middel.

In deze zin is defensie tevens een staatsrechtelijk beginsel omtrent de oorlogsvoering. Het gewelddadig militair handelen mag geen daad van eigener beweging ondernomen agressie zijn.

Dat klinkt verheven. Maar de verleiding is groot hier te spreken van een juridische leugen. Niet omdat de bedoelingen die men met de term defensie uitdrukt oneerlijk, verhullend of onhaalbaar zouden zijn. Wel om twee andere redenen, die verband houden met de grondwettelijke normen. In de eerste plaats is de grondwettelijke norm van artikel 59 niet duidelijk. De daarin impliciet beproefde juridische onderscheiding tussen defensie en agressie is, zoal bepaalbaar — nimmer bevredigend uitgediept. De jarenlange juridische discussies in de Verenigde Naties onderstrepen de vruchteloosheid tot op heden van de pogingen tot sluitende begripsomschrijving (zie voor een zeer beknopt overzicht, Mr. L. E. HOLTZ, *Agressie. De theorie in kort bestek, Ars Aequi*, 1968, pag. 268-273).

In de tweede plaats kan de toepasselijkheid van de grondwettelijke norm legaal en legitiem opzij gezet worden krachtens internationale afspraken — zie artikel 63 en 67 van de Grondwet. Gelet op de internationaal-politieke realiteit ligt voor ons land een zelfstandige verklaring dat het in oorlog is niet meer voor de hand. De internationale verbanden leggen verplichtingen op en deze beroven de grondwettelijke norm van artikel 59 op dit punt van haar zelfstandige, intrinsieke betekenis.

De Proeve gaat in minder expliciete bewoordingen van eenzelfde kritische visie op artikel 59 uit. Tussen de constatering dat men „in oorlog” is en een agressieve oorlogsverklaring bestaat een aanzienlijk grensgebied. De feitelijke mogelijkheden die hier liggen dient de grondwet — aldus de Proeve op pag. 157 — niet te verhullen. Vandaar ook het voorstel om weer als vanouds te spreken over het verklaren van oorlog.

Men kan zich daardoor gekwetst voelen. Dat is dan een van de gevoeligheden die de Proeve niet heeft willen ontzien. Ook naar mijn mening is het onjuridisch en dus onjuist om terwille van welke ideologische redenen ook hooggestemde beginselen in de grondwet in te weven, die de illusie wekken van een normatieve werking, terwijl zij in de gegeven

staatsrechtelijke en feitelijke structuur nauwelijks rechtsgevolgen kunnen hebben.

Al zal het sommigen een vreemde dialectiek lijken, ik zou er niet voor willen pleiten de term defensie uit de discussies te verwijderen. Integendeel. Ik geef de voorkeur aan het handhaven van de term. Niet vanwege haar dubieuze juridische strekking. Wel vanwege de hoop en de gezindheid die de term uitdrukt. Als zodanig moge zij — impliciet of uitdrukkelijk in de grondwet opgenomen — misplaatst zijn, in de gedachtenwisseling vervult zij een te waarden ethiserende functie.

§ 4. *Defensie en nieuw staatsrecht.*

Ieder die over dit onderwerp denkt, spreekt of schrijft dient zich ervan bewust te zijn dat hij zulks voor een belangrijk deel doet vanuit een veelvormige achtergrond. De discussie over het onderwerp heeft immer tenminste twee aspecten.

Het een is het staatsrechtelijke. Het ander, onverbrekkelijk daarmee verbonden, is het politieke.

Het is een verhulling te denken dat men sprekende over nieuw, wenselijk recht, uitsluitend juridisch-wetenschappelijk te werk kan gaan. Politieke overwegingen spelen minstens zo'n grote rol. De moeilijkheid is dat men de juridische en politieke overwegingen niet afzonderlijk expliciet kan maken. Soms is het ene of het andere duidelijk in een redenering aanwijsbaar, meestal voegt men beide onherkenbaar samen. Daarbij moet bedacht worden, dat althans in ons land zienswijzen, waaraan het predicaat wetenschappelijk toegekend wordt, vaak meer aanzien hebben dan de als politiek gekwalificeerde. Zij hebben de schone schijn van neutraliteit, onbewogenheid en objectiviteit. Vandaar de neiging bij menigeen zijn politieke overtuigingen te verkleeden in wetenschappelijke standpunten. Men mag dit geen bedrog noemen. Niet alleen is de neiging tot op zekere hoogte begrijpelijk en te verontschuldigen, voor een niet onbelangrijk stuk is het ook een onontkoombare zaak.

De hiernavolgende beschouwingen zijn met het vorenstaande gerelativeerd. Dat was de bedoeling. Daarmede gaat gepaard een relativering van de zienswijzen van anderen. Met een wederzijdse erkenning van een bepaalde mate van willekeurigheid, subjectiviteit en eenzijdigheid in ieders beschouwingen is dan een betrekkelijkheidselement in de discussie gewaarborgd.

Staatsrechtwetenschap is niet een abstracte bezigheid. Wie de defensie juridisch benadert, zal van het verschijnsel meer weet dienen te hebben dan enigerlei terminologische definitie. Als de Proeve zegt (pag. 144-145) dat de structuur van de defensie gaandeweg een ander karakter heeft gekregen dan de grondwettelijke voorschriften doen uitkomen, beschrijft zij daarmee een stuk werkelijkheid.

Als daaraan wordt toegevoegd dat de defensie niet meer begrepen kan worden als een zuiver militaire aangelegenheid, waarin destijds kon worden voorzien door het onderhouden van een geoefende krijgsmacht, worden feiten naar voren gebracht, in een bepaald kader niet alleen maar ook met een bepaalde tendentie. De feiten worden als normatief aanvaard en zij vormen vervolgens de basis voor concept-grondwetsbepalingen. In hoeverre de aangehaalde feiten echter meer dan hypotheses zijn en in hoeverre zij compleet en juist geaccentueerd zijn, zou nader, maar niet door mij, dienen te worden onderzocht.

Tegenover hetgeen de Proeve als feitelijke hypothese bezigt, zijn andere onderstellingen geopperd.

Soms van een totaal andere aard. Wijlen Prof. Mr. L. W. G. SCHOLTEN besloot zijn rede over „grondwetsherziening en defensie” (Van Gorcum, Assen 1967) met een opmerking, die ervan blijk geeft dat hij voortdurend bij zijn betoog met een bepaalde, eerst aan het slot uitgesproken suppositie had gewerkt. Hij stelde namelijk, dat men zich bij de Proeve niet heeft gerealiseerd, dat „in de krijgsmacht een volk op „de moeilijkste ogenblikken zichzelf herkent, omdat het door zijn krijgsmacht zijn bestaan verdedigt”. En vervolgde hij, indien in de Proeve dit was ingedacht, zoals dit gelukkig door zo velen tijdens de oorlog (bedoeld is vermoedelijk die van 1940—1945) is ingedacht, dan zou een andere plaats voor de bepalingen omtrent de defensie bij de grondwetsherziening zijn ingeruimd. Het gaat hier om drie hypotheses. (a) Het volk herkent in de krijgsmacht zichzelf; (b) het volk verdedigt zijn bestaan door zijn krijgsmacht en (c) velen hebben zich dit in de Tweede Wereldoorlog gelukkig gerealiseerd. Deze drie stellingen zijn op het eerste gezicht even aanvaardbaar als aanvechtbaar. Dat komt door hun volstreekte onduidelijkheid en dus onbewijsbaarheid. Een verificatie ervan is uitgesloten. Het heeft mijns inziens geen betekenis om met dit soort onmogelijk te verifiëren onderstellingen de problematiek te lijf te gaan. Men kan met gemak evenzovele volstrekt tegengestelde hypotheses maken. Het is niet moeilijk op aannemelijke toon te zeggen dat in de Tweede Wereldoorlog het Nederlandse volk zijn bestaan niet door de krijgsmacht maar door het burgerlijk verzet heeft verdedigd, of dat het volk in de Tweede Wereldoorlog juist geleerd heeft van hoe geringe waarde voor de verdediging zijn krijgsmacht bleek te zijn.

Dit soort stellingen, met tientallen andere te vermeerderen, is zonder betekenis voor het vraagstuk der constitutionele veranderingen. Ze zijn niet alleen te emotioneel geladen, maar ze hebben ook de allure over zich van „pressiegroep-argumenten”.

Wetenschappelijk stellen zij weinig voor. Ook al is men als ik overtuigd van de huidige noodzaak van een krijgsmacht, al heeft men bepaalde waardering voor het militaire apparaat, dat heeft met de consti-

tutionele regeling van de defensie weinig te maken. Wie in de sfeer van gevoeligheden wil praten, is nauwelijks in staat om de juridische problemen zakelijk te benaderen. Men loopt dan ook het risico van een beeldvorming, zoals eigenlijk uit de rede van Prof. SCHOLTEN naar voren komt, dat namelijk de krijgsmacht zich in eer en bestaan voelt aangetaast indien zij niet meer in de grondwet vermeld zou worden. Dat is dan de grondwet opgevat als een statusverlenend document, een distributieregeling van eer en onderscheid. Het is vervolgens niet goed mogelijk om zinvol te debatteren over nieuw grondwettelijk recht inzake de defensie indien men, zwerend bij wat is of was, weigert zich op het standpunt van de toekomst te plaatsen.

Vanuit dit laatste standpunt is bijvoorbeeld de vraag gewettigd hoelang in ons land nog een krijgsmacht zal bestaan.

Verder is er het ethisch probleem of wij, ontwerpend een grondwet voor de komende decennia, de beslissingsvrijheid van de huidige en de volgende generatie op dit punt mogen beperken. In zijn hierna te noemen artikel, stelt J. D. BACKER voor in een nieuwe grondwet te bepalen, dat er tot bescherming van de belangen van de staat, ter nakoming van uit verdragen voortvloeiende verplichtingen en ter medewerking aan de internationale vrede en veiligheid een krijgsmacht is. Gaat men ervan uit — en dat is niet ongerechtvaardigd — dat ook de nieuwe grondwet voor wijziging een gekwalificeerde meerderheid zal vereisen, dan betekent bedoeld voorstel, dat wij aan deze en volgende generaties de verplichting opleggen een krijgsmacht in stand te houden, zolang een minderheid van een derde dat op prijs stelt.

Wat we thans in de grondwet regelen, onttrekken we aan de beslissingsmacht van de toekomstige normale staatkundige meerderheid. Enigszins literair gezegd betekent grondwetgeving dat men zich zelf voor de toekomst het stemrecht van de doden toekent. Dat is op menig punt te verdedigen. De meerderheid van nu is in bepaalde zaken gerechtigd de minderheid van de toekomst te beschermen. Maar staat haar dat ook vrij op het punt van de defensie?

§ 5. *De defensie in andere grondwetten.*

Grondwetsvergelijking is in wetenschappelijk opzicht soms een vruchtdragende bezigheid. Vooral indien men beoogt invloeden over en weer op te sporen. Nodig is evenwel een graven in achtergronden. Op het punt van de defensie-bepalingen is zulks nog meer nodig, omdat te dier zake nu eens feitelijke, historische omstandigheden een doorslaggevende rol hebben gespeeld en dan weer algemene politieke of staatsrechtelijke theorieën.

Hoe gemakkelijk men zich hierbij kan vergissen blijkt onder meer uit artikel 65a van de Westduitse grondwet, waarin een onderscheid lijkt

te worden gemaakt tussen „Befehls” und „Kommandogewalt über die „Streitkräfte”, welke overigens beide zijn opgedragen — onder normale omstandigheden — aan de Bundesminister für Verteidigung.

Ingevolge het Versailles-verdrag mocht de Weimar Republiek een troepenmacht van 100.000 man in stand houden. Deze Reichswehr ressorteerde onder de Reichswehrminister. Niet bij de minister lag echter tussen de jaren 1919 en 1932 het zwaartepunt. Naast en in mindere mate onder de minister stond de Chef des Heeresleitung. In de tijd dat HANS VON SEECKT deze functie bekleedde (1920—1926) construeerde men het onderscheid tussen Befehls- en Kommandogewalt. Dat leek haarkloverij, maar het onderscheid diende VON SEECKT ertoe zich exclusieve competenties toe te eigenen en de taak van de politieke minister te beperken tot representatie, politieke behartiging van militaire belangen en bepaalde regelgevende bevoegdheden. (Zie hiervoor o.m. EMIL OBERMANN, Soldaten, Bürger und Militaristen, Stuttgart 1958, pag. 250).

Naar mijn gevoelen heeft dit Duitse onderscheid ook een rol gespeeld bij de meningsverschillen omtrent de termen „opperbevel” en „oppergezag” in ons land. In elk geval is het onderscheid op zichzelf genomen inhoudsloos en alleen verstaanbaar tegen de historische achtergrond. Toch werd in 1954 gepoogd een bevoegdheidsverdeling volgens de distinctie opnieuw levend te maken. De brigade-generaal B. MUELLER-HILLEBRAND, toen belast met de leiding van de personele aangelegenheden van de Bundeswehr, had in een studie Das Heer 1933—1945, Darmstadt 1954, de stelling verkondigd, dat — teneinde de „Schlagkraft der Wehrmacht” niet te verlammen — de opvatting „die „Stellung des Kriegsminister als eine von auszen in die Wehrmacht „wirkende Kraft anzusehen” diende te worden afgewezen (pag. 98). In 1956 heeft het bedoelde onderscheid in artikel 65a van de Westduitse grondwet een plaats gekregen, niet om daaraan materiële betekenis toe te kennen, maar om elke twijfel aan de bevoegdheidsdominantie van het politieke gezag uit te bannen.

In zijn Principes de droit public, 1910, p. 369 e.v. wijdde M. HAURIOU een hoofdstuk aan la séparation du pouvoir civil et du pouvoir militaire. Zijn analyses zijn door L. DUGUIT, in diens Traité du droit constitutionnel, 2e ed., 3e deel (1923) pag. 187 en 4e deel (1924) pag. 594, als het ware gecompleteerd. Deze voorname geleerden, die ook op dit terrein staatsrechtelijke baanbrekers waren, hebben niet veel actuele betekenis meer. Maar zonder hun opvattingen te kennen kan men de huidige Franse grondwet niet doorgronden. De betrekkingen tussen le pouvoir militaire — dat was l'armée — en le pouvoir civil — dat was vooral de natie — werden huns inziens gekenmerkt door een separation, die het militaire en het burgerlijke, en de wederzijdse bevoegd-

heden, afgrensde. Deze scheiding werd harmonieus weer opgelost in de persoon van het staatshoofd, die als zodanig — een m.i. merkwaardige redenering! — ook personifieerde de suprematie van de politieke boven de militaire macht.

De Franse grondwet kent een ondoorzichtige bevoegdheidsverdeling terzake van de nationale defensie. President van de Republiek en gouvernement bezitten competenties, die elkaar soms overlappen, soms uitsluiten. Men moet dat niet uitsluitend verklaren met de persoon van president De Gaulle, de vroegere Franse doctrine is minstens zo sterk in het spel.

Onder de restricties, zoals die zich uit de twee voorgaande voorbeelden opdringen, kan grondwetsvergelijking aan de nieuwsgierigheid enige bevrediging schenken. In een bijlage is daarom een aantal grondwetsbepalingen bijeengebracht voorzover betrekking hebbende op centrale defensie-issues.

Men kan daaruit opmaken dat alle vergeleken grondwetten tenminste hebben geregeld het gezag over de krijgsmacht en de beslissing over het gebruik van militaire middelen (oorlogsverklaring). Deze twee zaken vormen als het ware op het punt van de defensie de grootste gemene deler. Ook komen in veel gevallen bepalingen voor omtrent het benoemingsrecht met betrekking tot militaire officieren en omtrent de dienstplicht. Duidelijk blijkt ook dat de defensiebepalingen van de Proeve in beknoptheid wedijveren met de Amerikaanse constitutie en die van de Scandinavische landen.

De vergelijking zou de oppervlakkige conclusie kunnen opleveren, dat naarmate een staat meer politieke moeilijkheden met zijn leger heeft gehad, de grondwettelijke regeling daaromtrent meer gedetailleerd is. Deze stelling, die ik zonder verder onderzoek niet voor mijn rekening durf nemen, mag men hoe dan ook in geen geval omkeren. Doet men dat namelijk wel, dan zou men tot de uitkomst geraken, dat wij de meest bewogen defensiehistorie hebben, omdat de defensiebepalingen van onze bestaande grondwet die van alle andere grondwetten in uitoverigheid verre overtreffen.

Voor het werk aan een nieuwe grondwet kan grondwetsvergelijking niet heel veel opleveren. Het zou ook een verkeerd uitgangspunt zijn daaruit inspiratie te willen putten. Maar dat heb ik — voor wat de eigen bestaande grondwet betreft — reeds betoegd in § 2.

§ 6. De Proeve en de defensie.

In een artikel van J. D. BACKER, De Proeve van een nieuwe grondwet en de defensie, Marineblad 1968, 613-641 vindt men de discussies

over dit onderwerp samengevat en van een eigen standpunt voorzien¹⁾. Deze publikatie, een zeldzame combinatie van compactheid en compleetheid, vormt — mede gezien het tijdstip, medio 1968, waarop zij verscheen — een soort afsluiting. De Proeve heeft namelijk — ook op het punt van de defensie — als discussiestuk vrijwel uitgediend. Zij heeft haar taak vervuld, een omvangrijk en menigvoudig denkproces is in beweging gebracht. De gedachtenvorming werd door de Proeve vooral bevorderd omdat een concreet aangrijpingspunt geboden werd.

Als inventarisatie van de problemen voldoet de Proeve echter niet meer, als stuk waartegen men zich kan afzetten is het niet meer actueel. Wel blijft er een brok staatsrechtelijke techniek van over, die nog nuttige diensten zal kunnen bewijzen, maar het heeft niet veel zin de Proeve nog als object of uitgangspunt voor verdere discussie te bezigen.

Een voorbeeld ter adstructie van deze bewering kan men vinden in de Proeve-bepaling (art. 65): de koning voert het buitenlands beleid. Verschillende schrijvers hebben gesteld, dat daarnaast dan toch ook zou moeten worden vastgelegd dat de koning het defensiebeleid voert. Of die stelling volledig verdedigbaar is, kan buiten beschouwing blijven. Zij is in elk geval conditioneel: als er in de grondwet iets over het buitenlands beleid wordt gezegd, dan ook iets over het defensiebeleid. Het is echter de vraag of de bepaling over het buitenlands beleid wel zo op haar plaats is en het is vooral onzeker of de koning daarbij moet worden genoemd.

Dat is het kernpunt van mijn voorgaande opmerking: de Proeve conditioneert voor het moment de discussies te veel. In dit verband trekt het ook sterk de aandacht dat vrijwel alle beschouwingen omtrent de defensie in de Proeve zich hebben geworpen op de vergelijking van de

---

¹⁾ Het artikel is volledig in het vermelden van de belangrijkste tijdschriftartikelen m.b.t. de defensie in de Proeve. Daarna zijn nog verschenen het advies van de Commissie van Advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken, september 1968, Ned. Stcr. 1968, 206, het advies van het Hoog Militair Gerechtshof, september 1968, Ned. Stcr. 1968, 224. Daarnaast is nog van belang het advies van de Hoge Raad van december 1968, waarin wordt voorgesteld artikel 76, tweede lid van de Proeve te vervangen door: De oplegging van straffen behoort tot de bevoegdheid van de rechterlijke macht, behoudens door de wet te bepalen uitzonderingen, welke ten aanzien van vrijheidsstraffen alleen betrekking kunnen hebben op het militaire straf- en tuchtrecht en op het oorlogstrafrecht. Tenslotte wordt in het advies van de Nederlandse Orde van Advocaten van december 1968 bepleit in de grondwet voor te schrijven de rechtspositie van de dienstplichtigen bij de wet te regelen.

Tijdschriftartikelen en adviezen omtrent de Proeve zijn geëxcerpeerd en verzameld in een documentatie-uitgave „Over de Proeve” deel I-V, door de afdeling Grondwetszaken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in beperkte kring verspreid. De meeste wetenschappelijke bibliotheken hebben er de beschikking over.

De adviezen over de Proeve zijn integraal opgenomen in de documentatiereeks „Naar een nieuwe grondwet?” Staatsuitgeverij, deel II (verschijnt rond maart 1967) en deel III (verschijningsdatum nog onbekend).

Proeve met de bestaande Grondwet en op de vraag of wat de Proeve weglief of veranderde, wel terecht was weggelaten of gewijzigd. Dat is een volstrekt begrijpelijke manier van doen niet alleen, maar ook de meest aangewezen. De Proeve is immers geënt op de bestaande Grondwet en zet zichzelf daarmee in spanning. Allicht dat men zich onder die omstandigheden op de vergelijking als studie-object werpt. Maar het resultaat is geweest dat niemand zich op het standpunt heeft gesteld: als we vandaag voor het eerst een grondwet moesten ontwerpen, wat zou er dan omtrent de defensie in moeten? Toch ware dit, zoals ik hierboven reeds betoogde, het juiste begin om tot een nieuwe grondwet te komen. Men zal daar terecht tegenin kunnen brengen dat in dat geval eerst een grondwetsconceptie moet worden gegeven of zijn aanvaard. Het is echter — en dat bewijst de geschiedenis van vele grondwetten — ook mogelijk een grondwetsconceptie al doende tot ontwikkeling te brengen.

In zijn genoemde artikel catalogiseert J. D. BACKER op basis van de bestaande grondwet de vraagstukken die met de defensie verband houden. Op zijn indeling voortbouwende is de volgende groepering te maken:

- a. het operationele aspect van de defensie (o.m. oorlogsverklaring, buitengewone omstandigheden);
- b. het personele aspect van de defensie inclusief de rechtspositie (o.m. dienstplicht, officieren-benoeming, gewetensbezwaren);
- c. het materiële aspect van de defensie (o.m. inkwartiering, vorderingen);
- d. het organisatorische aspect, inclusief de bevoegdheden (o.m. krijgsmacht, militair rechtspleging, strafrechtregime, oppergezag).

Het is in sommige gevallen niet duidelijk bij welke groep een bepaling van de bestaande grondwet moet worden ingedeeld, maar voor de meeste bepalingen is de groepering toereikend. Men kan nu elk van deze aspect-groepen te lijf gaan met een keur van overwegingen ten einde te beslissen of en wat daarvan in een nieuwe grondwet moet worden geregeld. Ik moge mij daarvan onthouden en mij richten en beperken tot preliminaire problemen. Ik kom tot drie vragen.

De eerste is: moet een nieuwe grondwet dwingend voorschrijven dat er een defensie (functie en orgaan i.v.m. het toepassen van geweld) zal zijn, moet zij defensie uitsluiten, of moet zij erover zwijgen?

De tweede is: moet in een nieuwe grondwet een verhouding geregeld worden tussen de staatsorganisatie als geheel en de defensie-organisatie als deel daarvan?

De derde is: moet een nieuwe grondwet aandacht besteden aan de verhouding tussen burger en defensie?

§ 7. *Defensie of niet?*

Het grondwettelijk begrip defensie impliceert, dat men bereid is agressie zo nodig te beantwoorden met het toepassen van militair geweld. Dat klinkt een meerderheid in ons land, en ik behoor daartoe, redelijk en aanvaardbaar in de oren. Toch mag men zich niet ontveinzen, dat men daarmee een politieke stelling betreft. Wie de grondwet iets in positieve zin wil laten bepalen over de defensie juridificeert daarmee een politieke keuze en legt deze normatief en dwingend op aan zijn medeburgers. Het is namelijk evengoed mogelijk om een tegengesteld standpunt in de grondwet vast te leggen. Dat lijkt de meesten onzer wat wonderlijk en het is goed daaraan nader aandacht te besteden.

Het doet hier weinig terzake welke de motieven kunnen zijn om zich in een grondwet tegen militaire defensie uit te spreken. Of dat geschiedt vanuit een principieel-pacifistische overtuiging, op grond van religieuze of anderszins levensbeschouwelijke gedachten of gevoelens dan wel uit hoofde van politiek-pragmatische overwegingen, doet aan het karakter van zodanige grondwetsbepaling niet af, is hoogstens van belang voor de interpretatie ervan.

Voorbeelden van min of meer „pacifistische” grondwetsbepalingen zijn niet zeldzaam. Een vroeg exemplaar levert het decreet van 22 mei 1790, uitgevaardigd door de Assemblée Constituante „De la révolution „Française” waarin vermeld:

„La Nation française renonce à entreprendre aucune guerre en vue „des conquêtes, et n’emploiera jamais ses forces contre la liberté „d’aucun peuple”. Deze bepaling, ingevoegd in de Constitutie van 1791 heeft doorgewerkt in de opvolgende Franse grondwetten. Afgezwakt of versterkt heeft zij voorts enige school gemaakt in andere constituties (voor een overzicht daarvan zie men het hieronder te noemen artikel van Tadaki Fukase).

Het meest perfecte voorbeeld treft men aan in de huidige Japanse grondwet. Uit de door het Japanse Ministerie van Buitenlandse Zaken uitgegeven Engelse vertaling (1965) treden twee bepalingen naar voren. Allereerst de preambule, tweede alinea, eerste zin, luidende:

„We, the Japanese people, desire peace for all time and are deeply „conscious of the high ideals controlling human relationships, and we „have determined to preserve our security and existence, trusting in the „justice and faith of the peace-loving peoples in the world.”

Voorts artikel 9:

„Aspiring sincerely to an international peace based on justice and „order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right

„of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes.

„In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognised.”

Het is een misverstand te menen dat deze bepaling uit de koker stamt van MAC ARTHUR, in 1945 Commandant van de Geallieerde Strijdkrachten in Japan.

De generaal had het initiatief genomen tot herziening van de Japanse grondwet. Een daarop door het kabinet-SHIDEHARA ingestelde commissie-MATSUMOTO ontwierp een voorontwerp. Dit handhaafde grotendeels de oude staatsstructuur en het keizerlijk gezag, en bevatte ook bepalingen omtrent de strijdkrachten, kennelijk met het oog op een herbewapening. De generaal achtte dit voorontwerp volstrekt onaanvaardbaar, het werd op 13 februari 1946 door het Geallieerde Hoofdkwartier formeel van de hand gewezen. Daaraan voorafgaand had MAC ARTHUR reeds een tegenvoorstel gedaan, van dezelfde strekking als het huidige artikel 9 van de Japanse grondwet, behoudens dat hij op een punt uitdrukkelijker was. In zijn tegenvoorstel zou Japan niet alleen afzien van de oorlog als een instrument van beslechting van geschillen maar „even for preserving its own security”. Het tegenvoorstel was op dit punt in feite afkomstig van de toenmalige Japanse Minister-President SHIDEHARA, een bekende Japanse pacifist. Generaal MAC ARTHUR schijnt de suggesties van de Japanse Minister-President niet alleen gevolgd te hebben wegens de overtuiging dat het nodig was Japan ontwapend te houden, maar ook omdat hij, overtuigd van de risico's van de atoomoorlog, op dat moment van oordeel was dat alle staten, aangesloten bij de organisatie van de Verenigde Naties, tegelijkertijd en algeheel zouden moeten afzien van oorlog en bewapening. Uiteindelijk is er een ontwerp van de Japanse regering gekomen, opgesteld in nauw overleg met het Hoofdkwartier, en dat ontwerp is, na behandeling en aanvaarding door de constituerende assemblees, op 3 november 1946 afgekondigd. Het werd in de assemblees verdedigd door het kabinet YOSHIDA, waar de vroegere minister-president SHIDEHARA deel van uitmaakte.

Tijdens de debatten kwamen drie beginselen naar voren. De praktische onmogelijkheid om een onderscheid te maken tussen een defensieve en agressieve oorlog werd door de regering overtuigend aangetoond met een reeks van historische voorbeelden. Voorts werd staande gehouden dat een beperkte bewapening anderen altijd nog tot gewelddadige agressie zal uitlokken en dat derhalve algehele nationale ontwapening de enige effectieve waarborg bood; dit laatste uiteraard in de gegeven omstandigheden die een complete herbewapening niet toelieten. Tenslotte werd het beginsel verdedigd dat eenzijdige verzaking

van de oorlog en eenzijdige ontwapening een realiseerbaar voorbeeld zou zijn, dat grote internationale invloed zou kunnen hebben en dat in elk geval aan de Japanse buitenlandse politiek een eigen en nieuw gezicht zou kunnen geven.

Ondanks de vigerende grondwet heeft de Japanse herbewapening zich sinds 1950 aanvankelijk progressief ontwikkeld en zij zou in latere jaren gestabiliseerd zijn op een bepaalde sterkte. In 1959 verklaarde het Hooggerechtshof (te vergelijken met het Amerikaanse Supreme Court en het Westduitse Bundesverfassungsgericht) de stationering van militaire strijdkrachten op Japans grondgebied niet strijdig met de grondwet en daarmee werd niet alleen de pretense rigide strekking van artikel 9 ondergraven maar ook een rechterlijke uitspraak gedaan omtrent de grondwettigheid van de Japanse defensie. Het intellectuele interpretatiespel dat rond het onmiskenbaar pacifistische artikel is gespeeld, brengt een jurist van Nederlandse huize in verlegenheid. Een juridische wetenschap, die zich tot krachttoeren als de onderhavige weet „op te werken” verliest aan intrinsieke waarde. Men dient hierbij wel te bedenken, dat het interpretatiespel niet in de eerste plaats op rekening van de Japanse juristen mag worden geschreven. Het zijn vooral „westerse” juristen geweest, die zich hebben beijverd om de Japanners ervan te overtuigen dat hun grondwetsartikel niet in de weg behoefde te staan aan militaire allianties en volledige herbewapening, mits die de zelfverdediging ten doel hebben. Bont heeft het in dit opzicht GEORGES BURDEAU gemaakt, die naast een grammaticale uitleg, ook de weg meende te moeten aanprijzen van een conditionele interpretatie, die dan hierin bestond dat de Japanse grondwet was tot stand gekomen onder omstandigheden die uitzicht boden op internationale geschillenbeslechting en ecartering van militaire machtsvorming. Nu die voorwaarden niet meer aanwezig waren, kwam ook aan de betrokken grondwetsbepaling bindende kracht te ontbreken.

Wie zich in deze constitutionele aangelegenheid wil verdiepen moge ik verwijzen naar de breed gedocumenteerde en evenwichtige beschouwing van Professor TADAKAZU FUKASE, *Théorie et réalités de la formule constitutionnelle japonaise de renonciation à la guerre*, (*Revue du Droit Public et de la Science Politique*, Parijs, jaargang 1963 pag. 1109—1159). Aan diens artikel en aan voorlichtingsmateriaal van de Japanse Ambassade heb ik de hierboven genoemde feiten ontleend.

Wat leert nu deze geschiedenis?

Eenvoudigweg dit dat een volk, dat in meerderheid verlangt zich zo nodig militair te verdedigen zich daarvan niet laat weerhouden door enig grondwettelijk verbod. Men omzeilt dat, men ontduikt het des-

noods en vindt daarvoor altijd wel een formeel-juridische rechtvaardiging. Men moet hierbij voorts aandacht geven aan de kwestie van de rechten van de meerderheid. Wanneer een grondwet, die alleen met een tweederde meerderheid kan worden gewijzigd, gebruik van militaire middelen verbiedt, ontzegt zij ook aan een eventuele politieke meerderheid, mits minder dan 2/3, het recht zich met geweld te verzetten tegen agressie. Dat evenwel lijkt in strijd te zijn met behoorlijke grondwetgeving. Een actueel bestaande tweederde meerderheid mag op dit voor een staat levensbelangrijke gebied niet zijn mening zeker stellen ook voor het geval het in de toekomst een minderheidsovertuiging zou worden.

Dit is mijns inziens het onethische in de verheven Japanse grondwet. Men had de uit de omstandigheden te verklaren algemene neiging tot geweldloosheid niet tot constitutionele norm mogen maken ten detrimente van een toekomstige meerderheidsopvatting inzake de wenselijkheid van een militaire defensie.

Wie deze redenering tot zover onderschrijft, komt voor de vraag te staan of zij niet eveneens opgaat voor het omgekeerde, het in de grondwet voorschrijven van een militaire defensie. Naar men mening is het antwoord daarop bevestigend. De zelfde redenen die zich verzetten tegen het opnemen van geweldloosheid als grondwettelijk beginsel, zijn ook een belemmering voor het opnemen van militaire defensie als krachtens de grondwet te vervullen functie of vereist orgaan.

Een nieuwe grondwet dient zich noch tegen noch voor militaire defensie uit te spreken. Beslissingen terzake dienen aan de normale politieke meerderheid te worden overgelaten. Dat behoeft niet te betekenen dat de termen militair, krijgsmacht of verdediging uit een nieuwe grondwet dienen te worden geweerd, wel dat zij alleen voorwaardelijk mogen worden gebruikt (v.b. de wet *kan* een krijgsmacht oprichten).

§ 8. Staats- en defensie-organisatie.

Bij zijn aftreden als President van de U.S.A. waarschuwde D. EISENHOWER in zijn „farewell address” de burgers van zijn land waakzaam te zijn op het punt van de groeiende invloed van „the military-industrial „complex”. De scheidende president, krachtens zijn militaire carrière een open oog bezittend voor de belangen en waarden van het militaire, zag in dat complex het gevaar van „a disastrous rise of misplaced power”. Aldus releveert senator GEORGE MCGOVERN, in zijn ten geleide bij de studie „the military establishment” door Prof. J. M. SWOMLEY jr. (Beacon Press Boston 1964). Dit boek is gewijd aan het vraagstuk in hoeverre het militaire apparaat domineert over de burgerlijke, politieke gezagsorganen. Beschreven wordt hoezeer het militaire apparaat in de U.S.A. kans heeft gezien politieke vraagstukken van de eerste orde te doen behandelen in

overeenstemming met militaire inzichten en belangen. Voorts vindt men daarin voorbeelden van het onttrekken van aangelegenheden aan de besluitvormingscompetentie van politieke organen en het zelfstandig behandelen daarvan. Het gaat zowel om gemakkelijke als om verbazingwekkende aangelegenheden.

Op het gebied van de buitenlandse politiek was een belangrijk middel dat het PENTAGON ten dienste stond de mogelijkheid om voor groter bedragen militaire hulp te verlenen aan landen overzee. Een pregnant voorbeeld heeft Turkije geboden. In 1948 waren daar 245 Amerikaanse militairen die speciale training gaven aan het Turkse leger. Deze U.S. Army Mission to Turkey beschikte over een door het Congress toegestaan budget van 100 miljoen dollar. Dit bedrag was kennelijk door het Congress op grond van diverse overwegingen bedoeld als een maximum. De missie zag niettemin kans additionele militaire hulp aan Turkije te verschaffen voor een bedrag van rond een miljard dollar. Deze hulp werd gefourneerd door een administratieve manipulatie, te weten het afschrijven van een deel van de legervoorraden als surplusgoederen; de verschepping leverde geen moeilijkheden meer op. Dit werd gedaan op een tijdstip, dat leger en luchtmacht het Congress onder druk zetten en vroegen meer gelden toe te staan voor wapens en uitrusting (pag. 144).

Onder het mom van public relations werd voorts op ruime schaal rechtstreekse indoctrinatie van de publieke opinie beproefd. Bij sommige gelegenheden is het militaire apparaat als zodanig ingezet als een propagandamachine in dier voege dat alle officieren van hoog tot laag de raad kregen door lezingen, gesprekken en artikelen mede te helpen aan de verwezenlijking van bepaalde door de militaire staven gewenste doeleinden (pag. 61). Hoe men door vliegtrips, informatiereizen en oriëntatieconferenties, politici, topfunctionarissen alsmede columnists en andere journalisten tot permanente goedgunstigheid wist te stemmen, was slechts een van de gebruikte methoden, om de politieke en maatschappelijke bovenlaag te vriend te houden (pag. 119). Een andere was die van het adverteren. De voor het leger ingeschakelde industrieën werkten dikwijls op regiecontracten, ook wel genoemd „cost-plus”contracts. Elke kostenpost die verband hield met de defensie-opdracht kon doorberekend worden in het totaal. Naast de meer strikte produktiekosten betrof dat ook advertentie- en public relationsuitgaven. Als resultante van een cost-plus-10%-contract, kon een onderneming vijftig duizend dollar aan advertenties uitgeven, die totaal vergoed krijgen plus een profijt van vijf duizend dollar (het ging hierbij om advertenties in „trade or technical journals”). De advertenties betroffen missiles en dergelijke produkten die alleen de regering kon kopen. De uitwerking van de advertenties was dan ook alleen belangrijk voor zover zij bij de betrokken bladen een goede gezindheid ten opzichte van o.m. de militaire productie wisten op te bouwen,

welke gezindheid tot uiting kon komen in het redactionele beleid (pag. 121).

Deze voorbeelden hebben elk op zich nauwelijks betekenis. Maar SWOMLEYS werk is in dit opzicht een grabbelton. Zijn conclusie is dat het militaire apparaat een buitengewoon machtige politieke factor (en presiegroep) is, die ook zelfstandig politiek bedrijft en daarbij bevoegdheden ontnemt of opzijzet van de politieke gezagsorganen. SWOMLEY heeft niet geschreven vanuit het standpunt van een bewonderaar van „het militaire”. Vandaar dat talrijke gebeurtenissen een duidelijk gekleurde interpretatie van hem krijgen. Zijn studie is ook hoogst eenzijdig, niet geheel coherent en schiet volstrekt te kort in het opsporen van dieper liggende oorzaken. Maar niettemin is het boek krachtens de bronvermeldingen en de geleverde documentatie voldoende betrouwbaar en het verschaft nuttige informatie.

Die informatie is ogenschijnlijk meer politicologisch relevant dan juridisch. Het is nu eenmaal overbekend, dat onder de oppervlakte van juridische structuur en formele organisatie, zich informele patronen kunnen ontwikkelen. Dat zijn dan patronen die afwijkend gedrag impliceren, dat òf onrechtmatig is wegens de strijd met de door het rechtsbewustzijn geschraagde structuren, òf niet-onrechtmatig moet worden geacht wegens een door het rechtsbewustzijn ondersteunde aanpassing aan veranderde omstandigheden. Het zich voordoen van informele structuren behoeft in wetenschappelijk opzicht derhalve geen verwondering, laat staan ont-husing te wekken.

Maar een factor, gelijkelijk in de U.S.A. als in ons land van belang, is, dat in beide landen steeds de noodzaak is en wordt erkend de militaire bevoegdheden binnen zorgvuldig getrokken grenzen te houden en de onderschikking van het militaire aan het civiele politieke gezag — uitzonderingssituaties daargelaten — primair te stellen.

Het wordt dan een vraag of constitutioneelrechtelijke normen in staat zijn deze overtuigingen te waarborgen. Het is voorts een overweging waard in hoeverre de formeel-staatsrechtelijke structuur in de U.S.A. het in de hand heeft gewerkt, dat zich daar verschuivingen hebben voorgedaan — over de mate daarvan is niet met stelligheid te oordelen — in de onderschikking van het militaire apparaat en de politieke macht van dit apparaat. Er bestaat ten slotte geen verantwoordelijkheid van de President, Chief of the Army, aan het Congress. De verzelfstandiging van de executieve als geheel, laat alle mogelijkheden open voor een strijd om de macht door de delen van de executieve. De omstandigheid dat D. EISENHOWER waarschuwde tegen een gevaar, dat hij zelf tijdens zijn president-

schap had kunnen tegengaan, geeft enige grond aan de stelling, die ook met andere argumenten is te staven, dat een eenhoofdige, politiek niet verantwoordelijke, executieve, die om de vier, en in elk geval om de acht jaar van persoon wisselt, waarschijnlijk niet in staat is onder de huidige omstandigheden de politieke gezagsbevoegdheden over het militaire apparaat in volle omvang waar te maken. Ook al kan men deze stelling maar ten dele onderschrijven, dan nog is zij van betekenis. Indien men namelijk in een nieuwe grondwet een bepaald model voor wat betreft de defensie wil waarborgen, kan men dat vraagstuk niet op zichzelf beschouwen, maar dient men het in verband te brengen met de grondwettelijke structuur die aan de centrale politieke bewindvoeringsorganen wordt gegeven. Defensie-organisatie is niet los te zien van de staatsorganisatie.

„Het leger maakt al enkele jaren een morele crisis door. Dat is alleen „een geheim voor hen die het niet willen weten. Deze crisis spruit voort „uit desillusies en tegenwerkingen die ons leger gedurende vijftien jaar „heeft ondervonden tegenover een verspilde heldhaftigheid en zonder de „plaats en de rechten te hebben verkregen die haar toekwamen in de „natie”. Dit is een beschouwing, waarmede Maarschalk JUN, het boek inleidde van FRANÇOIS KUNTZ, *L'officier français dans la nation*, Parijs 1960. Deze studie, die in feite een elege is op de Franse officier, loopt uit op de conclusie dat het leger niet alleen maar een ondergeschikt apparaat is, maar ook moet zijn een behoeder van de natie, zonodig tegen de staat in. Het claimen dus van een zelfstandige politieke rol, op basis van argumenten als democratische vrijheid, politiek engagement, maatschappelijke verantwoordelijkheid en partijkeuze in een ideologische strijd (pag. 173-184). De conclusie, die een ieder voor ons land onverdedigbaar en verwerpelijk zal achten, is nog niet eens zo gemakkelijk te weerleggen. Het ligt namelijk in de verwachting, dat in de toekomst de zelfstandige verantwoordelijkheden van de verschillende overheidsapparaten zullen toenemen en dat betekent ook voor de defensie-organisatie uitbreiding van bevoegdheden, politieke invloed en zeggenschap. Daar bestaat op zich geen bezwaar tegen mits gewaarborgd kan worden dat correcte coördinatie en prioriteitenafweging tussen de vele, meer verzelfstandigde overheidsorganisaties, inclusief die van de defensie, plaats kan vinden en dat de normale politieke meerderheid uiteindelijk materiële beslissingsbevoegdheid behoudt. Ik acht dit een belangrijk aspect voor een democratisch model voor de toekomstige staatsorganisatie. De vraag is nu hoe men dit aspect in de grondwet kan verankeren.

In ons land is de verhouding van met name de krijgsmacht tot het staatsgezag lange tijd gesymboliseerd door twee elementen uit de officiers-*eed*: de trouw aan de koning en de gehoorzaamheid aan de wetten. Voor de huidige omstandigheden moet men ernstig in twijfel trekken of een mens terwille van de symboliek verplicht mag worden tot het afleggen van

een eed, waarin deze elementen, ongeïnterpreteerd, zijn opgenomen. Niet alleen bestaat er binnen het officierskorps verschil van inzicht over de betekenis van het begrip „koning”, maar ook is onzeker wat de juridische inhoud is van de verplichting tot trouw. Menen sommigen dat het een persoonlijke band impliceert, anderen zien het als toegewijheid aan het legitieme staatsgezag, weer anderen zijn van oordeel dat de trouw onveringbaar is met een republikeinse gezindheid. Ook de gehoorzaamheid aan de wetten is een onzekere zaak. Daargelaten nog de inhoud van de gehoorzaamheidsverbintenis, het is duister of het wetsbegrip hier in formele dan wel materiële zin gebezigd is, hetwelk van belang kan zijn met het oog op conflicten tussen verdragen en nationale wetten. Bij zoveel onzekerheid en twijfelmogelijkheden gaat een subjectieve interpretatie hoogtij vieren. Dat is in strijd met karakter en strekking van een ambtseed. De overheid mag m.i. iemand niet verplichten met zijn diepste religieuze gevoelens in te staan voor een verbintenis, waarvan de formulering een ongewisse inhoud heeft. Dat betekent namelijk gebrek aan respect t.o.v. de religieuze gevoelens. Mutatis mutandis geldt uiteraard hetzelfde met betrekking tot de belofte-aflegging.

Zulks neemt natuurlijk niet weg dat er een staatsrechtelijke band bestaat tussen het hoogste staatsgezag en de krijgsmacht. Het is dan allereerst de vraag of in de toekomst een band zal moeten bestaan tussen (a) krijgsmacht en staatshoofd en (b) krijgsmacht en regering. Momenteel vloeit dit samen in de figuur van de koning, die formeel-staatsrechtelijk zowel staatshoofd als regeringshoofd is. Het ziet er evenwel naar uit dat het politiek verlangen om voor ons land ook in de toekomst de monarchie te behouden, een verlangen dat vermoedelijk door een grote meerderheid wordt onderschreven, ertoe zal leiden de koning een meer exclusieve plaats, een realiter onschendbare positie te geven, namelijk alleen die van staatshoofd. Regeringshoofd zal dan formeel worden de minister-president of de ministerraad en daarmee komt de toekomstige verhouding van de krijgsmacht tot het staatsgezag in een ander licht te staan. Grondwettelijke bepalingen omtrent het oppergezag of een „formeel” beleidvoerende taak van de koning zullen vervallen en dat impliceert dat een vertrouwd steunpunt om de onderschikking van de krijgsmacht aan het staatsgezag aan vast te knopen gaat ontbreken. In het opzicht van de eed wordt daarmee overigens iets gewonnen, want de mogelijkheid is dan aanwezig om de eed van trouw aan de koning een nieuwe, eenduidige en zinvolle interpretatie toe te kennen, waardoor voornoemd bezwaar tegen dit onderdeel van de eedsformule onder de huidige staatsrechtelijke omstandigheden wordt weggenomen.

De vraag blijft echter of omtrent de verhouding tot het staats- of regeer-gezag bepalingen in de grondwet zou moeten worden opgenomen. Indien

zulks alleen ten aanzien van de krijgsmacht zou geschieden, geeft dat blijk van een n.m.m. in ons land door niets gefundeerd wantrouwen. Indien het ook voor andere verzelfstandigde onderdelen van het overheidsapparaat zou geschieden, ligt dit anders.

De bedoeling van zodanige bepalingen heb ik hiervoor aangegeven. Als men kans ziet in een nieuwe grondwet een krachtig politiek gezag te structureren, zie ik minder aanleiding voor grondwettelijke waarborgen terzake van coördinatie, politieke prioriteitenstelling en onderschikking. Waaraan ik — gezien de Amerikaanse ervaringen — meen te moeten klemmen is, dat het beginsel van responsible government ook ten aanzien van de opzet en functionering van de verschillende overheidsorganisaties, — waaronder de defensie-organisatie — in een grondwet verankerd zal zijn. Dat betekent dat ingeval een nieuwe grondwet een systeem gaat invoeren van een rechtstreeks verkozen minister-president, die v.w.b. zijn executieve taak niet verantwoordelijk is aan het parlement, ik andere waarborgen zou verlangen t.a.v. de diverse overheidsorganen dan in het geval een parlementaire of anderszins politieke verantwoordelijkheid met betrekking tot de „executieve” grondwettelijk gerealiseerd is.

Conclusie van deze paragraaf is dat het discussiëren over een wenselijke grondwettelijke regeling van de verhouding tussen de staatsorganisatie en de defensie-organisatie, weinig zoden aan de dijk kan zetten zolang niet meer klaarheid is verkregen over de toekomstige structuur van het staatsgezag aan de top.

§ 9. De burger en de defensie.

Een nieuwe grondwet zal niet limitatief kunnen bepalen welke verplichtingen de burger zoal in verband met de defensie mogen worden opgelegd. Daarvoor is het verplichtingenpakket momenteel reeds te gevarieerd. Wel kan worden aangegeven door welk orgaan de eventuele verplichtingen zullen kunnen worden vastgesteld. Om een aantal voor de hand liggende redenen is de wetgever in dit opzicht het meest aangevoelen. Maar moet de grondwet de wetgever hier inderdaad gaan noemen? Wanneer een nieuwe grondwet een materieel wetsbegrip zou gaan hantieren, is zulks natuurlijk niet nodig. Maar dat ligt niet in de verwachting. Aangezien het wel op een formeel wetsbegrip zal uitdraaien, zou men kunnen overwegen de wetgever exclusieve competentie toe te kennen, al zal hem de mogelijkheid van delegatie daarbij niet onthouden kunnen worden. Nut zie ik in een dergelijke bepaling toch niet. Met name niet een waarborg. De defensieverplichtingen zijn thans reeds voornamelijk in wetten geregeld en die kunnen alleen door de wetgever gewijzigd of aangevuld worden. De competentie van de wetgever ligt mijns inziens reeds voldoende verankerd in de huidige defensiewetgeving. Een grondwetsbepaling terzake lijkt me overbodig.

Belangrijker is de vraag of de grondwet aan de wetgever een grens moet stellen voor diens optreden op defensiegebied. Daarvoor zie ik evenmin veel reden. Als ik de vraag: defensie of niet, wil overlaten aan de normale politieke meerderheid, meen ik zulks ook te moeten doen voor wat betreft de omvang van de eventuele specifieke defensieverplichtingen. Daarin is dan verdisconteerd dat de risico's die bij de uitoefening van de defensietaak ontstaan, niet noodzakelijkerwijze zwaarder zijn voor hen die deel uitmaken van de defensieorganen dan voor anderen.

Dient voorts als grondrecht erkend te worden, dat een ieder mag weigeren deel te nemen aan „bepaalde oorlogen” op grond van gewetensbezwaren? Ja, zei de WERELDRAAD VAN KERKEN op 17 juli 1968, het principe van selectieve dienstweigering moet beschouwd worden als een van de fundamentele rechten van de mens (Het Parool van 17 juli 1968). Zulks is iets anders dan hetgeen wij thans als gewetensbezwaren aanvaarden. Dat een nieuwe grondwet hieromtrent uitspraken zou moeten bevatten, dient mijns inziens ontkend te worden. Het vraagstuk van de gewetensbezwaren is niet beperkt tot de defensie, het is veel ruimer en bestrijkt talrijke andere wettelijke verplichtingen. Te verdedigen is dat de grondwet daaraan in algemene zin aandacht schenkt, in het kader bijvoorbeeld van de afbakening van de individuele vrijheid tegenover het statelijke optreden. Maar ik zie niet in, waarom een nieuwe grondwet alleen op het punt van de defensie de gewetensbezwaren zou moeten noemen. Wellicht zullen ook op het punt van de defensie in ruimer mate dan thans gewetensbezwaren aanvaard moeten worden — ik blijf daarbuiten — maar het lijkt mij onjuist uitgerekend de defensie in een nieuwe grondwet op te voeren als het meest gereede onderwerp in het opzicht van het aanstoot geven aan het geweten.

Tot slot moge ik beknopt nog het volgende opmerken. Sprekende over de burger en de defensie denkt men steeds aan die burgers die krachtens de dienstplicht tot de krijgsmacht behoren of aan hen die krachtens wettelijke verplichtingen tot andere prestaties ten behoeve van de defensie gehouden zijn. Men vergeet echter meestal een andere categorie van burgers, namelijk hen die op basis van vrijwilligheid in het defensieapparaat werkzaam zijn, de beroepsmilitairen dus en ander „vrijwillig” defensiepersoneel. Zij staan ten opzichte van de staat formeel genomen in een gelijke positie als andere ambtenaren. Maar gezien de inhoud en het karakter van het dienstverband is hun situatie, vergeleken met andere overheidsdienaren, feitelijk toch verschillend.

De vraag of deze burgers niet een bijzondere bescherming behoeven spitst zich met name toe op het probleem hoe in een nieuwe grondwet ten aanzien van hen de functionering van de grondrechten zal worden geregeld. Lang niet gemeengoed is de opvatting van DR. TH. A. M. VAN DER HORST,

dat het ontoelaatbaar is een verdeling te maken van de mensen over verschillende categorieën al naar gelang hun positie in het maatschappelijk bestel, voor de een waarvan de wettelijk geformuleerde grondrechten wel en voor de ander waarvan die rechten niet, of slechts in beperkte mate zouden gelden. (Ambtenaar en grondrechten, Alphen a.d. Rijn 1967, pag. 215).

In het verband van dit prae-advies is een klemmend probleem voor een nieuwe grondwet: of de grondrechten ook onverkort werken voor die burgers die het militaire beroep uitoefenen. Toegegeven zij, dat dit onderdeel is van het grotere vraagstuk van de staatsrechtelijke verhouding van de staat tot de ambtenaren. Dat vraagstuk zal in een nieuwe grondwet onder meer op het punt van de werking van de grondrechten tot een oplossing moeten worden gebracht. In welke richting die oplossing moet gaan overschrijdt het kader van mijn betoog. Ik doe er dus verder het zwijgen toe, onder de aantekening echter dat dit voor mij het meest interessante en actuele probleem was, dat ik tijdens mijn studie omtrent de defensie ben tegengekomen.

Bijlage

Grondwetsvergelijking

vergeleken grondwetten:

- 1: Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden
- 2: „Proeve”, ontwerp-grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden (1966)
- 3: Belgische grondwet (1831)
- 4: La constitution française du 4 octobre 1958 (1958)
- 5: Grundgesetz (1949)
- 6: Danmarks Rigets grundlov (1953)
- 7: Kongeriget Norges Grundlov (1814)
- 8: Sveriges Regeringsform (1809)
- 9: Författningsutredningens förslag till Regeringsform (1963)
- 10: The constitution of the United States of America. (1787)

Voor een vergelijking met de Nederlandse Grondwet en de Proeve zijn gekozen:

- Enige grondwetten van ons omringende landen.
- De grondwetten van de Scandinavische monarchieën, die vanwege hun vergelijkbaar staatsbestel interessante vergelijkingsobjecten vormen. Hierbij is vooral van belang het feit dat de Zweedse en Noorse grondwetten uit dezelfde tijd dateren als de Nederlandse (resp. 1809 en 1814) en dat de Deense grondwet de vrucht is van een vrij recente grondwetsvernieuwing (1953).

— Het Zweedse grondwetsontwerp 1963 waaruit de problematiek van de grondwetsvernieuwing duidelijk blijkt.

— De grondwet van de Verenigde Staten, de belangrijkste Natopartner (al leent het Amerikaanse stelsel zich door zijn van de Europese parlementaire democratieën afwijkende machtsverdeling minder goed voor een vergelijking).

De materies, waarop de diverse grondwetsbepalingen werden vergeleken zijn:

- A. het oppergezag, opperbevel over de krijgsmacht, alsmede het benoemingsrecht t.a.v. de officieren;
- B. de bevoegdheid tot oorlogsverklaring c.q. het inzetten van militaire middelen;
- C. de dienstplicht en het erkennen van gewetensbezwaren.

Dit bleken de meest centrale punten in de verschillende grondwetten te zijn. In een schema aan het slot zijn de hoofdpunten beknopt naast elkaar gesteld.

A. Oppergezag, bevel, benoeming

1. Nederlandse Grondwet:

Hfdst. II, afd. 6: Van de macht des Konings.

art. 68: *De Koning heeft het oppergezag over de krijgsmacht. De militaire officieren worden door hem benoemd. Zij worden door hem bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld, volgens de regels door de wet te bepalen.*
2. Proeve:

Geen grondwettelijke regeling vereist: De krijgsmacht is het apparaat dat de regering ten dienste staat voor de militaire verdediging: een bijzondere grondwettelijke status hoeft dit apparaat niet te hebben. (Pr. § 98 p. 145 ev.)
3. Belgische Grondwet:

Hfdst. II, 1ste afd.: De Koning.

art. 68: *De Koning voert het bevel over land- en zeemacht, verklaart de oorlog, sluit de vredesverdragen, de verdragen van bondgenootschap en de handelsverdragen.*

art. 66: *Hij (de Koning) verleent de graden in het leger. (zie ook artt. 118 en 124 in titel V: de Gewapende macht)*

art. 76: *Hij (de Koning) verleent de militaire orden, met inachtneming van wat de wet daaromtrent voorschrijft.*

4. Franse
Grondwet:
- Titre II: Le Président de la République.
- art. 15: Le *Président* de la République est *le chef des armées*.
Il préside les conseils et comités supérieurs de la Défense Nationale.
- art. 13²: Il (le Président) nomme aux emplois civils et militaires de l'Etat. lid 3: . . . les officiers généraux . . . sont nommés en conseil des ministres.
vgl. ook: *art. 5²*: Il (= le Président) est le garant de l'indépendance nationale, de l'intégrité du territoire, du respect des accords de communauté et des traités.
- Titre III: Le gouvernement:
- art. 20: Le gouvernement détermine et conduit la politique de la Nation.
Il dispose de l'administration et de la force armée.
- art. 21: Le Premier Ministre dirige l'action du gouvernement.
Il est responsable de la Défense Nationale.
Il assure l'exécution des lois.
Sous réserve des dispositions de l'article 13, il exerce le pouvoir réglementaire et nomme aux emplois civils et militaires.
5. Duitse
Grondwet:
- VI: Die Bundesregierung.
- art. 65a: 1) Der Bundesminister für Verteidigung hat die *Befehls- und Kommandogewalt* über die Streitkräfte.
2) Mit der Verkündung des Verteidigungsfalles geht die Befehls- und Kommandogewalt auf den Bundeskanzler über.
- art. 60: V: Der Bundespräsident.
- 1) Der Bundespräsident ernennt und entlässt die Bundesrichter, die Bundesbeamten, die Offiziere und Unteroffiziere, soweit gesetzlich nichts anderes bestimmt ist.
- 2) Er übt im Einzelfälle für den Bund das Begnadigungsrecht aus.
- 3) Er kann diese Befugnisse auf andere Behörden übertragen.
(zie ook: artt. 87a en 87b, betr. o.a. die Bundeswehrverwaltung.)

6. Deense Grondwet: Geen grondwettelijke vaststelling van het oppergezag of bevel.
Wel impliciet te lezen in: Kapitel III § 12.
- § 12: De Koning heeft, met inachtneming van de in deze Grondwet bepaalde beperkingen, het hoogste gezag over alle aangelegenheden van het Rijk en oefent dit gezag uit door de ministers.
Ook benoeming en ontslagrecht t.a.v. officieren impliciet (in § 27, dat bepaalt dat bij de wet regels gegeven worden betr. benoeming, ontslag, verplaatsing en pensionering van ambtenaren).
7. Noorse Grondwet: G. over de uitvoerende macht, de Koning en de Koninklijke familie.
- § 25: De *Koning* heeft het *hoogste bevel over 's Rijks land- en zeemacht*.
- § 21: De Koning kiest en benoemt, na zijn ministerraad gehoord te hebben, alle civiele, kerkelijke en militaire ambtsdragers.
- § 22: . . . de chefs der regimenten en de andere militaire corpsen, de vestingscommandanten en de gezagvoerders op oorlogsbodems kunnen zonder voorafgaand (rechterlijk) vonnis door de Koning ontslagen worden, nadat hij daarvoor de mening van de ministerraad gehoord heeft.
Andere ambtenaren mogen door de Koning slechts worden geschorst. . .
Alle ambtenaren mogen, zonder voorafgaand vonnis, ontslagen worden wanneer ze een bij de wet bepaalde leeftijd hebben bereikt.
8. Zweedse Grondwet: § 14: *Over 's-Rijks krijgsmacht te land en ter zee heeft de Koning het hoogste bevel*.
Geen speciaal artikel betr. militaire benoemingen; valt onder algemene benoemingsrecht van de Koning t.a.v. staatsambten, geregeld in § 28.
§ 35 en § 36 geven regels m.b.t. ontslag: hogere gezagsdragers zonder en lagere alleen na rechtelijk vonnis (vgl. Noorwegen).
9. Zweedse Grondwet: *ontwerp* 1963.
Kapitel 4. Regering en bestuur van het Rijk.
- § 13: De *opperbevelhebber* heeft *onder de regering de leiding van 's-Rijks krijgsmacht*.

Geen speciaal artikel over militaire benoemingen.
Valt onder algemene benoemingsrecht van de Rege-
ring, geregeld in kap. 4 § 3.

10. Amerikaanse
Grondwet:

art. II²: The *President* shall be *commander-in-chief* of the army and navy of the V.S. and of the militia of the several states, when called into the actual service of the V.S.
zie ook art. I-8.

B. Oorlogsverklaring e.d.

1. Nederlandse
Grondwet:

Hfdst. II, afd. 6: Van de macht des Konings.

art. 59:

De Koning verklaart het Koninkrijk niet in oorlog met een andere Mogendheid dan na voorafgaande toestemming van de Staten-Generaal.

De toestemming is niet vereist, wanneer het overleg met de Staten-Generaal, tengevolge van een feitelijk bestaande oorlogstoestand, niet mogelijk is gebleken. De Staten-Generaal beraadslagen en besluiten terzake in verenigde vergadering.

De Koning verklaart een oorlog tussen het Koninkrijk en een andere Mogendheid niet beëindigd dan na voorafgaande toestemming van de Staten-Generaal. (zie ook *art.* 202)

2. Proeve:

Hfdst. 5: Wetgeving en bestuur. § 3 Buitenlands beleid.

art. 67:

De Koning verklaart geen oorlog zonder voorafgaande toestemming van de Staten-Generaal, die daarover beraadslagen en besluiten in verenigde vergadering.

Het zelfde geldt voor een verklaring dat een oorlog beëindigd is.

3. Belgische
Grondwet:

Hfdst. II, 1e afd. De Koning.

art. 68:

De Koning voert het bevel over land- en zeemacht, verklaart de oorlog, sluit de vredesverdragen, de verdragen van bondgenootschap en de handelsverdragen.

- Hij geeft daarvan kennis aan de Kamers, zodra het belang en de veiligheid van de Staat het toelaten, onder toevoeging van de passende mededelingen.
4. Franse Grondwet: Titre V: Des rapports entre le Parlement et le Gouvernement.
- art. 35: La déclaration de guerre est autorisée par le Parlement. (art. 36; L'état de siège est décrété en conseil des Ministres. Sa prorogation au delà de douze jours ne peut être autorisée que par le Parlement).
Titre VI: Des Traités et accords internationaux.
- art. 53: Les traités de paix, les traités de commerce, les traités ou accords relatifs à (l'organisation internationale. . . ne peuvent être ratifiés ou approuvés qu'en vertu d'une loi.
Ils ne prennent effect qu'après avoir été ratifiés ou approuvés.
5. Duitse Grondwet: V: Der Bundespräsident.
- art. 59a: 1) Die Feststellung, dass der Verteidigungsfall eingetreten ist, trifft der Bundestag.
Sein Beschluss wird vom Bundespräsidenten verkündet.
- 2) Stehen dem Zusammentritt des Bundestages unüberwindliche Hindernisse entgegen, so kann bei Gefahr im Verzug der Bundespräsident mit Gegenzeichnung des Bundeskanzlers diese Feststellung treffen und verkünden. Der Bundespräsident soll zuvor die Präsidenten des Bundestages und des Bundesrates hören.
- 3) Der Bundespräsident darf völkerrechtliche Erklärungen über das Bestehen des Verteidigungsfalles erst nach Verkündung abgeben.
- 4) Über den Friedensschluss wird durch Bundesgesetz entschieden.
6. Deense Grondwet: Oorlogsverklaring komt als zodanig niet voor. Wel impliciet in:
- § 19: 1) De Koning treedt op in de naam van het Rijk in *tussenstaatse* (volkenrechtelijke) aangelegenheden. Zonder de toestemming van het Folketing (= parlement) kan hij evenwel geen enkele handeling verrichten, die 's-Rijks territorium vergroot of verkleint,

of een verplichting aangaan voor de vervulling waarvan de medewerking van het Folketing nodig is, of die overigens van grotere betekenis is, . . .

2) Afgezien van verdediging tegen een gewapende aanval op het Rijk of op Deense strijdkrachten kan de Koning niet dan met goedvinden van het Folketing militaire machtsmiddelen tegen een vreemde staat gebruiken.

Regelingen die de Koning tengevolge van deze bepaling dient te treffen, moeten direct aan het Folketing worden voorgelegd.

Is het Folketing niet bijeen, dan zal het ogenblikkelijk bijeengeroepen worden.

7. Noorse
Grondwet:
§ 26: B. over de uitvoerende macht, de Koning en de koninklijke familie.
De Koning heeft het recht troepen samen te roepen, oorlog te beginnen tot 's lands verdediging en vrede te sluiten, om een bondgenootschap aan te gaan of te verbreken, om gezanten uit te zenden en te ontvangen.
8. Zweedse
Grondwet: § 13. Wil de Koning oorlog beginnen of vrede sluiten dan roepe hij in een buitengewone kabinetszitting alle leden van de ministerraad bijeen, legge hen de oorzaken en omstandigheden die in deze ter overweging in aanmerking komen voor, en vrage hen daarover hun mening, welke zij ieder voor zich, met inachtneming van de verantwoordelijkheid waarvan § 107 R.F. gewag maakt (= politieke ministeriële verantwoordelijkheid) in het protocol te laten opnemen.
De Koning heeft daarna de bevoegdheid dat besluit te nemen en uit te voeren dat hij voor het Rijk het nuttigst acht.
9. Zweeds
Grondwetsontwerp
1963: Oorlogsverklaring als zodanig komt niet voor. Eventuele oorlogsverklaring komt toe aan de regering als onderdeel van diens bestuurstaak.
Kapitel 10: Speciale bepalingen betreffende oorlog en andere buitengewone omstandigheden.
- § 3: Zonder de toestemming van de Rijksdag mag 's-Rijks krijgsmacht of een deel daarvan niet ingezet worden

in de strijd dan ter afwering van een aanval op het Rijk.

Evenmin mogen zonder toestemming van de Rijksdag Zweedse strijdkrachten naar een ander land gezonden worden, voorzover daartoe geen verplichting bestaat op grond van 's-Rijks aansluiting bij een tussenstaatse (= volkenrechtelijke) organisatie. Om de neutraliteit van het Rijk te verdedigen bij een oorlog tussen vreemde staten, mag de regering de krijgsmacht machtigen geweld te gebruiken in zoverre internationaal recht en zede zulks toelaten.

10. Amerikaanse
Grondwet:

- art. I⁸: The congress shall have power . . .
To declare war, grant letters of marque and reprisal, and make rules concerning captures of land and water;
To raise and support armies, but no appropriation of money to that use shall be for a longer term than 2 years;
To provide and maintain a navy;
To make rules for the government and regulation of the land and naval forces;

C. Dienstplicht e.d.

1. Nederlandse Grondwet: Hfdst. X: Van de Defensie.
- art. 194: Alle Nederlanders daartoe in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied. Ook aan ingezetenen die geen Nederlanders zijn, kan die plicht worden opgelegd.
- art. 195: Tot bescherming der belangen van de Staat is er een krijgsmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen. De wet regelt de verplichte krijgsmacht.
Zij regelt ook de verplichtingen die aan hen, die niet tot de krijgsmacht behoren, ten aanzien van 's-Lands verdediging opgelegd kunnen worden.

- art. 196: Bij de wet worden de voorwaarden genoemd, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van de krijgsmacht wordt verleend.
- art. 200: Wanneer in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden de dienstplichtigen die niet in werkelijke dienst zijn, door de Koning geheel of ten dele buitengewoon onder de wapenen worden geroepen, wordt onverwijld een voorstel van wet van de Staten-Generaal gedaan, om het onder de wapenen blijven der dienstplichtigen zoveel nodig te bepalen.
2. Proeve: Hfdst. 5: Wetgeving en bestuur § 4: Bijzondere bepalingen.
- art. 72: 1) De wet regelt de verplichtingen die in verband met de verdediging kunnen worden opgelegd.
2) Zij regelt van welke verplichtingen wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling wordt verleend en onder welke bepalingen dit geschiedt.
3. Belgische Grondwet: Titel V: De gewapende macht.
- art. 118: De wet bepaalt op welke wijze het leger wordt aangeworven.
Zij regelt eveneens de bevordering, de rechten en de verplichtingen der militairen.
- art. 119: Het legercontingent wordt jaarlijks gestemd.
De wet die het vaststelt, is slechts voor één jaar van kracht indien zij niet wordt vernieuwd.
- art. 122: De inrichting van een burgerwacht wordt in voorkomend geval door de wet geregeld.
4. Franse Grondwet: Titre V: Des rapports entre le Parlement et le gouvernement.
- art. 34: . . . La loi détermine les principes fondamentaux:
— de l'organisation générale de la Défense Nationale. . .
La loi fixe des règles concernant:
— les droits civiques et les garanties fondamentales accordées aux citoyens pour l'exercice des libertés publiques; les sujétions imposées par la Défense Nationale aux citoyens en leur personne et en leurs biens.
— Les garanties fondamentales accordées aux fonctionnaires civils et militaires de l'état.

5. Duitse
Grondwet:
- art. 4³: Niemand darf gegen sein Gewissen zum Kriegsdienst mit der Waffe gezwungen werden. Das Nähere regelt ein Bundesgesetz.
- art. 12²: Wer aus Gewissensgründen den Kriegsdienst mit der Waffe verweigert, kann zu einem Ersatzdienst verpflichtet werden.
(art. 17a: Gesetze über Wehrdienst und Ersatzdienst können bestimmen dass für die Angehörigen der Streitkräfte und des Ersatzdienstes während der Zeit des Wehr- oder Ersatzdienstes das Grundrecht (volgen enige grondrechten) eingeschränkt werden. (Een dergelijke beperking t.a.v. grondrechten ook in lid 2)).
- VII. Die Gesetzgebung des Bundes
- art. 73¹: Der Bund hat die ausschliessliche Gesetzgebung über:
1) Die auswärtigen Angelegenheiten sowie die Verteidigung einschliesslich der Wehrpflicht für Männer vom vollendeten achtzehnten Lebensjahr an und des Schutzes der Zivilbevölkerung.
6. Deense
Grondwet:
- § 81: Iedere weerbare man is verplicht met zijn persoon bij te dragen tot de verdediging van het vaderland volgens de nadere bepalingen die de wet voorschrijft.
Ook: Kap. V (betr. het Folketing).
- § 43: Evenmin kunnen „manschappen worden uitgeschreven”, tenzij op grond van een wet.
7. Noorse
Grondwet:
- § 109: Iedere staatsburger is in het algemeen gelijkelijk verplicht gedurende een bepaalde tijd zijn vaderland te dienen, ongeacht geboorte of vermogen.
Toepassing en beperking worden bij de wet geregeld.
8. Zweedse
Grondwet:
- Geen grondwettelijke bepaling betreffende de dienstplicht; wel gaat § 80² (sinds 1876) uit van de veronderstelling dat er een wet zal komen die de basis zal leggen voor de regeling van een krijgsmacht.

9. Zweeds Kap. 7: Wet en Wetgeving.

Grondwets-
ontwerp

1963:

§ 2: De Wet geeft regels betreffende de dienstplicht.

Kap. 2: Principiële vrijheden en rechten:

§ 7: Het is de plicht van de Zweedse burger deel te nemen in de verdediging van het Rijk, overeenkomstig de wettelijke bepalingen.

10. Amerikaanse —

Grondwet:

	1) Nederland	2) Proeve	3) België	4) Frankrijk	5) W. Duitsland	6) Denemarken	7) Noorwegen	8) Zweden	9) Zweeds Ontwerp 1963	10) V.S.
Opperbevel, -gezag	Koning (art. 68)	—	Koning (art. 68)	President (art. 15) zie echter ook artt. 20 en 21	Bundesverteidigungsminister onder „normale” omstandig- heden. Bundeskanzler (na afkondiging v.d. Verdedigingsfall (art. 65a)	— (Koning impliciet) (§ 12)	Koning (§ 25)	Koning (§ 14)	Opperbevelhebber „onder de regering” (kap. 4 § 13).	President (art. II ²)
Benoemingsrecht t.a.v. mil. officieren	Koning (art. 68)	—	Koning (art. 66)	Deels bij President Deels bij ministerraad Deels bij Premier (artt. 13 en 21)	Bundespräsident (art. 60)	— (Verwijzing naar de wet) (§ 27)	Koning (§ 21)	— (Koning impliciet) (§ 28)	— (Valt onder algemeen benoe- mingsrecht van de Regering) (kap. 4 § 3).	President (art. II ²)
Oorlogsverklaring	Koning (+ toestemming Stat. Gen.) (art. 59)	Koning (toestemming Stat. Gen.) (art. 67)	Koning (Kennisgeving a.d. Kamers) (art. 68)	Parlement (art. 35)	— Geen oorlogsverklaring, maar vaststelling en afkondiging van de Verdedigingsfall. Vaststelling door Bundestag. Afkondiging „Bundespräsident (+ uitzondering in art. 59a).	— Geen oorlogsverklaring maar bepaling omtrent het gebrui- ken van militaire machtsmid- delen door de Koning: toe- stemming van Folketing ver- eist (§ 19 ²).	Koning (§ 26)	Koning (na overleg met mi- nisterraad (§ 13).	— Geen oorlogsverklaring. Wel bepaling betr. inzetten in de strijd v.d. krijgsmacht en zen- den van troepen naar ander land: toestemming van Rijks- dag vereist (kap. 10 § 3).	Congress
Dienstplicht	In apart hoofdstuk betr. de Defensie (artt. 194 en 195)	— Valt onder „verplichtingen die i.v.m. de verdediging kunnen worden opgelegd” door een wet. Zo in hfdstk betreffende wet- geving en bestuur (art. 72)	— In apart hoofdstuk over „De gewapende Macht” naar wet verwezen. (art. 118 en 119)	— In hoofdstuk betr. de verhou- ding Parlement-Regering deze kwestie aan wetgever toegewe- zen (art. 34).	In hoofdstuk over de wetgeving van de Bond wetgeving betr. „Wehrpflicht für Männer...” aan de Bond toegewezen (art. 73 ¹).	Onder algemene rechten en plichten (§ 81).	Onder „algemene bepalingen” (§ 109).	— Grw veronderstelt wettelijke regeling (§§ 80 ² en 73).	In hoofdstuk betr. „wet en wetgeving” (kap. 7 § 2, kap. 2 § 7).	—
Vrijstelling op grond van gewetensbezwa- ren	art. 196	art. 72 ²	—	—	Art. 4 ³ (als grondrecht) art. 12 ²	—	—	—	—	—

Defensie in een nieuwe grondwet¹⁾

Prae-advies door

Kol. Mr. H. J. F. BIJVOET

I. *Algemeen*

De huidige grondwet.

In het Souverein Besluit, waarbij in December 1813 een staatscommissie werd belast met het ontwerpen van een grondwet voor ons zojuist van de Franse overheersing verlost vaderland, werd de „Schets” van GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP aangewezen als grondslag van de te houden discussies. Dat heeft het werk der commissie ten zeerste bespoedigd; leerstellige vraagstukken van recht en staat, het probleem van de te volgen systematiek kwamen in feite in het geheel niet aan de orde bij de aanvang van het werk; men ging terstond over tot een artikelsgewijze behandeling van de schets in het vertrouwen, dat men gaandeweg, wanneer men op fundamentele problemen zou stuiten, deze wel zou kunnen oplossen.

De jonge staat diende, gezien de grote politieke onzekerheid welke in die dagen in Europa heerste, met de grootste spoed in een geschreven Constitutie een solide basis te ontvangen. Die geboden spoed, dat tekort aan bezinning op de grondslagen van het werk en de zeer sterke nadruk, welke men legde enerzijds op de breuk met het verleden, anderzijds juist op de continuïteit, drukten hun stempel op de grondwet, welke in slechts enkele maanden met bewonderenswaardige voortvarendheid werd ontworpen en vervolgens afgekondigd.

Er waren een paar uitgangspunten, welke in de commissie algemeen aanvaard waren; het voornaamste daarvan was wel de gedachte aan centralisatie van het uitvoerend gezag. De instelling van de monarchie zou een einde maken aan de gebreken van het bestuur ten tijde van de Republiek, de gewesten verloren hun soevereiniteit; de nationale eenheid zou zich op krachtige wijze ontplooiën.

Het is niet te verwonderen dat men deze punten sterk accentueerde, in het bijzonder door een zeer uitvoerige omschrijving van de macht van de Souvereine vorst, welke vorm kreeg in de opsomming van een groot aantal van zijn bevoegdheden.

Was deze bedoeld als een uitputtende? School daarachter m.a.w. de bedoeling de grenzen van die macht aan te geven? Stellig niet. Ruim een jaar later, tijdens de beraadslagingen aangaande de grondwet van 1815

---

¹⁾ Bij de samenstelling van dit prae-advies voor de Militair Rechtelijke Vereniging is er rekening mee gehouden, dat publikatie plaatsvindt in het niet uitsluitend voor juristen bestemde M.R.T.

werd geopperd een alomvattende clause voor de macht des Konings op te nemen in de bepaling, dat de Koning het opperhoofd zou zijn van het algemeen bestuur. HOGENDORP reageerde daarop met de woorden: „Is „dit wel nodig? Het is in de aard der zake gelegen.”¹⁾

Men moet geweten hebben, dat het praktisch onmogelijk was een uitputtende opsomming van 's Konings bevoegdheden te geven; dat men niettemin tot opsomming overging is te beschouwen als een uiting van de sterke nadruk, welke men op de centralisatie wenste te leggen. Dat dit een minder juiste werkwijze was bleek later; Thorbecke heeft er inderdaad een limitatieve betekenis aan toegekend. Zo zijn van meet af zwakke punten in onze grondwet aanwezig geweest; de Belgisch-Nederlandse commissie, welke het ontwerp van 1815 tot stand bracht vergrootte het aantal daarvan nog.

Sindsdien vonden nog een twaalfstal partiële wijzigingen plaats, waaronder een aantal zeer uitgebreide en diep ingrijpende. Zij hebben er vanzelfsprekend niet toe bijgedragen van de grondwet een gaaf, evenwichtig en doorzichtig geheel te maken.

Belangrijker wellicht dan de hier genoemde factoren is voor de beoordeling der grondwet het feit, dat zich in de loop van de inmiddels verstreken anderhalve eeuw belangrijke staatsrechtelijke ontwikkelingen los van de grondwet voltrokken hebben. De meest sprekende voorbeelden daarvan zijn wel de tot standkoming van het parlementaire stelsel in de jaren 1866/67, de sterke groei van de betekenis der politieke partijen in latere jaren alsmede de geweldige toeneming van de staatstaak, de opkomst van de welvaartsstaat. Van al deze zaken is niets of nagenoeg niets in onze grondwet te bespeuren.

Wenselijkheid van algehele herziening.

Dit alles heeft er toe geleid, dat tussen de hedendaagse staatsrechtelijke realiteit en de tekst van onze grondwet een brede kloof is ontstaan.

Velen hadden — en hebben — met deze situatie geen vrede, wellicht vooral zij voor wie de grondwet een kostbaar begrip is. In het bijzonder na de 2e wereldoorlog, gedurende welke men algemeen verwachtte, dat het herstel der onafhankelijkheid diepingrijpende wijzigingen in ons staatsbestel met zich zou brengen, openbaarde zich een sterke stroming tot algehele herziening van onze constitutie. De bestaande grondwet wekte gevoelens van onvrede, zo niet van irritatie. Iets van dit laatste is ongetwijfeld te beluisteren in de woorden van professor Mr. J. A. VER-AART, wanneer hij in 1947 onze grondwet als volgt karakteriseert:

„. . . een ruïne, met talloze onvolledige, overtollige, innerlijk tegenstrijdige, onware, gestorven en hulpbehoevende bepalingen; een verouderd

¹⁾ Aldus de aantekeningen van VAN MAANEN; COLENBRANDER, *Ontstaan der Grondwet II*, blz. 105.

„telkens — en tevergeefs — in zijn hoofdvertrekken opgelapt bouw-„werk.”¹⁾)

Nog niet lang geleden typeerde professor dr. H. DAUDT onze grondwet aldus: „. . . een levend gedrocht . . . waaruit met behulp van overzichtelijke staatsrechtelijke handboeken een deel van de Nederlandse staatskundige geschiedenis is af te leiden.” Hij stoort zich daaraan overigens niet en acht algehele herziening eerst op zijn plaats „. . . indien nieuwe „maatschappelijk en politieke ontwikkelingen niet meer zijn te kanaliseren binnen de bestaande grondwet.” Totdat het zover was, zou men dienen te volstaan met wijziging van enkele gedeelten.²⁾)

Het is wel gebleken dat men over het algemeen anders oordeelt; ofschoon menigmaal met nadruk handhaving van het historisch karakter is bepleit — niet altijd even duidelijk is wat men daarmee eigenlijk precies bedoelt — een grondwet bij wijze van geschiedenisboek, in code gesteld en slechts toegankelijk voor enkele ingewijden, zo iets kan men toch bezwaarlijk acceptabel achten.

Dat men er aan hecht in de grondwet uitdrukking te geven aan heden-daagse, min of meer algemeen aanvaarde staatsrechtelijke opvattingen, dat men reminiscenties aan reeds lang overleden problematiek niet langer wenst te handhaven, kortom dat men er prijs op stelt dat de grondwet de ontwikkeling blijft volgen, eigentijds is, dat heeft zich toch duidelijk geopenbaard in de herhaalde pogingen door verschillende fracties van de Staten-Generaal sedert de 2e wereldoorlog ondernomen om de regering tot radicale herzieningsinitiatieven te brengen; en dat gebeurde niet op grond van hevige staatkundige bewegingen, doch eenvoudig omdat men van oordeel was dat onze grondwet aan een grote schoonmaak toe was.

In 1946 is een ernstige poging gedaan om de wijzigingsprocedure, dat grote struikelblok voor algehele herziening, wat minder stroef te maken. Ofschoon zulks niet gelukte, verscheen in 1950 de commissie VAN SCHAİK, doch ook haar werk leidde niet tot de beoogde algehele herziening. Geen wonder dat het élan verflauwde en de pogingen de regering tot een hernieuwde krachtige aanpak te brengen zwakker werden. Totdat in 1963 in beide kamers blijkt dat men de moed nog niet heeft opgegeven; van verschillende zijden wordt er bij de regering op aangedrongen te blijven zoeken naar wegen om tot het beoogde doel te geraken. Onder deze aandrang ontstaat dan op het Ministerie van Buitenlandse Zaken een afdeling grondwetszaken, welke in samenwerking met een vijftal vooraanstaande beoefenaars van het staatsrecht de thans alom bekende „Proeve „van een nieuwe grondwet” tot stand brengt. Dit werkstuk bestaande uit een concept-grondwet en een bijbehorende toelichting lokt, gelijk ook de bedoeling was, een brede discussie uit. Vele instanties leveren hun com-

¹⁾ Prae-advies van de vereniging tot bevordering van de beoefening der wetenschap onder de katholieken in Nederland.

²⁾ Acta Politica 1966/'67 blz. 138.

mentaar, waarbij naast veel waardering ook scherpe kritiek blijkt te bestaan.

Inzake defensie wordt slechts van het Hoog Militair Gerechtshof advies ingewonnen, doch enkele auteurs geven op eigen initiatief hun mening omtrent de defensieparagrafen in de Proeve.

Het is ongetwijfeld de verschijning dezer Proeve geweest, welke de Militair Rechtelijke Vereniging er toe bracht de defensie-aspecten in een eventuele nieuwe grondwet ter discussie te stellen in een speciale ledenvergadering en met het oog daarop een tweetal prae-adviezen te doen uitbrengen. Mede daarom is hieronder bijzondere aandacht besteed aan hetgeen omtrent de defensie is gesteld in de Proeve en aan de daarop verschenen kritieken.

Doel van de grondwet.

Hij die een antwoord zoekt op de vraag of in de grondwet plaats is voor het complex „defensie”, en zo ja, in hoeverre, zal voor alles een standpunt moeten bepalen inzake aard en wezen van die grondwet, hetgeen neerkomt op de vraag naar haar doelstelling.

Voor de mannen van 1814, evenals voor die van 1815, was dat klaarblijkelijk nauwelijks een vraag. Een nieuwe staat moest vorm gegeven worden; de positie van de Souvereine Vorst respectievelijk de Koning, de samenstelling en de bevoegdheden der belangrijkste staatsorganen, in het bijzonder ook de grenzen dier bevoegdheden kwamen daarbij uiteraard ter sprake. Aan dit alles lag één leidende gedachte, één grondmotief ten grondslag: herstel en handhaving der vrijheid.

Vrijheid hier niet primair op te vatten in de zin van nationale onafhankelijkheid, vrijheid van vreemde overheersing, doch vooral in die van de vrijheid van de burger. In vele uitingen treedt deze gedachte scherp naar voren.

Wanneer de zoon van onze laatste Stadhouder kort na zijn landing te Scheveningen door KEMPER en SCHOLTEN bij proclamatie van 1 december 1813 aan het volk wordt gepresenteerd, heet het: „Uwe burgerlijke vrijheid zal door wetten, door eene die vrijheid waarborgende constitutie, „zekerder dan te voren gevestigd zijn.”

In diezelfde geest ook klinkt het in de proclamatie van de Souvereine Vorst zelf op 2 december tot het volk gericht, wanneer hij daarin tot uitdrukking brengt de Souvereiniteit te aanvaarden, doch zulks slechts. . . „. . onder waarborging ener vrije constitutie, welke Uw vrijheden tegen „volgende mogelijke misbruiken verzekert.”

Er kan overigens geen twijfel aan bestaan, dat men die burgerlijke vrijheid zag als een inperking van het gezag van de Souverein, dat immers tot „mogelijke misbruiken” zou kunnen leiden. Men ziet deze gedachte nog weerspiegeld in HOGENDORPS „Aanmerkingen op de Grondwet” waar we lezen: „De Grondwet herstelt een Souverein Vorst, zoals die

„van ouds was, met alle de gewoonten, rechten en privileges, die dezelve „bezwoor voordat hij ingehuldigd werd.” Nog sterker nadruk kregen die vrijheden van het volk toen in 1815 een gemengde Belgisch-Nederlandse staatscommissie opnieuw aan het werk toog. Vooral door de invloed der Belgen werd het aantal grondrechten aanzienlijk uitgebreid.

Men denke overigens niet dat deze vrijheidsgedachte slechts in die grondrechten tot uitdrukking kwam; zeker school ook in de regeling der staatsinrichting van die tijd een naar toenmalige begrippen redelijke mate van volksinvloed, van democratische vrijheid.

Bij de ontwikkeling van ons grondwettelijk recht staat de volgende honderd jaren de ontplooiing dier democratische vrijheid centraal; in 1917, wanneer tenslotte het algemeen kiesrecht in de grondwet wordt opgenomen, vindt deze ontwikkeling voorlopig haar afronding; de welvaartstaat dringt op, de belangstelling richt zich op andere aspecten; men raakt aan de politieke vrijheden gewend en beschouwt deze als vanzelfsprekend.

Opmerkelijk is, dat men in de verschillende typeringën, welke in de laatste halve eeuw door politici en staatsrechtsbeoefenaars van de grondwet worden gegeven, het woord vrijheid niet veel meer tegenkomt. Doch men vergisse zich niet; daar waar men de grondwet omschrijft als waarborg van verworvenheden — en dat is door vele gedaan — daar moge het woord vrijheid ontbreken, de gedachte eraan zeker niet; wellicht heeft het begrip zozeer aan inhoud gewonnen, dat het te onbepaald en daardoor minder bruikbaar is geworden.

Naast vrijheid werd hierboven terloops het begrip onafhankelijkheid gehanteerd; dat ook hieraan werd gedacht in die oude tijd moge blijken uit een citaat ontleend aan het Souverein Besluit van 21 december 1813, waarin een staatscommissie wordt belast met het ontwerpen van een constitutie, welke „. . . aan de goede ingezetenen dezer Landen het volle „genot verzekere der herwonnen vrijheid en onafhankelijkheid”. Was ook dit laatste dus een oogmerk van de grondwetgever? Dat was stellig het geval.

De gedachte echter dat burgerlijke vrijheid en nationale politieke onafhankelijkheid ten nauwste samenhangen moet in die dagen, kort na de Franse overheersing zo sterk geleefd hebben, dat men de beide begrippen licht op één lijn stelde, die in ieder geval in één adem noemde; ook bij ons heeft in de jaren der Duitse bezetting het woord vrijheid sterk de betekenis gehad van nationale zelfstandigheid. Doch, toen men in 1813 weer baas in eigen huis was en aan het werk sloeg om daarin orde op zaken te stellen, kwam dat andere aspect der vrijheid weer geheel op de voorgrond. De grondwet moest immers de interne gang van zaken regelen. Men keek daarbij dan ook nauwelijks over de grens; defensie en diplomatie kwamen in het allereerste begin vrijwel geheel niet in het stuk voor. Toen daar, met name op het punt van defensie, verandering in kwam werd een regeling ontworpen, welke er vrijwel geheel op gericht was de daaruit noodzakelijk

voortvloeiende lasten der burgers tot een minimum te beperken. En dat is zo gebleven; een hechte defensie is nimmer een zelfstandig oogmerk van de grondwetgever geweest; wel een factor waarmede hij rekening diende te houden bij de verzekering der vrijheden.

Het centrale doel van een nieuwe grondwet wordt door professor G. KUYPERS als volgt weergegeven:

„het behoud van die resultaten van (vaak eeuwenoude) politieke strijd, „die geacht kunnen worden in Nederland algemene aanvaarding te hebben gevonden en die voor het overgrote deel van het volk zulk een grote „en blijvende waarde bezitten, dat zij verdienen door rechtsvoorschriften „van bijzondere aard te worden beveiligd; kort geschreven: de grondwet „is er om verworvenheden te waarborgen.”¹⁾

Onder voorwaarde dat de woorden „behoud” en „blijvende waarde” niet in absolute zin zullen worden verstaan, is deze typering zeer raak. Een doeltreffende defensie nu is niet te beschouwen als een verworvenheid in de hier bedoelde zin, doch als een hulpmiddel ter handhaving van de voorwaarde waaronder die verworvenheden slechts kunnen functioneren. De grondwet kan niet verder gaan dan de voorwaarden te scheppen waaronder een krachtige verdediging mogelijk is; die mogelijkheid te realiseren is aan andere krachten. In deze zin is defensie een constitutioneel randverschijnsel te noemen.

Omvang der grondwet.

De in de grondwet vastgelegde beginselen zijn altijd beschouwd als te zijn van hogere orde dan de inhoud der gewone wetten. Aan die grondwet zwoeren Koning en Staten-Generaal trouw; aan haar herziening werden altijd zware eisen gesteld. De eis van kamerontbinding (destijds kamerverdubbeling) en van 2/3 stemmenmeerderheid in tweede lezing (van 1815 tot 1840 zelfs $\frac{3}{4}$ meerderheid) stempelen onze grondwet tot een rigide. Mannen als KLEINTJES, OPPENHEIM en vooral KRABBE hebben die stroefheid, in het bijzonder de gekwalificeerde meerderheidseis, met vuur en met kracht van argumenten bestreden; succes hebben zij daarmee evenwel niet gehad.

Verschillende malen is gepoogd tot een soepeler herzieningsprocedure te komen, doch de ene poging na de andere mislukte; niet omdat men die stroefheid algemeen bewonderde, doch vooral omdat men er niet in slaagde tot overeenstemming te komen omtrent het alternatief.

Nu algehele herziening van de grondwet wordt beoogd, lijkt het welhaast noodzakelijk allereerst de herzieningsprocedure minder stroef te maken; er is, indien men daarin niet slaagt, reden tot ernstige twijfel, zo niet tot wanhoop aan de realisatie van het gehele plan. Men kan er echter zeker van zijn dat, ook indien de onderneming mocht slagen, voor wij-

¹⁾ Acta politica 1966/'67 blz. 90.

ziging van de herziene grondwet zwaardere eisen zullen blijven gelden dan voor wetswijziging; dat is immers inherent aan het wezen van een grondwet. Reeds dit feit brengt noodzakelijk mede, dat men zich bij het ontwerpen van een nieuwe grondwet ernstige beperking oplegt; de vraag is hoever deze moet gaan.

„Beperking tot het minimum”, meent K. C. WHEARE¹⁾. „Tot het minste „dat in de gegeven omstandigheden mogelijk is” verkondigen de samenstellers der Proeve²⁾, zulks vooral om daarmee tegemoet te komen aan de snelle ontwikkelingen in de hedendaagse maatschappij.

Professor KUYPERS, uitgaande van de gedachte, dat de grondwet primair ten doel heeft verworvenheden te waarborgen, voelt meer voor het maximum; dit klaarblijkelijk onder het motto: „Hoe meer verworvenheden, hoe meer vreugd”; maar om van verworvenheden te kunnen spreken stelt hij dan ook, gelijk wij eerder reeds zagen, geen geringe eisen: algemene aanvaarding naast grote en blijvende waarde. Wellicht zou bij nader inzien kunnen blijken, dat KUYPERS' maximum en het minimum van WHEARE en de Proeve zeer dicht bijeen liggen.

Hoe dat ook zij, wij doen inderdaad verstandig de grondwet beperkt te houden; zij houde niet meer in dan de grondslagen van ons staatsbestel d.w.z. de grondrechten, afpalend de overheidsvrije sfeer der burgers en daarnaast de hoofdlijnen der staatsorganisatie, waarin aangegeven de rechten en verplichtingen van die organen, die het karakter van dat bestel wezenlijk bepalen. In het verleden is dat op onvoldoende wijze geschied; men kan legio voorschriften in onze grondwet aanwijzen, die op de bijzondere bescherming, welke zij genieten in feite geen enkele aanspraak kunnen maken.

Rechtsregels

De Proeve omschrijft één van haar karakteristieken als volgt: „Versterking van het normatieve karakter, doordat programmatische en niet-juridische bepalingen zijn vervallen”.

Er is wel beweerd, dat „programmatisch” niet in tegenstelling zou staan tot „juridisch”. Ten onrechte evenwel. Een programmapunt vindt zijn bekroning in vastlegging van de rechtsnorm; door deze verliest het programma zijn karakter als zodanig; rechtens is het verwezenlijkt.

Er is nog een andere categorie niet-juridische bepalingen welke in wet noch grondwet behoren te worden opgenomen: de algemene beginselen, waaruit zonder meer voor niemand enige verplichting voortvloeit. Zij behoren in de handboeken. De wet spreke zich niet uit over de grondslag van alle recht, over het gelijk zijn van alle mensen, over doeleinden van staatsactiviteit enz. enz. Deze beginselen dienen op de achtergrond te

¹⁾ Modern constitutions, 1962, blz. 48.

²⁾ Proeve, blz. 32.

blijven; de wet behoort deze te „vertalen” in rechtsregels, welke er uit af te leiden zijn; schending van deze regel kan slechts leiden tot oeverloze interpretatiegeschillen, tot verwarring en rechtsonzekerheid. Professor Mr. L. ANEMA drukte dit zeer juist uit, toen hij in 1937 in de 1e kamer opmerkte: „De grondwet moet berusten op gezonde beginselen, maar „zulks moet blijken niet uit ijdele proclamatie dier beginselen, maar uit „de inhoud van bindende rechtsregelen voor Staat en maatschappij, die „uit die beginselen voortvloeien”.¹⁾

Vanaf 1814 is deze stelregel in de grondwet vrijwel consequent toegepast, zulks geheel in tegenstelling tot de praktijk onder de Bataafse Republiek, toen men, nog verkerende onder de roes der Franse revolutie, een sterke voorkeur voor breedspakige leerstelling aan de dag legde. Toen die roes voorbij was en het gezond verstand zijn rechten had hernomen, zijn wij ijlings van die eens gemaakte fout teruggekeerd; de grondwet van 1814 weerspiegelt weer de nuchtere, praktische aard der Nederlanders.

Tot zover een wat breed uitgevallen algemene inleiding; zij leek op haar plaats, omdat bij de hierna volgende beschouwing der defensiebeoordelingen de hiervoren behandelde aspecten meer dan eens aan de orde zullen komen.

Het voorgaande zij hier kort samengevat:

- a. Onze grondwet is nog in aanzienlijke mate bepaald door de actualiteit van de jaren 1813—1815;
- b. Zij is, mede door de talrijke partiële herzieningen en door de staatkundige ontwikkeling buiten de grondwet om, ver af komen staan van de hedendaagse werkelijkheid. Ingrijpende herziening is gewenst;
- c. Een minder stroeve herzieningsprocedure lijkt voorwaarde om daartoe te geraken; ook op zich is deze gewenst;
- d. Naar beperking dient te worden gestreefd;
- e. De grondwet bevatte slechts rechtsregels;
- f. Zij dient te zijn waarborg van de grondrechten en van de wezenlijke trekken der staatsorganisatie. Haar centrale doelstelling is de vrijheid der burgers.

¹⁾ Handelingen I 1936/'37, blz. 550.

II. *Defensie*

De grondwet in haar huidige vorm legt een doeltreffend defensiebeleid niet meer in de weg dan in een democratische orde onvermijdelijk is. Tot het oordeel dat dit geen geringe verdienste is komt men al spoedig wanneer men kennis neemt van de geschiedenis der vorige eeuw; het is n.l. bepaald anders geweest, zeker tot 1887. En nog in 1946 moest met bewaamde spoed het grondwettelijk verbod tot het zonder hun toestemming uitzenden van dienstplichtigen naar de overzeese gebiedsdelen worden aangepast.

Zo al bij het streven der laatste jaren om tot algehele herziening te geraken wensden tot staatkundige hervorming een rol hebben gespeeld, op het gebied van defensie lagen deze in ieder geval niet. Ook waar men niet meer beoogde dan modernisering, stroomlijningen, aanpassing aan de grotere bewegelijkheid der maatschappelijke verschijnselen dacht men niet in de eerste plaats aan defensie. En daarmee is dan, zo kan men zeggen, de betekenis van het hier behandelde vraagstuk reeds bepaald: tot nihil. Het spreekt echter vanzelf dat, nu het gewenst is de grondwet radicaal te herzien teneinde haar op de hoogte van de tijd te brengen, men ook die bepalingen daarin laat delen, waarvan de bewerking op zichzelf minder urgent is. Zo is het dan ook in de Proeve gebeurd; de op defensie betrekking hebbende bepalingen der grondwet werden grondig aangepakt; er bleef niet veel van over.

Ernstige kritiek is daarop van verschillende zijden geuit. Genoemd werd reeds professor DAUDT, doch zijn aanmerkingen betroffen het uitgangspunt der Proeve zelf, waar hij schrijft: „Ik zou zeggen zolang staatsrechtsgeleerden eruit wijs kunnen worden en zolang zij in hun handboeken „volgens hun eigen systematiek de inhoud van de grondwet kunnen duidelijk maken, is er geen reden om in een historisch gegroeid document „te knoeien.”¹⁾ Wordt herziening ongewenst geacht, dan is men spoedig geneigd van „knoeien” te spreken; doch dat is een kwalificatie die juist de Proeve het allerminst verdient; minder dan enige partiële wijziging, welke tot nu toe plaatsvond. Op de hier bedoelde fundamentele kritiek worde hier verder niet ingegaan; uit het voorgaande heeft men reeds kunnen afleiden dat deze niet gedeeld wordt. Volstaan worde hier met een kritische vergelijking van de defensiebepalingen van grondwet en Proeve onder aanvaarding van de opzet van laatstgenoemde.

Oppergezag des Konings

Reeds de oorspronkelijke tekst van HOGENDORPS Schets houdt onder Titel I „Van de Koning” in: „De Koning gebiedt over de Vloot en de „Legers”. Nadat in 1814 de woorden „gebiedt over” waren vervangen

¹⁾ Acta Politica 1966/67, blz. 137.

door „beschikt over”, bezigde de grondwet van 1815 reeds de huidige terminologie en verscheen dus de term „oppergezag”. Artikel 68, lid 1, luidt thans: De Koning heeft het oppergezag over de krijgsmacht.

Men dient aan de hier bedoelde variaties in terminologie geen bijzondere betekenis te hechten; uit niets is gebleken dat men er ooit mede heeft willen uitdrukken, dat de koning opperbevelhebber, d.w.z. uitvoerder van het defensiebeleid was.

In de Proeve komt nu de gehele bepaling eenvoudig niet meer voor en dit op grond van een gedachtengang, welke op het volgende neerkomt:

- a. de krijgsmacht — een instrument — behoeft geen bijzondere grondwettelijke status en *daarom* kan ook het noemen van het oppergezag vervallen.
- b. de politieke leiding, het oppergezag, over de krijgsmacht vloeit reeds voort uit het instrumenteel karakter daarvan; de krijgsmacht is een *regeringsinstrument*.

De onder a gevolgde redenering is weinig overtuigend. Met name is zonder meer niet in te zien waarom die status van de krijgsmacht een beletsel moet zijn voor een grondwettelijke regeling van de macht des Konings in deze. Men vergelijkte overigens art. 73, lid 3: „De Koning „beslist of oorlogsgevaar aanwezig is”. Heeft dan „oorlogsgevaar” een grondwettelijke status? Elders in de Proeve wordt dit begrip niet vermeld; een en ander lijkt weinig consequent. Het andere argument lijkt evenmin beslissend. Men kan de stelling ook omkeren: het instrumenteel karakter vloeit voort uit de politieke leiding van de regering.

De argumentatie lijkt weinig gelukkig, doch daarmee wil geenszins gezegd zijn dat de uitdrukkelijke vermelding van 's Konings oppergezag in de grondwet bepaald onmisbaar is.

De Proeve breekt met het oude stelsel van de grondwet, waarbij een aantal staatstaken uitdrukkelijk aan de Koning is opgedragen, op grond van de gedachte dat de desbetreffende verantwoordelijkheid met het begrip „regering” reeds is gegeven. De staatstaak is sinds jaar en dag niet meer te splitsen in een gedeelte dat uitsluitend de regering competeert en een ander deel dat wordt behartigd door samenwerking van regering en parlement. Slechts daar waar dit geraden wordt geacht wordt de vorm, waarin die samenwerking plaats vindt, nader in de grondwet aangeduid. Doorgaans door een bepaalde taak aan de wet op te dragen, een enkele keer op andere wijze b.v. door de opdracht tot goedkeuring van het parlement achteraf of door de eis van toestemming vooraf.

Doch is die opdracht van het oppergezag van de strijdkrachten dan wellicht noodzakelijk teneinde duidelijk te maken dat deze niet verdeeld is over de lagere rechtsgemeenschappen? Of wellicht toevalt aan hem die zich de leiding bij wijze van particulier initiatief aanmeet? Niemand kan zich toch waarlijk zo iets indenken! In feite is er dus geen ander alternatief dan de uitdrukkelijke opdracht aan de wet; welnu, de Proeve acht zulk

een opdracht kennelijk — en terecht — niet aanbevelenswaardig; en daarmee is de keus dus bepaald: De Koning!

Toch kwam op het niet meer opnemen van het huidige art. 68 van diverse zijden kritiek. Onderzoeken wij deze. Mr. SCHEPERS bestrijdt niet dat de politieke leiding van de regering over de krijgsmacht uit het instrumenteel karakter voortvloeit, doch vraagt zich af of dit wel onder alle omstandigheden voor een ieder duidelijk zal zijn.¹⁾ Kennelijk wordt hier gezinspeeld op onregelmatige toestanden, op de mogelijkheid van een intern conflict, een revolutie; mogelijk ook op een eventuele bezetting door een buitenlandse mogendheid. Het is een feit dat onder zulke omstandigheden soms ondoorzichtige situaties kunnen ontstaan, waarbij de krijgsmacht, doch deze niet alleen, voor een moeilijke keus kan komen te staan. Duidelijk doelt daarop een maritieme medewerker van de Haagse Courant²⁾, waar hij verwijst naar de recente staatsgreep in Griekenland, naar de machtsstrijd in Duitsland gedurende de dertiger jaren en naar het Frans-Algerijnse conflict.

Wanneer men de hier bedoelde mogelijkheden aanvoert, ziet men over het hoofd dat een grondwet voor dergelijke onregelmatige, veelal met de grondwet zelve strijdige omstandigheden niet geschreven is en ook tot op zekere hoogte niet geschreven kan worden. Men kan zich ook nog andere onregelmatigheden indenken, doch geen grondwet is bij machte een sluitende oplossing te geven voor de gewetensconflicten, waarin onder zulke abnormale condities een ieder kan komen te verkeren. Voorts stelt SCHEPERS, dat het oppergezag des Konings tot nog toe als een grondslag van ons staatsbestel werd beschouwd, en men had behoren uiteen te zetten waarom dat nu niet meer het geval zou zijn. Daar kan men tegen aanvoeren, dat bepaald niet alles wat in 1814 of 1815 in de grondwet werd opgenomen, zelfs in die tijd kon worden gezien als grondslag van het toenmalige bestel; de opportuniteit heeft bij HOGENDORP en de zijnen een zeker niet onbelangrijke rol gespeeld; bovendien zijn er zeer zeker bepalingen die hun fundamenteel karakter in het bijzonder door het ontstaan van de ministeriële verantwoordelijkheid en het parlementair stelsel verloren; en ten slotte, wat het hier behandelde concrete vraagstuk betreft, de Proeve heeft terdege aangegeven³⁾ waarom men met de opsomming der Koninklijke bevoegdheden brak.

In een rede uitgesproken bij gelegenheid van het 138-jarig bestaan der Koninklijke Militaire Academie⁴⁾ geeft ook professor Mr. L. W. G. SCHOLTEN blijk van teleurstelling over het feit, dat 's Konings oppergezag in de Proeve niet is vermeld; hij betreurt dit: „omdat op dit punt, mis-

¹⁾ Ned. Juristenblad 1967, blz. 583.

²⁾ 17 april 1968: „Proeve van nieuwe grondwet vertoont bedenkelijke lacune”.

³⁾ Toelichting blz. 126/127.

⁴⁾ Gepubliceerd in een brochure: Grondwetherziening en Defensie; zie blz. 16.

„schien meer dan ergens anders de staat als geheel optreedt en wel ter be-
„scherming van zijn bestaan”.

Ook dit klinkt niet erg overtuigend; men zou integendeel kunnen stellen dat, hoe duidelijker en sterker de staat als eenheid optreedt, des te minder noodzaak bestaat dit expliciet in de grondwet tot uitdrukking te brengen; het is toch waarlijk niet vol te houden, dat de vermelding van het oppergezag des Konings nodig is om de centrale positie van de regering in deze aan te duiden, en de lagere rechtsgemeenschappen duidelijk te maken, dat zij hier generlei bevoegdheid bezitten. Juist deze kwestie, de geheel nieuwe relatie tussen het nieuw gevestigde centrale gezag en de eertijds Souvereine gewesten was voor HOGENDORP c.s. de reden, en de enige reden, waarom zij in 1814 kwamen tot de bepaling, dat in het nieuwe bestel de Souvereine Vorst zou beschikken over de Vloten en de Legers. Zag men dit destijds als een grondslag? Mogelijk wel, doch dan slechts als een afgeleide, welke onmiddellijk moest voortvloeien uit die diepere grondslag: de centralisatie van het uitvoerend gezag, belichaamd in de Vorst. De versterking van het centraal gezag was een van de belangrijkste uitgangspunten van de nieuwe opzet; geen wonder dat dit door opsomming van de bevoegdheden des Konings zo duidelijk werd benadrukt. Wanneer wij in onze tijd de grondwet typeren als de waarborg der verworvenheden dan is de monarchie daar duidelijk één van; het oppergezag des Konings is daarmee een natuurgegeven, dat uit een oogpunt van staatsrecht geen vermelding behoeft.

Van groter betekenis lijkt dat andere verwijt, dat SCHOLTEN de ontwerpers der Proeve maakt, n.l. dat van inconsequentheid.

Indien het juist is, zo redeneert hij, de Koning in verband met defensie niet meer te noemen, waarom dan wel vast te stellen dat hij:

- a. gratie verleent;
- b. voor zover de wet daarin niet voorziet, de bezoldiging regelt van de uit 's Rijks kas betaalde ambtenaren;
- c. het buitenlands beleid voert.

Gaan de vergelijkingen op? Inzake de gratieverlening is dat niet het geval. Het is niet zonder meer duidelijk, dat het gratierecht niet tot het werkterrein der rechterlijke macht behoort; deze nu staat de regering niet als een instrument ten dienste, gelijk de krijgsmacht.

Bij de ambtenarenbezoldiging ligt de zaak weer anders. De bepaling had ook aldus kunnen luiden: „Bij of krachtens algemene maatregel van „bestuur wordt de bezoldiging . . . vastgesteld”. De Proeve heeft niet beoogd tot uitdrukking te brengen dat de vaststelling der bezoldiging *aan den Koning* is opgedragen, doch dat die vaststelling *bij wijze van regeling* d.i. algemeen plaats vindt; m.a.w. niet op de Koning doch op het woord regelt dient hier de klemtoon te vallen. Ook hier dus gaat de vergelijking niet op.

Bij beschouwing van de derde vergelijking kan men inderdaad met recht vragen, waarom inzake het defensiebeleid niet, en op het punt van buitenlands beleid wel uitdrukkelijk de rol des Konings in de grondwet moet worden aangegeven. Zo ergens, dan toch wel in het verkeer met andere Mogendheden of volkenrechtelijke organisaties schijnt het vanzelfsprekend, dat daarbij het hoofd der regering optreedt. Wel wijst de Proeve uitdrukkelijk op de geheel eigen plaats, welke het buitenlands beleid onder de Staatstaken inneemt en op de afwijkende rechtsvormen, waarin dat buitenlands beleid zich openbaart; doch daarmee is geenszins duidelijk gemaakt, dat zulks moet leiden tot het hier gemaakte onderscheid. Overigens, ook indien de gesignaleerde analogie volkomen is, dan is in de Proeve nog slechts een inconsequentie gevonden, meer niet. De juistheid van de stelling, dat het oppergezag over de krijgsmacht en een aanzienlijk aantal andere bevoegdheden van de Koning in de grondwet gehandhaafd moeten blijven, is daarmee echter nog geenszins aangetoond.

De krijgsmacht

Behalve in art. 68 wordt ook in art. 194 der grondwet de krijgsmacht genoemd. De tekst luidt: „tot bescherming der belangen van de Staat is „er een krijgsmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen”. Waartoe strekt deze bepaling? Voor een juiste beoordeling van die vraag is het nuttig ons opnieuw tot de historie te wenden.

HOGENDORP's Schets bevatte slechts twee artikelen welke betrekking hadden op defensie; art. 4 handelde over de verklaring van oorlog en vrede, art. 7 over 's Konings bevoegdheid ten aanzien van de krijgsmacht en de officieren. In zijn „Aanmerkingen op de grondwet” welke tegelijk met de Schets aan de leden der Staatscommissie werd verstrekt en te beschouwen is als een memorie van toelichting¹⁾, maakt Hogendorp in dit verband een paar opmerkingen welke zijn gedachtengang helder weer-geven. Hij schrijft:

„Het oogmerk en het nut van de algemene regering is het behoud van de „nationale onafhankelijkheid . . . Eene algemene regering dient over de „gewapende macht, de buitenlandse betrekkingen, en de vereiste geldmiddelen te beschikken. Dit is haar bij de Grondwet toegelegd, op eene wijze, „daar het voor dezen altijd aan ontbroken had. De gebreken der Unie zijn „geheeld en de waarborg der nationale onafhankelijkheid is nu zo volmaakt, „als eene menselijke instelling zijn kan”.

Met deze bevoegdheden waren zijns inziens de staatsrechtelijke voorwaarden vervuld, waaronder een krachtdadig optreden tegen een eventuele buitenlandse vijand mogelijk zou zijn. Het overige was een kwestie van beleid. Maar dan, wanneer de beraadslagingen ten einde lopen en men toe is aan de rondvraag, lanceert plotseling Mr. O. REPELAER een

¹⁾ Zie Dr. H. T. COLENBRANDER: *Ontstaan der grondwet I*, blz. 56 v.

voorstel tot opnemng van een nieuw artikel handelend over de hoofdindeling van de landstrijdkrachten, te weten in een staande armee, een landmilitie en gewapende burgerijen. Van deze drie categorieën geeft hij voorts in zijn voorstel de voornaamste karakteristieken aan; vooral voor de landmilitie zijn deze vrij ver uitgewerkt. REPELAERS voorstel vond instemming en daarmee was de grondslag gelegd van een apart defensiehoofdstuk in onze grondwet, waar wij later bijzonder veel last van zouden blijken te ondervinden. Nu is het merkwaardig om na te gaan wat REPELAER tot zijn voorstel en HOGENDORP — en stellig ook de andere leden — tot instemming daarmee gebracht heeft.

In de notities van het commissie-lid ROELL¹⁾ lezen wij:

„Repelaer proponeert om in de Grondwet een artikel te plaatsen, betreffende eene zoo gewichtige zaak, als in zijn oog de verdediging van den Staat is, oordelende, dat de Staten-Generaal zich zullen verlegen vinden, indien daaromtrent, *inzonderheid omtrent de landmilitie en den landstorm*, niets in de grondwet gevonden wordt”.

HOGENDORP betuigt bijval en geeft aan het voorstel van REPELAER nog enige uitbreiding „ter geruststelling der natie”; voorts merkt hij op dat het „tot bevordering van den goeden indruk der zaak bij de natie” niet ondienstig zal zijn in de grondwet tot uitdrukking te brengen dat dienplicht reeds in de Unie van Utrecht opgenomen was, liefst door het opnemen van een citaat daaruit.

Het is alles overduidelijk: niet de zekerstelling van defensiebelangen wordt hier op de eerste plaats beoogd, doch dat andere aspect van grondwetgeving, de vrije sfeer der burgers. Men vreest het ongenoegen van de Staten-Generaal niet zonder grond: de conscriptie onder NAPOLEON was uitermate impopulair geweest.

Het voorstel van REPELAER wordt tenslotte omgewerkt tot een zestal artikelen tezamen vormend het 6e Hoofdstuk van de Grondwet 1814, vrijwel geheel gewijd aan de legerorganisatie, doch — het blijkt uit bijna ieder woord — op de eerste plaats er op gericht de dienstplicht voor volk en Staten-Generaal acceptabel te doen zijn. Men oordele:

art. 121. „Het dragen der wapenen . . . blijft, overeenkomstig 's Lands „oude gewoonte en het grondbeginsel bij de Unie van Utrecht aangemen, een der eerste plichten van alle ingezetenen dezer Landen”.

Wat van deze fraaie volzin te denken? Wordt hiermede een verplichting door de grondwetgever gecreëerd? De gehele formulering wijst erop dat zulks niet de opzet was. Hier wordt een axioma geponeerd en dit met geen andere bedoeling dan de rechtvaardiging van hetgeen zou volgen. Uit zichzelf vloeit er geen enkele concrete verplichting uit voort. Het is een leerstellige beginselverklaring, waarvan de deugdelijkheid wordt geadstrueerd met een beroep op de historie; dat wordt nog duidelijker wanneer men kennis neemt van het volgende artikel 122:

¹⁾ COLENBRANDER, *Ontstaan der grondwet I*, blz. 423 v.

Dienvolgens is het ook *te allen tijde* eene der eerste zorgen van den Souvereine Vorst, dat er eene toereikende Zee- en Landmacht onderhouden worden, aangeworven uit vrijwilligers . . .

Een wel opmerkelijke gedachtengang; omdat alle ingezetenen verplicht zijn tot landsverdediging is het de plicht van de Vorst een toereikend aantal vrijwilligers aan te werven! Hoe meer vrijwilligers, des te minder noodzaak tot dienstplicht. Hoe dat ook zij, ook hier springt de leerstelling in het oog; al was het slechts door de woorden „te allen tijde”.

Twee leerstellige artikelen, en dat bij Hogendorp, die eigenlijk wars was van dogmatiek in de grondwet; reeds dit houdt de aanwijzing in, dat zij slechts een prelude vormden. En inderdaad, na deze grondige inleiding komt het hoge woord er uit: loting; d.w.z. conscriptie. In een viertal artikelen worden vervolgens omtrent militia en schutterijen een aantal voorschriften gegeven, welke hen die zich voor 's Lands defensie verantwoordelijk voelden in latere tijden niet geringe zorgen gebaard hebben.

De volstreckte onmogelijkheid om binnen het kader van deze grondwetsvoorschriften, ondanks wijzigingen in 1815 en 1848, de defensie op peil te houden werd met de jaren steeds duidelijker, hetgeen er tenslotte in 1887 toe leidde, dat zij vrijwel geheel werden geschrapt. De twee inleidende artikelen werden — in verkorte vorm, doch zonder wezenlijke wijziging — omgevormd tot de eerste leden van de huidige artikelen 194 en 195. Van de overige vier artikelen bleef vrijwel niets over.

Deze wel zeer ingrijpende amputatie van het jaar 1887 betekende een aanmerkelijke verbetering. Dat er nog iets van de samenstelling van de krijgsmacht in de grondwet behouden bleef, te weten dat deze bestaat uit vrijwilligers en dienstplichtigen, heeft tot dusver geen moeilijkheden opgeleverd; doch het is duidelijk dat ook dit voorschrift misplaatst is; nog steeds bestaat behoefte aan dienstplichtigen, doch hun aantal neemt gestadig af; het moet niet denkbeeldig geacht worden dat binnen afzienbare tijd de strijdkrachten geheel uit vrijwilligers zullen bestaan. Het zou wel vreemd zijn daartegen grondwettelijke bezwaren in stand te houden. Sinds 1887 kan men dan eindelijk zeggen, dat de grondwet een doeltreffende defensie niet meer in de weg staat; Kroon en wetgever kregen de nodige armslag; inderdaad een niet geringe verdienste.

En dan verschijnt de Proeve en zie: ook het allerlaatste restant van 1814 wordt opgeruimd; de krijgsmacht wordt niet meer vermeld; noch haar doelstelling, noch haar samenstelling. Ook de leerstellige verklaring omtrent verdedigingsplicht is in de Proeve niet meer opgenomen. Hoe dit te beoordelen?

Professor SCHOLTEN in zijn eerder aangehaalde rede blijkt daar allerm minst over te spreken. Hij verwijt met name de ontwerpers der Proeve de zwakke wijze, waarop de weglating van de krijgsmacht is gemotiveerd t.w. met de stelling dat de krijgsmacht, als het apparaat dat de regering ten dienste staat voor de militaire verdediging, evenmin als andere orga-

nisaties van instrumentele aard, waaronder genoemd BB, politie, waterstaat, e.a., een bijzonder grondwettelijke status behoeft. SCHOLTEN bestrijdt dan de gelijkwaardigheid van die andere organisaties en de krijgsmacht, welke hij kenschetst als de manifestatie van de wil der Natie zich zelf te zijn en te blijven, desnoods ten koste van het eigen leven.

Dat moge juist zijn, maar de tegenwerping treft geen doel. Die *gelijkwaardigheid* is n.l. niet gesteld, slechts de gelijkheid vanuit staatsrechtelijk oogpunt, van waaruit inderdaad genoemde organisaties als uitvoerende apparaten, als instrumenten in de hand der regering, volkomen vergelijkbaar zijn met de krijgsmacht.

De motivering in de Proeve is niet zo zwak als SCHOLTEN meent; zij geeft nauwkeurig aan waar het staatsrechtelijk om draait. Vermelding behoeven in de grondwet die organen die door hun bijzondere bevoegdheden het staatsbestel karakteriseren. De krijgsmacht nu, hoe hoog men die ook mag schatten, doet dit niet.

En daarmee is dan tevens het zwakke punt aangegeven in het betoog van de luitenant ter Zee 1e klasse J. D. BACKER¹⁾ wanneer hij de vraag stelt of de bijzondere waarde van de krijgsmacht van een zodanige importantie is, dat uitdrukkelijke opneming in de grondwet gerechtvaardigd is. Hij legt bij zijn bevestigend antwoord op die vraag de volle nadruk op het element van macht en cursiveert in het woord machtsinstrument het eerste deel daarvan in plaats het tweede.

Het gaat er echter constitutioneel niet om waar de macht zijn belichaming vindt, maar waar die macht gehanteerd wordt. In de staatkunde speelt de krijgsmacht een zeer belangrijke, doch in het staatsrecht een zeer bescheiden rol.

Doelstelling der krijgsmacht

Blijkens het artikel 195 dient de krijgsmacht tot bescherming der belangen van de staat, in het bijzonder — zo kan men uit art. 194 afleiden — tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied. Deze artikelen — aldus de Proeve²⁾ — dragen het stempel van een nationaal gerichte defensiepolitiek; zij zouden verouderd zijn, met name in verband met onze deelname aan het Noord-Atlantisch verdrag. Ook hiertegen neemt SCHOLTEN stelling en met hem Mr. SCHEPERS³⁾ en Luitenant-Generaal b.d. M. R. H. CALMEIJER⁴⁾. Terecht wijzen zij erop dat de collectieve verdediging primair ontstaan is uit de wil tot verdediging van het eigen erf; terecht ook geven zij aan, dat geenszins zeker is dat die collectieve verdediging een blijvende zaak is; en dat NAVO een organisatie is van zelfstandige staten, waarin geen beslissing t.a.v. enige

¹⁾ Marineblad 1968, blz. 636.

²⁾ Toelichting; blz. 144.

³⁾ Ned. Juristenblad 1967, blz. 579 v.

⁴⁾ „Defensie en Grondwet”; ons Leger 51e jaargang nr. 1; januari 1967.

partner wordt genomen zonder diens instemming. Op dit punt is de motivering der Proeve inderdaad zwak.

Moeten wij dan toch de krijgsmacht in de grondwet behouden omdat wij daarin haar doelstelling niet kunnen missen? Het antwoord luidt ontkennend. Was oorspronkelijk de handhaving der onafhankelijkheid van de Staat en de beveiliging van deszelfs grondgebied de enige in de grondwet verankerde bestaansgrond van Zee- en Landmacht, in 1887 vond men dat kennelijk te eng en ontstond de huidige tekst: „Tot bescherming der belangen van de Staat . . .”. Dat is een wel uitermate vage omschrijving. Sinds jaar en dag bestaat de praktijk dat de strijdkrachten worden ingezet voor alle mogelijke doeleinden. Die inzet vond plaats ter bestrijding van een buitenlandse vijand, bij het verlenen van militaire bijstand aan het civiele gezag, bij de hulpverlening in Zeeland tijdens de watersnood van 1953. Daarbij waren de belangen van de Staat evident.

Er zijn echter ook aardappelen geroid en bieten geoogst; ook daarbij kon men nog wel van staatsbelang spreken, al werd dat al wat minder duidelijk. Doch enkele jaren geleden werd in Florence het water bestreden en thans is een militair detachement doende in India waterputten te slaan ten behoeve van de landbouw. Is dat alles dan wellicht in strijd met de grondwet en kunnen daarbij dan misschien geen rechtsgeldige dienstbevelen gegeven worden; of gaat het in deze gevallen eveneens om belangen van de Staat? Zo ja, dan is dit begrip toch wel van een onbegrensde elasticiteit, zodat men er praktisch alles onder kan vatten; maar dan heeft de doelomschrijving in feite iedere betekenis verloren. Zo nee, dan houdt art. 195, lid 1, slechts een door niets gerechtvaardigde, hinderlijke belemmering in.

Ook in het hedendaagse nastreven van collectieve veiligheid en het eventueel op ons nemen van internationale rampenbestrijding is geen reden gelegen het „waarom” der strijdkrachten in de grondwet vast te leggen. Wij doen verstandig die vraag aan de staatkundige praktijk over te laten.

Gewetensbezwaren

Sinds 1922 geldt het grondwetsvoorschrift, dat de wet de voorwaarden noemt waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van de krijgsmacht wordt verleend. Er bestaan ook andere verplichtingen, waarvan de wet — onverplicht — op grond van gewetensbezwaren vrijstelling verleent; men denke aan de verplichting tot het sluiten van een aansprakelijkheidsverzekering bij het gebruik van motorrijtuigen en aan de voor militairen geldende immunisatieplicht. Men kan daaruit leren hoezeer het beginsel der gewetensvrijheid, ook waar het geldt uiterlijke gedragingen, onder ons vaste voet heeft gekregen. Het uitzonderlijke belang van het in 1922 genomen besluit is echter daarin gelegen, dat het voor de eerste maal uiting gaf aan de leer, dat niet de staatswil de uiterste norm is

voor de burger, dat het recht niet wordt bepaald door machtsverhoudingen. De leer der staatssoevereiniteit werd daarmee afgewezen.

Vergelijken wij nu art. 196 grondwet met art. 72, lid 2 der Proeve dan valt het volgende op: De Grondwet geeft de wetgever een onomwonden opdracht: het opstellen van een vrijstellingsregeling inzake de krijgsmacht. De Proeve spreekt niet van krijgsmacht maar van verplichtingen in verband met de verdediging; daaronder valt ook de civiele verdediging en in zoverre is dus sprake van uitbreiding. Daar staat echter tegenover, dat de opdracht veel minder stringent is: „De wet regelt van welke verplichtingen . . . vrijstelling wordt verleend en onder welke bepalingen dit „geschiedt”. Dat veronderstelt tenminste enige vrijstelling, doch meer niet; voor welke verplichting(en) deze zal gelden wordt aan de wet overgelaten. De uitbreiding is derhalve niet van principiële betekenis en had achterwege kunnen blijven; het staat uiteraard de wet vrij van de door haar zelf opgelegde verplichtingen op grond van gewetensbezwaren vrijstelling te verlenen; zij deed dit reeds meerdere malen.

Het is begrijpelijk, dat grondwet en Proeve het vraagstuk der gewetensvrijheid behandelen in het kader der defensiebepalingen; dàar immers deden zich van ouds de spanningen voor. Gezien echter het feit, dat men in 1922 zelfs de ernstigste consequenties van de nieuwe leer heeft aangevaard, zou er zelfs weinig bezwaar tegen kunnen gemaakt worden, wanneer het recht van gewetensvrijheid in de hier bedoelde zin, bij wijze van grondrecht in hoofdstuk I van de Proeve zou zijn opgenomen; mits de uitwerking daarvan aan de wetgever zou zijn overgelaten, op de wijze als ook thans geschied is in art. 72, lid 2. De aldaar voorgestelde tekst is daartoe zonder meer geschikt.

In zijn eerder vermeld opstel¹⁾ verwijt generaal CALMEIJER de samenstellers der Proeve, dat zij de plicht tot verdediging uit de grondwet wenssen te schrappen, doch de vrijstellingsmogelijkheden daarin willen handhaven; hij concludeert daaruit, dat niet de positieve instelling t.o.v. defensie, doch wel de negatieve zodanig fundamenteel geacht wordt, dat vermelding in de grondwet geboden is.

Hij doet die samenstellers daarmee onrecht en miskent het wezen van de grondwet. De wet legt ons verplichtingen op, de grondwet is daartoe niet nodig. Het zij herhaald: art. 194, lid 1 is — om met ANEMA te spreken — de ijdele proclamatie van een algemeen beginsel. Enige verplichting vloeit daaruit niet voort. Zeer treffend zegt dan ook het 2e lid: „Ook aan ingezetenen, die geen Nederlanders zijn, kan die plicht worden opgelegd”; De grondwet heeft niet ten doel de burgers plichten op te leggen — veel minder nog hun die in te scherpen — doch wel hun rechten te waarborgen. Men hoeft het met de erkenning van gewetensbezwaren niet eens te zijn, om dit te erkennen.

¹⁾ Ons Leger, januari 1967, blz. 5.

Oorlogsgevaar

Wanneer de grondwet in het 4e lid van art. 201 bepaalt, dat de Koning beslist of er oorlogsgevaar aanwezig is in de zin, waarin dat woord in 's lands wetten voorkomt, bevordert zij de eenheid van rechtstaal en de rechtszekerheid. Er zal althans omtrent de vraag of oorlogsgevaar aanwezig is geen onzekerheid bestaan. Zij die de problematiek omtrent „Tijd „van oorlog” hebben gevolgd, zullen voor het voorschrift grote waardeering hebben. Toch zijn er ook duidelijk zwakke punten. Had het voorschrift slechts betrekking op de voorafgaande grondwetsbepalingen, waarin oorlogsgevaar vier maal wordt genoemd dan was de zaak duidelijk. De strekking is echter veel ruimer; het slaat op alle reeds bestaande en toekomstige wetten. In zekere zin is het een slag in de lucht en dwingt het de wetgever slechts bij de formulering van wettelijke bepalingen in zijn woordkeus rekening te houden met het bestaan ervan. De grondwetgever gaat hiermede op de stoel van de gewone wetgever zitten door zich bezig te houden met diens woordkeus.

Wenst de wetgever de beslissing omtrent het bestaan van oorlogsgevaar aan de Kroon voor te houden, dan dient hij zulks in de desbetreffende wet met zoveel woorden aan te geven; wenst hij de rechter het laatste woord te geven, dan zwijge hij op dit punt of kieze een andere term. Dit spreekt zo zeer van zelf, dat men wel moet aannemen, dat de bepaling wel uitsluitend met het oog op bestaande wetgeving werd opgenomen. Dat was van praktisch belang, doch het neemt niet weg dat hier de grondwet werd gebezigd als een instrument dienend tot collectieve wetsaanvulling.

Art. 73 van de Proeve formuleert zeer bondig: „De Koning beslist of „oorlogsgevaar aanwezig is”, en verwijst derhalve niet naar 's lands wetten, althans niet explicite. Dat het niettemin daarop betrekking moet hebben volgt reeds uit het feit, dat het woord „oorlogsgevaar” elders in de Proeve in het geheel niet voorkomt. Inmiddels staat het daar wel wat verweesd. Een tweede zwak punt is het ietwat willekeurige van de bepaling. Zien wij n.l. naar de bestaande noodwetgeving, dan treffen wij het woord „oorlogsgevaar” vele malen aan; doch zelden staat het op zich zelf. Zo ziet men in vele gevallen de aanhef: „In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden”, en andere daar in meerdere of mindere mate van afwijkende combinaties¹⁾. Dat de wetgever de vaststelling van het „geval van oorlog” niet bij uitsluiting aan de Kroon overlaat is wel vanzelfsprekend; dat kan echter met betrekking tot „buitengewone omstandigheden” niet gezegd worden. En wat moet men denken van de volgende formulering: „. . . oorlogsgevaar, daaraan verwante of daarmede verband houdende buitengewone omstandigheden”

¹⁾ Hoe vindingrijk de wetgever is en welk een verwarring hij kan verwekken, blijkt wel uit het proefschrift van Mr. W. KASTEN „De handhaving van de uitwendige veiligheid van de Staat”, waarin een twintigtal variaties en combinaties van buitengewone omstandigheden wordt aangewezen.

en soortgelijke aan de wet ontleende parafraseringen? Wordt de aanwezigheid van die omstandigheden dan in laatste instantie toch door de rechter beoordeeld? Het zal niet eenvoudig zijn — zo al gewenst — alle hier bedoelde variaties in één alomvattende clausele ter beoordeling van de Kroon te stellen; doch dan staat tevens vast hoe willekeurig, of zo men wil onvolledig, het onderhavige grondwetsvoorschrift is.

De conclusie moet zijn, dat tussen art. 201, lid 4, grondwet en art. 73, lid 3 der Proeve geen wezenlijk verschil bestaat; voorts, dat deze soort bepalingen in een grondwet feitelijk niet thuis horen en dat, op praktische gronden, handhaving gewenst is zolang de wet hier te kort schiet.

Uitzonderingstoestanden

De onhoudbaarheid van die rechtsleer welke inhoudt, dat de wet een volstrekt geldend, voor geen enkele omstandigheid wijkend gezag bezit, komt ons heden ten dage zo evident voor, dat wij er enige moeite mee hebben ons voor te stellen, dat zulk een leer ooit werd verkondigd en door niet weinigen aanvaard. Van de andere kant dienen wij te beseffen, dat een tegenwoordig wijd verspreid sterk pragmatisch denkpatroon het gevaar meebrengt, dat men onder het motto „nood breekt wet” àl te spoedig geneigd is de aanwezigheid van wetsinbreuk rechtvaardigende nood te veronderstellen en op grond daarvan de wet terzijde te schuiven.

De betekenis van objectief staatsnoodrecht wordt veelal sterk gerelativeerd op grond van de overweging, dat zuinigheid van de wetgever in deze doorbreking van de gestelde grenzen niet voldoende zal weten te voorkomen, vrijgevigheid daarentegen licht zal leiden tot onzorgvuldigheid in de toepassing. Daar schuilt stellig een element van waarheid in; de wet kan inderdaad niet voor iedere situatie nauwkeurig de gedragslijn aangeven, welke — door het onderscheidingsvermogen van de ambtenaren — dient te worden gevolgd; doch hieruit concluderen tot het achterwege laten van geschreven noodrecht betekent defaultisme, waarmede noch de rechtszekerheid, noch de vereiste voortvarendheid van het ambtelijk apparaat wordt gediend.

Onze grondwet is op het punt van staatsnoodrecht in het algemeen bepaald aan de zuinige kant; op het vlak van defensie mogen wij echter niet ontevreden zijn. Sedert 1887 kennen wij de bepalingen van het huidige art. 202, in 1948 aangevuld met art. 203. Zowel het nut van het eerste als de wenselijkheid van het andere artikel zijn ons in de dagen voorafgaand aan de Duitse inval in ons land wel gebleken.

De thans geldende regeling is in de Proeve vervangen door een aanzienlijk kortere; de art. 202 en 203 grondwet werden samengevat in de leden 1 en 2 van art. 73. Vergelijken wij wederom de beide regelingen, dan blijkt dat de in de Proeve voorgestelde tekst in verschillende opzichten een verbetering betekent:

- a. Art. 202 grondwet beperkt zich te weinig tot hoofdzaken; de grondwet dient slechts aan te geven onder welke omstandigheden regels van noodrecht inbreuk op de grondwet mogen maken en hoever deze daarbij mogen gaan. Te bepalen hoe eventuele uitzonderingstoestanden zullen worden betiteld en hoe deze dienen te worden afgekondigd kan aan de wet worden overgelaten.
- b. Het ruim 60 jaar later ingevoerde art. 203 grondwet dat bij het voorgaande aansluit laat in dit opzicht reeds verbetering zien; doch de poging de tekst ervan zoveel mogelijk parallel te laten lopen aan die van art. 202 mislukte. Er ontstond een kreupele formulering.
- c. De beide grondwetsartikelen vormen tesamen één geheel, maar er is tussen beide een duidelijke wringing. Zo noemt art. 202 de Staat van oorlog en de Staat van beleg, nader uitgewerkt in de Oorlogswet voor Nederland. Deze wet steunt, wat haar civiele paragrafen betreft, echter weer op art. 203 grondwet dat die beide uitzonderingstoestanden niet noemt. Het geheel levert een weinig doorzichtige, verwarrende regeling op. Dat geldt voor de Proeve niet.
- d. Dat de doorbreking van het grondwettelijk recht onder buitengewone omstandigheden ten spoedigste ter beoordeling van het parlement wordt gesteld is vanzelfsprekend. Instelling van uitzonderingstoestanden bij wet of parlementaire goedkeuring vooraf kan niet worden verwacht.

De regering moet snel en doeltreffend kunnen ingrijpen. Dat echter een zo belangrijke beslissing, waarbij het normale grondwettelijke recht op zij wordt gezet, zo snel mogelijk ter bekrachtiging aan de Staten-Generaal wordt voorgelegd is een zaak die niet, gelijk thans, aan de wet moet worden overgelaten. De grondwet zelf behoort die eis te stellen, gelijk de Proeve terecht voorstelt.

Aan de creditzijde van de grondwet mag daarentegen worden aangetekend, dat deze met de grondrechten zorgvuldiger omspringt dan de Proeve. Deze immers verschafft de wet de mogelijkheid alle grondrechten terzijde te schuiven, in tegenstelling tot de grondwet, waarin een limitatieve opsomming voorkomt. Deze verruiming vond plaats op grond van de overweging, dat de grondwet een effectieve regeling van uitzonderingstoestanden niet in de weg mag staan, maar hoe b.v. het recht van petitie zoiets vermag te doen is zeker niet zonder meer in te zien. Dat een regeling van uitzonderingstoestanden niet gemist kan worden mag intussen als vaststaand worden aangenomen. Het zou onjuist zijn voor het geval van ernstige bedreigingen van de veiligheid van de staat geen bijzondere voorbereidingen te treffen. Een van de belangrijkste daarvan is het ambtelijk apparaat, dat geroepen is die bedreigingen het hoofd te bieden, reeds tevoren vertrouwd te maken met de bijzondere bevoegdheden waaraan in een noodsituatie behoefte zal bestaan.

De militaire rechter

Het laatste lid van art. 180 grondwet, handelend over de leden van de rechterlijke macht, bepaalt: „Dit artikel is niet van toepassing op hen, „die uitsluitend belast zijn met rechtspraak over personen behorende tot „de krijgsmacht of met de beslissing van disciplinaire zaken”.

Het moet niet eenvoudig zijn een grondwetsbepaling aan te wijzen, waarbij een zo compacte verzameling van onjuistheden en onzorgvuldigheden bijeen is geplaatst. Ter demonstratie hiervan:

- a. Iemand *uitsluitend* belast met rechtspraak over tot de krijgsmacht behorende personen is in Nederland niet te vinden; in 1887, toen deze bepaling werd opgenomen, was dat niet anders; men bedoelde de militaire rechter, doch wist zijn bedoeling niet onder woorden te brengen.
- b. De niet-toepasselijkheidsverklaring impliceert strikt genomen dat de hier omschreven functionarissen *wel* leden van de rechterlijke macht zijn; men bedoelde het tegendeel.
- c. Toen in 1887 plannen tot wijziging van het codificatie-artikel aan het bestaan van een afzonderlijke militaire rechtsmacht de grondwettelijke waarborg dreigde te ontnemen, is ter voorkoming daarvan de hier behandelde bepaling opgenomen. Ook op dit punt slaagde men niet in het verwoorden der bedoeling; de beoogde waarborg bleef sindsdien enigermate quaestieus.

Mr. H. H. A. DE GRAAFF heeft op dit alles reeds in 1951 ¹⁾gewezen en daarbij betoogd, dat het laatste lid van art. 180 grondwet — door hem een dode letter genoemd — niet ongewijzigd kon worden gehandhaafd. Men kan verder gaan en stellen, dat niet slechts vanwege de redactionele gebreken, doch eerst en vooral vanwege de strekking ervan, dit grondwettelijk voorschrift dient te vervallen. Daarmede zou dan tevens, tenzij er iets anders voor in de plaats komt, de laatste aanwijzing, dat er een militaire rechter dient te bestaan uit de grondwet verdwenen zijn; zelfs dat zou geen rampzalige zaak zijn. Immers het moet toch duidelijk genoemd worden, dat een krijgsmacht niet onder alle omstandigheden buiten een militaire rechter kan, met name niet onder oorlogsomstandigheden en bij het tegenwoordig zo veelvuldig verblijf van troepen in het buitenland. Dat bestaan van een militaire rechter is onontkoombaar en behoeft dan ook geen grondwettelijke basis. Een andere zaak is de vraag naar de mate van bevoegdheid, waarover de rechter zal beschikken; ook de vaststelling daarvan echter lijkt nauwelijks een grondwettelijk te regelen materie.

Doch er is iets anders. De onafhankelijkheid van de rechter is ten onzent altijd beschouwd als een onmisbare voorwaarde voor een deugdelijke

¹⁾ N.J.B. 1951, blz. 957 v.

rechtspraak; de voornaamste waarborg voor die onafhankelijkheid ligt dan ook reeds sedert het tot stand komen daarvan in de grondwet vast, zij het ook op een gebrekkige wijze. De benoeming voor het leven toch geldt, afgezien van het hoogste administratiefrechtelijke college, slechts voor de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht, doch wie daaronder moeten begrepen worden zegt de grondwet niet; zie daar het zwakke punt, dat zich bijzonder op het terrein van de militaire rechter doet gevoelen; deze is n.l. nimmer door de wet beschouwd tot de rechterlijke macht te behoren.

Op verschillende wijzen kan aan het hier bedoelde euvel worden tegevoetgekomen; de meest perfecte zou zijn, dat de grondwet breekt met het vage begrip rechterlijke macht en daarvoor een formulering in de plaats stelt van meer materiële inhoud, waaronder alle daarvoor in aanmerking komende met rechtspraak belaste ambtenaren zouden dienen te vallen; het lijkt op het eerste gezicht bepaald niet onmogelijk deze op een eenvoudige wijze onder één noemer te brengen.

Een andere mogelijkheid is in de grondwet de militair-rechterlijke macht eenvoudig te noemen naast de „gewone”, om het verder aan de wet over te laten te bepalen wat onder beide categorieën dient te worden verstaan. Tenslotte kan de wet de daarvoor in aanmerking komende militaire rechters eenvoudig tot leden van de rechterlijke macht bestemmen. Het is een kwestie van wetstechniek uit deze diverse mogelijkheden te kiezen. De Proeve komt aan deze wensen op geen enkele wijze tegemoet, zulks op grond van een overweging, welke hierna zal blijken.

Reeds de commissie VAN SCHAİK oordeelde het noodzakelijk in de grondwet vast te leggen, dat de bevoegdheid tot het opleggen van vrijheidsstraffen uitsluitend toekomt aan de rechterlijke macht. In verband met het militaire straf- en tuchtrecht was het echter noodzakelijk een uitzondering op deze regel te maken, hetgeen geschiedde met de woorden: „behoudens de bevoegdheid van de militaire rechter en van het krijgsguchtelijk gezag”.

„De ontwerpers van de Proeve volgen het voorbeeld van de commissie, echter met dien verstande dat bedoelde uitzondering anders wordt geformuleerd, en wel met de woorden: „behoudens bij de wet te bepalen „uitzonderingen”. Deze afwijking wordt gemotiveerd met de opmerking, dat de formulering van de commissie VAN SCHAİK „te zeer uitgaat van „een veronderstelde bevoegdheid van de militaire rechter en het krijgsguchtelijk gezag”. Dat is, wat de militaire rechter betreft, een frappante opmerking. Frappant in verband met de intensieve gedachtenwisseling welke op het punt van militaire rechtspraak in de voorafgaande jaren had plaatsgevonden; daarbij was wél een diepgaand verschil van mening gebleken omtrent de vraag onder welke omstandigheden de militaire rechter behoort te functioneren en tot welke categorieën van feiten zijn competentie zich dient uit te strekken; zijn bestaan was echter bij de dis-

cussies nimmer aangevochten. Vanzelfsprekend niet; er kan toch in redelijkheid niet aan getwijfeld worden dat de militaire rechter met het bestaan van een krijgsmacht eenvoudig een gegeven is. Men kan m.a.w. van de bevoegdheid van de militaire rechter zonder enig bezwaar uitgaan; daarmee is omtrent de uitgestrektheid daarvan nog niets gezegd.

De aandacht verdient in dit opzicht het omtrent de Proeve door de Hoge Raad aan de Minister van Justitie uitgebracht advies¹⁾, waarin een grondwetsbepaling van de volgende inhoud wordt aanbevolen:

„De oplegging van straffen behoort tot de bevoegdheid van de rechterlijke macht, behoudens door de wet te bepalen uitzonderingen, welke ten aanzien van vrijheidsstraffen alleen betrekking kunnen hebben op het „militaire straf- en tuchtrecht”. Het is niet zeker, dat in deze tekst wordt uitgegaan van de bevoegdheid van de militaire rechter, doch het klinkt in ieder geval minder negatief dan de motivering der Proeve.

Behalve de Hoge Raad bracht ook het Hoog Militair Gerechtshof een advies uit²⁾. Hierin worden veel verder gaande verlangens uitgesproken en met name voorgesteld:

1. Een grondwettelijke waarborg, dat bepaalde leden van de militair-rechterlijke macht voor het leven worden benoemd; door de wet te bepalen welke leden dat zullen zijn.
2. Een grondwettelijke opdracht aan de wetgever tot codificatie van het militair straf- en tuchtrecht; onder strafrecht hier mede te verstaan de rechtspleging.

In het advies is sterke nadruk gelegd op het belang dat gemoeid is met uitdrukkelijke vermelding van het militair strafrecht en de daarbij behorende organisatie.

Men kan, gelijk schrijver dezes, vast overtuigd zijn van het grote belang van een afzonderlijke militaire rechtspraak (en dat niet uitsluitend voor oorlogstijd en bij buitenlands verblijf van troepen), en toch in zijn verlangens minder ver gaan dan het H.M.G.

Instemming met het desideratum sub 1 bleek reeds uit het voorafgaande. Dat daarnaast nog uitdrukkelijke vermelding van die militaire rechtspraak in de grondwet noodzakelijk is, zulks om het bestaan ervan veilig te stellen met name voor gevallen van hoogste nood, is moeilijker in te zien, althans in de hier gehuldigde grondwetsconceptie. Het lijkt alles veeleer een aan de wetgever over te laten zaak van doelmatigheid dan een grondwettelijke beginselkwestie. Bij de beoordeling van dit punt kan toch niet over het hoofd worden gezien, dat de grondwettelijke verzeke-

¹⁾ Gepubliceerd in de Ned. Staatscourant van 4 maart 1969.

²⁾ Zie Stc. van 15 november 1969.

ring van het bestaan ener militaire justitie op zich zelf van uiterst geringe praktische betekenis is, wanneer inzake het functioneren daarvan alles aan de wetgever wordt overgelaten.

Beoordeling van die andere wens van het H.M.G., die van codificatie, hangt met het voorgaande ten nauwste samen. Tot goed begrip dient opgemerkt, dat het Hof naar alle waarschijnlijkheid onder „codificatie” niet heeft willen verstaan de samenbundeling van het militaire recht in een of meer algemene wetboeken; die bundeling is doelmatig, praktisch, doch meer niet; terecht is in de Proeve ten aanzien van alle rechtscategorieën van een voorschrift ter zake afgestapt; die eis heeft zich zelf overleefd.

Het advies van het Hof codificatie — in de zin van een „einheitliche” wettelijke regeling — van het militaire recht *expressis verbis* in de grondwet te vermelden is gebaseerd op het belang, *dat* die regeling zal bestaan op het moment dat daaraan behoefte blijkt. Afgezien van het feit, dat hiermede de strekking van het codificatie-artikel wel enig geweld wordt aangedaan, valt ook op te merken, dat codificatie van het strafrecht en de rechtspleging in het algemeen, gegeven het bestaan van de militaire rechtspraak, die van het bijzondere impliceert.

De wens tot codificatie van het militaire recht heeft daarom ook weinig zelfstandige betekenis. Haar voornaamste oogmerk schijnt te zijn de militaire rechter in de grondwet een tweede anker te verschaffen. Dat is op zich zelf geen abnormaal verschijnsel. Toen n.l. in 1848 het H.M.G. en de krijgsraden elders in de grondwet kwamen te vervallen, is in het codificatie-artikel een bepaling opgenomen luidende: „De wet regelt ins-,gelijks het regsgebied over het krijgsvolk en de schutterijen.” Ook hier was de bedoeling de militaire rechtspraak in de grondwet te handhaven.

Hierboven werd reeds te kennen gegeven dat uitdrukkelijke vermelding van de militaire rechtspraak in de grondwet, behalve dan eventueel middels de regeling van de onafhankelijkheid der rechters, niet voor noodzakelijk werd gehouden. Dat hetzelfde geldt voor de codificatie van het militaire recht vloeit daar logisch uit voort.

Fundamenteel is, dat de grondwettelijke beginselen strekkende tot verzekering van een goede, onpartijdige rechtspraak overal waar dat mogelijk is ook op de militaire justitie betrokken worden. Slechts waar de bijzondere eisen van de militaire rechtspraak dit in de weg staan is afwijking — en deze tot de kleinst mogelijke maat beperkt — toelaatbaar. Het mindere is onaanvaardbaar omdat het in wezen achterstelling van de militair-justitiabelen betekent.

Mobilisatie

Art. 200 grondwet schrijft voor, dat in geval van buitengewone oproeping van dienstplichtigen de Staten-Generaal onverwijld moet worden

ingeschakeld teneinde zich uit te spreken over het onder de wapenen blijven der dienstplichtigen.

Reeds in grondwet 1814 kwam met betrekking tot de Militie een bepaling van soortgelijke strekking voor. Het is duidelijk dat in die tijd, toen aan een parlementair stelsel, zoals dat thans functioneert nog niet gedacht kon worden, aan een voor de bevolking zo belangrijke zaak inspraak van de Staten-Generaal — zij het ook achteraf — uitdrukkelijk verbonden diende te worden; zulks zeker waar tot 1848 slechts sprake was van het onder de wapenen houden van de *gehele* militie.

Momenteel bestaat aan de bepaling veel minder behoefte. Allereerst omdat de invloed der Staten-Generaal ook buiten de formele wetsprocedure geldend gemaakt kan worden, doch ook nog om een andere reden. De beoordeling van oorlogsgevaar is thans een verre van eenvoudige zaak; het kan zich plotseling en zeer duidelijk manifesteren, doch evenzeer langs een sluipweg, waarbij het uitermate moeilijk kan zijn de symptomen op hun juiste waarde te taxeren. Dat brengt de tendens met zich mede tot steeds verdere verfijning en fasering van het mobilisatiestelsel. In een vroeg stadium van gevaar kan het noodzakelijk zijn een gering of zelfs zeer gering deel der dienstplichtigen onder de wapenen te roepen; het zou dan buiten iedere proportie kunnen zijn reeds aanstonds de wetgever in actie te doen komen, terwijl zulks bovendien de internationale situatie in ongunstige zin zou kunnen beïnvloeden. Het moet dan ook worden toegejuicht dat het voorschrift in de Proeve niet meer voorkomt.

Vreemde troepen

Over het gestelde in art. 197 grondwet kan men kort zijn. Het in dienst nemen van vreemde troepen is reeds 140 jaar niet meer geschied of overwogen. Hier en daar in de wereld moge het instituut van huurlingen weer actueel zijn, het is niet aan te nemen dat zo iets bij ons nog in aanmerking zal komen.

Financiën

Nadat de strijdkrachten in grondwet 1814 een duidelijke plaats hadden gekregen en er geen twijfel meer over kon bestaan, dat de Vaste Landmacht alsmede ook de Nationale Militie behoorden tot de „legers van „het Rijk”, was er geen enkele aanleiding iets omtrent de financiering daarvan in de grondwet tot uitdrukking te brengen. Dat gebeurde dan ook niet. Toen echter de Belgen zich bij ons schaarden is op hun aandrang een artikel opgenomen dat de voorganger is van het huidige art. 201 grondwet. Eens te meer blijkt uit dit voorbeeld hoezeer de situatie van het moment bij het tot standkomen onzer grondwet een belangrijke rol heeft gespeeld en hoe in onze grondwet een element van „toevalligheid” aanwezig is. Tevens blijkt er uit hoe gevaarlijk het is uit het feit, dat een grondwetsvoorschrift altijd gehandhaafd bleef, te concluderen, dat het blijkbaar steeds als een grondslag van ons staatsbestel heeft gegolden.

De Belgen hadden tijdens de massale terugtocht der Napoleontische legers in 1813/1814 en tijdens het daarop gevolgde langdurig verblijf der geallieerde legers in hun land blijkbaar veel overlast ondervonden van inkwartiering van troepen en daarmee gepaard gaande vorderingen, waarvoor geen schadeloosstelling plaats vond. Het Belgische commissielid GENDEBIEN verzuchtte, dat hij in 1814 meer dan 6000 francs had betaald en deed een voorstel in de grondwet op te nemen, dat de steden of provinciën de hier bedoelde kosten zouden dragen om deze daarna met het Rijk te verrekenen. ELOUT mocht dan nog opmerken dat zulks een beginsel in de constitutie hem te rauw was, het kwam er niettemin in, en het staat er nog in.¹⁾

Vermeldenswaard is nog, dat het 1e lid van art. 201 grondwet heeft geleid tot de merkwaardige vraag, of een derde vrijwillig kosten voor defensie op zich kan nemen, zoals Maastricht dat deed ter zake van kazerneering van troepen, die de gemeente gaarne binnen haar grenzen gevestigd zag. Blijkbaar kan een onjuiste plaatsing in de grondwet van een vanzelfsprekende waarheid ook nog tot valse gevolgtrekkingen leiden.

De conclusie moet zijn dat het 1e lid van art. 201 grondwet dient te vervallen en dat het 2e en 3e lid een verbijzondering inhouden van een meer algemeen vraagstuk dat elders in de grondwet behandeling behoeft. Terecht is ook het 2e lid van art. 166 grondwet, handelend over militaire inundatiën, door de Proeve niet overgenomen, doch geabsorbeerd in de regeling van het eigendomsrecht.

Oorlogsverklaring

Tot 1922 schreef de grondwet voor, dat de Koning, terstond nadat hij oorlog had verklaard, de Staten-Generaal daarvan moest kennisgeven. Nadat de 1e Wereldoorlog ons maar ternauwernood voorbijgegaan was werd 's Konings vrijheid aanmerkelijk ingeperkt; sedert de grondwetswijziging 1922 is voorafgaande parlementaire toestemming vereist.

In 1953 kwam deze materie opnieuw aan de orde en verscheen de huidige tekst van art. 59. Het begrip „oorlog verklaren” werd uitgebannen, omdat men er van uitging dat ons land uitsluitend door agressie van buiten in een situatie zou kunnen komen, waarop men de kwalificatie „oorlog” zou kunnen toepassen. Het constitutieve „oorlog verklaren”; een terminologie welke associaties wekt met agressie, werd vervangen door het meer declaratoire „in oorlog verklaren”.

Al werd hiermede de regering niet met zoveel woorden verboden tot een aanvalsoorlog over te gaan, men kon toch uit de nieuwe tekst zeer wel begrijpen, dat iets dergelijks niet toegestaan was. In feite wilde men in het nieuwe art. 59 tot uiting doen komen, dat een aanvalsoorlog van Nederlandse zijde uitgesloten, ondenkbaar moest worden geacht.

¹⁾ COLENBRANDER, *Ontstaan der Grondwet II*, blz. 297 v.

Inmiddels had ons land zich geschaard achter het Handvest der Verenigde Naties, was het lid van de NAVO en nam het Nederlands Detachment Verenigde Naties deel aan de strijd in Korea. Het was derhalve overduidelijk, dat men met het begrip (in) oorlog verklaren zeer zeker geen sluitende regeling zou bewerkstelligen. Het klassieke begrip „oorlog”, volkenrechtelijk bepaald als de gewapende strijd tussen twee of meer staten, welke daarbij dus „partij” zijn, was in feite moeilijk meer te hanteren. Oorlog verklaren was trouwens meer en meer in onbruik geraakt. Dat men in 1953 tot geen andere, meer aan de moderne situatie aangepaste oplossing kwam, was eenvoudig een gevolg van het feit, dat men geen kans zag in de grote reeks van mogelijkheden, die men zich kan denken, een bruikbaar criterium te vinden voor de eis van parlementaire toestemming. En het bleef dus „par faute de mieux” bij dat „in oorlog „verklaren”, hetgeen in ieder geval een vooruitgang leek in vergelijking met het oude voorschrift.

Het mag dan ook verrassend genoemd worden, dat art. 67 der Proeve terugkeert naar de oude terminologie: „De Koning verklaart geen oorlog „zonder voorafgaande toestemming van de Staten-Generaal.”

Ter verklaring van deze ommezwaai betogen de samenstellers¹⁾, dat aan de formulering van 1953 tekortkomingen kleven en dat men daarom terugkeert tot het gangbare en van ouds gebezigde „oorlog verklaren”.

Vooreerst wordt als tekortkoming aangemerkt dat, wat men met de tekst van 1953 ook bedoelde, uitsluiting van een aanvalsoorlog — in normatieve zin — er niet voldoende duidelijk in was uitgedrukt; met andere woorden, het voorschrift hield geen duidelijk verbod in van een aanvalsoorlog. Nu lijkt het echter een weinig zinvolle bezigheid door middel van een verbod een mogelijkheid, waarvan men het bestaan ontkent te elimineren. Bovendien vraagt men zich af hoe het ontbreken van dat verbod voor de Proeve als een tekortkoming kan gelden; zij zelf houdt immers zulk een verbod evenmin in, zelfs niet bedekt.

Als tweede aanmerking wordt gesteld, dat er een aanzienlijk grensgebied ligt tussen een agressieve oorlogsverklaring en de vaststelling dat men in oorlog is; de grondwet zou dit „terminologisch verhullen”. Dat mag formeel zo lijken, doch wanneer een wederpartij een zodanig grove agressie pleegt, dat men zich genoodzaakt ziet daarop met het uiterste middel te reageren, wanneer men zich m.a.w. bevindt in de positie van — al dan niet collectieve — zelfverdediging, dan ligt de oorlogssituatie feitelijk reeds in die vijandelijke agressie besloten. Er kan weinig bezwaar tegen bestaan in die situatie, nadat derhalve alle vredelievende middelen tot oplossing van het geschil faalden, te verklaren dat men in oorlog is of zich in oorlog beschouwt. Het kardinale punt is dat de ander agressie pleegde; dat men daarop een „terminologisch verholde” oorlogsverkla-

¹⁾ Toelichting blz. 157.

ring doet volgen is van geen enkel wezenlijk belang. Men mag er daarbij nog rekening mee houden, dat de agressor een oorlogsverklaring prompt zal misbruiken als een begin van bewijs dat hij het schuldeloos slachtoffer is. Moeten wij kiezen tussen de tekst van grondwet en Proeve, dan geniet de eerste de voorkeur.

In de 2e volzin van art. 59 grondwet wordt de eis van toestemming opgeheven voor het geval overleg tussen regering en parlement tengevolge van een feitelijk bestaande oorlogstoestand onmogelijk is. In 1953 werd deze uitzondering, een stuk noodrecht, opgenomen. De Proeve acht deze bepaling vanwege haar vanzelfsprekendheid overbodig. En inderdaad, men kan van geen regering verwachten dat zij in deze onvoorwaardelijk passief zal blijven in geval gelegenheid tot overleg ontbreekt.

Van de andere kant is aangevoerd, dat de vermelde uitzondering van belang is, omdat zij de tegenpartij berooft van de gelegenheid om met een schijn van recht de „in oorlog verklaring” niet rechtsgeldig te verklaren vanwege de ongrondwettigheid daarvan.

Wat ook de betekenis van dit argument moge zijn, duidelijk is dat de grondwetgever, door de ontsnappingsclausule zéér eng te houden, heeft willen benadrukken hoeveel belang hij aan het vooroverleg toekent. De onmogelijkheid van *tijdig* overleg wenste hij zelfs niet in die clausule op te nemen, ofschoon zulks toch voor de hand lag. Het zwakke punt van alle geschreven noodrecht komt hier weer duidelijk naar voren; de noodclausule is zó zuinig geformuleerd dat strikte handhaving ervan tot dwaasheid zou kunnen leiden.

Concluderend: Al mag de betekenis van de 2e volzin van art. 59 gw niet overschat worden, geheel overbodig is zij niet; zij blijve daarom gehandhaafd.

Slotopmerking

Overzien wij het resultaat van onze beschouwingen dan blijkt, dat van de thans inzake defensie geldende grondwetsbepalingen, volgens de hier ontwikkelde gedachtengang, een niet onbelangrijk deel kan vervallen. Beperking vond haar oorsprong in het streven naar zorgvuldige en consequente uitwerking van het uitgangspunt, dat onze grondwet dient te zijn de waarborg onzer vrijheid, naar haar inhoud bepaald door de normatieve omschrijving van:

- a. de fundamentele rechten en vrijheden der burgers in hun relatie tot de overheid;
- b. de hoofdlijnen der staatsorganisatie, bepaald door de fundamentele kenmerken, de verplichtingen en de bevoegdheden van die organen, die — veelal uit de historie tot ons gekomen — bepalend zijn voor de wezenlijke structuur onzer staatkundige samenleving.

Wanneer bepaalde staatstaken of -organen in de grondwet een meer bescheiden plaats wordt toegedacht dan zij daarin innemen, stuit dat doorgaans op verzet van hen, die zich daarbij bijzonder betrokken voelen. Het heeft er de schijn van dat de grondwet wel beleefd wordt als een ambtelijk statussymbool. Men gevoelt zich bedreigd in zijn gevoel van eigenwaarde of in zijn ontplooiings-mogelijkheden, of men vreest, dat staatsbelangen kunnen worden geschaad, doordat „eigen” dienst of orgaan minder uitvoerig geregeld worden.

Wanneer men kennis neemt van de vele op de Proeve uitgebrachte adviezen en commentaren springt dit in het oog. Men betuigt meestentijds bijval aan de daarin vooropgestelde uitgangspunten, doch zodra deze leiden tot inkrimping van het „eigen” terrein komt de kritiek met kracht naar voren. Zo is in de verschenen commentaren inzake defensiebepalingen de vrees uitgesproken, dat het niet meer vermelden van de krijgsmacht het aanzien daarvan zou schaden. Zo ook is het niet meer uitdrukkelijk noemen van het oppergezag des Konings — een staatsrechtelijk zeer wel te verdedigen zaak — op kritiek gestuit, waarbij soms uit de schampere opmerkingen tot de samenstellers der Proeve gericht, wel viel af te leiden dat gevoeligheden waren geraakt.

De vraag is in hoeverre deze factoren bij grondwetsherziening een rol dienen te spelen, in hoeverre m.a.w. de puur staatsrechtelijke benadering dan behoort te wijken voor een gevreesd psychologisch en/of politiek neven-effect van een op zich zelf genomen politiek irrelevante wijziging. Het moet aan de bij grondwetswijziging onmisbare politici worden overgelaten zich hierover te beraden.

Naast de hier bedoelde soort, voornamelijk uit ambtelijke hoek afkomstige kritiek op deelaspecten der Proeve, zijn ook vanuit politieke kring ernstige bezwaren van meer algemene aard naar voren gebracht. „Dor en „weinig bijdetijds”, „ronduit belachelijk”, „steriel vakwerk”, „uiting van „regentenmentaliteit”, „behoudende inslag” waar naast enigszins verrassend „progressieve snit”; zie daar enkele typeringen ontleend aan de hier bedoelde kritieken.

Professor A. M. DONNER heeft er terecht in een aan deze commentaren gewijde beschouwing¹⁾ op gewezen, hoezeer deze veelal een miskenning inhouden van doel en betekenis der Proeve. Deze is — zo zegt hij — niet meer dan een vóór-voorstadium van een eventuele grondwetsherziening, een wrijfpaal, de politieke partijen en andere belanghebbenden vriendelijk aangeboden; eerst in een later in te stellen staatscommissie van gemengde samenstelling, kan een vruchtbare kruisbestuiving plaatsvinden tussen politici en staatsrechtwetenschap.

¹⁾ De Discussie over de Proeve; Acta Politica, oktober 1967.

Het mag duidelijk zijn dat deze studie, welke iets dieper ingaat op de voornaamste — niet op alle — defensie-aspecten, in het zelfde licht moet worden gezien. Gemeend werd dat in het kader van een juridische vereniging een vrijwel uitsluitend staatsrechtelijk discussiestuk ter tafel kon worden gebracht. Dat daarmee slechts een deel van het probleem is aangeraakt moge worden aanvaard.

BIJDRAGE

Toekomstig disciplinair recht voor de krijgsmacht

door

MR. H. A. VAN EE en MR. C. M. P. NIJMEIJER

Het militaire tuchtrecht heeft de laatste tijd in het middelpunt van veler belangstelling gestaan. Van verschillende zijden heeft men zich beijverd de grondslagen van een modern tuchtrecht te formuleren.

Zo wil MR. A. F. STEFFEN (M.R.T. 1968, 557) het adagium „de ondergeschiktheid is de ziel van de militaire dienst” vervangen door:

„De ondergeschiktheid van de militairen, de onderlinge samenwerking „tussen deze, gepaard aan initiatief en verantwoordelijkheid voor mens en „materieel, vormen de grondslagen voor een doeltreffende functionering „van de militaire dienst”.

Volgens de commissie LAGERWERFF zou de krijgstucht zijn:

„Het gedragspatroon volgens de normen en regels die geboden door „derzelfer doelstelling in de krijgsmacht gelden en dit gedragspatroon „steunt op de bereidheid zich aldus te gedragen, maar zal bij tekortschieten „opgelegd kunnen worden”.

L. KAUEN zou het huidige ondergeschiktheidsbeginsel gaarne vervangen zien door:

„De taken, welke op de krijgsmacht rusten, kunnen slechts op de juiste „wijze worden vervuld, als elke militair — ook zonder voorafgaand bevel „of voorschrift — op plichtsgetrouwe, loyale en gezagsgetrouwe wijze, in „voortdurende bereidheid tot constructieve samenwerking, zijn deel aan „het geheel van die taken bijdraagt.

„Daarom dient elke militair steeds te handelen in overeenstemming met „de verantwoordelijkheid die hij voor zijn taken en plichten heeft en de „medeverantwoordelijkheid die hij voor de taken en plichten van anderen „heeft (M.R.T. 1968, 451)”.

In al deze formuleringen zit ongetwijfeld een kern van waarheid en men kan ze daarom met instemming lezen. Hiermede is echter geenszins de problematiek rond de krijgstucht opgelost. Toch dringt de tijd.

„Ondanks wijzigingen van vijf jaren geleden is van een grondige modernisering van het militaire straf- en tuchtrecht nog geen sprake. Dit is „dringend nodig. Het huidige systeem handhaaft een verouderd disciplinenebegrip of is daaraan althans mede dienstbaar.

„Dat er een zekere discipline in de krijgsmacht moet zijn, is geen punt. „Dat is in elke grote organisatie voorwaarde voor een goede gang van

„zaken. De militair is echter in de eerste plaats staatsburger. De daaruit voortvloeiende rechten mogen slechts in uiterste noodzaak worden beperkt. Handhaving van verouderde reglementen en voorschriften is „funest voor iedere militair, maar ook voor de krijgsmacht als geheel. „Het reglement betreffende de krijgstucht wordt thans onder de loep genomen als onderdeel van een studie over veranderingen in het gehele „tuchtrecht. Een commissie van deskundigen pleegt intensief overleg, „zo heeft de Minister van Defensie gezegd tegenover de Eerste Kamer bij „de schriftelijke voorbehandeling van de defensiebegroting voor 1968. „Maar de materie is volgens de minister zo complex, dat de resultaten „van het werk van de commissie niet aanstonds naar buiten zichtbaar „kunnen worden. Zo was de situatie in februari 1968. Het overleg in de „commissie kan niet intensief genoeg zijn. De tijd dringt. De indruk „bestaat, dat het de commissie ontbreekt aan duidelijke richtlijnen. . .”

Aldus de militaire commissie van de Partij van de Arbeid in zijn rapport van oktober 1968.

Bovenstaand citaat, afkomstig van een politieke partij, illustreert duidelijk een ander aspect van de problematiek rond de krijgstucht, namelijk het politieke. Wat is politiek haalbaar?

Men moet streven niet alleen naar een vaktechnisch zo aantrekkelijk mogelijke oplossing, doch naar een oplossing die zowel militair-juridisch acceptabel, als politiek haalbaar is.

De weg tot herziening van het militaire tuchtrecht via een commissie die, na beraad, vraagpunten tuchtrecht voor de kamers der Staten-Generaal moet opstellen, op basis waarvan, na behandeling, een nieuwe wetgeving voorbereid kan worden, is erg lang.

Deze weg zou misschien aanzienlijk verkort kunnen worden door zo spoedig mogelijk de Wet op de Krijgstucht en het Reglement betreffende de krijgstucht in te trekken en ze beide doen vervangen door een „Wet „gedragsregels militairen”.

Zulk een wet kan op korte termijn worden samengesteld door één deskundige — bijgestaan door enige adviseurs — die tevens optreedt als regeringscommissaris en derhalve in de Staten-Generaal naast de betrokken ministers het wetsontwerp verdedigt.

Het meest opvallende van de „Wet gedragsregels militairen” — WGM — is dat er in opgenomen zijn de leefregels voor militairen, bestaande uit ge- en verboden die op straffe gehandhaafd dienen te worden.

Het politieke voordeel van gedragsregels vastgesteld bij de wet is evident, als men zich voorstelt hoe de minister zich bij de behandeling van het wetsontwerp tot de Staten-Generaal zou kunnen richten:

„Mijnheer de Voorzitter. Voor U ligt het ontwerp „Wet gedragsregels

„„militairen”. Naast andere belangrijke zaken bevat dit ontwerp een aantal gedragsregels die door militairen moeten worden nageleefd.

„Ik leg de beoordeling van deze gedragsregels gaarne in Uw handen, omdat ik meen, dat de verantwoordelijkheid voor de gezagshandhaving binnen de krijgsmacht en de wijze waarop zulks geschiedt, behoort te liggen bij het orgaan, dat in een ware democratie de verantwoordelijkheid voor alle staatszaken draagt: het parlement.

„U kunt gedragsregels wijzigen, verwerpen of nieuwe gedragsregels aan het ontwerp toevoegen. Ongetwijfeld zult U zich daarbij Uw grote verantwoordelijkheid bewust zijn.

„Aanvaardt ge immers de regel: een militair zal zich buiten dienst gekleed in uniform in het openbaar behoorlijk gedragen, dan is een net en ordelijk voorkomen van onze krijgsmacht gewaarborgd.

„Verwerpt ge echter die regel, dan zult U, zo in uniform geklede militairen zich op de openbare weg of in een openbaar vervoermiddel misdragen, zich niet tot de militaire overheid of tot mij kunnen richten opdat disciplinaire maatregelen getroffen worden, doch uitsluitend tot de plaatselijke overheid, die alsdan alleen tot ingrijpen bevoegd is.

„Ik hoop, dat U zich bij iedere gedragsregel deze aspecten zult realiseren en beveel het ontwerp gaarne in Uw warme belangstelling aan.”

Op deze wijze zijn de Staten-Generaal verantwoordelijk geworden, evenals ten aanzien van de geldmiddelen voor defensie, voor de disciplinaire middelen tot gezagshandhaving in de krijgsmacht.

Kritiek achteraf zal alsdan dienen te resulteren in een initiatief wetsontwerp tot aanvaarding, wijziging of beperking van zekere gedragsregels.

In afwijking met de oude wet op de krijgstucht bevat de WGM — naast de gedragsregels zelve — een stelsel van straffen, voor alle militairen gelijkelijk geldend, waarbij het streng arrest, de plaatsing in een tuchtklasse en de verlaging zijn afgeschaft en een nieuwe straf van geldboete is ingevoerd.

Het beklag over een opgelegde straf, over een onbillijke of krenkende behandeling of over een ontvangen bevel wordt rechtstreeks bij de betrokken Krijgsraad ingesteld. Voor de door de Krijgsraad te nemen beslissing in een beklagzaak over een straf staat hoger beroep open op het Hoog Militair Gerechtshof.

Op deze wijze komt zowel het strafrecht als het disciplinaire recht geheel onder het toezicht van de rechterlijke macht aan wie, zoals in een rechtsstaat behoort, het laatste woord is gelaten.

Een voorlopige schets van een „Wet gedragsregels militairen”, zoals hiervoren bedoeld, zomede een korte artikelsgewijze toelichting wordt ter informatie U hierna gegeven.

Voorlopig ontwerp wet gedragsregels militairen

HOOFDSTUK I

Algemeen

§ 1: Disciplinair gezag

Artikel 1

1. Elke commandant heeft disciplinair gezag over de onder zijn bevelen dienende militairen.
2. Hij kan tot handhaving van dit gezag de redelijkerwijze nodige maatregelen nemen.

Ontleend aan het Wetboek van Koophandel (art. 422).
De kapitein heeft disciplinair gezag over de schepeping.

§ 2: Algemene bepalingen

Artikel 2

1. Het recht van strafvordering vervalt niet door de toepassing van een in deze wet vermelde straf.
2. In geval van schuldig verklaring houdt de rechter bij de bepaling van de straf met die toepassing rekening.

Zie artikel 57 W.K.

Artikel 3

1. Wanneer de militaire rechter bij het onderzoek van een aan zijn kennisneming onderworpen zaak het ten laste gelegde feit niet bewezen of niet strafbaar acht, doch bevindt dat de militair een met de zaak samenhangende gedragsregel heeft overtreden, kan hij, indien hij daartoe bijzondere aanleiding aanwezig acht, handelen als ware hij de in deze wet bedoelde commandant.
2. Wanneer de militaire rechter geen aanleiding vindt te handelen als in het vorige lid bedoeld, wordt de betrokken militair terzake door de commandant geen straf opgelegd.

Zie artikel 58 W.K. In verband met de andere opzet van dit ontwerp — strafbaarstelling van gedragsregels — is de mogelijkheid tot afdoening door de militaire rechter als ware hij de tot straffen bevoegde meerdere in deze vorm gesteld. Op grond van artikel 58 W.K., tweede en derde lid, kan de militaire rechter bevinden, dat het ten laste gelegde feit eigenlijk had behoren te worden geseponeerd. De burger rechter kan niet tot deze conclusie komen. In deze nieuwe opzet is de militaire rechter daarom alleen tot niet strafrechtelijke afdoening bevoegd, als hij, het feit niet bewezen of niet strafbaar achtende, bevindt, dat een met de zaak samenhangende gedragsregel is overtreden.

Als de militaire rechter het niet nodig vindt als strafoplegger op te treden moet de commandant ook niet meer kunnen ingrijpen (zie ook het laatste lid van artikel 58 W.K.).

Artikel 4

Terzake van een door een militair begaan strafbaar feit, waarvan de militaire rechter kennis moet nemen of waarvoor hij hem veroordeeld heeft, wordt de dader boven de bij het vonnis uit te spreken of uitgesproken straf geen straf opgelegd.

Zie artikel 59 W.K.

Artikel 5

Wanneer de werkelijke of gehele diensttijd van een met arrest gestrafte militair verstrijkt gedurende het ondergaan van de straf, wordt hij niet met groot verlof gezonden of uit de militaire dienst ontslagen, voordat zijn straftijd is verstreken.

Zie artikel 28 W.K.

Artikel 6

Van opgelegde straffen kan bij gelegenheid van verjaardagen van het hoofd van de Staat of van leden van het Koninklijk huis of bij gelegenheid van andere nationale feestdagen of uit hoofde van buitengewone omstandigheden gehele of gedeeltelijke vrijstelling worden verleend naar regelen bij algemene maatregel van rijksbestuur te stellen.

Zie artikel 53 W.K. De betreffende algemene maatregel van rijksbestuur dient te worden gewijzigd in verband met de andere regeling van de aanwijzing van tot straffen bevoegde meerderen (zie artikel 53 ontwerp).

Artikel 7

Naar regelen bij algemene maatregel van rijksbestuur te stellen kan aan de met arrest gestrafte militair worden toegestaan godsdienstoefeningen zijner gezindte bij te wonen.

Zie artikel 14, tweede lid, W.K. Het uitvoeringsbesluit behoeft niet te worden gewijzigd.

*§ 3: Krijgsgevangenen en andere geïnterneerde personen**Artikel 8*

Deze wet is tevens van toepassing op . . . enz.

Zie artikel 72 b W.K. Dit artikel behoeft nadere bestudering ter aanpassing aan dit ontwerp.

*§ 4: Begripsbepalingen**Artikel 9*

1. De zowel in deze wet als in het Wetboek van Militair Strafrecht voorkomende bepalingen hebben in beide dezelfde betekenis.
2. Artikel 61 van het Wetboek van Militair Strafrecht is van toepassing.

Zie artikel 72 W.K. De uitdrukking „tijd van oorlog” wordt in dit ontwerp niet gebruikt.

Artikel 10

In deze wet wordt verstaan onder commandant: elke door Onze Minister van Defensie tot straffen bevoegde aangewezen meerdere.

De uitdrukking commandant komt voor in de artikelen 1, 3, 23, 25, 53, 54, 55, 56 en 66. Ten einde geen verwarring te scheppen is in dit ontwerp een eigen interpretatie gegeven. De minister wijst nu ook zelf het grootste gedeelte der strafopleggers aan.

Zie de beschikking van de Minister van Defensie van 17 mei 1965, opgenomen in VGVK 10 als bijlage 5 van de W.K.

Gevolg: de minister kan te jonge strafopleggers weren.

HOOFDSTUK II

Gedragsregels

*§ 1: Verplichtingen**Artikel 11*

Iedere officier en onder-officier is verplicht op te treden tegen te zijner kennis gekomen strafbare feiten en overtredingen van in deze wet vermelde gedragsregels, begaan door militairen van lagere rang.

Artikel 12

De militair is verplicht zonodig andere dan de uit zijn gewone werkkring voortvloeiende werkzaamheden te verrichten, wanneer het belang van de dienst of het algemeen belang zulks vordert.

Ontleend aan de Algemene Baksorder, artikel 7.

Artikel 13

De militair, die door het bevoegd gezag wordt gesteld onder de leiding, het toezicht of de orders van een niet militair, is verplicht diens daarmee verband houdende opdrachten uit te voeren en aanwijzingen op te volgen.

Ontleend aan de Algemene Baksorder, artikel 8.

Artikel 14

1. De militair is verplicht bij het ontvangen van twee opvolgende met elkaar strijdige dienstbevelen van verschillende meerderen de laatste opdrachtgever in kennis te stellen van het vooraf door hem ontvangen bevel.

2. De laatste opdrachtgever beslist welk bevel moet worden uitgevoerd.

Zie artikel 12, derde lid, van het Reglement betreffende de krijgstuicht. De verantwoordelijkheid voor het uit te voeren bevel berust in dit ontwerp bij de laatste opdrachtgever.

Artikel 15

1. De militair is verplicht tot geheimhouding van hetgeen hem in de dienst ter kennis is gekomen, voorzover die verplichting hem uitdrukkelijk is opgelegd of uit de aard der zaak volgt.

2. De in het vorige lid bedoelde verplichting bestaat niet tegenover hem, aan wie hij volgens de wet of ambtshalve tot mededeling is verplicht.

Ontleend aan het Ambtenaren reglement voor het korps Rijks-politie 1958, artikel 88. Zie ook de artikelen 18 en 19 van het R.K.

Artikel 16

De militair is verplicht ook buiten de diensttijd aan opsporingsambtenaren onder welke omstandigheden ook, zo nodig, medewerking te verlenen.

Zie artikel 24, eerste lid, R.K.

Artikel 17

De militair is verplicht in geval van ziekte of lichamelijke gebreken zich te onderwerpen aan de genees- of heelkundige behandeling, welke door de officier van gezondheid tot zijn herstel of geschiktmaking voor de militaire dienst nodig wordt geoordeeld, voor zover die behandeling niet betreft het ondergaan van enige kunstbewerking. Zodanige kunstbewerking mag zonder voorafgaande toestemming van de militair niet plaats hebben.

Zie artikel 25, vierde lid, R.K.

Artikel 18

1. De militair is verplicht de schildwacht of de met enige wacht- of patrouilledienst belaste militair te gehoorzamen en in moeilijke omstandigheden hulp te verlenen.

2. De gehoorzaamheidsplicht geldt niet voor de militair aan wie de schildwacht of de met enige wacht- of patrouilledienst belaste militair als zodanig ondergeschikt is.

Zie artikel 26, derde lid, R.K.

§ 2: Verbodsbepalingen

Artikel 19

Het is de militair, gekleed in uniform, verboden zich zo te gedragen, dat zijn gedrag het aanzien van de krijgsmacht schaadt.

Bedoeld is de krijgsmacht als overheidsapparaat. Voor elke in uniform geklede, zowel voor de ambtenaar als voor de gezagvoerder van de KLM, geldt, dat hij zich als zodanig fatsoenlijk behoort te gedragen, omdat hij door zijn uniform zijn dienst of maatschappij vertegenwoordigt. Onfatsoenlijk gedrag van een in uniform geklede gezagvoerder ziet de maatschappij niet gaarne; het zal de kwaliteit van de maatschappij geen afbreuk doen, maar wel de indruk wekken, dat het er niet zo op aankomt.

Artikel 20

Het is verboden andere straffen op te leggen dan die genoemd in deze wet.

Artikel 21

Opvoedkundige maatregelen mogen niet worden opgelegd.

Artikel 22

Het is de militair verboden schulden te hebben, waarvan het bedrag in vergelijking tot zijn inkomsten en in verband met zijn sociale omstandigheden te groot moet worden geacht.

Ontleend aan het Ambtenaren reglement voor het korps Rijks-politie 1958, artikel 94. Zie ook artikel 22 onder c R.K.

Artikel 23

Het is de militair verboden zonder toestemming van de commandant bij een eenheid van de krijgsmacht vergaderingen te houden, intekenlijsten te laten rondgaan, bijdragen te vragen, biljetten aan te slaan of inzamelingen te houden van welke aard of tot welk doel ook.

Zie artikel 17 onder d R.K.

Artikel 24

Het is de militair verboden bij een eenheid van de krijgsmacht een geschrift, een afbeelding of een voorwerp, aanstotelijk voor de eerbaarheid, te vervaardigen of voorhanden te hebben.

Gezien het aantal zeer jeugdige militairen lijkt deze bepaling uit opvoedkundig oogpunt onmisbaar.

Ouders van jeugdige schepelingen (16-17 jaar) zullen ongetwijfeld bezwaren opperen als zij van hun zoon vernemen, dat er on-eerbare foto's aan boord de ronde doen.

Artikel 25

Het is de militair verboden militaire uniformkleding te dragen bij het bezoeken van vergaderingen met een politieke strekking en bij het deelnemen aan betogingen en optochten, tenzij zijn commandant vergunning heeft gegeven daarbij in uniform gekleed te gaan.

Ontleend aan het Ambtenaren reglement voor het korps Rijks-politie 1958, artikel 76.

Artikel 26

De militair mag een andere militair nimmer krenkend of onbillijk bejegenen.

Zie artikel 7, eerste lid R.K. : „elkanders rechten en overtuiging „eerbiedigen”. Zie ook hoofdstuk V, paragraaf 3 van dit ontwerp.

Artikel 27

1. Het is de militair verboden naar aanleiding van dienstaangelegenheden geschenken aan te nemen.

2. Onze Minister van Defensie kan ontheffing verlenen van het in het eerste lid bedoelde verbod.

Ontleend aan de Algemene Baksorder, artikel 24.

Artikel 28

Het is de militair verboden een nevenbetrekking te bekleden, een bedrijf uit te oefenen of nevenwerkzaamheden te verrichten, indien zulks schadelijk kan zijn voor de belangen van de krijgsmacht of niet in overeenstemming is met de door hem beklede rang of stand.

Ontleend aan de Algemene Baksorder, artikel 26.

Artikel 29

Het is de met arrest gestrafte militair verboden de plaats, waar hij zijn straf moet ondergaan, gedurende zijn straftijd buiten dienst zonder noodzaak te verlaten of zonder toestemming bezoek te ontvangen.

Zie artikel 14 W.K. en de artikelen 48 en 49 van dit ontwerp.

Artikel 30

1. Het is de militair verboden zich aan plichtsverzuim schuldig te maken.

2. Plichtsverzuim omvat zowel het overtreden van enig dienstvoorschrift als het doen of nalaten van iets, hetwelk een goed militair in gelijke omstandigheden behoort na te laten of te doen.

Ontleend aan het Ambtenaren reglement voor het korps Rijkspolitie 1958, artikel 103.

Zie ook artikel 80 van het Algemeen Rijksambtenaren reglement en de hierop betrekking hebbende jurisprudentie.

*Paragraaf 3: Gedrag tegenover de vijand**Artikel 31*

De militair zal zich met zijn gehele persoonlijkheid tegen de vijand inzetten.

Zie artikel 8 a R.K.

Artikel 32

De militair, die met de vijand in gevechtshandelingen is gewikkeld, zal tot het uiterste aan de strijd deelnemen.

Zie artikel 8 a R.K.

Artikel 33

Indien de militair het verband met de eenheid waartoe hij behoort, heeft verloren en hij de vijand niet langer doeltreffend afbreuk kan doen, is hij verplicht te trachten gevangenneming te voorkomen en zich te voegen bij eigen of bondgenootschappelijke krijgsmachtonderdelen.

Zie artikel 8 a R.K.

*§ 4: Gedrag in krijgsgevangenschap**Artikel 34 t/m artikel 41*

De hier op te nemen artikelen 26 a t/m 26 h, van het Reglement betreffende de krijgstucht vormen de artikelen 34 t/m 41.

HOOFDSTUK III

Straffen en strafbevoegdheid*§ 1: Strafbaarstelling**Artikel 42*

De militair, die een in deze wet vermelde gedragsregel overtreedt, kan deswege worden gestraft.

Artikel 43

De militair, die een strafbaar feit begaat, waarvan de militaire rechter kennis kan nemen, kan behoudens het bepaalde in artikel 54 deswege krachtens deze wet worden gestraft, indien het begaan van het strafbare feit tevens een overtreding van een gedragsregel inhoudt en het feit van zo lichte aard is, dat het buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan.

Enkele voorbeelden: Diefstal van een pakje sigaretten op de slaapzaal ten nadele van een collega.

Strafbaar feit (art. 310 W.v.S.) + overtreding van art. 30 ontwerp (een goed militair behoort dit na te laten) + van lichte aard.

Openbare dronkenschap gepleegd, terwijl de militair in uniform was gekleed.

Strafbaar feit (art. 453 W.v.S.) + overtreding van art. 19 ontwerp + van lichte aard.

Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid (28 uren).

Strafbaar feit (art. 97 W.v.M.S.) + overtreding van art. 30 ontwerp (plichtsverzuim, i.c. overtreding van een dienstvoorschrift) + van lichte aard.

Het ligt voor de hand, dat de meeste gedragingen getoetst moet worden aan artikel 30, plichtsverzuim.

*§ 2: Straffen**Artikel 44*

De straffen, welke kunnen worden opgelegd zijn:

A. Hoofdstraffen

1. Berisping.
2. Strafdienst, tenminste 1 en ten hoogste 2 uur per dag, gedurende ten hoogste 8 dagen.
3. Geldboete van tenminste 1 gulden en ten hoogste 10 gulden.
4. Licht arrest van tenminste 1 dag en ten hoogste 14 dagen.
5. Verzwaard arrest van tenminste 1 dag en ten hoogste 14 dagen.

B. Bijkomende straf

Inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

Geen onderscheid meer in straffen voor officieren, onder-officieren en mindere militairen.

Artikel 45

Een berisping geschiedt mondeling, of, indien dit niet mogelijk is, schriftelijk door de strafoplegger of namens hem door een andere meerdere.

Artikel 46

1. De strafdienst bestaat in het verrichten van dienst overeenkomende met de stand of de rang en de werkkring van de gestrafte.

2. De strafdienst geschiedt op de door de strafoplegger te bepalen werkdagen in de vrije uren van de gestrafte.

Ook voor een officier is ongetwijfeld bij elk onderdeel een extra dienst overeenkomende met zijn werkkring te bedenken.

Artikel 47

1. De geldboete kan slechts tweemaal per kalendermaand aan eenzelfde militair worden opgelegd.

2. Het bedrag der geldboete wordt ambtshalve op de geldelijke militaire inkomsten van de gestrafte ingehouden.

Het stellen van een maximum van *f* 20,— per kalendermaand lijkt noodzakelijk. De ambtshalve inhouding voorkomt moeilijkheden met contante betaling en voorkomt regeling van een vervangende straf bij niet betalen.

Artikel 48

1. Het licht arrest wordt ondergaan bij een door de strafoplegger aan te wijzen eenheid van de krijgsmacht.

2. Onze Minister van Defensie kan regels geven omtrent deze aanwijzing.

3. De militair, die licht arrest ondergaat, is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

De inhoud van het licht arrest wordt bepaald door de artikelen 48 en 29.

Artikel 49

1. Het verzwaard arrest wordt ondergaan bij een door de strafoplegger aan te wijzen eenheid van krijgsmacht in een daartoe bestemde lokaliteit.

2. Onze Minister van Defensie kan regels geven omtrent deze aanwijzing.

3. De militair, die verzwaard arrest ondergaat, is niet uitgesloten van het verrichten van dienst.

4. Met betrekking tot de plaats en de inrichting van de in het eerste lid bedoelde lokaliteit kunnen bij algemene maatregel van rijksbestuur regelen worden gesteld.

De inhoud van het verzwaard arrest wordt bepaald door de artikelen 49 en 29.

Bepaalde eenheden van de krijgsmacht zullen geen arrestanten kunnen herbergen, bijvoorbeeld in verband met het ontbreken van accommodatie. Derhalve is een ministeriële regeling voor de aanwijzing nodig.

Artikel 50

1. Elke straf van licht arrest te ondergaan buiten Nederland, onder feitelijke oorlogsomstandigheden of aan boord van een oorlogsvaartuig buitengaats, kan gepaard gaan met inhouding van een vierde gedeelte van de geldelijke militaire inkomsten van de gestrafte gedurende een door de strafoplegger te bepalen aantal dagen.

2. Elke straf van verzaamd arrest te ondergaan buiten Nederland, onder feitelijke oorlogsomstandigheden of aan boord van een oorlogsvaartuig buitengaats, kan gepaard gaan met inhouding van de helft van de geldelijke militaire inkomsten van de gestrafte gedurende een door de strafoplegger te bepalen aantal dagen.

Zie artikel 25 W.K.

In artikel 25 W.K. staat, dat: „elke straf *opgelegd* buiten Nederland” . . . enz.

Een straf kan buiten Nederland enz. worden *opgelegd*, doch elders worden *ondergaan*. Het ondergaan is in deze essentieel. Daarom is in dit ontwerp gesteld: „te *ondergaan* buiten Nederland „enz. . . .”.

Artikel 51

Slechts indien buiten Nederland of onder feitelijke oorlogsomstandigheden de bewegingsvrijheid van de militair is beperkt, kan een arreststraf gepaard gaan met inhouding van geldelijke militaire inkomsten.

Het was in 1965 de bedoeling van de wetgever de inhouding uitsluitend toe te passen als de bewegingsvrijheid was beperkt. Deze bedoeling blijkt thans uit het ontwerp.

Artikel 52

Onze Minister van Defensie kan bepalen, dat delen van de geldelijke militaire inkomsten hetzij bij alle, hetzij bij bepaalde categorieën militairen niet aan de inhouding in artikel 50 bedoeld zijn onderworpen.

Zie artikel 25, vierde lid W.K.

§ 3: *Strafbevoegdheid*

Artikel 53

De bevoegdheid om de in artikel 44 vermelde straffen aan de onder zijn bevelen staande militairen op te leggen komt toe aan elke commandant.

Zie artikel 10.

Artikel 54

Elke commandant zal zich onthouden van bestraffing van gedragingen, strafbaar gesteld in de wegenverkeerswetgeving, in de art. 239 tot 255

van het Wetboek van Strafrecht en in de art. 162 tot 168 van het Wetboek van Militair Strafrecht, tenzij de autoriteit, die over de verwijzing naar de militaire rechter beslist, daartoe toestemming geeft.

Het uitsluiten van de zedendelicten is gewenst in verband met de medisch-psychiatrische aspecten van deze zaken. Het uitsluiten van verkeersdelicten is gewenst vanwege de transactiemogelijkheid bij de overtredingen, de civielrechtelijke en juridisch-technische kanten. Verkeersdelicten zullen bovendien zelden een overtreding van een gedragsregel (plichtsverzuim) inhouden.

Artikel 55

De bevoegdheid om straf op te leggen aan militairen, die aan boord van een oorlogsvaartuig zijn ingescheept, komt uitsluitend toe aan de commandant van dat oorlogsvaartuig en aan iedere boven die commandant gestelde commandant.

Zie artikel 40 W.K.

HOOFDSTUK IV

Opleggen, aanzeggen en tenuitvoerleggen van straffen

§ 1: Opleggen van straffen

Artikel 56

Elke commandant zal te zijner kennis gebrachte vergrijpen zo spoedig mogelijk onderzoeken en afdoen.

Het „onderzoeken” is uitdrukkelijk in het ontwerp opgenomen.

Artikel 57

1. Geen straf wordt opgelegd, voordat de betrokken militair door de strafoplegger zelf is gehoord.

2. Onze Minister van Defensie kan ten aanzien van door hem aan te wijzen eenheden van de zeemacht bepalen, dat de betrokken militair in bepaalde gevallen niet door de strafoplegger zelf behoeft te worden gehoord, doch dat dit verhoor kan plaatsvinden door een door de strafoplegger aan te wijzen officier.

Zie artikel 46 W.K.

Artikel 58

1. Bij het in artikel 57 bedoelde horen moet de betrokken militair in de gelegenheid worden gesteld alles naar voren te brengen wat tot zijn verdediging kan dienen.

2. Hij kan zich bij het horen doen bijstaan door een door hem gekozen militair, die behoort tot de eenheid van de krijgsmacht, waartoe hij zelf behoort.

De raadsman! De reactie van vele militairen zal ongetwijfeld zijn, dat zij hun eigen boontjes wel kunnen doppen.

Artikel 59

1. Eerst wanneer de strafoplegger een zo volledig mogelijk inzicht heeft verkregen omtrent het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van de betrokken militair, zal hij het onderzoek sluiten en een beslissing nemen.

2. De strafoplegger beslist naar eigen inzicht en geweten.

Zie artikel 37 W.K.

Artikel 60

1. De strafoplegger zal de reden van de opgelegde straf omschrijven.

2. De omschrijving van de strafreden moet zijn een duidelijke en feitelijke weergave van de gedraging, die aanleiding was voor de bestraffing.

De strafoplegger zal dus niet mogen stellen:

„Overtreding van artikel 24 van de Wet gedragsregels militairen” of „Overtreding van een gedragsregel”. De overtreden gedragsregel kan eventueel na de omschrijving worden vermeld.

Artikel 61

1. Bij de oplegging van een arreststraf kan worden bepaald, dat de tijd door de gestrafte vóór de tenuitvoerlegging van die straf in voorlopig arrest of in voorlopige hechtenis doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde arreststraf geheel of gedeeltelijk in mindering zal worden gebracht.

2. Deze bepaling is ook toepasselijk ingeval aan een militair, tezelfdertijd verdacht van meerdere feiten, de straf wordt opgelegd terzake van een ander feit dan waarvoor hij zich in voorlopig arrest of in voorlopige hechtenis bevindt of bevonden heeft.

Zie artikel 15 W.K.

Artikel 62

1. Bij bestraffing van een militair, die zich aan een of meer ingevolge deze wet strafbare gedragingen schuldig maakte, wordt slechts één hoofdstraf opgelegd.

2. Buiten het geval aangegeven in artikel 50 wordt geen bijkomende straf opgelegd.

Zie artikel 38 W.K.

*§ 2: Aanzeggen van straffen**Artikel 63*

1. Een opgelegde straf wordt de gestrafte door of namens de strafoplegger aangezegd.

2. De aanzegging vindt plaats tenminste 24 en ten hoogste 36 uren na het tijdstip, waarop de strafoplegger de in artikel 59 bedoelde beslissing heeft genomen.

§ 3: Tenuitvoerleggen van straffen

Artikel 64

1. De straffen worden tenuitvoer gelegd, nadat zij zijn aangezegd.
2. De dag, waarop de straf is aangezegd, geldt als eerste dag van de bepaalde straftijd.
3. De straftijd wordt gerekend te zijn geëindigd met de tijd van reveille volgende op de laatste dag der ondergane straf.

Zie artikel 55 W.K.

Artikel 65

In een buitengewoon geval kan de uitvoering van een straf door de commandant van de gestrafte worden geschorst.

Zie artikel 50 W.K.

Artikel 66

1. Bevoegd om een straf of de omschrijving van de strafreden of beide te wijzigen dan wel te niet te doen zijn:
  - a. de strafoplegger;
  - b. iedere boven deze gestelde commandant, echter niet zonder zo mogelijk de gestrafte en de strafoplegger te hebben gehoord.
2. Wijzigen ten nadele van de gestrafte vindt niet plaats dan nadat hij is gehoord.
3. De strafoplegger mag alleen dan tot wijzigen of tenietdoen overgaan, wanneer hem na de strafoplegging feiten of omstandigheden bekend zijn geworden, welke verband houden met de gedraging, waarvoor straf is opgelegd en welke, zo zij bij het aanvankelijke onderzoek bekend waren geweest, hem tot een andere beslissing hadden moeten leiden.

Zie artikel 50 W.K. De beperking voor de strafoplegger is ontleend aan de huidige jurisprudentie van het HMG.

Artikel 67

Wijzigen en tenietdoen krachtens artikel 66 kan na het indienen van een beklagschrift als bedoeld in artikel 72 niet meer geschieden.

Als het beklagschrift de krijgsraad heeft bereikt, moet wijzigen en tenietdoen niet meer mogelijk zijn.

Artikel 68

Hij die van zijn bevoegdheid tot wijzigen van de straf of de omschrijving van de strafreden gebruik heeft gemaakt, wordt als strafoplegger beschouwd.

Zie artikel 50 W.K.

Artikel 69

Behalve in geval van schorsing krachtens artikel 65 mag de eenmaal aangevangen uitvoering van een arreststraf niet worden afgebroken.

Zie artikel 52 W.K. De noodzaak tot enige andere onderbreking is gezien het stelsel van straffen niet aanwezig.

HOOFDSTUK V

Beklag*§ 1: Beklag over straf of strafreden**Artikel 70*

De militair, die zich over een hem ingevolge deze wet opgelegde straf of over de omschrijving van de strafreden bezwaard acht, is, tenzij de straf is opgelegd door de militaire rechter, bevoegd daarover rechtstreeks zijn beklag te doen bij de in strafzaken bevoegde krijgsraad.

Zie artikel 61 e.v. W.K.

Artikel 71

1. Het beklag moet schriftelijk worden gedaan binnen een termijn van 10 dagen aanvangende met de dag, waarop de straf de gestrafte is aangezegd.

2. In geval van volstrekte verhindering om binnen genoemde termijn beklag te doen, vangt die termijn aan zodra de verhindering is opgeheven.

De beklagtermijn dient niet langer te zijn dan de beroepstermijn in strafzaken.

Artikel 72

1. De gestrafte, die zich wenst te beklagen, dient hiertoe binnen de in artikel 71 gestelde termijn een beklagschrift in bij de secretaris van de krijgsraad.

2. Het beklagschrift moet de datum, waarop de straf is aangezegd, de straf, de strafreden, de naam en de hoedanigheid van de strafoplegger vermelden.

3. Het beklagschrift is overigens niet aan vorm gebonden; de klager kan een schriftelijke toelichting geven.

Artikel 73

Door het beklag wordt de uitvoering of de verdere uitvoering van de straf niet geschorst.

Zie bij artikel 69.

Artikel 74

De secretaris van de krijgsraad, die een beklagschrift ontvangt, geeft hiervan terstond kennis aan de in het beklagschrift vermelde strafoplegger.

Artikel 75

Het beklag wordt steeds geacht met betrekking tot de straf en de omschrijving van de strafreden in hun geheel te zijn ingeroepen.

Zie artikel 67, derde lid W.K.

Artikel 76

De krijgsraad zal de klager, de strafoplegger, de door deze of de klager opgegeven getuigen en deskundigen, alsmede de getuigen en deskundigen, welke de krijgsraad ambtshalve heeft opgeroepen, in persoon ondervragen of door de officier-commissaris doen ondervragen.

De normale procedure dient te worden, dat de officier-commissaris de beklagzaken „instrueert”.

Artikel 77

Wanneer de officier-commissaris wordt belast met de ondervraging kan hij de getuigen en deskundigen horen, welke hij vermeent dat behoren te worden gehoord.

Het horen zal kunnen geschieden op de wijze als in strafzaken.

Artikel 78

Indien de te ondervragen persoon zich buiten Nederland bevindt, kan de krijgsraad of de officier-commissaris een andere officier-commissaris verzoeken betrokkene te horen.

Zie artikel 56 P.I.

Artikel 79

De getuigen en deskundigen worden zo mogelijk onder ede gehoord. Artikel 284 van het Wetboek van Strafvordering is van overeenkomstige toepassing.

Zie artikel 56 P.I.

Artikel 80

Indien de ondervraging op de wijzen als in de artikelen 76 en 78 bedoeld niet mogelijk is, kan deze hetzij schriftelijk, hetzij door één der en artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering genoemde of in Suriname of de Nederlandse Antillen met de opsporing van strafbare feiten belaste ambtenaren geschieden.

Zie artikel 57 P.I.

Artikel 81

1. De beklagzaak wordt in het openbaar behandeld.
2. De fiscaal c.q. auditeur-militair dient de krijgsraad van advies.
3. De klager is tijdens de behandeling aanwezig, tenzij de krijgsraad op schriftelijk verzoek van de klager heeft bepaald, dat diens tegenwoordigheid bij de behandeling niet wordt vereist.

Door de fiscaal c.q. de auditeur in te schakelen wordt zowel het vervolgingsbeleid als het straffenbeleid gecoördineerd.

Artikel 82

1. De krijgsraad doet de straf teniet, indien hij van oordeel is dat de bestraffing behoort te worden ongedaan gemaakt.

2. Bevindt de krijgsraad dat de straf of de omschrijving van de strafreden dan wel beide behoren te worden gewijzigd, dan brengt hij de door hem nodig geachte wijzigingen aan, met dien verstande dat de straf niet kan worden verzwaaard.

Zie artikel 58 P.I.

Artikel 83

1. De beslissing wordt bij een met redenen omklede beschikking genomen en binnen 15 dagen na de openbare behandeling in het openbaar uitgesproken.

2. Een afschrift van de beschikking wordt gezonden aan de klager, de strafoplegger en aan de Minister van Defensie.

3. Aan de klager kan in plaats van een afschrift een uittreksel worden gezonden.

Zie artikel 59 P.I.

Artikel 84

Het door de klager ten onrechte geleden nadeel zal zoveel mogelijk worden hersteld. Hieromtrent kunnen bij algemene maatregel van rijksbestuur regelen worden gesteld.

Zie artikel 59 P.I.

Artikel 85

1. Tenzij de straf is teniet gedaan is de gestrafte bevoegd gedurende een termijn van 10 dagen aanvangende met de dag, waarop de beslissing van de krijgsraad hem is medegedeeld, de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof in te roepen.

2. In geval van volstreekte verhindering om binnen genoemde termijn de eindbeslissing in te roepen, vangt die termijn aan zodra de verhindering is opgeheven.

Zie artikel 67 W.K.

Artikel 86

1. De eindbeslissing wordt ingeroepen door een daartoe strekkend verzoek schriftelijk rechtstreeks bij de griffier van het Hoog Militair Gerechtshof in te dienen.

2. De eindbeslissing wordt steeds geacht met betrekking tot de straf en de omschrijving van de strafreden in hun geheel te zijn ingeroepen.

Zie artikel 67 W.K.

§ 2: Beklag over een gegeven bevel

Artikel 87

De militair, die zich over een hem gegeven bevel bezwaard acht, is bevoegd daarover rechtstreeks zijn beklag te doen bij de in strafzaken bevoegde krijgsraad.

Zie artikel 13 R.K.

Artikel 88

De verplichting om het bevel op te volgen wordt door het beklag niet opgeheven.

Zie artikel 13 R.K.

Artikel 89

Het beklag moet schriftelijk worden gedaan binnen een termijn van 10 dagen aanvangende met de dag, waarop het bevel is gegeven.

Artikel 90

Het beklagschrift moet het gegeven bevel, de datum, waarop het is gegeven en de naam en de hoedanigheid van degene, die het bevel gaf, vermelden.

Artikel 91

Een afschrift van de beschikking van de krijgsraad wordt gezonden aan de klager, aan degene, die het bevel heeft gegeven en aan de Minister van Defensie.

Artikel 92

De artikelen 71, tweede lid, 72, eerste en derde lid, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, eerste en derde lid, en 84 zijn van toepassing.

Ook hier is nadeel mogelijk en dus te herstellen.

Artikel 93

De beslissing van de krijgsraad op een beklag over een gegeven bevel is een eindbeslissing.

De krijgsraad moet de enige en laatste instantie zijn.

*§ 3: Beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling**Artikel 94*

De militair, die vermeent een krenkende of onbillijke behandeling van zijn meerdere te hebben ondervonden, is bevoegd daarover rechtstreeks zijn beklag te doen bij de in strafzaken bevoegde krijgsraad.

Zie artikel 9 (4) R.K.

Artikel 95

Het beklag moet schriftelijk worden gedaan binnen een termijn van 10 dagen aanvangende met de dag, waarop de behandeling is ondervonden.

Artikel 96

Het beklagschrift moet de omschrijving van de ondervonden behandeling, de datum, waarop deze is ondervonden en de naam en de hoedanigheid van de betrokken meerdere vermelden.

Artikel 97

Een afschrift van de beschikking van de krijgsraad wordt gezonden aan de klager, aan de betrokken meerdere en aan de Minister van Defensie.

Artikel 98

De artikelen 71, tweede lid, 72, eerste en derde lid, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, eerste en derde lid, en 84 zijn van toepassing.

Artikel 99

De beslissing van de krijgsraad op een beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling is een eindbeslissing.

Artikel 100

Slotartikel. Inhoud nader te bepalen.

Naast en buiten bovengenoemde wet zou de tegenwoordig algemeen voorgestane functionele ondergeschiktheid hierbij kunnen worden verwezenlijkt door in het Wetboek van Militair Strafrecht op te nemen een nieuw artikel 68a, luidende:

Onder dienstbevel wordt verstaan ieder bevel in het belang van de militaire dienst gegeven door een daartoe bevoegde militaire meerdere.

Slechts enkele opmerkingen hierover.

Wil er van een dienstbevel als bedoeld in artikel 114 WMSR sprake zijn, dan zal een duidelijk dienstbelang aantoonbaar moeten zijn, terwijl voorts het bevel moet zijn gegeven door een bevoegde militaire meerdere.

Dit laatste is bepalend voor de structuur van de ondergeschiktheid, die tengevolge van de inpassing van de bevoegdheid in het dienstbevel evolueert naar een functionele ondergeschiktheid conform de voorgestane en ten dele thans reeds geldende praktijk.

Zo zal de korporaal-transportverdelers geen orders behoeven aan te nemen van een willekeurige officier die hem opdraagt transport ter beschikking te stellen, aangezien die officier — mede conform de reeds geldende praktijk — daartoe niet bevoegd moet worden geacht.

In verband hiermede worde gewezen op het arrest van het Hoog Militair Gerechtshof van 17 januari 1967, MRT LX — 232, waarin werd overwogen:

dat het horen van X, zijnde een burger, uitsluitend als verdachte. . . in casu gelegen was buiten de taken opgedragen aan de Koninklijke marechaussee, zoals deze zijn omschreven in het marechaussee-takenbesluit en derhalve viel buiten de bevoegdheden van de opdrachtgever — brigadecommandant — en diens ondergeschikten.

In tijd van oorlog zal de bevoegdheid tot het geven van bevelen voor de militaire meerdere groter zijn dan in vreedstijd. Zo zal de commandant van een oorlogsvaartuig in tijd van vrede niet de algemene veiligheidsvoorschriften mogen overschrijden enkel en alleen om een hogere vaart te lopen. De rechter zal hem tot het geven van een daartoe strekkend bevel onbevoegd achten; in oorlogstijd evenwel zou zulk een bevel zeker tot de bevoegdheid van zulk een commandant kunnen behoren, tengevolge van de dan optredende oorlogsnoodzaak. Een geruisloze overgang van het disciplinaire recht van vredes- naar oorlogstijd vindt op deze wijze plaats.

Tenslotte worde opgemerkt, dat in het voorgestelde systeem de jurisprudentie van de rechter een belangrijke rol speelt. Zowel inzake de hantering van het disciplinaire recht als bij het toepassen van de ondergeschiktheidsnorm heeft de rechter het laatste woord, hetgeen — ook politiek bezien — van groot belang moet worden geacht.

STRAFRECHTSPRAAK

Mobiele Krijgsraad Duitsland Landmacht

Vonnis van 22 augustus 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel C. A. de Regt en Majoor Jhr. F. E. M. van den Poll;

Raadsman: Kapitein Folmer.

Wegmaken van een aan een ander toebehorend goed: wegnemen van een wegbebakeningslamp, die beklaagde naar een voor de eigenaar onbekende plaats (zijn tent) heeft gebracht.

(W.Sr. art. 350).

DE MOBIELE KRIJGSRAAD DUITSLAND LANDMACHT,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
J. H. P., geb. 20 juni 1947, dpl. kanonnier, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig kanonnier in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 28 juni 1968 te of nabij Wietzendorf, althans in Duitsland, alwaar hij was gelegerd, opzettelijk en wederrechtelijk een aan het bouwbedrijf Heine, althans aan een ander of anderen dan aan hem, beklaagde, toebehorende wegbewakingslamp heeft weggemaakt, hebbende alstoen aldaar willens en wetens en zonder daartoe gerechtigd te zijn voormelde lamp van de plaats, waar deze was opgehangen, weggenomen en naar en in zijn tent, in ieder geval op een voor de eigenaar onbekende plaats, gebracht;

„althans, indien terzake van het voorgaande geen veroordeling kan of mocht volgen, dat hij alstoen op de voor het openbaar verkeer openstaande Dethlingerweg te Wietzendorf, althans op enige voor het openbaar verkeer openstaande weg aldaar zich zodanig heeft gedragen, dat de veiligheid op die weg werd in gevaar gebracht, althans redelijkerwijze is aan te nemen, dat dit het geval kon zijn, immers heeft beklaagde alstoen aldaar, als voetganger op genoemde weg lopende, een wegbebakeningslamp, die in verband met werkzaamheden op of langs die weg ter beveiliging van het verkeer op die weg was aangebracht, van de plaats, waar die lamp hing, verwijderd en naar zijn bivak meegenomen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende met betrekking tot het aan beklaagde ten laste gelegde, dat daarin kennelijk tengevolge van een typefout staat vermeld „wegbewakingslamp” welke fout de Krijgsraad ambtshalve verbeterd in dier

voege, dat daarvoor worde gelezen: „wegbebakeningslamp” door welke verbetering beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor ter terechtzitting zakelijk heeft verklaard:

Terwijl ik als dienstplichtig kanonnier in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de C-Batterij 41e Afdeling Veldartillerie gelegerd te Seedorf nam ik in juni 1968 deel aan een bivakcoëfening bij Wietzendorf. Na met enkele kameraden op een avond — het kan wel 27 juni 1968 zijn geweest — in Wietzendorf uit te zijn geweest, heb ik op de terugweg naar het bivak een wegbebakeningslamp welke daar langs een opgebroken gedeelte van de weg stond weggenomen en meegenomen naar mijn tent, alwaar hij door de Koninklijke Marechaussee is aangetroffen. Die lamp behoorde mij niet in eigendom toe en ik had van niemand recht of vergunning gekregen die lamp weg te nemen van de plaats waar die stond en hem mee te nemen naar een plaats waar de eigenaar hem niet kon vinden;

Overwegende, dat zich ten processe bevindt een in de Duitse taal gestelde Strafanzeige nr. I/2816/68 d.d. 28 juni 1968, opgemaakt en ondertekend door Polizeihauptmeister Könitz, welk proces-verbaal in de Nederlandse taal weergegeven, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van Hanshermann Heine jr., aannemer, wonende te Wietzendorf:

dat momenteel in Wietzendorf grote kanaliseringwerkzaamheden plaatsvinden aan de Dethlingerweg - Hauptstrasse - Engestrasse; dat het reeds enige malen is voorgekomen dat de aldaar geplaatste wegbebakeningslampen, 's nachts door onbekende daders werden gestolen; dat in de nacht van 27 op 28 juni 1968 wegbebakeningslampen zijn ontvreemd; dat zijn werknemer, W. Hemme, gisteravond, 27 juni 1968, enkele dronken Nederlandse soldaten met een lamp heeft gezien; dat hij, Heine, door deze diefstallen schade heeft geleden en hiervan aangifte doet;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als dienstplichtig kanonnier in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op 28 juni 1968 te Wietzendorf, alwaar hij was gelegerd, opzettelijk en wederrechtelijk een aan het bouwbedrijf Heine, toebehorende wegbebakeningslamp, heeft weggemaakt, hebbende hij alstoen aldaar willens en wetens en zonder daartoe gerechtigd te zijn voormelde lamp van de plaats, waar deze was opgehangen, weggenomen en naar zijn tent, in ieder geval op een voor de eigenaar onbekende plaats, gebracht”;

Overwegende, dat nu het primair tenlastegelegde bewezen is, een onderzoek naar het subsidiair tenlastegelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„opzettelijk en wederrechtelijk enig goed, dat geheel aan een ander „toebehoort, wegmaken”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 50,—, subs. hechtenis voor de tijd van 10 dagen — *Red.*).

Mobiele Krijgsraad Duitsland Landmacht

Vonnis van 22 augustus 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel C. A. de Regt en Majoor Jhr. F. E. M. van den Poll;

Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Ten laste gelegd:

1. *opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid (in het buitenland) van 3 dagen;*

2. *opzettelijke ongehoorzaamheid door niet terstond van zijn verblijfplaats naar het Achterdetachment 4e Divisie terug te keren;*

3. *opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid van omstreeks 1 dag.*

Het derde feit levert niet een strafbaar feit doch een krijgstuchtelijk vergrijp op. Vrijspraak, doch samenhang met de feiten sub. 1. en 2.; bij de strafmaat in aanmerking genomen.

(W.M.Sr. art. 97, 99, 114; W.K. art. 60).

DE MOBIELE KRIJGSRAAD DUITSLAND LANDMAGT,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
L. B. K., geb. 3 mei 1948, dpl. sld., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet,

„1. op of omstreeks 22 juli 1968 na een hem verleend verlof of be-
 „wegingsvrijheid niet naar zijn te Seedorf, althans in Duitsland, gelegen
 „onderdeel is teruggekeerd en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoor-
 „loofd is afwezig geweest en gebleven, totdat hij zich op of omstreeks
 „25 juli 1968 op de Brigade van de Koninklijke Marechaussee te
 „Dordrecht heeft gemeld;

„2. op of omstreeks 25 juli 1968 te Dordrecht, althans in Neder-
 „land, toen hij van zijn meerdere, de wachtmeester 1e klasse van de
 „Koninklijke Marechaussee H. de Weerd, in verband met ongeoorloof-
 „de afwezigheid van zijn onderdeel in Duitsland het bevel kreeg zich
 „onmiddellijk te melden bij de Commandant Achterdetachment 4e Di-
 „visie te Nunspeet, opzettelijk heeft nagelaten aan voormeld dienstbevel
 „te gehoorzamen door alstoen aldaar willens en wetens niet terstond
 „naar Nunspeet te reizen en zich daar te melden;

„3. door zich op 25 juli 1968 niet, zoals hem was bevolen, te mel-
 „den bij het Achterdetachment te Nunspeet dan wel bij zijn onderdeel
 „te Seedorf in Duitsland, sindsdien daarvan opzettelijk dan wel met zijn
 „schuld daaraan ongeoorloofd is afwezig geweest en gebleven, totdat
 „hij op of omstreeks 26 juli 1968 bij het Achterdetachment te Nun-
 „speet dan wel op of omstreeks 30 juli 1968 bij zijn onderdeel te See-
 „dorf zich heeft (terug) gemeld”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ter terechtzitting onder meer heeft ver-
 klaard:

Terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de
 Koninklijke Landmacht en was ingedeeld bij de Staf-Stafcompagnie van
 de 41e Pantser Brigade te Seedorf ben ik in de maand juli 1968 met
 verlof thuis in Papendrecht geweest. Ik had op 22 juli 1968 met de bus
 welke omstreeks 16.00 uur uit Nunspeet pleegt te vertrekken naar mijn
 onderdeel te Seedorf moeten terugkeren, maar ik heb dat niet gedaan
 en ben sindsdien opzettelijk en zonder toestemming van mijn onderdeel
 afwezig gebleven totdat ik mij op 25 juli 1968 's middags op de Bri-
 gade van de Koninklijke Marechaussee te Dordrecht heb gemeld. Ik
 kreeg daar toen van de wachtmeester 1e klasse van de Koninklijke Ma-
 rechaussee H. de Weerd, van wie ik wist dat hij mijn militaire meerdere
 was, het bevel, mij onmiddellijk te melden bij de Commandant Achter-
 detachment 4e Divisie te Nunspeet. Ik vond dat onzin omdat ik die
 dag toch niet meer naar Seedorf door kon reizen. Ik heb daarom na-
 gelaten voormeld dienstbevel onmiddellijk op te volgen en ben eerst de
 volgende morgen naar Nunspeet gereisd en heb mij daar toen ook ge-
 meld;

Overwegende, dat blijkens eerdergenoemde Justitiële Verklaring, be-
 klagde van 22 juli 1968 tot 30 juli 1968 onafgebroken zonder recht of
 vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onder-

deel Staf-Stafcompagnie 41e Pantserinfanterie Brigade, gelegerd te Seedorf, W.-Dld.

Overwegende, dat zich bij de stukken bevindt een door de wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee H. de Weerd opge- maakte en ondertekende Lastgeving luidende als volgt:

De wachtmeester 1 der Koninklijke Marechaussee H. de Weerd, nmr. 33.03.05.427., behorende tot de brigade der Koninklijke Marechaussee Dordrecht gelast de dpl. sld. L. B. K., Stafcompagnie 41e Pantser Brigade te Seedorf onmiddellijk naar C Achterblijversdetachement 4e Divisie te Nunspeet terug te keren en zich te melden bij zijn Commandant; Gegeven te Dordrecht 25 juli 1968 te 16.15 uur: De Wachtmeester 1e klasse H. de Weerd;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — bovengenoemde lastgeving slechts gebezigd in verband met de verklaring van beklagde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan te weten:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht;

„1. op 22 juli 1968 na een hem verleend verlof niet naar zijn te Seedorf gelegen onderdeel is teruggekeerd en daarvan sindsdien opzettelijk ongeoorloofd is afwezig geweest en gebleven, totdat hij zich op 25 juli 1968 op de brigade van de Koninklijke Marechaussee te Dordrecht heeft gemeld;

„2. op 25 juli 1968 te Dordrecht, toen hij van zijn meerdere, de wachtmeester 1e klasse van de Koninklijke Marechaussee H. de Weerd, in verband met ongeoorloofde afwezigheid van zijn onderdeel in Duitsland het bevel kreeg zich onmiddellijk te melden bij de Commandant Achterdetachement 4e Divisie te Nunspeet, opzettelijk heeft nagelaten aan voormeld dienstbevel te gehoorzamen door alstoen aldaar willens en wetens niet terstond naar Nunspeet te reizen en zich daar te melden;

„3. door zich op 25 juli 1968 niet, zoals hem was bevolen, te melden bij het Achterdetachement te Nunspeet, sindsdien daarvan opzettelijk ongeoorloofd is afwezig geweest en gebleven, totdat hij zich op 26 juli 1968 bij het Achterdetachement te Nunspeet heeft gemeld”;

Overwegende, dat het aldus sub 1e en 2e bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1e. *„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede tenminste één dag en niet langer dan dertig dagen durende, terwijl de schuldige zich in het buitenland verwijdert”*,

2e. *„Opzettelijke ongehoorzaamheid”*,
voorzien en strafbaar gesteld bij

1e. artikel 97 j° artikel 99 van het Wetboek van Militair Strafrecht,

2e. artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het sub 3e bewezen verklaarde feit niet is een strafbaar feit, doch wel een krijgstuchtelijk vergrijp oplevert, dat als een op zichzelf staande handeling moet worden beschouwd, welke met de sub 1e en 2e vermelde strafbare feiten verband houdt, zodat de Krijgsraad ook daarvan kennis nemende, bij de bepaling van de straf dit krijgstuchtelijke vergrijp mede in aanmerking neemt;

(Volgt: verklaring dat het sub 3e bewezen verklaarde feit niet is een strafbaar feit, doch een krijgstuchtelijk vergrijp en vrijspraak; terzake van de sub 1e en 2e bewezen verklaarde feiten: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 4 weken — *Red.*).

Mobiele Krijgsraad Duitsland Landmacht

Vonnis van 17 oktober 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel E. H. Neppelenbroek en Luitenant-Kolonel D. G. van Wilpe;
Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Het als 2e luitenant uitschelden van een mindere, wachtmeester (door hem toe te voegen de woorden: „klootzak, grote nul”) en het in dienst opzettelijk een mindere slaan (door hem vóór en na voormeld uitschelden met de vuist en met de hand tegen het hoofd te slaan).

(W.M.Sr. art. 76, 141, 142).

DE MOBIELE KRIJGSRAAD DUITSLAND LANDMACHT,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
A. A., geboren 12 juli 1943, 2e luitenant, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als tweede luitenant in werkelijke dienst bij de Koninklijke „Landmacht, in elk geval als militair in de zin der wet, op of omstreeks „22 oktober 1967, te of nabij Oerbke in de Bondsrepubliek Duitsland, „1e. opzettelijk zijn mindere, de wachtmeester A. C. M., heeft uit-

„gescholden of beschimpt of in zijn tegenwoordigheid bespot, hebbende „hij in voormelde hoedanigheid toen aldaar opzettelijk voornoemde „mindere, die zich vlak voor hem of bij hem bevond, uitscheldend of „beschimpend of in zijn tegenwoordigheid bespottend tegen deze ge- „zegt: „klootzak, grote nul”, in elk geval woorden van deze aard of „strekking gebezigd;

„2e. opzettelijk in dienst zijn mindere, de wachtmeester A. C. M., „heeft geslagen of gestompt, hebbende hij in voormelde hoedanigheid „toen aldaar opzettelijk in of nabij het kampement, waar hij beklaagde „en zijn voornoemde mindere zich bevonden, en ondermeer omdat hij, „beklaagde, geprikkeld was door de slechte wijze waarop naar zijn in- „zicht voornoemde mindere zijn dienst in het algemeen deed, geweld- „dadig voornoemde mindere verscheidene malen met kracht met een „hand in het gezicht of tegen het hoofd geslagen, door welk slaan voor- „noemde mindere pijn heeft ondervonden, althans toen aldaar opzette- „lijk gewelddadig A. C. M. met kracht met een (tot vuist gebalde) hand „in het gelaat of op het hoofd heeft geslagen, door welk slaan voor- „noemde M. pijn heeft ondervonden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij op 22 oktober 1967 in het lager van het kamp Oerbke, in de Bondsrepubliek Duitsland, terwijl hij in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als tweede luitenant, tegen de dienstplichtig wachtmeester A. C. M., die voor hem, beklaagde, stond, voor deze wachtmeester beledigende uitdrukkingen heeft gebruikt; dat hij, beklaagde, het niet onmogelijk acht, dat hij de woorden „klootzak, grote „nul” heeft gebruikt; dat zowel de wachtmeester M. die, naar hij, beklaagde, wist, zijn militaire mindere was, als hij, beklaagde, in uniform was gekleed; dat M. van hem, beklaagde, wegliep; dat hij, beklaagde, M. terug riep; dat M. niet reageerde op zijn, beklaagdes, geroep, maar gewoon doorliep; dat hij, beklaagde, hem, M., toen is achterna gelopen en M. met kracht met zijn, beklaagdes, hand tegen het hoofd heeft geslagen; dat hij, beklaagde, zich kan herinneren, dat hij enige tijd later in het legeringsgebouw van de huzaren en onderofficieren M. nog een paar klappen met zijn hand tegen het hoofd heeft gegeven; dat hij ook nu wist dat de wachtmeester M. zijn, beklaagdes, militaire mindere was; dat bij zijn, beklaagdes, motieven om M. te slaan meespeelt het feit, dat hij, beklaagde, van mening was, dat M. zijn dienst in het algemeen niet deed zoals hij, beklaagde, dit graag zou zien;

Overwegende, dat A. C. M., oud 21 jaar, wonende te Zundert, wachtmeester bij 101 Tankbataljon, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris bij de Krijgsraad als getuige zakelijk onder meer heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij zich op 22 oktober 1967 bevond in het kamp Oerbke in de Bondsrepubliek West-Duitsland; dat de luitenant A. hem, getuige, na een woordenwisseling riep, maar dat hij, getuige, doorliep naar het legeringsgebouw om verdere moeilijkheden te voorkomen; dat de luitenant A. hem, getuige, achterna kwam en hem, getuige, inhaalde bij de ingang van het legeringsgebouw; dat de luitenant hem bij zijn schouders greep en hem tegelijkertijd met zijn vuist hard in het gezicht sloeg; dat dit behoorlijk pijn deed; dat de luitenant, die vlak voor hem, getuige, bleef staan, hem, getuige, daarop uitschold onder meer zeggende: „klootzak, grote nul”; dat hij, getuige, zich door deze woorden beledigd voelde; dat voor de deur van de legeringskamer de luitenant, hem, getuige, zijn hoofd aan de haren naar beneden getrokken heeft, en vervolgens een kniestoot onder de kin gegeven heeft; dat dit hem, getuige, behoorlijk pijn deed; dat enige tijd later de luitenant hem, getuige, in het waslokaal nog een paar klappen in het gezicht gegeven heeft;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende elk deel der bewijsmiddelen slechts gebruikt ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als tweede luitenant in werkelijke dienst bij de Koninklijke „Landmacht, op 22 oktober 1967 te Oerbke in de Bondsrepubliek „Duitsland,

„1e. opzettelijk zijn mindere, de wachtmeester A. C. M., heeft uitgeschilderd, hebbende hij in voormelde hoedanigheid toen aldaar opzettelijk voornoemde mindere, die zich vlak voor hem bevond, uitscheldend tegen deze gezegd: „klootzak, grote nul”;

„2e. opzettelijk in dienst zijn mindere, de wachtmeester A. C. M., heeft geslagen, hebbende hij in voormelde hoedanigheid toen aldaar opzettelijk in het kampement, waar hij, beklagde, en zijn voornoemde mindere zich bevonden, en ondermeer omdat hij, beklagde, geprikkeld was door de slechte wijze waarop naar zijn inzicht voornoemde mindere zijn dienst in het algemeen deed, gewelddadig voornoemde mindere verscheidene malen met kracht met een hand tegen het hoofd geslagen, door welk slaan voornoemde mindere pijn heeft ondervonden”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „als militair opzettelijk een mindere uitschelden”,
2. „als militair in dienst opzettelijk een mindere slaan, meermalen gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij

1. artikel 141, eerste lid, Wetboek van Militair Strafrecht;
2. artikel 142, eerste lid, Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 4 weken, voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren en, onvoorwaardelijk, tot betaling van een geldboete van f 500,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 50 dagen — *Red.*).

NASCHRIFT

Niet duidelijk is, waarom niet ook ten aanzien van het uitschelden de strafverzwarende vorm van „in dienst gepleegd” is ten laste gelegd.
W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 13 november 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel J. J. Cramer en Luitenant-Kolonel Y. Hamstra;

Raadsman: Mr. G. J. P. Cammelbeeck.

(1) *Als bestuurder van een particuliere auto in Duitsland gereden terwijl hij verkeerde onder invloed van alcohol: veroordeling ex artikel 162 W.M.Sr.*

(2) *Twee Duitse, in uniform geklede, politieagenten (Polizeimeister en Polizeioberwachmeister) feitelijk aangerand en zich met geweld tegen hen verzet: aangezien dit feit wel in Duitsland doch niet volgens de Nederlandse wet strafbaar is, veroordeeld krachtens artikel 168 W.M.Sr.*

(W.M.Sr. art. 162, 168; W.Sr. art. 180; W.V.W. art. 26).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,
 in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
 H. V., geboren 31 mei 1947, korporaal, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 27 december 1967 te Minden (West-Duitsland), terwijl hij als korporaal-kortverbandvrijwilliger in werkelijke „dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en zich in militaire dienst- „betrekking in West-Duitsland bevond,

„1. als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, daarmede heeft „gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande wegen de „Marienstrasse, Ringstrasse en de Bismarckstrasse, terwijl hij verkeerde „onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, „dat hij niet in staat moest worden geacht dat motorrijtuig naar behoren „te besturen;

„2. opzettelijk, toen de in uniform geklede in politiedienst zijnde „Duitse politiebeambten Polizei-Meister Stallmann en Polizei-Ober- „wachtmeister Mönkhoff, die even tevoren hem, beklaagde, op heter- „daad hadden betrapt op overtreding van § 316 van het Strafgesetzbuch „en hem te dier zake hadden aangehouden en vastgegrepen teneinde „hem over te brengen naar het politiebureau te Minden om hem aldaar „over te geven aan de Koninklijke Marechaussee, zich met geweld tegen „die beambten, werkzaam in de rechtmatige uitoefening van hun bedie- „ning, heeft verzet en Polizei-Meister Stallmann feitelijk heeft aan- „gerand”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 27 december 1967, terwijl ik als korporaal-kortverbandvrijwilliger in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en als zodanig was ingedeeld bij de 5e Groep Geleide Wapens te Stolzenau in West-Duitsland, heb ik vanaf omstreeks 18.30 uur in een café te Minden (West-Duitsland) bier en whisky gedronken. Ik bevond mij daar in gezelschap van de barkeeper, die ik kende, en van enige mij eveneens bekende Duitsers. Toen ik het eerste glas whisky had opgedronken, voelde ik mij niet lekker worden. Ik ben naar het toilet gegaan, waarna ik terugkeerde naar de bar. Ik herinner mij dat ik even later achter het stuur van mijn auto, merk Trabant, gekentekend MW 80 N, zat en dat de motor liep. Op een gegeven moment stond Duitse politie bij mijn auto;

Overwegende, dat Joachim Stallmann, oud 31 jaar, Polizeimeister, wonende te Dankersen (West-Duitsland), als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 27 december 1967, te omstreeks 23.50 uur, bevond ik mij met de Polizei-Oberwachtmeister Mönkhoff in een politieauto te Minden. Wij waren beiden gekleed in politie-uniform, toen wij aldaar werden ingehaald door een auto, merk Trabant, gekentekend MW 80 N. Wij

hebben deze auto gevolgd, terwijl deze reed over de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, de Marienstrasse, Ringstrasse en Bismarckstrasse, te Minden. Wij constateerden dat deze auto, waarin zich alleen de bestuurder bevond, voortdurend slingerend reed, waarbij hij meerdere malen op de voor hem linker weghelft terecht kwam. De auto reed tweemaal door een rood stoplicht. Terwijl ter plaatse een maximum snelheid van 60 km per uur was toegestaan, reed die auto aldaar met een snelheid variërend van ongeveer 80 tot 100 km per uur. Bij het nemen van een bocht slipte die auto, zodat hij bijna kantelde. Toen wij hem wilden inhalen, ging die auto naar links. In de Bismarckstrasse moest die bestuurder stoppen. Ik ben naar die auto toegegaan en zei tegen die bestuurder, naar mij later bleek de korporaal van de Koninklijke Luchtmacht H. V., dat hij uit die auto moest komen. Ik wilde hem aanhouden na hem op heterdaad te hebben betrappt op overtreding van § 316 van het Strafgesetzbuch. Toen hij daar niet op reageerde, heb ik hem uit die auto getrokken en overgebracht naar de politieauto. Aldaar zei hij: „Ik wil eruit”. Hij begon vervolgens in het Duits op ons te schelden. V. greep mij plotseling van achteren vast, wilde de deur openen en uit de auto stappen. Hij verzette zich tegen zijn overbrenging. Wij hebben hem overgebracht naar het politiebureau te Minden om hem over te geven aan de Koninklijke Marechaussee. Aldaar probeerde hij zich met kracht los te rukken, toen wij hem in verband met zijn verzet vastgrepen. Toen wij V. aanhielden riekte zijn adem sterk naar het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank. Zijn ogen waren bloeddoorlopen en hij liep slingerend. Ik achtte hem beslist niet in staat een motorvoertuig naar behoren te besturen tengevolge van het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank;

Overwegende, dat Uwe Mönkhoff, oud 24 jaar, Polizeioberwachmeister, wonende te Minden (West-Duitsland), als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 27 december 1967, te omstreeks 23.50 uur, bevond ik mij met de Polizeimeister Stallmann — beiden gekleed in politieuniform — in een politieauto te Minden op politiepatrouille. Toen aldaar werden wij ingehaald door een auto, naar mij later bleek van het merk Trabant, gekentekend MW 80 N, en bestuurd door de korporaal van de Koninklijke Luchtmacht H. V. Ik zag dat deze auto, rijdend over de Marienstrasse, de Ringstrasse en de Bismarckstrasse te Minden, slingerend reed, tweemaal door een rood stoplicht reed en aldaar, waar een maximum snelheid gold van 60 km per uur, reed met een snelheid van 80 tot 100 km per uur. Bij het nemen van een bocht slipte die auto en kantelde bijna. Toen wij hem wilden inhalen, kwam die auto plotseling naar links. In de Bismarckstrasse moest V. stoppen. Wij wilden hem aanhouden na hem op heterdaad te hebben betrappt op overtreding van

§ 316 van het Strafgesetzbuch. Stallmann ging naar V. toe en zei hem uit zijn auto te komen. Toen V. in onze politieauto zat begon hij in het Duits op ons te schelden. Hij zei ook dat hij uit de auto wilde. Opeens greep V. Stallmann van achteren beet en probeerde vervolgens uit de auto te gaan. Stallmann probeerde hem met kracht op zijn zitplaats te houden. Wij brachten hem toen over naar het politiebureau te Minden. Aldaar verzette V. zich weer en trachtte zich met kracht los te rukken. Daarna hebben wij hem overgegeven aan de Koninklijke Marechaussee. Toen wij V. aanhielden, rook ik dat diens adem sterk riekte naar het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank. Zijn ogen waren bloeddoorlopen en zijn gang was slingerend. Ik achtte V., tengevolge van het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank, niet in staat een motorvoertuig naar behoren te besturen;

Overwegende, dat § 316 van het Duitse Strafgesetzbuch — zakelijk weergegeven — inhoudt, dat hij, die in het verkeer een voertuig bestuurt, hoewel hij ten gevolge van het gebruik van alcoholhoudende drank niet in staat is het voertuig naar behoren te besturen, wordt gestraft met maximaal een jaar gevangenisstraf of een geldboete;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde in de aanhef en sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden „of omstreeks” in de aanhef;

Overwegende, dat het in de aanhef en sub 1 bewezenverklaarde moet worden gekwalificeerd als:

„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als bestuurder van een motorrijtuig daarmee over enige voor het openbaar verkeer openstaande weg rijden onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moet worden geacht het rijtuig naar behoren te besturen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 162 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat het in de aanhef en sub 2 bewezenverklaarde niet met straf wordt bedreigd door enige ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke strafbepaling;

Overwegende echter, dat dit feit is begaan in West-Duitsland;

Overwegende, dat het aldaar bewezenverklaarde volgens de Duitse strafwet oplevert het strafbare feit van § 113 Strafgesetzbuch, zakelijk inhoudende, dat hij die zich met geweld verzet tegen een beambte, aangesteld ter handhaving van de wet en werkzaam in de rechtmatige uitoefening van zijn ambt, of een dergelijke beambte, bij de rechtmatige uitoefening van zijn ambt, feitelijk aanrandt, wordt gestraft met een gevangenisstraf van veertien dagen tot twee jaren;

Overwegende, dat voornoemde Duitse strafwet op beklagde toepasselijk is;

Overwegende, dat mitsdien, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die ingevolge de Duitse wet de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten, het in de aanhef en sub 2 bewezen-verklaarde moet worden gekwalificeerd als:

„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon buiten het Koninkrijk een feit begaan, dat niet met straf wordt bedreigd door enige ingevolge het Wetboek van Militair Strafrecht toepasselijke strafbepaling, doch waarvoor hij ingevolge enige op hem toepasselijke wet van het land, waar het feit begaan wordt, strafbaar is”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 168, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van het sub 1 bewezen-verklaarde en gekwalificeerde feit termen aanwezig acht om aan beklagde de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen te ontzeggen voor de duur van *een jaar*;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling t.a.v. sub 1 tot een gevangenisstraf voor de duur van 4 weken, waarvan 2 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren, alsmede tot betaling van een geldboete van *f* 150,— met bepaling dat de geldboete, bij gebreke van betaling en verhaal, zal worden vervangen door hechtenis voor de tijd van 15 dagen en ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de duur van 1 jaar en, t.a.v. sub 2, tot hechtenis voor de duur van 2 weken, voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Alkmaar

Vonnis van 19 december 1967

President: Mr. J. N. Alblas; *Leden:* Mrs. J. M. Vellinga en B. Posch.

„In tijd van vrede opzettelijk desertie van een krijgsman, in dienst „van het Rijk, bevorderen“: verdachte had een dienstplichtig-soldaat, deserteur, die zich bevond in de zgn. „Provo-kelder” te Amsterdam, mee naar huis genomen en daar ruim een maand onderdak verschaft.

In eerste aanleg: veroordeling tot geldboete van f 300,— (gebruikmakend van art. 24 W.Sr.) en verworpen het beroep op de leer van Jezus om te eten te geven die honger lijdt, te drinken te geven die dorst heeft en te huisvesten de vreemdeling, omdat er van een zodanige (nood)-situatie voor verdachte geen sprake was.

In hoger beroep (zie arrest): „In tijd van vrede opzettelijk desertie „van een krijgsman, in dienst van het Rijk, bevorderen op enige in artikel 48 van het Wetboek van Strafrecht vermelde wijze” en veroordeling tot 4 weken gevangenisstraf, voorwaardelijk, met een proeftijd van 3 jaren.

Verworpen het beroep van verdachte dat hij niet anders kon handelen dan hij gedaan heeft, omdat het gehele betoog van verdachte berust op de, door het Hof niet aanvaarde, praemisse dat in de militaire autoriteiten geen vrouwen is te stellen.

In cassatie (zie arrest): verworpen de stelling dat de aangevoerde feiten en omstandigheden het bewijs niet kunnen dragen omdat aan het bewijs heeft medegewerkt de verklaring van verdachte dat hij „willens „en wetens” een deserteur huisvesting heeft verleend.

(W.M.Sr. art. 71a, 98, 106; W.Sr. art. 24, 48, 78, 203).

DE ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE ALKMAAR,

meervoudige kamer van strafzaken, rechtdoende in de zaak van de Officier van Justitie in het Arrondissement Alkmaar, tegen X., geboren 18 augustus 1923, docent en lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, wonende te A., terechtstaande terzake dat:

„primair: hij te A., althans in het arrondissement Alkmaar in of omstreeks het tijdvak tussen 17 april 1967 en 22 mei 1967 op één of „meer tijdstippen, in tijd van vrede, opzettelijk desertie van een krijgsman in dienst van het Rijk, genaamd N. N., geboren 11 mei 1947 te „’s-Hertogenbosch, dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht „en ingedeeld bij de Indas compagnie van het eerste Depot Infanterie „gelegerd Koning Willem I kazerne te ’s-Hertogenbosch, door het op „plaats en tijd voornoemd opzettelijk verschaffen van gelegenheid en „middelen, heeft uitgelokt, althans door het op plaats en tijd voor-

„noemd opzettelijk behulpzaam zijn geweest bij het plegen van het misdrijf van desertie en/of opzettelijk gelegenheid en middelen te verschaffen tot het plegen van dat misdrijf, heeft bevorderd, door met dat opzet op plaats en tijd voornoemd, genoemde N. N. die naar hij, ver- dachte, wist, van zijn legeronderdeel was gedeserteerd, in zijn woning aan de . . . laan 2 te A. huisvesting of onderdak en levensonderhoud te verschaffen en aldaar te doen verblijven”;

„*subsidiar*: hij te A., althans in het arrondissement Alkmaar in of omstreeks het tijdvak tussen 17 april 1967 en 22 mei 1967 op één of meer tijdstippen opzettelijk genoemde N. N., dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij de Indas-compagnie van het eerste Depot Infanterie, gelegerd Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch, die naar hij, verdachte, wist, schuldig was aan desertie, althans aan enig misdrijf, althans vervolgd werd ter zake van dat misdrijf, heeft verborgen, althans behulpzaam is geweest in het ontkomen aan de nasporing van N. N. of aanhouding door de ambtenaren der justitie of politie, door met dit opzet N. N. in zijn woning aan de . . . laan 2 te A. huisvesting of onderdak en levensonderhoud te verschaffen, hem aldaar te doen verblijven en hem te verbieden naar elders onder andere Amsterdam te gaan”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ter terechtzitting hebben verklaard, zakelijk weergegeven:

de verdachte:

dat hij op 17 april 1967 van zijn echtgenote had vernomen, dat zij in Amsterdam in contact was gekomen met N. N.; dat daarbij het verzoek werd gedaan om N. N., dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht, die zich aan desertie had schuldig gemaakt, huisvesting te verschaffen; dat hij alstoen van zijn echtgenote vernam, dat N. N. in de zogenoemde Provokelder te Amsterdam kon worden afgehaald; dat hij zich in de middag van 17 april 1967 naar die kelder heeft begeven, N. N. aldaar heeft opgehaald en hem vervolgens met zijn auto naar A. heeft gebracht; dat hij N. N., die naar hij, verdachte, wist, van zijn onderdeel was gedeserteerd, van 17 april 1967 tot 22 mei 1967 in zijn woning aan de . . . laan 2 te A. huisvesting en levensonderhoud heeft verschaft en aldaar heeft doen verblijven; dat hij wist, dat hij daardoor de wet overtrad, doch niettemin handelde als voormeld;

de verbalisant Reinier Scherer, als getuige gehoord:

dat hij een onderzoek heeft ingesteld met betrekking tot een door N. N. gepleegde overtreding van artikel 98 van het Wetboek van Militair Strafrecht, zijnde het misdrijf van desertie in vredestijd; dat hem daarbij is gebleken, dat N. N. van 17 april 1967 tot 22 mei 1967 bij verdachte te A. in huis verbleef;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal Nr. S 29/1967, op-

gemaakt door Guillaume Gerardus Josef Peters, Officier der Rijkspolitie 1e klasse en Reinier Scherer, bijzonder ambtenaar van rijkspolitie in de rang van rijksrechercheur, beiden ingedeeld aan het Parket van de Procureur Generaal, fungerend Directeur van Politie te Amsterdam, onder meer inhoudt, zakelijk weergegeven als verklaring van N. N., geboren te 's-Hertogenbosch, 11 mei 1947, dienstplichtig militair, ingedeeld bij het eerste Depot Infanterie, gelegerd Koning Willem I kazerne te 's-Hertogenbosch:

dat hij in de middag van 17 april 1967 in de Provokelder te Amsterdam in contact kwam met mevrouw X.; dat hij alstoen aan mevrouw X. had verteld, dat hij als militair gedeserteerd was en dat hij zich dus aan de militaire dienst had onttrokken; dat mevrouw X. hem toen beloofde te zullen helpen; dat omstreeks 5 uur in diezelfde middag een man in die kelder verscheen die riep: „Ik kom iemand halen”; dat hij begreep, dat dit de heer X. moest zijn en dat hij dan wel de persoon zou zijn, die hij — X. — moest halen; dat deze man inderdaad X. bleek te zijn; dat hij vervolgens in de auto van X. is gestapt; dat tijdens de rit van Amsterdam naar A. tussen X. en hem ter sprake is gekomen, dat hij als militair van zijn onderdeel was gedeserteerd; dat X. toen niet en ook later niet heeft gezegd, dat hij — X. — het zich eigenlijk niet kon permitteren om hem — N. N. — onderdak te verlenen; dat hij van 17 april 1967 tot 22 mei 1967 onderdak heeft verkregen in het huis van de heer X. aan de . . . laan 2 te A.; dat hij vier maanden in werkelijke dienst was geweest voor hij deserteerde;

Overwegende, dat een authentiek afschrift van het vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch d.d. 10 augustus 1967 onder meer inhoudt, dat N. N., geboren te 's-Hertogenbosch, 11 mei 1947, dienstplichtig soldaat, 1e Depot Infanterie te 's-Hertogenbosch, terzake van „*desertie, gepleegd in tijd van vrede*”, gepleegd in het tijdvak van 6 maart 1967 tot 30 mei 1967, tot straf is veroordeeld;

Overwegende, dat de Rechtbank op grond van de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen, waarop na te melden beslissing steunt, tot de overtuiging is gekomen en wettig bewezen acht, dat de verdachte het primair tenlastegelegde heeft begaan, met dien verstande:

„dat hij te A. in het tijdvak tussen 17 april 1967 en 22 mei 1967, in „tijd van vrede, opzettelijk desertie van een krijgsman in dienst van het „Rijk, genaamd N. N., geboren 11 mei 1947 te 's-Hertogenbosch, „dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij „het eerste Depot Infanterie, gelegerd Koning Willem I kazerne te „'s-Hertogenbosch, door het op plaats en tijd voornoemd opzettelijk be- „hulpzaam zijn bij het plegen van het misdrijf van desertie en opzettelijk „gelegenheid en middelen te verschaffen tot het plegen van dat misdrijf, „heeft bevorderd, door met dat opzet op plaats en tijd voornoemd, ge- „noemde N. N. die naar hij, verdachte, wist, van zijn legeronderdeel

„was gedeserteerd, in zijn woning aan de . . . laan 2 te A. huisvesting en „levensonderhoud te verschaffen en aldaar te doen verblijven”;

Overwegende, dat tot deze beslissing reden geven de in die bewijsmiddelen voorkomende feiten en omstandigheden;

Overwegende, dat niet is bewezen hetgeen verdachte meer of anders is tenlastegelegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat het bewezene oplevert het misdrijf:

„In tijd van vrede opzettelijk desertie van een krijgsman, in dienst „van het Rijk, bevorderen”,

strafbaar gesteld bij artikel 203 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat verdachte deswege strafbaar is;

Overwegende, dat de verdachte X. zich te zijner rechtvaardiging en ontlasting er nog op heeft beroepen, dat hij als Quaker niet anders heeft kunnen handelen dan hij heeft gedaan, daar zijn geweten hem in casu voorschreef zowel om zich te gedragen overeenkomstig de leer en de geboden van Jezus, als naar hieruit voortvloeiende en hiermede in overeenstemming zijnde algemeen-humanitaire maatstaven van naastenliefde;

Overwegende, dat deze leer, deze geboden en deze maatstaven er in de zienswijze van de verdachte X. — waarbij hij ter zitting kennelijk doelde op een gedeelte van de Bijbel, namelijk uit Mattheus 25 : 35-36, luidende: „Want Ik heb honger geleden en gij hebt Mij te eten gegeven. „Ik heb dorst geleden en gij hebt Mij te drinken gegeven. Ik ben een „vreemdeling geweest en gij hebt Mij gehuisvest . . .” — alle er op neerkomen, dat het zijn primaire taak was N. N. te verzorgen in de ruimste zin des woords, ongeacht of hij daardoor als Nederlands staatsburger in conflict kwam met een wettelijke (straf)bepaling, en dat hij bij een afweging van deze twee belangen doelbewust op grond van zijn geweten heeft gekozen voor het eerste met terzijdestelling van het tweede;

Overwegende, dat de Rechtbank de verdachte X. hierin evenwel niet vermag te volgen, daar er naar haar oordeel in het onderhavige geval geen sprake van was, dat N. N. strikt genomen verkeerde in een dusdanige (nood)situatie, dat de verdachte X. hem redelijkerwijs slechts kon bijstaan op de wijze als hij heeft gedaan; N. N. leed geen honger; N. N. leed geen dorst; N. N. was een voortvluchtige deserteur zonder gewetensbezwaren, die zich onder de huidige Nederlandse verhoudingen zonder enigerlei gevaar voor zijn persoon of goed terug had kunnen melden bij zijn onderdeel, en die de verdachte X. — zo daartoe naar zijn oordeel aanleiding bestond — het beste had kunnen helpen door zich te wenden tot het in deze bevoegde gezag;

Overwegende, dat hijzelf, al dan niet met inschakeling van een burger-psychiater, stante pede die instantie van het bevoegde gezag had kunnen benaderen (bijvoorbeeld de hoogste autoriteit van de Militair Geneeskundige Dienst), die hem het meest daartoe geëigend voorkwam

en waarbij hij al die stappen had kunnen ondernemen, die hij in het geval van N. N. nuttig en noodzakelijk zou hebben geoordeeld, al hetwelk hij evenwel niet heeft gedaan:

Overwegende, dat de verdachte X. er voorts nog de nadruk op heeft gelegd, dat hij N. N. met name heeft willen helpen, omdat N. N. psychisch gestoord was;

Overwegende, dat de Rechtbank evenwel ook aan dit argument geen waarde kan toekennen, daar de verdachte X. anderzijds op een desbetreffende vraag ter zitting heeft geantwoord, dat hij, toen hij N. N. uit Amsterdam ophaalde, in het geheel niet op de hoogte was met de psychisch labiele toestand van deze, en zelfs dat, zou het niet om een psychisch labiele deserteur zijn gegaan, hij ook deze zonder meer onderdak zou hebben verschaft;

Overwegende, dat, zo de verdachte X. nog heeft willen betogen, dat zijn handelwijze mede zou zijn ingegeven door een innerlijke drang tot handelen, voortspruitend uit een eigen — negatieve en vooral ook wantrouwige — opvatting over de zedelijke en maatschappelijke waarde van een instituut als de militaire dienst en de daarmee samenhangende wettelijke voorschriften, zulks evenmin grond tot overmacht oplevert;

Overwegende, voor wat betreft de strafoplegging, dat de Rechtbank op grond van de aard van het feit, de omstandigheden waaronder het is gepleegd en de persoon van verdachte, zoals een en ander uit het onderzoek ter terechtzitting is gebleken, van oordeel is, dat aan verdachte de straf behoort te worden opgelegd, zoals hierna zal worden bepaald;

Overwegende, dat de Rechtbank bij de straftoemeting er niettemin rekening mee heeft willen houden, dat de verdachte X. zich bij zijn — naar haar oordeel onjuiste — wijze van handelen heeft laten leiden door, van zijn standpunt uit bezien, nobele motieven;

Overwegende, dat na te noemen straf is gegrond, behalve op voormeld artikel, op de artikelen 23 en 24 van het Wetboek van Strafrecht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart bewezen, dat het primair tenlastegelegde in voege als boven omschreven door verdachte is begaan;

Verstaat, dat het aldus bewezen verklaarde oplevert het strafbare feit zoals hierboven vermeld;

Verklaart verdachte X. deswege strafbaar;

Veroordeelt hem te dier zake tot betaling van een geldboete ten bedrage van driehonderd gulden (*f* 300,—), bij gebreke van betaling en van verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van dertig (30) dagen;

Verklaart niet bewezen hetgeen aan de verdachte primair meer of anders is ten laste gelegd dan hierboven bewezen is verklaard en spreekt hem daarvan vrij.

Gerechtshof te Amsterdam

Arrest van 20 mei 1968

President: Mr. Fikkert; *Raadsheren:* Mrs. De Kanter en De Zaaijer (plv.).
(zie het vonnis hiervóór).

HET GERECHTSHOF TE AMSTERDAM,

Zesde Kamer, rechtdoende in hoger beroep in strafzaken,

Gezien het vonnis, door de Arrondissementsrechtbank te Alkmaar, Meervoudige Kamer van strafzaken, onder rolnummer 1851/1967, op 19 december 1967 in eerste aanleg gewezen in de zaak van X., geboren op 18 augustus 1923, van beroep docent en lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, wonende te A. aan de . . . laan nr. 2, waarbij deze is veroordeeld tot straf;

Gezien de aantekeningen tot hoger beroep van gemeld vonnis, door de Officier van Justitie en door de veroordeelde ter Griffie van voormelde Arrondissementsrechtbank gedaan;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat het Hof een enigszins andere bewijsconstructie zal bezigen dan die, welke in het beroepen vonnis is vervat, en in verband daarmee aanleiding heeft gevonden dat vonnis te vernietigen;

Vernietigt het vonnis, waarvan beroep, en opnieuw rechtdoende:

Overwegende, dat het Hof uit het vernietigde vonnis overneemt de daarin weergegeven inhoud van het aan verdachte tenlastegelegde;

Overwegende, dat verdachte ter terechtzitting in hoger beroep heeft verklaard, zakelijk weergegeven:

Op 17 april 1967 vernam ik van mijn echtgenote, dat zij in Amsterdam in contact was gekomen met zekere N. N., die dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht was en die zich aan desertie had schuldig gemaakt. Mijn echtgenote verzocht mij toen deze N. N., die zich naar haar zeggen in de zogenaamde provokelder aan de Korte Prinsengracht te Amsterdam zou bevinden, huisvesting in mijn woning te verschaffen. In de namiddag van die dag heb ik mij begeven naar die kelder, alwaar een persoon bij mij kwam, die zich als N. N. bekend maakte en van wie ik nadien heb gehoord, dat hij N. N. was geheten en dat hij op 11 mei 1947 te 's-Hertogenbosch was geboren. Ik heb toen die N. N. aldaar laten plaatsnemen in mijn auto en ik heb hem vervolgens in mijn auto gebracht naar mijn woning aan de . . . laan 2 te A. Onderweg vertelde N. N. mij, dat hij was ingedeeld bij een in een kazerne te 's-Hertogenbosch gelegerd militair onderdeel, dat hij van dat onderdeel was gedeseerteerd en dat hij zich aldus aan desertie had schuldig gemaakt en nog maakte. Vanaf 17 april 1967 tot 22 mei 1967 heb ik wilens en wetens aan genoemde N. N. — hoewel het mij toen bekend was,

dat N. N. als dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht van zijn onderdeel was gedeserteerd en nog steeds desertie pleegde — in mijn voormelde woning huisvesting en levensonderhoud verschaft en hem aldaar doen verblijven;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal nr. S 29/1967, opgemaakt door Guillaume Gerardus Josef Peters, Officier der Rijkspolitie 1e klasse en Reinier Scherer, bijzonder ambtenaar van Rijkspolitie in de rang van rijksrechercheur, beiden ingedeeld aan het Parket van de Procureur-Generaal, fungerend Directeur van Politie te Amsterdam, onder meer inhoudt als verklaring van N. N. op 13 juni 1967, afgelegd aan tweede verbalisant, zakelijk weergegeven:

dat hij is geboren te 's-Hertogenbosch op 11 mei 1947; dat hij is dienstplichtig militair en is ingedeeld bij een compagnie van het eerste Depot Infanterie, gelegd in de Koning Willem I-kazerne te 's-Hertogenbosch; dat hij zich op 17 april 1967 te omstreeks 17 uur bevond in de provokelder te Amsterdam, alwaar hij toen is opgehaald door een persoon, van wie hij begreep, dat het de heer X. moest zijn en die hij nadien als zodanig heeft leren kennen; dat hij bij X. in de auto is gestapt en daarin met X. naar diens woning te A. is gereden; dat tijdens de rit van Amsterdam naar A. tussen hem en X. ter sprake is gekomen, dat hij als militair van zijn onderdeel was gedeserteerd; dat hij van 17 april 1967 tot 22 mei 1967 onderdak heeft verkregen in het huis van X. aan de . . . laan 2 te A.;

Overwegende, dat het Hof uit het vernietigde vonnis overneemt de daarin weergegeven inhoud van het authentiek afschrift van het vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch d.d. 10 augustus 1967;

Overwegende, dat door de voormelde inhoud van vorenstaande en vorenaangeduide bewijsmiddelen de daarin vervatte feiten en omstandigheden vaststaan en het Hof op grond daarvan de overtuiging heeft verkregen en wettig bewezen acht:

„dat verdachte te A. in het tijdvak tussen 17 april 1967 en 22 mei 1967, in tijd van vrede, opzettelijk desertie van een krijgsman in dienst van het Rijk, genaamd N. N., geboren 11 mei 1947 te 's-Hertogenbosch, dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij het eerste Depot Infanterie, gelegd Koning Willem I-kazerne te 's-Hertogenbosch, door het op plaats en tijd voornoemd opzettelijk behulpzaam zijn bij het plegen van het misdrijf van desertie en opzettelijk gelegenheid en middelen te verschaffen tot het plegen van dat misdrijf, heeft bevorderd, door met dat opzet op plaats en tijd voornoemd, genoemde N. N., die naar hij, verdachte, wist van zijn legeronderdeel was gedeserteerd, in zijn woning aan de . . . laan 2 te A. huisvesting en levensonderhoud te verschaffen en hem aldaar te doen verblijven”;

Overwegende, dat verdachte in hoger beroep weliswaar heeft ontkend opzettelijk de desertie van N. N. te hebben bevorderd door aan N. N. — hoezeer hij van deze wist, dat deze van zijn militaire onderdeel was gedeserteerd en deswege aan desertie schuldig was — in zijn woning huisvesting en levensonderhoud te verschaffen en hem aldaar te doen verblijven, daartoe aanvoerende, dat hij, verdachte, langs de weg van de door hem gevolgde handelwijze juist beoogde „N. N. te legaliseren”, d.w.z. ontslag uit of vrijstelling van militaire dienst voor N. N. te verkrijgen op grond van wettelijke bepalingen (welk doeleinde hij in de eerste plaats nastreefde), dan wel (zo nodig) N. N. te overreden zich bij zijn onderdeel terug te melden, nadat hij, verdachte, door een — tijd vergende — paedagogische benadering het daartoe vereiste vertrouwen van N. N. zou hebben gewonnen, doch deze gronden de voormelde ontkenning niet kunnen dragen;

Overwegende, dat immers het opzet op het bevorderen van desertie van de in dienst van het Rijk zijnde militair voortvloeit uit de omstandigheden: a) dat verdachte wist, dat N. N. een dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht was, van zijn onderdeel was gedeserteerd en deswege toen aan desertie schuldig was; b) dat het verschaffen van huisvesting en levensonderhoud aan N. N. ten huize van verdachte en het deze aldaar doen verblijven geschikt waren om N. N. in staat te stellen de desertie, waaraan hij reeds schuldig was, te continueren, en c) dat verdachte bij dat verschaffen aan en doen verblijven van bedoelde gedeserteerde militair willens en wetens heeft gehandeld, terwijl het verder liggend doel om „N. N. te legaliseren” in voormelde zin — als opleverende verdachtes motief of oogmerk, dat hij langs de weg van de door hem gevolgde handelwijze heeft willen verwezenlijken — aan het bestaan van vorenbedoeld opzet niet in de weg staat;

Overwegende, dat verdachte voorts in hoger beroep heeft betoogd, dat hij als Quaker niet anders heeft kunnen handelen dan hij heeft gedaan, omdat een goddelijke wet en zijn geweten hem als primaire taak voorschreven in het onderwerpelijke geval hulp te verlenen aan N. N., aangezien:

- 1) N. N. er op 17 april 1967 ondervoed en fysiek slecht uitzag;
- 2) N. N. — na enige tijd ten huize van verdachte te hebben verbleven — een infantiele en psychisch gestoorde indruk maakte;
- 3) N. N. — toen verdachte diens vertrouwen begon te winnen — uitlatingen deed, waaruit verdachte meende te kunnen opmaken, dat deze gewetensbezwaren tegen het verrichten van militaire dienst had; dat hij, verdachte, tot het verlenen van die hulp niet de bemiddeling van de militaire autoriteiten heeft kunnen invoeren, omdat hij in die autoriteiten niet het minste vertrouwen stelt; dat hij zijn voorschreven verplichting tot het verlenen van hulp hoger stelt dan enige daarmede in conflict komende door de Nederlandse wet op hem gelegde verplichting.

ting; dat hij daarom heeft gehandeld als hij heeft gedaan, waarbij hij ervan is uitgegaan, dat hij aan N. N. — die als een in gestichten opgevoed kind en tegen zijn zin in militaire dienst gekomen dienstplichtige een afkeer van gezag en van autoriteiten had — geen opdrachten of aanwijzingen behoorde te geven, doch deze slechts na het winnen van diens vertrouwen op grond van een door hem juist geachte paedagogische benadering zou dienen te overreden tot het aanvaarden van de door hem juist geoordeelde materiële en psychiatrische hulp en eventueel tot het terugkeren naar zijn onderdeel, omdat N. N. bij een door hem of anderen ingenomen autoritaire houding zou zijn weggelopen (zoals in diens verleden reeds herhaaldelijk was voorgekomen) en dit tot een verderfelijk zwerversbestaan zou hebben geleid;

Overwegende, dat dit betoog — dat geheel berust op de daaraan door verdachte ten grondslag gelegde praemisse, dat in de militaire autoriteiten geen vertrouwen is te stellen, ten aanzien van de door hem aan N. N. te verlenen hulp — verdachte niet kan baten, omdat voormeld uitgangspunt niet kan worden aanvaard;

Overwegende, dat toch die autoriteiten de tot de krijgsmacht behorende militairen een goede materiële en kundige medische en psychiatrische verzorging plegen te geven of die militairen, wanneer de militaire dienst voor hen in fysiek of psychisch opzicht alsnog een te zware taak zou blijken te zijn, voor afkeuring in aanmerking plegen te brengen en evenzeer aan militairen, die erin blijven volharden, dat zij gewetensbezwaren tegen het verrichten van militaire dienst hebben, de op die grond tot vrijstelling van militaire dienst leidende weg plegen niet te onthouden; dat niet valt in te zien, waarom die autoriteiten ten aanzien van N. N. op voormelde punten anders zouden hebben gehandeld; dat het uiteraard wel eens kan voorkomen, dat psychische moeilijkheden van een bepaalde militair niet terstond of niet tijdig worden onderkend, doch dat verdachte — zo hij vreesde, dat een dergelijke situatie zich met betrekking tot N. N. had voorgedaan of zou voordoen — zich dienaangaande tot de bevoegde instantie had kunnen wenden en aldaar de door hem nuttig en nodig geoordeelde stappen had kunnen ondernemen onder het geven van de vereiste toelichting van zaken, hetgeen stellig zoude hebben geleid tot een daardoor nodig geoordeeld onderzoek en het treffen aan de hand van de resultaten van een dergelijk onderzoek van de meest geëigende maatregelen;

Overwegende, dat dan ook verdachte, nu hij in de gelegenheid is geweest de door hem gevoelde plicht tot het verlenen van hulp aan N. N. na te komen door zijn toevlucht te nemen tot het daartoe meest voor de hand liggende geoorloofde middel van het inroepen van de hulp der militaire autoriteiten, zonder dat hij alsdan zijn rechtsplicht om niet over te gaan tot opzettelijk desertie van N. N. te bevorderen had behoeven te schenden, niet gezegd kan worden te hebben verkeerd in een

situatie, waarin hij redelijkerwijze geen weerstand behoefde te bieden aan een drang tot het bezigen van het — met schending van laatstbedoelde rechtsplicht gepaard gaande — middel van het geheel volgens eigen inzicht aan N. N. hulp bieden en daarbij handelen zoals hierboven bewezen is geoordeeld;

dat, nu verdachte niet gezegd kan worden te hebben verkeerd in een situatie, als in de vorige alinea aangegeven, onbesproken kan blijven de vraag of het daarbedoelde door hem naar eigen inzicht aan N. N. hulp bieden, hetgeen erop is uitgelopen dat N. N. ten nadele van verdachte diefstal heeft gepleegd en wederom de vlucht heeft genomen en vervolgens op de prompte aangifte van verdachte door burgerlijke en militaire ambtenaren is aangehouden, op zich zelf wel als een redelijk middel tot het door verdachte nagestreefde doel was te beschouwen;

Overwegende, dat het als bewezen aangenomene volgens de wet strafbaar is, immers na te melden misdrijf oplevert;

Overwegende, dat verdachte deswege strafbaar is, nu niet is gebleken van enige omstandigheid, die zijn strafbaarheid zou uitsluiten;

Overwegende, dat na te melden straf in overeenstemming is met de ernst van het bewezenverklaarde, met de omstandigheden waaronder dit is gepleegd en met de persoon van verdachte, gelijk een en ander ter terechtzitting is gebleken;

Verklaart bewezen hetgeen hierboven als bewezen is aangenomen;

Verklaart, dat dit bewezene oplevert:

„In tijd van vrede opzettelijk desertie van een krijgsman, in dienst van het Rijk, bevorderen op enige in artikel 48 van het Wetboek van Strafrecht vermelde wijze”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 203 van het Wetboek van Strafrecht;

Verklaart verdachte deswege strafbaar;

Gezien alsnog de artikelen 14a en 14b van het Wetboek van Strafrecht;

Veroordeelt de verdachte X. voornoemd tot een gevangenisstraf voor de tijd van *vier weken*;

Beveelt, dat deze straf niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten, op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van na te noemen proeftijd aan een strafbaar feit mocht hebben schuldig gemaakt, dan wel gedurende die proeftijd zich op andere wijze mocht hebben misdragen;

Bepaalt die proeftijd op drie jaren;

Verklaart van het primair tenlastegelegde niet bewezen hetgeen hierboven niet als bewezen is aangenomen en spreekt de verdachte daarvan vrij.

Hoge Raad der Nederlanden

Arrest van 19 november 1968

President: Mr. Feber; *Raadsheren:* Mrs. Eyssen, De Meijere, Moons en Ras.

(Zie het vonnis en het arrest hiervóór).

DE HOGE RAAD DER NEDERLANDEN,

Op het beroep van X., geboren op 18 augustus 1923, van beroep docent en lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, wonende te A., rekwirant van cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te Amsterdam van 20 mei 1968, waarbij in hoger beroep, met vernietiging van een vonnis van de Arrondissementsrechtbank te Alkmaar van 19 december 1967, rekwirant wegens „in tijd van vrede opzettelijk desertie „van een krijgsman, in dienst van het Rijk, bevorderen op enige in artikel 48 van het Wetboek van Strafrecht vermelde wijze”, onder aanhaling voorts van de artikelen 14a, 14b, 203 van het Wetboek van Strafrecht, is veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de tijd van vier weken, met bevel dat deze straf niet zal worden tenuitvoergelegd, tenzij het Hof later anders mocht gelasten, op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd, bepaald op drie jaren, aan een strafbaar feit mocht hebben schuldig gemaakt, dan wel gedurende die proeftijd zich op andere wijze mocht hebben misdragen;

Gehoord het verslag van de Raadsheer Moons;

Gezien het gerechtelijk schrijven namens de Procureur-Generaal aan de rekwirant uitgereikt ter kennisgeving van de dag voor de behandeling van deze zaak bepaald;

Gelet op het middel van cassatie, namens de rekwirant voorgesteld bij schriftuur, luidende:

„Schending van het recht, met name en in het bijzonder schending „en/of verkeerde toepassing van de navolgende wetsartikelen: 1, 40, „47, 48, 55, 189, 203 Wetboek van Strafrecht, 258, 338, 339, 340, „341, 342, 344, 348, 350, 351, 352, 358, 359, 415, 422 en 423 Wetboek van Strafvordering, doordien het Gerechtshof in het arrest, waar „tegen beroep: als bewezen heeft aangenomen dat appelllant opzet had „op het bevorderen van desertie, zulks echter ten onrechte daar immers:

„1. geen der in het arrest aangevoerde feiten en omstandigheden de „ze bewezen verklaring kunnen dragen,

„2. het Hof heeft nagelaten de gehele reeks van feitelijke stellingen met betrekking tot de werkwijze van militaire autoriteiten en de „te verwachten stappen (p. 5 van het arrest) nader te motiveren, terwijl „bovendien uit het arrest niet kan blijken waaruit deze stellingen voort „komen, onder welk(e) bewijsmiddel(en) zij zouden moeten worden

„gerekend en of hier wel van een bewijsmiddel kan worden gesproken”;

Gehoord de waarnemend Advocaat-Generaal Kist namens de Procureur-Generaal in zijn conclusie strekkende tot verwerping van het ingestelde beroep;

Overwegende, dat bij het bestreden arrest ten laste van rekwirant is bewezen verklaard: dat hij

„te A. in het tijdvak tussen 17 april 1967 en 22 mei 1967, in tijd van „vrede, opzettelijk desertie van een krijgsman in dienst van het Rijk, „genaamd N. N., geboren 11 mei 1947 te 's-Hertogenbosch, dienst- „plichtig militair bij de Koninklijke Landmacht en ingedeeld bij het „eerste Depot Infanterie, gelegerd Koning Willem I-kazerne te 's-Her- „togenbosch, door het op plaats en tijd voornoemd opzettelijk behulp- „zaam zijn bij het plegen van het misdrijf van desertie en opzettelijk ge- „legenheid en middelen te verschaffen tot het plegen van dat misdrijf, „heeft bevorderd, door met dat opzet op plaats en tijd voornoemd, ge- „noemde N. N., die naar hij, verdachte, wist van zijn legeronderdeel „was gedeserteerd, in zijn woning aan de . . . laan 2 te A. huisvesting „en levensonderhoud te verschaffen en hem aldaar te doen verblijven”;

Overwegende, dat het Hof deze bewezenverklaring heeft doen steunen op de navolgende bewijsmiddelen:

1. de verklaring van rekwirant ter terechtzitting in hoger beroep, zakelijk weergegeven inhoudende:

„Op 17 april 1967 vernam ik van mijn echtgenote, dat zij in Amster- „dam in contact was gekomen met zekere N. N., die dienstplichtig mili- „tair bij de Koninklijke Landmacht was en die zich aan desertie had „schuldig gemaakt. Mijn echtgenote verzocht mij toen deze N. N., die „zich naar haar zeggen in de zogenaamde provokelder aan de Korte „Prinsengracht te Amsterdam zou bevinden, huisvesting in mijn woning „te verschaffen. In de namiddag van die dag heb ik mij begeven naar „die kelder, alwaar een persoon bij mij kwam, die zich als N. N. be- „kend maakte en van wie ik nadien heb gehoord, dat hij N. N. was ge- „heten en dat hij op 11 mei 1947 te 's-Hertogenbosch was geboren. Ik „heb toen die N. N. aldaar laten plaatsnemen in mijn auto en ik heb „hem vervolgens in mijn auto gebracht naar mijn woning aan de „. . . laan 2 te A. Onderweg vertelde N. N. mij, dat hij was ingedeeld „bij een in een kazerne te 's-Hertogenbosch gelegerd militair onderdeel, „dat hij van dat onderdeel was gedeserteerd en dat hij zich aldus aan „desertie had schuldig gemaakt en nog maakte. Vanaf 17 april 1967 „tot 22 mei 1967 heb ik willens en wetens aan genoemde N. N. — hoe- „wel het mij toen bekend was, dat N. N. als dienstplichtig militair bij „de Koninklijke Landmacht van zijn onderdeel was gedeserteerd en nog „steeds desertie pleegde — in mijn voormelde woning huisvesting en „levensonderhoud verschaft en hem aldaar doen verblijven”;

2. Een ambtsedig proces-verbaal nr. S 29/1967, opgemaakt door

Guillaume Gerardus Josef Peters, Officier der Rijkspolitie 1e klasse en Reinier Scherer, bijzonder ambtenaar van Rijkspolitie in de rang van Rijksrechercheur, beiden ingedeeld bij de dienst van het Parket van de Procureur-Generaal, fungerend Directeur van Politie te Amsterdam, voor zover inhoudende als verklaring van N. N. op 13 juni 1967 afgelegd aan tweede verbalisant, zakelijk weergegeven:

„dat hij is geboren te 's-Hertogenbosch op 11 mei 1947; dat hij is „dienstplichtig militair en is ingedeeld bij een compagnie van het eerste „Depot Infanterie, gelegerd in de Koning Willem I-kazerne te 's-Hertogenbosch; dat hij zich op 17 april 1967 te omstreeks 17 uur bevond „in de provokelder te Amsterdam, alwaar hij toen is opgehaald door „een persoon, van wie hij begreep, dat het de heer X. moest zijn en die „hij nadien als zodanig heeft leren kennen; dat hij bij X. in de auto is „gestapt en daarin met X. naar diens woning te A. is gereden; dat tijdens „de rit van Amsterdam naar A. tussen hem en X. ter sprake is geko- „men, dat hij als militair van zijn onderdeel was gedeserteerd; dat hij „van 17 april 1967 tot 22 mei 1967 onderdak heeft verkregen in het „huis van X. aan de . . . laan 2 te A.”;

3. Een authentiek afschrift van het vonnis van de Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch d.d. 10 augustus 1967, voor zover inhoudende:

„dat N. N., geboren te 's-Hertogenbosch, 11 mei 1947, dienstplich- „tig soldaat, 1e Depot Infanterie te 's-Hertogenbosch, terzake van „de- „sertie, *gepleegd in tijd van vrede*”, gepleegd in het tijdvak van 6 „maart 1967 tot 30 mei 1967, tot straf is veroordeeld”;

Overwegende, dat na de bewezenverklaring in het bestreden arrest is overwogen:

„dat verdachte in hoger beroep weliswaar heeft ontkend opzettelijk „de desertie van N. N. te hebben bevorderd door aan N. N. — hoezeer „hij van deze wist, dat deze van zijn militaire onderdeel was gedese- „teerd en deswege aan desertie schuldig was — in zijn woning huis- „vesting en levensonderhoud te verschaffen en hem aldaar te doen ver- „blijven, daartoe aanvoerende, dat hij, verdachte, langs de weg van de „door hem gevolgde handelwijze juist beoogde „N. N. te legaliseren”, „d.w.z. ontslag uit of vrijstelling van militaire dienst voor N. N. te ver- „krijgen op grond van wettelijke bepalingen (welk doeleinde hij in de „eerste plaats nastreefde), dan wel (zo nodig) N. N. te overreden zich „bij zijn onderdeel terug te melden, nadat hij, verdachte, door een — „tijd vergende — pedagogische benadering het daartoe vereiste ver- „trouwen van N. N. zou hebben gewonnen, doch deze gronden de voor- „melde ontkenenis niet kunnen dragen; dat immers het opzet op het „bevorderen van desertie van de in dienst van het Rijk zijnde militair „voortvloeit uit de omstandigheden: a) dat verdachte wist, dat N. N. „een dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht was, van zijn

„onderdeel was gedeserteerd en deswege toen aan desertie schuldig
 „was; b) dat het verschaffen van huisvesting en levensonderhoud aan
 „N. N. ten huize van verdachte en het deze aldaar doen verblijven ge-
 „schikt waren om N. N. in staat te stellen de desertie, waaraan hij
 „reeds schuldig was, te continueren, en c) dat verdachte bij dat ver-
 „schaffen aan en doen verblijven van bedoelde gedeserteerde militair
 „willens en wetens heeft gehandeld, terwijl het verder liggend doel om
 „„N. N. te legaliseren” in voormelde zin — als opleverende verdachtes
 „motief of oogmerk, dat hij langs de weg van de door hem gevolgde
 „handelwijze heeft willen verwezenlijken — aan het bestaan van voren-
 „bedoeld opzet niet in de weg staat”;

Overwegende, dat voorts in het bestreden arrest nog is overwogen:
 „dat verdachte voorts in hoger beroep heeft betoogd, dat hij als
 „Quaker niet anders heeft kunnen handelen dan hij heeft gedaan, om-
 „dat een goddelijke wet en zijn geweten hem als primaire taak voor-
 „schreven in het onderwerpelijke geval hulp te verlenen aan N.N., aan-
 „gezien:

- „1) N. N. er op 17 april 1967 ondervoed en fysiek slecht uitzag;
- „2) N. N. — na enige tijd ten huize van verdachte te hebben ver-
 „bleven — een infantiele en psychisch gestoorde indruk maakte;
- „3) N. N. — toen verdachte diens vertrouwen begon te winnen —
 „uitlatingen deed, waaruit verdachte meende te kunnen opmaken, dat
 „deze gewetensbezwaren tegen het verrichten van militaire dienst had;
 „dat hij, verdachte, tot het verlenen van die hulp niet de bemiddeling
 „van de militaire autoriteiten heeft kunnen inroepen, omdat hij in die
 „autoriteiten niet het minste vertrouwen stelt; dat hij zijn voorschreven
 „verplichting tot het verlenen van hulp hoger stelt dan enig daarmede
 „in conflict komende door de Nederlandse wet op hem gelegde ver-
 „plichting; dat hij daarom heeft gehandeld als hij heeft gedaan, waarbij
 „hij ervan is uitgegaan, dat hij aan N. N. — die als een in gestichten
 „opgevoed kind en tegen zijn zin in militaire dienst gekomen dienst-
 „plichtige een afkeer van gezag en van autoriteiten had — geen op-
 „drachten of aanwijzingen behoorde te geven, doch deze slechts na het
 „winnen van diens vertrouwen op grond van een door hem juist geachte
 „paedagogische benadering zou dienen te overreden tot het aanvaarden
 „van de door hem juist geoordeelde materiële en psychiatrische hulp en
 „eventueel tot het terugkeren naar zijn onderdeel, omdat N. N. bij een
 „door hem of anderen ingenomen autoritaire houding zou zijn wegge-
 „lopen (zoals in diens verleden reeds herhaaldelijk was voorgekomen)
 „en dit tot een verderfelijk zwerversbestaan zou hebben geleid;
 „dat dit betoog — dat geheel berust op de daaraan door verdachte
 „ten grondslag gelegde praemisse, dat in de militaire autoriteiten geen
 „vertrouwen is te stellen, ten aanzien van de door hen aan N. N. te
 „verlenen hulp — verdachte niet kan baten, omdat voormeld uitgangs-

„punt niet kan worden aanvaard; dat toch die autoriteiten de tot de „krijgsmacht behorende militairen een goede materiële en kundige medische en psychiatrische verzorging plegen te geven of die militairen, „wanneer de militaire dienst voor hen in fysiek of psychisch opzicht „alsnog een te zware taak zou blijken te zijn, voor afkeuring in aanmerking plegen te brengen en evenzeer aan militairen, die erin blijven volharden, dat zij gewetensbezwaren tegen het verrichten van militaire „dienst hebben, de op die grond tot vrijstelling van militaire dienst leidende weg plegen niet te onthouden; dat niet valt in te zien, waarom „die autoriteiten ten aanzien van N. N. op voormelde punten anders „zouden hebben gehandeld; dat het uiteraard wel eens kan voorkomen, „dat psychische moeilijkheden van een bepaalde militair niet terstond „of niet tijdig worden onderkend, doch dat verdachte — zo hij vreesde, „dat een dergelijke situatie zich met betrekking tot N. N. had voorgedaan of zou voordoen — zich dienaangaande tot de bevoegde instantie had kunnen wenden en aldaar de door hem nuttig en nodig geoordeelde stappen had kunnen ondernemen onder het geven van de vereiste toelichting van zaken, hetgeen stellig zoude hebben geleid tot „een daardoor nodig geoordeeld onderzoek en het treffen aan de hand „van de resultaten van een dergelijk onderzoek van de meest geëigende „maatregelen;

„dat dan ook verdachte, nu hij in de gelegenheid is geweest de door „hem gevoelde plicht tot het verlenen van hulp aan N. N. na te komen „door zijn toevlucht te nemen tot het daartoe meest voor de hand liggende geoorloofde middel van het invoeren van de hulp der militaire „autoriteiten, zonder dat hij alsdan zijn rechtsplicht om niet over te „gaan tot opzettelijk desertie van N. N. te bevorderen had behoeven „te schenden, niet gezegd kan worden te hebben verkeerd in een situatie, waarin hij redelijkerwijze geen weerstand behoefde te bieden „aan een drang tot het bezigen van het — met schending van laatstbedoelde rechtsplicht gepaard gaand — middel van het geheel volgens „eigen inzicht aan N. N. hulp bieden en daarbij handelen zoals hierboven bewezen is geoordeeld;

„dat, nu verdachte niet gezegd kan worden te hebben verkeerd in „een situatie, als in de vorige alinea aangegeven, onbesproken kan blijven de vraag of het daarbedoelde door hem naar eigen inzicht aan „N. N. hulp bieden — hetgeen erop is uitgelopen dat N. N. ten nadele van verdachte diefstal heeft gepleegd en wederom de vlucht heeft „genomen en vervolgens op de prompte aangifte van verdachte door „burgerlijke en militaire ambtenaren is aangehouden — op zich zelf „wel als een redelijk middel tot het door verdachte nagestreefde doel „was te beschouwen;

Overwegende ten aanzien van het middel in zijn onderdeel 1:

dat in het bestreden arrest als redengevende feiten en omstandighe-

den, waarop 's Hofs beslissing dat rekwirant het te zijnen laste bewezenverklaring heeft begaan steunt, zijn aangewezen de feiten en omstandigheden vervat in de hiervoren vermelde bewijsmiddelen; dat tot die bewijsmiddelen behoort de verklaring van rekwirant ter terechtzitting in hoger beroep onder meer, zakelijk weergegeven, inhoudende:

„Vanaf 17 april 1967 tot 22 mei 1967 heb ik willens en wetens aan „genoemde N. N. — hoewel het mij toen bekend was, dat N. N. als „dienstplichtig militair bij de Koninklijke Landmacht van zijn onderdeel was gedeserteerd en nog steeds desertie pleegde — in mijn voor„melde woning huisvesting en levensonderhoud verschaft en hem al„daar doen verblijven”;

dat die verklaring door het Hof kennelijk aldus is verstaan — en kon worden verstaan — dat daarin met de woorden „willens en wetens” tot uitdrukking werd gebracht, dat rekwirant wist, dat hij door het verschaffen van huisvesting en levensonderhoud aan N. N. te zijnen huize en het deze aldaar doen verblijven deze gedeserteerde militair in staat stelde de desertie te continueren, en zulks ook wilde; dat het Hof op grond van de omstandigheid, dat rekwirant in evengemelde zin „willens en wetens” heeft gehandeld, tot de gevolgtrekking is kunnen komen dat rekwirants opzet was gericht op het bevorderen van desertie, terwijl de vraag of het Hof terecht tot die gevolgtrekking is gekomen in cassatie niet kan worden onderzocht, zodat het middel in zijn onderdeel 1 faalt;

Overwegende ten aanzien van het middel in zijn onderdeel 2:

dat de in dit onderdeel van het middel bedoelde feitelijke stellingen niet behoren tot de gronden waarop het Hof de bewezenverklaring heeft doen berusten, doch tot die waarop het Hof, in het kader van de motivering van de verwerping van het in 's Hofs hiervoren aangehaalde overweging weergegeven verweer als bedoeld in artikel 358, derde lid, van het Wetboek van Strafvordering, de afwijzing van de aan dat verweer ten grondslag liggende stelling, dat in de militaire autoriteiten geen vertrouwen is te stellen ten aanzien van de door hen aan N. N. te verlenen hulp, heeft doen steunen; dat mitsdien niet valt in te zien, hoe het in dit onderdeel van het middel aangevoerde tot de gevolgtrekking zou kunnen leiden, dat het Hof ten onrechte als bewezen heeft aangenomen dat rekwirants opzet op het bevorderen van desertie was gericht dan wel dat 's Hofs arrest, voor wat de bewezenverklaring betreft, niet naar behoren met redenen is omkleed, zodat dit onderdeel van het middel voor zover strekkende ten betoge dat het een of het andere het geval zou zijn, faalt; dat voorts dit onderdeel van het middel, voor zover dit verlangt dat het Hof een aantal feitelijke stellingen, waarmede het de verwerping van een door rekwirant gevoerd verweer motiveerde, nog nader had moeten motiveren, neerkomt op een eis van motivering van motivering, waarvoor in de wet geen steun is te vinden; dat hetgeen verder in dit onderdeel van het middel naar voren wordt gebracht hier-

op afstuit, dat de wettelijke voorschriften omtrent het bewijs slechts met betrekking tot de vraag, of het tenlastegelegde bewezen is te achten, zijn gegeven en geen wettelijk voorschrift het Hof gebod in zijn arrest te doen blijken, waaraan de aan de verwerping van rekwirants verweer ten grondslag gelegde feitelijke stellingen zijn ontleend, terwijl het Hof deze, voor zover zij niet geacht kunnen worden van algemene bekendheid te zijn, heeft kunnen afleiden uit zijn kennis omtrent in het dagelijks leven voorkomende gebeurtenissen;

Verwerpt het beroep.

NASCHRIFT

Drie achtereenvolgende rechterlijke instanties hebben, zonder daaraan enige overweging te hechten, de Officier van Justitie gevolgd in zijn mening dat verdachte „in tijd van vrede” een (in tijd van vrede gepleegde) desertie heeft bevorderd. Toch zal de Officier van Justitie een keuze gemaakt moeten hebben tussen artikel 203 W.Sr. (het in tijd van vrede bevorderen of uitlokken van desertie) en artikel 104 (2) W.Sr. (het in tijd van oorlog bevorderen of uitlokken van desertie). Niet beslissend voor deze keuze is dat in casu de desertie „in tijd van vrede” gepleegd werd, omdat het probleem inzake „tijd van vrede” of „tijd van „oorlog” voor het plegen van desertie door een militair heel anders ligt dan voor het door een burger uitlokken of bevorderen van desertie. De bijzondere bepaling van artikel 71a W.M.Sr. geldt voor de militair die desertie pleegt; het uitlokken of bevorderen ervan wordt beheerst door artikel 87 W.Sr., welk laatste artikel „tijd van oorlog” aanwezig acht onder meer wanneer sprake is van oorlogsgevaar.

Nu is het K.B. van 10 april 1939, houdende de bekendmaking dat oorlogsgevaar aanwezig is, nimmer ingetrokken zodat formeel, volgens artikel 87 voormeld, de uitlokking nog steeds geacht kan worden in tijd van oorlog te zijn gepleegd. Anders is het voor het plegen van desertie, waarvoor volgens artikel 71a W.M.Sr. alleen dan tijd van oorlog geldt als hetzij feitelijke oorlogsomstandigheden aanwezig zijn, hetzij de Kroon bij bijzondere proclamatie een oorlog dreigende acht. Nu een dergelijke proclamatie niet is uitgegeven en er ook geen feitelijke oorlogsomstandigheden gelden, moest de desertie als „in tijd van vrede gepleegd” worden gekwalificeerd.

W. H. V.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK**Centrale Raad van Beroep**

16 maart 1967

(P.L. 1966/6)

Voorzitter: Mr. H. Fortuin (fgd.); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vleesch Dubois.

(Pensioenwet voor de landmacht 1922, art. 55).

Aan klager, die van april 1945 tot en met mei 1948 in militaire dienst was geweest, was ingaande 1 oktober 1958 een invaliditeitspensioen toegekend, doch geen dienstitijds pensioen, omdat hij bij zijn ontslag uit de militaire dienst geen werkelijke dienst van tenminste 5 jaren kon aanwijzen. Nadien bleek dit laatste onjuist te zijn, aangezien klager ook een burgerlijke dienstitijd had doorlopen welke ingevolge art. 9 onder 5° der wet als werkelijke dienst in de zin der onderhavige pensioenwet kon worden aangemerkt.

Bij K.B. van 20 sept. 1965 werden de vroegere beslissingen ambtshalve herzien en werd aan klager een dienstitijds pensioen en als aanvulling daarop een deel van het invaliditeitspensioen toegekend. Bij K.B. van 7 januari 1966 werd deze beslissing gehandhaafd.

Klager was van mening, dat de herziening niet binnen redelijke termijn had plaats gevonden en dat er dus in strijd met het algemeen rechtsbeginsel der rechtszekerheid was gehandeld.

De Raad is het hiermede niet eens, overwegende dat art. 55 der wet geen tijdslimiet kent en dat niet is gebleken dat de Kroon bij afweging van de in aanmerking komende belangen in redelijkheid niet tot de genomen beslissing had kunnen geraken.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake *H.*, wonende te *X.*, klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen met *J. A. Bouquet*, wonende te 's-Gravenhage, als zijn raadsman, tegen de *Minister van Defensie*, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden *G. L. Koops*, referendaris bij het Ministerie van Defensie en wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 20 september 1965, met gebruikmaking van de bevoegdheid, welke de Kroon zich bij artikel 55 der Pensioenwet voor de landmacht 1922 heeft voorbehouden, de met betrekking tot de pensioenaanspraken van klager bij de Koninklijke

besluiten van 1 mei 1959, 2 oktober 1959, 10 december 1960, 21 december 1961, 8 januari 1963, en 18 maart 1964 genomen beslissingen ambtshalve zijn herzien en wel in dier voege:

dat aan belanghebbende alsnog met ingang van 1 oktober 1958 een diensttijdspensioen is verleend van f 848,— per jaar, terwijl het aan klager toegekende invaliditeitspensioen met ingang van 1 oktober 1958 en met ingang van 1 oktober 1963 nader werd vastgesteld op f 306,—, onderscheidenlijk f 883,— per jaar; waarbij werd overwogen:

dat aan de gewezen buitengewoon dienstplichtige H., bij Koninklijk besluit van 1 mei 1959, te rekenen van 1 oktober 1958 voorlopig voor één jaar een invaliditeitspensioen werd toegekend, berekend naar een pensioensgrondslag van f 5.767,— en een invaliditeitspercentage van 20, zulks onder meer met toepassing van artikel 2, eerste lid onder 2° sub a, van opgemelde pensioenwet; dat bij de regeling van vorenbedoeld pensioen onder meer werd overwogen, dat belanghebbende, aangezien bij zijn ontslag uit de militaire dienst geen werkelijke dienst van ten minste vijf jaren kon aanwijzen, geen recht op diensttijdspensioen kon doen gelden; dat vervolgens bij de Koninklijke besluiten van 2 oktober 1959, 10 december 1960, 21 december 1961, en 8 januari 1963 aan belanghebbende telkenmale opnieuw voorlopig voor één jaar en bij het Koninklijk besluit van 18 maart 1964 een levenslang invaliditeitspensioen werd toegekend; dat het pensioen van belanghebbende werd verhoogd, over het tijdvak van 1 oktober 1958 tot en met 31 maart 1960 met een bijslag en te rekenen van 1 april 1960 met een algemene toeslag; dat ingevolge het bepaalde bij artikel 9, onder 5°, van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 de tijd, die bij de regeling van burgerlijke pensioenen in de zin van de Pensioenwet 1922 (Stb. 240) voor vergelding met pensioen in aanmerking komt en niet valt onder artikel 9-1° van eerstgenoemde pensioenwet, als werkelijke dienst in de zin der Pensioenwet voor de landmacht 1922 in aanmerking komt; dat gebleken is, dat belanghebbende van 16 november 1941 tot en met 16 april 1945 en van 1 april 1948 tot en met 30 september 1958 in burgerlijke overheidsdienst werkzaam is geweest; dat voorts is gebleken, dat die burgerlijke diensttijd krachtens de Pensioenwet 1922 geldig is voor pensioen; dat deze diensttijd voldoet aan de voorwaarde in artikel 9, onder 5°, der Pensioenwet voor de landmacht 1922 gesteld om te worden aangemerkt als werkelijke dienst in de zin van deze pensioenwet; dat belanghebbende, die als militair van 17 april 1945 tot en met 31 maart 1948 in werkelijke dienst was, mede rekening houdende met evengenoemde burgerlijke diensttijd, bij zijn ontslag uit de militaire dienst op 1 oktober 1958 een voor vergelding met militair pensioen in aanmerking komende diensttijd kan aanwijzen van 17 jaren; dat mitsdien voor belanghebbende te rekenen van 1 oktober 1958 recht bestaat op een levenslang diensttijdspensioen, als bedoeld in artikel 2, eerste lid onder 2°, der Pensioenwet voor de landmacht 1922; dat de grondslag, waarnaar even-

bedoeld pensioen dient te worden berekend, gelet op het tweede lid van artikel 13 van meergenoemde pensioenwet op het wettelijk minimum van f2.850,— dient te worden gesteld, zodat belanghebbende bij een pensioengeldige diensttijd van 17 jaren recht kan doen gelden op een levenslang diensttijdspensioen van f 848,— per jaar; dat krachtens artikel 16, derde lid, van meergenoemde pensioenwet, indien naast een invaliditeitspensioen recht bestaat op een diensttijdspensioen, het bedrag van het invaliditeitspensioen wordt verminderd met het diensttijdspensioen, met dien verstande, dat indien het diensttijdspensioen gelijk is aan of meer bedraagt dan dit invaliditeitspensioen, toekenning van dit laatste achterwege blijft; dat, gelet op het vorenoverwogene, er aanleiding bestaat de eerdergenoemde met betrekking tot de pensioenaanspraken van belanghebbende genomen beslissingen ambtshalve te herzien;

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 7 januari 1966 afwijzend werd beslist op klagers verzoek om herziening van de met betrekking tot zijn pensioenaanspraken bij het Koninklijk besluit van 20 september 1965 genomen beslissing; waarbij werd overwogen:

dat aan adressant bij de Koninklijke besluiten van 1 mei 1959, 2 oktober 1959, 10 december 1960, 21 december 1961, en 8 januari 1963 respectievelijk te rekenen van 1 oktober 1958, 1 oktober 1959, 1 oktober 1960, 1 oktober 1961 en 1 oktober 1962 telkenmale voorlopig voor een jaar en bij het Koninklijk besluit van 18 maart 1964 te rekenen van 1 oktober 1963 levenslang invaliditeitspensioen werd toegekend; dat, met toepassing van artikel 55, eerste lid, der Pensioenwet voor de landmacht 1922, deze met betrekking tot de pensioenaanspraken van adressant genomen beslissingen bij het Koninklijk besluit van 20 september 1965 op de daarin aangegeven gronden ambtshalve werden herzien in die zin, dat aan adressant te rekenen van 1 oktober 1958 alsnog een levenslang diensttijdspensioen werd verleend en het hem verleende invaliditeitspensioen nader werd vastgesteld, dat adressant zich blijkens zijn rekest met deze ambtshalve herziening niet kan verenigen, daarbij aanvoerende, dat de ambtshalve herziening niet is geschied binnen een redelijke termijn; en te dien aanzien dat bij artikel 55, eerste lid, der Pensioenwet voor de landmacht 1922 aan de Kroon het recht is voorbehouden een door de Kroon inzake pensioen genomen beslissing ambtshalve te herzien; dat genoemde pensioenwet geen bepaling bevat, welke ambtshalve herziening aan enige termijn bindt; dat de Kroon in hetgeen adressant in zijn rekest aanvoert geen aanleiding vindt de bij het Koninklijk besluit van 20 september 1965 met betrekking tot zijn pensioenaanspraken genomen beslissing te herzien;

Overwegende dat klager tegen de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 7 januari 1966 bij deze Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift op de daarin aangevoerde gronden de Raad heeft verzocht de Koninklijke besluiten van 20 september 1963 en van 7 januari 1966 te

vernietigen en hem wederom in het genot te stellen van het invaliditeitspensioen zoals hem dit bij Koninklijke besluit van 18 maart 1964 levenslang werd verleend;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorie op de daarin aangegeven gronden heeft geconcludeerd tot bevestiging van de pensioenbeslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 7 januari 1966;

IN RECHTE:

Overwegende dat de Raad op grond van de inhoud der gedingstukken en het verhandelde ter openbare terechtzitting als vaststaande aanneemt:

dat klager, geboren 16 november 1923, van 16 november 1941 tot 16 april 1945 in burgerlijke overheidsdienst is werkzaam geweest; dat hij van 17 april 1945 tot en met 19 augustus 1945 bij de Binnenlandse Strijdkrachten en in aansluiting aan laatstgenoemde datum als oorlogsvrijwilliger heeft gediend; dat dit laatste dienstverband heeft geduurd tot en met 31 mei 1948; dat klager daarna wederom in burgerlijke overheidsdienst is getreden en ook thans nog daarin werkzaam is; dat aan klager terzake van gebreken, verband houdende met de uitoefening van de door hem vervulde militaire dienst, bij Koninklijk besluit van 1 mei 1959 met ingang van 1 oktober 1958 voorlopig voor de tijd van een jaar een invaliditeitspensioen ingevolge de bepalingen van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 — verder te noemen de Wet — is toegekend naar een invaliditeitspercentage van 20 en een pensioensgrondslag van *f* 5.767,—; dat bij evengenoemd Koninklijk besluit uitdrukkelijk is overwogen, dat voor klager, aangezien hij bij zijn ontslag uit de militaire dienst — 1 oktober 1958 — geen werkelijke diensttijd van vijf jaren kon aanwijzen, geen recht bestond op een diensttijdspensioen; dat klager de beslissing, vervat in dat Koninklijk besluit, niet heeft aangevallen en evenmin de Koninklijke besluiten, waarbij hem ingaande 1 oktober 1959, 1 oktober 1960, 1 oktober 1961 en 1 oktober 1962 telkenmale voorlopig voor de tijd van 1 jaar invaliditeitspensioen werd toegekend; dat hem dit pensioen bij Koninklijk besluit van 18 maart 1964 levenslang is toegekend naar een invaliditeitspercentage van 30; dat eerst nadien verweerder heeft vastgesteld dat klager, die bij zijn ontslag uit de militaire dienst slechts een diensttijd had van 17 april 1945 - 1 april 1948, daarnaast een eveneens voor pensioen in aanmerking komende burgerlijke diensttijd kon aanwijzen, tezamen vormende een voor pensioen geldige diensttijd in de zin der Wet van 17 jaren; dat de Kroon daarop bij Koninklijk besluit van 20 september 1965 de reeds ten aanzien van klager genomen pensioenbeslissingen ambtshalve heeft herzien in dier voege, dat te rekenen van 1 oktober 1958 af aan hem alsnog een diensttijdspensioen werd toegekend van *f* 848,—, berekend naar een pensioengeldige diensttijd van 17 jaren en een pensioensgrondslag van *f* 2.850,— en dat het hem toegekende invaliditeitspensioen ad *f* 1.154,— nader werd vastgesteld op *f* 306,— (t.w. het invali-

diteitspensioen van f 1.154,— verminderd met het diensttijdspensioen van f 848,—); dat op klagers bezwaren tegen deze ambtshalve herziening van zijn pensioenaanspraken bij Koninklijk besluit van 7 januari 1966 afwijzend is beschikt;

Overwegende dat de door en namens klager naar voren gebrachte bezwaren in hoofdzaak hierop neerkomen, dat deze ambtshalve herziening niet heeft plaatsgevonden binnen een redelijke termijn en dat het herstellen van een fout eerst 7 jaren na het nemen der eerste omstreden beslissing in strijd is met het algemeen rechtsbeginsel der rechtszekerheid;

Overwegende dat de Raad thans moet onderzoeken wat hiervan zij;

Overwegende hieromtrent in de eerste plaats dat de bevoegdheid van de Kroon om een beslissing ambtshalve te herzien voortvloeit uit het bepaalde in artikel 55 der Wet; dat het eerste lid van dit artikel luidt als volgt:

„1. Wij behouden Ons voor een inzake pensioen door Ons genomen beslissing ambtshalve te herzien. Herziening in het nadeel van de bij die beslissing betrokkene kan echter alleen plaats hebben op grond van gebleken onjuistheid van aan die beslissing ten grondslag gelegde feiten.”;

Overwegende dat uit de bewoordingen van deze bepaling volgt dat de bevoegdheid van de Kroon om een beslissing ambtshalve te herzien niet is gebonden aan een tijdslimiet;

Overwegende voorts dat klager uitgaat van het standpunt dat de genomen herzieningsbeslissing in zijn nadeel werkt;

Overwegende dat de Raad dit punt echter in het midden kan laten en laat, nu in elk geval vaststaat en ook door en namens klager niet wordt weersproken, dat aan de oorspronkelijk genomen pensioenbeslissingen een feit ten grondslag is gelegd, hetwelk onjuist is gebleken; dat dit met name betreft de omstandigheid dat bij het nemen dier beslissingen is uitgegaan van het feit dat klager niet een werkelijke diensttijd van vijf jaren kan aanwijzen en derhalve geen recht op diensttijdspensioen kon doen gelden;

Overwegende dat tussen partijen niet in geschil is, dat klager met toepassing van het bepaalde in artikel 16 juncto artikel 2 onder 2°, der Wet op zulk een pensioen wel recht heeft en destijds ook recht kon doen gelden;

Overwegende dat de Kroon onder de gegeven omstandigheden mitsdien bevoegd was om met toepassing van artikel 55 der Wet de omstreden herzieningsbeslissing te nemen;

Overwegende tenslotte nog dat de Raad de wijze, waarop de Kroon van de in evengenoemd artikel neergelegde bevoegdheid gebruik wenst te maken, zulks als uitvloeisel van het discretionaire karakter dezer bevoegdheid in beginsel heeft te eerbiedigen; dat dit slechts anders ware, wanneer naar het oordeel van deze Raad aangenomen zou moeten worden

dat de Kroon bij afweging der in aanmerking komende belangen in redelijkheid niet tot de genomen beslissing had kunnen geraken;

Overwegende dat de Raad in de onderhavige omstandigheden geen aanleiding vindt dit laatste geval aanwezig te achten;

Overwegende dat al het vorenoverwogene leidt tot bevestiging van de aangevochten beslissing;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de beslissing, genomen bij Koninklijk besluit van 7 januari 1966.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Vliegtuigkaperij in het internationaal recht

Mr. S. L. F. DE HARTOGH, advocaat en procureur te 's-Gravenhage, schrijft d.d. 25 januari 1969:

Met belangstelling las ik het goed gedocumenteerde artikel van de heer A. KOK in de januari-aflevering van het Militair Rechtelijk Tijdschrift, met de titel „Vliegtuigkaperij in het internationaal recht”.

Ik kan het echter niet met de schrijver eens zijn, dat de door hem bedoelde feiten de misdrijven van diefstal, of kaperij opleveren.

Wat doen namelijk de daders? Zij dwingen de bestuurder(s) van het vliegtuig, van koers te veranderen en/of te landen op een vliegveld, dat niet de bestemming van de reis was.

Het doel van de daders was in geval van het El Al-vliegtuig misschien wel, het vliegtuig in handen van de Algerijnse regering te brengen, maar waarschijnlijk slechts om de inzittenden in de macht van die regering te brengen. In alle gevallen, waarin bestuurders van vliegtuigen gedwongen werden, op een Cubaans vliegveld te landen, hadden de daders geen ander doel, dan zelf naar Cuba te worden gebracht.

Het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening van het vliegtuig was bij de daders afwezig, derhalve was het geen diefstal.

Evenmin kan, naar analogie, de bepaling van art. 386 W.v.S. toepassing vinden: „De opvarende van een (Nederlandsch) schip die zich „wederrechtelijk van het schip meester maakt, wordt gestraft, enz.” De daders hebben zich immers niet van het vliegtuig meester gemaakt.

M.i. zijn slechts toepasselijk:

Analogie: art.395 W.v.S. „De opvarende van een Nederlandsch „schip of zeevisschersvaartuig die aan boord den schipper aanrandt, „zich met geweld of bedreiging met geweld tegen hem verzet of hem op- „zettelijk van zijn vrijheid van handelen berooft, wordt als schuldig aan „insubordinatie, enz.” en/of:

Art. 284 W.v.S. „Met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden „of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden wordt gestraft: hij die „een ander door geweld of enige andere feitelijkheid of door bedreiging „met geweld of enige andere feitelijkheid, gericht hetzij tegen dien ander, „hetzij tegen derden, wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of „te dulden.”

Het wil mij voorkomen, dat het enige middel om aan bedoelde praktijken een einde te maken zou zijn een internationaal verdrag, waarbij ieder land zich verplicht, passagiers, of bemanningsleden van een vliegtuig, die door geweld, of bedreiging met geweld, de bestuurder(s) van het vliegtuig hebben gedwongen, in dat land te landen, over te leveren als arrestanten aan de gezagvoerder van het vliegtuig, ten einde de daders in

het land, waartoe het vliegtuig behoort, te doen berechten. In onze wet zouden dan straffen, bepaald bij de artikelen 395 en 284 W.v.S. dienen te worden verhoogd.

Antwoord van de Heer A. KOK.

Met interesse nam ik kennis van de door Mr. S. L. F. DE HARTOGH opgeworpen vraag „vliegtuigkaperij, of diefstal”. Zijn betoog om ingeval van „hijacking” van Amerikaanse toestellen om Cuba te kunnen bereiken niet van diefstal te spreken, doch analoog de artt. 395 en/of 284 W.v.S. toe te passen kan ik onderschrijven.

Echter het uitgangspunt in mijn bijdrage was de El Al-kwestie (zie M.R.T., deel LXII, 1969, blz. 1). In dit geval acht ik het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening van het vliegtuig (diefstal) wel aanwezig. Terwijl ook ons art. 386 W.v.S. in dat geval analoog kan worden toegepast. Mr. DE HARTOGH stelt, dat diefstal *misschien* het geval was, maar dat het *waarschijnlijk* slechts om de inzittenden ging. Recente gebeurtenissen rond andere El Al-vliegtuigen (Athene, Zürich) doen echter vermoeden, dat het Palestijnse bevrijdingsfront economische schade aan de Israëliische luchtvaart wil toebrengen. Dit kan niet doeltreffender dunkt me, dan door diefstal, zodat het toestel als economisch middel verloren gaat en passagiers niet langer gebruik durven maken van El Al-vliegtuigen. In het door mij geschetste geval was het Palestijnse bevrijdingsfront verantwoordelijk voor deze daad. Begrijpelijk is het, dat een regering (hier de Algerijnse) zich om politieke redenen niet wenst te identificeren met zo'n (illegale) organisatie. Later vond dan ook teruggave van het vliegtuig plaats. Dit alles maakt, dat ik meen, dat mijn uitgangspunt terzake juist gekozen was.

In mijn artikel niet gesproken hebbend over de „Cuba-vluchten” — daar dit een hoofdstuk op zich vormt, waarover in de Amerikaanse luchtrechtvakliteratuur tal van interessante beschouwingen zijn te vinden — stel ik het zeer op prijs, dat mijn bijdrage door de aantekening van Mr. de Hartogh terzake verrijkt en verdiept werd.

Het bestrijden van al deze praktijken heeft momenteel een ieders belangstelling. In februari l.l. vergaderden vertegenwoordigers van dertig internationale luchtvaartmaatschappijen, die vluchten uitvoeren in het Middellandse Zeegebied, onder auspiciën van de IATA (International Air Transport Association) te Genève over middelen ter bestrijding van het *kapen* van vliegtuigen. In maart zal een dergelijke bijeenkomst gehouden worden voor maatschappijen die in het gebied van Amerika opereren. Ook hier dus een scheiding tussen twee gebieden, hoewel mij niet bekend is of dit op grond is van geografische of van juridische verschillen.

's-Gravenhage, 21 februari 1969.

De gewijzigde positie van de militaire colonne in het verkeer

In het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens heeft de militaire colonne als zodanig geen voorrang meer. Ter bescherming van de integriteit van de colonne, bleef slechts het doorschrijdingsverbod gehandhaafd en de toestemming om bij het op rood springen van de verkeerslichten, door te rijden.

Wie er van uit gaat dat hiermede de gewijzigde positie van de militaire colonne in het verkeer is getypeerd, slaat echter de plank mis. De wijziging in de voorrangregeling van de colonne behoort te worden geplaatst tegen de achtergrond van de fundamenteel andere aanpak van het verkeersvraagstuk, die aan het nieuwe Reglement ten grondslag ligt. In deze nieuwe aanpak is het verkeersrecht slechts een onderdeel van het verkeersbeleid, dat het totaal van middelen omvat, dat de overheid toepast om het verkeersvraagstuk de baas te blijven. Naast de verkeerswetgeving wordt hier gedoeld op de verkeerstechniek, de verkeerspolitie, waaronder te verstaan het geleiden van het verkeer met behulp van verkeerstekens en verkeersregelaars en last but not least de ongevalanalyse en de verkeersopvoeding.

De abstracte, voor iedereen geldende gedragsnorm geldt slechts, wanneer andersluidende aanwijzingen van een verkeersregelaar of andersluidende verkeerstekens niet anders gebiedt. In deze complementaire verhouding ligt de eenheid van verkeersrecht en verkeersbeleid besloten. De grondregel van ieder verkeersbeleid geeft artikel 1 van het RVV weer, inhoudende dat ieder in gelijke mate aanspraak heeft op een veilig gebruik van de weg. Hiervan uitgaande zullen wij de militaire colonnes moeten laten bewegen temidden van het overige verkeer, zonder deze aanspraak van derden teniet te doen. Het oude voorrangrecht van de militaire colonne was al lang niet meer met de verkeersveiligheid te rijmen en is derhalve vervallen. Hiervoor in de plaats komt de *veilige inpassing* van de militaire colonne door middel van kundige verkeersregelaars en duidelijk te onderkennen mobiele verkeerstekens (bijvoorbeeld zwaailichten of knipperlichten en een verplaatsbaar algemeen gevarenteken met onderschrift). Met andere woorden, de militaire colonne vraagt om een apart militair verkeersbeleid, dat aansluit bij het algemeen verkeersbeleid. Dit wil zeggen een beleid dat op de buitenweg het accent legt op bescherming tegen gevaar en in het stadsverkeer op orde en regelmatige doorstroming.

Als voorbeeld zou ik hier het verkeer op autoweg en voorrangsweg willen stellen. Het verkeer op deze wegen moet zo min mogelijk in de door het instituut autoweg resp. voorrangsweg opgewekte verwachting worden teleurgesteld. Men bedenke hierbij dat vooral voor hem, die enkele uren per dag in zijn auto doorbrengt ten aanzien van het gevaar dat hij schept, een zekere afstomping optreedt. De bewuste oplettendheid en zorgvuldigheid worden omgezet in intuïtieve reacties. In plaats van de

voortdurende topoplettendheid treedt een uit automatische reacties samengesteld gedragspatroon. Dit is niet ingesteld op voertuigen, die bij een oprit van een autoweg dan wel een kruising van een voorrangsweg, voorrang nemen. De herkenningstekens van de militaire colonne en zelfs de verkeersregelaar, zijn op snelwegen niet de juiste middelen om dit gedragspatroon effectief te beïnvloeden.

In het inleidend commentaar op het RVV stelt prof. BELINFANTE zelfs de vraag of men onder deze omstandigheden de weggebruiker verwijten kan, indien het voor de snelweg gangbare gedragspatroon iets hapert.

In het stadsverkeer gaat de herkenbaarheid van de militaire colonne met name in de spitsuren, veelal in de grotere drukte verloren. Op kruispunten scheidt het doorschrijdingsverbod dientengevolge problemen, vooral indien sprake is van een door verkeerslichten geregeld kruispunt. De in de drukte ternauwernood herkenbare colonne moet het hier opnemen tegen het duidelijke groene licht van de rijweg of voetgangersoversteekplaats, om nog niet te spreken van de consequenties van het doorrijden bij rood licht voor de z.g.n. „groene golf”.

De militaire chauffeur wordt hierbij het kind van de rekening. Enerzijds heeft hij de plicht om het verband in de militaire colonne te handhaven, hetgeen wil zeggen „doorrijden”, anderzijds moet hij opletten of hij voor derden geen gevaarlijke verkeerssituatie scheidt, omdat de colonne niet duidelijk genoeg onderkend wordt. Dit is bepaaldelijk in strijd met het algemene verkeersbeleid, welks uitdrukkelijk streven is *niet* meer dan noodzakelijk de verantwoordelijkheid voor de verkeersveiligheid op de weggebruikers te laden.

Wie de instructiefilm „De militaire colonne in het verkeer” (VS 11-64 nr. I-210) heeft gezien, blijft met de angstige vraag of de gegeven oplossing wel haalbaar is, zitten. De indruk die de film wekt, n.l. als zou de militaire colonne zich zonder aanvullende verkeerspolitie maatregelen in het huidige verkeer kunnen bewegen, is al reeds lang achterhaald.

Even betreuenswaardig is het feit dat de met veel zorg door het legerkorps bijgehouden verkeersongevallenstatistiek, alleen de militaire slachtoffers en de door militaire voertuigen opgelopen schade vermeldt en de hierbij betrokken burger slachtoffers en schade aan de betrokken burger voertuigen als niet relevant weglaat. Ook dit vestigt de indruk als zou er aan een op veilige inpassing in het civiele verkeer gericht militair verkeersbeleid, geen behoefte bestaan.

Het meest noodlottige gevolg van de hier geschetste gang van zaken is evenwel het onvoldoende begrip aangaande de positie van de militaire colonne in het verkeer, dat bij velen in de strijdkrachten bestaat. Een begrip dat zich meer toelegt op het stellen van het belang van het militaire verkeer tegenover dat van het civiele verkeer, dan op de concrete situatie op de weg, alwaar de verkeersveiligheid één en ondeelbaar is. Een standpunt dat bepaaldelijk moet worden herzien, wil de Koninklijke mare-

chaussee in het handhaven van de voor elk gemechaniseerd leger in vredestand van primair belang zijnde verkeersveiligheid, de rol spelen waarnaar de nota verkeersveiligheid 1967 verwijst.

J. W. CRAMWINKEL,
Luitenant-Kolonel van de Koninklijke marechaussee

Hoog Militair Gerechtshof

Bij Koninklijk Besluit van 11 februari 1969 nr. 42 werd de commodore-vlieger-waarnemer van de Koninklijke Luchtmacht, J. B. H. BRUINIER benoemd tot lid van het Hoog Militair Gerechtshof te 's-Gravenhage.

Op 20 februari 1969 werd de commodore Bruinier in een buitengewone zitting van het H.M.G. als lid van het Hof geïnstalleerd, na eerst als zodanig te zijn beëdigd.

Het Hof was op deze zitting samengesteld als volgt:

Mr. E. A. M. LAMERS, *president*, Mr. G. FIKKERT, schout-bij-nacht H. BAKKER, generaal-majoor P. G. A. COOPMANS, *leden*, luitenant-generaal b.d. C. J. VALK, luitenant-generaal A. L. COX, *plv. leden*, Mr. B. J. BE-SIER, *Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht*, Mr. I. VAN WOERDEN, *griffier*.

Op het podium hadden plaatsgenomen:

Mr. F. J. G. BARON VAN VOORST TOT VOORST, *wnd Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht* en luitenant-kolonel Mr. P. G. VAN LIEROP, *wnd griffier*.

Met de benoeming en installatie van commodore BRUINIER is de vacature in het Hof vervuld, welke was ontstaan door het eervol ontslag per 1 januari 1968 van de luitenant-generaal-vlieger-waarnemer van de Koninklijke Luchtmacht J. L. ZEGERS als lid van het Hof.

V.L.

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 7 maart 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel C. G. Langelaar en Luitenant-Kolonel F. Henner;
Raadsmans: Luitenant-Kolonel Th. J. van Besouw.

Opzettelijke ongehoorzaamheid door te weigeren zich aan te melden om, voor het ondergaan van verzwaard arrest, naar de gestraftenkamer te worden gebracht en om in de weekkamer te blijven, totdat de sergeant van de dag terug zou komen.

Opzettelijk een meerdere beledigen door hem toe te voegen: „kloot-,zakken, kut-sergeanten”.

Voorwaardelijke plaatsing in een strafklasse.

(W.M.Sr. art. 26, 108 en 114).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. J. A., geboren 21 januari 1947, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd na voeging van de afzonderlijk tegen beklaagde aangebrachte zaken:

W.L. nr. 104/I/68:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, te Schalkhaar,
„1e. op of omstreeks 11 januari 1968, toen zijn meerdere de dienstplichtig sergeant titulair J. A. H. J. Kuijs in zijn hoedanigheid van sergeant van de dag in verband met een hem, beklaagde, opgelegde en „door hem te ondergane krijgstuuchtelijke straf van verzwaard arrest, „hem, beklaagde, het bevel gaf zich die dag om 18.30 uur bij hem, „Kuijs, te melden om naar de gestraftenkamer te worden gebracht, heeft „geweigerd of opzettelijk heeft nagelaten aan voormeld dienstbevel te „gehoorzamen door onder meer tegen die meerdere van hem te zeggen: „„ik ga niet” of „ik doe dat niet”, althans woorden van gelijke weigerachtige aard en strekking en door opzettelijk zich die dag om 18.30 „uur niet bij die meerdere te melden of te vervoegen;

„2e. op of omstreeks 12 januari 1968, toen zijn meerdere de dienstplichtig sergeant titulair J. A. H. J. Kuijs, in zijn hoedanigheid van „sergeant van de dag hem het bevel gaf in de weekkamer te gaan zitten en daar te blijven totdat hij, Kuijs, of de fuselier van de dag terug „zou komen van het eten, heeft geweigerd of opzettelijk heeft nagelaten „aan voormeld dienstbevel te gehoorzamen door onder meer te zeggen:

„,ik doe het niet”, althans woorden van gelijke weigerachtige aard en „strekking”;

W.L. nr. 139/I/68:

„dat hij als dienstplichtig fuselier in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 28 januari 1968 te Ermelo, althans in Nederland, tijdens het uitdelen van het eten door de sergeant Bots en de sergeant Klem, opzettelijk voormelde meerderen, althans een van genoemde meerderen in hun (diens) tegenwoordigheid mondeling heeft beledigd of uitgescholden door willens en wetens die meerdere(n) toe te voegen: „klootzakken, kut-sergeanten” en/of „klootzak, kut”, althans woorden van dergelijke beledigende aard of strekking”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij op 11 januari 1968 in werkelijke dienst was als dienstplichtig soldaat bij de Koninklijke Landmacht en gelegerd in de Westenbergkazerne te Schalkhaar; dat op genoemde datum om ongeveer 17.45 uur de sergeant van de dag, de sergeant J. A. H. J. Kuijs hem, beklaagde, opdracht gaf zich om 18.30 uur bij hem, sergeant, te melden op de wekkamer om naar de gestraftenkamer te worden gebracht; dat hij, beklaagde, was gestraft met verzwaard arrest; dat hij toen opzettelijk de opdracht van de sergeant niet heeft uitgevoerd en gezegd heeft: „ik ga niet” of „ik doe dat niet”; dat hij, beklaagde, begreep, dat de opdracht van de sergeant een door een militaire meerdere gegeven dienstbevel was; dat hij op 12 januari 1968 zich bevond in de kazerne te Schalkhaar; dat dezelfde sergeant Kuijs hem, beklaagde, op de wekkamer opdracht gaf om op de wekkamer te blijven zitten, totdat hij, sergeant Kuijs, of de soldaat Fiering, de fuselier van de dag, terug zou komen van het eten; dat hij, beklaagde, toen heeft geweigerd de opdracht van de sergeant uit te voeren door onder meer te zeggen: „ik doe het niet; dat hij begreep, dat de opdracht van de sergeant een door een militaire meerdere gegeven dienstbevel was; dat hij op 28 januari 1967 in werkelijke dienst was als dienstplichtig fuselier en in bivak in Ermelo; dat hij op genoemde datum in de eettent in het bivak eten ging halen; dat sergeant Bots belast was met het eten uitdelen en dat de sergeant Klem erbij stond; dat het wel mogelijk is, dat hij, beklaagde, toen gezegd heeft: „klootzakken, kutsergeanten” of iets dergelijks;

ad W.L. nr. 104/I/68:

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek, op 13 januari 1968 opgemaakt en getekend door Adriaan van Vuren, kapitein der fuseliers en Leonardus Antonius Cornelis Maria Coopmans, eerste luitenant der fuseliers, beiden dienende bij het 13 Pantserinfanteriebataljon Garde Fuseliers Prinses Irene, zake-

lijk onder meer inhoudt als verklaring van sergeant Kuijs, Joannes Antonius Henri Josef, dienende bij de B-compagnie 13 Pantserinfanteriebataljon Garde Fuseliers Prinses Irene: dat hij op 11 januari 1968 sergeant van de dag was; dat omstreeks 18.15 uur de fuselier A., die verzwaard arrest had, op de weekkamer kwam; dat hij, getuige, soldaat A. opdracht gaf om te 18.30 uur bij hem, getuige, te komen teneinde naar de gestraftenkamer gebracht te worden; dat A. zei: „ik ga niet” en verdween; dat hij op 12 januari 1968 A. opdracht gaf om op de weekkamer te blijven totdat hij, getuige, of de fuselier van de dag terug was; dat A. zei: „dit doe ik niet”;

ad W.L. nr. 139/I/68:

Overwegende, dat getuige Bots, Robertus Gerardus Maria, oud 20 jaar, wonende te Breda, Petrusstraat 20, dienstplichtig sergeant, ingedeeld bij 13 Pantserinfanteriebataljon, B-compagnie, Garde Fuseliers Prinses Irene, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij op 28 januari 1968 zich in Ermelo bevond in bivak in de eettent, waar sergeant Klem bezig was eten uit te delen aan de compagnie; dat de hem bekende fuselier R. J. A. op een moment, dat hij dicht bij hem, getuige, stond, duidelijk hoorbaar de woorden „kloot-„zak” en „kut” gebruikte;

Overwegende, dat getuige Van Bindsbergen, Frederikus Karl Jacobus, oud 35 jaar, wonende te Apeldoorn, Anthonie Duyckstraat 3, sergeant der Aan- en Afvoertroepen, ingedeeld bij B-compagnie 13 Pantserinfanteriebataljon, bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard en met ede bevestigd:

dat hij op 28 januari 1968 zich in Ermelo bevond in de eettent van het bivak, waar zij waren gelegerd; dat de sergeanten Bots en Klem bezig waren met het uitdelen van het ontbijt; dat hij, getuige, schuin achter deze sergeanten stond; dat hij hoorde, dat een fuselier, die hem, getuige, later bleek R. J. A. te heten, zei: „jullie zijn allemaal kutsergeanten „ten en klootonderofficieren”; dat hij, A., bleef roepen „kutsergeanten, „klootonderofficieren”; dat hij, A., toen hij voor het eerst schold, dicht bij genoemde sergeanten Bots en Klem stond en dit duidelijk voor deze beiden bedoeld was;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten, waarop het betrekking heeft en wordende genoemd proces-verbaal van huishoudelijk onderzoek slechts gebezigd in verband met de inhoud van de verklaring van de beklagde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

W.L. nr. 104/I/68:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Konink-

„lijke Landmacht, te Schalkhaar,

„1e. op 11 januari 1968, toen zijn meerdere de dienstplichtig ser-
„geant J. A. H. J. Kuijs in zijn hoedanigheid van sergeant van de dag
„in verband met een hem, beklaagde, opgelegde en door hem te onder-
„gane krijgstuuchtelijke straf van verzwaaard arrest hem, beklaagde, het
„bevel gaf zich die dag om 18.30 uur bij hem, Kuijs, te melden om
„naar de gestraftenkamer te worden gebracht, heeft geweigerd aan
„voormeld dienstbevel te gehoorzamen door onder meer tegen die
„meerdere van hem te zeggen: „ik ga niet” of „ik doe dat niet”,

„2e. op 12 januari 1968, toen zijn meerdere de dienstplichtig ser-
„geant titulair J. A. H. J. Kuijs, in zijn hoedanigheid van sergeant van
„de dag hem het bevel gaf in de weekkamer te gaan zitten en daar te
„blijven totdat hij, Kuijs, of de fuselier van de dag terug zou komen
„van het eten, heeft geweigerd aan voormeld dienstbevel te gehoorza-
„men door onder meer te zeggen: „ik doe het niet”,

W.L. nr. 139/I/68:

„dat hij als dienstplichtig fuselier in werkelijke dienst bij de Konink-
„lijke Landmacht op 28 januari 1968 te Ermelo, tijdens het uitdelen
„van het eten door de sergeant Bots en de sergeant Klem, opzettelijk
„voormelde meerderen in hun tegenwoordigheid mondeling heeft be-
„ledigd door willens en wetens die meerderen toe te voegen: „klootzak-
„„ken, kutsergeanten” en „klootzak, kut”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:
„*opzettelijke ongehoorzaamheid, meermalen gepleegd*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 van het Wetboek van
Militair Strafrecht;

„*als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mon-
„deling beledigen, meermalen gepleegd*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 108 van het Wetboek van
Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-
klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is
aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of
omstandigheden gebleken, die de strafbaarheid van beklaagde zouden
opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straffen in overeen-
stemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandig-
heden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat beklaagde van 12 januari 1968 tot 13 januari
1968 voorlopig arrest heeft ondergaan in de vorm van streng arrest en
zich sedert 14 februari 1968 in arrest bevindt, in de vorm van ver-
zwaaard arrest in het Depot van Discipline te Nieuwersluis;

Overwegende, dat de Krijgsraad bevindt, dat de aard en de omstan-

digheden van de zaak vorderen, dat de beklaagde, die in arrest is, daarin behoort te blijven, waarover bij afzonderlijke dispositie is beslist;

Overwegende, dat naar het oordeel van de Krijgsraad de tijd, door de beklaagde vóór de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in arrest doorgebracht, bij de uitvoering van de hem op te leggen militaire detentie geheel in mindering behoort te worden gebracht, te weten van 12 januari 1968 tot 13 januari 1968 en sedert 14 februari 1968;

Overwegende, dat de Krijgsraad het op grond van de begane feiten noodzakelijk acht, dat de beklaagde aan een gestrengere krijgstuicht wordt onderworpen, echter vooralsnog voorwaardelijk;

Overwegende, dat het militaire belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 6 weken met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, te weten van 12 tot 13 januari 1968 en vanaf 14 februari 1968; voorts: bevel tot plaatsing van de beklaagde in een strafklasse voor de tijd van 4 maanden, voorwaardelijk, met een proeftijd van 1 jaar — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 21 maart 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel C. L. Jongenburger en Majoor N. J. de Ruiter;

Raadsman: Mr. A. E. J. Kuhlmann.

Met het oogmerk van wederrechtelijke toe-eigening uit een kast, staande in de werkplaats, een jas, toebehorende aan het Rijk en in bruikleen verstrekt aan een andere militair, weggenomen.

Kwalificatie als diefstal en daarna krijgstuichtelijke bestraffing als ware de Krijgsraad commanderende officier.

10 dagen streng arrest met omschrijving van de strafreden.

(W.K. art. 58; W.Sr. art. 310).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
P. P., geboren 15 november 1946, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 8 augustus 1967 te Utrecht, althans in Nederland, met het oogmerk „van wederrechtelijke toeëigening uit een kast, staande in de werk-

„plaats, waar hij was tewerkgesteld, heeft weggenomen een buitengevechtsjas met voering, toebehorende aan de Staat der Nederlanden „en van Rijkswege in bruikleen verstrekt aan sergeant-majoor J. Knijff”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, te Utrecht op 8 augustus 1967 in de garage van de Kromhoutkazerne uit een kast, welke in gebruik was bij de sergeant-majoor D. J. Knijff, een buitengevechtsjas met voering heeft weggenomen; dat de buitengevechtsjas aan de Staat der Nederlanden toebehoorde en — naar hij wist — in bruikleen was verstrekt aan genoemde sergeant-majoor; dat hij die buitengevechtsjas heeft weggenomen, omdat hij zijn, beklaagdes, buitengevechtsjas miste; dat hij van niemand recht of toestemming had gekregen om deze buitengevechtsjas weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal No. P. 609/'67 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 25 oktober 1967 getekend door Jan Jonker, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, behorende tot de brigade Utrecht, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

Johann Knijff, sergeant-majoor ingedeeld bij de D-compagnie van de School Technische Dienst, gelegerd in de Kromhoutkazerne te Utrecht, nr.: 14.02.06.003:

dat hij in de werkplaats van de praktijkgroep S 4, ondergebracht in gebouw NN van de Kromhoutkazerne te Utrecht, een kast heeft staan, waarin zijn persoonlijke uitrusting is opgeborgen; dat hij op 4 april 1967 werd opgenomen in het hospitaal; dat hij op 21 augustus 1967 zijn werkzaamheden heeft hervat; dat hij toen bemerkte dat het slot van deze kast was geforceerd; dat hij bij controle van zijn P.S.U. ontdekte, dat zijn buitengevechtsjas met binnenvoering ontbrak; dat hij aan niemand recht of toestemming heeft verleend om deze gevechtsjas met voering weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal No. P. 335/67 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 7 december 1967 getekend door Pieter Feenstra, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, nr.: 45.09.05.108, behorende tot de brigade Steenwijkerwold, zakelijk onder meer inhoudt als relaas van verbalisant:

dat hij op 27 november 1967 uit handen van verdachte P. heeft in beslag genomen een buitengevechtsjas met binnenvoering;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„diefstal”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad bevindt dat het feit een in artikel 2, sub 2e van de Wet op de Krijgstucht omschreven feit opleverende, buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan;

Overwegende, dat de Krijgsraad bijzondere aanleiding aanwezig acht de zaak verder te behandelen als ware hij de commanderende officier;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf de juiste acht, in aanmerking genomen de omstandigheden waaronder het vergrijp werd begaan alsmede de persoonlijkheid en het doorgaand gedrag van de dader;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Bevindt, dat het feit een in artikel 2, sub 2e, van de Wet op de Krijgstucht omschreven feit opleverende, buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan;

Legt beklaagde terzake een krijgstuchtelijke straf op van *tien dagen* streng arrest met omschrijving van de strafreden als volgt:

„Uit een in de werkplaats staande, niet deugdelijk afgesloten¹⁾ kast „een buitengevechtsjas met voering ontvreemd en mee naar huis genomen”.

Gelast de teruggave van de in beslag genomen buitengevechtsjas met voering aan Johann Knijff, sergeant-majoor, rnr.: 14.02.06.003, ingedeeld bij de D-compagnie van de School Technische Dienst, gelegerd in de Kromhoutkazerne te Utrecht.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 9 april 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel E. H. Neppelenbroek
Majoor R. D. Choufoer;

Raadsman: Mr. B. J. Falkena.

Als militair opzettelijk aan de Overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen door als wachtmeester in een ongevalenrapport te

---

1) Uit de geciteerde bewijsmiddelen blijkt niet dat de kast niet deugdelijk afgesloten was; veeleer blijkt uit de verklaring van de sergeant-majoor Knijff, dat dat wèl het geval is geweest. (*Red.*).

vermelden dat de kanonnier D. als bestuurder van een jeep was opgetreden, terwijl in feite hij, beklaagde, als zodanig was opgetreden.

(W.M.Sr. art. 132).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. V. B., geboren 22 februari 1946, dpl. wachtmeester, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als wachtmeester in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 28 juli 1967 te Ede, althans in Nederland, opzettelijk aan zijn commandant, althans aan de bevoegde overheid, door mede-ondertekening van het ongevallenrapport de onjuiste ambtelijke mededeling heeft gedaan, dat op 28 juli 1967 de kanonnier D. op de Ginkelseheide een ongeval met een jeep was overkomen, waarbij die kanonnier als bestuurder van die jeep was opgetreden, terwijl niet die D. doch hij, beklaagde, tijdens dat ongeval als bestuurder van die jeep was opgetreden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer heeft verklaard:

dat hij vanaf 31 mei 1966 tot 11 januari 1968 in werkelijke dienst was als dienstplichtige, vanaf 22 november 1966 in de rang van wachtmeester; dat hij tijdens een oefening op 28 juli 1967 zin had om een eindje met een militaire jeep te rijden; dat hij aan de chauffeur D. vroeg of hij even met diens jeep, gekentekend KX-59-12, mocht rijden; dat hij, beklaagde, als bestuurder met die jeep een ongeval veroorzaakte; dat hij met D. en S. afsprak om het verkeersongevallenrapport zodanig in te vullen, dat de voorstelling van zaken hierin zou zijn, dat D. de jeep tijdens het ongeval had bestuurd en S. en hij, beklaagde, passagier waren geweest; dat overeenkomstig deze afspraak toen een formulier verkeersongevallenrapport is opgesteld; dat in dat formulier is opgenomen als zou de bestuurder van de jeep tijdens het ongeval zijn geweest de kanonnier D., terwijl als getuigen zijn opgenomen de namen van S. en van hem, beklaagde; dat hij toen op 28 juli 1967 te Ede welbewust dit verkeersongevallenrapport, betrekking hebbende op een ongeval, dat op 28 juli 1967 op de Ginkelse heide had plaats gehad en waarvan hij wist, dat dat bestemd was voor zijn commandant of enig andere bevoegde overheid, mede heeft ondertekend, daarmee te kennen gevend als zou de inhoud van dit rapport de juiste toedracht van het ongeval zijn geweest, terwijl hij, beklaagde, wist, dat dit verkeersongevallenrapport valselijk en in strijd met de waarheid was opgesteld;

Overwegende, dat zich bij de stukken bevindt een aan beklaagde

voorgehouden verkeersongevallenrapport, opgemaakt te Ede, op 28 juli 1967 en getekend door W. E. D., zakelijk onder meer inhoudende, dat er op 28 juli 1967 in Noord-Ginkel in de gemeente Ede een ongeval heeft plaats gevonden met een militair motorrijtuig, gekentekend KX-59-12, bestuurd door de kanonnier D.; dat op de derde bladzijde van genoemd rapport staat gedrukt: „Gebruik deze ruimte voor een korte, „maar nauwkeurige omschrijving van het ongeval. Indien andere militairen, die tijdens het ongeval in het door U bestuurde motorrijtuig „waren gezeten, met Uw verklaring kunnen instemmen, dienen zij deze „mede te ondertekenen. Kunnen zij zich met Uw verklaring niet verenigen, dan dienen ook zij een omschrijving van het gebeurde hierbij „te voegen.”; dat in de daaronder open gelaten ruimte is geschreven: „Bij het rechts afslaan diepe kuil te laat bemerkt stuurde links, waar „door rechterwielen over rand van de kuil kwamen. In de jeep was een „An. VRQ 10 op MT 3003 gemonteerd. Vermoedelijk mede daardoor „is de jeep gekanteld”; dat onder deze omschrijving is gesteld de handtekening van W. E. D. dat onder deze handtekening is gesteld de handtekening van onder meer R. V. B.;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende dit verkeersongevallenrapport slechts gebezigd in verband met de inhoud van de verklaring van beklagde — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als wachtmeester in werkelijke dienst bij de Koninklijke „Landmacht op 28 juli 1967 te Ede opzettelijk aan zijn commandant „door mede-ondertekening van het ongevallenrapport de onjuiste ambtelijke mededeling heeft gedaan, dat op 28 juli 1967 de kanonnier D. „op de Ginkelseheide een ongeval met een jeep was overkomen, waar „bij die kanonnier als bestuurder van die jeep was opgetreden, terwijl „niet die D. doch hij, beklagde, tijdens dat ongeval als bestuurder van „die jeep was opgetreden”;

Overwegende, dat de raadsman van de beklagde heeft betoogd, dat de beklagde dient te worden vrijgesproken, aangezien de beklagde door het plaatsen van zijn handtekening als getuige op bedoeld rapport niet verder is gegaan dan zich akkoord verklaren met de feitelijke omschrijving van het ongeval zoals deze op bladzijde 3 van dit rapport is gegeven en dat met name niet kan worden gesteld, dat beklagde door het stellen van die handtekening de onjuiste ambtelijke mededeling heeft gedaan, dat de kanonnier D. tijdens bedoeld ongeval als bestuurder van die jeep was opgetreden;

Overwegende, dat de Krijgsraad zich met dit betoog niet kan verenigen en het mitsdien verwierpt, aangezien naar het oordeel van de Krijgsraad de ondertekening als getuige van de in het verkeersongevallenrapport gegeven omschrijving van het ongeval, gezien de boven die om-

schrijving gedrukte tekst, waarvan met name: „Indien andere militairen, „die tijdens het ongeval in het door U bestuurde motorrijtuig waren gezeten, met Uw verklaring kunnen instemmen, dienen zij deze mede te „ondertekenen”, inhoudt, dat deze getuige aan de overheidsinstanties, voor wie bedoeld rapport is bestemd, impliciet de mededeling doet, dat hij tijdens het ongeval in het door degene, die het verkeersongevallen-rapport heeft opgemaakt, bestuurde motorrijtuig was gezeten en dat hij instemt met de door deze bestuurder in diens verklaring gegeven omschrijving van het ongeval;

Overwegende voorts, dat zodanige mededeling, zijnde een door een militair aan de (militaire) overheid gedane verplichte mededeling, als een ambtelijke mededeling moet worden beschouwd;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„als militair opzettelijk aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 132, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad de beklagde op grond van het begane feit ongeschikt acht in de door hem beklede rang te blijven dienen;

(Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 75,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 15 dagen; voorts verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 16 mei 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Lt.-Kolonel C. L. Jongeburger en Majoor N. J. de Ruiters;

Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Diefstal door twee verenigde personen: beklagde en een kameraad haalden om beurten goederen uit onafgesloten auto's: als de één een

auto onderzocht, stond de ander op uitkijk. Voorts: samen een fiets weggenomen om daarmee naar het onderdeel terug te rijden, zijnde zij tijdens de rit door de politie aangehouden.

(W.Sr. art. 311).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
A. J. W., geboren 7 juni 1947, dpl. soldaat, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1e. dat hij op of omstreeks 28 januari 1968 te Apeldoorn, in elk „geval in Nederland, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening „tezamen en in vereniging met S., althans alleen, een rijwiel, toebeho- „rende aan S. W. J. Zoutman, althans aan een ander dan aan hem, be- „klaagde, of diens mededader heeft weggenomen, althans zo op het „voorgaande geen veroordeling kan of mocht volgen terzake, dat hij „alstoen aldaar heeft gepoogd opzettelijk en wederrechtelijk voormeld „rijwiel weg te maken door dit rijwiel buiten voorkennis van de eigenaar „heimelijk weg te nemen met de bedoeling daarop te gaan rijden en op „een voor die eigenaar onbekende plaats neer te zetten, zijnde voor- „meld misdrijf niet voltooid alleen door de van zijn wil onafhankelijke „omstandigheid dat hij door de gemeentepolitie werd aangehouden;

„2e. dat hij op of omstreeks 28 januari 1968 te Apeldoorn, althans „in Nederland, tezamen en in vereniging met S., althans alleen, met het „oogmerk van wederrechtelijke toeëigening een boormachine, toebeho- „rende aan een ander dan aan hem, beklaagde, of diens mededader „heeft weggenomen, althans zo op het voorgaande geen veroordeling „kan of mocht volgen terzake, dat hij alstoen aldaar toen S. met het „oogmerk van wederrechtelijke toeëigening een boormachine, toebeho- „rend aan een ander dan aan hem, beklaagde, of die S. wegnam, daar- „bij opzettelijk behulpzaam is geweest door op de uitkijk te staan en „tegen mogelijk onraad te waarschuwen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer heeft verklaard:

dat hij zich op 28 januari 1968 tegen 03.30 uur met soldaat S. bevond te Apeldoorn; dat zij besloten een auto te zoeken, die zij zouden kunnen gebruiken om van Apeldoorn terug te rijden naar de Wittenberg; dat S. en hij toen een aantal geparkeerd staande auto's hebben geprobeerd of die afgesloten stonden; dat verschillende auto's niet afgesloten bleken te zijn; dat de ene maal hij, beklaagde, een auto probeerde en de andere maal S., net hoe het uitkwam; dat hij zag, dat S. een auto bij het achterportier openmaakte; dat hij, beklaagde, zag, dat S. van de achterbank van de auto iets pakte; dat S. hem dit liet zien;

dat het een elektrische boormachine bleek te zijn, merk Skil; dat hij, beklaagde, zei: „die kunnen wij wel meenemen”; dat hij, beklaagde, wist dat deze boormachine noch hem noch S. toebehoorde en dat noch S. noch hij, beklaagde, van iemand recht of toestemming had gekregen om dit apparaat weg te nemen; dat zij verder zijn gelopen en het apparaat beurtelings hebben gedragen; dat zij onderweg bespraken, dat zij de boormachine zouden verkopen; dat hij, beklaagde, als vanzelfsprekend aannam, dat zij de opbrengst samen zouden delen; dat zij tegen 04.30 uur op de markt te Apeldoorn terug waren zonder dat zij een auto hadden gevonden, die zij konden starten; dat zij toen besloten uit te kijken naar een fiets om daarmee naar de Naald te rijden; dat zij daar de fiets dan wilden achterlaten; dat hij even verderop een herenfiets tegen een huis zag staan; dat hij naar het huis is gelopen en de fiets met eerder genoemde bedoeling heeft gepakt en meegenomen; dat hij wist, dat deze fiets hem niet toebehoorde en dat hij van niemand recht of toestemming had gekregen de fiets mee te nemen; dat hij met S. achterop naar de Naald is gefietst; dat zij onderweg door de gemeentepolitie werden aangehouden; dat hij later heeft gehoord, dat de bewuste fiets toebehoorde aan S. W. J. Zoutman;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig proces-verbaal nr. P. 22/68 op afgelegde ambtseed opgemaakt en getekend op 21 februari 1968 door Cornelis Ruigendijk, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant, en Harm Engels, marechaussee 1e klas, opsporingsambtenaar, 2e verbalisant, beiden behorende tot de brigade Apeldoorn der Koninklijke Marechaussee, onder meer inhoudt:

a. als verklaring van beklaagde:

dat S. en hij uit verschillende auto's verschillende goederen hebben weggenomen; dat S. op de uitkijk stond als hij, beklaagde, bezig was goederen weg te nemen en dat, terwijl S. goederen wegnam, hij, beklaagde, op de uitkijk stond om S. te waarschuwen zodra er iemand naderde;

b. als verklaring van P. J. S., geboren 9 maart 1947, soldaat, ingedeeld bij: Munitie Aanvullingsplaatscompagnie 101 Technische Dienst Bataljon, gelegerd in de Wittenberg:

dat hij op 28 januari 1968 omstreeks 03.00 uur, vergezeld van de soldaat W., liep te Apeldoorn; dat zij bij verschillende auto's hebben gekeken of deze open waren en of daarin een contactsleutel aanwezig was, omdat zij van plan waren een auto weg te nemen en daarmee terug te keren naar de Wittenberg; dat zij een personenauto zagen staan; dat hij, getuige, bij deze auto keek of deze open was; dat de auto open was; dat hij, getuige, op de achterbank een elektrische boormachine zag liggen; dat hij in de auto is gegaan en de boormachine heeft weggenomen met de bedoeling deze later te verkopen; dat zij daarna zijn verder gelopen en hebben gekeken of er nog andere auto's openstonden; dat hij,

getuige, nog andere goederen uit verschillende daar geparkeerd staande auto's heeft weggenomen; dat ook de soldaat W. uit geparkeerd staande auto's goederen heeft weggenomen; dat telkens als hij, getuige, een auto binnenging om er iets weg te nemen, W. op de uitkijk bleef staan, terwijl hij, getuige, op de uitkijk stond als W. iets uit een auto wegnam; dat zij zich vervolgens in de richting Amersfoort hebben begeven; dat zij naast perceel 20 aan de Regentesselaan te Apeldoorn een zwart herenrijwiel zagen staan; dat W. dit rijwiel heeft weggenomen; dat zij samen op de fiets naar de Amersfoortseweg zijn gereden; dat kort bij de Amersfoortseweg een agent van gemeentepolitie hen liet stoppen; dat hij wist, dat de fiets aan een ander toebehoorde en dat zij van niemand toestemming hadden die fiets weg te nemen;

ad sub 1e primair tenlastegelegde:

Overwegende, dat voormeld proces-verbaal nr. P. 22/68 onder meer inhoudt als verklaring van:

Sake Wijbrandus Jan Zoutman, geboren te Apeldoorn, 19 april 1943, juwelier, wonende te Apeldoorn, Regentesselaan 20 II:

dat hij op 27 januari 1968 zijn fiets aan de Regentesselaan 20 II te Apeldoorn tegen het huis heeft geplaatst; dat hij op 28 januari 1968 zag, dat zijn fiets was verdwenen; dat het een zwart herenrijwiel betrof; dat het rijwiel hem, getuige, in eigendom toebehoort en dat hij aan niemand toestemming heeft gegeven de fiets weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde sub 1e en 2e primair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„1e. dat hij op 28 januari 1968 te Apeldoorn met het oogmerk van „wederrechtelijke toeëigening tezamen en in vereniging met S. een rijwiel, toebehorende aan S. W. J. Zoutman, heeft weggenomen;

„2e. dat hij op 28 januari 1968 te Apeldoorn tezamen en in vereniging met S. met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening een „boormachine toebehorende aan een ander dan aan hem, beklagde, of „diens mededader, heeft weggenomen”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„diefstal door twee of meer verenigde personen, meermalen gepleegd”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 311, eerste lid, aanhef en sub 4e, juncto artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde sub 1e en 2e primair meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te wor-

den vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat — nu ten aanzien van het sub 1e en 2e primair ten laste gelegde veroordeling zal volgen — een onderzoek naar het sub 1e subsidiair en sub 2e subsidiair tenlastegelegde achterwege kan blijven;

Overwegende, dat voornoemd proces-verbaal nr. P. 22/68 onder meer inhoudt als relaas van 2e verbalisant:

dat hij op 31 januari 1968 uit handen van beklaagde heeft in beslag genomen een zonnebril, een zaklamp;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 4 weken; verklaart niet in staat te zijn tot het geven van een last, dat de in beslag genomen, nog niet terug gegeven zonnebril en zaklamp zullen worden terug gegeven aan een met name genoemde persoon — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 13 juni 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel J. W. van den Wall Bake en Majoor N. J. de Ruiter;

Raadsman: Mr. H. van der Bij, advocaat te Tiel.

De Krijgsraad vermeent onbevoegd te zijn om te erkennen over de zaak aangezien beklaagde noch ten tijde van het plegen van het feit, noch ten tijde toen hij naar de militaire rechter werd verwezen, noch ten tijde dat hij werd gedagvaard, behoorde tot een onderdeel binnen het rechtsgebied van de Krijgsraad, terwijl het ten laste gelegde feit is begaan buiten dat rechtsgebied en beklaagde ook niet op een der voormelde tijdstippen binnen dat rechtsgebied woonachtig was.

Kennisgeving aan de bevoegde rechter, zijnde de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage.

(RLLu art. 240; IMST art. 93).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen K.R., geboren 5 september 1947, dpl. sergeant-tit., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 13 juli 1968, strekkende tot veroordeling van beklagde tot een geldboete van *vijftewintig gulden*, bij gebreke van betaling of verhaal te vervangen door *vijf dagen* hechtenis en gehoord de voorlezing van deze vordering;

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gelet op de door en namens beklagde gevoerde verdediging;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 14 december 1967, te Vlissingen, in elk geval in Nederland, als bestuurder van een auto, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande rijweg, de Boulevard, en bij het nemen van een in die weg gelegen bocht tegen een rechts langs die weg staand muurtje is gebotst, waardoor alstoen aldaar door vermelde wijze van rijden de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak werd belemmerd of de veiligheid op de weg in gevaar werd gebracht of redelijkerwijze was aan te nemen, dat de veiligheid op die weg in gevaar kon worden gebracht”;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige Justitiële verklaring, op 26 april 1968 opgemaakt en getekend door commandant Stafcompagnie Garnizoenscommando Amsterdam te Amsterdam, onder meer blijkt, dat K. R., rnr. . . ., op die datum in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als dienstplichtige sedert 24 mei 1967;

Overwegende, dat de Krijgsraad vermeent onbevoegd te zijn om te erkennen over de zaak, aangezien de beklagde noch op het moment van het plegen van het feit, noch ten tijde dat hij naar de militaire rechter werd verwezen, noch ten tijde dat hij werd gedagvaard om voor deze Krijgsraad te verschijnen behoorde tot een onderdeel dat binnen het rechtsgebied van deze Krijgsraad is gelegerd, terwijl het aan beklagde tenlastegelegde feit is begaan buiten het rechtsgebied van deze Krijgsraad en terwijl de beklagde tenslotte ook niet binnen dat rechtsgebied woonachtig is of op een van de voormelde tijdstippen was;

Gezien: artikel 240 Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht;

artikel 93 Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart zich onbevoegd om te erkennen over de zaak;

Geeft daarvan met toezending van de nodige stukken kennis aan de bevoegde rechter, zijnde de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage.

NASCHRIFT

Artikel 93 Inv. wet Militair Straf- en Tuchtrecht geeft als eerste toets voor de competentie van een Krijgsraad dat de beklagde behoort tot een onderdeel dat binnen zijn rechtsgebied is gelegerd; als tweede: dat de beklagde het feit binnen zijn rechtsgebied heeft begaan en tenslotte,

als derde (als een „sweeping clause“): dat de beklaagde zich binnen zijn rechtsgebied bevindt.

Deze laatste clausule dient om te voorkomen dat in een uitzonderlijk geval er noch volgens de eerste, noch volgens de tweede voorwaarde een Krijgsraad zou zijn aan te wijzen om de man te berechten.

In het voorliggende geval wezen de eerste en de tweede voorwaarde naar de Haagse Krijgsraad: de man hoorde tot een in Amsterdam (binnen het rechtsgebied van de Haagse Krijgsraad) gelegerd onderdeel en het feit was begaan te Vlissingen, welke plaats eveneens gelegen was binnen het rechtsgebied van de Haagse Krijgsraad. Daarom was het niet nodig, naar de derde voorwaarde te grijpen. Onjuist was het m.i., die derde voorwaarde aldus te parafraseren (en te vernauwen) dat de beklaagde niet binnen het rechtsgebied van de Arnhemse Krijgsraad „woonachtig was”, hetgeen niet hetzelfde is als „zich bevinden” van artikel 93,3°.

Volledigheidshalve volgt hierachter het eindvonnis van de Haagse Krijgsraad.

W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 7 augustus 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk; *Leden:* Lt.-Kolonel W. H. Verbeek en Majoor C. W. Baron van Dedem;

Raadsman: Mr. W. Spermon.

Na gebruik van enige alcoholhoudende dranken (niet ten laste gelegd) als bestuurder van een auto bij het nemen van een bocht tegen een muurtje gereden, waardoor de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak werd belemmerd of de veiligheid op de weg in gevaar werd gebracht.

(W.V.W. art. 25).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
K. R., geboren 5 september 1947, dpl. sergeant, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig sergeant van de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 14 december 1967, te Vlissingen, in elk geval in Nederland, als bestuurder van een auto, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande rijweg, de Boulevard, en bij het nemen van een in die weg gelegen bocht tegen een rechts langs die weg staand muurtje is gebotst, waardoor alstoen aldaar door vermelde wijze van rijden de vrijheid van het ver-

„keer zonder noodzaak werd belemmerd of de veiligheid op de weg in „gevaar werd gebracht of redelijkerwijze was aan te nemen, dat de veiligheid op die weg in gevaar werd gebracht of redelijkerwijze was aan te nemen, dat de veiligheid op die weg in gevaar kon worden gebracht”;

Overwegende, dat in de tenlastelegging kennelijk tengevolge van een schrijffout staat vermeld: „de Boulevard”, welke fout de Krijgsraad ambtshalve verbetert, zodat in de plaats daarvan worde gelezen: „de „Boulevard de Ruyter”, door welke verbetering van de tenlastelegging de beklaagde niet in zijn verdediging wordt geschaad;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 26 april 1968, opgemaakt door de Commandant Stafcompagnie Garnizoenscommando te Amsterdam blijkt, dat beklaagde op voornoemd tijdstip sedert 24 mei 1967 als dienstplichtig militair van de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst was;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: dat hij, terwijl hij als dienstplichtig sergeant der Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst was op 14 december 1967 om 22.45 uur te Vlissingen als bestuurder van een personenauto, Fiat 1300, waarin ook de sergeant Raaphorst en de korporaal Holsbergen zaten, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg de Boulevard de Ruyter; dat hij gekomen ter hoogte van het standbeeld van Michiel de Ruyter bij het nemen van een in die weg gelegen bocht tegen een rechts langs de weg staand muurtje is gebotst doordat hij met de snelheid die hij reed de auto toen niet goed kon houden; dat hij die avond 3 glazen witte en 1 glas rode wijn had gedronken;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 21 december 1967, opgemaakt door Willem Frederik Johannes de Ruiters, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, brigade Wezep der Koninklijke Marechaussee, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Theodorus Johannes Petrus Raaphorst,

dat hij, op 14 december 1967, als passagier was gezeten in een Fiat personenauto, type 1300, welke werd bestuurd door sergeant R.; dat zij hiermede op een gegeven moment, terwijl zij te Vlissingen reden, op een plein uitkwamen waar het standbeeld van Michiel de Ruyter staat; dat zij om het standbeeld heenreden; dat de bestuurder de bocht te groot heeft genomen; dat hij plotseling een schurend geluid hoorde; dat zij, na nog enige meters te zijn doorgereden en vervolgens te zijn gestopt en uitgestapt, een muurtje zagen staan waartegen de bestuurder van hun auto was aangereden; dat de rechter voorzijde van de auto was ingedeukt;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 19 januari 1968, opgemaakt door Willem Kersten, opperwachtmeester der Konink-

lijke Marechaussee, brigade Vlissingen, zakelijk inhoudt als verklaring van:

Verbalisant:

dat de Boulevard de Ruyter te Vlissingen een voor het openbaar rijden ander verkeer openstaande weg is;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„overtreding van artikel 25 van de Wegenverkeerswet”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 35 juncto artikel 25 van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot een geldboete van f 40,—, subs. 8 dagen hechtenis — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 13 juni 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel J. W. van den Wall Bake en Majoor N. J. de Ruiter;

Raadsman: Mr. M. W. Dirksen.

Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid door, na ommekomst van verlof, niet naar zijn onderdeel terug te keren. Toepassing van artikel 24 W.Sr. en geldboete van f 300.

In hoger beroep (zie sententie achter het vonnis) heeft beklagde zich erop beroepen dat hij op de laatste dag van zijn verlof een grotere hoeveelheid LSD had ingenomen dan voorheen het geval is geweest en dat hij niet geweten heeft dat de uitwerking daarvan zó lang zou duren, dat hij niet tijdig zou kunnen terugkeren. Het Hof heeft dit verweer ver-

1) Tijdens de behandeling in eerste aanleg was beklagde „met verlof in afwachting „van de beslissing van de I.M.G.D.”; tijdens de behandeling in appel was hij met groot verlof.

worpen, omdat beklaagde voorwaardelijk zijn opzet had gericht op ongeoorloofde afwezigheid; straf gewijzigd in 2 weken gevangenisstraf.

(W.M.Sr. art. 97; W.Sr. art. 24).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
O. L. H., geb. 11 augustus 1946, dpl. soldaat, beklaagde*).

Gezien: . . . enz.;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 13 juni 1968 strekkende tot veroordeling van beklaagde tot gevangenisstraf voor de tijd van twee weken;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was, bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der Wet, op of omstreeks 25 februari 1968 na een hem verleend verlof of bewegingsvrijheid, niet naar zijn onderdeel te Kampen, althans in Nederland, is teruggekeerd, en daarvan sindsdien opzettelijk dan wel met zijn schuld daaraan ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, tot dat hij op of omstreeks 27 februari 1968 bij zijn onderdeel is teruggekeerd”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris onder meer heeft verklaard:

dat hij sedert 21 januari 1968 als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst is bij de Koninklijke Landmacht; dat hij op 23 februari 1968 met bewegingsvrijheid naar huis is gegaan; dat hij op 24 februari 1968 een dosis L.S.D. heeft ingenomen; dat hij zich dientengevolge niet bewust was dat hij op 25 februari 1968 moest terugkeren naar zijn te Kampen gelegen onderdeel en toen van dat onderdeel ongeoorloofd afwezig is gebleven totdat hij op 27 februari 1968 bij dat onderdeel is teruggekeerd; dat toen hij genoemde dosis L.S.D. innam de mogelijkheid er in zat, dat dit tot gevolg zou hebben dat hij op 25 februari 1968 niet naar zijn onderdeel zou terugkeren; dat dit voor hem geen reden was om van het L.S.D.-gebruik af te zien;

Overwegende, dat uit voornoemde Justitiële verklaring tevens blijkt, dat de beklaagde van 25 februari 1968 tot 27 februari 1968 onafgebroken zonder recht of vergunning, derhalve ongeoorloofd, afwezig is geweest van zijn onderdeel, B.cie 2 COAK, gelegerd te Kampen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was, bij de Koninklijke Landmacht, op 25 februari 1968 na bewegingsvrij-

„heid, niet naar zijn onderdeel te Kampen is teruggekeerd, en daarvan „sindsdien opzettelijk ongeoorloofd afwezig is geweest en gebleven, tot „dat hij op 27 februari 1968 bij zijn onderdeel is teruggekeerd”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, in tijd van vrede tenminste „één dag en niet langer dan dertig dagen durende”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 97 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot betaling van een geldboete van f 300,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van 30 dagen — *Red.*).

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 26 september 1968

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans, Luitenant-Generaal (b.d.) Valk (plv.) en Luitenant-Generaal Cox (plv.).

(Zie het vonnis, hiervóór).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen, behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklagde zal veroordelen tot gevangenisstraf voor de tijd van *drie weken*;

Overwegende, dat de behandeling dezer zaak in hoger beroep, het Hof tot geen andere beschouwingen dan die des eersten rechters heeft geleid, behoudens ten aanzien van de aan beklagde opgelegde straf welke het Hof te licht is voorgekomen;

Overwegende, dat weliswaar beklagde ter terechtzitting in hoger beroep heeft ontkend het opzet te hebben gehad om van zijn onderdeel ongeoorloofd afwezig te blijven, daartoe aanvoerende, dat hij op 24 fe-

bruari 1968 een grotere hoeveelheid L.S.D. had ingenomen dan voorheen het geval was geweest en niet te hebben geweten, dat de uitwerking en de nawerking daarvan zo lang zou duren, dat hij als gevolg daarvan niet in staat zou zijn tijdig naar zijn onderdeel terug te keren, doch dat het Hof deze ontkenenis ongegrond oordeelt;

Overwegende, dat toch uit de verklaring van beklaagde ter terechtzitting in hoger beroep afgelegd, dat hij reeds enige malen vóór 24 februari 1968 L.S.D. had ingenomen en toen telkens de uitwerking en nawerking daarvan heeft ervaren, alsmede uit diens verklaring voor de Officier-Commissaris van de Krijgsraad afgelegd, dat toen hij op 24 februari 1968 de hogeraangeduide dosis L.S.D. innam de mogelijkheid er in zat, dat dit tot gevolg zou hebben, dat hij op 25 februari 1968 niet naar zijn onderdeel zou terugkeren en dat dit voor hem geen reden was om van het L.S.D.-gebruik af te zien, voortvloeit, dat beklaagde bij de inneming van L.S.D. op 24 februari 1968 zich ervan bewust moet zijn geweest, dat er een aanmerkelijke kans bestond dat hij door die inneming van L.S.D. niet in staat zou zijn binnen de hem verleende bewegingsvrijheid bij zijn onderdeel terug te keren; dat beklaagde, door het innemen van L.S.D. op 24 februari 1968 zich dan ook willens en wetens heeft blootgesteld aan de geenszins te verwaarlozen kans, dat hij van zijn onderdeel ongeoorloofd afwezig zou zijn en blijven zoals in de telastlegging is gesteld en door de Krijgsraad is bewezen verklaard en dat zulks impliceert, dat hij voorwaardelijk zijn opzet had gericht op die ongeoorloofde afwezigheid;

Overwegende, dat het Hof na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon van de beklaagde;

Overwegende, dat het Hof zich overigens verenigt met de gronden en beslissingen in het vonnis, waarvan hoger beroep, vervat en die overneemt, met toepassing van de in het vonnis als toegepast vermelde artikelen, — met uitzondering van de artikelen 23 en 24 van het Wetboek van Strafrecht, — alsmede van de artikelen 10 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan is geappelleerd, doch alleen ten aanzien van de aan beklaagde opgelegde straf en de daarop betrekking hebbende overweging;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Veroordeelt beklaagde tot een gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken*;

Bevestigt het vonnis voor het overige met aanvulling der gronden.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 18 december 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel Mr. R. B. Lewis en Luitenant-Kolonel A. J. Fokker.

Als bestuurder van een personenauto over een voor het openbaar verkeer openstaande weg gereden met een sinds 2 jaren verlopen rijbewijs, terwijl 3 van de 4 banden geen profiel op het loopvlak meer vertoonden.

Twee geldboeten en onttrekking aan het verkeer van de 3 autobanden. De Krijgsraad wijst niet toe de vordering van de Auditeur-Militair tot verbeurdverklaring van het rijbewijs.

(W.V.W. art. 9, W.V.R. art. 13).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. J. J., geboren 8 december 1938, korporaal, beklaagde, niet verschenen overeenkomstig het bepaalde in artikel 179 van de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht;

Gezien: . . . enz.;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 18 december 1968 strekkende tot veroordeling van beklaagde tot betaling van twee geldboeten van respectievelijk *vijfentwintig* en *vijfenzeventig gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de duur van respectievelijk *vijf* en *vijftien dagen*,

ten aanzien van sub 2 bovendien: tot ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de duur van *twee maanden*, echter voorwaardelijk met een proeftijd van *twee jaar*, en onttrekking aan het verkeer van de drie in beslag genomen autobanden;

ten aanzien van sub 1 bovendien: verbeurdverklaring van het in beslag genomen rijbewijs,

en gehoord de voorlezing van deze vordering;

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 16 september 1968 te Enschede op de voor „het openbaar verkeer openstaande weg, de Vliegveldweg, als bestuurder van een vierwielig motorvoertuig (personenauto) daarmee heeft „gereden,

„1. zonder dat aan hem, beklaagde, het bij artikel 9 eerste lid sub 3e „der Wegenverkeerswet vereiste geldige rijbewijs was afgegeven,

„2. zulks terwijl bedoeld voertuig rijtechnisch niet in voldoende staat

„van onderhoud verkeerde, immers waren drie banden van dat voertuig over de gehele oppervlakte van het loopvlak niet voorzien van een „goed zichtbare ononderbroken profilering”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig proces-verbaal, No. P. 272/68, opgemaakt en gesloten te Enschede op 29 september 1968 door Johan Anne Bovenhorst en Johannes Gerhardus Hendrikus Plechelmus Belderink, beiden marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, behorende tot de Brigade Vliegbasis Twenthe, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van R. J. J.:

Op 16 september 1968, omstreeks 08.00 uur, reed ik als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Ford, type Taunus 17M Super, gekentekend HG 05-97, daarmee over de Vliegveldweg te Enschede. Aldaar rijdende wist ik dat mijn rijbewijs verlopen was en dat drie banden van het door mij bestuurde motorrijtuig niet waren voorzien van een goed zichtbare ononderbroken profilering over de gehele oppervlakte van het loopvlak;

als relaas van *verbalisanten*:

Op 16 september 1968, omstreeks 08.00 uur, zagen wij dat R. J. J., als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, merk Ford, type Taunus 17M Super, gekentekend HG 05-97, daarmee reed over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Vliegveldweg te Enschede. Na een stopteken gegeven te hebben bracht J. het door hem bestuurde motorrijtuig tot stilstand. Wij constateerden toen dat 3 banden van dat motorrijtuig niet waren voorzien van een goede zichtbare ononderbroken profilering over de gehele oppervlakte van het loopvlak;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig schrijven van de Provinciale Griffie van Overijssel d.d. 26 september 1968 ondertekend namens de Commissaris der Koningin in de provincie Overijssel, onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van relatant: aan R. J. J., geboren 8 december 1938, is een rijbewijs als bedoeld in artikel 9, eerste lid, aanhef en sub 3e van de Wegenverkeerswet, voor het besturen van motorrijtuigen afgegeven, welk rijbewijs geldig was tot 15 augustus 1966;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemd schrijven van de Provinciale Griffie van Overijssel slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” in de aanhef;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „overtreding van artikel 9, eerste lid, aanhef en sub 3e, van de „Wegenverkeerswet”;

2. „overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en sub a, van het „Wegenverkeersreglement”;

1. strafbaar gesteld bij artikel 35, vijfde lid, van de Wegenverkeerswet;

2. strafbaar gesteld bij artikel 124 van het Wegenverkeersreglement;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Ten aanzien van het sub 2 bewezen verklaarde:

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van het begane feit termen aanwezig acht om aan beklagde de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen te ontzeggen voor de duur van *twee maanden*, echter voorwaardelijk met een proeftijd van *twee jaar*;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling van beklagde tot betaling van twee geldboeten van resp. f 25,— en f 75,—, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door hechtenis voor de tijd van resp. 5 en 15 dagen; ontzegging ten aanzien van het sub 2 bewezen verklaarde feit van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de duur van 2 maanden, voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren en ten aanzien van sub 2 bovendien onttrokkenverklaring aan het verkeer de drie in beslag genomen autobanden met betrekking tot dewelke het feit is begaan en die van zodanige aard zijn, dat het ongecontroleerde bezit daarvan in strijd is met de wet — *Red.*).

TUCHTRECHTSPRAAK

Hoog Militair Gerechtshof

Beschikking van 10 april 1969

President: Mr. Lamers; Leden: Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans, Commodore Bruinier, Generaal-Majoor Lagerwerff (plv.).

Een batterijcommandant strafte op 13 februari 1969 een wachtmeester met 8 dagen verzwaard arrest wegens het niet inacht nemen van nader omschreven militaire verplichtingen, welke strafoplegging hem op dezelfde dag werd aangezegd.

Op 15 februari d.a.v. deed de wachtmeester beklag over de hem opgelegde straf en over de omschrijving van de strafreden.

De batterijc. had inmiddels de omschrijving van de strafreden gewijzigd en de gewijzigde strafreden op 15 februari aan de wachtmeester meegedeeld, — nádat deze reeds over de oorspronkelijke bestraffing beklag had ingediend. De beklagmeerdere handhaafde deze (gewijzigde) strafoplegging.

Ingevolge art. 50, tweede lid W.K. kan wijziging van de omschrijving van de strafreden door de strafoplegger niét meer geschieden ná beklag, weshalve de wijziging als niet bestaande moet worden beschouwd.

Weliswaar had de wachtmeester het oorspronkelijk beklagschrift, na wijziging van de strafreden door de batterijc., ingetrokken, gebaseerd op de door de batterijc. gevestigde indruk dat de wijziging van de omschrijving rechtsgeldig was, en had hij zich toen over de gewijzigde strafreden beklaagd, maar dít beklag was gericht tegen de in strijd met art. 50, tweede lid W.K. aangebrachte wijziging van de strafreden, welke wijziging rechtens als niét bestaande moet worden beschouwd.

Het behoud van een goede krijgstuicht brengt met zich dat het oorspronkelijk door klager ingediende beklag alsnog wordt behandeld. Ambtshalve vernietiging van de beklagbeschikking wegens onjuiste toepassing van de beklagprocedure. Stukken in handen gesteld van de beklagmeerdere, teneinde over het oorspronkelijke beklag te beschikken met inachtneming van 's Hofs beschikking.

(W.K. art. 50).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen een verklaring gedagtekend 24 februari 1969 waarbij de wachtmeester P. G., registratienummer . . ., dienende bij de C-Batterij 107 Afdeling Veldartillerie, te 't-Harde, 's-Hofs eindbeslissing inroept

naar aanleiding van de beschikking op het beklag door hem ingediend bij de Commandant van de 107 Afdeling Veldartillerie over de straf van acht dagen verzwaard arrest, hem opgelegd door zijn Batterijcommandant wegens:

„Het commando de schietbuis van zijn stuk te eleveren gegeven, zonder zich van te voren voldoende op de hoogte te stellen, of het sluitstuk wel gesloten was, waardoor het is voorgekomen, dat de schietbuis werd geëleveerd met een geopend sluitstuk, waarbij het sluitstuk tegen de rechterwang van het stuk sloeg en licht werd beschadigd. Bij het bepalen van de straf is in aanmerking genomen, dat er op dat ogenblik snelheid van handelen betracht diende te worden i.v.m. een op handen zijnde verplaatsing en hij slechts de beschikking had over twee stuksbedienden, waardoor hij zelf daadwerkelijk meehielp aan het onderhoud na het vuren”,

bij welke beschikking op 20 februari 1969 genomen en op 21 februari aan klager uitgereikt de strafoplegging is gehandhaafd;

Gezien de op deze zaak betrekking hebbende bescheiden;

Gehoord de klager en de kapitein G., als strafoplegger;

Gelet op het advies van de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht;

Overwegende, dat het Hof ten aanzien van de opgelegde straf en de omschrijving van de strafreden geen eindbeslissing kan nemen, omdat de beschikking waarvan beklag ambtshalve moet worden vernietigd wegens onjuiste toepassing van de beklagprocedure;

Overwegende, dienaangaande:

dat bij het gehouden onderzoek is komen vast te staan, dat klager op 13 februari 1969 werd gestraft door zijn batterijcommandant met acht dagen verzwaard arrest wegens:

„Na opdracht te hebben gekregen van het batterij V.R.C. twee complete schoten naar het eerste stuk te brengen, kreeg hij opdracht van de batterijofficier onderhoud na het vuren te plegen. Hiervoor had hij de beschikking over twee kanoniers, waarvan een de telefoon bediende. Aan de andere kanonier gaf hij de opdracht de loop omhoog te draaien, zonder zich daarbij te hebben overtuigd of het sluitstuk gesloten was. Dit had lichte schade tot gevolg”,

welke straf en strafreden hem op diezelfde dag werden aangezegd; dat klager op 15 februari 1969 tegen deze straf en omschrijving der strafreden beklag heeft ingediend op de voorgeschreven wijze; dat klagers batterijcommandant inmiddels de laatstvermelde omschrijving van de strafreden had gewijzigd, zo dat deze kwam te luiden als is vermeld in de aanvang van deze beschikking; dat de batterijcommandant deze aldus gewijzigde omschrijving van de strafreden op 15 februari 1969 aanklager heeft ter kennis gebracht, echter nadat deze reeds zijn voornoemd beklag op de voorgeschreven wijze had ingediend; dat klager daarop zijn beklagschrift op dezelfde datum heeft vervangen door een

nieuw op de gewijzigde omschrijving der strafreden betrekking hebbend beklagschrift;

Overwegende, dat het Hof daar kan laten de vraag of er voor de strafoplegger voldoende redenen aanwezig waren om gebruik te maken van de hem bij artikel 50 van de Wet op de Krijgstucht verleende bevoegdheid tot wijziging van een reeds aangezegde omschrijving ener strafreden, omdat naar luid van het tweede lid van genoemd wetsartikel wijziging van de omschrijving van de strafreden na beklag niet meer kan geschieden en de voormelde wijziging derhalve als niet bestaand moet worden beschouwd; dat het eerste op 15 februari 1969 door klager ingediende beklagschrift weliswaar op voormelde wijze door hem is ingetrokken, maar dat deze intrekking is gebaseerd op de bij klager door diens batterijcommandant ten onrechte gewekte indruk dat de wijziging van de omschrijving van de strafreden rechtsgeldig zou zijn;

Overwegende, dat uit het voorgaande volgt, dat de vervanging door klager van zijn oorspronkelijk beklagschrift door een nieuw beklagschrift, als zijnde dat laatste gericht tegen een niet bestaande omschrijving van een strafreden, niet kan worden aanvaard en dat het belang van een goede krijgstucht met zich brengt, dat het oorspronkelijk door klager ingediende beklagschrift alsnog zal worden behandeld;

BESCHIKKENDE:

Vernietigt ambtshalve de beschikking waarvan beklag;

Stelt de stukken in handen van de Commandant van 107 Afdeling Veldartillerie teneinde over het oorspronkelijke beklag te beslissen met inachtneming van 's-Hofs beschikking;

Bepaalt dat een afschrift van deze beschikking zal worden uitgereikt aan de klager, de strafoplegger, de beklagmeerdere, de Advocaat-Fiscaal voor de Krijgsmacht en desgewenst aan de Minister van Defensie.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

30 november 1967

(P.L. 1966/8)

Voorzitter: Mr. H. Fortuin (fgd.); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vleesch Dubois.

(Pensioenwet voor de landmacht 1922, art. 12; Koninklijk Besluit van 4 oktober 1949, Stb. J 631).

Aan klager, die als luitenant-kolonel der Kon. landmacht m.i.v. 1 juli 1964 uit de militaire dienst was ontslagen, was een diensttijdspensioen toegekend. Klager wenste dat de diensttijd van 4 oktober 1944 (datum waarop hij uit Duitse krijgsgevangenschap is onvlucht) tot 16 maart 1945 (datum waarop hij werd ingedeeld bij het hoofdkwartier der Ned. Strijdkrachten) wegens deelneming aan krijgsverrichtingen dubbel geteld zou worden.

Op zijn verzoek om herziening van de met betrekking tot zijn pensioen-aanspraken genomen beslissing werd echter afwijzend beslist.

De vraag was, of klager in die periode in „niet-feitelijke” krijgsgevangenschap had vertoefd. Volgens de Raad is te dezen bepalend de betekenis welke in volkenrechtelijke zin aan dit begrip wordt toegekend. Gelet hierop neemt de Raad aan, dat klager de status van krijgsgevangene eerst verloren heeft toen hij zich bij zijn eigen strijdkrachten had gevoegd dan wel het gebied had bereikt dat in handen was van een geallieerde macht. Van dat moment af moest klager krachtens voormeld K.B. geacht worden aan krijgsverrichtingen te hebben deelgenomen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: S., wonende te V., klager, in persoon ter openbare terechtzitting van 25 mei 1967 verschenen, ter openbare terechtzitting van 9 november 1967 niet verschenen, tegen: *de Minister van Defensie*, verweerder, voor wie op de vorengenoemde openbare terechtzittingen als gemachtigde is opgetreden G. L. Koops, referendaris bij het Ministerie van Defensie en wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken, waaronder het uittreksel uit het proces-verbaal van 's Raads op 25 mei 1967 gehouden openbare terechtzitting;

Gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 19 februari 1965 aan klager met ingang van 1 juli 1964 een levenslang diensttijdspensioen werd toegekend van f 14.633,— per jaar, berekend naar een pensioengrondslag van f 23.721,— en een diensttijd van 35 jaar en 3 maanden;

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 24 februari 1966 afwijzend

is beslist op klagers verzoek om herziening van de met betrekking tot zijn pensioenaanspraken bij het Koninklijk besluit van 19 februari 1965 genomen beslissing; waarbij onder meer werd overwogen:

dat adressant in hogergenoemd rekest zijn bezwaren richt tegen de diensttijd, waarnaar zijn pensioen is berekend; dat hij de mening is toegedaan dat de diensttijd van 4 oktober 1944 (datum waarop hij uit Duitse krijgsgevangenschap is gevlucht) tot 16 maart 1945 (datum waarop hij werd ingedeeld bij het Hoofdkwartier der Nederlandse Strijdkrachten) wegens deelneming aan krijgsverrichtingen moeten worden dubbelgeteld; dat hij deze mening grondt op het feit dat hem voor zijn moedig optreden tegenover de vijand gedurende die periode bij Koninklijk besluit van 1 april 1950 het Bronzen Kruis werd toegekend; dat zulks naar zijn mening impliceert, dat hij gedurende die periode geacht moet worden aan krijgsverrichtingen te hebben deelgenomen, zodat bij de berekening van zijn pensioen genoemde periode voor dubbel telling in aanmerking dient te worden gebracht; dat artikel 12 der Pensioenwet voor de landmacht 1922 voorschrijft, dat, wanneer troepen der landmacht aan krijgsverrichtingen hebben deelgenomen, door de Kroon wordt bepaald of en voor welk tijdsverloop voor de tot die troepen behoord hebbende militair diensttijd dubbel zal worden geteld; dat bij Koninklijk besluit van 4 oktober 1949 (Stb. J 631) is bepaald, dat het militair personeel der landmacht voor zover en voor zolang dit in werkelijke dienst was en niet in, al dan niet-feitelijke, krijgsgevangenschap heeft vertoefd, wordt geacht aan krijgsverrichtingen te hebben deelgenomen van 10 mei 1940 tot 5 mei 1945 en dat dit tijdsverloop van deelneming aan krijgsverrichtingen krachtens artikel 12 der Pensioenwet voor de landmacht 1922 dubbel telt; dat voor adressant, als beroepsmilitair, genoemde periode als werkelijke diensttijd in aanmerking komt vermits zijn dienstverhouding als zodanig in die tijd niet werd verbroken; dat de tijd van 8 juni 1942 tot en met 3 oktober 1944 gedurende welke adressant in feitelijke krijgsgevangenschap heeft vertoefd, niet voor dubbel telling in aanmerking komt; dat adressant op 4 oktober 1944 uit Duitse krijgsgevangenschap is gevlucht en op 16 maart 1945 is ingedeeld bij de Nederlandse Strijdkrachten; dat aangenomen moet worden, dat adressant zich van 4 oktober 1944 tot 16 maart 1945 in bezet, c.q. vijandelijk gebied heeft bevonden; dat de tijd, welke is doorgebracht in bezet, c.q. vijandelijk gebied door een militair, die zich aan krijgsgevangenschap heeft onttrokken, dient te worden aangemerkt als tijd in niet-feitelijke krijgsgevangenschap doorgebracht; dat het — zoals de feiten hebben bewezen — geenszins tot de onmogelijkheden behoort, dat een zich in, al dan niet-feitelijke, krijgsgevangenschap bevindende militair de vijand daadwerkelijk afbreuk doet; dat zulks evenwel niet betekent, dat alsdan de tijd door de betrokken militair in, al dan niet-feitelijke, krijgsgevangenschap doorgebracht, wèl krachtens het Koninklijk besluit van 4 oktober 1949 (Stb. J 631) dient te worden aangemerkt

als tijd, gedurende welke hij aan krijgsverrichtingen heeft deelgenomen; dat de tijd van 4 oktober 1944 tot 16 maart 1945 door belanghebbende in niet-feitelijke krijgsgevangenschap doorgebracht derhalve niet kan worden aangemerkt als tijd gedurende welke hij aan krijgsverrichtingen heeft deelgenomen; dat het feit dat adressant voor de door hem in laatstgenoemde periode verrichte daden tegenover de vijand het Bronzen Kruis is verleend voor wat aangaat de vergelding met pensioen van werkelijke diensttijd irrelevant is; dat meerbedoelde periode van 4 oktober 1944 tot 16 maart 1945 derhalve niet krachtens vorenaangehaald artikel 12 der Pensioenwet voor de landmacht 1922 kan worden dubbelgeteld;

Overwegende dat klager tegen de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 24 februari 1966, bij deze Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift op de aangegeven grond kennelijk heeft bedoeld de Raad te verzoeken te verstaan, dat de bestreden beslissing en de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 19 februari 1965, behoren te worden vernietigd en dat daarvoor in de plaats zal behoren te komen een besluit, waarbij klagers diensttijdspensioen nader wordt vastgesteld naar een diensttijd, bij welke de tijd van 4 oktober 1944 tot 16 maart 1945 wegens deelneming aan krijgsverrichtingen wordt dubbel geteld;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorie op de daarin aangevoerde gronden heeft geconcludeerd tot bevestiging van de bestreden beslissing;

Overwegende dat op verzoek van 's Raads fungerend-voorzitter, gedaan ingevolge het op 1 juni 1967 uitgesproken bevel van de Raad, verweerder nadere gegevens heeft verstrekt;

IN RECHTE:

Overwegende dat op grond van de inhoud der gedingstukken en het op 's Raads vorenvermelde openbare terechtzittingen verhandelde voor deze Raad vaststaat en ook door partijen niet wordt betwist; dat klager, geboren 16 september 1914, met ingang van 1 januari 1940 werd benoemd en aangesteld bij het wapen der infanterie tot reserve eerste luitenant; dat hem als zodanig met ingang van 15 juli 1940 groot verlof werd verleend en dat hij met ingang van deze datum op wachtgeld werd gesteld; dat hij op 8 juni 1942 in Duitse krijgsgevangenschap werd gevoerd en op 4 oktober 1944 uit deze gevangenschap is gevlucht; dat hij vanuit Duitsland in het bezette gebied van Nederland is teruggekeerd; dat klager kans heeft gezien naar het niet-bezette gebied van Nederland te ontkomen, dat hij met ingang van 16 maart 1945 is ingedeeld bij het Hoofdkwartier der Nederlandse Strijdkrachten, afdeling Binnenlandse Strijdkrachten, en dat hij met ingang van 1 april 1945 is tewerkgesteld bij het Regiment Limburgse Stoottroepen; dat klager als luitenant-kolonel der Koninklijke landmacht met ingang van 1 juli 1964 uit de militaire dienst is ontslagen en dat hem met ingang van die dag een diensttijdspensioen is toegekend; dat voor dit pensioen een werkelijke militaire

diensttijd in aanmerking is genomen van 27 jaar, 3 maanden en 12 dagen en een burgerlijke diensttijd van 3 jaar, 0 maanden en 18 dagen, terwijl dubbel geteld is een tijd van 3 jaar, 8 maanden en 24 dagen wegens verblijf binnen de keerkringen en — wegens krijgsverrichtingen — van 10 mei 1940 tot 15 mei 1940 0 jaar, 0 maanden en 5 dagen, van 16 maart 1945 tot 5 mei 1945 0 jaar, 1 maand en 19 dagen, van 7 augustus 1952 tot 19 augustus 1953 1 jaar, 0 maanden en 12 dagen;

Overwegende dat klager van oordeel is, dat ook diensttijd van 4 oktober 1944 — datum waarop hij uit Duitse krijgsgevangenschap is gevlucht — tot 16 maart 1945 — datum waarop hij werd ingedeeld bij het Hoofdkwartier der Nederlandse Strijdkrachten — wegens deelneming aan krijgsverrichtingen moet worden dubbelgeteld; dat verweerder stelt dat de tijd van 4 oktober 1944 tot 16 maart 1945 dient te worden aangemerkt als tijd in niet-feitelijke krijgsgevangenschap doorgebracht; dat deze Raad nu heeft uit te maken wat hiervan zij;

Overwegende hieromtrent dat artikel 12 van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 voorschrijft, dat, wanneer troepen der landmacht aan krijgsverrichtingen hebben deelgenomen, door de Kroon wordt bepaald, of en voor welk tijdsverloop voor de tot die troepen behoord hebbende militair diensttijd dubbel zal worden geteld; dat ter uitvoering van deze bepaling het Koninklijk besluit van 4 oktober 1949 (Stb. J 631) in artikel 1 lid 1 schrijft, dat het militair personeel der landmacht, voor zover en voor zolang dit in werkelijke dienst was en niet in, al dan niet feitelijke, krijgsgevangenschap heeft vertoefd, wordt geacht aan krijgsverrichtingen te hebben deelgenomen van 10 mei 1940 tot 5 mei 1945;

Overwegende dat partijen het begrip „niet-feitelijke” krijgsgevangenschap verschillend uitleggen;

Overwegende dat bij de interpretatie van het begrip krijgsgevangenschap, wat ook de bedoeling moge zijn geweest van de toevoeging — al dan niet feitelijke —, naar 's Raads oordeel te dezen bepalend is de betekenis welke aan dit begrip in volkenrechtelijke zin wordt toegekend;

Overwegende dienaangaande, dat ter zake allereerst in aanmerking komen de tijdens de tweede wereldoorlog tussen Nederland en Duitsland van kracht zijnde artikelen 4 tot 20 van het zogenaamde Landoorlogreglement, vastgesteld bij verdrag van 29 juli 1899 nopens de wetten en gebruiken in de oorlog te land der eerste Vredesconferentie en met wijzigingen opnieuw vastgesteld bij verdrag van 18 oktober 1907 der tweede Vredesconferentie; dat blijkens artikel 5 van het Landoorlogreglement van 1907 krijgsgevangenen onderworpen *kunnen* worden aan internering, waarbij een zekere bewegingsvrijheid wordt gegarandeerd en dat zij niet mogen worden opgesloten dan bij wijze van onvermijdelijke veiligheidsmaatregel; dat mitsdien voor de status van krijgsgevangene gevangenschap of opsluiting, in welke vorm ook, niet noodzakelijk is; dat voorts uit deze artikelen blijkt en in artikel 4 bepaaldelijk wordt gesteld, dat de

krijgsgevangenen onder het gezag staan van de vijandelijke mogendheid; dat de status van krijgsgevangene dan ook eerst kan eindigen, wanneer de betrokkene niet meer onder het gezag van die mogendheid staat;

Overwegende voorts dat de vorenbedoelde regelen geacht worden te zijn aangevuld — in feite zijn vrijwel alle regelen al dan niet gewijzigd opgenomen — door het gedurende de tweede wereldoorlog tussen Nederland en Duitsland eveneens van kracht zijnde Verdrag van Genève, ondertekend op 27 juli 1929 (Stb. 1932/514), betreffende de behandeling van krijgsgevangenen, waarvan artikel 50 luidt als volgt:

„De ontvluchte krijgsgevangenen, die gegrepen mochten worden, „voordat zij hun leger hebben kunnen bereiken of het gebied hebben „kunnen verlaten, dat bezet is door het leger, dat hen heeft gevangen ge- „nomen, zullen slechts strafbaar zijn met krijgstuuchtelijke straffen.

„De gevangenen die, na er in geslaagd te zijn hun leger te bereiken of „het grondgebied te verlaten, dat bezet is door het leger, dat hen heeft „gevangen genomen, opnieuw krijgsgevangen gemaakt mochten worden, „zullen op geen enkele wijze strafbaar zijn voor hun vroegere vlucht.”;

Overwegende dat uit het vorenvermelde artikel volgt, dat klager de status van krijgsgevangene eerst verloren heeft, wanneer hij zich weer bij zijn eigen strijdkrachten heeft gevoegd dan wel gebied heeft bereikt, dat in handen is van een geallieerde krijgsmacht; dat aangenomen moet worden dat het laatste geval zich kan hebben voorgedaan, voordat klager zich bij Nederlandse strijdkrachten heeft gevoegd, en dat, indien zulks is geschied, de dag van aankomst in gebied, dat in handen is van een geallieerde krijgsmacht, de eerste dag is van een periode gedurende welke klager geacht kan worden aan krijgsverrichtingen, als bedoeld in artikel 1 lid 1 van voormeld Koninklijk besluit van 4 oktober 1949 (Stb. J 631), te hebben deelgenomen, welke periode krachtens lid 2 van genoemd artikel als diensttijd dubbel telt ingevolge het bepaalde in het eerste lid van artikel 12 der Pensioenwet voor de landmacht 1922;

Overwegende dat blijkens de bestreden beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 24 februari 1966, en de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 19 februari 1965, niet is onderzocht, op welke dag klager gebied heeft bereikt, dat in handen was van een geallieerde krijgsmacht, zodat deze beslissingen een juiste feitelijke grondslag missen;

Overwegende dat op grond van het vorenoverwogene mitsdien beslist dient te worden als volgt:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Stelt vast dat de bestreden beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 24 februari 1966, en de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 19 februari 1965, dienen te worden vernietigd en dat daarvoor in de plaats zal behoren te komen een beslissing, waarbij aan klager met ingang van 1 juli 1964 een diensttijdspensioen wordt toegekend, berekend met inachtneming van deze, 's Raads, uitspraak.

De Centrale Raad van Beroep

29 december 1967

(PZ 1967/1)

Voorzitter: Mr. H. Fortuin (fgd); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vleesch Dubois.

(Pensioenwet voor de zeemacht 1922, art. 2, eerste lid onder 2°).

Een matroos-zeemilicien, die in maart 1949 als dienstplichtige in dienst was gekomen, viel tijdens een alarmoefening van een trap. Later kreeg hij ernstige rugklachten en in okt. 1950 onderging hij een hernia-operatie. Per 1 mei 1951 werd hij wegens gebreken uit de dienst ontslagen. In aug. 1954 volgde een tweede hernia-operatie, welke klager in staat stelde zijn oude beroep van loodgieter weer op te vatten.

Een verzoek om invaliditeitspensioen werd afgewezen, omdat geen verband werd aangenomen tussen de geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst. Er had geen ernstig ongeval plaatsgevonden en er was meer sprake van constitutionele minderwaardigheid van de tussenwervelschijf.

De Raad verenigt zich met dit standpunt.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: *H.*, wonende te *L.*, klager, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden *J. P. de Vries*, wonende te Heerenveen, tegen: *de Minister van Defensie*, verweerder, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden *G. L. Koops*, referendaris bij het Ministerie van Defensie en wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde gemachtigden;
WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 4 december 1964 afwijzend is beslist op het namens klager ingediende verzoek om toekenning van militair invaliditeitspensioen; waarbij werd overwogen:

dat een militair krachtens artikel 2, eerste lid onder 2°, der Pensioenwet voor de zeemacht 1922 recht op militair pensioen verkrijgt, indien de bij hem geconstateerde gebreken zijn ontstaan door de uitoefening van de militaire dienst, dan wel tot uiting zijn gekomen of verergerd door bijzondere omstandigheden of toestanden, welke zich bij de uitoefening van de dienst hebben voorgedaan en naar medisch inzicht van nadelige invloed zijn geweest op zijn gezondheidstoestand, mits deze gebreken een invaliditeit van tenminste 10% blijken te veroorzaken of indien hij bij zijn ontslag tenminste vijf jaren werkelijke dienst kan aanwijzen; dat hij krachtens artikel 2, eerste lid onder 3°, dier wet recht op pensioen verkrijgt terzake van ongeschiktheid voor de waarneming

van de dienst wegens gebreken, wanneer deze zijn ontstaan door andere oorzaken dan hiervoren vermeld, mits deze ongeschiktheid niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag en belanghebbende een werkelijke dienst van tenminste vijf jaren kan aanwijzen; dat ingevolge artikel 1a van vorengenoemde pensioenwet, onder de voorwaarden en naar de regelen in deze wet gesteld, pensioen wordt verleend nadat de militair uit de dienst is ontslagen; dat belanghebbende op 10 april 1951 aan een militair geneeskundig onderzoek werd onderworpen door de commissie voor het geneeskundig onderzoek te Leiden; dat terzake door genoemde commissie een rapport werd uitgebracht, van welk rapport een kopie door de chef van de geneeskundige dienst der zeemacht aan de Minister van Defensie werd toegezonden; dat uit genoemd rapport onder meer blijkt, dat betrokkene geacht wordt ongeschikt te zijn voor de verdere waarneming van de militaire dienst uit hoofde van gebreken; dat belanghebbende in verband hiermede met ingang van 1 mei 1951 uit de militaire dienst werd ontslagen; dat belanghebbende bij het te zijnen aanzien ingesteld geneeskundig onderzoek heeft verklaard:

„Ondergetekende matroos III H. verklaart hierbij de bij hem aanwezige gebreken, bij eigen weten, door bij alarm 3 of 4 treden naar beneden te zijn geglipt waarna ik circa 2 dagen last heb gehad van mijn „hak.”;

dat uit vorenbedoeld rapport voorts blijkt, dat de commissie voor het geneeskundig onderzoek te Leiden generlei verband aannemelijk acht tussen de bij betrokkene geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst; dat betrokkene op 23 mei 1951 aan een herhaald geneeskundig onderzoek werd onderworpen door de commissie voor het geneeskundig onderzoek te Overveen; dat terzake door genoemde commissie een rapport werd uitgebracht, van welk rapport eveneens een kopie door de chef van de geneeskundige dienst der zeemacht aan de Minister van Defensie werd toegezonden; dat uit dit rapport blijkt, dat de commissie voor het geneeskundig onderzoek te Overveen heeft overwogen:

dat bij betrokkene een resttoestand bestaat, na hernia nuclei pulposi operatie; dat de resttoestand niet nauwkeurig is na te gaan tengevolge van de neiging tot aggraviatie van betrokkene, doch in ieder geval niet zo ernstig is, dat van invaliditeit kan worden gesproken; dat generlei verband aannemelijk wordt geacht tussen de bij betrokkene geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst; dat de Minister van Defensie aanleiding heeft gevonden de inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht nadere inlichtingen te verzoeken; dat terzake door genoemde inspecteur bij schrijven van 22 juli 1964 het volgende wordt bericht:

„1) Betrokkene is op 15 maart 1949 in dienst gekomen als matroos

„zeemilicien. Na indiensttreden is betrokkene tot ongeveer juli 1950 „niet onder behandeling geweest voor rugklachten. In juli 1950 bestonden rugklachten, die aanleiding gaven tot opname in het MHO. In oktober 1950 had operatieve therapie plaats wegens een aandoening aan „de wervelkolom.

„2) Deze aandoening wordt soms veroorzaakt door een heftig trauma, dat op de wervelkolom inwerkt. Ook kan deze aandoening worden veroorzaakt door langdurige zware belasting van de wervelkolom. „In beide gevallen is echter een constitutionele aanleg aanwezig, die het „ontstaan van de aandoening bevordert.

„3) In de ziektegeschiedenis van betrokkene kan geen belangrijk „trauma worden aangewezen.

„Betrokkene is nimmer onder behandeling geweest voor een ernstig trauma. Door betrokkene wordt in een schriftelijke verklaring vermeld, „dat de bij hem aanwezige gebreken zijn ontstaan door „bij alarm 3 of „„4 treden naar beneden te zijn geglipt waarna ik circa 2 dagen last „„heb gehad van mijn hak”. De beide geneeskundige commissies achten „dit lichte, bijkans physiologische trauma niet als een oorzakelijke „of verergerende factor voor het ontstaan van de aandoening. Op grond „hiervan werd geen dienstverband aangenomen en de invaliditeit werd „bepaald op minder dan 10%.”;

dat de Kroon zich met het oordeel van de inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht, alsmede met de conclusies van hoger aangehaalde commissies kan verenigen; dat niet is gebleken dat de gebreken van betrokkene in enigerlei verband staan met de uitoefening van de militaire dienst; dat belanghebbende bij zijn ontslag uit de militaire dienst niet kan wijzen op een werkelijke dienst van tenminste vijf jaren; dat belanghebbende derhalve noch aan artikel 2, eerste lid onder 2°, noch aan artikel 2, eerste lid onder 3°, der Pensioenwet voor de zeemacht 1922 recht op pensioen kan ontlenen;

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 4 januari 1967 afwijzend is beslist op het namens klager ingediende verzoek om herziening van de met betrekking tot klagers pensioenaanspraken bij het Koninklijk besluit van 4 december 1964 genomen beslissing; waarbij onder meer werd overwogen:

dat blijkens het onderwerpelijk rekest belanghebbende geen genoegen kan nemen met de te zijnen aanzien genomen beslissing; dat hij van mening is dat zijn gebreken werkelijk verband houden met de uitoefening van de militaire dienst en terzake nog het volgende naar voren brengt:

dat in de motivering van de genomen beslissing staat vermeld, dat hij bij een alarm 3 of 4 treden naar beneden is geglipt, waarna hij circa 2 dagen last heeft gehad van zijn hak, doch dat daarin niet wordt gesproken van zijn rug- en heupklachten die hij nadien had en waarvoor hij na zijn terugkomst uit de West is behandeld en geopereerd door Dr.

Noordenbos in het Marine Hospitaal te Overveen; dat ook wordt voorbijgegaan aan de in 1953 door de orthopaed. Dr. J. A. van Duren te Leeuwarden uitgevoerde operatie en deze orthopaed. van mening is dat de gebreken een gevolg zijn van het hem overkomen dienstongeval a.b. van H.M. „Karel Doorman”; dat belanghebbende, in verband met het onderwerpelijk rekest, op 1 december 1965 aan een herhaald militair geneeskundig onderzoek is onderworpen, thans door een uit andere leden samengestelde commissie voor het geneeskundig onderzoek te Overveen; dat nopens dit onderzoek door die commissie een rapport werd uitgebracht, van welk rapport een uittreksel door de inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht aan de Minister van Defensie werd toegezonden; dat belanghebbende bij het te zijnen aanzien ingesteld herhaald onderzoek heeft verklaard:

„Ondergetekende Ex. matr. III klasse stamb. no. 58419, gelegerd „geweest op Hr. Ms. Karel Doorman en meegevaren naar West-Indië „verklaart hierbij op deze reis bij alarmoefeningen een val van de trap „te hebben gemaakt; (door uitglijden) waardoor hij 'n vier of vijftal „treden half ruggelings terecht is gekomen en zich op zijn hakken weer „tot stilstand heeft weten te brengen; de eerste tijd na dit ongeval had „ondergetekende in hoofdzaak alleen last van de linker hak en iets ho- „ger, dat zich later uitbreidde tot in het bovendijbeen; de lasten werden „hoe langer hoe erger, zodat hij geopereerd moest worden in het Ma- „rine Hospitaal te Overveen, hierna waren de klachten eerder minder „dan beter geworden (dit openbaarde zich toen hij weer enig werk wil- „de verrichten ($\pm$ 2½ jaar invalide)). Later is hij opnieuw geopereerd „door Dr. van Duren te Leeuwarden. Deze Dr. verklaarde dat de ope- „ratie te hoog zou zijn uitgevoerd. Ondergetekende ziet de oorzaak van „zijn invaliditeit en de nazorgen van dit ongeval als een ongeval van in „en door dienst, vandaar zijn verzoek aan het Ministerie om erkenning „van de hieraan verbonden rechten en tegemoetkoming van de door „hem geleden schade.”;

dat uit genoemd uittreksel onder meer blijkt, dat de commissie voor het herhaald geneeskundig onderzoek heeft overwogen:

dat het ongeval, waar betrokkene in zijn bij het onderzoek afgelegde verklaring op doelt, te gering is geweest om oorzaak te kunnen zijn van zijn afwijking; dat de afwijking van betrokkene berust op constitutionele factoren; dat de commissie op grond van deze overweging van oordeel is, dat er geen verband bestaat tussen het lijden van betrokkene en de militaire dienst als bedoeld in artikel 2, eerste lid onder 2°, van de Pensioenwet voor de zeemacht 1922; dat de Minister van Defensie, in verband met hetgeen door belanghebbende omtrent de oorzaak van de bij hem bestaande gebreken naar voren wordt gebracht, aanleiding heeft gevonden nadere inlichtingen in te winnen bij de inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht; dat in verband hiermede in hogere-

aangehaald uittreksel uit het rapport onder dagtekening van 12 oktober 1966 nog een beschouwing werd opgenomen luidende als volgt:

dat een traumatisch ontstaan van een hernia nuclei pulposi-lijden slechts wordt aangenomen, indien er van een zeer ernstig direct inwerkend geweld sprake is; dat in het algemeen een hernia nuclei pulposi zich wel kan manifesteren na een zeker trauma, b.v. zich verstappen, doch de inzichten zijn dat een en ander dan toch berust op een tevooren aanwezig zijnde constitutionele minderwaardigheid van de tussenwervelschijf, die praedisponneert tot het optreden van een herniëring; dat naar dezerzijdse mening hiervan ook sprake is in het onderhavige geval, weshalve er geen aanleiding bestaat om hier dienstverband aan te nemen; dat de inspecteur van de geneeskundige dienst zeemacht, in verband met de door de Minister van Defensie gestelde vragen, bij schrijven van 14 oktober 1966, nr. 497/66, nog bericht:

dat uit het operatieverslag van Dr. Noordenbos duidelijk blijkt dat de eerste operatie niet te hoog werd uitgevoerd, doch op de juiste hoogte; dat het ontstaan van een tweede herniëring op een andere plaats de constitutionele praedispositie van betrokkene nog eens onderstreept; dat twee commissies, samengesteld uit verschillende geneeskundigen, tot de conclusie zijn gekomen dat geen verband bestaat tussen de bij betrokkene geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst; dat de Kroon zich met evengenoemde conclusie kan verenigen; dat niet is gebleken dat de bestreden beslissing op onjuiste gronden werd genomen zodat er geen termen aanwezig zijn het Koninklijk besluit van 4 december 1964 te herzien;

Overwegende, dat namens klager bij deze Raad beroep is ingesteld tegen de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 4 januari 1967 en bij klaagschrift en aanvullend klaagschrift op de daarin aangevoerde gronden kennelijk is bedoeld te verzoeken klager een militair invaliditeitspensioen toe te kennen, krachtens de bepalingen der Pensioenwet voor de zeemacht 1922, zulks na vernietiging der bestreden beslissing en van die, genomen bij het Koninklijk besluit van 4 december 1964;

Overwegende, dat verweerder bij schrijven van 23 augustus 1967 de Raad heeft doen toekomen een fotokopie van het van de inspecteur van de geneeskundige dienst zeemacht ontvangen advies d.d. 10 augustus 1967;

IN RECHTE:

Overwegende, dat de Raad op grond van de inhoud der gedingstukken en het verhandelde ter 's Raads openbare terechtzitting als vaststaande aanneemt:

dat klager, geboren 22 mei 1929, op 15 maart 1949 ter vervulling van zijn dienstplicht als matroos-zeemilicien der derde klasse in werkelijke dienst is gekomen; dat hij, als zodanig dienstdoende op Hr. Ms.

„Karel Doorman” tijdens een vaartocht naar West-Indië in het eerste halfjaar 1950 bij een alarmoefening een trap afgaande, is uitgegleden en van drie tot vier treden is gevallen; dat klager in verband met ernstige rugklachten op 29 augustus 1950 in het Militair Hospitaal Overveen werd opgenomen, waar bij klager een hernia nuclei pulposi bij L-IV - L-V werd gediagnostiseerd; dat klager te dier zake op 13 oktober 1950 werd geopereerd; dat klager na deze operatie klachten hield, in verband waarmee hij voor de verdere waarneming van de dienst ongeschikt werd bevonden en per 1 mei 1951 wegens gebreken uit de dienst werd ontslagen; dat klager nadien in steeds toenemende mate hinder van zijn rug is gaan ondervinden; dat bij onderzoek door de orthopaedisch chirurg Dr. van Duren te Leeuwarden in 1954 bij klager ten tweede male een hernia werd geconstateerd, nu bij L 5 - S 1; dat klager hieraan in augustus 1954 werd geopereerd, welke operatie een zeer gunstige invloed heeft gehad; dat klager daardoor in staat was zijn oude vak van loodgieter weer op te vatten en hij met behulp van derden een loodgietersbedrijfje is begonnen;

Overwegende nu, dat partijen in dit geding verdeeld houdt het antwoord op de vraag, of klager terzake van het hem per 1 mei 1951 wegens gebreken uit de militaire dienst verleende ontslag recht heeft op invaliditeitspensioen ingevolge de bepalingen der Pensioenwet voor de zeemacht 1922;

Overwegende, dat dit het geval zou zijn, indien klagers ruglijden als voorschreven in het in artikel 2, eerste lid onder 2°, van evengenoemde wet bedoelde verband staat met de uitoefening van de militaire dienst;

Overwegende, dat klager in tegenstelling tot verweerder meent, dat zulks wel het geval is, daartoe stellende dat bedoeld lijden het gevolg is van het hem in de dienst overkomen ongeval, hierin bestaande, dat hij tijdens een alarmoefening 3 tot 4 treden van een trap is gegleden;

Overwegende hieromtrent, dat de beide geneeskundige commissies, die klager hebben onderzocht, eensluidend tot de slotsom zijn gekomen, dat generlei verband tussen klagers ruglijden en de uitoefening van de militaire dienst kan worden aangenomen;

Overwegende, dat het oordeel dezer commissies in hoofdzaak berust op het navolgende standpunt, hetwelk in het kort door de inspecteur van de geneeskundige dienst der zeemacht in een beschouwing d.d. 12 oktober 1966 als volgt wordt weergegeven:

„Er wordt dezerzijds op gewezen dat een traumatisch ontstaan van „een H.N.P.-lijden slechts wordt aangenomen, indien er van een zeer „ernstig direct inwerkend geweld sprake is. In het algemeen kan een „H.N.P. zich wel manifesteren na een zeker trauma, b.v. zich verstoppen, doch de inzichten zijn dat een en ander dan toch berust op een „tevooren aanwezig zijnde constitutionele minderwaardigheid van de tussensnervvelschijf, die praedisponneert tot het optreden van een herniëring.

„Naar onze mening is hiervan ook sprake in het onderhavige geval, weshalve er geen aanleiding is om hier dienstverband aan te nemen.”;

Overwegende, dat de Raad zich met dit standpunt kan verenigen en gelet op de aard van klagers lijden en op het door klager aangegeven gebeuren evenmin als verweerder tot de overtuiging is kunnen komen, dat tussen dat lijden en de uitoefening van de militaire dienst het in voormeld artikel 2 bedoelde verband bestaat;

Overwegende, dat uit het vorenoverwogene volgt dat in de tweede rechtsoverweging gestelde vraag ontkennend moet worden beantwoord, zodat de bestreden beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 4 januari 1967, dient te worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 4 januari 1967.

De Centrale Raad van Beroep

6 maart 1969

A.M.P. 1968/30

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); *Leden:* B. S. Tigchelaar en H. D. Vleesch Dubois.

(Ambtenarenwet 1929, art. 106).

De vader van eiser was bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage in beroep gekomen van een t.a.v. eiser genomen beslissing, omdat eiser niet in staat was zijn wil te verklaren. Aan de vader was verzocht griffierecht te betalen, hetgeen deze deed. De kennisgeving voor de zitting en de uitspraak werden echter gezonden naar Apeldoorn, waar eiser in een inrichting verbleef.

Nu het Ambtenarengerecht de vader kennelijk als gemachtigde had aanvaard, hadden kennisgeving en uitspraak naar hem moeten zijn toegezonden. De overschrijding van de termijn voor hoger beroep moet i.c. aan overmacht worden toegeschreven. Nu de terechtzitting van het A.G. heeft plaats gehad zonder dat de vader daarmee in kennis was gesteld, is de aangevallen uitspraak niet op rechtsgeldige wijze tot stand gekomen.

Volgt nietigverklaring van die uitspraak en terugwijzing van de zaak naar het A.G.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: A., wonende te Bussum, verblijf houdende te Apeldoorn, eiser in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. J. A. Fijn van Draat, advocaat te 's-Gravenhage, tegen: de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de

Koningin, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden G. L. Koops, referendaris bij het Ministerie van Defensie.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde gemachtigden;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 5 februari 1968 afwijzend is beslist op een rekest d.d. 16 september 1967 van eiser, gewezen buitengewoon dienstplichtig soldaat der Koninklijke landmacht, houdende het verzoek om toekenning van een militair invaliditeitspensioen;

Overwegende, dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij mondelinge uitspraak van 10 juni 1968 het tegen voormeld Koninklijk besluit ingesteld beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende, dat eisers vorengenoemde gemachtigde van deze uitspraak bij de Raad in hoger beroep is gekomen en bij het beroepschrift op de daarin aangevoerde gronden heeft verzocht, voorzover nodig voormeld Koninklijk besluit te vernietigen, alsmede evengenoemde uitspraak te vernietigen, en opnieuw rechtdoende alsnog te beslissen en te verstaan dat eiser aanspraak kan doen gelden op een militair invaliditeitspensioen;

Overwegende, dat de griffier van voornoemd Ambtenarengerecht bij brief d.d. 31 oktober 1968 desgevraagd enige inlichtingen heeft verstrekt;

Overwegende, dat bij de behandeling van het onderhavige twistgeding ter 's Raads terechtzitting van 13 februari 1969 alleen aan de orde zijn gesteld de vragen, of het hoger beroep ontvankelijk is en, zo ja, of er reden is de zaak naar het Ambtenarengerecht terug te wijzen;

IN RECHTE:

Overwegende, dat ingevolge artikel W 1 van de Algemene Militaire Pensioenwet op het tegen voormeld Koninklijk besluit ingestelde beroep titel II van de Militaire Ambtenarenwet 1931 van overeenkomstige toepassing is, terwijl artikel 2 van deze wet, zijnde het eerste artikel van deze titel, titel II van de Ambtenarenwet 1929 van overeenkomstige toepassing verklaart;

Overwegende, dat volgens artikel 106 lid 1 van deze wet, opgenomen in deze titel, het hoger beroep wordt ingesteld binnen 30 dagen na de dag waarop de aangevallen uitspraak gewezen is;

Overwegende, dat de te dezen aangevallen uitspraak is gewezen op 10 juni 1968, maar het beroepschrift, blijkens de poststempel op de enveloppe waarin het zich bevond, eerst op 14 oktober 1968 aan de Raad is toegezonden;

Overwegende, dat het hoger beroep daarom niet-ontvankelijk zou moeten worden verklaard, ware het niet dat is gebleken dat de onder-

havige overschrijding van de beroepstermijn moet worden toegeschreven aan overmacht;

Overwegende, dat namelijk op grond van de gedingstukken en het ter 's Raads terechtzitting verhandelde vaststaat:

dat tegen het bestreden Koninklijk besluit d.d. 5 februari 1968, hetwelk op 5 maart 1968 aan klagers adres te Apeldoorn is toegezonden, door klagers vader beroep is ingesteld bij een op 5 april 1968 aan het Ambtenarengerecht toegezonden klaagschrift; dat in dit klaagschrift o.a. is medegedeeld: dat eiser te Apeldoorn is opgenomen in de St. Joseph-Stichting; dat eiser, naar aan zijn vader in het weekend 30/31 maart 1968 is gebleken, het Koninklijk besluit met begeleidende brief heeft verscheurd; dat eiser niet in staat is zijn wil te verklaren en zijn vader namens hem verklaart zich met het Koninklijk besluit niet te kunnen verenigen; dat de griffier van het Ambtenarengerecht op 8 april 1968 eisers vader, wonende te Bussum, heeft aangeschreven over de betaling van griffierecht, waarop deze heeft geantwoord dit van zijn (des vaders) girorekening te hebben laten overschrijven; dat de kennisgeving omtrent de terechtzitting van het Ambtenarengerecht te houden op 10 juni 1968, op 8 mei 1968 is toegezonden aan eisers adres te Apeldoorn, maar eisers vader hiervan geen bericht heeft ontvangen en eiser zijn vader daarvan ook geen mededeling heeft gedaan; dat ook de aantekening der op 10 juni 1968 mondeling gedane uitspraak is toegezonden aan eisers adres te Apeldoorn; dat eisers vader hiervan eerst heeft vernomen nadat op of omstreeks 20 september 1968 bij het Ambtenarengerecht werd geïnformeerd naar de stand van de zaak;

Overwegende, dat, nu eisers vader het klaagschrift bij het Ambtenarengerecht had ingediend namens eiser en het Ambtenarengerecht eisers vader kennelijk ook als eisers gemachtigde had aanvaard, de kennisgeving omtrent de terechtzitting van het Ambtenarengerecht en eveneens de aantekening van de mondelinge uitspraak van het Ambtenarengerecht onder de gegeven omstandigheden in elk geval aan eisers vader hadden moeten worden toegezonden, behorende dit tot het wezen van een goede procesorde;

Overwegende, dat, daar de overschrijding van de termijn voor hoger beroep moet worden toegeschreven aan overmacht en daar het hoger beroep is ingesteld binnen 30 dagen nadat eisers vader met de aangevallen uitspraak bekend was geworden, het hoger beroep geacht moet worden tijdig te zijn ingediend;

Overwegende voorts, dat, nu de terechtzitting van het Ambtenarengerecht, waarop eisers zaak is behandeld, heeft plaats gehad zonder dat eisers vader als zijn toenmalige gemachtigde daarmede in kennis was gesteld, de aangevallen uitspraak niet op een rechtsgeldige wijze is tot stand gekomen, zodat die uitspraak moet worden vernietigd en de zaak naar het Ambtenarengerecht moet worden teruggewezen;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep;

Wijst de zaak terug naar het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage.

NASCHRIFT

De Algemene Militaire Pensioenwet is m.i.v. 1 januari 1966 in werking getreden. Ingevolge art. W 1 van deze wet juncto art. 2 van de Militaire Ambtenarenwet 1931 is titel II van de Ambtenarenwet 1929 (Van de rechtsmacht en de organisatie der gerechten en de wijze van procederen in ambtenarenzaken) behoudens enige afwijkingen op het beroep krachtens de A.M.P. van overeenkomstige toepassing verklaard. In lid 2 van art. W 1 is bepaald, dat over het beroep in eerste aanleg het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage oordeelt en in hoger beroep de Centrale Raad van Beroep (de Pensioenwetten voor de zee- en landmacht 1922 kennen de mogelijkheid van beroep op de C.R.v.B. volgens de regels der Beroepswet).

Het is m.i. dienstig op enkele verschillen tussen de Beroepswet en de Ambtenarenwet 1929 met betrekking tot de beroepstermijnen te wijzen.

1) De beroepstermijn ingevolge de Beroepswet belooft in beide instanties een maand (art. 83 en 146) en ingevolge de Ambtenarenwet 1929 30 dagen (art. 60 en 106).

2) In beide wetten komen bepalingen voor, ingevolge welke degene die aantoonst dat hij het beroep heeft ingesteld binnen gelijke termijn na de dag, waarop hij van de bestreden beslissing of uitspraak redelijkerwijs heeft kunnen kennis dragen, geacht wordt tijdig beroep te hebben ingesteld (zie b.v. art. 60 lid 3 der Ambtenarenwet 1929).

Een dergelijke bepaling ontbreekt echter in de Ambtenarenwet 1929 t.a.v. de termijn waarbinnen hoger beroep moet worden ingesteld. In art. 106 van die wet is volstaan met te bepalen, dat het hoger beroep wordt ingesteld binnen 30 dagen na de dag waarop de aangevallen uitspraak is g e w e z e n. Waarschijnlijk houdt dit verband met de aan de griffier van het Ambtenarengerecht in art. 53 lid 1 der wet opgelegde verplichting binnen 3 dagen na de uitspraak een afschrift daarvan aan partijen te zenden, maar hoe dan ook deze ongemitigeerde beroepstermijn wekt verwarring en heeft reeds vaak tot te late instelling van hoger beroep geleid. Men zij dus gewaarschuwd.

Mocht de griffier van het Ambtenarengerecht het afschrift van de uitspraak te laat verzenden of — zoals in het geval waarop de hiervoor gepubliceerde uitspraak betrekking heeft — naar het verkeerde adres, dan kan het C.R.v.B. het hoger beroep, al of niet op grond van overmacht, toch nog als tijdig aanmerken.

A. B.

VRAGENBUS

Beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling

De luitenant-kolonel van de Militair Juridische Dienst Mr. S. VAN DER PLOEG schrijft d.d. 19 maart 1969:

„Gaarne wil ik aan de Redactie de volgende vraag voorleggen naar „aanleiding van de beschikking op een beklag van de commandant van „het korps Mariniers van 30 september 1968 (blz. 109 e.v. hiervóór).

„Acht U het in deze beschikking weergegeven artikel 9 lid 3 van de „Algemene Baksorder¹⁾ en de daaraan gegeven uitleg door de com- „mandant van het korps Mariniers juist en in overeenstemming met ar- „tikel 9 lid 4 van het Reglement betreffende de Krijgstucht?

„*Toelichting.* Het komt in de praktijk nog wel eens voor dat een mi- „litair, wiens beklag wegens een vermeend onbillijke behandeling on- „gegrond wordt verklaard door de beklagmeerdere, vervolgens zich be- „klaagt over een onbillijke behandeling, ondervonden van de beklag- „meerdere. Voor zover mij bekend, wordt bij de Koninklijke Land- „macht een dergelijk beklag in behandeling genomen op grond van het „gestelde in artikel 9 lid 4.

„Zowel DE GRAAFF in zijn „Handleiding militair recht” (blz. 186/ „187) als VAN VOORST EVEKINK en KRULS in „De Praktijk van het mili- „taire tuchtrecht” (deel II pag. 367 e.v.) zwijgen over deze aangele- „genheid en beperken zich tot de vermelding, dat een recht van beroep „tegen de beslissing op dit beklag niet bestaat.”

Antwoord.

De Regering wenst niet dat meerderen hun onderhebbenden krenkend of onbillijk behandelen. In voorkomend geval moeten zij gelegenheid hebben zich daartegen te verweren. Teneinde een krenkende of onbillijke behandeling zoveel mogelijk te voorkomen of te redresseren, heeft de Regering in het belang van de krijgstucht de militair het recht

I. Artikel 9 van de Algemene Baksorder:

Behandeling van een beklag over vermeende krenkende of onbillijke behandeling of over een ontvangen bevel.

1. Beklag over vermeende krenkende of onbillijke behandeling of over een ontvangen bevel moet langs de hiërarchieke weg worden ingediend bij de in het volgende lid aangewezen autoriteit, die het onderzoek naar de gegrondheid van het beklag zelf verricht of door een van harentwege te benoemen commissie doet verrichten.

2. De beslissing op een beklag, gericht tegen enig lid van de état-major of van de overige bemanning, berust bij de commandant; de beslissing op een beklag, gericht tegen een onder een hogere militaire autoriteit ressorterende commandant, berust bij die hogere militaire autoriteit; de beslissing op een beklag, gericht tegen een rechtstreeks onder de Minister van Marine ressorterende autoriteit berust bij die minister of bij een door de minister aan te wijzen autoriteit.

3. Van de door de bevoegde autoriteit genomen beslissing op een beklag, als bedoeld in het 1e lid, is geen beroep op een hogere autoriteit toegestaan.

toegekend zich éénmaal te beklagen²). Eenmaal recht van beklag is redelijk; de praktijk van het militaire leven had geleerd en leert, dat het hier veelal gaat om niét gewichtige grieven. Een behandeling in tweede instantie van dergelijke zaken zou niet in overeenstemming zijn met het gewicht daarvan. Daarom staat tegen de uitspraak van de beklagmeerdere géén beroep open. Voor meer gewichtige grieven hebben Wetgever en Regering een tweevoudig recht van beklag toegekend, zoals over opgelegde krijgstuuchtelijke straffen, uitgebrachte beoordelingen enz.

Het is ons niet bekend dat het in de praktijk bij de Koninklijke Landmacht nog wel eens zou voorkomen, dat de chef van de beklagmeerdere als bedoeld in art. 9, lid 4, nadat de beklagmeerdere een beklag over een krenkende of onbillijke behandeling geheel of gedeeltelijk ongegrond had verklaard, een beklag over deze uitspraak als krenkende of onbillijke behandeling, op grond van art. 9, lid 4 in tweede instantie zou berechten.

De chéf van de beklagmeerdere is verplicht de wet, in casu art. 9 lid 4, in acht te nemen. *Dura lex, sed lex*. Hij vindt in het Reglement betreffende de Krijgstucht of elders géén bepaling, welke hem de bevoegdheid verleent, een beklag over een beslissing op een beklag over een krenkende of onbillijke behandeling, waarbij de militair geheel of gedeeltelijk in het ongelijk is gesteld, opnieuw in behandeling te nemen en daarover als het ware in tweede instantie uitspraak te doen. Waar zou het einde zijn als de militair die, het niet eens zijnde met de uitspraak van de beklagmeerdere, zich steeds opnieuw met een beklag tot een hogere chef zou kunnen wenden?

Wij menen dat de chéf van de beklagmeerdere, die zo'n beklag over de beschikking van de beklagmeerdere op grond van art. 9 lid 4, na onderzoek, daarover nog eens een uitspraak zou doen, voorbijziet, dat de beklagmeerdere, die als ónpartijdig réchter zijn zienswijze, zijn oordeel heeft gegeven over het beleid van de meerdere met betrekking tot de klagende militair, door het geven van zijn zienswijze, het uitspreken van zijn oordeel, zich niét aan een onbillijke behandeling van de klagende militair heeft schuldig gemaakt. Het uitspreken van een oordeel is niét hetzelfde als het doen ondergaan van een behandeling. Wél kan de klagende militair zich door die zienswijze, dat oordeel, niet bevredigd gevoelen, maar dat is iets anders dan een onbillijke behandeling.

Een beklag over een beslissing van de beklagmeerdere als bedoeld in art. 9, lid 4 is o.i. formeel niet ontvankelijk; materieel is het beklag ongegrond.

De chef van de beklagmeerdere zou alleen dan een beklag over de beschikking van de beklagmeerdere over een krenkende of onbillijke behandeling in behandeling kunnen nemen en daarover een uitspraak

2. Zie b.v. de besch. H.M.G. van 23 januari 1925, M.R.T. XX, blz. 543.

kunnen doen, wanneer hem bij het onderzoek zou zijn gebleken dat de beklagmeerdere tijdens diens onderzoek van de klacht de klagende militair b.v. onheus zou hebben behandeld, hem zou hebben uitgevloekt, hem geen gelegenheid zou hebben gegeven zich te rechtvaardigen enz. Maar een dergelijk beklag is een beklag over andere feiten dan die waarover de oorspronkelijke klacht liep.

Indien deze grieven van de klagende militair juist zouden zijn, zal de chéf van de beklagmeerdere in zo'n geval „ambtshalve” op grond van art. 70 W.K. de uitspraak van de beklagmeerdere behoren teniet te doen, hebbende deze niet naar behoren het onderzoek gehouden, en zelf een beschikking op het beklag dienen te nemen en te doen wat de beklagmeerdere had verzuimd te doen: op correcte wijze de klacht onderzoeken en een eerlijke uitspraak doen.

A. F. S.

MILITAIR JUSTITIËLE STATISTIEK**Overzicht over de jaren 1967 en 1968**

De Directeur-Generaal van de Statistiek deed de Redactie, ter opne-
ming in het M.R.T., toekomen het hierna volgende zevental overzich-
ten betreffende de militaire rechtspraak in 1968, met daarnaast, ter ver-
gelijking, de overeenkomstige gegevens over 1967 met betrekking tot:

1. de omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Ge-
rechtshof naar de aard der delicten (staat 1);
2. de aantallen personen wier beroepen in de loop van 1968 door
het Hoog Militair Gerechtshof zijn afgedaan naar de aard der vonnis-
sen (staat 2);
3. de omvang van de werkzaamheden van de Krijgsraden naar de
aard der delicten (staat 3);
4. de personen: officieren, onderofficieren en manschappen, wier
beroepen in de loop van 1968 door het Hoog Militair Gerechtshof zijn
afgedaan en de personen: officieren, onderofficieren en manschappen
wier zaken in de loop van 1968 bij eindvonnis zijn afgedaan door de
Krijgsraden voor de Zeemacht, de Krijgsraden voor de Landmacht en
de Krijgsraad voor de Luchtmacht, en door de Auditeur-Militair (Fis-
caal) zijn afgedaan door sepot, instemming met krijgstuchtelijke afdoe-
ning en betaalde transacties (staat 4);
5. de personen: officieren, onderofficieren en manschappen, en aard
der delicten berecht door de Krijgsraden voor de Zeemacht, door de
Krijgsraden voor de Landmacht en door de Krijgsraad voor de Lucht-
macht, naar de aard der vonnissen (staat 5);
6. de misdrijven door het Hoog Militair Gerechtshof en door de
Krijgsraden berecht, naar de aard der delicten (staat 6);
7. de krijgstuchtelijke afdoening (opgelegde hoofdstraffen en bijko-
mende straffen) bij de Koninklijke Marine, bij de Koninklijke Land-
macht en bij de Koninklijke Luchtmacht van militaire misdrijven en
militaire overtredingen en van commune misdrijven en commune over-
tredingen (staat 7).

Staat 1. Omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof 1967—1968

	Aard der delicten							
	Militaire delicten				Commune delicten			
	Misdrijven		Overtredingen		Misdrijven		Overtredingen	
	1967	1968	1967	1968	1967	1968	1967	1968
A. Onafgedane beroepen op 1 januari	11	3	1	—	18	8	4	6
B. Beroepen in de loop van het jaar: aangebracht	23	14	5	4	²⁾ 74	³⁾ 78	39	52
ingetrokken	1	—	—	—	5	2	6	2
C. Beroepen in de loop van het jaar afgedaan door het H.M.G.	30	15	6	¹⁾ 4	78	61	¹⁾ 32	⁴⁾ 45
D. Beroepen op 31 december nog on- afgedaan	3	2	—	1	8	20	6	13

¹⁾ Hieronder 1 aangebracht als commuun misdrijf en afgedaan als militaire overtreding.

²⁾ Hieronder 1 aangebracht als commuun misdrijf en afgedaan als commune overtreding.

³⁾ Hieronder 2 als noot 2), 1 als noot 1).

⁴⁾ Hieronder 2 als noot 2).

Staat 2. Personen vermeld in staat 1 rubriek C naar aard der vonnissen; 1967-1968

		Bevesti- ging	Veroordeling				Totaal	
			Onvoor- waar- delijk	Voor- waar- delijk	Ged. on- voorw. ged. voorw.	Vrij- spraak		
Militaire delicten	Misdrijven	1967	6	17	2	3	1	¹⁾ 30
		1968	2	9	2	2	—	15
	Overtredingen	1967	—	3	—	1	1	¹⁾ 6
		1968	—	3	—	1	—	4
Commune delicten	Misdrijven	1967	16	30	5	23	1	²⁾ 78
		1968	11	26	4	17	2	³⁾ 61
	Overtredingen	1967	8	13	—	5	4	⁴⁾ 32
		1968	5	28	—	5	7	45

¹⁾ Hieronder 1 oplegging van een krijgstucltelijke straf.

²⁾ Hieronder 1 terugverwijzing naar de commanderende officier en 2 als noot 1).

³⁾ Hieronder 1 niet-ontvankelijk verklaring van het beroep.

⁴⁾ Hieronder 2 als noot 3).

Staat 3. Omvang van de werkzaamheden van de Krijgsraden; 1967-1968

	Aard der delicten							
	Militaire delicten				Commune delicten			
	Misdrijven		Overtredingen		Misdrijven		Overtredingen	
	1967	1968	1967	1968	1967	1968	1967	1968
a. Krijgsraden voor de Zeemacht								
b. Krijgsraden voor de Landmacht								
c. Krijgsraad voor de Luchtmacht								
A. Onafgedane zaken op 1 januari								
a.	51	26	15	37	40	93	195	298
b.	132	201	46	46	196	260	473	318
c.	25	23	9	46	25	45	293	252
Totaal	208	250	70	129	261	398	961	868
B. Zaken in de loop van het jaar ingeschreven								
a.	953	998	100	70	538	528	3369	3 495
b.	1 729	1 841	855	1 071	1 378	1 324	11 278	11 222
c.	290	258	630	672	276	286	2 754	2 958
Totaal	2 972	3 097	1 585	1 813	2 192	2 138	17 401	17 675
C. Zaken in de loop van het jaar afgedaan								
1. door de rechter								
a.	32	29	2	2	169	189	45	30
b.	390	379	63	71	596	621	778	689
c.	59	55	24	33	138	151	193	204
Totaal	481	463	89	106	903	961	1 016	923
2. door de auditeur-militair								
a.	946	966	76	101	316	352	3 221	3 452
b.	1 270	1 267	792	1 018	718	577	10 655	10 257
c.	233	215	569	617	118	118	2 602	2 776
Totaal	2 449	2 448	1 437	1 736	1 152	1 047	16 478	16 485
waarvan								
a. sepot								
a.	6	11	10	17	90	170	258	233
b.	240	275	165	195	267	251	1 089	954
c.	35	22	106	83	81	90	157	158
Totaal	281	308	281	295	438	511	1 504	1 345
b. instemming met krijgstu- clijke afdoening								
a.	938	890	2	3	196	170	63	65
b.	708	699	152	147	175	157	203	83
c.	155	165	68	34	13	11	15	13
Totaal	1 801	1 754	222	184	384	338	281	161
c. betaalde transacties								
a.			64	81			2 864	3 105
b.			417	601			9 156	8 961
c.			379	493			2 401	2 583
Totaal			860	1 175			14 421	14 649
D. Zaken op 31 december nog onafgedaan								
a.	26	29	37	4	93	80	298	311
b.	201	396	46	28	260	386	318	594
c.	23	11	46	68	45	62	252	230
Totaal	250	436	129	100	398	528	868	1 135

Staat 4. Personen op wie de in staat 1 en 3 achter rubriek C sub 1 vermelde eindvonnissen betrekking hebben; 1967-1968

	1967		1968	
	Officieren	Onder-officieren en manschappen	Officieren	Onder-officieren en manschappen
A. Hoog Militair Gerechtshof				
Militaire delicten	{			
		Misdrijven	1	14
		Overtredingen	—	3
Commune delicten	{			
		Misdrijven	3	59
		Overtredingen	2	44
B. Krijgsraden voor de Zeemacht				
Militaire delicten	{			
		Misdrijven	1	29
		Overtredingen	—	2
Commune delicten	{			
		Misdrijven	3	187
		Overtredingen	3	28
C. Krijgsraden voor de Landmacht				
Militaire delicten	{			
		Misdrijven	—	379
		Overtredingen	3	71
Commune delicten	{			
		Misdrijven	6	613
		Overtredingen	17	670
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht				
Militaire delicten	{			
		Misdrijven	4	53
		Overtredingen	—	32
Commune delicten	{			
		Misdrijven	8	149
		Overtredingen	19	191

Staat 5. Personen vermeld in staat 4 rubrieken B, C en D, naar de aard der vonnissen; 1967-1968

Instantie en aard der delicten	Veroordeling			Vrijspreek	Onbevoegdverklaring van de rechter	Nietigverklaring van de dagvaarding	Terugverwijzing naar Comm. officier	Oplegging van een krijgst. straf
	Onvoorwaardelijk	Voorwaardelijk						
		Voorwaardelijk	Ged. onv. ged. voorw.					
A. Krijgsraden voor de Zeemacht	1967 1968	Misdrijven	1	6	—	—	—	1
			—	3	—	—	—	3
	1967 1968 1967 1968	Overtredingen	—	—	1	—	—	—
			1	—	5	—	—	1
		Misdrijven	83	79	2	—	—	—
			105	77	—	—	—	—
1967 1968	Overtredingen	—	4	6	—	—	2	
		25	—	5	—	—	—	
B. Krijgsraden voor de Landmacht	1967 1968	Misdrijven	9	65	13	—	—	42
			267	63	9	—	—	5
	1967 1968 1967 1968	Overtredingen	2	6	1	—	—	19
			65	2	3	—	—	1
		Misdrijven	331	196	23	1	—	8
			349	219	24	1	—	1
1967 1968	Overtredingen	7	73	60	—	—	1	
		611	45	24	3	—	—	
C. Krijgsraad voor de Luchtmacht	1967 1968	Misdrijven	4	23	4	—	—	4
			28	21	—	—	—	3
	1967 1968 1967 1968	Overtredingen	—	—	9	—	—	—
			33	—	—	—	—	—
		Misdrijven	56	66	4	—	—	1
			80	66	2	—	—	1
1967 1968	Overtredingen	—	—	4	—	—	—	
		188	1	11	—	—	—	
192	—	—	—	—	—	—		

Staat 6. Misdrijven door het Hoog Militair-Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten, 1967-1968¹

	1967				1968				
	Totaal	waarvan		Totaal	waarvan		Totaal	waarvan	
		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk		ged. onv. ged. voorw.	onvoor- waar- delijk		voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.
Aard der delicten	2	3	4	5	6	7	8	9	
I									
A. Wetboek van Strafrecht (Tweede Boek)									
Titel									
III Misdrijven tegen hoofden en vertegenwoordigers van bevriende staten (art. 115—120)	—	—	—	—	1	—	—	—	
V Misdrijven tegen de openbare orde (art. 131 t/m 151)	13	6	—	7	10	9	1	—	
VIII Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht (art. 157 t/m 176)	4	4	—	—	3	—	—	3	
VIII Misdrijven tegen het openbaar gezag (art. 177 t/m 206)	30	15	5	10	27	19	—	8	
IX Meineed (art. 207)	2	2	—	—	1	1	—	—	
XII Valsheid in geschriften (art. 225 t/m 235)	10	4	3	3	12	6	—	6	
XIV Misdrijven tegen de zeden (art. 239 t/m 254)	86	20	13	53	78	12	15	51	
XXVI Belediging (art. 261 t/m 271)	15	15	—	—	20	15	—	5	
XXVIII Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (art. 274 t/m 286)	7	3	—	4	2	—	1	1	
XIX Misdrijven tegen het leven gericht (art. 287 t/m 299)	2	2	—	—	2	—	—	2	
XX Mishandeling (art. 300 t/m 306)	88	57	2	29	99	67	3	29	
XXI Verozaken van de dood of van lichamelijk letsel door schuld (art. 307 t/m 309)	18	8	—	10	10	8	—	2	
XXII Diefstal en stroperij (art. 310 t/m 316)	345	165	31	149	354	153	7	194	
XXIV Verduistering (art. 321 t/m 325)	91	42	9	40	91	51	5	35	
XXV Bedrog (art. 326 t/m 339)	14	4	3	7	21	5	3	13	
XXVII Vernieling of beschadiging van goederen (art. 350 t/m 354)	41	22	3	16	52	34	4	14	
XXVIII Ambtsmisdrijven (art. 355 t/m 380)	6	4	—	2	—	—	—	—	
XXX Begunstiging (art. 416 t/m 420)	26	13	2	11	28	13	—	15	
Misdrijven Wetboek van Strafrecht	798	386	71	341	811	394	39	378	

Vervolg Staat 6. Misdriften door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten; 1967-1968¹

Aard der delicten	1967					1968		
	Totaal	waarvan			Totaal	waarvan		
		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
B. Bijzondere Wetten	358	225	20	113	395	250	16	129
Wegenverkeerswet	1	—	—	1	1	1	—	—
Telegraaf- en Telefoonwet	1	1	—	—	2	2	—	—
Vuurwapenwet	—	—	—	—	4	3	—	1
Opiumwet								
Misdriften Bijzondere Wetten	360	226	20	114	402	256	16	130
C. Wetboek van Militair Strafrecht (Tweede Boek)								
Titel								
III Misdriften waardoor de militair zich aan zijn dienst- verplichting onttrekt (art. 96 t/m 107)	168	117	6	45	217	149	20	48
IV Misdriften tegen de ondergeschiktheid (art. 108 t/m 128)	238	185	15	38	266	208	6	52
V Schending van verschillende dienstplichten (art. 129 t/m 150)	48	34	6	8	36	27	1	8
VI Diefstal, verduistering en heling (art. 151 t/m 158) ..	3	3	—	—	—	—	—	—
VIII Verkeersmisdriften (art. 162 t/m 164)	55	36	1	18	63	40	4	19
Misdriften Wetboek van Militair Strafrecht	512	375	28	109	582	424	31	127
Totaal rubrieken A, B en C	1670	987	119	564	1795	1074	86	635
Aantal dubbellingen ²⁾	439	217	38	184	472	231	19	222
Aantal veroordelingen	1231	770	81	380	1323	843	67	413

¹⁾ Uitsluitend de onherroepelijk geworden uitspraken.

²⁾ Personen, ter zake van meer dan één strafbaar feit veroordeeld (begrepen in A, B en C.)

Staat 7. Krijgstuchtelijke aftoening van oneigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen; 1967-1968

	Koninklijke Marine			Koninklijke Landmacht			Koninklijke Luchtmacht			Totaal					
	Militaire		Commune	Militaire		Commune	Militaire		Commune	Militaire		Commune			
	Misdrijven	Over-tredingen	Misdrijven	Over-tredingen	Misdrijven	Over-tredingen	Misdrijven	Over-tredingen	Misdrijven	Over-tredingen	Misdrijven	Over-tredingen			
Hoofdstrafen															
Berisping	11	2	—	1	4	6	3	28	1	—	2	16	8	3	31
	2	—	—	—	5	1	17	5	7	3	—	14	4	17	5
Strafdienst	33	—	1	3	1	1	—	—	—	—	—	34	1	1	3
	36	—	—	3	1	—	—	1	—	—	—	37	—	—	4
Verplichting, om 2 uur voor het avondappel in de kazeme of het kwartier te zijn en te blijven	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Licht arrest	1)270	1)1	41)25	—	69	56	28	162	23	45	—	362	102	69	199
	2)252	3)13	44)13	—	120	40	21	57	24	14	—	7	396	67	77
Verzwaard arrest	336	1	75	23	644	83	181	147	184	16	4	5	1164	100	260
	280	8	80	4	646	65	162	78	173	8	8	5	1099	81	250
Streng arrest	137	—	50	10	331	10	45	6	37	2	—	1	505	12	95
	80	6	24	—	187	7	42	5	30	—	—	297	13	66	5
Verlaging	5	—	—	—	—	1	1	—	4	—	—	9	1	1	—
	6	—	—	—	6	—	—	—	3	—	—	15	—	—	—
Plaatsing in de tuchtclassse	1	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—
	3	—	—	—	14	—	—	1	—	—	—	17	—	—	1
Totaal	793	4	167	62	1058	157	258	343	249	63	4	2100	224	429	425
	659	27	148	20	979	113	242	147	237	25	13	1875	165	403	179
Bijkomende straf															
Inhouding van geldelijke militaire inkomsten	41	—	11	—	42	4	4	1	1	—	—	84	4	15	1
	31	—	10	1	35	2	5	3	2	—	—	68	2	15	4

1) Hieronder respectievelijk 193, 36 en 20 tevens strafdienst.

2) Hieronder respectievelijk 146, 8, 24 en 12 tevens strafdienst.

BOEKAANKONDIGING

Rechten van de mens in perspectief, door Mr. TH. C. VAN BOVEN e.a.; uitgegeven bij AE. E. Kluwer, Deventer, 1968; IX en 137 blz., f 14,50.

Talrijk zijn de publikaties over de fundamentele rechten van de mens waartoe 1968, als „jaar voor de rechten van de mens”, heeft aanleiding gegeven. Een van deze geschriften, een op initiatief van het Europa Instituut van de universiteit van Amsterdam onder bovenstaande titel uitgegeven bundel opstellen van een achttal (alfabetisch gerangschikte) auteurs, mag hier worden aangekondigd.

De naoorlogse periode heeft een belangrijke ontwikkeling te zien gegeven op het stuk van de grondrechten. Voor een groot deel heeft deze rechtsontwikkeling zich afgespeeld op internationaal niveau en wel in de eerste plaats in het kader van de Verenigde Naties. Deze ontwikkeling, uitvloeisel van verschillende bepalingen in het Handvest van de V.N. (artt. 1, 13, 62, 68) en ingeluid met de aanneming door de Algemene Vergadering, op 10 december 1948, van de Universele verklaring over de mensenrechten, bereikte een belangrijke mijlpaal toen op 16 december 1966 de Algemene Vergadering de tekst goedgekeurde van twee verdragen, resp. betreffende de economische, sociale en culturele rechten en de burgerlijke en politieke rechten, met bij het tweede verdrag een facultatief protocol betreffende individueel klachtrecht bij een in te stellen internationale commissie wegens beweerde schending van een in het verdrag omschreven recht door de eigen overheid.

Naast deze ontwikkeling komt — zeker wat effectief geldend recht betreft — minstens even veel betekenis toe aan de ontwikkeling op Europees niveau, waar onder auspiciën van de Raad van Europa al op 4 november 1950 het verdrag tot stand kwam nopens de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden (het zgn. Verdrag van Rome van 1950). Dit verdrag werd op 18 oktober 1961 gevolgd door het Europees Sociaal Handvest.

Veel van deze ontwikkelingen komt in de hier besproken bundel opstellen ter sprake. Het verloop van zaken in de V.N. wordt bekwaam geschetst door Mr. TH. C. VAN BOVEN in een bijdrage getiteld „Codificatie van mensenrechten binnen de Verenigde Naties”. Hij plaatst zijn relaas „in het ruime bestek van de internationale politieke ontwikkelingen” (p. 17) en laat aldus zien, hoe groot de invloed van de dekolonisatie en de daaruit voortvloeiende veranderingen op het wereldpolitieke toneel ook op dit gebied is geweest.

Bijzondere aspecten van de mondiale ontwikkelingen komen aan de orde in bijdragen van de hand van Mr. P. VAN HEIJNSBERGEN („Het „zelfbeschikkingsrecht en de rechten van de mens”) en Mr. J. M. DE

MEIJ („Herkomst en betekenis van het begrip 'freedom of information' "). Speciaal het laatste artikel zij ter lezing aanbevolen aan al diegenen, die een goed idee willen krijgen van de moeilijkheden, o.a. van semantische aard, die moeten worden overwonnen om op het internationale vlak de zo zeer gewenste „duidelijkheid" en wezenlijke overeenstemming te bereiken.

De betekenis van de Europese verdragen wordt geschetst door Prof. Mr. W. F. DE GAAY FORTMAN („De betekenis van de Europese Conventie voor de rechten van de mens") en Prof. Mr. G. HEKKELMAN („De betekenis van het Europees Sociaal Handvest"). Mr. D. H. M. MEUWISSEN (die in 1968 promoveerde op een proefschrift getiteld De Europese Conventie en het Nederlandse Recht) geeft een overzicht over „Het verdrag van Rome en de Nederlandse rechtspraak".

De bundel wordt besloten met twee bijdragen, resp. van de hand van Mr. J. D. SCHEPERS („De rechten van de mens in oorlogstijd") en van Prof. Mr. H. G. SCHERMERS („De binding van internationale organisaties aan regelingen ter bescherming van mensenrechten"), waarbij iets uitvoeriger mag worden stilgestaan wegens de bijzondere betekenis er van voor de lezers van dit blad.

Generaal Mr. SCHEPERS begint zijn bijdrage met een „zeer summiere „inleiding over het verschijnsel 'oorlog' " (p. 105), waarin hij laat uitkomen dat, wat ook het specifieke doel van de partijen in een bepaalde oorlog moge zijn, de oorlog theoretisch altijd totaal zou zijn en dat het feit dat dit in de praktijk niet het geval blijkt, moet worden toegeschreven aan interne en externe belemmeringen waaraan de leiding van elke Staat is onderworpen. Onder die belemmeringen rangschikt hij „de „eisen van de humaniteit, zoals deze in de samenleving, waarin de oorlog wordt gevoerd, worden erkend" (p. 105). Nu aldus humaniteit en de intrinsieke tendentie van de oorlogvoering tegenover elkaar blijken te staan, dient te worden onderzocht welke beperkingen krachtens het geldende oorlogsrecht dan wel aan de oorlogvoering worden gesteld.

De schrijver laat aan dit onderzoek een overzicht voorafgaan van de bestaande geschreven regels van oorlogsrecht. Hij merkt in het voorbijgaan op, dat „men moet en mag . . . eisen, dat kennis van deze regels „tot de geestelijke bagage van alle militairen behoort" (p. 107); een stelling die gaarne wordt onderschreven.

In de hoofdmoot van zijn bijdrage (paragraaf 3) laat de schrijver vervolgens de verschillende grondrechten vervat in het Verdrag van Rome van 1950 de revue passeren, waarbij hij telkens bij elk grondrecht uiteenzet welk lot het in oorlogsomstandigheden ondergaat. Hij doet dit door systematisch, soms onder volledige weergave van de verdragstekst, alle relevante bepalingen van oorlogsrechtelijke verdragen bij de desbetreffende grondrechten te vermelden. Een enkele aantekening moge hierbij worden gemaakt.

Mr. SCHEPERS vermeldt (p. 112) als (tweede) groep burgers met een bijzondere positie op het gevechtsveld de leden en gedelegeerden van het Internationale Comité van het Rode Kruis en van de Liga van Rode Kruis-verenigingen; dezen zijn „per definitie niet werkzaam bij één der „partijen en de regel, dat zij onderworpen moeten zijn aan de militaire „wetten en reglementen” (welke regel geldt voor het personeel van de nationale Rode Kruis-verenigingen) „kan daarom niet op hen van toe- „passing zijn”. Akkoord; maar niet duidelijk is waarom de schrijver hieraan de gevolgtrekking verbindt (p. 113): „Theoretisch is er dus geen „autoriteit, die invloed kan hebben op de plaats, waar zij zich ophou- „den en op hun verplaatsingen.” Men zou daar tegenover kunnen opmerken, dat een vreemdeling die zich op het grondgebied van een andere Staat begeeft, daarmee in beginsel onderworpen raakt aan het gezag van die Staat; niet valt in te zien waarom als uitvloeisel van dat gezag niet in oorlogstijd aan de vreemdeling zou kunnen worden opgelegd, dat hij zich in het gevechtsgebied heeft te gedragen naar de aanwijzingen van de militaire autoriteiten.

Voorts is het min of meer verrassend, op p. 115 onder het hoofd „Verbod van martelingen en van onmenselijke of vernederende behan- „deling of straf” in twee regels de mededeling te lezen (die overigens geheel juist is) dat dit in artikel 3 van het Verdrag van Rome vervatte verbod noch krachtens dat verdrag noch volgens het oorlogsrecht buiten werking mag worden gesteld, om dan vervolgens een volle pagina lang te lezen over de mogelijkheden die het oorlogsrecht wél laat om arbeid af te dwingen (waarop artikel 4 van het Verdrag van Rome betrekking heeft). Met een kleine variatie op een bekende zegswijze: *Rubrica non est textus!*

In een slotparagraaf werpt de schrijver een belangrijke vraag op:

„Moet aan de in vorenstaande paragrafen omschreven regelingen „grote waarde worden toegekend?” Hieromtrent merkt hij allereerst op, dat allerlei omstandigheden aan integrale toepassing van de Verdragen van Genève in de weg kunnen staan (zoals: niet-internationaal karakter van het conflict, niet-erkenning van de tegenpartij als Staat, weigering de belangen van de tegenpartij door een andere Staat te laten waarnemen, weigering vertegenwoordigers van het Internationale Comité van het Rode Kruis toe te laten). Hij vervolgt dan (p. 119):

„Er is mogelijk nog een andere, nooit openlijk uitgesproken reden „voor de partijen in een conflict om niet te verklaren dat zij bereid zijn „de Conventies van Genève volledig te zullen toepassen. Deze verdra- „gen zijn bedoeld als rechtsregels, d.w.z. als regels voor handelingen „van mensen, waarbij de afweging tegen elkaar van alle bij de hande- „lingen betrokken belangen zo rechtvaardig mogelijk is geschied. Bij „het opstellen van regels van nationaal recht, zoals bijv. wetten, wor- „den deze belangen vrij zeker alle in de juiste mate naar voren gebracht.

„Hetzelfde is het geval bij het tot stand brengen van bijv. een internationaal handelsverdrag; maar bij het opstellen van regels van oorlogsrecht ligt het enigszins anders. Het is bij een grote internationale conferentie uiterst moeilijk de belangen van de oorlogvoering zodanig naar voren te brengen, dat deze bij alle daarvoor in aanmerking komende punten naar de juiste waarde worden gewogen. Zeer zeker is dat het geval als de conferentie plaatsvindt zeer kort na een oorlog als die van 1939—1945.”

Het resultaat van al deze moeilijkheden „zal dan zijn, althans kunnen zijn, dat regels worden opgesteld en door de Staten worden aangevaard, waarbij de belangen van de mogelijke toekomstige oorlogvoering niet voldoende in rekening zijn gebracht. De afweging van de belangen is dan niet rechtvaardig geschied; de humanitaire, waaronder hier ook begrepen de rechten van de mens, hebben te groot gewicht in de schaal gelegd.” Naar des schrijvers oordeel zal dan bij een eventueel conflict de enige mogelijkheid zijn, de verdragen niet van toepassing te achten — hetgeen zijns inziens in feite ook gebeurt, zonder dat het openlijk wordt uitgesproken: want „Geen van de in een strijd gewikkelde partijen zal openlijk verklaren, dat het bovenstaande op hem van toepassing is; maar dat behoeft geen reden te zijn om de redenering onjuist te achten.”

Uiteindelijk gevolg zal zijn, dat elk van de partijen voor zich uitmaakt welk deel van de humanitaire regels hij nog wel bereid is toe te passen en door zijn strijdkrachten te laten toepassen. „De op de conferentie zo zorgvuldig maar al te zorgvuldig, veilig gestelde belangen van de slachtoffers van de oorlogvoering blijken dientengevolge juist in het gedrang te komen.” — aldus het sombere perspectief waarmee Generaal SCHEPERS zijn bijdrage besluit.

Het hier aangesneden vraagstuk is van de grootst mogelijke betekenis en het moet dan ook worden toegejuicht dat de schrijver het niet uit de weg is gegaan. Daarbij valt dan echter te betreuren dat hij zijn betoog zo abstract en algemeen heeft gehouden (waarbij mag worden aangetekend dat zijn visie op de functie van de rechtvaardigheid in het rechtsvormingsproces, en op de mate van verwezenlijking er van in de nationale rechtsvorming in het bijzonder, door ondergetekende zeker niet wordt gedeeld) en dat hij niet nader heeft aangeduid in welk opzicht in 1949 te veel gewicht zou zijn toegekend aan de humanitaire belangen, zulks ten detrimente van de militaire. Heeft hij daarbij aan het kernwapen en aan andere massale vernietigingsmiddelen gedacht? Dan zou men willen aantekenen, dat het niet de wil tot gebruik van die wapens is geweest die de partijen in de praktijk herhaaldelijk heeft afgehouden van integrale toepassing van de Verdragen van 1949. En zelfs ten aanzien van de kernwapens zal niet iedereen het oordeel onderschrijven, dat het niet uitdrukkelijk er mee rekening houden in de be-

doelde verdragen neerkomt op een overwaardering van het humanitaire belang ten koste van het belang van de oorlogvoering. Hoe dan ook, het is jammer dat de schrijver, onbetwist expert op het gebied van theorie en praktijk van het humanitaire oorlogsrecht, zich hier slechts uit in abstracties en de ware redenen van zijn bezorgdheid voor de lezer verborgen houdt.

Tenslotte een enkel woord naar aanleiding van de bijdrage van Prof. SCHERMERS. Deze behandelt o.m. de verhouding van de Verenigde Naties tot het Rode Kruis-recht. In overeenstemming met een steeds algemener gehuldigde opvatting, rekent hij de fundamentele regels van de Verdragen van Genève tot het „wereldrecht”: alom en voor alle instanties geldend, ook b.v. voor V.N.-militairen. Hij onderschrijft ook de mening, dat dit recht naar zijn aard „op alle individuen moet worden „toegepast, ook op die van aggressor-landen” (p. 130). Dit komt neer op een afwijzing van de (inderdaad hoogst onwenselijke maar niettemin door sommigen gehuldigde) opvatting, dat de bescherming van het oorlogsrecht niet kan worden ingeroepen door de aggressor-Staat, zelfs niet ten gunste van de individuele leden van zijn strijdkrachten, hoewel die toch nauwelijks persoonlijk voor de aggressie aansprakelijk kunnen worden geacht.

Prof. SCHERMERS knoopt hieraan de overweging vast, dat represailles „alleen aanvaardbaar zijn tegen dezelfde individuen die hunnerzijds „humanitair recht hebben geschonden, niet tegenover de militairen of „burgers die onder het gezag staan van een rechtsschendende regering”.

Immers, meent hij: „Naarmate het juridisch minder onmogelijk „wordt, tenslotte de schuldigen te straffen (conform de beginselen van „internationaal strafrecht aanvaard na de tweede wereldoorlog, wordt „de brute represaille tegen onschuldigen meer verwerpelijk.” (p. 130). Ik vraag mij met betrekking tot dit betoog af, of Staten die partij zijn in een gewapend conflict en te wier aanzien het humanitaire recht wordt geschonden door hun tegenpartij, zich altijd zullen laten troosten met de overweging dat het na afloop van het conflict juridisch mogelijk zal zijn de ware schuldigen te bestraffen. Het lijkt bepaald niet uitgesloten, dat zij in sommige omstandigheden de voorkeur er aan zullen geven, al gedurende het conflict over te gaan tot de juridisch nog niet onmogelijk gemaakte — zij het dan brute en verwerpelijke — represaille. Echter: wellicht kan des schrijvers onaanvaardbaarverklaring een bijdrage leveren tot het bereiken van de rechtstoestand waarbij represailles, die immers altijd anderen dan de ware schuldigen treffen, zijn uitgesloten! Dat zou dan een hoogst wenselijk perspectief zijn voor dit aspect van de rechten van de mens.

Leiden, 16 april 1969.

Mr. F. KALSHOVEN

Prof. Mr. W. F. PRINS, „*Officiëren 1848*”. Rede uitgesproken ter gelegenheid van de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in het Nederlands en vergelijkend staatsrecht aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda op 13 maart 1969; 26 blz., AE. E. Kluwer, Deventer, f 3,90.

Prof. Mr. W. F. PRINS, hoogleraar in het staatsrecht en het administratief recht aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, bespreekt in zijn rede „*Officiëren 1848*” de officierseed, zoals deze vóór 1848 en nog lange tijd daarna door officieren begrepen werd, alsmede hun probleem of het eedsformulier uitsluitend gehoorzaamheid aan de Grondwet moest bevatten en daarin moest worden opgenomen. De toespraak welke in het bijzonder van belang was voor het gros der toehoorders: de cadetten, kan ertoe bijdragen dat a.s. officieren zich ernstig beraden over de zin van de eed; zij kan er mede toe aansporen kennis te nemen van de door spreker aangehaalde literatuur o.m. „Holloway-pillen voor een jong officier”, of „Wenken aan mijnen broeder bij zijn verlaten der Koninklijke Militaire Akademie” door J. C. KEMPEES, 2de Luitt. der Infie, uitgegeven 1848, 239 blz., waarin deze op prettige manier wenken geeft aan jonge officieren, welke in onze welvarende, maar wat vrijgevochten, onconventionele democratische tijd, waarin kleine groepen studenten universiteitsgebouwen bezetten, ja zelfs gedurende enige tijd bezét kunnen houden, nog overdenking verdienen.

Ingevolge Souverein Besluit van 26 februari 1814, no. 86 leggen alle officieren der landmacht bij de aanvaarding hunner betrekking in handen van de daarin genoemde titularissen de navolgende eed (thans of belofte) af:

„Ik zweer trouw aan den Souvereinen Vorst (thans aan de Koningin), „gehoorzaamheid aan de wetten en onderwerping aan de krijgstuicht.” „*Zo waarlijk helpe mij God Almagtig.*” (thans of „*Dat beloof ik*”).

Toen in februari 1848 te Parijs revolutie uitbrak, waarbij officieren in menigte de zijde van de opstand hadden gekozen en de burgerkoning LOUIS-PHILIPPE ten val werd gebracht, vroegen officieren hier te lande met name te Breda, zich af hoe een dergelijk optreden te rijmen was met de door hen gezworen eed van trouw aan de Koning en gehoorzaamheid aan de wetten, gesteld dat zij geconfronteerd zouden worden met een conflict van plichten? Hierbij valt te bedenken dat de rechtspositie der officieren te wensen overliet en wettelijke regeling van bevordering, ontslag en pensionering noodzakelijk werd geacht.

Nadat Koning WILLEM II een ingrijpende grondwetsherziening had aangekondigd en de daarvoor ingestelde herzieningscommissie 17 maart 1848 bekend was geworden, circuleerde in het garnizoen Breda een adres aan die commissie, waarin werd verzocht om de Grondwet te doen bepalen, dat de officieren uitsluitend een eed van gehoorzaamheid

aan de Gróndwet zouden afleggen. Dit stuk, waarvan als de eerste ondertekenaar wordt genoemd de majoor I. W. WALTHER van 7 R.I. heeft, aldus spreker, ware hartstochten wakker geroepen. Er waren vooral in de subalterne rangen officieren, die het, zoals dat heet, wel geloofden, anderen die voor hervorming waren, en overtuigde conservatieven.

Volgens deze laatsten zou een voorstel tot wijziging van de eedsformule van onridderlijke strekking zijn, een aanranding van een Koninklijk prerogatief.

Tot de conservatieven behoorden o.m. de kapitein W. J. KNOOP, leraar in de krijgsgeschiedenis aan de K.M.A., de tweede-luitenant-ingenieur (met meer dan 10 dienstjaren) G. KUIJPER HENDRIKSZ., leraar in taal en letterkunde aan de K.M.A., de tweede-luitenant (met meer dan 10 dienstjaren) J. C. J. KEMPEES, leraar aan de K.M.A., de tweede-luitenant (met meer dan 10 dienstjaren) A. W. P. WEITZEL en de redactie van de Militaire Spectator.

Volgens KNOOP liet een eed op de Grondwet even goed de mogelijkheid open tot conflicten, omdat ingeval van botsing beide partijen zich op de Grondwet zullen beroepen.

De redactie van de Militaire Spectator betoogde dat de betekenis van de bestaande eed uitsluitend gelegen was in het eerste lid daarvan „Trouw aan de Koning”. De rest was overbodig. Immers tot onderwerping aan de Krijgstucht had de officier zich reeds vóór zijn benoeming verbonden, en als burger van de staat was hij, gelijk ieder ander, al gebonden tot gehoorzaamheid aan de wetten, waartoe ook de Grondwet behoort. De eed van trouw aan de Koning heeft daarentegen zelfstandige betekenis en houdt in, dat de beëdigde zich in tijden van spanning heeft te voegen naar de bevelen, die hem van 's Konings wege gegeven worden. Om verwarring te voorkomen moet er iets staan boven de krijgstucht, boven de gehoorzaamheid aan de wetten, hetgeen nooit iets anders kan wezen dan de trouw aan het Hoofd van de Staat.

De tweede-luitenant KEMPEES was van mening dat wanneer een officier zich geplaatst ziet voor het geval dat trouw aan de Koning niet verenigbaar lijkt met gehoorzaamheid aan de wetten, deze zich door zijn eens gezworen eed zijn plicht ten scherpste ziet afgebakend; het staat hem niet vrij te kiezen tussen Regering en Oppositie, doch hij moet de eed van trouw aan de Koning nakomen; voor hem bindt de wet niet onvoorwaardelijk; de officier moet soms om der wille van zijn eer de strafwet schenden (b.v. tweegevecht); de wet is dus niet onschendbaar.

De herziene Grondwet van 1848 leert spoedig ánders: De wetten zijn onschendbaar (art. 115). Deze bepaling ontzegt de rechter de bevoegdheid de formele wet aan de Grondwet te toetsen en houdt de uitvoerende macht binnen de perken.

Na het overlijden van Koning Willem II begin 1849 moesten burgerambtenaren en officieren opnieuw beëdigd worden. Deze hadden trouw gezworen aan „Koning Willem II”; nu moesten zij de eed van trouw afleggen aan „de Koning”. De tweede-luitenant der artillerie (met meer dan 10 dienstjaren) T. J. STIELTJES, gebruik makend van zijn grondwettelijk petitierecht, richtte zich 4 dagen na 's Konings dood met een verzoekschrift tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal om te bevorderen, dat een nieuw formulier voor de eed zou worden vastgesteld. Volgens het geldende formulier namen officieren 3 verplichtingen op zich, die onderling zouden kunnen botsen, hetgeen onzekerheid schiept; naar het oordeel van adressant zou kunnen worden volstaan met een eed van trouw aan de Grondwet (en niet ook trouw aan de Koning). De Kamercommissie stelde voor het adres ter griffie te deponeren, teneinde daarop acht te slaan bij de regeling van de rechtspositie der officieren, waarmede de Kamer instemde. (In de rede is daarop niet teruggekomen.) THORBECKE verklaarde daarbij o.m. dat hij geen bezwaar tegen de eed zou hebben; en vroeg of het nodig was na iedere troonsbestijging een nieuwe eed te vorderen, en zo ja of met de beëdiging niet gewacht diende te worden totdat de nieuwe koning zelf beëdigd was?

Tot wijziging van het eedsformulier voor officieren is het niet gekomen. Officieren leggen nog steeds de eed (belofte) af zoals deze in het hiervoren aangehaald Souverein Besluit is geformuleerd met dit voorbehoud dat na de Grondwetsherziening in 1848 onder Koning wordt verstaan de constitutionele Koning, d.w.z. de onschendbare Koning en de verantwoordelijke Minister(s), de Regering.

Aan het slot van zijn interessante beschouwingen wijdt Prof. PRINS uit over de discussie naar aanleiding van het amendement RINK bij de Grondwetsherziening 1922 tot opneming van het eedsformulier voor ministers in de Grondwet, (waarin dit toen niet was opgenomen), alsmede over de eed van trouw aan de Koning en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden door de ministers en de leden van het vertegenwoordigend lichaam in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen, waarbij hij erop wijst dat van de Kamerleden in Nederland nooit meer geëist was dan een eed van trouw aan de Grondwet. Deze leggen nu achtereenvolgens 3 eden af: eerst die van trouw aan de Koning en het Statuut, daarna de zuiveringseed en tenslotte de eed van getrouwheid aan de Grondwet. Volgens spreker ware het eleganter geweest, indien de door de Kamerleden af te leggen eed van trouw aan de Grondwet met de eed van trouw aan de Koning en het Statuut tot één eed ware versmolten, t.w. tot een eed van trouw aan de Koning, het Statuut en de Grondwet. Hetzelfde geldt met betrekking tot de Ministers, die eerst trouw aan de Koning en het Statuut zweren, vervolgens de zuiveringseed afleggen en tenslotte de eed van getrouwheid aan de Koning en de Grondwet afleggen.

A. F. S.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling en een strafoplegging

Vaandrig Mr. H. VAN DER WIEL, werkzaam op het Ministerie van Defensie, schrijft d.d. 14 april 1969 het volgende:

Bij de publikatie van een beschikking van de commandant van het korps mariniers op p. 109/112 van het MRT van februari 1969 moge ik enige kanttekeningen plaatsen.

Het betrof een korporaal, die in beklag komt tegen een (vermeend) onbillijke behandeling door een sergeant. Dit beklag wordt gegronnd bevonden en resulteert voor de sergeant in een straf (berisping).

De sergeant is het hier niet mee eens en komt op zijn beurt in beklag tegen een (vermeend) onbillijke behandeling door de kazernecommandant (= strafoplegger). De commandant van het korps mariniers gaat hier op in. Dit nu is m.i. onjuist, daar het hier voor de sergeant om een *strafoplegging* gaat, waarvoor een aparte beklagregeling is:

a. beklag bij de meerdere onder wiens rechtstreeks bevel de strafoplegger staat (art. 61 WK);

b. hoger beroep tegen de beslissing op beklag als omschreven onder a. is mogelijk op het HMG.

Deze speciale regeling gaat boven de algemene regeling van een beklag tegen een vermeend krenkende of onbillijke behandeling. De speciale regeling staat bovendien in de *Wet* op de Krijgstucht, terwijl de algemene regeling in het *Reglement* op de Krijgstucht staat. De speciale regeling heeft meer waarborgen (zie hierboven onder a. en b.).

Via een interpretatie van art. 9 lid 3 van de Algemene Baksorder komt de commandant mariniers tot de onbevredigende conclusie dat er voor de sergeant geen beroepsmogelijkheid is. Dat de zaak toch nog „goed” afloopt is te danken aan enige verzuimen bij de strafoplegging. De commandant van het korps mariniers maakt gebruik van zijn bevoegdheid, gegeven in art. 50 WK. Dit is eigenlijk een beslissing buiten het beklag om. Het beklag bestond weliswaar uit drie punten (punt 1 en punt 3 worden niet-ontvankelijk verklaard), maar het gehele beklag, dus ook punt 2 ging over de vermeend onbillijke behandeling (dit wordt wel overwogen in de laatste overweging). Maar de bevoegdheid ex art. 50 WK heeft de commandant ook als er niet geklaagd wordt. De „beslissing op punt 2” kan dus ook los van het beklag genomen worden. M.i. waren de juiste beslissingen geweest:

1) de sergeant in zijn beklag wegens vermeend onbillijke of krenkende behandeling niet-ontvankelijk verklaren (het beklag had tegen de strafoplegger gericht moeten zijn);

2) bij *afzonderlijke* beslissing de strafoplegging ex art. 50 WK nietig verklaren;

3) in een overweging ten overvloede in beslissing 1) wijzen op beslissing 2) waardoor de sergeant materieel zijn zin krijgt.

Opmerkingen bij vorenstaande kanttekeningen.

De kazernecommandant stelde, na behandeling van het beklag van de korporaal over de onbillijke behandeling ondervonden van de sergeant, de korporaal d.d. 27 mei 1968 grotendeels in het gelijk, terwijl hij de sergeant strafte met een berisping.

De sergeant beklaagde zich vervolgens op 20 juni d.a.v., ruim 3 weken later, bij de CKMARNS over een onbillijke behandeling ondervonden van de kazernecommandant, t.w. over:

1. het grotendeels in het gelijkgesteld hebben van de korporaal;
2. het niet model op parade zijn geweest, alvorens hij gestraft werd;
3. het niet delen van de basis waarop de kazernecommandant zijn beslissing gegrond had.

Het valt op dat de sergeant het beklag sub 1, 2 en 3 gedurende ruim 3 weken onder zich gehouden heeft, alvorens te klagen; van de reden daarvan blijkt niet.

CKMARNS verklaarde sub 1 en 3 van het beklag o.i. terecht niet ontvankelijk, daar noch art. 9, lid 3 Alg. Baksorder noch art. 9, lid 4 R.K. beklag over een uitspraak over een beklag over een krenkende of onbillijke behandeling bij de tot straffen bevoegde meerdere van de beklagmeerdere kent. (beslissing 1);

Zoals wij hiervoren in ons antwoord in de rubriek „Vragenbus” (blz. 363) betoogden, is het uitspreken van een oordeel, een zienswijze over zeker beleid van een meerdere, niet hetzelfde als een krenkende of onbillijke behandeling. De klagende militair kan zich door die zienswijze, dat oordeel wél teleurgesteld gevoelen, maar dat is iets anders dan een krenkende of onbillijke behandeling. Uit dezen hoofde was het beklag sub 1 en 3 tevens ongegrond.

Erkend moet worden dat een beklag over een — ook gering — processueel vormverzuim de strafoplegging betreffende, zoals bedoeld in art. 46 W.K., *stricto jure*, overeenkomstig art. 61 e.v. W.K. behoort te worden behandeld. Op deze grond had CKMARNS het beklag sub 2 overeenkomstig die artikelen behoren te berechten en het beklag sub 2 wegens het verstreken zijn van de beklagtermijn „niet-ontvankelijk” behoren te verklaren, (beslissing 2) en vervolgens op grond van art. 50 en 70 W.K. „ambtshalve” de strafoplegging wegens het niet in acht genomen zijn van de processuele voorschriften behoren teniet te doen (beslissing 3). Opneming van de 3 beslissingen in één beschikking was in casu praktisch.

A. F. S.

Redactiecommissie

Bij beschikking van de Minister van Defensie van 27 juni 1969, Ministerie van Defensie, Marine, afd. int. en adm. nr. 778816 / 49489, is Mr. A. D. VAN LEEUWEN, kapitein ter zee van administratie, die op diens verzoek uit de zeedienst is ontslagen, met ingang van 1 juni 1969 ontheven van het lidmaatschap van de redactiecommissie van het Militair Rechtelijk Tijdschrift, zulks onder dankzegging van de door hem in die commissie bewezen diensten, en is met ingang van genoemde datum Mr. W. A. J. WEVERS, luitenant ter zee van administratie der eerste klasse, benoemd tot lid van de redactiecommissie.

**Benoeming president-plaatsvervanger van de Permanente Krijgsraad
Nederland voor de Zeemacht, tevens belast met de leiding van die raad.**

Bij K.B. van 28 april 1969, Stb. no. 75 is benoemd tot president-plaatsvervanger van de Permanente Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht Mr. H. DONKER, geboren 12 september 1921, rechter in de arrondissementrechtbank te Utrecht.

In afwachting van de beslissing op de aanhangige vraagpunten inzake het militaire strafprocesrecht¹⁾ bleek het wenselijk de Heer DONKER niet tot president, doch tot president-plaatsvervanger te benoemen met de bedoeling dat hij uit hoofde van deze functie, evenals zulks het geval is geweest met Mr. A. J. VELDMAN, als fgd. president met de leiding van meergenoemde Krijgsraad wordt belast.

---

1) M.R.T. LIX, 1966, blz. 513 e.v.

BIJDRAGEN¹⁾**Filosoferen over wilsvrijheid²⁾**

door

F. J. DE JONG,

reserve-eerste-luitenant-arts, destijds tewerkgesteld op de
Sectie GGZ/IGDKL.

Aan het einde van elke vrijdagmiddag-stafbespreking op de Sectie GGZ-IGDKL wordt een probleem aan de orde gesteld. Ik bedoel het probleem van de wilsvrijheid. Wij zijn gewend dit probleem „democratisch” te benaderen: iedere aanwezige krijgt de gelegenheid de mate van wilsvrijheid, die volgens zijn oordeel met de persoonlijkheid van de betrokkene overeenkomt, te formuleren, eventueel voorzien van commentaar en motivering. De definitieve beslissing hieromtrent heet een gemiddelde te zijn van alle individuele adviezen. In het algemeen is de hierbij betachte mate van objectiviteit, naar mijn mening, niet groot, daar waar het in feite toch om een vitale kwestie gaat. Dat hangt samen met het feit dat geen enkel advies werkelijk sluitend gemotiveerd kan worden. Ook plegen, t.o.v. het fundamentele van het probleem, „oppor-tunistische” factoren zwaar te wegen (zoals b.v. de praktische mogelijkheden voor de betrokkene, zijn eventuele medische behandeling etc.). Verder is het zó, dat aangelegenheden als wilsvrijheid, zeker als die verwijzen naar morele of juridische verantwoordelijkheid, principieel buiten de professionele belangstelling van de arts, van de natuurwetenschap in het algemeen vallen.

Het is in onze discussies verscheidene malen naar voren gekomen dat het probleem van de wilsvrijheid eigenlijk geen psychiatrische, maar een wijsgerige zaak is. Zodra het woord „wijsgerig” is gevallen, pleegt er een zekere „verstrakking” bij sommige leden van het gezelschap op te treden: dokters worden niet gaarne gedwongen een deel van hun competentie over een patiënt af te staan. Door het vaststellen van de wijs-

---

¹⁾ Ten behoeve van de na-scholing van de militaire districtpsichiater van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht worden maandelijks wetenschappelijke bijeenkomsten georganiseerd door de Sectie Geestelijke Gezondheidszorg van de Inspectie Geneeskundige Dienst Koninklijke Landmacht.

In het voorjaar 1969 werd een „cyclus” voordrachten, welke hierna als bijdragen zijn afgedrukt, gewijd aan een forensisch-psychiatrisch aspect van de bedrijfspsychiatrische werkzaamheden van de Sectie GGZ, n.l. het begrip „wilsvrijheid” resp. „toe-rekenbaarheid”. Toehoorders waren algemene artsen, psychiaters, juristen, psychologen, sociologen en maatschappelijke werkers.

²⁾ Referaat op de vergadering van militaire districtpsichiater op 6-1-'69.

gerige aard van het probleem verandert er overigens weinig. Er is op onze sectie nimmer expliciet aandacht besteed aan fundamentele vragen zoals de volgende: Hoe kan iemand formeel het recht hebben een beslissing te nemen over andermans wilsvrijheid? Of: Is het überhaupt mogelijk uitspraken, ware uitspraken, te doen over de wilsvrijheid van een individu? Of: Welke methode moet ik hanteren om zo objectief mogelijk tot zulke uitspraken te komen? Of: Wat moet aan een persoonlijkheid, aan een handeling of situatie als relevant worden aange-merkt zó dat we op grond daarvan tot wilsvrij of niet wilsvrij kunnen concluderen?

Het stellen en overwegen van dit soort vragen is m.i. zeker noodzakelijk. Beslissingen over de wilsvrijheid betreffen in feite antwoorden op de vraag in hoeverre een wezenlijk praedicaat aan een menselijk subject al of niet toekomt. Welk praedicaat, welke eigenschap is dat dan wel? Ik dacht dat het ging om het praedicaat „menselijk” zelf.

Als wij een uitspraak doen over wilsvrijheid, schrijven wij aan een of ander voorwerp van onderzoek al of niet de eigenschap toe mens te zijn. Over zulk een oordeel kan men niet luchtig heen stappen, zeker niet waar deze zaak, zoals blijken zal, aan elkaar hangt van de contro-versen en antinomieën. Het heeft mij altijd getroffen dat het vervaardigen van een krijgsraadrapport weken, soms maanden kan duren, terwijl het antwoord op de, er telkens in terugkerende, halsvraag eigenlijk nooit meer dan tien minuten neemt, althans expliciet, want de onderzoekers zijn uiteraard tijdens hun onderzoek impliciet steeds met deze vraag bezig.

Over de strekking van fundamentele vragen zoals de bovengenoemde vier, zou ik vanmiddag enige overwegingen willen uitwerken, hopelijk ook met consequenties voor onze forensisch-psychiatrische rapporten. Het begrip wilsvrijheid en de daaromheen geordende begrippen, zijn zelfs in de verste verte geen heldere en eenduidige aangelegenheden. Zij houden in feite een van de omvangrijkste problemen van de wijsbegeerte in, waarvoor tot op heden geen afdoende oplossing is gevonden. Het zal dan ook blijken dat ook ik niet bij machte ben vragen zoals de bovengenoemde vier, „waterdicht” te beantwoorden.

Hopelijk zult U begrijpen dat ik bij het uitwerken van mijn overpein-zingen sterk eclecticisch te werk heb moeten gaan. Ik heb gemeend het accent te moeten leggen op de thans vigerende Angelsaksische wijsge-rige traditie. Methodologisch vertoont deze tegenover andere wijsgerige stromingen, de meeste overeenkomst met vooronderstellingen, welke heden ten dage in de geneeskunde opgeld doen. De kans dat ik zo-doende verstaanbare taal voor U spreekt, is daarmee beduidend groter. Nu en dan zal het noodzakelijk blijken de positivistische houding te confronteren met de continentale traditie.

Dit allereerst omdat daarin onmisbare dingen zijn gezegd en verder

omdat de psychiatrie voelbaar uit de continentale wijsgerige bezinning is opgebloeid.

Teneinde onnodige misverstanden bij voorbaat uit te sluiten, stel ik mij voor eerst een aantal gangbare definities van enig commentaar te voorzien. Vervolgens zal ik om die definities heen mijn eigenlijke verhaal proberen te vertellen. Tot slot zal ik proberen de consequenties uit dat verhaal te trekken.

Eerst dus de schijnwerper op de definities.

Onder *vrijheid* in de ruimste zin van het woord verstaat men de mogelijkheid zó te handelen als men wil. In deze ruim genomen betekenis sluit vrijheid ook het begrip willekeur in, en vormt een tegenstelling zowel tot noodzakelijkheid als tot dwang. Door het betekenisgebied van het woord willekeur te identificeren met het begrip „toeval”, is de weg naar het misverstand geopend. Dit zal straks nader „blijken”.

Ook omtrent het begrip noodzakelijkheid, in de levende taal meestal uitgedrukt door het woord „moeten”, zijn talrijke onduidelijkheden mogelijk. Ook deze zal ik straks vluchtig aan de orde stellen.

In engere zin genomen is vrijheid de mogelijkheid van de mens voor zichzelf beslissingen te nemen, dit in tegenstelling tot afhankelijkheid van andermans macht of dwang. Tegen deze achtergrond begrijpt HERDER de mens als de eerste vrijgelatene in de natuur; de vrijheid als het differentiatiepunt tussen de mens en al het andere. Die mens handelt vrij, voor wiens handelingen de oorzaken alleen in hem zelf liggen.

Zó gedacht is vrijheid het tegenovergestelde van dwang, maar niet van noodzakelijkheid. Zowel in ruime als in engere zin kan de vrijheid niet absoluut zijn. Stel U voor dat Uw handelen door helemaal niets werd veroorzaakt: het zou dan zonder enige oriëntatie, zonder enige betekenis, als een zuiver „natuurverschijnsel” in de lucht hangen.

Door aanleg, materiële en sociale „Umwelt” wordt de menselijke persoonlijkheid vèrgaand gedetermineerd. Ook de gevestigde zedelijke plichten tegenover familie en maatschappij beperken sterk zijn vrijheid, ten minste in de zin van willekeur. Anderzijds scheppen deze bindingen überhaupt pas de mogelijkheid voor zichzelf waarlijk creatief en gericht beslissingen te nemen.

Vrijheid veronderstelt vooraf vrijwillige erkenning van het noodzakelijke. Er bestaan nu eenmaal geen rivieren zonder beddingen. Vrijheid is echter meer dan de keerzijde van noodzaak, en dit surplus maakt de zedelijke waarde van gedrag en handelen, maakt het scheppende in activiteit mogelijk. Vrijheid wordt verworpen in radicale denkstructuren als praedestinatieleer en fatalisme. Op de laatste kom ik nog nader terug.

Onder *de wil* verstaat men de menselijke mogelijkheid op grond van motieven, en t.o.v. deze motieven in bewuste stellingname, tot handelingen te beslissen. Essentieel aan het volledige wilproces is: 1. het

Motief; 2. het eigenlijke Willen; 3. de Wilshandeling, de realisering van het gewilde. De wil wordt altijd geïnspireerd door het driftleven. Hij kan alleen kiezen, remmen of eisen, niet zelf scheppen. Anderzijds beleeft de mens zich in het willen als een bewust en vrij Ik-centrum, continu in de tijd.

Stelt men zich nu de vraag welke van de aspecten van de wil het adjectief „vrij” zouden kunnen verdienen, dan is dit alleen het tweede aspect: het eigenlijke willen, de wilsact, de beslissing.

Onder *wilsvrijheid* verstaat men de vrijheid van keuze tussen twee of meer mogelijkheden die men principieel alle kan realiseren.

De visie van het z.g. *Indeterminisme* kan als volgt worden samengevat: voor het menselijk handelen gaan de wetten van de causaliteit niet op. Deze opvatting ontspringt aan het onmiddellijk, intuïtief ervaren van keuzevrijheid en zedelijke vrijheid in concrete gevallen uit het dagelijks leven. Preciezer geformuleerd betreft het hier de leer dat slechts stoffelijke gebeurtenissen volledig door het causaliteitsbeginsel worden beheerst, doch dat het menselijk gedrag o.a. door karakter en motieven kan worden „gekozen”. Het zgn. *Determinisme* bestrijdt deze visie en verwijst dan naar de bepaaldheid van alle menselijk handelen door psychofysische en psychologische factoren, ook in de onbewuste sfeer. Het spreekt slechts van vrijheid daar waar uiterlijke dwang ontbreekt, zó dat we weliswaar kunnen doen wat we willen, maar niet kunnen „willen wat we willen”.

Vrijheids- en plichtsgevoel zijn onder die omstandigheden zelfbedrog. Begrippen als verantwoording en schuld worden dan leeg, de ethische eis zó te handelen, alsof men verantwoordelijk was, wordt een fictie. Het determinisme in de natuurwetenschap houdt de vooronderstelling in dat alle gebeuren in het heelal, ook het psychisch beleven en de uitingen van de wil, door continu-causale samenhang wordt bepaald.

Het *fatalisme* is een wereldbeschouwing volgens welke alle gebeurtenissen in het heelal door een blinde noodzaak bepaald worden, waartegen de mens machteloos is.

Laten we nu de conventionele gedachtengangen eens aan de tand voelen. Zoals gezegd, het determinisme is de theorie dat alles in het heelal geheel door causale wetten wordt beheerst. Het beweert dat, wat er op een specifiek moment gebeurt, altijd het resultaat is van iets dat gebeurde op een vorig moment; dat betekent: het heden wordt altijd gedetermineerd door het verleden. Aan de basis van deze overtuiging ligt het zgn. causaliteitsprincipe, kortweg gezegd: Alles heeft een oorzaak. Dit is bepaald geen empirische volzin. Het is een typisch metafysische uitspraak, een regel die aan wil geven hoe wij te werk moeten gaan om de realiteit vruchtbaar te percipiëren, maar die zichzelf nooit kan verifiëren. De meeste mensen accepteren deze regel zonder meer in hun dagelijks leven, of althans iets dat er veel op lijkt, onverschillig

of ze te maken hebben met levenloze voorwerpen, met levende organismen, met onwillekeurig of „willekeurig” menselijk gedrag. Het causaliteitsprincipe behoort tot de officiële methodologische schat van de westerse natuurwetenschap, het wordt impliciet of expliciet door alles wat wetenschappelijk wil zijn geaccepteerd, óók en met name door de geneeskunde, ook door de psychiater. Stel U voor, dat U zich tot een dokter wendt met een lastige kwaal, die U het leven vergalt, en dat Uw dokter zeer geleerd zou kijken, U langdurig zou bekloppen en beluisteren, maar tenslotte tot de volgende conclusie zou komen: „Mijnheer, U heeft ongetwijfeld een zeer interessante ziekte, een ziekte nl. waarvoor geen oorzaak bestaat.” Zulk een mededeling wordt door ieder van ons spontaan afgewezen.

In zo'n situatie aarzelen wij niet de competentie van onze geneesheer te betwijfelen. We zullen toegeven dat er ziektes zijn die, bij de huidige stand van zaken in de geneeskunde, onvoldoende kunnen worden doorzien; naar onze onwrikbare overtuiging bestaan er echter geen ziektes zonder oorzaak. — Stel U voor dat in Nederland de situatie zó was, dat weersvoorspellingen eigenlijk nooit uitkwamen. Een argeloos mens zou daaruit de conclusie kunnen trekken dat het weer in Nederland eigenlijk geen oorzaak heeft. Toch trekken wij zulk een conclusie nooit. Haast tegen beter weten in blijven wij, ook hier, geloven dat de reden van de onvoorspelbaarheid van het weer ligt in de onoverzichtelijke complexiteit van het weergebeuren, en in ons onvermogen thans te doorzien op grond van welke samenwerking van factoren het weer zich ontwikkelt. — Deze twee voorbeelden leren ons dat het causaliteitsprincipe een uitspraak betreft van een wel zeer speciaal karakter: Het kan alleen bewezen, nooit weerlegd worden. Zodra er zich feiten voordoen welke niet in onze causale keten passen, schuiven wij die op rekening van onze onwetendheid. Het causaliteitsprincipe wordt er nooit door weerlegd. Wat naar onze overtuiging voor de stoffelijke realiteit geldt willen wij ook doen opgaan voor het menselijk gedrag.

Ongetwijfeld zeggen wij soms over mensen, dat zij dingen doen of voelen zonder oorzaak. B.v. „Hij had een rothumeur na een woordenwisseling met zijn vrouw, en hij leefde zijn woede uit op zijn secretaresse, door haar geheel zonder oorzaak een kat te geven.” Of b.v.: „Plotseling begon hij zonder oorzaak amok te maken en in een gruwelijke woedeuitbarsting schoot hij zijn vrouw en zeven kinderen overhoop.” Of b.v.: „Hij is een jodenhater, eigenlijk zonder oorzaak.”

Onder zulke omstandigheden plegen wij echter niet letterlijk te bedoelen dat genoemde handelingen of gevoelens zonder oorzaak zouden zijn. Wij bedoelen eigenlijk dat zij een adequate rechtvaardiging missen of dat hun oorzaak ons onbekend is. Wij bedoelen b.v. niet dat de gevoelens van jodenhaters geen oorzaak zouden hebben, maar dat zij een redelijke basis missen. Wij bedoelen niet dat de plotselinge amok uit de

lucht kwam vallen, maar dat wij niet weten wat de oorzaak ervan was.

Mogelijk hadden we zelfs de woedeuitbarsting kunnen voorspellen, op grond van wat tevoren over de betrokkene bekend was.

Samenvattend kan ik zeggen, dat wij allen geloven dat het menselijk handelen een determinerende oorzaak heeft, ongeacht of dat handelen al of niet resultaat van een karakter is, ongeacht, bedoel ik, of iemand ons verrast, of nou juist handelt in overeenstemming met onze verwachtingen.

Van belang is nog dat elke poging om het determinisme te weerleggen in zeker opzicht er juist het bewijs van is. Van deze eigenschap van het determinisme maakt FREUD in extenso gebruik in zijn beroemde polemieken. Op FREUD kom ik nader terug.

Ofschoon wij dus blijkbaar het determinisme, ten minste in onze praktische bezigheden, aanvaarden, hecht de grote meerderheid van mensen in onze cultuur waarde aan oordelen betreffende morele verantwoordelijkheid. Op het eerste gezicht ziet het er naar uit, dat deze morele oordelen nooit te rechtvaardigen zouden zijn, indien het determinisme overeind wordt gehouden. Want wij houden mensen verantwoordelijk alleen voor die handelingen, welke zij, zoals we dat zeggen, uit vrije wil hebben begaan, in die zin, dat zij iets anders hadden kunnen doen, dan wat ze in feite gedaan hebben. Maar als het determinisme geldig is, dan is alles wat mensen verrichten geheel door oorzake-lijkheid bepaald, d.w.z. wanneer in de causale keten het antecedent voor een willekeurige situatie gegeven is, dan kan niets anders meer plaats grijpen dan precies datgene wat werkelijk plaatsgreep. Daaruit schijnt te volgen, dat niemand ooit anders kan handelen dan hij feitelijk doet, en vervolgens, dat vrijheid een illusie moet zijn, en dat menselijke wezens nooit eigenlijk ter verantwoording geroepen kunnen worden voor hun gedrag. Van de andere kant moet het determinisme natuurlijk nonsens zijn als vrijheid geen illusie is. Het klaarblijkelijke conflict tussen determinisme en vrijheid zou ik willen illustreren op de volgende manier: Laten we uit de jongste geschiedenis een typisch voorbeeld nemen van een momentane keuze: de beslissing van HARRY TRUMAN voor het atoombombardement op Hiroshima. Gewoonlijk zullen we zeggen dat TRUMAN in deze vrij handelde, en dat er verscheidene alternatieve gedragslijnen voor hem openstonden. Of men hem nu prijst of vervloekt om zijn handelwijze, iedereen, ook TRUMAN zelf, is het erover eens, dat hij, TRUMAN, de verantwoordelijkheid voor de beslissing draagt. Welnu, indien het determinisme de ware toedracht der dingen beschrijft, aldus mijn argument, zou het strijdig zijn TRUMAN voor verantwoordelijk te houden, aangezien alles wat hij deed, lang voor zijn geboorte „voorbeschikt” was. Als het determinisme de werkelijkheid beschrijft dan is immers de gehele toekomst van het universum principieel voorspelbaar. Als gevolg van onze onvolmaakte kennis ter zake van de be-

staande omstandigheden, en van de oorzakelijke verbanden, wordt onze mogelijkheid voorspellingen te doen weliswaar ernstig beperkt, maar dit tast het uitgangspunt niet aan. Veronderstel dat er een soort „Super-„wetenschapper” zou bestaan, iemand die op een bepaald ogenblik (laten we zeggen op 1 januari 1800, 's ochtends om 8 uur), absoluut van alles op de hoogte was, wat er op dat moment in het heelal gebeurde. Veronderstel verder dat deze wetenschapper absoluut elke causale wetmatigheid kende. Als het determinisme geldigheid bezit dan kon hij destijds de gehele toekomst van het universum voorspellen, inclusief TRUMANS bevel voor het atoombombardement. Maar in dat geval was TRUMANS z.g. keuze een vervalsing. Als het resultaat van tevoren bekend, of liever, kenbaar was, dan kan men eigenlijk niet spreken van „kiezen”. En wat waar is betreffende TRUMANS beslissing, is dan evenzeer toepasbaar op elke z.g. vrije keuze in elk ander geval. Aangenomen nog steeds dat het determinisme geldt, is zulk een keuze altijd schijnbaar, nooit werkelijkheid.

Wanneer het determinisme op deze manier wordt geformuleerd, komt het naar voren als een verlamdende doctrine, welke uitdrukkelijk impliceert dat alle menselijk pogen volledig zinloos is en dat er geen werkelijke wils-vrijheid bestaat.

In de woorden van JOHN HOSPERS: „Ofwel je zult door een bom ge-„dood worden, ofwel je ontspringt de dans. In het geval dat je gedood „wordt blijken je genomen voorzorgen ineffectief. Wanneer je de dans „ontspringt blijken alle genomen voorzorgen overbodig.

„Conclusie: Het is zinloos voorzorgen te nemen”, q.e.d.

De wereldbeschouwing waarvan deze redeneringen blijken geven hebben we in onze definities leren kennen als het fatalisme. In het licht van deze en soortgelijke beschouwingen hebben filosofen de vraag gesteld: Wat is nu waar, determinisme of vrijheid? Kunnen wij misschien in beide geloven en aantonen dat er geen conflict tussen hen bestaat? Kunnen wij misschien aannemelijk maken, waarom er nu juist zo gemakkelijk een conflict tussen beide ontstaat, en dat mogelijk ten onrechte? Op deze vragen zijn drie soorten van antwoorden denkbaar, en ter ondersteuning van alle drie kunnen belangrijke auteurs worden geciteerd.

I. Er zijn allereerst wijsgeren die het determinisme aanvaarden en vrijheid verwerpen. Hun redenering verloopt ongeveer volgens dit patroon: Alles wat objectief en wetenschappelijk zeker is, pleit voor determinisme. Toegegeven: menselijke wezens hebben een gevoel, een intuïtie van vrijheid. Een redelijk persoon moet zich echter houden aan objectieve zekerheden, moet zich niet laten leiden door „intuïties”.

Deze positie wordt ingenomen door HOLBACH, SPINOZA en SCHOPENHAUER, en verder door niet-filosofen als EINSTEIN en, schrik niet,

FREUD. Ik meen te mogen zeggen dat EDGAR ALLAN POE zonder de opvatting van het determinisme nooit het detective-verhaal zou hebben uitgevonden.

Uit een van de door mij bestudeerde teksten zou ik het volgende willen citeren: De grootste jurist welke de V.S. ooit opleverden, CLARENCE DARROW, maakte de deterministische redenering tot basis zowel van zijn geslaagde pleidooien, als van revolutionaire initiatieven betreffende de behandeling van criminelen. In een beroemd pleidooi waarin hij het leven van twee moordenaars trachtte te redden kwam DARROW steeds weer op dit thema terug:

„Wij zijn allen hulpeloos . . . deze vermoeide en oude wereld gaat „door met geboorte, met leven en dood voort te brengen; en dit alles „is duister van begin tot eind.

„Ik weet niet *wát* deze wezens er toe bracht deze krankzinnige handeling te stellen, maar wel weet ik dat er een *reden* voor is. Ik weet „dat zij zichzelf niet hebben geschapen. Ik weet dat één enkele uit een „oneindig aantal oorzaken uit het verre verleden, mogelijk zijn invloed „doet gelden op hun psyche. En nu is de eis dat ze met bloeddorstigheid en onrechtvaardigheid opgehangen zullen worden. De natuur is „streng en genadeloos. Zij gaat op haar eigen ondoorgroendelijke wijze „tewerk en wij zijn haar slachtoffers. We hebben er zelf niet veel tegen „in te brengen. De natuur verricht dit werk en wij spelen onze rollen „als in een schaakspel. Wat had deze man hier er mee te maken? Hij „was zijn eigen vader en moeder niet, noch zijn grootouders. Dit alles „is hem opgedrongen en toch wordt hij nu gedwongen het gelag te be- „talen.”

De naam FREUD is nu tweemaal gevallen, en ik geloof dat het moment is aangebroken om hem enigermate in onze mijmeringen te betrekken.

Allereerst moet worden vastgesteld dat FREUD dokter is, primair dokter. En wel één die tegelijk daarmee „Verstehende Psychologie” bedrijft. Dit is fundamenteel een geesteswetenschappelijke discipline, een discipline die zich tot op zekere hoogte oriënteert aan het Indeterminisme. Maar FREUD is dokter, natuurwetenschapper. Hij geeft zich daarom aan dat „Verstehen” niet met hart en ziel over: hij kan die vorm van realiteitsappreciatie slechts bedrijven, wanneer die gestoken wordt in het gewaad van theoretiserende natuurwetenschap. Hij kan zich, omdat hij als natuurwetenschapper verstaanbaar wil zijn, niet vrij denken uit het corpus van deterministische vooronderstellingen. De consequentie is dat volgens FREUD alle psychisch functioneren gedetermineerd is. Het woord „gedetermineerd” is uiteindelijk zijn definitie voor „volledig verstaanbaar”. Dit uitgangspunt moet identiek genoemd worden aan het uitgangspunt van de natuurwetenschap, dat nl. alles zonder

uitzondering door causaliteit beheerst wordt. In het bewuste psychische functioneren van de niet-geanalyseerde is deze causale gedetermineerdheid altijd door onbewuste psychische mechanismen aan het oog onttrokken, zodat het mogelijk is het gevoel te hebben ongedetermineerd, vrij te zijn.

II. Vervolgens zijn er wijsgeren die toegeven dat dit determinisme onverenigbaar is met vrijheid en morele verantwoordelijkheid. Zij accepteren de vrijheid en verwerpen het determinisme. Deze houding is op vele verschillende manieren gerechtvaardigd, maar de wellicht gebruikelijkste verdediging verloopt als volgt: Niets kan zekerder zijn dan wat door onmiddellijke ervaring wordt opgeleverd. Wanneer ik b.v. een witte vlek zie of ergens plezier aan beleef, dan is zoiets zekerder dan welke ingewikkelde theorie ook, het doet er niet toe hoe knap en verheven de aanhangers van zulk een theorie ook mogen zijn. Welnu, onze vrijheidsintuïtie is een gegeven afkomstig uit onmiddellijke ervaring, terwijl anderzijds het determinisme op zijn best een gecompliceerde theorie is. Wanneer er tussen deze twee onenigheid bestaat, dan betekent dat, dat er iets fout moet zijn met het determinisme. Ongetwijfeld vergissen we ons soms, wanneer we oordelen uitspreken op grond van ervaring. B.v. wanneer we van een afstand naar een voorwerp kijken, kunnen we menen dat het zwart is, terwijl het bij nader inzien rood blijkt te zijn. Maar het geval van de vrijheid ligt totaal anders. Hier dient nadere ervaring alleen om onze overtuiging te bevestigen. Telkens opnieuw, wanneer ik word geconfronteerd met een aantal alternatieven, ervaar ik immers dat ik vrij ben. Bovendien moet ook ons zedelijk bewustzijn het oor geleend worden, en een adequate filosofie behoort deze recht te doen wedervaren. Indien een wetenschappelijke theorie conflicten oplevert met de influisteringen van ons zedelijk bewustzijn, dan is dat, in laatste instantie, des te erger voor die theorie. Filosofen zals WILLIAM JAMES hangen deze visie aan. Hij wordt ook verdedigd door vele religieus opgestelde wijsgeren, vooral die met een Rooms Katholieke achtergrond. Op grond van toch wel grotendeels andere motieven verdedigde de Engelse physicus Sir ARTHUR EDDINGTON dezelfde mening. Hij geloofde nl. dat bepaalde aspecten uit de moderne kwantenmechanica belangrijke consequenties hadden voor het probleem van vrijheid en determinisme. Hieraan moet bij wijze van voetnoot ter overweging worden toegevoegd dat JAMES en EDDINGTON beide zonder enige aarzeling vrijheid identificeerden met kans, met toeval, waarmee zij zich van de oorspronkelijke intuïties wel erg ver verwijderden.

III. Tenslotte zijn er de filosofen die handhaven dat zowel het determinisme als ons geloof in de vrijheid waar zijn, en dat elk blijk van conflict tussen deze op een misvatting berust. Deze visie zou ik „ver-

„zoenend” willen noemen. Ik zou deze positie in twee parten willen beschouwen nl. vanuit de Angelsaksische traditie, en vervolgens, oppervlakkiger, vanuit de continentale traditie.

A. De Angelsaksische traditie. Hierin gaat de verzoenende zienswijze op zijn minst terug tot HOBBS en kreeg zijn klassieke formulering door HUME en MILL. Vandaar korthedshalve de naam Hume-Milltheorie. De voornaamste gedachte achter deze theorie is erg eenvoudig. Als we met het woord „vrij” bedoelen „niet-veroorzaakt”, dan impliceert het determinisme natuurlijk dat niemand ooit vrij handelt. Maar wanneer wij in het dagelijks leven een handeling „vrij” noemen, dan bedoelen wij nimmer „niet-veroorzaakt”. En deze gedachtengang sluit met grote nadruk het soort gedrag in, waarover wij morele oordelen uitspreken. Wanneer wij een handeling vrij noemen, zo dat daarvoor morele verantwoordelijkheid kan worden gedragen, dan bedoelen wij dat het subject ervan niet gedwongen werd, dat hij handelde vanuit, of in overeenstemming met, zijn eigen niet geobstrueerde beslissing. Een voorbeeld ter verduidelijking. Wanneer ik als gekidnapte autorijd, ben ik niet vrij, want ik handel onder bedreiging. Eveneens, als ik iemand geld geef als resultaat van een posthypnotische opdracht — iets wat ik uit me zelf nooit zou doen, dat vooropgesteld — dan ben ik niet vrij, want mijn handeling komt voort uit de wil van een ander. Maar als ik autorijd of een behoeftige geld geef, niet omdat ik bedreigd wordt of onder hypnotische invloed sta, maar omdat ik er van houd zulke dingen te doen en op grond daarvan ertoe besluit, dan zijn mijn handelingen vrij. Mijn handelingen zijn vrij, ofschoon ze evenzeer een oorzaak hebben als een onvrije handeling. Zij zijn vrij ofschoon iedereen, die op de hoogte is van mijn geestelijke en lichamelijke omstandigheden ten tijde van een handeling, deze zonder moeite had kunnen voorspellen.

Hedendaagse aanhangers van deze visie zouden geneigd zijn de definitie van „vrij” zoals die boven is uitgewerkt, nader te specificeren, en wel in verband met wat later bekend is geworden over ziekelijke stoornissen als de dwangneurose. Een handeling is vrij, zouden zij zeggen, als deze voortkomt uit een „ongedwongen rationele wens” van de zijde van het subject. Het zal ongetwijfeld niet gemakkelijk zijn binnen de context van wat we nu overdenken een definitie te geven van wat nu onder „rationele wens” verstaan moet worden. Zeker niet wanneer ik de precieze afgrenzing tussen filosofie en alle vakwetenschap waaronder de psychopathologie, vanmiddag totaal buiten beschouwing wil laten. Toch zal er tot op zekere hoogte zeer algemene overeenstemming kunnen bestaan omtrent welke wensen nu als rationeel kunnen worden beschouwd, en welke niet. B.v. wanneer een rijke kleptomaan iets steelt wat hij niet nodig heeft, dan is hij geen vrij subject, omdat de wens van waaruit hij handelt niet rationeel is. Maar als ik naar een restaurant ga en een biefstuk bestel, niet zozeer omdat ik lijdende ben aan een dwang-

neurose (althans niet één gericht op biefstukken), maar eenvoudigweg omdat ik trek heb ik een sappige, malse, voedzame biefstuk, dan is mijn handelen vrij. Ik handel dan in overeenstemming met een ongedwongen rationele wens.

Wijsgeren die deze houding voorstaan ontkennen nadrukkelijk dat zij fatalisten zouden zijn, en het determinisme, zoals zij het begrijpen, een verlamdende doctrine. Wanneer ik hun visie confronteer met het fatalistisch dilemma, zoals ik er eerder een voorbeeld van heb genoemd, dan kan op die manier het verschil met de Hume-Mill-theorie worden geïllustreerd. Als ik mag recapitulieren: Wanneer iemand over boord slaat, dan is het zinloos voor hem een poging te ondernemen om gered te worden. Want hij is ófwel voorbeschikt te verdrinken, ófwel voorbeschikt gered te worden. In het eerste geval dienen alle pogingen tot niets, in het tweede geval zijn ze onnodig.

Een aanhanger van de Hume-Mill-theorie zou hier tegen in brengen dat er een derde mogelijkheid is vergeten: degene die overboord sloeg kan gered worden vanwege het feit dat hij pogingen daartoe in het werk stelt, b.v. door te schreeuwen. Het feit dat deze pogingen zelf veroorzaakt werden annuleert in geen dele het feit, dat juist die pogingen oorzaak van de redding werden.

Het determinisme, genomen volgens de Hume-Mill-theorie, houdt ongetwijfeld staande, dat alle menselijke handelingen principieel voorspelbaar zijn. Het beweert niet dat alle handelingen voorbeschikt zijn, indien hieronder wordt verstaan dat, wat menselijke wezens doen, altijd geschiedt *zónder* bepalende inspraak van hun wensen, kiezen, overwegingen en andere psychologische toestanden en aspiraties. Volgens deze zienswijze zou de eerdergenoemde „Superwetenschapper” TRUMANS bevel voor het bombardement op Hiroshima hebben kunnen voorspellen. Maar hij kon alleen correct voorspellen door rekening te houden met TRUMANS wensen en belangen, zijn hoop en angst, en zijn overwegingen betreffende de gevolgen van een eventuele alternatieve gedragslijn. Als we deze schilderachtige formulering van het determinisme mogen doortrekken dan geldt daarin de superwetenschapper niet als superchanteur of superhypnotiseur. Hij oefent geen invloed of dwang op TRUMAN uit. Hij voorspelt slechts eenvoudig en koel wat er gedaan zal worden.

Uiteraard is in de traditie van de Hume-Mill-theorie ook de vraag gesteld naar de herkomst van de kennelijke incompatibiliteit tussen vrijheid en determinisme. Die onverenigbaarheid wordt dan gewoonlijk tot twee groepen van factoren herleid, nl. tot algemeen gebruikelijke, verwarde, anthropomorfe noties over causaliteit, en tot eveneens algemeen gebruikelijke, niet-herkende tweeslachtigheden in het gebruik van het woord „moeten”. Deze anthropomorfe noties en tweeslachtigheden kunnen als volgt worden geïllustreerd: Wanneer de ene biljartbal

de andere treft dan plegen wij met een zekere onnauwkeurigheid te zeggen: „De andere moest weggrollen”. Wij bedoelen dan niet te zeggen dat er voor het gedrag van de tweede bal dwingende factoren aanwezig waren.

Wij stellen ons er nooit bij voor dat de eerste biljartbal tegen de tweede zegt: „Luister 's hier klungel, je rolt weg of ik sla je hersens in”. We bedoelen te zeggen dat er, naar onze wetenschappelijke vooronderstelling, een steeds identieke volgorde bestaat tussen het aangrijpen van een bepaalde kracht en het effect daarvan, en dat wij, waar het een bekend is, de ander zonder uitzondering kunnen voorspellen. Het „moeten” duidt hier dus op een uitzonderingsloze „regelmatigheid”. Het woord „moeten” kan ook gebruikt worden in de betekenis van „dwang”. Wanneer wij over een menselijk wezen zeggen dat hij handelen „moest” zoals hij deed, dan bedoelen wij steevast te beweren dat er een dwingende invloed aan het werk was, zoals een bedreiging of een manie. „Regelmatigheids-” en „dwang-” betekenis van het woord „moeten” moeten op hun beurt weer onderscheiden worden van de betekenis „logische noodzaak”, zoals die bedoeld wordt in de volzin: Twee plus twee moet gelijk zijn aan vier.

Welnu, met deze differentiaties in het achterhoofd argumenteert de aanhanger van de Hume-Mill-theorie nog steeds, dat volgens hem correct geïnterpreteerd determinisme inderdaad tot gevolg heeft dat niets in het universum, inclusief alle menselijk handelen, anders had kunnen zijn dan het in feite is. Maar het determinisme, zó opgevat, realiseert bovengenoemd argument slechts in de „regelmatigheids”-betekenis van het woord „moeten” die er in wordt uitgesproken. Het determinisme kan alleen dán verondersteld worden vrijheid uit te sluiten, wanneer het stilzwijgend misverstaan wordt, nl. wanneer het er in uitgesproken woord „moeten” impliciet in de „dwang”-betekenis wordt genomen. Het optreden van een omschreven gebeurtenis wordt door aanhangers van de Hume-Mill-theorie evenmin ooit gezien als logisch noodzakelijk, maar alleen als voorspelbaar, wanneer de totaliteit van alle relevante voorwaarden gegeven zou zijn.

Er zit iets buitengewoon aantrekkelijks in een verzoeningstheorie als de zojuist geschetste, want hij staat ons toe zowel in vrijheid als in determinisme te blijven geloven, zonder in uitgesproken meta-fysische vaagheden en dialectieken te vervallen.

In deze laatste komen wij onherroepelijk terecht zodra wij de geur opsnuiven van de continentale traditie in deze. Er is nog een voordeel aan de Hume-Mill-traditie: Hij beschrijft in klare taal wat over vrijheid, over wilsvrijheid beslist kan worden, wanneer U consequent uitgaat van natuurwetenschappelijke, causaal-empirische vooronderstellingen, kortom wat U als dokters en aanverwanten in deze kunt bereiken, wanneer U zich houdt aan een soorteigen methode. Een methode die niet ver-

vluchtigt in een metaphysica welke U op grond van Uw beroepsmatige bagage toch nooit van harte zult bedrijven. Voor de competentie van de dokter aangaande de wilsvrijheid van zijn patiënten hangt alles er dus van af, of de positie van het determinisme in de Hume-Mill-theorie, als zijnde niet in wezenlijk conflict met vrijheid, overeind kan worden gehouden. Het zal blijken dat dit, naar veler mening, en ook naar de mijne, *niet* mogelijk is.

Allereerst moet worden vastgesteld dat de Hume-Mill-theorie bepaald niet algemeen aanvaard wordt. Vooral de afgelopen tien jaar zijn er verscheidene wijsgeren geweest in de Engelstalige landen, bij wie het licht op rood sprong. Om te beginnen zijn er de filosofen die eenvoudigweg het determinisme, zoals dat in de Hume-Mill-theorie naar voren wordt geschoven, niet als houdbaar beschouwen. Men heeft daarbij b.v. de redenering gevolgd, dat juist de *aard* van een handeling impliceert dat er daarbij geen sprake kan zijn van causaliteit in de „regelmatigheids”-betekenis van het woord „moeten”, de zin waarin de beweging van een biljartbal of van een kniepeesreflex onbetwifelbaar causaal bepaald zijn. Auteurs in de Hume-Mill-traditie worden vaak in dit verband gecritiseerd omdat zij niet adequaat onderscheid maken tussen redenen en oorzaken. Een argument dat naar mijn mening spijkers met koppen slaat, is afkomstig van de zijde der consequente deterministen, zoals de psycho-analytici. Het luidt ongeveer als volgt: De Hume-Mill-theorie moet wel een zeer inadequaat begrip hebben aangaande de bronnen van het menselijk gedrag, aangezien er in alleen met *bewuste* beweegredenen rekening wordt gehouden; diepere onbewuste invloeden worden buiten beschouwing gelaten.

Een parafrase van een beroemde uitspraak van SPINOZA zou in dit verband kunnen luiden, dat de navolgers van HUME en MILL zichzelf als vrij beschouwen, omdat zij onwetend zijn omtrent de ware oorzaken van hun handelingen. Deze kritiek houdt dus in dat de Hume-Mill-theorie een onwaardige omzeiling van het oorspronkelijke probleem vormt. Zulk een kritiek hoeft echter niet alleen gebaseerd te zijn op de rol van onbewuste motivering. Kritiek is ook naar voren gebracht door auteurs die er niet van uitgingen dat de werkelijke oorzaken van een handeling alleen door introspectie worden ontdekt. Men kan nl. ook zeggen dat de Hume-Mill-theorie het probleem niet ver genoeg vervolgt. Het is immers een arbitraire zaak te stoppen bij voorkeuren en wensen, welke sommige van onze handelingen veroorzaken. Natuurlijk moeten wij daar niet stoppen, wij moeten vragen waar onze voorkeuren vandaan komen, wat de oorzaak is van wat we voor „oorzaak” aanzien. Wanneer het determinisme waarheid bevat kan er geen twijfel bestaan over het antwoord op die vraag: onze wensen, ons hele karakter, zijn uiteindelijk derivaten van ons erfelijkheidsmateriaal en van de Umweltinvloeden waaraan wij onderworpen zijn vanaf het begin van ons

leven. Het is duidelijk dat wij „zelf” niet de hand hadden in de realisering van deze beide factorencomplexen. Redelijkerwijs kunnen wij er dan óók niet verantwoordelijk voor gesteld worden.

Vandaar dat het determinisme er, hoe dan ook, uiteindelijk toe leidt, dat wij niet werkelijk vrij zijn — ten minste niet in de betekenis nodig voor morele verantwoordelijkheid.

Dit betekent dat de natuurwetenschappelijke methode nimmer in staat zal zijn, zoets als vrijheid of morele verantwoordelijkheid te achterhalen. Impliciet zijn deze gegevens principieel buiten de actieradius van de natuurwetenschappelijke methode gesloten. Daarmee staan wij met de Angelsaksische traditie op een dood spoor. Wanneer ik de redenering kort mag sluiten: als arts zijn wij, verblijvende in onze soorteigen methodologische sfeer, nimmer in staat enige uitspraak over vrijheid of morele verantwoordelijkheid van een individu als waar te poneren, aangezien wij zoets als vrijheid of morele verantwoordelijkheid tevoren uit onze woordenschat, zal ik maar zeggen, hebben geschrappt. Dat wil allermintst zeggen dat de methode van de natuurwetenschap een onvruchtbare zou zijn, blijkbaar integendeel. Vrijheid en zedelijkheid zijn echter blijkbaar zaken die boven de natuurwetenschappelijke methode uitstijgen.

B. De continentale traditie. Wij hebben uiteindelijk nog erg lang stil gestaan bij de verzoeningspogingen uit de Angelsaksische traditie. Dat leek mij nodig omdat die traditie kritisch uitzicht biedt op onze positie vanuit de geneeskunde.

Op het Europese vasteland verlopen de gedachtengangen, welke determinisme en vrijheid trachten te verzoenen, anders. In zijn beroemde, maar niet gemakkelijk te volgen poging het vrijheidsprobleem op te lossen beschouwt KANT de mens, juist in zijn gedrag, als door en door causaal bepaald, d.w.z. dat de mens gerekend kan worden onder de verschijnselen van de zintuigelijk waarneembare, causaal bepaalde werkelijkheid. Maar KANT'S onderscheid tussen verschijnselen enerzijds en „Dinge an sich” anderzijds, zijn onderscheid tussen „phänomena” en „noumena”, maakt het hem mogelijk de mens desondanks vrijheid toe te schrijven, nl. voorzover deze mens niet slechts verschijnsel, maar tegelijk ook onherleidbaar „Ding an sich” is, en als zodanig niet onderworpen aan de causaliteit als wet. Dit aspect van de mens dat door en door causaal bepaald is, noemt KANT het „empirische karakter”. Dit moet beschouwd worden als gedetermineerd omdat het als verschijnsel onderworpen is aan de condities der ervaring (i.e. de volgens algemene wetten samenhangende kennis betreffende de objecten der zintuigen). Tegenover het empirische karakter heeft KANT het „intelligibele karakter” gesteld. Dit komt dan overeen met het aspect van de menselijke persoonlijkheid, dat als onherleidbaar „Ding an sich” moet worden genomen. Dit intelligibele karakter is niet onderworpen aan wet of causa-

liteit, integendeel, het stelt zichzelf de wet en het wordt door de rede spontaan als vrij herkend. De rede beschouwt de mens immers onder het aspect van de intelligibele werkelijkheid. — Deze opvatting van KANT staat, als resultaat, dicht bij de supermoderne opvatting uit de nasleep van de Weense School, nl. dat het probleem van de wilsvrijheid een schijnprobleem van de wetenschap is. Immers vanuit het standpunt van het ik als belevingskern bestaat er wilsvrijheid. Van buiten beoordeeld is het menselijk willen altijd causaal bepaald. Vandaar de algehele spraakverwarring.

De oorspronkelijke visies van KANT vinden hun consequente toepassing en verrijking in de tot existentiële filosofie uitgegroeide bezinning van KARL JASPERS. Uiteraard hebben wij daarmee het weliswaar vruchtbare, maar toch bepaald enge wetenschapsgebied, waar empirie en causaliteit hoogtij vieren, ver achter ons gelaten. Het vrijheidsprobleem wordt hier „sub specie aeternitatis”, als onderwerp van creatief-visionair zich-realiseren, van „Wesensschau” genomen. Hierin onderscheidt JASPERS zich niet van andere fenomenologen zoals HEIDEGGER en SARTRE, alleen JASPERS' visie op het conflict vrijheid-determinisme is op zeer gelukkige wijze gekleurd door het feit, dat hij als wijsgeer zijn dwingende bezinning in deze ontleend heeft, primair aan zijn kennis betreffende de psychopathologie. Daardoor is hij op het continent eigenlijk de enige filosoof die met het oog op onze probleemstelling mogelijk klare wijn schenkt. Hij weet in ieder geval precies waar de knepen zitten, omdat hij als gerechtelijk deskundige vragen over de wilsvrijheid van delinquenten heeft moeten beantwoorden, precies zo als wij.

JASPERS duidde de vrijheidsintuïtie als iets dat, naar mijn mening, het best kan worden samengevat in het woord „intersubjectivum”. In zijn grondthese hieromtrent laat hij de vrijheid zichtbaar worden in de procedure, in de opgave, van het existentiële verstaan: dat is dié vorm van verstaan welke voorondersteld wordt bij elke vorm van psychologisch zich-op-de-hoogte-stellen, psychologie, waarbij het gaat om de mens zoals hij in feite is, binnen het contact met de andere mens, binnen het contact met de realiteitsonderzoeker. Ongetwijfeld is het een feit dat deze vorm van verstaan bij praktisch alle psychologisch onderzoek volkomen misbaar is, echter niet bij dat onderzoek waarbij het precies gaat om wat de mens tot mens maakt.

Dat laatste noemt JASPERS Existenz; vandaar ook de naam „existentiële Verstaan”. Deze Existenz is bij JASPERS telkenmale gelijkgeschakeld aan het begrip vrijheid. Als wij dus, los van empirie en causaliteit, uitspraken willen doen over vrijheid, dan is dat alleen mogelijk via een existentiële verstaan. Tot dit resultaat komt JASPERS via de volgende in mijn ogen erg belangrijke gedachtengang.

In het verstaan „überhaupt” (d.w.z. het creatief-visionair duidend werken-met de principieel-oneindige veelheid die binnen een psyche

voorhanden is, zoals dat o.a. gepraktiseerd wordt in de Verstekende Psychologie, in de geschiedenisinterpretatie etc.), in dit verstaan dus, stoten wij op grenzen, nl. van het onverstaanbare. Dit onverstaanbare is van tweeeërlei aard: enerzijds, om zo te zeggen daar, waar het onderhavige „te klein” is om op ons verstaan afgemeten te worden, is er het buitenbewuste als volledig causaal-interpreteerbare lichamelijkeid, daar waar de simplificatie van het determinisme opgaat. De andere pool van het onverstaanbare, dat wat „te groot” is voor ons verstaan, wordt gevormd door het onherleidbare, de existentie, datgene wat de mens tot mens maakt, zijn vrijheid. Wanneer we nu de Verstekende Psychologie betrekken op de grenzen van het verstaanbare, dan gaat deze wijze van realiteitsappreciatie naar de kant van het lichamelijk onverstaanbare over in empirische psychologie; naar de kant van het onherleikbaar-vrije, in filosofische „Existenzerhellung”. De basis van de persoonlijkheid die wij zijn vrijheid noemen is dus geen object maar een *limiet* voor het onderzoek. Deze limiet aan de exploratie van de menselijke persoonlijkheid moeten wij ons uiteraard filosofisch bewust zijn, maar ook moeten wij die limiet kennen in het belang van de exploratie zelf. Naar mijn mening is dat voldoende gebleken bij het uitwerken van de consequenties van de Hume-Mill-theorie. Voorzover de mens als *kennisobject* empirisch testbaar is, bestaat er *niet* zoiets als vrijheid. Voorzover we echter beleven, handelen, onderzoeken, zijn wij vrij binnen de zekerheid die we van onszelf hebben, en daarom zijn wij meer dan datgene wat door ons onderzocht kan worden.

Ook de *zieke* is, als hij als *object* wordt benaderd, *als zodanig zonder vrijheid*; uit zichzelf leeft hij echter vanuit een of andere vrije situatie. Loochening van de vrijheid is binnen het raam van empirisch gebeuren, dat volgens regels en causaliteit plaats grijpt, zinvol, maar dan ook beperkt tot het gebied van empirisch kenbare feitelijkheid. Zoiets als vrijheid kan nooit gezien worden als object-binnen-zo'n-empirisch-gebeuren, ook en met name niet in de psychopathologie. Vrijheid is echter formeel tegenwoordig in alle methodisch verstaan in de psychopathologie. Voorzover ik „versta” heb ik impliciet vrijheid erkend. Radicale loochening van de vrijheid moet tegelijk afzien van de bewering verstaan te hebben. Er blijft dan alleen causaal verklaren over. Men heeft dan geen patiënt meer voor zich, maar de intussen bekende biljartbal, zij het een ingewikkelde.

Ik dacht dat ik nu voldoende stof had doen opwaaien, om al of niet op wijsgerige gronden, tot enige praktische conclusies te komen. Ofschoon dus het „bepalen” van de wilsvrijheid, (wellicht kunnen we het althans hierover eens zijn), een filosofische aangelegenheid is, is het niettemin altijd de arts aan wie het probleem wordt voorgelegd; daarmee is de scherpe afgrenzing van de wilsvrijheid een pragmatische zaak geworden, waaraan een concrete uitspraak moet worden gekop-

peld. Wat vermag echter geneeskundige wetenschappelijkheid t.o.v. het vrijheidsprobleem?

a. Ik dacht dat in de praktijk volstaan moest worden met het vaststellen van empirische, reproduceerbare symptomencomplexen, dié, welke geacht worden een zekere verwijskracht te kunnen doen gelden naar de wilsvrijheid van het individu. B.v. of de Onderzochte weet wat hij gedaan heeft en weet dat het verboden is; of hij, naar alle waarschijnlijkheid, willekeurig over zijn handelen kon beschikken en idee had van de strafbaarheid van zijn gedrag.

Over de wilsvrijheid kan de geneeskunde (dan) — slechts volgens conventionele — „dode” regels oordelen, d.w.z. men kan er deducierend over praten zonder een menselijk wezen voor ogen te hebben. Deze regels correleren dus aan zekere empirisch vaststelbare psychische toestanden bepaalde graden van wilsvrijheid, meestal mede op cultureel bepaalde gronden. Het is goed te bedenken dat de zó tot stand gekomen uitspraak officieel altijd woorden als „waarschijnlijk”, „mogelijk” en „wij twijfelen” zou moeten bevatten. Zeker daar, waar het minder duidelijke situaties betreft, moet men elke definitief lijkende uitspraak toch onbevredigend plomp, „subjectief” en willekeurig achten.

b. Zuiver formeel en theoretisch gesproken kan men stellen dat het onmogelijk is onwrikbare, reproduceerbare uitspraken te doen omtrent de wilsvrijheid van een individu. Het beschouwen van de mate van wilsvrijheid van een individu is iets dat met creatief inzicht, met contactzoekend mededogen, met twijfels, vaagheden en imponderabilia geschiedt, in ieder geval nimmer „exact”. Het gaat immers nooit om een gegeven, het gaat om een opgave, om een limiet. Als dit uitermate lastig is, hoeveel temeer dan als het een verleden, vaak vér verleden zaak en situatie betreft, waarvan de onderzochte een „verleden subject” is.

Indien men zich beperkt tot natuurwetenschappelijke causale empirie, dan is het „vaststellen” van zoiets als wilsvrijheid, nooit een geneeskundige zaak. Wanneer „toevallig” een dokter over zulke aangelegenheden uitspraak moet doen, dan doet hij dat niet als dokter. Met name een psychiatrie die, op de nú essentiële punten, uitsluitend met FREUD'S gedachtenmateriaal werkt, moet buiten staat geacht worden ooit zoiets als vrijheid te achterhalen. Ik geloof dat het noodzakelijk is zich bewust te maken, dat men niet anders dan eclecticisch, niet-cohaerent, tewerk kan gaan, in de zin van:

Als ik een persoonlijkheid beschrijf of een onderzoek verricht, dan hanteer ik theorie X of Y waarin het thema vrijheid a priori niet aan de orde kan komen, maar als ik praat over wilsvrijheid dan gebruik ik theorie Z, waarbij dat wel kan. Men schrijft dan eigenlijk twee verschillende rapporten van totaal ander kaliber en strekking. Dit lijkt mede te betekenen dat, meer nog dan het verrichten van een psychiatisch onderzoek, het doorlichten van een persoonlijkheid op zijn

wilsvrijheid een „talent” is dat de ene onderzoeker gaver bezit dan de andere. Dit is een reden temeer een beslissing over wilsvrijheid zo mogelijk in teamverband te nemen. Nog een reden daarvoor is, dat hierdoor de mate van onwaarheid van de uitspraken tot een minimum kan worden beperkt, waar het principieel onmogelijk is aan onware uitspraken te ontkomen bij deze vraagstelling.

c. Tot slot wilde ik nog enige kritiek uiten op een paar „denkoperaties” waar ik op de vrijdagmiddagbesprekingen getuige van ben geweest.

1. Het lijkt mij te allen tijde onjuist om met stelligheid te beweren dat de Onderzochte bij het plegen van zijn verboden daad in het geheel niet beschikte over wilsvrijheid. Wanneer U mijn conclusies aanvaardt en JASPERS evenzeer au sérieux neemt als ik, dan is er nl. geen enkele methode denkbaar om tot zulk een stellige uitspraak te komen; de natuurwetenschappelijke methode al vanzelf niet; de geesteswetenschappelijke „verstehende” methode ook niet, omdat deze principieel pas door de impliciet er in gestelde vrijheid wordt mogelijk gemaakt. Hij kan dus op zijn hoogst aanleiding geven tot het duiden of schouwen van een deficiënte modus van een niettemin fungerende vrijheid.

2. Onze kriegsraadrapporten monden uit in een sociaal-psychiatrische karakteromschrijving. Wij moeten ons er, dacht ik, niet toe laten verleiden, werkelijk au sérieux te nemen, wat wij daaruit omtrent de wilsvrijheid met stelligheid menen te kunnen concluderen. Immers, als wij een karakter beschreven hebben is daarmee niet een definitieve, „dode” causaal-empirische zijnsmassa benoemd. Natuurlijk is dat karakter telkenmale het geheel van alles wat wij meenden te verstaan, maar dan toch zó dat er in de onderzochte, in de mens überhaupt, iets is waardoor constant mogelijk blijft wat empirisch bezien extreem onwaarschijnlijk is. De vrijheid kan op elk moment van voor af aan beginnen en aan alles wat wij verstonen een andere zin geven. Het karakter dat wij doorschouwen is niet dat wat de mens eigenlijk is, maar een empirisch, niet-afsluitbaar verschijnsel.

3. Soms wordt tot „verminderd wilsvrij” besloten, omdat bij het bepalen van de recidiefkans is gebleken dat het gedrag van de onderzochte in hoge mate voorspelbaar leek. Hiertegen wilde ik het volgende inbrengen. Wanneer ons verstaan nooit een definitief verstaan is, kunnen wij ook niet voorspellen wat een mens doen zal en hoe hij zich in de toekomst zal gedragen. Zulke voorspellingen maken wij echter soms met grote zekerheid. Toch ontspringt de mate van die zekerheid niet aan de omstandigheid dat wij ons, verstaand, met de onderzochte bezighielden. Die zekerheid is het resultaat van de frequentie van een bepaalde ervaring: wat zich steeds herhaalde wordt ook voor de toekomst verwacht. Zo'n zekerheid kan ook wortelen in een existentieel vatten van wat op het niveau van werkelijke, i.e. existentiële, communicatie

tot stand is gekomen; dit betekent zoveel als: zich verlaten kunnen op de krachten die de werkelijkheid, in de betekenis van noodlot, bepalen. Beide soorten zekerheid kunnen t.o.v. de mens waar ze over handelen, en t.o.v. de objectiviteit die ze voorgeven te beschrijven, de toets van de kennistheorie en de eis van reproduceerbaarheid niet doorstaan.

4. Door de min of meer vaststaande formulering van uitspraken omtrent wilsvrijheid in de krijgsraadrapporten wordt men telkenmale gedwongen de zinsnede „vergeleken met de gemiddelde normale vol-„wassene” in ogenschouw te nemen. Daarmee wordt aan een uitspraak die een oorspronkelijke, ja helderziende visie op een persoonlijkheid kan betreffen, een schijnrepresentativiteit verleend, waartegen de broosheid, de wetenschappelijke subtiliteit van die uitspraak niet bestand is. Immers, wat wordt bedoeld met de wilsvrijheid van de gemiddelde normale volwassene, anders dan het telkenmale individuele, onherleidbare, onvergelijkelijke?

Uitspraken omtrent de wilsvrijheid van een individu, kunnen op grond van de wijze waarop ze tot stand komen nooit anders dan individueel, éénmalig tussen twee mensen, onderzochte en onderzoeker gelden. Ten opzichte van de wilsvrijheid worden eigenschappen, waarmee individuen moeiteloos vergelijkend op elkaar kunnen worden afgemeten, tot irrelevante zaken.

Juridische aspecten van de ontoerekeningsvatbaarheid¹⁾

door

Mr. P. G. VAN LIEROP,

luitenant-kolonel van de Militair Juridische Dienst.

Veel reeds is er geschreven over de roerselen van de menselijke geest. De eeuwen door hebben geleerden zich afgevraagd waardoor mensen tot het stellen van bepaalde daden zijn gekomen, welke hun motieven waren en of zij, alle feiten en omstandigheden van het moment in aanmerking genomen, wel tot een andere beslissing hadden kunnen, ja moeten komen. Anders gezegd: veel besproken is het probleem van 's mensen vrije wil met daaraan gekoppeld de vraag of aan de mens zijn daden kunnen worden toegerekend.

Dit artikel beoogt niet het probleem opnieuw te belichten en nog minder het tot een oplossing te brengen. Schrijver dezes wil slechts trachten aan te duiden welke weerslag het probleem in de Nederlandse

---

¹⁾ Het artikel is een samenvatting van een voordracht, welke op 3 maart 1969 tijdens een vergadering van militaire districtspsychiaters werd gehouden.

strafwettoepassing heeft gekregen en voor welke moeilijkheden de strafrechtjurist dientengevolge in de praktijk wordt geplaatst.

Vele daden die een mens stelt, hebben gevolgen voor anderen, voor zijn omgeving, voor de maatschappij; zij beïnvloeden die maatschappij en kunnen daarin reacties teweeg brengen van allerlei aard. Dit heeft ertoe geleid, dat de eeuwen door de overheden in de samenlevingsverbanden regels hebben gegeven met het doel die samenleving te ordenen; normen werden de mens gegeven, opdat hij zich bij zijn gedragingen daarnaar zou richten. In onze Nederlandse Staat is en wordt dat gedaan door wetgevers op verschillend niveau. Om er een te noemen: de Regering in samenwerking met de Staten-Generaal. Sommige van deze normen worden voor de samenleving van zo groot belang geacht, dat de niet-nakoming daarvan door de wetgever met straf wordt bedreigd. Men beoogt aldus de maatschappij te beschermen tegen de schendingen van de orde door het individu. Deze met strafbedreiging gecombineerde normen noemt men de strafwetten. De zorg voor de toepassing van deze strafwetten wordt gegeven aan organen, belast met de opsporing van schendingen dezer wetten, de vervolging en de berechting van deze schendingen en de tenuitvoerlegging van opgelegde straffen. Bij deze toepassing zijn deze organen (politie, openbaar ministerie, de strafrechter, ambtenaren van het Ministerie van Justitie) gebonden aan regels en voorschriften, door de wetgever gegeven, die de maat en de grenzen aangeven, waarbinnen deze organen dienen te blijven; deze organen zijn gehouden tot een loyale toepassing van deze wetten naar de bedoeling van de wetgever. Zelf maken zij in principe geen nieuwe samenlevingsnormen, al kan het voorkomen dat zij door de uitleg die zij aan de wettelijke normen geven, deze uitbreiden of beperken. Een verandering, in het voorliggende geval geboden, teneinde een rechtvaardige toepassing van die normen overeenkomstig 's wetgevers bedoeling te bereiken. Om duidelijk te maken welke plaats wilsvrijheid en toerekeningsvatbaarheid in de strafwetgeving heeft gekregen en in hoeverre de strafrechtjurist in bovengenoemde organen bij de toepassing van deze wetgeving in een concreet geval is gebonden, dient over het strafrecht en het strafproces een inleidende uiteenzetting te worden gegeven.¹⁾

In het strafproces wordt geoordeeld over een op straffe verboden, in enige strafwet omschreven gedraging, welke de beklaagde zou hebben begaan. Om te kunnen weten of de feitelijke gedraging van de beklaagde onder de greep van een strafrechtartikel valt, moet men kennen de elementen, die tezamen het in dat artikel weergegeven strafbare feit uit-

---

¹⁾ Hiervoor en ook voor een belangrijk deel van de verdere uiteenzetting, werd gebruik gemaakt van hetgeen door Prof. Mr. D. HAZEWINKEL-SURINGA in haar handboek „Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht,” blz 45 e.v. (uitgave 1953) daaromtrent werd geschreven.

maken. De betrekkelijke strafwet moet daartoe worden geraadpleegd. Soms geeft de strafwet slechts een juridische benaming, een kwalificatie. Zo wordt in artikel 300 van het Wetboek van Strafrecht „mishandeling” strafbaar gesteld. In een dergelijk geval heeft de rechter de vrijheid om aan het in de wet genoemde begrip inhoud te geven; maar ook komt het voor, dat de wetgever nauwkeurig omschrijft wat strafbaar is, zoals wordt gedaan in artikel 326a van het Wetboek van Strafrecht, waar strafbaar wordt gesteld: „Hij, die een beroep of een gewoonte maakt „van het kopen van goederen met het oogmerk om zonder volledige „betaling zich of een ander de beschikking over die goederen te ver- „zekeren”. Niet de wet, maar de praktijk geeft aan dit gebeuren de kwalificatie: flessentrekkerij. Een de wet uitleggende taak is in dit geval voor de rechter niet weggelegd. Hij heeft alleen na te gaan of bewezen is, dat beklaagde de wettelijk gegeven samenstellende elementen, zoals b.v. „beroep of gewoonte maken van” heeft begaan.

Toch is het weer niet zo, dat elk mens, die de inhoud van een wettelijk niet uitvoerig omschreven strafartikel vervult, nu ook strafbaar is. Wetenschap en praktijk zeggen: de gedragingen van die mens moeten ook strafrechtelijk relevant zijn. Zo acht men iemand, die door een ander door een winkelruit wordt geduwd, niet strafbaar voor de vernietiging van die ruit; voor hem was er fysieke overmacht, zijn gedraging was niet strafrechtelijk relevant. De gedraging mag ook geen reflexbeweging zijn. Men zal iemand, die, door een insect gestoken, de kostbare vaas van een ander laat vallen, niet strafrechtelijk daarvoor aansprakelijk stellen. Zo komt men ertoe te stellen, dat de gedragingen gewild of althans bewust geschied moeten zijn, willen zij strafwaardig zijn.¹⁾

Een dader, zegt men, moet ook „schuld” hebben, alvorens hij tot 'straf mag worden veroordeeld. Men bedoelt dan met dit woord „schuld”, dat de dader van het feit terzake een verwijt kan worden gemaakt. Dit begrip schuld komt pas aan de orde, nadat men heeft geconstateerd, dat het wettelijk omschreven strafbare feit is begaan en er nu beslist moet worden of het feit de dader al dan niet mag worden toegerekend.²⁾

1) Soms is nalaten, gewild of ongewild, strafbaar gesteld. Vgl. art. 444 Wetboek van Strafrecht, dat strafbaar stelt onder meer het wederrechtelijk wegblijven van een wettelijk als getuige opgeroepen persoon.

2) Het begrip schuld wordt ook in andere betekenissen gebruikt. Zo b.v. in de zin van „het gedaan hebben” in lid 1 van artikel 27 van het Wetboek van Strafvordering: „Als verdachte wordt voordat de vervolging is aangevangen, aangemerkt degene te „wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan „enig strafbaar feit voortvloeit.” Ook komt het woord wel voor in de omschrijving van een strafrechtartikel, b.v. in art. 307 van het Wetboek van Strafrecht, waarin strafbaar wordt gesteld: „Hij aan wiens schuld de dood van een ander te wijten is”. Hier is „schuld” geschreven element van het strafbare feit; het gaat dan om de geestelijke gesteldheid van de dader bij het begaan van het feit; over de vraag of hij minder

In het strafrecht is aanvaard, dat bij het ontbreken van verwijtbaarheid geen straf wordt opgelegd. Men bedoelt dit als men zegt: geen straf zonder schuld. Dit schuldbegrip is geen constitutief element van een strafbaar feit. Het Openbaar Ministerie hoeft de verwijtbaarheid dan ook niet in de dagvaarding te stellen en evenmin te bewijzen. Het ontbreken van alle schuld in de zin van verwijtbaarheid vormt een in het strafrecht aanvaarde, niet in de wet geschreven uitsluitingsgrond, welke ertoe leidt, dat in het militaire strafproces de beklaagde wordt vrijgesproken.¹⁾ De beklaagde of zijn raadsman zullen de afwezigheid van alle schuld moeten aantonen, althans aannemelijk maken, hetgeen niet altijd eenvoudig is.

Deze verwijtbaarheid speelt een rol bij een van de wel in het Wetboek van Strafrecht omschreven strafuitsluitingsgronden, nl. in die, omschreven in artikel 37 van genoemd wetboek. Het artikel brengt ons tot de kern van ons onderwerp. Het eerste lid van dit artikel zegt: „Niet „strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner geestvermogens niet kan worden „toegerekend.” De wetgever noemt in deze strafuitsluitingsgrond elementen welke de rechter heeft uit te leggen en toe te passen. Een daarvan is: „gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner geestvermogens”. Een element, dat aanduidt een in de dader zelf gelegen, inwendige oorzaak, welke tot strafuitsluiting kan leiden. Niet moet leiden! Dit laatste volgt al uit de in de aangehaalde wetstekst voorkomende woorden „wegens” en „kan”, maar ook uit artikel 37a van het Wetboek van Strafrecht, dat handelt over de strafbaarheid van psychopaten, waaronder kunnen worden verstaan geestelijk gestoorde of gebrekkig ontwikkelde mensen, die strafbare feiten hebben begaan en ten aanzien van wie men oordeelt, dat er toch voor enige straftoemeting plaats is, naast eventuele medische behandeling. Ook het woord „toerekenen” komt voor als element in art. 37 en dient, nu de wetgever zelf daar niet nader op in gaat, door de rechter te worden uitgelegd. In dit verband betekent toerekenen: ten kwade duiden. HAZEWINKEL-SURINGA zegt hierover, HEIJMANS (Gids 1901) aanhalend: „De dagelijkse ervaring leert, dat men iemand een handeling toerekent, indien en voorzover uit die handeling te concluderen is tot een slechte wilsgesteld-

---

nadenkend, minder beleidvol is geweest dan van een mens in het algemeen mag worden verwacht. Of zijn handelen het gevolg, de dood van de ander, heeft teweeg gebracht. Dit begrip schuld gebruikt men, evenals begrippen als opzet en oogmerk als deze in delictomschrijvingen voorkomen, om na te gaan of een strafbaar feit al dan niet is gepleegd. Pas daarna komt men toe aan de vraag of de dader terzake een verwijt treft: een ander schuldbegrip.

¹⁾ In het strafproces voor de burgerrechter spreekt men niet van beklaagde, maar van verdachte en wordt men in het hier genoemde geval niet vrijgesproken, maar ontslagen van alle rechtsvervolging.

„heid, tot een a-sociale of a-morele gezindheid, tot een gebrek aan be-
 „reidheid om met anderer belangen of, meer algemeen, met de eisen
 „der rechtsorde rekening te houden. Toerekenen is dus een normatief
 „begrip en wel een ongunstig: het heeft betrekking op het willen van de
 „dader, op zijn neigingen en begeerten, die zich niet aanpassen aan de
 „rechtsorde, maar daarmee in disharmonie zijn. Het houdt een verwijt
 „in van te zijn tekortgeschoten. Het begane feit wordt op des daders
 „rekening, op zijn debet geplaatst; in hem wordt een manque geconsta-
 „teerd, een schuld”. Dit toerekenen duidt aan een schuldbegrip uit de
 juridische wereld en behoeft volstrekt niet samen te gaan met een
 ethisch afkeurend oordeel. Men kan menen, dat iemand die op de
 openbare straat opzettelijk beledigingen uit aan het adres van het hoofd
 van een bevriende Staat, blijk geeft van onaangepast, door de wetgever
 niet gewild gedrag, juridisch laakbaar, ethisch aanvaardbaar. Voor de
 jurist in het strafrecht ligt hier geen taak. Het is de wetgever die ervoor
 moet zorgen, dat het ethisch oordeel en het rechtsoordeel zoveel moge-
 lijk overeenstemmen. Hoe groter de onbereidheid is om de wetten te
 gehoorzamen, des te zwaarder zullen de misdragingen worden toegere-
 kend. HAZEWINDEL-SURINGA maakt dit duidelijk door naast elkaar te
 stellen het toerekenen van een brand, gesticht door respectievelijk een
 krankzinnig-, en lichtzinnig- en een boosaardig mens. De waardering
 is heel anders in deze drie gevallen. De krankzinnige behoort niet ge-
 straft te worden, de boosaardige zwaarder dan de lichtzinnige. Ook in
 het geschreven strafrecht zijn daar aanduidingen van te vinden. Het
 door impulsief handelen de dood van een ander veroorzaken wordt in
 artikel 287 van het Wetboek van Strafrecht als doodslag bedreigd met
 gevangenisstraf tot maximaal vijftien jaren. Maar hij, die met voorbe-
 dachten rade een ander van het leven berooft, kan wegens moord tot
 levenslange gevangenisstraf worden veroordeeld, zegt artikel 289 van
 genoemd wetboek. Bij moord wordt een groter onverschilligheid voor
 het leven van een ander getoond dan bij doodslag. Bij doodslag wordt
 het wilsbesluit mede bepaald door factoren als drift, door emotie ge-
 wekte bewustzijnsvernauwing, die kunnen maken dat de aanwezige
 slechte neigingen op de goede gaan overheersen. De wet vraagt mid-
 dels de strafbaarstelling rekening te houden met de intentie van de da-
 der bij het bepalen van de strafmaat.

Kennelijk is het uitgangspunt van de wet, dat aan een slechte daad
 een laakbare wil ten grondslag ligt. Dat een daad moet worden toegere-
 kend, tenzij er ruimte is voor niet toerekenen. En hierover gaat artikel
 37 van het Wetboek van Strafrecht. De vraag, die gesteld moet worden
 is: Was deze daad toerekenbaar? Niet of elke daad (welke ook) van de
 dader hem kan worden toegerekend. Daarom ook is de veelal gestelde
 vraag of de dader toerekeningsvatbaar is, niet juist als het gaat om toe-
 passing van dit artikel. Het artikel stelt de rechter drie vragen:

1. Was er bij de dader een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis des geestvermogens?
2. Was het door hem gepleegde strafbare feit daarvan een uitvloei-sel? De causaliteitsvraag en
3. behoort daarom toerekening achterwege te blijven?

Anders gezegd: als de geestelijke gestoordheid en niet de slechte wils-gesteldheid van de dader oorzaak is van het gebeurde, dan moet straf-toemeting achterwege blijven. Dit brengt met zich, dat het oorzakelijk verband tussen ziekte en daad object van onderzoek moet zijn, terwijl daarnaast moet worden onderzocht of er voor verwijt in het geheel niet of nog wel plaats is. Is er voor verwijt geen plaats, dan kan plaatsing in een krankzinnigengesticht voor ten hoogste een jaar door de straf-rechter als een beschermende maatregel worden bevolen, of kan de dader, als het belang der openbare orde dat bepaaldelijk vordert, ter beschikking van de Regering worden gesteld, teneinde van harentwege te worden verpleegd (art. 37 W.v.S.).

Is er voor verwijt nog wel plaats dan kunnen op de dader straffen naast maatregelen worden toegepast (art. 37a W.v.S.). Ter verduidelij-king van de vraagstelling enige voorbeelden: Iemand lijdt aan achter-volgingswaan en gaat onschuldige mensen, die hij voor zijn vijanden aanziet, te lijf. Men kan dan menen, dat de gepleegde mishandeling of doodslag met zijn ziekte in rechtstreeks verband staat. Van boze in-tentie is niet gebleken. Hij heeft gedacht in noodweer te handelen. Voor toerekenen is dan geen plaats. Zou zo iemand een diefstal plegen, dan valt deze daad buiten het terrein van zijn waandenkbeeld. Het causale verband tussen ziekte en daad ontbreekt. De daad moet worden toege-rekend, omdat blijkt is gegeven van een onbehoorlijke zucht om zich ten koste van een ander te verrijken. Mogelijk is ook, dat een man, door waandenkbeelden beheerst, met doodslag reageert op een hem aangedane belediging. Er is dan een duidelijke wanverhouding tussen de uitdaging en de daad. Een uiting van een slechte wilsgesteldheid, van een overmatig zelfgevoel, van wraakzucht. Straftoemeting behoeft hier niet achterwege te blijven.

De wetgeving laat ruimte voor de opvatting, dat een geestesgestoorde slechte neigingen kan hebben en dat is het waar het bij toerekenen op aankomt. In het strafproces wordt een oordeel geveld niet over alles wat een gestoorde heeft gedaan, maar alleen over die daad of daden welke hem door het openbaar ministerie middels een dagvaarding wordt of worden telastgelegd. Terecht wees WIERSMA¹⁾ dan ook op het belang van deze telastlegging. Om diefstal te kunnen plegen, moet men kunnen inzien, dat het goed, dat men wegneemt en zich toeëigent,

---

¹⁾ Prof Dr. D. WIERSMA: „De psychiater ante Forum,” Tijdschrift voor Strafrecht 1959, blz. 441.

een ander in eigendom toebehoort en dat het onjuist is om dit te doen. Om heling te kunnen begaan, moet men — althans redelijkerwijze — hebben kunnen weten, dat de ander, van wie men een bepaald goed koopt, dit goed door diefstal of op een andere ongeoorloofde wijze heeft verkregen en dat dit kopen daarom laakbaar is. WIERSMA zegt het zo: „Een zwakzinnige kan in staat zijn het voor anderen schadelijke en „tevens oneerlijke van diefstal in te zien en het kan dus zijn, dat dit „misdrijf hem wel enigermate kan worden toegerekend, terwijl hij dit „inzicht ten aanzien van heling te enen male mist, zodat hem deze vol- „strekt niet toegerekend worden kan. Het is daarom van belang, te we- „ten, of een bepaalde gedraging als diefstal of als heling wordt ge- „qualificeerd”. Bovengenoemde vragen, gesteld door art. 37, kan de rechter niet zelf oplossen. Deskundige voorlichting kan hij niet ontberen. Het blijkt dat de wetenschap geen ernstige moeilijkheden heeft met het oplossen van de eerste twee vragen; dit is, met het constateren of een bepaalde handeling heeft gelegen binnen of buiten het demente centrum, met het vaststellen van het oorzakelijk verband tussen gestoordheid en daad. Maar anders is het met de laatste vraag: is het nu de ziekte of de gestoordheid geweest op welks conto deze concrete daad moet worden gesteld, of is eerder het karakter van de dader geheel of gedeeltelijk daaraan debet? De praktijk leert, dat men aan de deskundigen te veel vraagt als men over deze vraag zekerheid wil hebben. Soms geven de rapporten min of meer vage uitspraken als: „de geconstateerde „de ziekelijke storing gaat veelal vergezeld van daden als deze” of „er „kan causaal verband aangenomen worden” en „het is eerder de ziekte „dan een eigenschap van het karakter van de dader dat het vergrijp „heeft veroorzaakt”. Meestal laten de deskundigen zich alleen uit over het toerekeningsvatbaar of ontoerekeningsvatbaar zijn van de dader. Maar deze begrippen duiden op algemene psychische toestanden bij de dader, terwijl de wet gewaagt van een toerekenen van bepaalde feiten. De psychologische analyse, die artikel 37 van het Wetboek van Strafrecht eist, is gestuit op te grote moeilijkheden, hetgeen heeft geleid tot de ruimere begrippen „toerekeningsvatbaar” en „ontoerekeningsvatbaar”. De rechtspraak heeft zich moeten aanpassen. De strafrechtwetenschap heeft getracht de genoemde — niet wettelijke! — begrippen een inhoud te geven, zoveel mogelijk overeenkomstig de strekking van art. 37. Zo stelt VAN ECK¹⁾ voor aan de deskundige de volgende vragen voor te leggen: Was er bij de dader bewust gedrag? Was er be-

¹⁾ Aldus Prof Mr. D. VAN ECK in zijn voordracht over „Het verantwoordelijkheids- „begrip en de moderne psychiatrische en psychologische rapportage” uitgesproken voor de vergadering van het Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap op 10 januari 1959. Meninge van geleerden als de hoogleraren SIMONS, VAN HAMEL, VAN BEMMELEN en RÖLING worden in het eerder aangehaalde boek van HAZEWINKEL-SURINGA weergegeven op blz. 136, e.v.

wustzijn van al de feitelijke elementen die in het strafbare feit liggen besloten? Was er bij de dader een bewustzijn dat hij kwaad bedreef? Stond de dader bij zijn oordeel omtrent de waarde van zijn daad zo vrij en onbevangen, dat hij de betrekkelijkheid van deze waarde kon inzien? POMPE¹⁾ wil aan de deskundige vragen of de dader in staat is geweest de betekenis van het feit voldoende te beseffen en dienovereenkomstig zijn wil te bepalen.

ALBLAS²⁾ wil de moeilijkheden die de leer van 's mensen vrije wil opwerpt vermijden en amendeert de vraagstelling van POMPE tot het verzoek aan de deskundige om na te gaan of de verdachte in staat is geweest de betekenis van het feit voldoende te beseffen en dienovereenkomstig te handelen.

VAN BEMMELEN³⁾ wil helemaal af van begrippen als „toerekenen” en „toerekeningsvatbaarheid” en stelt voor artikel 37 van het Wetboek zo te wijzigen, dat de rechter, die overweegt een vrijheidsstraf voor langere duur dan vier jaren op te leggen, verplicht wordt het oordeel van een deskundige in te winnen over de geestestoestand van een verdachte. De rechter zou dan geen straf mogen opleggen indien de deskundige tot het bestaan van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der geestvermogens concludeert, maar de ter beschikkingstelling van de Regering ter verpleging van verdachte moeten bevelen en zulks voor de duur van maximaal vier jaar, welke ter beschikkingstelling de rechter eventueel zou kunnen verlengen. Het zou te ver voeren hierop nader in te gaan.⁴⁾

De bestaande Nederlandse strafwet heeft straffeloosheid verbonden aan het bestaan van een geestelijke gestoordheid — een psychiatrisch kenmerk — indien daardoor een psychische toestand vóór het plegen van de daad is ontstaan — een psychologisch criterium — welke toerekenen van die daad uitsluit. Dat betekent, dat niet iedere gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis der geestvermogens leidt tot straffeloosheid en evenzeer, dat psychische toestanden (emotie, hevige gemoedsbeweging, vrees voor ontdekking e.d.) zonder pathologische achtergrond evenmin zonder meer daartoe voeren. Bij wie moet nu de beslissing liggen als het gaat over de toepassing van artikel 37 van het Wetboek van Strafrecht? Aan de rechter of aan de deskundige, de psy-

1) Prof Mr. W. P. J. POMPE: „Handboek van het Nederlandse Strafrecht”, 4e druk, blz 189. e.v.

2) J. N. ALBLAS: „Artikel 37 Wetboek van Strafrecht; welke opdracht?” Nederlands Juristenblad 1960, blz. 339. e.v.

3) Prof Mr. J. M. VAN BEMMELEN: „Over toerekeningsvatbaarheid”, Tijdschrift voor Strafrecht, 1956, blz. 92. e.v.

4) De lezer, die over op dit stuk andere formuleringen, welke de wetgever zou kunnen geven, meer wil weten, moge worden verwezen naar het eerder aangehaalde handboek van HAZEWINKEL-SURINGA.

chiater of de psycholoog? HAZEWINKEL-SURINGA¹⁾ meent, dat van de psychiater moet worden verwacht het speciale inzicht in het menselijk geestesleven, dat de rechter moet worden bijgebracht, opdat deze tot een beslissing kan komen. Zij meent, dat de psychiater, ondanks het bestaan van een geestelijke storing welke samenhangt met het gepleegde strafbare feit, moet kunnen herkennen de werking van hebzucht, wraakzucht of andere slechte eigenschappen. Wanneer iemand terecht staat, omdat hij steeds ruiten verbrijzelt in vertrekken waarin hij zich bevindt, dan is het — zo zegt zij — aan de psychiater om uit te maken of de dader lijdende was ten tijde van het plegen van zijn daden aan claustrophobie, of de vernielingen daarmee verband hielden en alleen daardoor werden veroorzaakt of dat ook vernielzucht een rol heeft gespeeld. WIERSMA²⁾ meent, dat de vraag naar toerekeningsvatbaarheid niet van geneeskundige of psychologische aard is, maar dat de mening, dat niet de deskundige maar de rechter deze vraag moet beantwoorden, wel wat formalistisch is. Hij stelt dan: „Het komt er toch in hoofdzaak op aan „wie de gegevens, nodig voor de toerekening, het beste zal kunnen verzamelen, rangschikken en beoordelen en dit is stellig de psychiater. „Maar bij de rechter berust, zeer terecht, de eindbeslissing; daarom be„hoort de psychiater hem zijn gegevens zo volledig mogelijk te be„schikking te stellen, opdat hij de getrokken conclusie zelfstandig kan „overnemen of verwerpen”. De uitslag van het onderzoek van de deskundige en het daaropvolgend oordeel van de rechter zijn van het grootste belang. Nog niet eens zo zeer voor de duidelijk gestoorden. Voor ernstige strafbare feiten plegende krankzinnigen is verpleging de enige oplossing, voor hen èn voor de samenleving. Maar des te meer voor de zogenaamde psychopathen, waarop artikel 37a van het Wetboek van Strafrecht doelt. Voor hen is er geen vrijspraak (militair strafrecht) of ontslag van rechtsvervolging; er moet een straf worden bepaald, welke hun schuld niet te boven mag gaan en voor de samenleving aanvaardbaar is. De uitgebrachte voorlichtingsrapporten (psychiatrische-, sociale- en reclasseringsrapporten) dienen de rechter daartoe de nodige bouwstoffen te leveren.

Een enkele opmerking over daden begaan in dronkenschap. Mag men iemand, die zich misdraagt, terwijl hij verkeert in een alcoholroes, zijn daden toerekenen? Hoe vaak komt het niet voor dat zo iemand later zich absoluut niets meer herinnert van wat hij heeft gedaan! Is hier geen zodanige — zij het tijdelijke — ziekelijke storing der geestvermogens, dat artikel 37 voor toepassing in aanmerking komt? De rechtspraak trekt deze gevolgtrekking wel als blijkt, dat zo iemand buiten

¹⁾ Zie haar meeraangehaald handboek op blz 141.

²⁾ Prof Mr. D. WIERSMA, „De psychiater ante Forum” Tijdschrift voor Strafrecht 1959 blz 465.

zijn eigen wil in zo'n toestand is gebracht, maar niet als er sprake is van vrijwillige dronkenschap. Hen straffen, zonder rekening te houden met de alcoholintoxicatie, zou hen onrecht aandoen, maar door hen vrij te spreken, wordt de samenleving onvoldoende beschermd. In een volslagen roes kunnen geen wilsdaden worden gesteld, alleen onwillekeurige bewegingen worden gemaakt. Moet dan toch vrijspraak volgen, omdat er bij de dader van een strafbaar feit door het voorafgaande alcoholgebruik gemis was aan het nodige opzet, b.v. bij een gepleegde doodslag? De rechtspraak ontkent dit en redt zich door aan te nemen, dat dit opzet aanwezig was bij de aan de bewusteloosheid voorafgaande handeling: het zich gaan bedrinken. Op dezelfde grond wordt dan tot een toerekenen van de daad, zij het in verminderde mate, besloten. De rechter zal trachten te achterhalen in hoeverre de latere gevolgen voor de dader ervan voorzienbaar en verwachtbaar waren, toen hij alcohol ging gebruiken. Heeft de dader al eens eerder alcohol tot zich genomen en zijn reacties daarop ervaren? Kende hij zijn alcoholtolerantie? Was hij wellicht al eens eerder voor alcoholmisbruik gewaarschuwd of mogelijk zelfs veroordeeld? Deze en dergelijke vragen spelen dan een rol bij veroordeling en straftoemeting. Zo ziet men, dat als alcohol in het geding is — ook na gebruik van andere genotmiddelen met overeenkomstige effecten kan men dit verwachten — niet beslissend behoeft te zijn de psychische toestand van de dader op het moment van het plegen van de daad, als het erom gaat zijn verantwoordelijkheid voor die daad vast te stellen en hem die daad toe te rekenen.

Beschouwingen als in dit artikel weergegeven, beïnvloeden de formulering van de opdrachten, welke rechterlijke colleges geven aan deskundigen als toepassing van artikel 37 van het Wetboek van Strafrecht wordt overwogen. Een formulering, voorgesteld door ALBLAS in zijn reeds aangehaald artikel, moge tot slot worden gegeven: „Een onderzoek in te stellen naar de geestvermogens van voornoemde verdachte „in verband met het hem telastgelegde feit, waarbij de vraag zal zijn „te beantwoorden of bij verdachte tijdens het plegen van het feit — „indien bewezen — bestond een zodanige ontwikkeling of ziekelijke „storing der geestvermogens, dat verdachte niet of slechts in verminderde mate in staat moet worden geacht de betekenis van het feit te „beseffen en dienovereenkomstig te handelen, terwijl voorts prijs wordt „gesteld op een advies ten aanzien van de vraag, welke straffen of „maatregelen, op de verdachte toegepast, naar hun soort geschikt zijn „om in de toekomst herhaling van strafbare feiten te voorkomen.”

Vrijheid en Geweten¹⁾

door

luitenant-kolonel-arts C. J. A. SOMERS,
zenuwarts, Hoofd Sectie GGZ/IGDKL*Dames en Heren,*

In het verloop van mijn betoog zult U zich mogelijk afvragen met welk recht ik als medicus deze gedachten aan U wil voorleggen. U zoudt wellicht kunnen denken: schoenmaker, blijf bij je leest! Terwille van de overzichtelijkheid van mijn gedachtengang wil ik het volgende voorleggen in de vorm, zoals U die van mij gewend bent, van een forensisch-psychiatrisch rapport.

In de *Status Praesens* wordt het probleem gesteld en gesitueerd; in dit hoofdstuk hoort ook de positie-bepaling van de onderzoeker thuis.

Het volgende hoofdstuk heet *Anamnese*. In een longitudinaal schematisch overzicht wil ik U de ontwikkelingsgeschiedenis van het probleem voorleggen, althans voor zover deze biografie van het probleem in mijn blikveld verschijnt. Zoals het behoort, zult U in dit hoofdstuk talrijke hetero-anamnestiche gegevens vermeld vinden; dit hoofdstuk is niet origineel, het hoort in ieder geval niet uit de eigen koker van onderzoeker te komen.

In het volgende hoofdstuk wordt *Medisch-Psychologisch* de dwarsdoorsnede van het probleem verkend, althans naar contouren, die de onderzoeker tegen zijn medische achtergrond afgetekend kan zien, als het ware de medische-psychologische gestalte van het probleem.

Het laatste hoofdstuk wil *Beschouwingen* geven over de tot dan toe bekend geworden gegevens. Net zoals bij onze gewone forensisch-psychiatrische rapporten zal blijken, dat de psychiater zich vanuit zijn standpunt nauwelijks durft te begeven over de limiet, de grenslijn die getrokken wordt door het begrip: vrijheid en geweten. Als elk goed rapport zal dit laatste hoofdstuk uitmonden in een advies.

I. *Status Praesens*

Iwan Karamazow, in de grote roman van DOSTOJEWSKI, laat zijn Groot Inquisiteur tegen de gevangen Christus zeggen: „Jij wilt in de „wereld gaan, en jij komt met lege handen, alleen met een vage belofte „van een vrijheid, die de mensen in hun eenvoud en aangeboren laag-„hartigheid niet eens kunnen bevatten, waarvoor zij angst hebben, want

---

¹⁾ Referaat gehouden op 31 maart 1969 op een bijeenkomst van militaire districts-psychiaters te 's-Gravenhage.

„nooit is er iets voor de mens en de maatschappij ondraaglijker ge-
weest dan de vrijheid.”

En verder: „Wat heb jij dan gedaan? In plaats van de vrijheid der
„mensen in je hand te nemen, heb jij die vrijheid nog vergroot. Of ben
„jij vergeten, dat de mens in onmacht zelfs de dood verkiest boven een
„vrije keuze in de kennis van goed en kwaad? Niets is aantrekkelijker
„voor de mens dan gewetensvrijheid, maar er is ook niets dat hem meer
„kwelt. En jij? In plaats van eens en vooral het menselijk geweten tot
„rust te brengen, gaf jij hem alles wat ongewoon is, raadselachtig is en
„onbepaald, alles wat boven de menselijke krachten uitgaat.”

Voor de situatie van het probleem ontleende ik tevens het volgende
citaat uit het boek Genesis (Gen. 32 vs 25-32): „Jakob zelf bleef alleen
„achter, en een man worstelde met hem tot het morgenrood rees. Toen
„deze man zag, dat hij Jakob niet aankon, stiet hij hem tegen de bo-
„venheup, zodat de heup van Jakob bij de worsteling ontwricht werd.
„Nu sprak de man: Laat mij gaan, want het morgenrood rijst. Maar
„Jakob antwoordde: Ik laat U niet gaan, tenzij gij mij zegent. De man
„sprak tot hem: Hoe is Uw naam? Hij antwoordde: Jakob. De man zei
„toen: Voortaan zult U geen Jakob meer heten, maar Israel; want ge
„hebt met God en met mensen gestreden en de overwinning behaald.
„Nu vroeg Jakob: Zeg mij Uw naam! De man sprak: Hoe vraagt ge nog
„naar mijn naam. Toen hij hem dan daar zijn zegen had gegeven, noem-
„de Jakob die plaats Peniel, want zo zei hij: ik heb God gezien van
„aangezicht tot aangezicht en ben toch in leven gebleven.”

Om Uw verwijt te voorkomen, dat ik mij op paden begeef, die ik niet
heb te gaan als medicus, zal ik mij opstellen als ware het op een drie-
landenpunt. Achter mij bevindt zich het gebied, waarin ik rechtens
thuis ben, de geneeskunde, resp. de psychopathologie. Vlak achter mij
bevindt zich een grensgebied van de geneeskunde, nl. het gebied van
de constitutie-leer. In mijn rug voel ik de betrouwbare aanwezigheid
van medici als de psychiater ERNST KRETSCHMER, en de Engelse neu-
roloog JOHN HUGHLINGS JACKSON, wiens gedachten verder werden uit-
gewerkt door de Franse psychiater HENRI EY, die daarbij steunde op
het werk van zijn landgenoot PIERRE JANET. Links van mij bevindt
zich het territorium van de psychologie, waarvan het omstreden rand-
gebied van de ontwikkelingspsychologie van SIGMUND FREUD vlak tot
mijn voeten reikt. Rechts voor mij ligt het immense land van de filo-
sophie, met aan de verre einder SOCRATES, dichterbij EMMANUEL KANT,
vlak bij mij ligt het omstreden filosofisch randgebied van de existen-
tiële fenomenologie, waarvan ik MARTIN HEIDEGGER en KARL JASPERS
goed kan zien, nog dichterbij mijn medisch „slecht geweten” MAURICE
MERLEAU PONTY en heel dichtbij de Franse filosofen PAUL RICOEUR en
EMMANUEL LEVINAS. Dit is dan het vertrekpunt, vanwaar ik U uitno-
dig mee te gaan, en te luisteren naar mijn hardop-denken over de wijze,

waarop ik grond onder de voeten probeer te krijgen bij mijn overwegingen over de menselijke vrijheid, in wiens aanwezigheid wij steeds het menselijk geweten aantreffen.

II. *Anamnese*

Het is merkwaardig, maar noch de Bijbelse geschriften, noch de klassieke cultuur van Grieken en Romeinen hebben een eigen woord gekend voor dat wat wij geweten noemen: een innerlijke morele instantie, die oordeelt over goed en kwaad. De Duitse wijsgeer HEGEL heeft ergens gezegd, dat de Grieken geen geweten hadden. Dat is natuurlijk niet waar, hun zedelijk oordeel voltrok zich zo zeer in hun geheel van bewustzijnsprocessen, dat zich niet de behoefte voordeed aan een eigen term voor deze, door ons thans als specifiek oordeel onderkende persoonlijkheidsfunctie. De klassieke Grieken, evenals de Israëlieten uit het Oude Testament, leefden in een zedelijkheid en in een volksreligie, die door de gemeenschap van de polis en van het uitverkoren stamverband werden gedragen, en waarmee de afzonderlijke individuen zich onmiddellijk en onlosmakelijk verbonden voelden. De Griek kende het woord *syneidèsis*, de Romein het woord *conscientia*, zij bedoelden met deze begrippen heel in het algemeen, het in gemeenschap met datgene buiten het individu: medemensen en natuur, weet hebben van de werkelijkheid, en slechts in dit kader weet hebben van zichzelf. Via de klassieke Griekse filosofie kwam het begrip *syneidèsis* door ST. PAULUS in de Nieuw-Testamentische geschriften. Wanneer ST. PAULUS spreekt over datgene wat wij geweten noemen, naar de traditie van het Joodse Testament, bedoelt hij met de *syneidèsis* eigenlijk alle roerselen van het menselijk innerlijk: het hart. In het hart heeft de mens weet van goed en kwaad, in het hart oordeelt hij en wordt hij geoordeeld, zoals hij in het hart liefheeft en haat, zich verheugt en pijn lijdt. Het Oude en het Nieuwe Testament leggen het geweten in het hart, dit taalgebruik vermag ook de hedendaagse mens nog sterk aan te spreken. Intussen had zich rond 400 voor Chr., zowel in het Israëlietische volk, als in het bewustzijn der Grieken, een proces voltrokken, dat voor de gehele Westerse cultuurgeschiedenis van enorme betekenis is geweest: het persoonlijk aan zichzelf stellen van de ethische vraag, de ontdekking van wat wij thans het persoonlijke geweten noemen. Voordien was de klassieke Griek zich nooit van een persoonlijke schuld bewust geweest. De Homerische helden vochten, paarden, praalden, mokten, zij hebben zich nooit in een goed geweten verheugd, noch van een slecht geweten last gehad. Er waren wetten die gehoorzaamd moesten worden, deze wetten werden door de Olympische Goden, door het noodlot, door wraak- en schikgodinnen gesanctioneerd. Als er iets misdaan was, kwam dit door de schuld van het noodlot of van kwaadwillende Goden, maar niet door de mens zelf. De sfeer van de klassieke tragedies

van Euripides, Aischylos en Sophocles is daardoor voor ons zo aangrijpend en ongrijpbaar. Rond 400 voor Chr. was het SOCRATES, die eigenlijk als eerste de persoonlijke verantwoordelijkheid in het bewustzijn riep, en de mens met zijn deugd en schuld terugwierp in zijn eigen vrijheid. Omstreeks dezelfde tijd rijpte in Israël diezelfde ethische instelling in samenhang met de vragen naar Gods rechtvaardigheid, zoals wij die beschreven vinden door de auteurs van het boek Job en van de laatste psalmen. Er is een duidelijke verwantschap tussen de ergernis van de Atheners ten aanzien van SOCRATES, die van Jobs vrienden jengens de rancuneus revolterende en God aanklagende Job op diens puinhoop, en die van de leiders van het Joodse volk ten aanzien van Jezus van Nazareth. Het besef van autonomie groeide in het Griekse denken door het nemen van een beschouwende en ondervragende distantie van de wereld van verschijnselen, van de gewende normen en moraliteit van de stad-staat, door onderscheiding van geest en materie, door het tegenover elkaar stellen van subject en object. Deze groeiende autonomie betekende een bevrijding van de mens uit de oude banden van de collectiviteit, uit de schoot van moeder aarde; het proces van SOCRATES en dat van JEZUS VAN NAZARETH verraden nog duidelijk iets van dit geboortetrauma. Door de eeuwen heen heeft het verlangen naar terugkeer in de collectiviteit, naar een „regressus in uterum”, naar een zich verliezen aan kosmische en collectieve wetmatigheid, naar een ontsnapping uit de kwellende vrijheid, in onze geschiedenis telkens weer tot regressieve, soms zelfs inhumane toestanden geleid. Men kan tenslotte ook in politieke, economische, racistische, sexuele en andere gedaanten kosmische wetmatigheden aanbidden!

De weg, waarlangs de menselijke geest de autonomie trachtte te verworvelijken is niet zonder gevaren gebleken, onze cultuur is altijd bijzonder vindigrijk geweest bij het vinden van ideologieën en voor de hand liggende mythen.

Waar de onderscheiding van subject en object meer menselijke rationaliteit beloofde, kon zij ook verworden tot afscheiding, waarbij bevooroordeelning van de menselijke geest vaak leidde tot miskenning en verwerping van ons lichamelijk-emotioneel bestaan. Een geweten dat leidt tot onmatig spiritualiseren en rationaliseren stelt slechts vervreemdingsprocessen in werking, die de ruimte van de vrijheid niet kunnen vergroten, slechts verengen. Maar vooral onder invloed van het Griekse denken ná SOCRATES spitsten de begrippen syneidèsis en conscientia zich toe tot dat wat wij thans geweten noemen: innerlijke instantie, die over eigen concreet handelen oordeelt van goed of kwaad, hetzij op dit handelen voorafgaand, hetzij erop volgend, zich uitend in morele voldoening of vrede, dan wel in schuldbesef.

Het is de Middeleeuwse denkers altijd duidelijk geweest, dat het geweten in deze zin altijd strikt persoonlijk is. Via de Stoa, in welke sfeer

St. Paulus werd opgevoed, hebben zij de lijn van de klassieke ethiek doorgetrokken. Via ARISTOTELES namen zij de onderscheiding van subject en object in hun denken over. Niet alleen uit de geschriften van THOMAS VAN AQUINO blijkt hun grote zorg om vooral het Ik niet van zijn wereld te scheiden. De middeleeuwse denkers geloofden in schepping en verrijzenis, zij waren ervan overtuigd, dat de stoffelijke wereld en de menselijke lichamelijke goed waren. Zij ontwikkelden het begrip natuurwet, niet met de bedoeling om de mens onderworpen te verklaren aan de Kosmos, en aan zijn biologische en andere wetmatigheden, doch om nadrukkelijk te verzekeren dat de mens in deze wereld niet buiten, maar alleen in en met zijn „Umwelt” tot voltooiing kan komen.

Als moderne mensen kunnen wij een gerechtvaardigde kritiek op het begrip natuurwet hebben, zeker op de wijze zoals dit begrip sinds de late middeleeuwen tot op heden in theologische kringen is gehanteerd. Door invloeden ná Thomas van Aquino, o.a. onder invloed van de wetsethiek van KANT, verschoof in dit begrip het accent van natúúr naar wèt. Deze accentverschuiving werd echter zeker ook in de hand gewerkt door de middeleeuwse natuuropvatting als statisch en onveranderlijk. Wij mogen niet vergeten, dat men de begrippen natuur en cultuur pas sinds de 19e eeuw heeft kunnen leren begrijpen als dynamisch, evolutioneel en in ontwikkeling. Nu wij dit dynamische aspect wél zijn gaan zien, zijn de vroeger aan de natuurwet toegekende kwaliteiten van onveranderlijkheid en universele geldigheid niet meer te handhaven. Het was echter de middeleeuwse wijsbegeerte vooral te doen om de realistische vaststelling, dat wij ons niet kunnen en mogen onttrekken aan de werkelijkheid. Er is wel reden om te veronderstellen, dat het realisme van Thomas van Aquino hem in onze tijd tot een duidelijke onderkenning van evolutie en pluriformiteit zou hebben gebracht; zo realistisch was St. Thomas in elk geval in zijn behandeling van het geweten. Hij wist in elk geval, dat de morele kwaliteit van het concrete handelen wezenlijk mede wordt bepaald door de objectieve situatie, door de medemensen en dingen, die telkens anders zijn; hij besprak het geweten niet losstaand en individualistisch, maar als prudentia, de deugd die de mens adequaat doet staan en handelen in zijn werkelijkheid. St. Thomas hanteert onder de noemer van de prudentia een in het kader van de middeleeuwse scholastiek onverwachte situatie-ethiek. Door haar sterk statische begrippen van de onveranderlijke en universele menselijke natuur heeft de scholastiek, overigens evenmin als onze tijd, het probleem van vrijheid en geweten kunnen oplossen.

Het strikt eigene van elke mens, de oorspronkelijkheid, de authenticiteit en de individualiteit van zijn persoon, kwam eigenlijk niet in het blikveld van de middeleeuwen.

In de late middeleeuwen stelde de introverte Duitse mystiek het pro-

bleem aan de orde van de dialectiek van Gods wil en de menselijke vrijheid, in de benadrukking van de persoonlijke meditatie en het persoonlijk gewetensonderzoek, dat ons modernen sterk existentialistisch voorkomt, zeker wanneer wij dit laatste moderne begrip oriënteren naar de Deense filosoof en geniale mopperaar SÖREN KIERKEGAARD.

Deze laat-middeleeuwse ontwikkeling leidde tenslotte tot de reformatie van MARTIN LUTHER, die opnieuw de persoonlijke vrijheid, groeipenheid en verantwoordelijkheid aan de orde stelde.

Om deze problemen van menselijke vrijheid en Goddelijke voorzienigheid hebben onze 16e en 17e eeuwse Europeanen elkaar de schelds ingeslagen. Deze geloofsstrijd kan in elk geval getuigenis afleggen van de eeuwige durende menselijke worsteling om het vinden en het realiseren van hun wezen en bestemming. Temidden van deze infra-humane theologische conflicten zonk de betekenis van de middeleeuwse moraal-theologie snel tot het absolute nulpunt, althans vanuit het gezichtspunt van een psychiater.

Uit al deze worstelingen trad de menselijke persoonlijkheid echter in zijn eigenheid uit de collectiviteit van de middeleeuwse samenleving. Uit de geschriften van RENÉ DESCARTES blijkt met gloed, emotionaliteit, vitaliteit en levensvreugde, een bezieling door de optimistische overtuiging, dat de menselijke persoonlijkheid autonoom is, zeker ook op het terrein van de moraliteit. Het „Cogito ergo sum” klinkt als een juichkreet. De epigonen van Descartes verslingerden de menselijke ratio echter aan een rationalisme, dat herinnert aan het vervreemdingsproces van de late scholastiek; het rationalisme herleidde de gewetensfunctie, zoals ook het geheel van het menselijk innerlijk, tot de eenzijdigheid van het intellect; als exponent van dit rationalisme kunnen wij KANT zien. Kant wierp, om alle irrationele momenten uit zijn ethiek te elimineren, het geluk als menselijke doelstelling over boord.

In zijn zuiver geweten kon de mens alleen de categorische imperatief van de plicht voelen, het moeten om zichzelf wille. Goed is alleen die handeling, die innerlijk als plicht wordt ervaren en uiterlijk als plicht gedaan. Op deze wijze werd de menselijke autonomie tot het uiterste geïndividualiseerd: slechts het strikt persoonlijk oordeel bepaalt het handelen als goed of kwaad. Toch was Kant's ethiek niet echt individualistisch. Want als eerste imperatief stelde hij: handel zo, dat de norm van Uw willen altijd tegelijkertijd als beginsel voor iedereen kan gelden, voor een algemene rechtsorde. De aantrekkingskracht van deze ethiek van Kant ligt in de sterke beklemtoning van het persoonlijk geweten en in een rigoreuze plichtsopvatting. Maar zijn kwetsbaarheid ligt in de principiële miskennis van het menselijk streven naar geluk, en in de verschraling van elke menselijke emotie en affectie.

Ons land boven de Moerdijk is daardoor altijd gevoelig geweest voor de verdorvenheid van het menselijke hart. Godsdienstonderricht was

vaak een dwangmatige en tirannieke litanie van categorische imperatieven, en ongetwijfeld heeft deze levenssfeer, meer dan onder de Moerdijk, onverwoestbare monumenten van ijzeren wilskracht en plichtsbefes voortgebracht. We weten echter niet hoeveel angst en verdriet onder onze Noordse wouden is geleden. Want de opperste autonomie van een persoonlijk geweten heeft vaak geleid tot het meest verschrikkelijke legalisme, dat de Westerse beschaving ooit heeft gekend. In feite heeft deze ethiek bijgedragen tot het „Befehl ist Befehl”; tot een absolutistische en autoritaire gezagsstructuur in staat en gezin. De kreet om vrijheid, gelijkheid en broederschap klinkt ons sindsdien als reactie nog steeds in de oren. Een ander uiterste, het liberalisme, liep dood in het kapitalisme en in een nieuwe vorm van massale industriële slavernij. KARL MARX leidde de laatste en uiteindelijke slavenopstand van onze tijd.

Democratie werd het ideaal, dat als een „natuurwet-nieuwe stijl” universele en blijvende gelding wil verwerven. Zij dringt steeds verder door in de menselijke samenleving, ook in huwelijk en gezin, waarin vrouw en kinderen zich ontworstelen aan manlijke suprematie en paternalisme. Doch het hiermee gepaard gaande pluriforme en individuele gewetensoordeel heeft daardoor zowel de kans op echte volwassenwording, als die op conflict en mislukking, vergroot.

FRIEDRICH NIETZSCHE, vereerd door het epigonendom van het Nazisme, was tegelijk één der felste bestrijders van de rigoreuze plichtsethiek. Hij zag in het burgerlijk fatsoen een gestroomlijnde en populaire vertaling van deze ethiek, vermengd met een bepaalde opvatting van het Christendom; in zijn kritiek trof hij het geweten zelf, zoals het in ons bewustzijn was gaan functioneren, als een menselijke uitvinding, een decadent produkt van de burgerlijke gemeenschap, dat de mens maakt tot een vijand van zichzelf en van anderen, tot een over-gecultiveerde en decadente nar. Dus terug naar de natuur, naar moeder aarde, terug naar „le bon sauvage”, het goede beest in ons. Zolang dit beperkt bleef tot „Weltschmerz” en tot padvinderij, was dit niet zo erg, doch het blonde beest heeft sindsdien als een afgrijselijke demon van ras, bloed en bodem ons niet alleen aangekeken.

Maar nu terug „zu den Sachen selbst”. De hedendaagse mens is zich bewust geworden van de nood om de medemens, van zijn onmacht om te leven als „Ich” zonder „Du” en „Wir”.

Wij herinneren aan de uitspraak van Descartes „Cogito ergo sum”, die ons regelrecht voert naar het denkende subject. Reeds hier werd gesteld, dat het centrum en ideaal van elk ethisch denken is: de autonomie en de vrijheid van de mens. Deze autonomie is niet van meet af aan gegeven, eerder een eis, die in moreel leven moet worden waargemaakt, ook als ethisch ideaal van de moderne mens, dat hij moet veroveren op de vervreemdingen, die zijn persoonlijke vrijheid en authen-

ticiteit voortdurend bedreigen, in een strijd waarmee hij de volle aansprakelijkheid aanvaardt voor zijn bestaansontwerp.

Het geweten verschijnt ons hier in het licht van de subjectiviteit. Een hoofdstroom in de hedendaagse continentale wijsbegeerte dient zich aan als de filosofie van de subjectiviteit als hedendaagse bestaanservaring, de fenomenologie. Ook deze fenomenologie heeft zijn wortels in de wending van Descartes naar het subject. Echter in tegenstelling tot Descartes wordt dit subject niet meer opgevat als een zuiver bewustzijn, dat geheel bestaat voor zichzelf. Het subject wordt hier opgevat als existentie, d.w.z.: als wezenlijk betrokken op het andere dan zichzelf, op de wereld en op de Ander. Een betrokkenheid, waarvan dit subject zich nooit kan losmaken, zonder dat het ophoudt subject te zijn. Vandaar de term „in de wereld zijn”. De mens is geen zuivere oorsprong van zichzelf, hij bevindt zich altijd reeds in een wereld tezamen met anderen, en deze situatie is wezenlijk voor zijn bestaan. Mens-zijn betekent open staan voor de werkelijkheid. Mens-zijn betekent ook zich verwerkelijken en ontplooien binnen de werkelijkheid, en dit niet alleen; dit zich verwerkelijken als bestaansontwerp betekent bij uitstek bezig zijn met de werkelijkheid buiten en in ons. Mens-zijn heeft MARTIN HEIDEGGER dan ook wel „Sorge” genoemd, d.w.z. bezorgd om zijn werkelijkheid, bezorgd om vrij te zijn voor de mogelijkheden, die hem het meest eigen zijn. Daarnaast is mens-zijn ook het steeds weer terugvallen, zichzelf interpreteren en ontwerpen volgens het stramien van de alledaagsheid, dat de mens ontlast van zijn vrije bestaanskeuze en verantwoordelijkheid. Deze „Verfallenheit” betekent, dat de mens zich altijd wil laten meevoeren door de mogelijkheden, die afgebakend liggen en bepaald worden door wat „men” zegt en denkt, het oneigenlijke inauthenticke bestaan. Het „Cogito ergo sum” is hier dan ook niet slechts een eenmalige en voor altijd geldende constatering, maar een opdracht, die voor een geheel leven steeds waar gemaakt moet worden. Ook het geweten wordt hier niet gezien als een „instantie” binnen de persoonlijkheid. Een geweten hebben betekent hier een bepaalde wijze van zich verhouden tot de werkelijkheid, van bezig zijn en zich bewust zijn van de „Sorge” voor het bestaan.

Het geweten verklaart ons schuldig als wij onze bestaansopdracht ontwijken, uitwijken in het voetspoor van het alledaagse, het in-authenticke, in deze opvatting dus: het infra-humane, het gedetermineerde, de „negativiteit”. Wanneer de mens zichzelf als schuldig verstaat, leert hij zichzelf verstaan in zijn meest eigenlijke kunnen-zijn, dat hij vrij voor zich kan kiezen, zoals hij heeft „moeten” zijn. Door zijn geweten te volgen wordt de mens authentiek, hij komt tot zichzelf, hij realiseert zichzelf in de wereld van de werkelijkheid. Heidegger spreekt ten aanzien van dit luisteren naar het geweten als van „zich bekeren”, waardoor niet de inhoud van het bestaan verandert, doch wel het perspec-

tief, waarin de mens zich binnen zijn wereld leert verstaan. Heidegger kiest heel bewust in plaats van het begrip zelfkennis, het woord „Durch-, „sichtligkeit” of transparantie, d.w.z. als zich bewust worden van een staan in de wereld in al zijn structuurmomenten, ook met al zijn persoonlijkheidsaspecten. Het geweten roept op tot verantwoordelijkheid voor de situatie van de mens; wanneer de mens deze verantwoordelijkheid op zich neemt, maakt hij zichzelf vrij voor zijn fundamentele bestaansmogelijkheden.

Deze wijsbegeerte drijft enerzijds op een idealistische gedachtenstroming, maar de werkelijkheid van het andere en de Ander, buiten het subject, wordt in dit denken onherleidbaar. Reeds HUSSERL kwam voor onoverkomelijke moeilijkheden te staan bij het onderzoek naar de relatie tot de medemens, bij het probleem van het gemeenzame, de intersubjectiviteit. Bij Heidegger draait het gehele denksysteem rond de bestaanswijze van het subject. De Franse wijsgeer EMMANUEL LEVINAS verwijt Heidegger dat diens filosofie onpersoonlijk is, dat het subject daar de werkelijkheid domineert, er beslag op legt, de rechtvaardigheid ondergeschikt maakt aan de vrijheid. Er bestaat dan ook een moderne stroming in de fenomenologie, die veel meer aandacht schenkt aan het „anders-zijn” van de werkelijkheid, en vooral het anders-zijn van de medemens.

Deze denkrichting wijst op het oorspronkelijke karakter van de „ontmoeting” met de ander als zijns-bepalend voor de persoon, en voor de vrijheid van élk subject. Reeds MARTIN BUBER heeft erop gewezen, dat Heidegger de Ik-Gij-relatie niet als zijns-bepalend erkent, en het subject omschrijft als het ware binnen een monoloog. Behalve Levinas moet zeker ook PAUL RICOEUR genoemd worden. Deze filosofen zien pas een werkelijke zijns-situatie ontstaan, als binnen het bestaan van een subject een ander subject binnentreedt. In principe wordt, zonder de ander, aan het kunnen-zijn van het subject geen enkele beperking opgelegd, dit bestaan hoeft zich niet te legitimeren, hoeft zich niet te verantwoorden, is in zekere zin oneindig in zijn mogelijkheden. Zodra echter een ander subject binnentreedt in dit bestaan, ontstaat er een *situatie*, waarin het kunnen-zijn begrensd wordt.

Deze grens wordt niet gesteld door technische mogelijkheden, deze grens is praktisch-ethisch van aard, moet door de mens zelf worden gesteld. Voor de ander moet een plaats worden ingeruimd. De mens kan deze grens miskennen of negeren, hij elimineert dan de ander uit zijn bestaan. Hij kan zich door de ander laten verplichten tot een keuze vóór en accepteren ván de eigen eindigheid tot de erkenning van de gesitueerdheid. Niemand kan deze keuze afdwingen. RICOEUR zegt, dat de erkenning van deze grens, de keuze voor de eindigheid, mij een slecht geweten bezorgt, omdat dit mij bewust maakt van mijn onverantwoordelijke bestaanswijze in een verleden, waarin ik op grenzeloze

wijze mijn vrijheid heb geëxploreerd. Al eerder was er een wijsgeer, die tot het besef kwam, dat het opbouwen van een zedelijk verantwoorde bestaanswijze slechts tot stand kan komen door een praktisch-ethische keuze. Dit was weer KANT, die de *eerbied* heeft gemaakt tot kern van zijn ethiek: handel zo, dat gij de menswaardigheid in U-zelf en in de persoon van de ander nooit alleen als middel, doch ook steeds als doel betracht. Deze zienswijze blijkt bijzonder vruchtbaar voor het gewetensbegrip van de existentiële fenomenologie. Door de *eerbied* begrenst de mens zijn bestaan.

Hij stelt geen grens aan zijn vermogen tot kennen en technisch kunnen, deze begrenzing is praktisch-ethisch van aard, de limiet is hier de Ander als subject. Deze gedachte wordt binnen de fenomenologie doorgetrokken door LEVINAS. Deze stelt het moment van het „van aange-„zicht tot aangezicht” met de ander als meest essentiële moment van de menselijke bestaanswijze. De aanwezigheid van de Ander betekent de doorbraak van elke subjectieve bestaanswijze. De Ander is totaal anders dan ik, de enige overbrugging van de kloof tussen 2 „andere” subjecten is mogelijk door het *spreken* met elkaar, eerder nog door het *aangesproken worden* door de Ander. De Ander doet een beroep op mijn vrijheid, op mijn werkelijke verantwoordelijkheid, maar juist daar waar ik opgeroepen word tot verantwoordelijkheid, wordt het slechte geweten in mij wakker. Als de Ander mij kan oproepen tot verantwoordelijkheid, veronderstelt dit, dat ik tot dan toe geleefd heb in een zelfverzekerde identiteit met mijzelf, zonder scrupule, zonder hinder of beperking. De Ander betekent dus een doorbraak in een fundamenteel egoïsme, dat juist als egoïsme aan de dag wordt gesteld door deze doorbraak. Waar de Ander mij verschijnt van „aangezicht tot aange-„zicht” wordt een eind gemaakt aan mijn ongebreidelde, impulsieve en gewelddadige begeren; eerst dan komt er een authentiek menselijke, redelijke en verantwoorde bestaanswijze tot stand.

In de bovengeciteerde gedachtengang is het geweten dus alleen denkbaar in een bestaan, dat gekenmerkt wordt door een antithese. Het ethisch zijn wordt veroverd in het zich afzetten van de ratio tegen de animaliteit. In het zedelijk leven van de mens wordt door het binnentreden in het bestaan van een ander deze mens opgeroepen tot stellingname. Het ethisch bestaan is de spanning in de ontmoeting met de Ander, en het ongebreidelde begeren wordt door deze ontmoeting tot verantwoording geroepen. Deze zelfde conceptie is ook aanwezig in het werk van SIGMUND FREUD.

Ook bij Freud speelt de ethiek zich af in de spanning tussen een driftmatig en impulsief begeren, en de rationaliteit. Beide momenten van het mensenbestaan roepen elkaar dialectisch op, zijn in het mensenbestaan niet buiten elkaar te denken. Freud heeft met name in de betrekking tot de vader-figuur het belang van het relationele in de ont-

wikkeling tot de volwassenheid centraal gesteld. Voor Freud is de betrekking tot de vader-figuur zeker niet een relatie, even belangrijk als andere relaties. In de verwerking van de Oedipus-situatie groeit een kind tot subject, dat in staat is om werkelijke betrekkingen met de wereld en met andere mensen aan te gaan. In de opvatting van Freud is het driftmatige begeren op zich redeloos, is slechts uit op momentaan en onmiddellijk lustbeleven. In dit primaire begeren is geen sprake van tijdsbeleven of distantie. In het primair narcisme is niets aanwezig van een morele orde, het is onschuldig, het is a-moreel. De ethische orde bestaat pas, als het begerende Ik deze primaire relatie tot zichzelf doorbreekt. De ratio komt tot erkenning van de werkelijkheid, stelt zich teweer tegen het ongebreidelde begeren, dat zonder ontzien van ding of mens tot lustbevrediging wil komen. In eerste instantie verbiedt de ratio het begeren om zonder meer zichzelf te goed te doen. In de verwerking van de Oedipus-situatie is de vader het moment van het verbod en de distantie; de vader zegt het kind de wet aan, waardoor het kind op eigen benen de werkelijkheid leert betreden. Doch de vader brengt niet alleen de scheiding tot stand tussen moeder en kind. Als de vader alleen degene was, die het verbod in het bestaan invoerde, dan zou daardoor iedere werkelijke relatie van het kind tot hem onmogelijk worden. De vader houdt echter de belofte in handen van geluk en bevrediging, die hij aan het kind ontzegt, namelijk de eenheid met een ander subject. Als model van volwassen- worden is hij in staat het begeren van het kind te richten op de toekomst en het mogelijke, de vader leert met name zijn zoon de ontzegging, de distantie, het toekomstige.

De verwerking van de Oedipus-situatie is volgens Freud beslissend voor de constitutie van het volwassen subject. De wijze waarop het subject de ambigue relatie tot de vader verwerkt en verinnerlijkt, is bepalend voor het morele bewustzijn, voor het morele besef van het geweten. In het oordeel van het geweten wordt beslist over de menselijke passies, het ongebreidelde van de biologische orde wordt bestempeld tot kwaad. Het geweten zet het passionele begeren tevens op het spoor van het goede, dat slechts wordt geconstitueerd, zowel in de afstand tot, als in de erkenning en de aanvaarding van de Ander in het bestaan. Het geweten maakt ruimte voor de Ander, doordat het het ongebreidelde van het passionele begeren inperkt en begrenst. Het momentane en onmiddellijke van het passionele begeren verwerft zich bij de begrenzing door en de erkenning van de Ander pas een menselijke geschiedenis, het besef van tijd, van verleden en toekomst; het lijkt een paradox, doch de begrenzing van het puntvormige „nu” constitueert de wijidheid van het tijdsbesef als geschiedenis en toekomstperspectief. Distantie van het „nu” is voorwaarde tot een menselijk tijdsbesef; slechts in relatie tot de Ander temporeert de mens zichzelf. Het temporeeren in geschiedenis

en toekomst is een voorwaarde voor het als volwassen mens kunnen bestaan.

III. *Medisch-psychologische gezichtspunten*

Op welke wijze kan nu al dit vorengestelde in relatie worden gebracht met het medisch denken, met name over vrijheid en geweten. Al direct mag hier gesteld worden, dat het medisch denken als natuurwetenschap niets positiefs en principiëels kan zeggen over het begrip vrijheid, evenmin iets over de morele orde, evenmin over het begrip geluk, noch over het begrip gezondheid. Ik mag U slechts herinneren aan de wijze, waarop medici het begrip gezondheid plegen te definiëren, niet in positieve zin, slechts in afwezigheid van objectieve pathologie. De enige wijze waarop de medicus als natuurwetenschapper, de psychiater als bedrijver van medische natuurwetenschappelijk georiënteerde psychologie, over vrijheid of geweten zou kunnen spreken, is slechts in modi van onvrijheid, van defectueus of afwezig geweten, en dat nog slechts in de vorm van analogie; net zoals een medicus slechts kan spreken over gezondheid in termen van ziekte.

Deze, op zichzelf filosofisch en ook natuurwetenschappelijk, zeer aanvechtbare analogie-redenering is echter de enige wijze, waarop de medicus „naar zijn gevoelen” en volgens zijn beroepsethiek, de hem opgedragen taak kan vervullen: een oordeel uit te spreken over de mate van wilsvrijheid van een individu. Ook bij deze medische oordeelsveling kan men over wilsvrijheid niet denken of spreken zonder daarin het geweten te betrekken. Ik wil deze op zichzelf wetenschappelijk gebrekkige, medische denkwijze samenvatten in de vorm van enige korte notities.

a. Eén van de allerbelangrijkste ordeningsbeginselen in de medische psychologie is de door PIERRE JANET beschreven ordening van het menselijk gedrag in verschillende graden van psychische spankracht (tension psychologique). De graad van deze spankracht bepaalt de hoogte van het psychisch niveau (niveau mental). Bij vermindering van deze spankracht treedt er een verlaging van het niveau (abaissement du niveau mental) op. Deze spankracht is van groot belang voor de integriteit van de persoonlijkheid. Een optimale spankracht is onmisbaar voor elk gedrag, dat het karakter van vrijheid en persoonlijkheid wil dragen. Bij daling van het psychisch niveau ziet men verschillende persoonlijkheidsfuncties achtereenvolgens verdwijnen of detereoreren. De hoogste geestelijke activiteit heeft te maken met de perceptie van de werkelijkheid, de „fonction du réel”. De hoogste gedragswijze in deze hiërarchie van persoonlijkheidsniveaus zijn die met volkomen realiteitsbewustzijn uitgevoerde, gewilde handelingen, die een gemotiveerde verandering aanbrengen in de wereld van objecten. De sociale gedragingen, d.w.z. gericht op, en in relatie tot mensen, vereisen een optimale

psychische spankracht, een optimaal „niveau mental”, een optimale perceptie van de werkelijkheid.

Elke vermindering van de psychische spankracht, elk „abaissement „du niveau mental” ontdoet tragsgewijze de mens van zijn persoonlijke vrijheid tot handelen, waarnemen en zich gedragen. De medisch-psychologische waarneming op het gebied van de menselijke constitutie volgens Janet is bijzonder moeilijk, is slechts mogelijk voor de onderzoeker, die zich invoelend kan openstellen voor het individu, waarover hij als medemens een oordeel moet uitspreken. Deze waarneming dient zich te kunnen verplaatsen in de gehele situatie van de patiënt, in zijn levensfase, in zijn medemenselijke en materiële situatie, niet in het minst in zijn lichamelijke gezondheidstoestand. Zo getuigt overmatig reageren met lichamelijke affectuities van een lager integratie-peil, dan het op verbale wijze kunnen uiten van emotionele belevingen. Bewust gemotiveerde gedragingen staan op een hoger persoonlijkheidspeil, dan die uiting van emoties, die slechts te maken heeft met ademhalings- en circulatieveranderingen. Spontaan gedrag heeft meer te maken met menselijke vrijheid, dan stereotype bewegingen en dwang-handelingen. Verwant aan deze gedrags- en persoonlijkheidsopvatting van Janet is de diathesen-leer van de Leidse kinderarts, wijlen prof. GORTER. Diens beschrijving en opvattingen betreffende resp. de exsudatieve diathese, de asthenie, de allergie en de neuropathische diathese, door hem ontwikkeld ten behoeve van de kindergeneeskunde, zijn van groot belang voor een verdere uitbouw van de medische psychologie. Kortheidshalve kan ik op deze diathese-leer hier niet verder ingaan.

b. De constitutie-leer van ERNST KRETSCHMER heeft te maken met het levenstempo en het tijdsbeleven als persoonlijkheidsaspect. De vrije, bewust levende, optimaal vitale persoonlijkheid kan vrijuit de duur van zijn bestaan situeren tussen verleden en toekomstperspectief. De hyperthyme persoonlijkheid beleeft een inflatie van het besef van vrijheid, de begrenzing van menselijke mogelijkheden en tijd is vervaagd, de andere mens krijgt slechts het karakter van hanteerbaar object, de eerbied voor de ander verwordt tot infantiele bonhommie.

De hypomane mens leeft slechts in een continuüm van „nu”, waarin verleden en toekomstperspectief puntvormig zijn opgegaan.

De depressieve mens ontdoet zichzelf van het vrij subject zijn, hij verwordt tot object van zijn zelfbeschuldiging, zijn geweten wordt een inhumane aanklager, het tijdsbesef van „nu” kan zich niet meer losmaken van het als schuldig beleefde verleden, het moment krijgt een ondraaglijke duur en traagheid, de tijd staat stil, de persoonlijkheid beleeft zich als geheel gedetermineerd object, volstrekt onvrij.

Bij elke verwijdering van het hypothetisch optimum van vitaliteit en stemming vermindert gradueel het menselijk vermogen met besef van werkelijkheid zich vrij te gedragen.

De constitutieeler van Kretschmer is voor de objectieve natuurwetenschappelijk geschoolde arts zeker gemakkelijker te hanteren, dan de mentale niveaus van Janet. Bij de typologie van Kretschmer heeft de medicus houvast aan het lichamelijke persoonlijkheidsaspect, op welk terrein hij door zijn vakopleiding goed thuis is.

c. Vooral de psychogenie, de psychodynamiek in het gedrag van de menselijke persoonlijkheid wordt verhelderd door de opvattingen van JACKSON, die door de Franse psychiater HENRI EY, zeker ook stoelend op de denkwijze van Janet, wordt uitgewerkt. Jackson onderscheidt in het menselijk functioneren, het menselijk gedrag, zeker in pathologische situaties, twee principieel verschillende verschijningsvormen, namelijk de zgn. negatieve en de positieve symptomen, verwant aan de verdeling in primaire en secundaire symptomen volgens BLEULER en JASPERS.

De ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid, ook in zijn gedragswijze, wordt gekarakteriseerd door stadia, die doorlopen worden van het meest georganiseerde (gedetermineerde) tot het minst georganiseerde (spontane, vrije menselijke gedrag). Het menselijk gedrag ontwikkelt zich van het eenvoudigste tot het meest gecompliceerde, van het automatische tot het willekeurige. Door een ziekteproces, van welke aard ook, kan het komen tot een dissolutie, waarbij het omgekeerde proces plaats vindt.

Door de ziekte komt de patiënt op een lager bestaansniveau, dat echter voor hem op dat moment en in die situatie, het hoogst mogelijke bestaans- en gedragsniveau is. Deze dissolutie vindt plaats volgens de voor de persoonlijkheid meest typische persoonlijkheidsaspecten.

De psychasthene persoonlijkheid, die zich verwerkelijkt heeft met al zijn mogelijkheden, vertoont zijn psychasthene aspecten bij uitstek bij een ziekteproces, dan vertoont hij bijv. dwanghandelingen, phobieën, dan komt bijv. zijn korte spanningsboog naar voren, zijn snelle vermoeibaarheid, de vernauwing van het bewustzijn.

De tot volle wasdom gekomen, in wezen hysterische persoonlijkheid, die met zijn mogelijkheden een volwaardig menselijk bestaan voert, kan decompenseren naar een hysterische bestaanswijze, d.w.z. hysterische verschijnselen vertonen, belevingen van onmacht, infantiele agressie, conversie-verschijnselen, lichamelijke stoornissen, bewustzijnsdalingen etc. Deze wijze van decompenseren volgens reeds in de persoonlijkheid als stramien gelegde lijnen, zijn meestal reversibel, doch zij zijn in hun verschijnselen veel meer gedetermineerd en voorspelbaar, dan de spontane gedragingen van de gezonde persoonlijkheid, hoe deze laatste ook getypeerd kan worden. Decompensatie naar het meer primitieve en biologisch gedetermineerde meer eenvormige levens- en gedragsniveau gaat zeker gepaard met minder mogelijkheden van hantering der vrije menselijke wil. Een leger dat moet terugtrekken op reeds van tevoren gereed gemaakte achterwaartse stellingen kan zich minder vrij ont-

plooien, is veel meer beperkt in zijn mogelijkheden, dan daarvoor.

d. Wanneer wij ons als medicus expliciet bezig houden met de gewetensmogelijkheden van onze patiënt, zullen wij ons zeker moeten bezig houden met diens beleving van identiteit, zoals deze zich heeft ontwikkeld binnen de identificatiemogelijkheden in diens jeugd.

De ontwikkelingstheorieën volgens FREUD, met name inzake de relatie van de persoonlijkheid tot zijn vader, zijn verder ontwikkeld door ERIKSON; RIESMAN heeft als socioloog voornamelijk gewezen op de puberale identificatie met betrekking tot de rivaliteit met leeftijdgenoten. Een goede identificatietheorie met betrekking tot de kinderlijke relaties met broers en zusters als „siblings”, is naar mijn weten nog nauwelijks tot enige wasdom gekomen. Doch in het geweten komt vooral de identificatie met het ouderlijk gezagsimago naar voren. Allerlei defecten in deze gewetensfunctie, bijv. het lacunaire geweten, het rigide en overstrengte geweten, het schijnbaar afwezige geweten, kunnen worden afgestast volgens de identificatie-momenten in de jeugd. Hierbij speelt zeker ook de wijze, waarop de persoonlijkheid zich in de gevoelens van anderen kan indenken, de wijze waarop de medemens een rol speelt in de hantering van begeren en zich gedragen, een rol; doch ook dit berust in feite op de mogelijkheden van wederzijdse identificatie. Men kan zich pas met een medemens, een idee, een normstelling, een ethiek identificeren, wanneer men enigermate weet, wie men zelf is, wanneer men enigermate zichzelf kan herkennen in het bewustzijn van identiteit.

IV. *Beschouwingen, over de thans voorhanden gegevens*

U zult zich thans wellicht nog steeds afvragen, met welke objectieve handvatten de psychiater als medicus de begrippen vrijheid en geweten hanteert, als een rechtbank hem belast met het oordeel daarover jegens een delinquent. Ik meen nu te hebben kunnen aantonen, dat een psychiater, althans als hij wil handelen en oordelen naar natuurwetenschappelijke maatstaven, dat hij over deze objectieve criteria en directieven niet kan beschikken. In feite heeft de psychiater met deze opdracht het nog moeilijker dan uit het bovenstaande reeds is gebleken.

Ik heb mijzelf gezet op een soort 3-landenpunt, tussen de medische wetenschap, de psychologie en de wijsbegeerte. Maar ik sta daar ook met vaste grond onder de voeten, namelijk de menselijke samenleving, waarin ik ben opgegroeid, in welke samenleving op een of andere wijze mijn patiënt zich ook bevindt. Deze menselijke samenleving heeft mij van kindsbeen af gevoed met bepaalde normen, gedragswijzen, denk- wijzen, mijn begrip van normaliteit en gezondheid is zeker sociaal en cultureel bepaald. Van deze samenleving heb ik ook de denk-stereotypen geërfd, mijn vooroordelen, mijn projecties, mijn geloofsovertuiging en levensbeschouwing, die ook denk- en waarnemingsstramienien voor mij betekenen. Als ik mijn denken en werken als sociaal-psychiater

werkelijk zou moeten verantwoorden, wat ik thans voor U probeer te doen, zou ik ook de sociologie als gedragswetenschap van mijn eigen bestaanswijze, van mijn eigen levensondergrond, in het geding moeten brengen. Dit wil ik U thans besparen.

Op welke wijze is het voor een psychiater dan toch nog enigermate verantwoord, dat hij een oordeel uitspreekt over de wilsvrijheid en het geweten van een individu? Mijns inziens is dat alleen mogelijk, wanneer hij, als hij zijn natuurwetenschappelijke grenzen heeft bereikt en uitgebuit, zich dan afwendt van het te onderzoeken individu als object en zich dan toewendt tot een medemens, in het „van aangezicht tot aangezicht” van het gesprek. Met opzet gebruik ik niet de begrippen „dialoog” en „ontmoeting”; deze begrippen hebben door het veelvuldig en vaak weinig relevant gebruik ervan, vrijwel elke wetenschappelijke betekenis verloren, het zijn „mode-woorden” geworden. Het psychiatrisch onderzoek naar de wilsvrijheid en toerekenbaarheid van een delinquent heeft weinig te maken met de begrippen dialoog en ontmoeting in hun eigenlijke betekenis, het onderzoek is met name geen symmetrische situatie. Het gesprek met de Ander, en dan tred ik in de denkwijze van LEVINAS, is altijd asymmetrisch, waarbij tegen de Ander met eerbied wordt opgezien, en wederkerig.

Slechts wanneer de psychiater in een echte gespreksrelatie komt met zijn patiënt, kan de Ander ook wezenlijk informatie over zichzelf verschaffen, met name over zijn eigen wijze van mens-zijn habitueel, maar ook in de situatie van de normoverschrijding, van zijn delict.

Het is ook alleen in een echt gesprek mogelijk, dat de psychiater naar deze mededelingen kan luisteren, want begrippen als vrijheid en geweten kunnen niet onderzocht worden als objecten van waarneming; zij zijn slechts te beluisteren als mededelingen van een Ander over zichzelf. Pas dan kan de psychiater deze begrippen en mogelijkheden van de patiënt aftasten, en deze voorzichtig proberen te formuleren. Het blijkt dan b.v. al spoedig dat men deze begrippen niet in niveaus kan rangschikken in vergelijking met bepaalde graden van pathologie. Want soms blijkt, dat zelfs de psychotische mens lang niet in al zijn gedragingen gedetermineerd wordt door zijn ziekte. Ook een woede-uitbarsting van een epilepticus blijkt dan soms niets te maken te hebben met de bekende „furor epilepticus”, of „typische epileptische ag-gressiviteit”. Ook de echte epilepticus blijkt dan soms in staat tot echte menselijke boosheid, en hierbij in staat tot normaal toerekenbare normoverschrijding, zoals boze mensen soms plegen te doen; het „buiten zinnen zijn” blijkt dan soms een analoge redenering te zijn met het pathologische, die lang niet altijd hoeft op te gaan, doch hier wil ik U niet langer mee vermoeien.

Op grond van bovenstaande overwegingen zou ik er als medicus en psychiater voor willen pleiten, dat bij de toekomstige rechtspleging de

psychiater als medicus en natuurwetenschapper wordt ontslagen van de opdracht, zijn oordeel uit te spreken over de wilsvrijheid en toerekenbaarheid van een delinquent. Niet slechts is de medicus daar vanuit zijn vakopleiding niet bij uitstek toe in staat, deze vraagstelling getuigt ook van een primitieve pedagogische gedachtengang binnen de huidige rechtspleging, die eigenlijk alleen nog de straf kan hanteren, als machteloos opvoedingsmiddel.

De moderne pedagogiek heeft thans aan de rechtsspraak veel meer te bieden dan straf alleen; zeker de straf in de thans nog geldende grove koppeling aan de toerekenbaarheid, wat men hier ook onder moge verstaan.

Het ware te wensen, dat in de toekomst elke delinquent, de „normale” wetsovertreder, maar ook de meest laagstaande oligofreen, ook de meest verwarde psychoticus, ook de meest abjecte psychopaat, in beginsel als mens wordt bejegend met toekenning van alle mogelijkheden van wilsvrijheid en normbesef. In de hantering van elke ernstige normovertreding zou elke wetsovertreding principieel normaal toegerekend moeten kunnen worden. Na de objectieve schuldig-bevinding zou de rechtbank zich dan uitsluitend moeten beraden over de wijze, waarop in de toekomst de samenleving moet bewaard worden voor een herhaling van dit misgedrag door deze mens; omgekeerd denkend moet de rechtbank zich dan alleen bezig houden met de wijze, waarop deze mens moet bewaard worden voor herhaling van de overtreding van zijn eigen normbesef. De rechtbank zal dan gebruik moeten maken van alle kennis, die alle gedragswetenschappen vergaard hebben over individu en samenleving. Bij zo'n rechtspleging zal de psychiater gelukkig ont-heven worden van een opdracht, die hij als medicus niet kan vervullen. Hij kan wel, tezamen met andere gedragsdeskundigen, zich beraden over de verdere hantering van een delinquent als schuldig mens. Dat bij een dergelijke rechtspleging ook de straf een rol zal spelen, is wel zeker, doch dan niet de straf als gelegaliseerd machtsmiddel, om daarmee de angst en de wrake der maatschappij te verwoorden, doch slechts de straf als pedagogische methode, in het kader van een wetenschappelijke gedragshantering. Over wilsvrijheid en geweten zal de psychiater dan geen oordeel meer hoeven te vellen, want deze begrippen komen dan buiten de discussie van de schuldigverklaring te staan, kunnen wel gehanteerd worden in het gesprek met de delinquent bij een poging hem te helpen ná de rechtszitting. De psychiatrische beoordeling wordt dan irrelevant, veel meer relevant wordt dan hoe de psychiater als mede-opvoeder zelf deze begrippen in zijn eigen persoonlijkheid heeft geïntegreerd, en hanteert in zijn omgang met de Ander, die leren moet zijn manke bestaan *meer menswaardig* te hanteren.

Literatuur

1. Bromberg, W., *Crime and the mind*, New York-London 1965.
  2. Carp, E. A. D. E.; v. Bemmelen, J. M.; Wiersma, D., *Gerechtere Psychiatrie*, Amsterdam 1956.
  3. Ey, H., *Etudes psychiatriques I*, Paris 1952 (2).
  4. Halleck, S. L., *Psychiatry and the Dilemmas of Crime*, New York 1967.
  5. Huber, W.; Piron, H.; Vergote, A., *La psychanalyse, science de l'homme*, Bruxelles 1965.
  6. Jaspers, K., *Allgemeine Psychopathologie*, Berlin-Heidelberg 1965 (8).
  7. Jaspers, K., *Psychologie der Weltanschauungen*, Berlin-Göttingen-Heidelberg 1960 (5).
  8. Kessel, R. van, e.a. *Geweten en vrijheid*, Utrecht z.j.
Uit deze voortreffelijke bundel werd, met name uit de erin opgenomen artikelen van resp. Dr. R. van Kessel en drs. A. J. Leyen, geput ten behoeve van hoofdstuk II van dit referaat.
  9. Kwant, R. C., *De wijsbegeerte van Merleau-Ponty*, Utrecht-Antwerpen 1968.
  10. Levinas, E., *Totalité et Infini, essai sur l'extériorité*, La Haye 1961.
  11. Luypen, W., *Existentiële fenomenologie*, Utrecht-Antwerpen 1961 (2).
  12. Merleau-Ponty, M., *La Structure du Comportement*, Paris 1953 (3).
  13. Ricoeur, P., *De l'interprétation, essai sur Freud*, Paris 1965.
  14. Rümke, H. C., *Psychiatrie I*, Amsterdam 1954.
  15. Vergote, A., *Psychologie religieuse*, Bruxelles 1966.
-

STRAFRECHTSPRAAK

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 5 september 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel C. L. Jongenburger en Luitenant-Kolonel R. P. Pieters;
Raadsman: Mr. J. G. B. Dommering.

Beklaagde had, wederrechtelijk en bovendien terwijl hij onder drankinvloed verkeerde, met een militaire jeep gereden over het terrein van een legerplaats; daarbij was hij in een bocht met die auto omgeslagen.

De Krijgsraad oordeelt dat het tijdens de rit omslaan met het motorrijtuig in causaliteit en schuld wezenlijk samenhangt met het rijden onder zodanige drankinvloed, dat hij niet in staat moest worden geacht het motorrijtuig naar behoren te besturen.

(W.M.Sr. art. 162, 164).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
P. B., geb. 8 januari 1947, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde, na wijziging van het hem tenlastegelegde ter terechtzitting, is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 28 mei 1968 te legerplaats 't-Harde, althans in Nederland,

„1e. opzettelijk wederrechtelijk als bestuurder van een militaire jeep, „in gebruik bij de Krijgsmacht, daarmede heeft gereden over een voor „het militair verkeer openstaande weg leidende van de spuitplaats naar „de achteruitgang van de legerplaats 't-Harde, een en ander terwijl hij „verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende „de drank, dat hij niet in staat moest worden geacht die jeep naar behoren te besturen;

„2e. als bestuurder van een bij de Krijgsmacht in gebruik zijnde jeep, „daarmede zo snel of roekeloos heeft gereden over een voor het militair verkeer openstaande rijweg, leidende van de spuitplaats in de legerplaats te 't-Harde naar de achteruitgang, dat hij die auto bij het nemen van de bocht naar links, als anderszins niet op die weg heeft weten te houden, doch is omgeslagen, waardoor alstoen aldaar de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak werd belemmerd of de veiligheid op die weg in gevaar werd gebracht of dat redelijkerwijs was aan te nemen, dat dit het geval kon zijn”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij op 28 mei 1968 in werkelijke dienst was als dienstplichtig kanonnier bij de Koninklijke Landmacht en gelegerd in de legerplaats 't-Harde; dat hij op genoemde datum tussen ongeveer 17.30 uur en 21.00 uur ongeveer 3 glazen pils en 6 glaasjes berenburger — een Friese drank met een hoog alcoholgehalte — heeft gedronken; dat hij toen wat aangeschoten was; dat hij, toen hij op genoemde datum omstreeks 22.15 uur met de korporaal J. H. de parkeerplaats van de Staf van 19 Ava in de legerplaats 't-Harde passeerde, zin kreeg om in een van de aldaar geparkeerd staande militaire Munga's te gaan rijden; dat hij toen een aldaar geparkeerd staande Munga heeft gestart en als bestuurder daarmede opzettelijk heeft gereden over een weg leidende van de spuitplaats naar de achteruitgang van de legerplaats 't-Harde, welke weg een voor het militair verkeer openstaande weg is; dat hij wist dat hij van niemand recht of toestemming had gekregen om een militaire jeep, in gebruik bij de krijgsmacht, als bestuurder te gebruiken; dat hij later hoorde dat hij bij het nemen van een bocht naar links in bovengenoemde voor het militair verkeer openstaande rijweg in de legerplaats 't-Harde de door hem bestuurde Munga niet op de weg heeft weten te houden en dat hij daarmede is omgeslagen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-Verbaal nr. P. 220/68 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 19 juli 1968 getekend door Geert de Vries, 1e verbalisant en Obe Sjoerd de Bruin, 2e verbalisant, beiden wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee en Hendrik van Eikenhorst, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, allen behorende tot de brigade 't-Harde, zakelijk onder meer inhoudt:

a. als verklaring van:

Joannes H., geboren te Sassenheim op 18 oktober 1947, ongehuwd, rijder, wonende te Sassenheim, korporaal, dienstplichtige in werkelijke dienst, ingedeeld bij de Staf en Verzorgings Batterij van de 19e Afdeling Veldartillerie, gelegerd in de legerplaats 't-Harde:

dat hij op 28 mei 1968 in de avond tezamen met de kanonnier P. B. in 't-Harde in een café heeft gezeten; dat de kanonnier B. die avond zes glazen berenburg en twee glazen bier heeft gedronken; dat B. die avond te omstreeks 22.15 uur in een jeep stapte behorende tot de 19e Afdeling Veldartillerie; dat hij bij B. in die jeep is gestapt; dat zij toen in de richting van de tanksputplaats zijn gereden; dat hij even daarna een klap hoorde en daarna in het afvoerkanaal van de tanksputplaats lag; dat hij van niemand toestemming had gekregen om met de kanonnier B. enig militair voertuig te gaan gebruiken;

b. als relaas van *verbalisanten*:

dat zij bevonden dat zich op 28 mei 1968, te omstreeks 22.30 uur,

op de tankspuitplaats in de legerplaats 't-Harde, gelegen aan de weg leidende van voornoemde spuitplaats naar de achteruitgang van de legerplaats 't-Harde een ongeval had voorgedaan; dat hij, 2e verbalisant, zag dat in het afvoerkanaal van die spuitplaats een jeep lag; dat zij, verbalisanten, zagen dat op het wegdek en in de zandberm glijsporen zichtbaar waren ter lengte van ongeveer 14.50 meter;

c. als verklaring van:

Johannes Antonius M., geboren te Zevenbergen op 2 april 1947, ongehuwd, wonende te Zevenbergen, lasser, kanonnier, dienstplichtige in werkelijke dienst, ingedeeld bij de Staf en Verzorgings Batterij van de 19e Afdeling Veldartillerie, gelegerd in de legerplaats 't-Harde:

dat hij zich op 28 mei 1968, omstreeks 21.30 uur, bevond in de bar van de batterij in de legerplaats 't-Harde; dat de kanonnier B. daar toen kwam met de korporaal J. H.; dat hij, M., zag, dat de korporaal H. en de kanonnier B. enigszins dronken waren; dat hij dit zag aan hun manier van lopen en dit hoorde aan hun spraak;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als soldaat in werkelijke dienst bij de Koninklijke Land-,macht, althans als militair in de zin der wet, op 28 mei 1968 in de „legerplaats 't-Harde,

„1e. opzettelijk wederrechtelijk als bestuurder van een militaire jeep „in gebruik bij de Krijgsmacht, daarmee heeft gereden over een voor „het militaire verkeer openstaande weg leidende van de spuitplaats naar „de achteruitgang van de legerplaats 't-Harde, een en ander terwijl hij „verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende „de drank, dat hij niet in staat moest worden geacht die jeep naar be- „horen te besturen;

„2e. als bestuurder van een bij de Krijgsmacht in gebruik zijnde jeep, „daarmede zo roekeloos heeft gereden over een voor het militair ver- „keer openstaande rijweg, leidende van de spuitplaats in de legerplaats „'t-Harde naar de achteruitgang, dat hij die auto niet op die weg heeft „weten te houden, doch is omgeslagen, waardoor alstoen aldaar de vei- „ligheid op die weg in gevaar werd gebracht”;

Overwegende, dat het in aanhef en sub 1e. tenlastegelegde en bewezen geoordeelde, voor zover inhoudende dat beklagde heeft gereden terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank dat hij niet in staat moest worden geacht de jeep naar behoren te besturen, met het sub 2e. tenlastegelegde en bewezen geoordeelde zodanig wezenlijk samenhangt in causaliteit en schuld van beklagde, dat moet worden aangenomen dat hiermede is ten laste gelegd en bewezen het feit voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 162 van het Wetboek van Militair Strafrecht, zodat met betrekking tot ge-

noemd bewezen geoordeelde de kwalificatie dient te luiden als nader zal worden aangegeven;

Overwegende, dat het aldus bewezene mitsdien moet worden gekwalificeerd als, ad het sub 1e en 2e ten laste gelegde:

a. *„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon opzettelijk „wederrechtelijk enig motorrijtuig gebruiken dat bij de krijgsmacht in „gebruik is”;*

b. *„als aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon als bestuurder van een motorrijtuig daarmede over enige voor het militair „verkeer openstaande weg rijden onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moet worden „geacht het rijtuig naar behoren te besturen”;*

voorzien en strafbaar gesteld onderscheidenlijk bij artikel 164 van het Wetboek van Militair Strafrecht en artikel 162 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 4 weken — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

— Vonnis van 5 september 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel C. L. Jongenburger en Luitenant-Kolonel R. P. Pieters;

Raadman: Mr. J. G. B. Dommering.

Ten laste gelegd dat beklagde, korporaal, opzettelijk heeft toegelaten dat een mindere, terwijl deze onder drankinvloed verkeerde, wederrechtelijk met een militaire jeep is gaan rijden, althans dat hij nagelaten heeft de door het belang van de zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen tegen die mindere aan te wenden.

Vrijspraak van het primair tenlastegelegde omdat van „toelaten” slechts sprake is wanneer de meerdere het misdrijf had kunnen voorkomen. Daarvan is in casu niet gebleken nu beklagde gepoogd heeft de uitvoering van het misdrijf te beletten.

Vrijspraak ook van het subsidiair tenlastegelegde, nu niet gebleken is welke maatregelen van geweld beklaagde heeft nagelaten en welke hij had moeten nemen.

(W.M.Sr. art. 143).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
J. H., geb. 18 oktober 1947, dpl. kpl., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde na wijziging van het tenlastegelegde
ter terechtzitting, is ten laste gelegd:

„dat hij als korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Land-
„macht, op of omstreeks 28 mei 1968 te legerplaats 't-Harde, toen de
„soldaat P. B. opzettelijk wederrechtelijk reed als bestuurder van een
„bij de Krijgsmacht in gebruik zijnde auto over een voor het militair
„verkeer openstaande weg leidende van de spuitplaats naar de achter-
„uitgang van de legerplaats 't-Harde, een en ander terwijl die B. ver-
„keerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende
„drank, dat hij niet in staat moest worden geacht die jeep naar beho-
„ren te besturen, opzettelijk deze misdrijven heeft toegelaten dan wel
„opzettelijk heeft nagelaten tegen de dader de door het belang der zaak
„gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te wenden”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet wettig en overtuigend bewezen
acht hetgeen beklaagde is ten laste gelegd zodat hij daarvan behoort te
worden vrijgesproken;

Overwegende immers, dat de Krijgsraad als juist aanvaardt beklaag-
des verklaring:

dat hij heeft geprobeerd de soldaat P. B. af te brengen van diens plan
om in een Munga te gaan rijden; dat hij verschillende malen heeft ge-
probeerde B. mee te nemen naar de compagniesbar waar hij, B., dienst
moest doen, maar deze niet wilde luisteren; dat er op dat moment niet
met B. was te praten; dat hij, beklaagde, toen naast B. in de Munga is
gaan zitten met de bedoeling nog te kunnen ingrijpen, als B. werkelijk
ging rijden; dat nadat B. de Munga had gestart, hij dit voertuig opzet-
telijk op een zodanige manier in de versnelling heeft gegooid dat de
motor wel moest afslaan, hetgeen dan ook gebeurde; dat B. toen op-
nieuw is gestart en wegreed;

Overwegende, dat blijkens de Memorie van Toelichting op het wets-
artikel dat thans als artikel 143 in het Wetboek van Militair Strafrecht
is opgenomen, de strekking van het strafbaar stellen van het opzettelijk
toelaten dat een mindere een misdrijf pleegt, is geweest dat „de officier
„of onderofficier die kan voorkomen dat een misdrijf door een zijner
„minderen wordt gepleegd, . . . daartoe steeds verplicht” is;

Overwegende, dat hieruit volgt dat veroordeling ter zake van dit misdrijf slechts mogelijk is, wanneer wordt bewezen dat de beklaagde het misdrijf had kunnen voorkomen;

Overwegende, dat de Krijgsraad dit bewijs in casu niet geleverd acht, zodat beklaagde van het hem in de eerste plaats tenlastegelegde behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat terzake van het in de tweede plaats tenlastegelegde naar het oordeel van de Krijgsraad evenmin veroordeling zal kunnen volgen, daar niet is gebleken welke maatregelen van geweld beklaagde heeft nagelaten aan te wenden, welke hij had moeten nemen;

(Volgt: vrijspraak — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 26 september 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel A. H. Soomers en Luitenant-Kolonel P. Ridder;

Raadsman: Majoor G. Bouma.

Als sergeant, bevelhebber van een wacht, een als zodanig op hem rustende verplichting niet nagekomen, door in strijd met zijn consignes 2 hem onbekende burgers in het wachtlokaal toe te laten en toe te staan dat zij in de kaartenbak keken, een kaart verscheurden en wijzigingen aanbrachten in lijsten.

Eén maand militaire detentie onvoorwaardelijk en verlaging tot soldaat voorwaardelijk.

(W.M.Sr. art. 129).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,
in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen
R. E., geb. 29 juni 1948, sergeant, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 17 juli 1968 te 't-Harde, in elk geval in Nederland, terwijl hij wachtcommandant was van het object „Doornspijk”, in strijd met op hem als zodanig rustende verplichtingen en/of voor hem geldende consignes, heeft toegelaten dat twee hem onbekende in burger geklede personen in het wachtlokaal in de kaartenbak keken, waarin de autoriteiten staan vermeld die toegang hadden tot de site en daaruit een kaart namen en die verscheurden en op de lijst keken, waarop de namen voorkwamen

„van ieder die toegang had tot het object en daarin wijzigingen aan-
„brachten en vragen omtrent de wacht heeft beantwoord”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Com-
missaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij, terwijl hij als sergeant in werkelijke dienst was bij de Konink-
lijke Landmacht, op 17 juli 1968 wachtcommandant was van het ob-
ject „Doornspijk” te 't-Harde; dat hij, toen hij zich omstreeks 14.00
uur op die dag in bovengenoemde functie in het wachtlokaal van voor-
meld object bevond, zag dat twee hem onbekende in burger geklede
personen binnenkwamen en in het wachtlokaal in de kaartenbak keken,
waarin de kaarten zitten waarop de autoriteiten staan vermeld, die toe-
gang hebben tot de site; dat hij zag dat een van bovengenoemde bur-
gers uit die kaartenbak een kaart nam en die verscheurde; dat hij, be-
klaagde, daarna het aan de muur hangende glazen kastje, waarin de
lijst hangt waarop de namen staan van een ieder die toegang tot het
object heeft, heeft opengemaakt; dat hij zag dat op voormelde lijst wij-
zigingen werden aangebracht; dat hij enige hem omtrent de wacht ge-
stelde vragen heeft beantwoord; dat hij wist dat hij toen en aldaar ver-
plicht was, op grond van zijn instructies als wachtcommandant, de bei-
de bovengenoemde burgers zich tegenover hem te laten legitimeren en
de onderofficier van dienst te waarschuwen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig rapport opgemaakt en
getekend op 17 juli 1968 door Ch. J. Lubbersen, kapitein-cid, rnr.:
19.10.07.018, ingedeeld bij 111 cidetachment Apeldoorn, zakelijk onder
meer inhoudt als verklaring van rapporteur:

dat door hem, vergezeld door de adjudant-onderofficier Bakx, op
17 juli 1968 te 13.50 uur een routine-controle werd gehouden op de
paraatheid van de wacht bij het object te 't-Harde; dat zij, nadat zij
zich in burger gekleed naar het wachtlokaal van voormeld object had-
den begeven, toen en aldaar aan de wachtcommandant, de sergeant
R. E., enige vragen hebben gesteld die door de wachtcommandant be-
antwoord werden; dat daarna de adjudant Bakx de bij de wachtcom-
mandant aanwezige kaartenbak, waarin de autoriteiten staan vermeld
die toegang hebben tot de site, heeft doorgekeken en een kaart eruit
heeft gescheurd; dat hij, adjudant Bakx, vervolgens met behulp van de
wachtcommandant de glazen kast heeft geopend en veranderingen heeft
aangebracht op een lijst van personen die toegang hebben tot de site;
dat hij, adjudant Bakx, vervolgens aan de wachtcommandant de vraag
heeft gesteld, of hij, R. E., wist wie zij waren, waarop R. E. ontken-
nend heeft geantwoord;

Overwegende, dat een zich bij de stukken bevindend exemplaar van
de instructies voor de wachtcommandant bij het ten processe bedoelde
complex onder meer inhoudt onder punt 3b:

Toegang tot het complex:

Deze wordt na inschrijving in het bezoekerscahier verleend aan:

(2) *NL mil. pers.*, aan de hand van hun mil. paspoort, indien zij voorkomen op lijst 2 (lijst van NL mil. pers.) *en* tevens voorkomen op de registratie-kaarten met foto;

(3) *burgers*, aan de hand van hun doorlopend toegangsbewijs cq. deugdelijke identificatiepapieren (paspoort, rijbewijs, P.T.T.-pas e.d.), indien zij voorkomen op lijst nr. 3 (lijst van burgerpers.) *en* tevens voorkomen op de registratiekaarten met foto;

en onder punt 3 c:

(1) Bezoekers, niet vallende onder punt 3.b, worden aangehouden en gemeld aan de oofd, die verdere maatregelen treft cq. aanwijzingen verstrekt.

(2) Wijzigingen in lijst nr. 1 mogen alleen worden aangebracht door of vanwege c-US Det. Wijzigingen in lijst nr. 2 en 3 alleen door Hfd S2 - 1LKa *en* 111 Cidet, na onderling overleg;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — de inhoud van het rapport en van de instructies voor de wachtcommandant slechts gebezigd in verband met de inhoud van de door beklagde afgelegde verklaring — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als sergeant in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op 17 juli 1968 te 't-Harde, terwijl hij wachtcommandant was van het object „Doornspijk”, in strijd met op hem als zodanig rustende, de verplichtingen en voor hem geldende consignes, heeft toegelaten dat twee hem onbekende in burger geklede personen in het wachtlokaal in de kaartenbak keken, waarin de autoriteiten staan vermeld die toegang hadden tot de site en daaruit een kaart namen en die verscheurden, en op de lijst keken waarop de namen voorkwamen van ieder die toegang had tot het object en daarin wijzigingen aanbrachten en vragen omtrent de wacht heeft beantwoord”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„als bevelhebber van enige wacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet nakomen”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 129, vierde lid, j°. artikel 129, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad de beklaagde op grond van het begane feit ongeschikt acht in de door hem beklede rang van sergeant te blijven dienen, echter voorwaardelijk;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 1 maand, onvoorwaardelijk, en tot verlaging tot de stand van soldaat der laagste klasse, voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaar — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 29 januari 1969

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel Drs. P. V. H. J. Hamburg en Kolonel L. Keijser.

Raadsman: Mr. G. H. F. M. de Kok.

Noodweer-exces. Nadat beklaagde's bril door een vuistslag in het gezicht vernield was en toen hij zich bedreigd gevoelde door zijn aanval-ler en diens metgezellen, heeft hij zijn aanval-ler met een zakmes in de onderbuik gestoken.

(W.Sr. art. 41 (2), art. 300).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen G. C. J., res.sgt., geboren 16 maart 1947, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de beschikking tot verwijzing d.d. 23 oktober 1968;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 29 januari 1969 strekkende tot vrijspraak van beklaagde van hetgeen hem is ten laste gelegd;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 20 juli 1968 te Beverwijk opzettelijk mis-„handelend Theodorus Jacobus Paulus Mulder met een zakmes in de „onderbuik heeft gestoken, waardoor Mulder voornoemd pijnlijk werd „getroffen en bloedend werd verwond”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe zakelijk heeft verklaard: Op 20 juli 1968 bevond ik mij te omstreeks 00.15 uur op de Kees

Delfsweg te Beverwijk, alwaar ik woorden kreeg met enige personen. Bij het daarop volgend handgemeen heb ik een persoon, naar mij later bleek Theodorus Jacobus Paulus Mulder geheten, met mijn geopend zakmes met een onderwaartse beweging, gestoken, waarna deze in elkaar zakte.

Overwegende, dat Theodorus Jacobus Paulus Mulder, oud 17 jaar, bankwerker, wonende te Beverwijk, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 20 juli 1968 bevond ik mij te omstreeks 00.15 uur op de Kees Delfsweg te Beverwijk. Toen aldaar kreeg ik woorden met een man, naar mij later bleek de sergeant der Koninklijke Luchtmacht G. C. J. Bij een daarop volgend handgemeen heeft J. mij met een mes in mijn onderbuik gestoken, hetgeen ik voelde; daarna ben ik overgebracht naar een ziekenhuis, waar ik vijf dagen heb gelegen.

Overwegende, dat Nicolaas Hendrikus van der Does, oud 21 jaar, opperman, wonende te Beverwijk, door de Officier-Commissaris als getuige gehoord onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Toen ik op 20 juli 1968 op de Kees Delfsweg te Beverwijk liep hoorde ik iemand roepen dat er gestoken was. Ik zag toen een persoon, naar mij later bleek de sergeant der Koninklijke Luchtmacht J., staan met een zakmes in zijn hand. Voorts zag ik Mulder die door anderen werd ondersteund. Ik zag dat er bloed zat op het overhemd van Mulder, ter hoogte van zijn buik.

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„*mishandeling*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hierboven als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde ten processe voorts zakelijk heeft verklaard, dat hij, voorafgaande aan het hierboven bewezen verklaarde en gekwalificeerde feit, door voormelde Mulder met diens vuist in het gezicht werd geslagen, tengevolge waarvan zijn bril werd vernield waardoor hij praktisch niets meer zag, waarna hij zich in zeer ernstige mate bedreigd voelde door Mulder en diens metgezellen, wier aantal hij door zijn beperkte gezichtsvermogen op dat moment, niet kon vaststellen, terwijl hij op dat moment door de paniekstemming waarin hij verkeerde

geen andere manier aanwezig achtte om aan zijn aanvallers te ontkomen of om zich tegen hun aanval te verdedigen;

Overwegende, derhalve, dat daardoor is gebleken dat beklaagde voormeld strafbaar feit heeft gepleegd ter verdediging van eigen lijf tegen de ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding door een aantal personen, terwijl naar het oordeel van de Krijgsraad de overschrijding van de grenzen van de noodzakelijke verdediging het onmiddellijk gevolg is geweest van een hevige gemoedsbeweging tengevolge van angst, door die aanranding bij beklaagde veroorzaakt;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde feit doch hem deswege niet strafbaar.

Sprekt beklaagde vrij.

Gelast dat het inbeslaggenomen nog niet teruggegeven voorwerp, te weten een zakmes, zal worden teruggegeven aan G. C. J., latende zulks ieders rechten op het voorwerp onverlet;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK**Centrale Raad van Beroep**

19 februari 1969

(A.W. 1968/B 23)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd.); *Leden:* Mr. E. H. Nuver en Mr. W. H. Schipper.

(Kindertoelageregeling overheidspersoneel, art. 2 en 3).

Eisers zoon, die Japans-Chinees (hoofdvak Japans) studeerde, ging in april 1967 gedurende twee jaren zijn studie voortzetten in Japan, daartoe mede in staat gesteld door uitkeringen van de Japanse regering en curatoren der universiteit. Van de totale onderhoudskosten voor deze zoon over 1967 van ca. f 10.500 betaalde eiser ca. f 6500, terwijl hij daarvóór slechts ca. f 4200 per jaar betaalde. I.p.v. drievoudige kindertoelage ontving eiser m.i.v. 1 juli 1967 voor deze zoon slechts tweevoudige kindertoelage, omdat hij na het vertrek van zijn zoon naar Japan nog wel grotendeels maar niet meer geheel of nagenoeg geheel in diens onderhoudskosten bijdroeg.

Dit besluit wordt door de Raad gehandhaafd. Hoewel begrip hebbend voor eisers bezwaren (zijn lasten zijn toegenomen, maar hij ontvangt minder kindertoelage), overweegt de Raad dat hij op grond van de feitelijke gegevens niet anders kan beslissen, omdat nu eenmaal moet worden uitgegaan van de totale onderhoudskosten enerzijds en eisers bijdrage daarin anderzijds.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: C., wonende te Delft, eiser in hoger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, tegen: *het College van Curatoren van de Technische Hogeschool* te Delft, gedaagde in hoger beroep, wettelijk vertegenwoordigd door zijn voorzitter, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. V., referendaris tweede klasse bij die hogeschool, wonende te N.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat namens gedaagde aan eiser, technisch hoofdamtbenaar bij voornoemde hogeschool, onder dagtekening 27 december 1967 het volgende is geschreven:

„Onderwerp kindertoelage en kinderaftrek loonbelasting.

„Hierbij delen wij U mede, dat wij U van 1-7-1967 af dubbele kindertoelage ten behoeve van Uw zoon Jan, geboren 23-3-1944, zullen toekennen. Uitgaande van de door U verstrekte gegevens komen de studie- en onderhoudskosten wel voor meer dan de helft, doch niet geheel of nagenoeg geheel voor Uw rekening. Een en ander werd door ons bij de Raad van Arbeid te Den Haag geverifieerd. In afwijking van het bovenstaande heeft de Inspectie der directe belastingen te Delft (1e afdeling) beslist, dat U voor de heffing van de loonbelasting van 1-7-1967 af valt in tariefgroep III met gewone kinderaftrek voor 3 kinderen. Een verrekening van de te veel ingehouden loonbelasting zal nog dit jaar plaats vinden.”;

Overwegende, dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage bij mondelinge uitspraak van 2 september 1968 — naar welker aantekening hierbij wordt verwezen — het door eiser naar aanleiding van deze brief ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende, dat eiser tegen deze uitspraak hoger beroep heeft ingesteld bij de Raad en bij beroepschrift, op de daarin aangevoerde gronden, heeft verzocht die uitspraak te vernietigen en te bepalen dat hij alsnog voor drievoudige kindertoelage c.q. -bijslag in aanmerking dient te komen;

Overwegende, dat gedaagde van contra-memorie heeft gediend en zich daarin bij eisers standpunt heeft aangesloten onder mededeling onder meer, dat hij zich genoodzaakt heeft gezien het advies van de Raad van Arbeid te 's-Gravenhage te volgen;

Overwegende, dat ten verzoeken van 's Raads fungerend-voorzitter door de voorzitter van de Raad van Arbeid te 's-Gravenhage bij brief van 16 december 1968 mededelingen zijn gedaan;

IN RECHTE:

Overwegende, dat eiser voor zijn zoon Jan, geboren 23 maart 1944, van 1 oktober 1965 tot 1 juli 1967 kindertoelage ingevolge de Kindertoelageregeling overheidspersoneel en bijslag ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet heeft ontvangen op deze voet, dat dit kind voor drie kinderen werd geteld; dat deze zoon destijds Japans-Chinees (hoofdvak Japans) studeerde aan de Rijksuniversiteit te Leiden; dat hij na zijn kandidaatsexamen, en wel in april 1967, de gelegenheid kreeg gedurende twee jaren zijn studie voort te zetten in Japan, voorlopig aan een universiteit te Tokio; dat in verband met de hieraan verbonden extra kosten door de Japanse regering met ingang van april 1967 aan hem (de zoon) een maandelijkse uitkering van f 300,— werd toegekend en uitbetaald, terwijl curatoren der Leidse Universiteit in datzelfde jaar een éénmalige bijdrage van f 1.000,— voor aanloopkosten en een bijdrage van f 250,— voor aankoop van boeken ter beschikking stelden; dat deze gelden door de zoon ook werden besteed voor, althans in nauwe samenhang met, zijn studie; dat de totale onderhoudskosten voor

deze zoon over 1967 $\pm$ f 10.500,— hebben bedragen, en eiser daarvan $\pm$ f 6.500,— voor zijn rekening nam;

Overwegende: . . . enz.; (In de hier weggelaten overwegingen wordt betoogd dat het bestreden besluit enkel betrekking heeft en kon hebben op eisers aanspraken ingevolge de Kindertoelageregeling overheidspersoneel, zodat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage bij uitsluiting bevoegd was over dat besluit te oordelen.)

Overwegende nu met betrekking tot de hoofdzaak, dat artikel 3 juncto artikel 2 der Kindertoelageregeling overheidspersoneel, voorzover te dezen van belang, bepaalt:

dat de ambtenaar recht heeft op kindertoelage voor een kind van 16 jaar of ouder doch jonger dan 27 jaar, wiens voor werkzaamheden beschikbare tijd grotendeels in beslag wordt genomen door of in verband met het volgen van onderwijs en dat in belangrijke mate op zijn kosten wordt onderhouden; dat zodanig kind voor twee kinderen wordt geteld indien het niet tot het huishouden van de ambtenaar behoort en grotendeels op diens kosten wordt onderhouden; en dat zodanig kind voor drie kinderen wordt geteld indien het niet tot het huishouden van de ambtenaar behoort en geheel of nagenoeg geheel op diens kosten wordt onderhouden;

Overwegende, dat eiser zich op het standpunt heeft gesteld dat het onbillijk is dat zijn zoon, vóór deze in Japan ging studeren, voor drie kinderen werd geteld en nadien slechts voor twee kinderen, terwijl hij (eiser) vroeger $\pm$ f 4.200,— (het gehele of nagenoeg gehele bedrag der onderhoudskosten) bijdroeg en in de nieuwe situatie $\pm$ f 6.500,—; dat gedaagde dit standpunt in feite deelt, doch zich genoodzaakt acht het advies van de Raad van Arbeid te 's-Gravenhage (vermeld in meerge-noemde brief van de voorzitter van die raad d.d. 16 december 1968) te volgen;

Overwegende, dat de Raad begrip kan hebben voor dat standpunt, doch op grond van de feitelijke gegevens niet anders vermag te concluderen dan dat eiser zijn zoon na diens vertrek naar Japan, en derhalve ook op de te dezen beslissende datum 1 juli 1967, niet meer geheel of nagenoeg geheel, doch slechts grotendeels op zijn (eisers) kosten onderhield; dat het beroep, door eiser en gedaagde gedaan op jurisprudentie van o.a. de Hoge Raad der Nederlanden (met name de arresten van 9 april 1958, B.N.B. 1958/175 en 3 maart 1965, B.N.B. 1965/149) naar 's Raads oordeel moet falen, reeds omdat het in die arresten niet ging om toelagen nodig voor, verstrekt met het oog op, en in feite ook gebruikt ten behoeve van de studie, doch om bijverdiensten welke deze kenmerken in beginsel niet bezaten; dat hetzelfde geldt voor de inkomsten, aan de orde in de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep d.d. 7 oktober 1966 (K.W.L. 1965/5, A.R.B. 1968, blz. 464) waarop gedaagde een beroep heeft gedaan; dat reeds hierom niet van beslissend be-

lang is hetgeen eiser naar aanleiding van de bedoelde jurisprudentie nog naar voren heeft gebracht, te weten dat zonder de onderhavige toelagen de studie in Japan niet mogelijk zou zijn geweest en dat door die toelagen de uitgaven van eiser voor het levensonderhoud van zijn zoon niet zijn verminderd (zij zijn in feite sterk vermeerderd); dat eisers hierop aansluitende stelling, dat in beschouwing moet worden genomen de situatie welke bestond toen eisers zoon nog in Leiden studeerde, door de Raad moet worden verworpen ook om deze reden, dat voor de beoordeling van het recht op kindertoelage enerzijds moet worden uitgegaan van het totale bedrag dat de onderhoudskosten werkelijk hebben belopen, en anderzijds van de uitgaven welke in feite voor rekening zijn gekomen van degene die aanspraak op kindertoelage maakt; dat voorts geen doorslaggevende betekenis kan worden toegekend aan de omstandigheid dat eiser door de inspectie der directe belastingen voor wat betreft de loonbelasting met ingang van 1 juli 1967 in aanmerking is gebracht voor kinderaftrek voor drie kinderen;

Overwegende, dat, naar uit het voorgaande voortvloeit, de aangevalen uitspraak moet worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep.

NASCHRIFT

1) Aangezien ook de militaire ambtenaren onder de Kindertoelageregeling overheidspersoneel (KTO) vallen, is de bovengenoemde uitspraak in dit tijdschrift opgenomen. De KTO is gebaseerd op art. 10 van de Kinderbijslagwet voor loontrekkenden en geldt globaal gesproken voor het overheidspersoneel en het onderwijzend personeel.

2) Zowel in de Algemene Kinderbijslagwet en in de Kinderbijslagwet voor loontrekkenden als in de KTO (zie art. 2 lid 1 onder d van die regeling) komt een bepaling voor, inhoudende dat men recht heeft op kinderbijslag resp. kindertoelage voor kinderen, die 16 jaar of ouder doch jonger dan 27 jaar zijn, wier voor werkzaamheden beschikbare tijd grotendeels in beslag wordt genomen door of in verband met het volgen van onderwijs of van een beroepsopleiding, en die in belangrijke mate op kosten van de betrokkene worden onderhouden. Studerende kinderen dus. Voorts wordt in al deze regelingen bepaald, dat zulk een kind voor het vaststellen van het aantal kinderen, waarvoor recht op kinderbijslag/toelage bestaat, voor twee kinderen wordt geteld, indien dat kind grotendeels op kosten van de betrokkene wordt onderhouden, en voor drie kinderen, indien het kind niet tot het huishouden van de betrokkene behoort en geheel of nagenoeg geheel op diens kosten wordt onderhouden. Het gaat dus om in belangrijke mate, grotendeels of (nagenoeg) geheel onderhouden (dit laatste in combinatie met buitenshuis wonen).

3) In bovengenoemde zaak was het merkwaardige of liever onbevredigende, dat eiser meer voor zijn studerende zoon ging betalen dan tevoren, maar minder kindertoelage ontving, omdat die zoon i.p.v. voor drie slechts voor twee kinderen werd geteld. Weliswaar immers waren de totale studiekosten i.v.m. het studeren door de zoon in Japan hoger geworden, maar deze kosten werden gedeeltelijk gedekt door bijdragen van elders, zodat slechts van grotendeels onderhouden kon worden gesproken.

4) Hoewel los staande van de onderhavige uitspraak, is het wellicht aardig nog te vermelden een uitspraak van de Centrale Raad van Beroep van 1 maart 1968, KBL 1967/14, gepubliceerd in Rechtspraak Sociale Verzekering 1968 nr. 118, waarbij werd beslist dat onder onderhoudskosten weliswaar studiekosten moeten worden begrepen, doch slechts voorzover deze kosten als vergoeding voor het ontvangen onderwijs in rekening worden gebracht. Daartoe werd een beroep gedaan op de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal m.b.t. de algemene kinderbijslagverzekering, waarin de volgende passage voorkomt:

„De vraag kan hierbij echter rijzen op welke wijze met de studie- of „opleidingskosten rekening wordt gehouden. In vele gevallen immers „liggen de werkelijke studiekosten aan universiteit, hogeschool of aan „opleidingsinstituten, zoals seminaria, het K.I.M. te Den Helder of de „K.M.A. te Breda, beduidend hoger dan die, welke de ouders in rekening worden gebracht. Bij vergelijking van de kosten van levensonderhoud, verhoogd met de werkelijke studie- of opleidingskosten enerzijds en de voor rekening van de ouders komende kosten anderzijds „zou dan kunnen blijken, dat in die gevallen de studerende kinderen „niet grotendeels door hun ouders worden onderhouden.

„In verband hiermede worden bij de beoordeling van de aanspraak „op kinderaftek¹) — en dit zal dus ook het geval zijn ten aanzien van „de voorgestelde dubbeltelling voor het recht op kinderbijslag — niet „de werkelijke studiekosten in aanmerking genomen, doch uitsluitend „die kosten, welke als vergoeding voor het onderwijs of de opleiding „aan de ouders in rekening worden gebracht.”

De kosten van onderwijs van de dochter van betrokkene aan de universiteit van Oregon (U.S.A.), gewaardeerd op 900 dollar, welke kosten hem niet in rekening waren gebracht, werden derhalve niet begrepen onder de kosten van levensonderhoud van dit kind.

A. B.

---

¹) T.w. voor de loon- en inkomstenbelasting.

VRAGENBUS

De sergeant der mariniers M. L. VERHEES te Rotterdam stelt, zake-
lijk weergegeven, de volgende vragen:

Vraag 1. Wat wordt in art. 128 W.M.Sr., luidende: „Ten aanzien
„van de in deze titel” (misdrijven tegen de ondergeschiktheid, art.
108-127) „omschreven feiten wordt een troepenafdeling, belast met
„wacht- of patrouilledienst, of een schildwacht, gelijkgesteld met een
„meerdere, behalve ingeval het feit is begaan door hem aan wie zij, als
„zodanig ondergeschikt zijn.”, bedoeld met *aan wie zij als zodanig on-
dergeschikt zijn?*

Antwoord. Al staat een soldaat (matroos) als schildwacht op post
dan blijft de normale militaire verhouding tussen hem en andere mili-
tairen: meerdere en mindere, bestaan, b.v. de groetplicht voor zover
geen afwijkende regelingen zijn getroffen.

De schildwacht is evenwel met betrekking tot de handhaving van zijn
consignes gelijkgesteld met meerdere en is op deze grond bevoegd aan
militairen bevelen te geven. Bij de uitvoering van zijn taak wordt hij in
het bijzonder beschermd door de strafbedreiging van de militairen, on-
geacht hun rang, die zijn bevelen niet opvolgen of die zich op andere
wijze tegen hem keren. Deze maken zich dan schuldig aan een der mis-
drijven tegen de ondergeschiktheid omschreven in de art. 108-127.

Hiervan zijn uitgezonderd de militairen aan wie de schildwacht *als
zodanig* ondergeschikt is. Hij is als lid van de wacht ondergeschikt aan
de korporaal van aflossing, de wachtcommandant, de officier van piket
en de commandant die de wacht bevolen heeft en de wachtregeling
heeft vastgesteld, kortom aan al die meerderen aan wie hij functioneel
ondergeschikt is. Déze militaire meerderen kunnen derhalve niét de
misdrijven tegen de ondergeschiktheid bedoeld in art. 108-127 tegen
hem plegen, omdat de schildwacht met betrekking tot déze meerderen
niet met meerdere is gelijkgesteld. In voorkomend geval worden deze
meerderen vervolgd op grond van ándere strafbepalingen dan de genoem-
de misdrijven tegen de ondergeschiktheid, met name terzake van soort-
gelijke commune delicten zoals: uitdaging, smaad, eenvoudige beledi-
ging, bedreiging met misdrijf, ambtsdwang, weerspannigheid, mishande-
ling e.a. (W.Sr. art. 152-156, 179, 180, 261-266, 271, 300 e.a.).

Met betrekking tot een troepenafdeling belast met wacht- of patrouil-
ledienst gelden soortgelijke overwegingen. De gelijkstelling van de troe-
penafdeling belast met wacht- of patrouilledienst met meerdere geldt de
troepenafdeling in haar gehéél; derhalve is feitelijk verzet door een mi-
litair tegen een patrouille of wacht, verzet tegen een meerdere, d.i. fei-
telijke insubordinatie en niét weerspannigheid.

Vraag 2. Wat wordt in art. 67 W.M.Sr., luidende: „De verhouding

„van meerdere tot mindere bestaat tussen militairen: 1° krachtens hogere militaire rang; 2° bij gelijkheid van rang, krachtens meerdere ouderdom daarin, doch alleen in betrekking tot dienstaangelegenheden; 3° onafhankelijk van hun rang of stand, wanneer en voor zover de ene, hetzij krachtens beschikking van het bevoegd gezag, de andere onder zijn bevelen heeft.” bedoeld met het *bevoegd gezag*?

Antwoord. De wet geeft niet nader aan wat moet worden verstaan onder „het bevoegd gezag”. VAN DALE vermeldt: Bevoegd gezag betekent: de competente overheid, de personen of het lichaam tot welks bevoegdheidskring iets behoort.

Het H.M.G.N.I. overwoog in zijn sententie van 15 mei 1936 o.m., „dat de vraag, of een militair krachtens beschikking van het bevoegd gezag andere militairen onafhankelijk van hun rang of stand onder zijn bevelen heeft, moet worden beantwoord naar gelang van de omstandigheden”; naar 's-Hofs oordeel „kan iedere meerdere, die binnen de kring der hem opgedragen dienstverrichtingen een zodanige beschikking neemt, als „het bevoegd gezag” worden aangemerkt.” (M.R.T. XXXII, blz. 285). Blijkens de jurisprudentie wordt van geval tot geval beoordeeld of er sprake is van „het bevoegd gezag”.

Voor de aanwijzing tot meerdere zijn geen bepaalde vormen voorgeschreven. Het is echter vanzelfsprekend, dat een ieder, die het aangaat, ermede op de hoogte moet zijn, dat een bepaalde militair door „het bevoegd gezag is belast met de vervulling van een bepaald commando, met een bepaalde dienst. De aanwijzing kan geschieden door b.v. mondelinge bekendmaking aan de betrokkenen, bekendmaking bij alle henz voor de boeg, aanplakken, dragen van de band D.D.K. (bij de Zeemacht), dragen van het schild „officier van piket” (bij de Landmacht).

Het boekwerk „Wetboek van Militair Strafrecht”, uitgegeven door de Inspectie van de Militair Juridische Dienst, vermeldt bij art. 67, 3° diverse jurisprudentiegevallen waarbij de ene militair, krachtens beschikking van het bevoegd gezag, de andere onder zijn bevelen heeft.

A. F. S.

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Militair juridisch brevet

De Chef van de Luchtmachtstaf heeft per 9 juni 1969 het militair juridisch brevet toegekend aan kapitein Mr. P. LANGENBERG, rnr. 30.12.21.148.

BIJDRAGEN

Misverstanden en mystificaties omtrent de positie van het militair gezag

door

Prof. Mr. W. F. PRINS

De jongere generatie meent, alleen reeds op grond van haar leeftijd, aanspraak te kunnen maken op „meer openheid”. Voorzoveel het verleden betreft, wordt haar die in ieder geval in ruime mate geboden door de publikatie van velerlei, dat tot dusver in openbare en particuliere archieven aan het oog onttrokken bleef. Daaronder is vrijwat materiaal, dat nieuw licht werpt op de verwickelingen, die in de loop der jaren gezeten zijn omtrent de nog steeds niet ondubbelzinnig tot klaarheid gebrachte positie van het militair gezag in „buitengewone omstandigheden”.¹⁾ Wie zich daarvoor interesseert zal in de eerste plaats grijpen naar de memoires van twee auteurs, die beiden aan het hoofd van het departement van oorlog hebben gestaan: de ministers WEITZEL en DE JONGE. Uit de op het rijksarchief berustende collectie-WEITZEL „Merkwaardigheden uit mijn leven” zijn in 1968 uittreksels gepubliceerd door PAUL VAN 'T VEER en in hetzelfde jaar zagen de „Herinneringen” van DE JONGE het licht.²⁾ De „Merkwaardigheden” van WEITZEL zijn met name interessant omdat zij een helder licht werpen op de opvattingen, die omstreeks 1848 in het officierskorps leefden, die van DE JONGE bevatten het relaas van diverse mystificaties en misverstanden, die, zo zij al niet de blik van de auteur vertroebelden, althans de houding van gezaghebbende tijdgenoten beslissend hebben beïnvloed.

Wij zullen de beide auteurs hier niet in de eerste plaats ontmoeten in hun ministeriële functie: voor ons doel zijn de „Merkwaardigheden” van WEITZEL vooral van belang vanwege zijn aantekeningen over de jaren 1848—1849, waarin hij de redactie voerde over „De Militaire „Spectator” en wat de „Herinneringen” van DE JONGE betreft zal de nadruk vallen op zijn loopbaan als ambtenaar op de departementen van koloniën (1901—1910) en van oorlog (1910—1917).

§ 1. *Het Oppergezag*

De eerste Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden (1815) kent

¹⁾ Van Wijnbergen, *Krijgsmacht en politiek gezag*, diës-rede K.M.A. 1962 bl. 21. De daargenoemde instructie van 1950 is inmiddels vervangen door die van 7 augustus 1965, S. 389, welke nog ter sprake komt.

²⁾ Paul van 't Veer, „Maar Majesteit”, 1968, en „Herinneringen” van Jhr. Mr. B. C. de Jonge, uitgegeven door Dr. S. L. van der Wal, 1968. Deze werken worden verder aangehaald als onderscheidenlijk „Weitzel” en „De Jonge”.

aan de koning het oppergezag toe over de vloten en legers. De term „oppergezag” is nieuw, de volgorde, waarin de beide onderdelen van de krijgsmacht genoemd worden, niet. In de tijd van de „hollandis-„tische” republiek der Verenigde Nederlanden vanzelfsprekend, bleef zij gehandhaafd onder de Bataafse republiek (Str. 1798, art. 109; 1801, art. 35; 1805, art. 105) en onder het koninkrijk van Lodewijk Napoleon (1806, art. 32). Overgegaan in onze grondwet, werd zij in 1848 vervangen door „zee- en landmacht” om tenslotte in 1956 te verdwijnen doordat de grondwetgever, niet tot ieders genoegen¹⁾, besloot de (hoofd-)onderdelen van de krijgsmacht niet langer bij name te noemen en de samenvattende term krijgsmacht te bezigen. De Bataafse constituties hadden bepaald, dat de executieve over de vloten en legers „be-„schikt”, die van 1806 stempelde de koning tot „opperhoofd”, en HOGENDORP bezigde in zijn „Schets” het woord „gebiedt”, maar 1814 keerde terug tot de republikeinse terminologie: de soevereine vorst beschikt over de vloten en legers, en voegt daaraan toe: alle de militaire officieren worden door hem benoemd en, daartoe termen zijnde, op pensioen gesteld, of, desnoods ontslagen (art. 39).²⁾

Wat dit laatste betreft had HOGENDORP heel iets anders gewild. Vermoedelijk is hij reeds in zijn jonge jaren, toen hijzelf tot het officierskorps behoorde, tot het inzicht gekomen, dat officieren gevrijwaard dienden te worden tegen willekeurig ontslag en in de Schets kent hij hun een ongemeen sterke rechtspositie toe. Volgens art. 7 van de eerste redactie worden zij, evenals de in hetzelfde artikel genoemde diplomaten aangesteld door de vorst, maar terwijl deze de diplomaten *naar goedvinden* ontslaat, worden de officieren alleen ontslagen *op hun verzoek* (art. 7 eerste redactie). De tweede redactie voegt daaraan nog toe de mogelijkheid van ongevraagd ontslag, maar dan alleen, zoals bij sommige rechterlijke ambtenaren, bij rechterlijk vonnis. Het lijkt iets vreemder dan het is, omdat HOGENDORP pensionering niet als ontslag blijkt te beschouwen. In de commissie-1814 oppert VAN MAANEN het bezwaar, „dat het met de thans in het militaire wezen aangenomen „denkbeelden strookt”, dat de vorst een officier ook zonder rechterlijk vonnis moet kunnen ontslaan, maar hij berust als HOGENDORP antwoordt, dat de vorst een niet welgevallig officier te allen tijde op pensioen kan stellen.¹⁾ Over de door REPELAER opgeworpen interpretatie, dat een officier zijnerzijds niet eenzijdig ontslag kan nemen, valt voorzover blijkt geen beslissing. Dat was dan ook wel een zeer epineuse zaak, nu men in het jongste verleden enerzijds het officierskorps van de nieuwe staat in belangrijke mate had gerecruteerd uit degenen, die,

¹⁾ Ned. Juristenblad 1956, bl. 323 (W. H. Vermeer).

²⁾ Colenbrander, Ontstaan der Grondwet I, bl. 3 en 45.

³⁾ Colenbrander I, bl. 106/107.

na Leipzig, aan Napoleon de gehoorzaamheid hadden opgezegd, en anderzijds alleen maar moeilijkheden had ondervonden met hen, die — gelijk admiraal VERHUELL — meenden de Keizer trouw te moeten blijven zolang zij niet van hun eed waren ontslagen. De toeschouwer van thans verstaat de gevoelens van hen, die zodra mogelijk de zijde van de opstand kozen en gevoelt respect voor consciëntieuzen, die er anders over dachten. Hoe het komt, dat de redactie van de „Schets” de eindstreep niet heeft gehaald, heb ik in de door COLENBRANDER gepubliceerde stukken niet kunnen vinden. Het ligt echter voor de hand te veronderstellen, dat een tekst, die de Souvereine Vorst inzake ontslag de vrije hand liet, deze niet onwelkom geweest zal zijn. Evenmin blijkt uit de toegankelijke bronnen, waarom de Nederlands-Belgische commissie van 1815 de tekst van 1814 losliet en ging spreken van 's konings „oppergezag”. THORBECKE vermoedt²⁾, dat men eerst het woord „beschikt” in het Frans heeft vertaald met „dispose”, doch terugvertalende deze Franse term heeft overgezet met „heeft het oppergezag”. Is dat dan alleen maar een kwestie van vertaling? Van die mening is blijkbaar ook Mr. H. J. F. BIJVOET, die aan de variaties in woordkeus tussen de teksten van 1813—1815 geen bijzondere betekenis hecht:¹⁾ „uit „niets is gebleken, dat men er ooit mede heeft willen uitdrukken, dat de „koning opperbevelhebber, d.w.z. uitvoerder van het defensiebeleid „was”. Van zulk een bedoeling blijkt inderdaad niets (men zou de vervanging van „gebiedt” in „beschikt” zelfs als een aanwijzing van het tegendeel kunnen beschouwen), maar is daarmee nu alles gezegd? De technische betekenis, die men allengs aan het woord „opperbevel” is gaan hechten, stond toen zeker niet voor een ieder vast, maar het woord „oppergezag” lijkt mij niet zo onschuldig als THORBECKE het voorstelt.²⁾ De ervaring heeft geleerd, dat het de suggestie inhoudt van een „paramount power”, die anders dan b.v. „bestuur” in art. 56 en zelfs „opperbestuur” in art. 60, geen enkele beperking verdraagt. Bijzondere aandacht verdient in dit verband de inhoud van een adres, dat in maart 1848 door een aantal officieren van het garnizoen Breda in handen is gespeeld van de herzieningscommissie en daar naar mijn overtuiging ook een zekere invloed heeft uitgeoefend.³⁾ Daarin wordt voorgesteld om het woord „Oppergezag” te vervangen door „opperbevel”, welke

¹⁾ Aantekening II, bl. 127.

²⁾ M.R.T. 1969, bl. 237. Zie ook bl. 202 (Van Maarseveen). Dat Thorbecke aan de term „opperbevel” een betekenis hechtte, die zeker niet algemeen is, blijkt uit de geschiedenis van art. 222 Gemeentewet. Daar wordt aan de burgemeester het „opperbevel” bij brand toegekend om tot uitdrukking te brengen, dat hij juist niet de technische leiding heeft, maar alleen moet optreden wanneer met het oog op ogenblikkelijke inbezitneming van particuliere eigendommen ingrijpen van „de hoogste burgerlijke overheid” vereist is. Zie Francken, De Gemeentewet, bl. 378.

³⁾ Zie voor de tekst en de lotgevallen van dit adres de Appendix.

wijziging door adressanten wordt geargumenteed met de stelling, dat het „oppergezag” ter wille van hun rechtspositie behoort te worden overgebracht op de wet, terwijl het „opperbevel” (binnen het kader van de wet) aan de koning kan verblijven.

Daargelaten wat in de ogen van adressanten moet worden verstaan onder „opperbevel”, is voor hen „oppergezag” kennelijk een begrip, dat medezeggenschap van de wetgever in zaken van vloten en legers uitsluit, een opvatting die ook tot uiting komt in de ministerraad van 22 april 1848 en in de staten-generaal.¹⁾ Zij heeft niet belet, dat de grondwet de koning op het stuk van bevordering en ontslag van officieren aan regelen ging binden (wat de grondwetgever uiteraard vrijelijk kon doen, al zou hij daarmee een uitzondering hebben gemaakt op een door hemzelf gestelde regel), maar de handhaving van de term „oppergezag” heeft nog wel jarenlang dienst gedaan om wettelijke regeling van andere dan in de grondwet met name genoemde onderwerpen (zoals de aanstelling en met name de legerorganisatie) als inconstitutioneel te brandmerken.²⁾

§ 2. *Het opperbevel*

Jhr. DE JONGE verhaalt in zijn „Herinneringen”³⁾, dat hij in 1913 als chef van het kabinet van de minister van oorlog bemoeienis kreeg met de vaststelling van een instructie voor de „opperbevelhebber” en hij voegt daaraan toe, dat het wel merkwaardig was, dat deze eerst zo kort voor het uitbreken van de eerste wereldoorlog tot stand kwam. De vraag, of in tijd van oorlog of oorlogsgevaar een algemene militaire bevelhebber chef van de ganse krijgsmacht, behoort te worden aangesteld, roert hij niet aan, evenmin als deze andere, welke titulatuur aan deze functie moet worden verbonden. En toch was de figuur voor ons land, zover ik heb kunnen nagaan, nieuw en schijnt de titulatuur niet zonder moeite tot stand zijn gekomen.

Onder de regering van koning Willem I had het woord „opperbevelhebber” blijkbaar nog niet de klank, die het later zou krijgen: het betekend dan niet meer dan commandant van een bepaalde troepenconcentratie. De Prins van Oranje (de latere koning Willem II) wordt op 6 april 1814 aangesteld tot OBV van *het leger te velde* en als hij aan de vooravond van de tiendaagse veldtocht (29 juli 1813) belast wordt met „het oppercommando over Onze krijgsmacht”, dan volgt daarop onmiddellijk, dat hij zich onverwijld aan het hoofd *van het leger* zal stellen en te

¹⁾ Notulen ministerraad 22 april 1848 (Rijk, marine) en Voorduin, Grondwet 1848, bl. 153/154.

²⁾ Vgl. Heemskerk, *De praktijk onzer Grondwet I*, bl. 65; Bujs, *De Grondwet I*, bl. 224; De Savornin Lohmann, *Onze constitutie*, 1926, bl. 120.

³⁾ De Jonge, blz. 12.

kent hij zijn orders ook als „opperbevelhebber van het Nederlandsche „leger”. In die tussentijd zien wij de prins incidenteel optreden als opperbevelhebber van troepenconcentraties in bepaalde kampen (1818 Zeist, 1819 Mechelen in de Kempen), maar later wordt dit „opperbevel” ook wel aan luitenant-generaal opgedragen.¹⁾

Koning Willem III had, zoals bekend hierover andere opvattingen: hij beschouwde zichzelf als opperbevelhebber (getuige de Staatsalmanak), of zag daarin althans een titel, die uitsluitend kon toevallen aan leden van Zijn Huis: Prins Hendrik werd in 1852 benoemd tot admiraal en opperbevelhebber van de vloot en de Prins van Oranje in 1870 tot opperbevelhebber van het leger. Op de achtergrond speelt hier natuurlijk de gedachte, dat koningschap en militair leiderschap ten nauwste verbonden zijn.²⁾ Een gedachte, die door VON SEECKT als volgt in verband wordt gebracht met de bijzondere positie der stafchefs.

„Wenn aber in Geschichte, in Tradition begründete, aus politischen Notwendigkeiten erwachsene Anschauungen den Träger der Krone auch an die Spitze seines Heeres riefen, wenn monarchische Rücksichten wenigstens an seine Stelle einen Vertreter des Herrschershauses und an die Spitze seiner Armeen Mitglieder der Fürstenhäuser stellen lieszen, so ergab sich die Notwendigkeit starker Stützen dieser durch die Geburt berufenen Feldherren von selbst. Das erklärt die Erscheinung überragender Persönlichkeiten an der Seite fürstlicher Heerführer, ohne dass es erforderlich wäre, Beispiele aus den letzten Kriegen für diese Entwicklung anzuführen. Die Einordnung und selbst Unterordnung durch ihre Geburt berufener Heerführer gegenüber dem als überlegen erkantenen Können ihrer Berater steht auf einem besonderen Ruhmesblatt der entsagungsreichen Geschichte militärischer Führung.”³⁾

Een soortgelijke verhouding (die overigens niet alleen bij vorstelijke opperbevelhebbers voorkomt: men denke aan BLÜCHER-GNEISENAU) staat blijkbaar ook de Nederlandse minister van oorlog WEITZEL voor ogen, wanneer hij in 1883 bij Prins Alexander (dan Prins van Oranje) erop aandringt om in geval van oorlog het commando van het leger op zich te nemen. Zonder MOLTKE (aldus WEITZEL) zou Wilhelm I van Pruisen niet geslaagd zijn, „maar evenmin de in 1865 nog bijna onbekende VON MOLTKE zonder de tegenwoordigheid van de Koning”.⁴⁾

Het is duidelijk, dat in al deze gevallen sprake is van een „charismatisch” opperbevel van andere signatuur dan het bevel over de gehele krijgsmacht, dat in 1914 en 1939 te onzent in handen is gelegd van de *opperbevelhebber van land- en zeemacht*.

In ons geschreven recht (althans voorzover dit kenbaar is uit het Staats-

¹⁾ Bosscha, Willem II, blz. 388 en 514 vv.

²⁾ Weitzel, blz. 58 en De Bosch Kemper, blz. 339.

³⁾ Gedanken eines Soldaten, 1929, blz. 162.

⁴⁾ Weitzel, blz. 150.

blad) verschijnt deze figuur eerst voor het voetlicht na de totstandkoming van de Wet op de staten van oorlog en van beleg van 1899. De Oorlogsinstructie stellingcommandanten van 1901 (Stb. 23), die tegelijk met deze wet in werking treedt, kent een opperbevelhebber, die dan in overeenstemming met de van oudsher gebruikelijke grondwettelijke volgorde Opperbevelhebber van *Zee- en Landmacht* heet, waaraan tussen haakjes wordt toegevoegd: (*Leider der Verdediging*) (art. 8). De drie jaar jongere Oorlogsinstructie voor het militair gezag buiten de stellingen heeft alleen weet van een „Leider der Verdediging” (Stb. 1904, nr. 10, bijl. 1, art. 7), maar vijf jaar later laat de nieuwe Oorlogsinstructie stellingcommandanten van 1909 deze Leider weer vallen om voor het eerst te spreken van een Opperbevelhebber van *Land- en Zeemacht* (Stb. 1909, nr. 305, art. 8). Deze titulatuur krijgt dan in 1914 algemene bekendheid.

Onze Bataafse voorvaders hadden — naar Frans voorbeeld¹⁾ — de aanstelling van een zo machtig functionaris uitdrukkelijk verboden: het algemeen bevel over de Vloot en de Armée mocht nimmer opgedragen worden aan dezelfde persoon (Str. 1798, art. 111) en Oud blijkt voor de tegenwoordige tijd dit bezwaar te delen: „De aanstelling van een algemeen opperbevelhebber, die de gehele krijgsmacht onder zich heeft, is „in het algemeen een niet onbedenklijke zaak”.²⁾ Een met zoveel gezag uitgeruste militaire autoriteit zal zich immers moeilijk kunnen schikken onder „het politiek gezag” en uit de Herinneringen van DE JONGE blijkt nu, dat in 1913 de Generale Staf zulk een verhouding van ondergeschiktheid ook niet wilde. Want de door de G.S. ontworpen instructie OBLZ stelde deze alleen verantwoordelijk „aan de persoonlijke koning”. Voor de staatsrechtelijk geschoolde chef van het kabinet des ministers was dit natuurlijk niet aanvaardbaar en dit werd het begin van een ware comedy of errors. Zinnende op een formule, die enerzijds geen twijfel zou laten aan de verantwoordelijkheid van de OBLZ tegenover de ministers, maar hem anderzijds zoveel mogelijk zelfstandigheid in zijn kriegsbeleid zou waarborgen, meende DE JONGE zich te kunnen bedienen van een antecedent, waarvan hij vernomen had tijdens zijn werkzaamheid bij „kolo-„niën”.

Toen zou de gouverneur-generaal IDENBURG verklaard hebben, dat hij aan een bepaalde³⁾ opdracht van minister DE WAAL MALEFIJT alleen uitvoering wilde geven indien hem verzekerd werd, dat deze verstaan moest worden als een opdracht van de constitutionele koning, m.a.w. indien hem bleek, dat de persoon des konings in de zaak gekend was en zich achter de minister schaarde. Het juiste antwoord zou — zoals DE JONGE

1) Constitution 1791, art. 111; Const. an VIII, art. 289.

2) Het constitutioneel recht II, blz. 296.

3) Wat voor opdracht dit geweest is, is niet achterhaald kunnen worden, zie De Jonge, blz. 13.

ook achteraf toegeeft — geweest zijn, dat men de landvoogd had gewezen op art. 4 van zijn toen nog niet volledig gepubliceerde instructie, hetwelk bepaalde dat hij gehouden was uitvoering te geven aan de bevelen des konings *en de overige aanschrijvingen van de minister van koloniën*, maar die bepaling was op het departement blijkbaar in het vergeetboek geraakt.¹⁾ De gouverneur-generaal werd bediend: men rapporteerde de zaak aan de koningin en deze deed bij kabinetsrescript blijken, dat Zij zich met de opdracht verenigde.

Uitgaande van dit uit onkunde geboren incident ontwierp DE JONGE nu een tekst, die de OBLZ verantwoordelijk stelde aan de regering, doch tevens hierop neerkwam, dat bij opdrachten inzake het krijgsbeleid zou moeten blijken van voorafgaande goedkeuring van de koning. Wie de opdrachten zou geven, bleef in het midden omdat het veelal zaken zou betreffen, die niet uitsluitend de minister van oorlog aangaan, maar daarna is er in deze tekst „geknoeid”, want generaal SNIJDERS kreeg bij zijn benoeming een instructie voorgelegd, waarin het woord „regering” stelselmatig was vervangen door „minister van oorlog” en wenste op die voorwaarde zijn benoeming niet te aanvaarden. Hij wilde alleen verantwoordelijk zijn aan „de regering” en wel in deze (niet door DE JONGE bedoelde) zin, dat dit zou betekenen: de regering *in haar geheel*.

Daarbij heeft men zich toen neergelegd, hetgeen volgens DE JONGE in de praktijk impliceerde, dat de OBLZ alleen verantwoording verschuldigd zou zijn aan de voorzitter van de ministerraad, „die dan ook — het top-,punt! — alléén het benoemingsbesluit heeft gecontrasigneerd”.²⁾ Wellicht heeft generaal SNIJDERS het anders verstaan (de koning maakt immers ook deel uit van „de regering”), maar het resultaat is in ieder geval geweest, dat de OBLZ mocht aannemen niet ondergeschikt te zijn aan de beide militaire ministers (oorlog en marine). Deze opvatting is sedertdien ijverig gepropageerd en in 1939 door generaal REYNDERS overgenomen. Weliswaar was in diens instructie de „trouvaille” van DE JONGE niet gevolgd, maar de verwarde redactie van art. 2 liet evenzeer ruimte voor de stelling dat de OBLZ alleen opdrachten en aanwijzingen van „Ons” (dus de koning) in ontvangst had te nemen.³⁾

---

¹⁾ Volgens Kiers (De bevelen des konings, 1938) was de door hem weergegeven redactie van art. 4 Instructie Landvoogd de in 1855 na veel moeite tot stand gebrachte eindredactie. Daarentegen stelt Krone (Koning, minister en landvoogd, 1922) met beroep op een publikatie uit 1879, dat art. 4 eerst „verscherpt” zou zijn in 1869 en wel naar aanleiding van een conflict tussen minister De Waal en gouv.-gen. Mijer.

²⁾ De Jonge, blz. 15. Daarentegen contrasigneert bij het ontslag van Sniijders alleen de min. van oorlog; bij de benoeming en het ontslag van gen. Reijnders en de benoeming van gen. Winkelman weder de voorzitter van de raad van ministers en bij het ontslag van gen. Winkelman zowel de voorzitter van de raad als de min. van oorlog. Zie Stb. 1939, nr. 185; 1940, nr. 181 en StbF. 212.

³⁾ Vgl. Oud II, blz. 301 vv.

Is het „koloniale” antecedent, waarop DE JONGE in 1913 meende te kunnen teruggrijpen, niet opgespoord kunnen worden¹⁾, er zijn in de archieven van het departement van koloniën genoeg andere voorbeelden te vinden van gevallen, waarin de persoon des konings tegenover een gouverneur-generaal in het geding werd gebracht. In het proefschrift van KRONE vindt men ze (alle?) opgesomd.²⁾ In al deze gevallen is niet alleen gehandeld in strijd met de toenmalige instructie van 1855, maar naar mijn mening ook geweld aangedaan aan een der grondbeginselen van ons staatsrecht. DE JONGE verdedigt deze praktijk met het argument, dat men de landvoogd wel had *kunnen* antwoorden, dat hij genoeg had te nemen met de ministeriële opdracht, „maar zulke hooggeplaatste functionarissen als G.G. of Opperbevelhebber mogen er aanspraak op maken, dat men hun klare wijn schenkt”. Als ik meen, dat zij daarop nu juist geen aanspraak kunnen maken, zie ik niet voorbij aan het feit, dat een grootmeester op staatsrechtelijk (en ander) terrein als VAN VOLLENHOVEN daarover anders heeft geoordeeld. Een landvoogd, die een koninklijke opdracht in plaats van een ministersbrief begeert, splitst naar zijn oordeel niet de minister van de persoon des konings af, „maar maakt „scheiding tussen de minister alléén aan de ene, de constitutionele koning aan de andere kant. Wel verre zich daartegen te verzetten, kent het „staatsrecht van Nederland deze onderscheiding doorlopend, in wet „en in praktijk; niet enkel in de schaarse wetsartikelen die een beroep „tegen de minister op de constitutionele koning openen, maar vooral in „de talrijke wetten, die voor de ene beslissing een blote ministersdaad, „voor andere een gecontrasigneerd koninklijk besluit voorschrijven”.³⁾

Het betoog overtuigt niet. Dat de wet naast koninklijke besluiten ook ministeriële beschikkingen kent, is bekend, ... maar de ministers zorgen voor de uitvoering der grondwet en der andere wetten, voor zoverre die van de Kroon afhangt (art. 86, lid 4 Gr.) en dat brengt, onder de bestaande verhoudingen, mede, dat een ambtenaar een hem door de mi-

1) Men zal allicht geneigd zijn te denken aan het bekende geval Idenburg uit 1915 (Krone, Koning, minister en landvoogd. 1922, blz. 85/86), dat De Jonge echter in zijn werkkring op „koloniën” niet meer kan hebben meegemaakt. Afgezien daarvan is dit geval niet terzake omdat Idenburg niet stond voor de keus om een ministeriële opdracht uit te voeren, dan wel ontslag te verzoeken. Zijn dilemma was, of hij gevolg zou geven aan de uitnodiging om de landvoogdij na het verstrijken van de gebruikelijke ambtstermijn te blijven bekleden „tot dat rustiger tijden zouden zijn aangebroken”. Daarover kon Idenburg als vrij man beslissen, zodat hij ook de voorwaarde kon stellen, dat hem verzekerd werd, dat de Koningin prijs stelde op zijn aanblijven.

2) Krone, als boven, blz. 80-87. Uiteraard kon deze auteur niet voorzien, dat de Indische Staatsregeling 1925 zou leiden tot een feitelijke verandering in de positie van de landvoogd, die door De Jonge (blz. 16) beter wordt onderkend dan door Kiers. De huidige reglementen voor de gouverneurs van Suriname en de Ned. Antillen (art. 18) handhaven de figuur van de „koninklijke aanwijzing”.

3) Staatsrecht Overzee, blz. 237; zie echter ook blz. 327/328 en Verspreide Geschriften III, blz. 183.

nister gegeven opdracht dient te beschouwen als afkomstig van „de „Kroon”, tenzij de wet uitdrukkelijk de vorm van een koninklijk besluit zou verlangen.¹⁾ Verlangt hij, nadat de minister zijn mening reeds kenbaar heeft gemaakt, alsnog een uitspraak van „de constitutionele koning”, dan is dat niet anders op te vatten dan als een beroep op de persoon des konings.

Bij de in het administratieve recht bekende figuur van beroep tegen een ministeriële beschikking op de constitutionele koning, is dat juist niet het geval. De betekenis van dit beroep schuilt, zoals men weet, niet hierin, dat bij beroep de constitutionele koning in de plaats treedt van de minister-alleen, maar in het effect van het verplichte advies van de afdeling contentieux van de Raad van State.²⁾

Evenals VAN WIJNBURGEN schaar ik mij dan ook met volle overtuiging achter de opvatting van OUD³⁾, dat voor een aan de regering ondergeschikt functionaris tussen een opdracht van de minister en een van de kroon geen verschil kan bestaan. „Omdat men koning en minister nu „eenmaal nooit scheiden mag”.

Dat ook deze laatste maxime herhaaldelijk uit het oog wordt verloren, zij hier terloops vermeld.⁴⁾

§ 3. *Het Militair Gezag*

Het ligt voor de hand, dat de positie van „het militair gezag” (sedert 1887 een grondwettelijk begrip) zolang er een Opperbevelhebber is, bepaald wordt door diens hiërarchieke positie. Over de vraag, hoe het staat,

¹⁾ Vandaar de vraag van Oud, Constitutioneel recht II (blz. 305), of in het (onjuiste) kader van de instructie OBLZ. 1939 voor opdrachten niet de vorm van een koninklijk besluit vereist was. De praktijk nam intussen genoegen met brieven van de voorzitter van de ministerraad. De Jonge dacht in 1913 aan de onduidelijke figuur van het „kabinetsrescript”, waarover het kamerlid Rutgers van Rozenburg reeds in 1883 een vernietigend oordeel velde; zie Krone, blz. 94. Een minstens even onregelmatige figuur (t.w. een „publiekrechtelijke regeling”, die niet afkomstig is van de constitutionele koning) komt men tegen in Tijdschrift voor Overheidsadministratie 625 (1957). T.w. een (niet-gecontrasigneerd) besluit betreffende de rechtspositie van het personeel der koninklijke hofhouding, dat door de minister van sociale zaken is aangemerkt als „een „publiekrechtelijke regeling” in de zin van art. 4, lid 1, I r. c. der toenmalige Werkloosheidswet.

²⁾ In dit licht lijkt dan ook zinloos het recht van beroep, toegekend aan de directie van de Nederlandse Bank tegen aanwijzingen, die haar door de minister van financiën, „de bankraad gehoord”, zijn verstrekt, waarbij echter de afdeling contentieux is uitgeschakeld.

³⁾ Het constitutioneel recht II, blz. 299/300.

⁴⁾ B.v. in de jurisprudentie van de militaire ambtenarenrechter, die schijnt te berusten op de gedachte, dat iemand, die zich tot de koning wendt met het verzoek gebruik te maken van een van zijn bevoegdheden, (b.v. bevordering tot een hogere officiersrang) „aanspraak” kan maken op een antwoord, waaruit blijkt, dat de koning persoonlijk in de zaak gemoeid is geweest, dan wel de (afwijzende) afdoening bij voorbaat aan de minister heeft gedelegeerd. Zie M.R.T. 1969, blz. 44.

wanneer een Opperbevelhebber ontbreekt (dan wel diens benoeming nog niet tot de betrokken bevelhebber is doorgedrongen), laten de instructies van 1901, 1904 en 1909 geen twijfel over: de dragers van „het militair „gezag” staan dan onder de *onmiddellijke bevelen* van de minister van oorlog of (voorzoveel personeel dan wel materieel van de marine betreft) van die van de minister van marine.¹⁾ De dubbelzinnige positie van de OBLZ schiep, toen de nood aan de man kwam, ook hier verwarring. Blijkens de „Herinneringen” van DE JONGE liet de minister van oorlog in het kabinet CORT VAN DER LINDEN zich door zijn premier belezen, dat hij op klachten over het optreden van het militair gezag in de kamers moest reageren met de mededeling, dat hij „daar niets aan kon doen” omdat de wet aan het m.g. nu eenmaal bevoegdheden toekende.

Dat heeft, gelijk DE JONGE verhaalt, de minister dan ook tegen het uitdrukkelijk advies van zijn kabinetschef inderdaad een keer gezegd en het heeft niet mogen baten, dat DE JONGE toen het stenogram achteraf wijzigde in die zin, dat gezegd zou zijn „ik *wil* er niets aan doen”. Want in de gedrukte Handelingen vindt men het fatale woord „kan” toch weer terug.²⁾ Dat DE JONGE dit laatste niet vermeldt, kan misschien verklaard worden uit het feit, dat hij het niet heeft bemerkt; wel dringt zich de vraag op, hoe het komt, dat de instructie van 2 november 1916, (Stb. 488), die tot stand kwam nadat dit alles zich had afgespeeld, de ondubbelzinnige term „bevelen” laat vallen en alleen vermeldt, dat het m.g. wordt uitgeoefend *onder verantwoordelijkheid van de minister* van oorlog, c.q. marine, een uitdrukking, die, zoals VAN WIJNBERGEN³⁾ terecht opmerkt, niet ondubbelzinnig op ondergeschiktheid wijst. Dat kan aan de chef van het kabinet toch niet ontgaan zijn? Hoe dit echter zij, de instructie van 1933 (Stb. 246) brengt ons niet verder, omdat zij wederom spreekt van de verantwoordelijkheid van de minister (van defensie). Dat na de tweede wereldoorlog de formatie niet langer voorzag in de aanstelling van een OBLZ heeft op dit punt niet aanstonds tot verandering geleid: ook de instructie van 1950 (Stb. 564) herhaalt de formule van haar voorgangster.

De thans geldende Oorlogswet voor Nederland (ingevoerd 1 juni 1966) heeft hier verandering gebracht in zoverre zij niet alleen aan de instructie voor het m.g. een wettelijke grondslag verschaft, doch tevens bepaalt, dat de minister van defensie bevoegd is te harer uitvoering „aanwijzingen” te geven (art. 10). De term „aanwijzingen” lijkt om twee redenen niet gelukkig gekozen. In de dagen van de voormalige Indische Staatsregeling van 1925 is wel betoogd, dat de in art. 1, lid 1 dier wet genoemde aanwijzingen des konings de gouverneur-generaal niet zouden binden, zulks on-

¹⁾ Stb. 1901, nr. 23, art. 8; Stb. 1904, nr. 10, bijl. 1° art., 7; bijl. 2°, art. 6; Stb. 1909, nr. 305, art. 8.

²⁾ De Jonge, blz. 34, voetnoot.

³⁾ Krijgsmacht en politiek gezag, blz. 2.

danks het feit, dat zij door hem „in acht genomen” moesten worden;¹⁾ de Oorlogswet geeft te meer voet aan een dergelijke leer, nu zij in art. 10 alleen spreekt van een bevoegdheid tot het geven van aanwijzingen, doch in art. 43 (waarin de verhouding burgerlijk-militair gezag onder de staat van beleg aan de orde is) met zoveel woorden stelt, dat de organen van burgerlijk gezag *verplicht* zijn de aanwijzingen van het m.g. *op te volgen*.

Nu neemt de tegenwoordige instructie m.g. van 7 augustus 1965 (Stb. 389) dit bezwaar wel enigermate weg door te bepalen, dat het m.g. zijn bevoegdheden uitoefent onder verantwoordelijkheid van de minister en diens aanwijzingen in acht neemt (art. 3), maar in het licht van de ervaringen vraagt men zich af, waarom dan niet ronduit gesproken kon worden van „bevelen”, een woord, dat militairen toch alleszins vertrouwd is. In het Besluit Bewind Indonesië in Overgangstijd (S.I. nr. 544) heeft men dat woord tegenover de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon wel gebezigd (art. 7, lid 3).

APPENDIX

Het Breda'se adres van maart 1848.

Bijdrage tot de geschiedenis van art. 68 Grondwet.

Het op blz. 451 genoemde rekest der Breda'se officieren is, hoewel voor de geschiedenis van art. 68 Grondwet geenszins zonder belang, vrijwel vergeten en, voorzover mij bekend, nimmer gepubliceerd. Een en ander mag stellig voor een deel worden toegeschreven aan het uitdrukkelijk verzoek van de ondertekenaars om geen namen te noemen. Natuurlijk blijft de inhoud van een stuk, dat aan tientallen personen ter tekening wordt voorgelegd niet geheim, evenmin als de namen van de initiatiefnemers, maar hoewel over één onderdeel daarvan (de wijziging van de eedsformule) in de militaire pers dier dagen vrijwat — en niet zonder hartstocht — geschreven is²⁾, hebben blijkbaar ook zij, die niet met de inhoud instemden of zich daaraan zelfs ergerden, de verzochte discretie geëerbiedigd. De enige mij bekende uitzondering schijnt te zijn STIELTJES, die in zijn brochure „Hoe een Nederlandsch ministerie over eeden denkt” (1849), op blz. 6 openbaart, dat een aantal officieren van het garnizoen Breda zich tot de herzieningscommissie van 17 maart 1948 heeft gewend met een rekest, waarin o.m. wordt verzocht om in de Grondwet vast te leggen, dat zee- en landmacht de eed uitsluitend zullen afleggen aan de grondwet, en als eerste ondertekenaar noemt de majoor WALTHER van 7 R.I., die inmiddels was *overgeplaatst naar het departement van oorlog*. De juist terzake van de eedskwestie niet-eervol ontslagen luitenant STIEL-

¹⁾ Zie Kleintjes, Staatsinstellingen Ned.-Indië 1932, blz. 224, noot 3.

²⁾ Zie Militaire Spectator 1848, 1e serie, blz. 213 en 230; Nieuwe Spectator 1848, blz. 525, 596 en 641; De Gids 1848, I, blz. 256.

TJES had weinig reden om WALTHER, die toen hoofd van de afdeling personele zaken was, te sparen.

Enkele nadere bijzonderheden, ontleend aan de „Merkwaardigheden” van WEITZEL zijn door Dr. DUVERMAN gepubliceerd in het Tijdschrift voor Overheidsadministratie van mei 1969 (blz. 164), Daaruit blijkt dat WEITZEL terzake is benaderd door een luitenant „SCHRAVEN” te Breda, die volgens een potloodaantekening van WEITZEL ook de opsteller zou zijn geweest. De naam „SCHRAVEN” kan niet juist zijn omdat het leger destijds geen officier van die naam telde, maar ongetwijfeld is bedoeld de tweede luitenant JOOST SCHRAVER van 6 R.I., die toen gedetacheerd was bij de applicatieschool te Breda en in juli 1877 als luitenant-kolonel werd gepensioneerd.

Wij geven nu eerst de tekst van het adres, zoals die voorkomt in de collectie-WEITZEL om vervolgens aandacht te wijden aan de lotgevallen van dit stuk.

A. Tekst

Aan de Heeren leden der Commissie
tot herziening der grondwet.

Mijne Heeren!

Zoolang onze geëerbiedigde Koning niet het initiatief nam tot eene ruime en vrijzinnige herziening onzer Grondwet, legde het leger zich voortdurend het stilzwijgen op niettegenstaande het door die grondwet stiefmoederlijk bedeed, ja bijna geheel vergeten werd. Thans echter nu zoodanige herziening zal verwezenlijkt worden en aan U mijne Heeren, deze eervolle en gewigtige taak door zijne Majesteit is opgedragen, mag dit zwijgen niet langer bewaard worden. Het is daarom, dat de ondergeteekenden als burgers van den Staat en leden der Nederlandsche Krijgsmagt met den meesten eerbied zich wenden tot UWelEdelen om hunne wenschen bloot te leggen in de hoop en met het vertrouwen, dat zij in U warme behartigers hunner zaak vinden mogen.

Alvorens verder te gaan oordelen wij het echter noodzakelijk UWEdele de plegtige verzekering te geven, dat wij door geene partijzucht gedreven worden, dat wij slechts spreken uit pligtgevoel volgens overtuiging na rijp en bedaard overleg; eene verzekering overbodig in rustige tijden maar geenszins in deze dagen van tuimelgeest, die alle standen der maatschappij schijnt te hebben aangegrepen. Niettegenstaande wij slechts eenen wettigen weg volgen en openlijk voor ons doel konden uitkomen, zult gij mijne Heeren, wij hopen het, met ons instemmen, dat onze maatschappelijke positie eenen exceptionelen toestand daarstelt en voorzigtigheidsmaatregelen vordert, die ons voor latere onaangenaamheden kunnen vrijwaren.

Het is uitdienhoofde M: H: dat wij dringend verzoeken, onze namen zonder hooge noodzakelijkheid niet te openbaren, nogmaals, onze betrekking en ondervinding vorderen, dat wij hierop aandringen en bovendien de tijdsomstandigheden zouden aan onze bedoelingen eenen ver-

keerden uitleg kunnen doen geven, en dit vooral trachten wij te vermijden.

Thans gaan wij ter zake.

Ten einde de duidelijkheid te bevorderen, hebben wij vermeend onze wenschen zoo bepaald mogelijk te moeten voordragen, door in plaats van in algemeene beschouwingen te treden zoodanige artikelen der grondwet aan te halen, als wij hopen veranderd te zien, met die wijzigingen en bijvoegselen als ons doeltreffend en billijk toeschijnen om krijgsmagt en staat naauwer te verbinden en tot wederzijdschen waarborg te verstrekken.

Voorgestelde gewijzigde artikelen
artikel 58

De Koning heeft het *opperbevel* over het leger, De militaire Officieren worden door Hem naar wettelijke bepalingen aangesteld, bevorderd, ontslagen, op non-activiteit gebragt of op pensioen gesteld.

artikel 60

De Koning heeft het opperbe-
stuur over de algemeene geldmid-
delen. Hij regelt de bezoldiging
van alle collegiën en ambtenaren,
die uit 's lands kas betaald worden
en brengt dezelve op de begroo-
tingen der Staatsbehoeften. De
bezoldiging van de regterlijke magt
en die van het leger benevens de
daaraan toe te kennen schadeloos-
stellingen, worden door de wet ge-
regeld.

artikel 83

Tot leden der tweede Kamer
zijn verkiesbaar ingezetenen der
provinciën waaruit zij benoemd
zijn, bereikt hebbende den vollen
ouderdom van 30 jaren. De leden
uit dezelfde provinciën gekozen,
mogen elkander niet nader dan in
den derden graad van bloedver-
wantschap bestaan.

De zee- land Officieren worden
gelijk gesteld met de overige inge-
zetenen.

Toelichtingen
artikel 58

Dewijl ons tegenwoordige be-
staan elken waarborg mist, zoo
wordt het *oppergezag* op de wet
overgebragt en blijft evenwel het
opperbevel van den Koning ver-
zekerd.

artikel 60

Op grond dat de taak der
krijgsmagt even gewigtig is als der
regterlijke magt en daar de hand-
havers van orde en wet, ook al-
leen van de wet afhankelijk moe-
ten blijven, zoo is het noodig dat
derzelver bezoldiging ook eenen
gelijken waarborg vindt terwijl er
om dezelfde reden de schadeloos-
stellingen in opgenomen zijn.

artikel 83

Op grond dat de Officieren die
overigens aan de voorwaarde tot
verkiesbaarheid voldoen, billij-
kerwijze niet langer verstoken
mag blijven van een regt, waarop
hij als Nederlander aanspraak
heeft.

artikel 202

's Lands defensie en de daarop gegronde sterkte en organisatie van de vaste zee en landmagt worden door de wet geregeld. Deze zullen gebruikt kunnen worden in of buiten Europa naar omstandigheden en aangeworven worden uit vrijwilligers hetzij inboorlingen of vreemdelingen, welke laatsten slechts uitsluitend in de koloniën zullen mogen dienen.

artikel 203

De zee en landmagt zal den eed uitsluitend aan de grondwet afleggen.

artikel 202

Gegronnd op de noodzakelijkheid dat de landsdefensie duurzaamheid bezitte en niet van persoonlijke inzichten afhankelijk blijve; al verder omdat de levende en doode strijdkrachten mede in een duurzaam verband moeten staan en de zedelijke krachten der eersten niet telkens door vicieuse organisatiën ondermijnd moeten worden. De verdere wijziging is gegrond op onze vurige wensch van bovenal nationaal te blijven.

artikel 203

Het bestaande artikel weg te laten, dewijl artikel 201 de geheele natie tot het dragen der wapenen verplicht en eenen genoegzamen waarborg oplevert voor de onafhankelijkheid van den Staat waardoor de vreemde troepen onnoodig zijn.

Door het afleggen van den eed aan de grondwet, wordt de tegenstrijdigheid weggenomen die ons nu enerzijds aan den Koning en anderzijds aan de wetten bindt.

De punten M.H. vermeenen wij aan Uwe overweging te moeten aanbevelen om den tegenstrijdigen toestand te doen ophouden waarin wij thans door onzen eed zijn geplaatst, opdat men niet langer kunne zeggen, dat in Nederland een stand van de grondwet is uitgesloten: opdat de Krijgsmagt gelijkvormig zij met de overige van 's lands instellingen; omdat het billijk is, dat zij die het bestaan van den staat waarborgen en daarvoor hun leven veil moeten hebben wederkerig door den staat hun bestaan, hunne toekomst gewaarborgd zien.

Vol vertrouwen heeft Nederland het oog op U gevestigd. In dit vertrouwen door de ondervinding geregtvaardigd, deelen wij volkomen. Ook wij verwachten van Uwen arbeid heil en uitkomst! De dankbaarheid van gansch het leger is U vooraf verzekerd.

Breda, Maart 1848.

B. De lotgevallen van het rekest

In zijn notities over het jaar 1848 verhaalt WEITZEL, dat hij enkele da-

gen na de Haagse ophoepjes van 15 en 16 maart¹⁾ 1848 van de luitenant „SCHRAVEN” een geschrift ontving, dat bestemd was voor de herzieningscommissie van 17 maart en dat te Breda ondertekend zou worden door een twintigtal officieren, „waaronder zelfs een of meer hoofdofficieren”. De bedoeling was, dat WEITZEL zijn invloed zou aanwenden om te bewerken, dat vanuit het garnizoen Den Haag een gelijkkluidend adres zou worden ingediend, maar WEITZEL meende deze medewerking, „zowel als „individu, als in hoedanigheid van redacteur van de Militaire Spectator” te moeten weigeren. Blijkbaar stond dus toen reeds vast, dat WEITZEL bestemd was om de luitenant-kolonel J. C. VAN RIJNEVELD (1799-1851) die sedert de oprichting gedurende 16 jaren de (anonieme) redactie van dit semi-officiële tijdschrift had gevoerd, op te volgen, maar officieel treedt de nieuwe „redactie” eerst in juni voor het voetlicht met een verklaring, waarin de woorden „vernieuwing” en „onpartijdigheid” met nadruk worden uitgesproken. Dat desondanks de M.S. niet het aangewezen orgaan was om propaganda voor het onderhavige adres te maken, lijkt duidelijk, maar WEITZEL had ook — nog afgezien van de inhoud van het stuk — ernstige bezwaren tegen de voorgestelde procedure.

In de eerste plaats betwijfelt hij, of het wel geoorloofd is, dat men zich tot de herzieningscommissie wendt. De grondwet kent aan ieder ingezetene het recht toe om zich schriftelijk met een rekest te wenden tot „de be-,voegde macht” (art. 161), maar is de herzieningscommissie zulk een „macht”? Zij is geen *staats*commissie, ingesteld door de regering, maar in het leven geroepen door de Koning-alleen, „die zich ten deze zelfs geheel van zijn ministers had afgescheiden”. Bovendien ziet WEITZEL in de inzending van het rekest iets deloyaals.

De in het adres belichaamde voorstellen komen neer op het verzekeren van bepaalde rechten aan het officierscorps ten koste van de (op dit gebied tot dusver onbeperkte) praerogatieven des konings. Het komt er dus op neer, dat adressanten beogen, om achter de rug des konings om, in het geheim hun eigen belangen tegenover die van de koning voor te staan. En dit is te meer bedenkelijk nu — en hier toont WEITZEL profetisch inzicht — de koning er moeilijk buiten zal kunnen om het commissierapport door de druk openbaar te maken.

Conclusie: indien adressanten hun wensen kenbaar willen maken dienen zij daarmede te wachten tot dat officiële autoriteiten, zoals de ministers of de staten-generaal in de herziening gemoeid zijn. Het betoog heeft op SCHRAVER blijkbaar wel indruk gemaakt, maar te Breda vond hij anderen tegenover zich, die zijn mening niet deelden, met het resultaat, dat de handtekening van SCHRAVER niet onder het adres kwam te staan, maar dat het adres door anderen in handen is gespeeld van het te Breda woon-

---

¹⁾ Colenbrander, Willem II, blz. 208, 209.

achtige commissielid STORM. Met het verzoek het te doen geworden aan zijn medeleden nadat „men hem nogmaals de zorg voor de veiligheid der „ondertekenaren op het hart had gedrukt”.

WEITZEL betwijfelt, of het stuk werkelijk in de commissie ter tafel is geweest en ergert zich kennelijk over het feit, dat sommigen zich na de grondwetsherziening zijn gaan beroemen „op de edele en cordate poging „der breda'se officieren”, alsof deze iets zou hebben uitgericht. Naar mijn mening spreken de feiten hier voor zichzelf. Tot 1848 zijn de officieren inzake benoeming, ontslag en pensioen geheel afhankelijk van de koning (art. 58) en het voorstel der negen mannen van 1844 wil hierin slechts verandering brengen in zoverre het bepaalt, dat de wet regels zal stellen omtrent de pensioenen (art. 58). Maar het commissievoorstel (art. 55) volgt in deze de aanbeveling van het adres-WALTHER: wettelijke regeling van benoeming (waaronder zowel aanstelling als bevordering te verstaan), ontslag en pensionering. Het regeringsontwerp schrapt de (eerste) benoeming, maar handhaaft de eis van wettelijke regeling voor bevordering, ontslag en pensionering en zo komt het in de grondwet te staan.

Mogen de adressanten van 1848 niet (mede) de verdienste opeisen dit te hebben bereikt?

De „veiligheid” der adressanten heeft voorzover ik zie bij dit alles geen enkel gevaar gelopen. Ik wil niet zeggen, dat de benoeming van WALTHER tot tijdelijk chef van de afdeling personeel van het ministerie gezien moet worden als een poging om het vertrouwen van de officiersstand te winnen, maar zij kan zeker niet worden opgevat als een betuiging van ontevredenheid en er is ook verder in de carrière van WALTHER en SCHRADER niets, dat op „disgrâce” zou wijzen; wat WALTHER (in 1857 overleden als generaal-majoor) betreft veeleer het tegendeel. Maar hier heeft de discretie, waarmede de zaak van het rapport algemeen behandeld werd, wel een rol gespeeld. De ironie van het lot heeft gewild, dat WEITZEL in augustus 1848 met andere officieren van zijn regiment in opdracht van de Prins van Oranje gecapitteld is omdat de heren hun handtekening hadden gezet onder „petitiën van politieke strekking”. Petitiën nl. die beoogden de koning te bewegen tot weigering van het door minister DONKER CURTIS verzochte ontslag, waardoor de gehele grondwetsherziening in gevaar zou zijn gebracht. Koning Willem II heeft zich toen ostentatief achter zijn minister geschaard¹⁾, maar in mei 1849 meent men op te merken, dat hij de toekenning van decoraties ter gelegenheid van de inhuldiging van zijn opvolger de officieren, die iets met deze petitiën van doen hebben gehad, stelselmatig gepasseerd zijn. Het kamerlid VAN ECK vraagt zelfs verlof om de regering terzake te interpellieren (11 juni 1849) en plaatst daarbij zowaar de persoon van WEITZEV (die inderdaad getekend had) op de voor-

---

¹⁾ Colenbrander, Willem II, blz. 235.

grond omdat deze zich tot persona non grata had gemaakt door in geschrifte op te komen tegen de dreigende opheffing van de raden van krijgstucht, die de onderofficieren afhankelijk zou maken van de gunst hunner kolonels.²⁾ WALTHER daarentegen, die gepleit had voor verandering van de eedsformule en waarborgen tegen ontslag van officieren, wordt op 17 september 1849 commandeur in de (Luxemburgse) orde van de Eikenkroon, hetgeen beschouwd kan worden als een blijk van persoonlijke gunst des konings.

---

²⁾ Dit was inderdaad juist, maar kon geen verband houden met de passering, daar het bewuste artikel (M.S. 1849, blz. 456) eerst verscheen na de toekenning der decoraties. De afkeer van Willem III van beperkingen van het ontslagrecht (Weitzel, blz. 56) wordt jaren later gedeeld door De Jonge (blz. 26).

STRAFRECHTSPRAAK

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 6 maart 1969

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans, Commodore Bruinier;
Raadsman: Mr. W. B. H. A. Heskes.

Het vonnis kan niet in stand blijven omdat een vaandrig als secretaris fungeerde. Vonnis vernietigd en, opnieuw rechtdoende:

(1) (a) *Besturen van een motorrijtuig onder alcohol-invloed;*

(1) (b) *Het, aldus rijdende, tegen een lichtmast botsen;*

deze feiten door het HMG als eendaadse samenloop beschouwd en beklagde terzake veroordeeld tot 14 dagen gevangenisstraf en 1 jaar ontzegging van de rijbevoegdheid.

(2) *Rijden met een auto waarvan één der banden een onvoldoende profiel vertoonde: f 25,— boete.*

(R.L.Lu. art. 127; Sr. art. 55; W.V.W. art. 26; W.v.R. art. 13).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal bevestigen behalve ten aanzien der opgelegde straf, en te dien aanzien opnieuw rechtdoende, de beklagde zal veroordelen tot:

voor het feit sub 1: *veertien dagen* gevangenisstraf met ontzegging van de rijbevoegdheid voor de tijd van *een jaar*;

voor het feit sub 2: *honderd gulden* subsidiair *twintig dagen* hechtenis;

voor het feit sub 3: *vijf en twintig gulden* subsidiair *vijf dagen* hechtenis;

Overwegende, dat blijkens de zich bij de stukken bevindende notulen van de terechtzitting van de Krijgsraad voornoemd als secretaris van deze Krijgsraad ter terechtzitting is opgetreden de vaandrig mr. P. H. A. J. Cremers;

Overwegende, dat de vaandrig mr. Cremers voornoemd niet een officiersrang bekleedt en deswege niet ter terechtzitting als secretaris had mogen optreden zoals volgt uit het gestelde in het vierde lid van artikel 127 van de Rechtspleging bij de Land- en Luchtmacht;

Overwegende, dat uit het voorgaande volgt, dat de Krijgsraad dewelke hogergenoemd vonnis heeft gewezen, niet was samengesteld over-

eenkomstig de door de Wet gestelde eisen en dit vonnis deswege niet in stand kan blijven;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„1. dat hij op of omstreeks 15 juli 1968 te Grave, als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, de Rijksweg no. 55 en de Henri Dunantsingel, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht dat motorrijtuig naar behoren te besturen;

„2. dat hij op of omstreeks 15 juli 1968 te Grave, als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, daarmede zodanig onvoorzichtig en onoplettend heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande wegen de Rijksweg no. 55 en de Henri Dunantsingel, dat hij op laatstgenoemde weg in botsing is gekomen met een rechts van de rijbaan van die weg staande lichtmast, door welke gedraging van hem, beklaagde, de veiligheid op de weg ter plaatse in gevaar werd gebracht, althans redelijkerwijze is aan te nemen, dat de veiligheid op de weg ter plaatse in gevaar kon worden gebracht;

„3. dat hij op of omstreeks 15 juli 1968 te Grave, als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande wegen, de Rijksweg no. 55 en de Henri Dunantsingel, terwijl dat motorrijtuig rijtechnisch niet in voldoende staat van onderhoud verkeerde, immers was het loopvlak van de band om het linkerachterwiel niet over de gehele lengte en breedte voorzien van een duidelijk zichtbare profilering”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat het Hof uit het vonnis waarvan hoger beroep, overneemt de overwegingen inhoudend de bewijsmiddelen met uitzondering van de overweging weergevende de zakelijke inhoud van de verklaring van Henricus Maria Hubertus van Meulenbroeck;

Overwegende, dat Henricus Maria Hubertus van Meulenbroeck, oud 21 jaar, beroep: militair, wonende te Grave, door de Officier-Commissaris van de Krijgsraad als getuige gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 15 juli 1968, omstreeks 23.00 uur, zag ik op de Henri Dunantsingel te Grave, dat een blauwe Volkswagen tegen een rechts van de weg staande lichtmast was opgebotst. Ik zag de sergeant-majoor W. A. uit voormelde Volkswagen stappen. Deze vroeg mij hem te helpen om voormelde Volkswagen van de lichtmast af te duwen. Ik zag echter onmiddellijk dat zulks zonder de hulp van een takelwagen onmogelijk was. A. sprak met een dikke tong en reageerde niet op mijn vragen wat er gebeurd was. Ook was hij voortdurend aan het vloeken en tieren. Ik kon wel merken dat A. alcoholhoudende drank op had. Hierna heb ik A. naar zijn woonhuis gebracht;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovengenoemde bewijsmiddelen — wordende elk bewijsmiddel slechts gebezigt ten aanzien van het feit of de feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen beklaaide sub 1, 2 en 3 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan,

1. met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

2. met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” en „althans „redelijkerwijs is aan te nemen, dat de veiligheid op de weg ter plaatse „in gevaar kon worden gebracht”;

3. met uitzondering van de woorden: „of omstreeks”;

Overwegende, dat het bewezenverklaarde onder 1 en onder 2 valt onder de strafbepalingen van respectievelijk artikel 26, eerste lid, j°. artikel 35, eerste lid van de Wegenverkeerswet en artikel 25 j°. artikel 35, derde lid, van de Wegenverkeerswet, doch dat beide feiten zijn gepleegd in ééndaadse samenloop, zodat onder toepassing van artikel 55, eerste lid van het Wetboek van Strafrecht de kwalificatie dient te luiden:

„als bestuurder van een motorrijtuig handelen in strijd met artikel „26, eerste lid, van de Wegenverkeerswet”,

strafbaar gesteld bij artikel 35, eerste lid, van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat het aldus sub 3 bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„overtreding van artikel 13, eerste lid, aanhef en sub a, van het Wegenverkeersreglement”,

strafbaar gesteld bij artikel 124 van het Wegenverkeersreglement;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaaide meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaaide strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaaide zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat het Hof na te melden straffen in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten, en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het Hof op grond van de sub 1 en 2 bewezenverklaarde feiten, gekwalificeerd als voormeld, termen aanwezig acht om aan beklaaide de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen te ontzeggen voor de duur van *een jaar*;

Gezien behoudens voormelde wetsbepalingen nog de artikelen 2 en 60 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

10, 23, 36a, 36b, 55, 62 en 91 van het Wetboek van Strafrecht;

39 van de Wegenverkeerswet;

77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis, waarvan hoger beroep;

En opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklagde schuldig aan de hierboven sub 1, 2 en 3 als be-
wezen aangenomen strafbare feiten gekwalificeerd als voormeld en hem
deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde t.a.v. sub 1 en 2 tot een gevangenisstraf voor
de duur van *veertien dagen*;

Ontzegt veroordeelde de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen
voor de duur van *een jaar*;

Bepaalt, dat de tijd gedurende welke het rijbewijs van de veroor-
deelde ingevolge artikel 27 van de Wegenverkeerswet vóór het voor
tenuitvoerlegging vatbaar worden van deze uitspraak, voor zover de
bijkomende straf betreffende, ingehouden is geweest, op de duur van
deze straf geheel in mindering zal worden gebracht;

Veroordeelt beklagde t.a.v. sub 3 tot betaling van een geldboete
van *vijf en twintig gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te ver-
vangen door hechtenis voor de duur van vijf dagen;

Verklaart onttrokken aan het verkeer de inbeslaggenomen auto-bui-
tenband, met betrekking tot dewelke het feit sub 3 is begaan en die van
zodanige aard is dat het ongecontroleerde bezit daarvan in strijd is met
de wet;

Verklaart niet bewezen, hetgeen beklagde meer of anders is ten
laste gelegd, dan hierboven uitdrukkelijk voor bewezen is verklaard en
spreekt hem mitsdien daarvan vrij.

NASCHRIFT

*Het Hoog Militair Gerechtshof constateert dat de Krijgsraad niet was
samengesteld naar de terzake gegeven regelen van de Wet. De conse-
quentie van deze constatering is, dat het college, dat zich aandiende als
Krijgsraad — en deszelfs produkt, dat zich aandiende als een krijgs-
raadvonnis — niet was een „Krijgsraad”, resp. niet was een „vonnis”
in de zin van de Wet.*

*Ik meen, dat het Hof met deze constatering had moeten volstaan;
eventueel aangevuld met niet-ontvankelijkverklaring van de door de
beklaagde en de Auditeur-Militair ingestelde hoger beroepen. Door
slechts te overwegen dat het „vonnis” op die grond niet in stand kon
blijven doch niettemin het daartegen ingestelde hoger beroep te behan-
delen en zelfs gedeelten uit dat „vonnis” in de sententie over te nemen
en tenslotte „opnieuw” recht te doen, heeft het Hof n.m.m. niet prin-
cipieel gehandeld. Men zou zelfs kunnen zeggen dat de beklagde daar-
door van één instantie is beroofd. De behandeling in eerste instantie
vond immers niet voor een (rechtsgeldige) Krijgsraad plaats en was uit
dien hoofde geen (rechtsgeldige) behandeling in eerste instantie.*

W. H.V.

Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 19 juni 1969

President: Mr. Fikkert (wnd.); *Leden:* Generaal-Majoor Coopmans, Commodore Bruinier, Lt.-Generaal (b.d.) Valk (plv.), Mr. Prins (plv), Schout-bij-Nacht (b.d.) Van der Zijl (plv.);
Raadsmans: Mr. J. H. van Wijk, advocaat te Haarlem.

Tenlastegelegd: opzettelijke ongehoorzaamheid (aan het bevel, een militair uniform aan te trekken) met volharding nadat hij op zijn strafbaarheid was gewezen.

Het recht tot strafvordering is vervallen en beklagde wordt vrijgesproken op grond van een beschikking van de Minister van Defensie, houdende dat beklagdes gewetensbezwaren als ernstig worden erkend.

(W.M.Sr. art. 114, 1°; Wet Gewetensbezwaren militaire dienst art. 10).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij de Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage, appellant tegen P. V., geboren 6 november 1946, dpl. soldaat, en van P. V. voornoemd, appellant, tegen de Auditeur-Militair voornoemd.

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als dienstplichtig soldaat bij het Depot voor Discipline Nieuwersluis der Koninklijke Landmacht te Loenen aan de Vecht, aldaar op 15 januari 1969, toen hij na afwijzing van een door hem gedaan beroep op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst voor de eerste oefening bij voormeld Depot was aangekomen en de aldaar dienstdoende sergeant 1e klasse R. Johannes hem had bevolen en voor hem bestemd militair uniform aan te trekken, heeft geweigerd aan dit bevel te gehoorzamen, zeggende: „Het spijt me zeer, maar dat doe ik niet, ik trek het niet aan” en vervolgens nadat de sergeant hem er op had gewezen dat hij zich aldus aan een strafbaar feit schuldig maakte en deswege met de Krijgsraad in aanraking zou kunnen komen en vervolgens het bevel had herhaald, opzettelijk in zijn ongehoorzaamheid heeft volhard, zeggende: „nee, ik doe het niet; ik mag het niet doen” en het bevel niet heeft uitgevoerd”;

Overwegende, dat uit een justitiële verklaring d.d. 20 januari 1969, opgemaakt door de Commandant Gestraftencompagnie, Depot voor

Discipline te Nieuwersluis, de Kapitein Th. J. van Essen, blijkt, dat beklagde op voornoemd tijdstip sedert 15 januari 1969 als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst is;

Overwegende, dat beklagde bij afzonderlijke dispositie van het Hof van 30 mei 1969 uit voorlopig arrest is ontslagen;

Overwegende, dat door de Advocaat-Fiscaal voornoemd is overgelegd een voor eensluidend overeenkomstig het origineel gewaarmerkt afschrift van de beschikking van de Minister van Defensie van 9 juni 1969 (Afd. Dienstplichtzaken, Bureau Gewetensbezwaren, no. 46.11.06.538) waarbij de bezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van welke aard ook van beklagde als ernstige gewetensbezwaren worden erkend;

Overwegende, dat, nu aan beklagde is ten laste gelegd ongehoorzaamheid aan een dienstbevel (onder een strafverzwarende omstandigheid), met toepassing van artikel 10 van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst, het recht tot strafvordering terzake van genoemd delict is vervallen;

Gezien, behoudens voormelde wetsbepaling nog de artikelen 193 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie;

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan is geappelleerd;

En te dien aanzien opnieuw rechtdoende:

Verstaat dat het recht tot strafvordering terzake van het beklagde hiervoor tenlastegelegde delict is vervallen.

Spreekt hem daarvan vrij.

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 28 september 1967

President: Mr. A. J. Veldman (wnd.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en A. J. Knegtmans, Luitenant-Kolonel der mariniers;

Raadsvrouwe: Mej. Mr. A. M. Goudsmit.

Als luitenant ter zee, belast met de functie van (ondergeschikte) officier van de wacht, niet op tijd op zijn post verschenen doch weggebleven met het oogmerk om zich voor goed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken.

Desertie en schending van zijn wachtverplichtingen als andere militair dan genoemd in het 1e en 4e lid van artikel 129 W.M.Sr.

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE
'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen X. X., geboren 28 december 1940, luitenant ter zee der 3e klasse, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 8 september 1967 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij dienende als luitenant ter zee te Den Helder, op 18 juni 1967 toen hij vanaf 08.15 uur van die dag belast was met de functie van officier van de wacht van Hr. Ms. „. . .” als hoedanig hij onder meer de verplichting had om aan boord van genoemde bodem vanaf genoemd tijdstip aanwezig te zijn, opzettelijk ongeoorloofd niet van permissie of anderszins is teruggekeerd, hebbende hij daarbij het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken, en sedertdien opzettelijk voortdurend zonder vergunning afwezig is gebleven totdat hij op 21 juni 1967 — na te ongeveer 02.00 uur te Amsterdam te zijn aangetroffen — te ongeveer 06.30 uur door de „marinerecherche werd teruggebracht”;

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eiser door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie strekkende tot bewezenverklaring van het de beklagde tenlastegelegde, alsmede zijn schuld eraan; kwalificatie daarvan als:

1. „*desertie in tijd van vrede gepleegd*”,
2. „*als ander militair dan die genoemd in het eerste en vierde lid van artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot enige wacht een als zodanige op hem rustende verplichting niet „nakomen*”,

en veroordeling deswege tot een gevangenisstraf voor de tijd van *een maand* onvoorwaardelijk, met voorwaardelijk ontslag uit de militaire dienst zonder ontzegging van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, proeftijd één jaar en onder bijzondere voorwaarde dat hij zijn inmiddels ingediende request tot ontslag uit de militaire dienst zal handhaven;

Gelet: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe zakelijk gerelateerd hebben verklaard:

I. X. X., oud 26 jaar, *als beklagde*:

dat hij op 18 juni 1967, terwijl hij diende als luitenant der . . . klasse te Den Helder, toen hij vanaf 08.15 uur van die dag was belast met de functie van officier van de wacht van Hr. Ms. „. . .”, opzettelijk ongeoorloofd niet van permissie is teruggekeerd; dat hij in zijn hoedanigheid van officier van de wacht van Hr. Ms. „. . .” ondermeer de verplichting

had om aan boord van genoemde bodem vanaf 08.15 uur van de 18e juni 1967 aanwezig te zijn; dat hij niet is teruggekeerd met de bedoeling om zich voor goed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken; dat het plan hiertoe bij hem opkwam in de loop van 17 juni 1967; dat hij sedert 18 juni 1967 te 08.15 uur toen verder opzettelijk voortdurend zonder vergunning afwezig is gebleven totdat hij op 21 juni 1967 — na te ongeveer 02.00 uur te Amsterdam door de marinerecherche te zijn aangetroffen — te ongeveer 06.30 uur door de marinerecherche te Den Helder werd teruggebracht;

II. Y. Y., oud 31 jaar, *als getuige*:

dat hij op 18 juni 1967 terwijl hij diende als luitenant ter zee van administratie der 2e klasse oudste categorie bij de zeemacht vanaf 08.15 uur van die dag te Den Helder belast was met de functie van officier van dienst aan boord van Hr. Ms. „. . .” te Den Helder; dat deze functie inhoudt controle op en toezicht over deze marine-inrichting; dat bij deze inrichting elke dag ook nog een officier belast is met de functie van officier van de wacht, die in deze functie onder de bevelen staat van de officier van dienst; dat op 18 juni 1967 de hem bekende luitenant ter zee X. X. vanaf 08.15 uur van die dag belast was met de functie van officier van de wacht van Hr. Ms. „. . .”; dat deze als zodanig ook op de wachtlijst stond vermeld; dat X. X. in diens hoedanigheid van officier van de wacht onder meer de verplichting had om aan boord van genoemde bodem vanaf genoemd tijdstip aanwezig te zijn; dat X. X. echter op die dag in het geheel niet aanwezig geweest is aan boord van Hr. Ms. „. . .”; dat hij X. X. geen toestemming heeft gegeven om afwezig te zijn;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

A. een uittreksel uit het scheepsjournaal, houdende ondermeer: H. W. en D. W. van 19 juni 1967, mankerend sedert 18 juni 1967 ten 08.15 LTZ X. X.;

B. een door F. Bonthond, adjudant-rechercheur bij de Koninklijke Marine en onbezoldigd ambtenaar van het korps rijkspolitie d.d. 28 juni 1967 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende de verklaring van *verbalisant*, luidende zakelijk gerelateerd:

dat hij na daartoe bekomen opdracht op 19 en 20 juni 1967 een onderzoek instelde naar de verblijfplaats van de luitenant ter zee X. X., die sedert 18 juni 1967 te 08.15 uur onafgebroken afwezig was; dat deze op 18 juni 1967 als officier van de wacht dienst had moeten doen aan boord van Hr. Ms. „. . .” te Den Helder; dat tijdens recherche in de nacht van 20 op 21 juni 1967 te omstreeks 02.00 uur in de binnenstad van Amsterdam de luitenant ter zee X. X. door hem werd aangetroffen in hotel „. . .” aldaar; dat hij de luitenant ter zee X. X. vervolgens per auto naar Den Helder heeft overgebracht alwaar hij deze op 21

juni 1967 te omstreeks 07.00 aan de officier van dienst heeft overgedragen;

C. een door Z. Z., eerste officier aan boord van Hr. Ms. „. . .” d.d. 16 juni 1967 opgemaakt en getekende wachtindeling op 18 juni 1967, houdende onder meer: officier van de wacht Hr Ms. „. . .”: LTZ X. X.;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem is ten laste gelegd, wordende het geschrift onder C. slechts gebruikt in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

1. „*desertie in tijd van vrede gepleegd*”;
2. „*als ander militair dan die genoemd in het eerste en vierde lid van artikel 129 van het Wetboek van Militair Strafrecht, behorende tot enige wacht een als zodanig op hem rustende verplichting niet na-komen*”;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door H. Havinga, zenuwarts te Voorburg, na de eed als deskundige te hebben afgelegd, d.d. 29 augustus 1967 betreffende beklagde opgemaakt en getekend psychiatrisch rapport, waarvan de conclusie luidt: dat beklagde tijdens het begaan van de feiten lijdende was aan een gebrekkige ontwikkeling der geestvermogens in de zin van een uitgesproken psychisch infantilisme en een zeer passieve, onmanlijke structuur, dat er tevens een ziekelijke storing der geestvermogens is in de zin van een neurotische depressie, die door de sterke verdringing symptoom-arm verloopt; dat bovengenoemde factoren beperkend werkten op de geschiktheid om de feitelijke strekking en het ongeoorloofde van de begane feiten te beseffen, in vrij sterke mate beperkend werkten op de mogelijkheid tot wilsbepaling; dat niet kan worden verklaard dat de feiten buiten de invloed van genoemde factoren stonden;

Overwegende, dat er naar 's Krijgsraads oordeel niet een zodanig verband bestaat tussen de geconstateerde ziekelijke storing en gebrekkige ontwikkeling van beklagdes geestvermogens en de gepleegde feiten, dat deze feiten hem deswege in het geheel niet zouden kunnen worden toegerekend; dat derhalve ten aanzien van beklagde recht gedaan behoort te worden naar de bepalingen van de 2e titel van het eerste boek van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklagde een gevangenisstraf voor de tijd van *drie weken* passend is; . . . enz.;

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 9 mei 1968

President: Mr. A. J. Veldman (wnd.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie, en A. J. Knegtmans, Luitenant-Kolonel der mariniers.

Raadsman: G. A. van Schooten, Luit. t. Zee v. Vakdiensten der 2e klasse O.C.

Tenlastegelegd: ongehoorzaamheid aan het bevel van en wederspannigheid tegen een marechaussepatrouille.

De Krijgsraad acht het bewezene niet een strafbaar feit maar wel een (eigenlijk) krijgstuuchtelijk vergrijp. In de spoedige afdoening een bijzondere aanleiding daartoe aanwezig achtende, behandelt de Krijgsraad de zaak als commanderend officier en legt 8 dagen licht arrest met 6 dagen strafdienst op.

(W.M.Sr. art. 114, 117; W.K. art. 58).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. V. W., schrijver der 1e klasse, geboren 22 juli 1945, beklaagde:

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 19 februari 1968, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 1 oktober 1967 te ongeveer 23.20 uur te „Bergen op Zoom, dienende als schrijver der 1e klasse bij de Zee-„macht, toen de in uniform geklede wachtmeester der Koninklijke Ma-„rechaussee A. F. J. Franken en de eveneens in uniform geklede mare-„chaussee der 2e klasse, P. A. M. Hoetelmans — tezamen vormende „een patrouille belast met het toezicht op gedrag en tenue van mili-„tairen — hem, beklaagde, in verband met zijn weigering om zijn le-„gitimatiebewijs aan genoemde wachtmeester ter inzage te tonen, had-„den vastgepakt teneinde hem over te brengen naar de brigade der Ko-„ninklijke Marechaussee te Bergen op Zoom, opzettelijk zich daarte-„gen heeft verzet en heeft gerukt en getrokken in een richting tegen-„overgesteld aan die waarin voornoemde wachtmeester en voornoemde „marechaussee der 2e klasse hem wilden geleiden”;

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eiser door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie strekkende tot bewezenverklaring van het de beklaagde ten laste gelegde, alsmede zijn

schuld eraan, kwalificatie daarvan als: „*feitelijke insubordinatie*” en veroordeling deswege tot een militaire detentie voor de tijd van *twee weken*, voorwaardelijk met een proeftijd van *twee jaar*; en een geldboete van f 100,— subsidiair *tien dagen* hechtenis;

Gelet: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe zakelijk gerelateerd hebben verklaard:

I. J. V. W., oud 22 jaar, *als beklaagde*:

dat hij op 1 oktober 1967, toen hij diende als schrijver der 1e klasse bij de Zeemacht, zich te ongeveer 23.20 uur te Bergen op Zoom bevond; dat hij op dat moment de straat overstak die voor het station te Bergen op Zoom loopt om zich te begeven naar de ingang van de vestibule van dat station; dat hij, aangekomen op het trottoir dat voor het station langs loopt, werd aangehouden door een in uniform gekleed persoon van wie hij op dat moment dacht, het een politie-agent was; dat deze vergezeld was van een tweede, eveneens in hetzelfde uniform gekleed persoon; dat deze hem toeriep of hij f 5,— wilde verdienen; dat hij dit een vreemde vraag vond en antwoordde: „Waarom niet”; dat deze toen zei: „Zie je dat zebrapad” en daarbij wees in de richting van een zebrapad waarop hij een man zag staan die een dronken indruk maakte en kennelijk van het station naar de overkant wilde oversteken; dat hij naar deze man toeliep om hem te helpen en deze bij diens arm vastpakte; dat die man zich daarop losrukte en naar die politiemensen toeliep; dat hij daarbij niet heeft gehoord, wat deze tegen hen zei omdat hij inmiddels snel was doorgelopen naar het loket in de vestibule van het station om een kaartje te kopen; dat hij, toen hij zich naar de toegang tot het perron wilde begeven in de vestibule weer aangehouden werd door dezelfde 2 politiemensen die druk aan het redetwisten waren met de burger die hij buiten het station had willen helpen; dat één van deze politiemensen hem toen zei, dat deze wachtmeeester der eerste klasse der Koninklijke Marechaussee was, tevens zijn meerdere; dat hij zich niet kan herinneren of deze toen naar zijn naam of legitimatiebewijs heeft gevraagd; dat de gesprekken nogal verwarrend waren zij tegelijkertijd nog steeds met die burger aan het redetwisten waren; dat hij niets met die woordenwisseling te maken wilde hebben en zich dan ook wilde verwijderen om zijn trein te halen; dat hij toen plotseling werd beetgepakt door die 2 marechaussees waarbij de wachtmeeester hem bij de rechter arm vastpakte en de andere marechaussee bij de linker arm; dat zij toen tegen hem zeiden: „Je gaat nu met „ons mee” waarna zij hem in de richting van de uitgang van het station trokken; dat hij nog steeds niet begreep waarom hij werd meegenomen en aanvankelijk onwillig was om mee te gaan doch zich niet hevig heeft verzet; dat hij de marechaussee wel heeft trachten duidelijk te maken, dat hij de trein moest halen en heeft geprobeerd te blijven staan; dat het de burger was, die hem probeerde van de marechaussee los te ruk-

ken door op de polsen en de handen van de jongste marechaussee te slaan waarmee deze hem vasthield; dat die marechaussee hem meenam tot buiten het station waar hij tegen die burger zei: „Ga jij nu „maar weg, anders krijg je moeilijkheden”; dat hij is meegegaan met de marechaussee in een Volkswagenbusje dat buiten het station stond; dat hij pas in deze auto erachter kwam, dat hij was aangehouden omdat hij bij het oversteken naar het station niet over een zebra-pad had gelopen;

II. *A. F. J. Franken*, oud 28 jaar, *als getuige*:

dat hij zich op 1 oktober 1967 te ongeveer 23.20 uur bevond, terwijl hij gekleed was in uniform van wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee te Bergen op Zoom voor de ingang van de vestibule van het station aldaar; dat zich naast hem bevond de eveneens in uniform geklede marechaussee der 2e klasse P. A. M. Hoetelmans; dat zij tezamen op dat moment een patrouille vormden, belast met het toezicht op het gedrag en de tenue van militairen; dat hij op genoemd tijdstip een in uniform der Koninklijke Marine geklede militair de straat, welke voor het station langs loopt, het Stationsplein geheten, over zag steken; dat deze daarbij geen gebruik maakte van de ter plaatse gelegen voetgangersoversteekplaats, welke aldaar als zebra-pad is aangeduid; dat hij daarop genoemde militair bij zich riep en hem er op attendeerde, dat deze verplicht was om van dat zebra-pad gebruik te maken; dat hij daar nog aan toevoegde: „Loop nog even terug over „dat zebra-pad, dan heb je f 5,— verdiend”; dat deze daarop een gebaar maakte waaruit hij opmaakte, dat deze zijn verzoek had begrepen waarna deze in de richting van het zebra-pad liep; dat hij toen zag, dat deze doorliep naar een aan het begin van het zebra-pad staande man en dat zij elkaar vastgrepen; dat hij toen de burger hoorde zeggen: „Jullie „zijn een stelletje waardeloze kerels” en meer van dergelijke opmerkingen aan hun adres gericht; dat die militair en de burger vervolgens via de vestibule van het station de stationshal binnen liepen; dat hij en Hoetelmans achter hen aan liepen en aldaar trachtten de militair der Koninklijke Marine staande te houden om deze naar diens naam te vragen; dat dit niet gelukte daar de burger zich met de zaak bemoeide en hen belette door in de weg te gaan de militair aan te spreken; dat die militair zich inmiddels naar de loketten begaf waar men plaatskaarten kan krijgen; dat hij deze staande hield toen deze daar van terug kwam; dat, nadat hij die militair had uitgelegd dat hij zijn militaire meerdere was, hij deze op duidelijke manier heeft verzocht diens naam op te geven en diens legitimatiebewijs te tonen; dat die militair dat weigerde door te zeggen „Ik heb niets met jullie te maken, ik moet de trein „halen” waarop deze zich wilde verwijderen; dat hierop hij en Hoetelmans betrokken militair bij de schouders en armen beetpakten teneinde deze met het buitenstaande dienstvoertuig over te brengen naar de brigade der Koninklijke Marechaussee te Bergen op Zoom; dat nagenoeg

op hetzelfde oogenblik de hiervoren genoemde burger weer tussenbeide kwam en probeerde de militair die zij vasthielden van hun los te trekken door krachtig aan het lichaam van de militair te trekken in tegenovergestelde richting als waar zij hem wilden voeren; dat ook die militair daarbij trok in tegenovergestelde richting als waarin zij hem wilden geleiden waarbij deze tegen hen riep „Man, laat me los”; dat die burger voorts nog probeerde door het slaan op de polsen van Hoetelmans te bewerkstelligen, dat deze de militair zou loslaten; dat het hun gelukte, ondanks deze tegenwerking, de militair buiten het stationsgebouw te krijgen; dat die militair, buiten gekomen, het verzet staakte en zei „Nou „ja, ik zal wel meegaan”, terwijl deze tegen de burger zei „Schei nou „maar uit, anders krijg je ook moeilijkheden”; dat die militair toen met hen is meegegaan naar het dienstvoertuig alwaar deze bleek genaamd te zijn J. V. W., dienende als schrijver der 1e klasse bij de Zeemacht;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem is ten laste gelegd met dien verstande, dat als bewezen wordt aangenomen:

„dat hij op of omstreeks 1 oktober 1967 te ongeveer 23.20 uur te „Bergen op Zoom, dienende als schrijver der eerste klasse bij de Zee„macht, toen de in uniform geklede wachtmeester der Koninklijke Mare„rechaussee A. F. J. Franken en de eveneens in uniform geklede mare„chaussee der tweede klasse, P. A. M. Hoetelmans — tezamen vormende een patrouille belast met het toezicht op gedrag en tenue van „militairen — hem, beklagde, hadden vastgepakt, heeft getrokken in „een richting tegenovergesteld aan die waarin voornoemde wachtmeester en voornoemde marechaussee der tweede klasse hem wilden geleiden”;

Overwegende, dat het bewezene verklaarde niet oplevert enig strafbaar feit doch wel een krijgstuchtelijk vergriep als bedoeld in artikel 2 onder 1e van de Wet op de Krijgstucht;

Overwegende, dat de Krijgsraad ter spoedige afdoening van een en ander bijzondere aanleiding aanwezig acht de zaak verder te behandelen als ware de Krijgsraad de Commanderende Officier;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden krijgstuchtelijke straf de juiste acht, de omstandigheden waaronder het vergriep is begaan alsmede de persoonlijkheid en het doorgaand gedrag van de dader in aanmerking nemende;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen krijgstuchtelijk vergriep en hem deswege strafbaar;

Legt beklagde de krijgstuchtelijke straf op van 8 dagen licht arrest, gepaard gaande met 6 dagen strafdienst à 1 uur per dag en omschrijft

de strafreden als volgt:

„niet onmiddellijk gevolg geven aan het bevel van een patrouille van „de Koninklijke Marechaussee om met deze mee te gaan”.

NASCHRIFT

De Krijgsraad acht het tenlastegelegde feit, voor zover het betreft het trekken in een richting tegenovergesteld aan die waarin de marechausseepatrouille hem wilde geleiden, bewezen doch oordeelt dat dit geen strafbaar feit oplevert.

Daarover kan men van mening verschillen; gemeenlijk wordt een dergelijke gedraging opgevat als het zich met geweld verzetten; men moet daarvoor echter alle feiten kennen.

Hoe dan ook: de Krijgsraad is van oordeel dat het bewezen verklaarde een eigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp oplevert, hetwelk de Raad zèlf wenst af te doen.

Het merkwaardige is nu echter dat de tenlastelegging een ongehoorzaamheid en een verzet inhoudt; dat de ongehoorzaamheid niet bewezen is en het verzet wel en dat de krijgstuchtelijke afdoening betrekking heeft op een ongehoorzaamheid aan een gegeven bevel, zelfs een bevel dat in de tenlastelegging niet is genoemd.

Het wil voorkomen dat de Krijgsraad hetzij de omschrijving van de strafreden had dienen aan te passen aan de bewezenverklaring, hetzij had dienen te overwegen dat het tenlastegelegde feit niet strafbaar was doch dat beklaagde zich had schuldig gemaakt aan een daarmee samenhangend krijgstuchtelijk vergrijp, welk laatste dan door de Raad verder kon worden behandeld zoals hij heeft gedaan. Artikel 58 W.K. maakt een dergelijke keuze mogelijk.

W. H. V.

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 16 mei 1968

President: Mr. A. J. Veldman (wnd.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie, en A. J. Knegtman, Luitenant-Kolonel der mariniers.

Raadsman: C. W. M. Breed, Luit. t. Zee (A) der 2e klasse.

Mishandeling, gepleegd door het in het water werpen van de ander. Voorhanden hebben van een ongewenst handwapen.

(W.Sr. art. 300; Wet Wering Ongewenste Handwapenen art. 2).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE
's-GRAVENHAGE

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. F. H., matroos der 1e klasse, geboren 20 mei 1944, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 23 april 1968, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

1e. „dat hij op of omstreeks 3 januari 1968 te ongeveer 00.45 uur „te Den Helder opzettelijk gewelddadig een manspersoon in het water „van het Helders kanaal heeft geduwd, tengevolge waarvan dat mans- „persoon, C. J. Kuiper genaamd, geheel nat werd, het ontzettend koud „kreeg en rillerig werd;

2e. „dat hij op of omstreeks 3 januari 1968 te ongeveer 00.45 uur „te Den Helder een handwapen als bedoeld in artikel 2, eerste lid van „de Wet tot Wering van ongewenste Handwapenen, te weten een val- „mes met een lemmet van ongeveer 10 cm., gemeten vanaf het heft, „voorhanden heeft gehad”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 1e en 2e ten- lastegelegde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

J. F. H., oud 23 jaar, *als beklaagde*:

I. dat hij op 3 januari 1968 te ongeveer 00.45 uur te Den Helder een manspersoon waarvan hij nu weet, dat deze Kuiper heet, die op de brugleuning zat van de brug welke over het Helders Kanaal ligt en welke de verbinding vormt tussen de Beatrixstraat en de Zuidstraat, een duwtje heeft gegeven waardoor deze achterover tuimelde en in het water van het Helders Kanaal viel; dat hij hem die duw gaf omdat hij tevoren door diens sarcastisch gelach en diens hatelijke opmerkingen, hem en de dienst betreffende, ontzettend was opgesard;

II. dat hij op 3 januari 1968 te ongeveer 00.45 uur te Den Helder in het bezit was van een zogenaamd valmes met een lemmet van ongeveer 10 cm, gemeten vanaf het heft; dat hij het mes die avond uit zijn broekzak heeft genomen, het lemmet eruit heeft gezwaaid en in zijn handen heeft genomen teneinde zich eventueel te kunnen verweren tegen 2 manspersonen die op de brug, gelegen tussen de Beatrixstraat en de Zuidstraat, dreigend op hem toe kwamen lopen;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door T. W. Veldman, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee en P. Nieuweboer, marechaussee der 2e klasse, d.d. 8 februari 1968 op ambtseed opgemaakt en mede-ondertekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaring, luidende zakelijk gerelateerd:

die van *C. J. Kuiper*, oud 24 jaar:

dat hij op 3 januari 1968 te omstreeks 00.45 uur tezamen met *H. M.*

Dresens en R. E. M. Heerdink over de Zuidstraat te Den Helder liep ter hoogte van de kruising van wegen Zuidstraat—Weststraat, gaande in de richting van de Beatrixstraat; dat over de Weststraat drie in uniform geklede marineschepelingen liepen, dat op het moment, dat zij die marineschepelingen kruisten, zij luid liepen te lachen om één of andere reden; dat die schepelingen vervolgens over het voetpad van de Zuidstraat in de richting van de Binnenhaven liepen, dus van hen af; dat, toen zij op enige afstand van elkander verwijderd waren, hij een schreeuw hoorde; dat één van die schepelingen toen tegen hen riep „Blijf staan als jullie durven”; dat hij toen omkeek en zag, dat die schepelingen stil stonden; dat zij gewoon doorliepen in de richting Beatrixstraat; dat hij vervolgens zag, dat eerder genoemde schepelingen achter hen aan kwamen; dat zij toen staande op de Keizersbrug op hen hebben gewacht; dat hij in afwachting van hun komst op de leuning van de Keizersbrug is gaan zitten; dat hierna die 3 marineschepelingen ter plaatse kwamen waarna een woordenwisseling ontstond tussen hem en naar hem later bleek de matroos H.; dat H. hem plotseling beetpakte en dat hij voelde, dat deze hem achterover duwde; dat hij hierdoor achterover viel met zijn hoofd naar beneden in het water van het Helders Kanaal; dat tengevolge van de val in het water zijn kleding en zijn lichaam geheel nat werden waardoor hij het ontzettend koud kreeg en rillerig werd, terwijl zijn kleding werd verontreinigd door het vuile water en de modder; dat hij de kant weer is opgekropen en zich weer naar zijn vrienden heeft begeven en de zich aldaar eveneens bevindende marineschepelingen; dat, toen hij weer in de omgeving was waar Dresens en Heerdink stonden hij zag, dat de matroos H. met één van diens handen uit één van diens broekzakken iets pakte; dat hij hierna een klik hoorde en vervolgens zag, dat deze met een geopend mes in één van diens handen stond; dat H. het mes recht voor diens lichaam hield en vervolgens in zijn richting liep; dat hij daarop reageerde door achteruit te lopen teneinde te zorgen dat hij buiten diens bereik bleef; dat enige momenten later H. werd vastgegrepen door de 2 andere marineschepelingen waarna er een einde aan de dreiging kwam; die van *H. L. Uijtewaal*, oud 22 jaar:

dat hij op 3 januari 1968 te omstreeks 00.45 uur tezamen met de matroos H. over de Weststraat te Den Helder liep, gaande in de richting Zuidstraat; dat hij, gekomen ter hoogte van de kruising van wegen Weststraat—Zuidstraat, drie burgers over het voetpad van de Zuidstraat zag lopen in de richting Beatrixstraat; dat die burgers luid liepen te lachen en in hun richting keken; dat zij vervolgens het voetpad van de Zuidstraat opliepen in de richting Binnenhaven; dat hij hierna weer gelach en gepraat hoorde, afkomstig van die burgers; dat H. en hij zich toen hebben omgedraaid en tegen die burgers hebben gezegd, dat deze het maar moesten zeggen als zij wat wilden; dat die burgers ter hoogte

van een brug liepen toen dat gebeurde en daar bleven staan; dat die burgers vervolgens op de leuning van die brug gingen zitten waarna zij naar die burgers zijn toegelopen; dat, toen zij bij de burgers waren gearriveerd, hij hoorde dat H. tegen één van hen zei „Wou je wat?”; dat hij hierna zag, dat H. die burger met één van diens handen even aanraakte waardoor die burger het evenwicht verloor en achterover van de brugleuning in het water viel; dat hij toen zag, dat H. met diens rechter hand naar diens rechter broekzak greep en uit diens broekzak een valmes pakte; dat hij hierna zag, dat H. met het geopende mes in de rechter hand stond in de richting van de burgers; dat hij naar H. is toegelopen en het mes uit de hand van H. heeft gepakt; dat hij daarna het mes ergens bij een steigertje in het Helders Kanaal heeft geworpen;

die van *verbalisant*:

dat hij op 4 januari 1968 te omstreeks 09.00 uur tezamen met getuige Uijtewaal in het Helders Kanaal heeft gezocht naar het reeds bovengenoemde mes; dat bedoeld mes enige tijd hierna door Uijtewaal werd gevonden op de plaats waar deze het had weggegooid; dat hij vervolgens het mes heeft getoond aan de matroos H., die verklaarde: „Het mes dat U mij thans laat zien is het mes dat mij in eigendom „toebehoort en waarover ik sprak in mijn verklaring. Ik herken het „mes aan de vorm en aan de kleur en aan het metaal waarvan het ver- „vaardigd is”;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem onder 1e en ten 2e is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

1. „*mishandeling*”,
2. „*overtreding van het bij en krachtens artikel 2, eerste lid van de „Wet tot wering Ongewenste Handwapenen” bepaalde;*

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklagde voor het onder 1e gekwalificeerde misdrijf een geldboete van *eenhonderd gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van *twintig dagen* en voor de onder 2e gekwalificeerde overtrekking een geldboete van *eenhonderd gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van *twintig dagen* passend is; . . . enz., (*Red.*).

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK**De Centrale Raad van Beroep**

Uitspraak van 3 januari 1967

*Voorzitter: Mr. Rutgers van der Loeff; Leden: Mrs. Lens en Verwer.***Lange-haren-zaak**

Eiser, die een uitkering krachtens de werkloosheidswet genoot, meldde zich bij een werkgever. Wegens zijn lange haren stelde deze als eis, dat de werknemer eerst naar de kapper zou gaan, hetgeen de werknemer weigerde, waardoor hij niet werd aangenomen.

Eiser wordt geacht in onvoldoende mate getracht te hebben arbeid te verkrijgen en dus door zijn schuld of toedoen werkeloos te zijn gebleven.

Geen verdere W.W.-uitkering.

(W.W. art. 31).

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

in de zaak van B., wettelijk vertegenwoordigd door zijn vader G. W. B., beiden wonende te V., eiser, tegen het Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Bank- en Verzekeringswezen, Groothandel en Vrij? Beroepen, gedaagde.

post alia:

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat t.a.v. eiser op 4 jan. 1966 de navolgende beslissing is gegeven:

„De administrateur van de Bedrijfsvereniging voor Bank- en Verzekeringswezen, Groothandel en Vrije Beroepen, gevestigd te Amsterdam, hierna genoemd de bedrijfsvereniging, handelend in opdracht van „het bestuur van de bedrijfsvereniging;

„Gezien de aangifte van werkloosheid, ingevolge welke de heer B., „wonende te V., laatstelijk in dienstbetrekking bij M. (N.) N.V., gevestigd te R., lid van de bedrijfsvereniging, sedert 1 nov. 1965 werkloos „zou zijn;

„Gezien de ingekomen rapporten en adviezen;

„Overwegende, dat de heer B. onder toepassing van de artt. 21, 31 „(lid 1 aanhef en sub a en c en lid 2) en 39 der werkloosheidswet en „art. 7 van het werkloosheidsreglement m.i.v. 1 nov. 1965 terzake van „de aangegeven werkloosheid in het genot is gesteld van uitkering in „gevolge de werkloosheidswet;

„Overwegende, dat de heer B. door het Gewestelijk Arbeidsbureau „te Vlissingen is verwezen naar D.'s Verwarmingsmij te V., alwaar hij „m.i.v. 19 nov. 1965 als hulpmonteur in dienst had kunnen treden;

„Overwegende, dat de heer B. niet bij genoemde werkgever in dienst is getreden, omdat deze werkgever aan de indiensttreding de voorwaarde verbond, dat de heer B. zijn haar liet knippen, opdat de haardracht van de heer B. meer in overeenstemming zou zijn met de algemeen gebruikelijke haardracht;

„Overwegende, dat de werkzaamheden bij D.'s Verwarmingsmij naar het oordeel van het bestuur van de bedrijfsvereniging passend waren voor de heer B.;

„Overwegende, dat de heer B. door te handelen als bovenomschreven geacht moet worden op en na 19 nov. 1965 werkloos te zijn gebleven, doordat hij in onvoldoende mate heeft getracht arbeid te verkrijgen en door eigen schuld of toedoen geen arbeid heeft verkregen, zodat hem op grond van het bepaalde in art. 31 (lid 1 aanhef en sub e III en V) j° art. 39 lid 1 der werkloosheidswet op en na 19 nov. 1965 geen verdere uitkering ingevolge deze wet kan worden toegekend;

„Gelet op de bepalingen van artt. 2, 11, 21, 27, 31 (lid 1 aanhef en sub a, c, e III en V en lid 2), 35, 39 en 43 van de werkloosheidswet;

„Beslist, dat de heer B. terzake van de aangegeven werkloosheid op en na 19 nov. 1965 geen verdere uitkering ingevolge de werkloosheidswet toekomt.”;

Overwegende, dat de Raad van Beroep te Rotterdam bij mondelinge uitspraak van 9 juni 1966 — naar welker aantekening hierbij wordt verwezen — het tegen deze beslissing ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard en die beslissing heeft bevestigd;

Overwegende, dat de wettelijke vertegenwoordiger van eiser tegen deze uitspraak hoger beroep heeft ingesteld en op bij beroepschrift aangevoerde gronden kennelijk heeft bedoeld te verzoeken, dat de Raad de aangevallen uitspraak, alsmede de daarbij bevestigde beslissing, zal vernietigen en zal verstaan, dat aan eiser ook op en na 19 nov. 1965 uitkering ingevolge de Werkloosheidswet toekwam;

IN RECHTE:

Overwegende, dat in de bestreden beslissing onder meer is overwogen, dat eiser niet bij D.'s Verwarmingsmij te V. in dienst is getreden, omdat deze werkgever (lees: werkgeefster) aan de indiensttreding de voorwaarde verbond, dat eiser zijn haar liet knippen, opdat de haardracht van eiser meer in overeenstemming zou zijn met de algemeen gebruikelijke haardracht;

Overwegende, dat bij het namens eiser ingediende inleidend klaagschrift de juistheid van het vorenstaande is bevestigd en voorts is aangevoerd, dat door de werkgever (lees: werkgeefster) gestelde voorwaarde niet redelijk en voor eiser onaanvaardbaar was, aangezien deze haardracht past bij zijn persoonlijkheid en in overeenstemming is met de tegenwoordig veelal door jongeren gebruikelijke haardracht;

Overwegende, dat gedaagdes beambte I. B. op 22 nov. 1965 onder meer het navolgende heeft gerapporteerd:

„Betrokkene loopt met lang haar en de lengte hiervan is zodanig, „dat — bij hem vergeleken — de Beatles in het niet zinken! Hij verklaart dat hij bij fa. D. de mededeling kreeg: „ga eerst maar naar de „„kapper” en voegde er aan toe: „ze kunnen barsten”.”;

Overwegende, dat N. T., boekhouder bij voormelde werkgeefster, op 3 aug. 1966 heeft verklaard, dat eiser met een vriend voor het loket verscheen en toen de eerste indruk was: „wat komen die meisjes hier „doen?”;

Overwegende, dat op grond van het vorenstaande voor de Raad vaststaat, dat eiser een zodanige haardracht had, dat, al kan worden aangenomen dat voornoemde beambte een enigszins humoristisch-gechargeerde voorstelling van zaken gaf, te dezen geen sprake was van een gebruikelijke haardracht, ook niet onder jongeren, doch van een bepaald abnormale haardracht, zij het, dat een zodanige haardracht bij jongeren meer voorkomt;

Overwegende, dat, uitgaande van het vorenstaande, voorts moet worden besloten, dat het geschil tussen pp. uitsluitend, althans in overwegende mate, betreft het antwoord op de vraag, of eiser, door zich op het standpunt te stellen, dat het duidelijke verlangen van de werkgeefster voor hem, gelet op zijn persoonlijkheid, zonder meer onaanvaardbaar is en door deswege op dat verlangen niet in te gaan, het bepaalde in artikel 31, lid 1, aanhef en sub *e* onder III en V op zich van toepassing heeft doen worden;

Overwegende, dat de Raad deze vraag bevestigend beantwoordt, dit reeds op deze grond, dat, mede gelet op het vorenstaande, niet aannemelijk is, dat eiser, hoewel aanspraak makende op uitkering ingevolge de Werloosheidswet, ook maar enigermate de belangen van voormelde weerkgeefster en van gedaagde tegenover de zijne, als door hem verstaan, heeft afgewogen;

Overwegende, dat de Raad niet tot een anders luidend oordeel is kunnen geraken door het t. t.r.z. aangevoerde door eisers wettelijke vertegenwoordiger; dat toch het hier aangevoerde deels van irrelevante, deels van bijkomstige aard is; dat de Raad daarom volstaat met hier aandacht te geven aan de stelling, dat de werkgeefster eiser op zodanige wijze zou hebben weggezonden, dat van eiser redelijkerwijze niet kon worden verlangd, dat hij nog eens met de werkgeefster zou gaan praten; dat de Raad — daargelaten, dat de gedingstukken een onheus optreden van de werkgeefster niet aannemelijk doen zijn (volgens een rapport d.d. 1 dec. 1965 noemde degene, die eiser tewoordstond, genaamd T., eiser een nette en beleefde jongen) en dat de evenbedoelde bewering eerst t. t.r.z. van de Raad is geuit — dienaangaande onder de aandacht van eiser brengt, dat bij beschouwing van een onderhoud, als het onder-

havige, niet uit het oog moet worden verloren, dat de werkgeefster uitging van het normale, daarentegen eiser zich baseerde op, gelijk overwogen, iets abnormaals; dat hierbij nog opmerking verdient, dat in het beroepschrift met evenzovele woorden wordt gesteld, dat eiser een paar weken later zijn haar tot normale lengte heeft laten knippen;

Overwegende, dat de Raad op grond van het vorenstaande de aangevallen uitspraak juist acht, zodat deze behoort te worden gehandhaafd;

RECHTDOENDE:

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep.

NASCHRIFT

Zoals het militaire strafrecht een „lange haren zaak” heeft — zie vonnis van de Arr. Krijgsraad te 's-Gravenhage d.d. 30 augustus 1967, sententie H.M.G. d.d. 21 september 1967; M.R.T. LX (1967) blz. 586 e.v. — kent ook het administratieve recht zijn „lange haren zaak”. Uit de aard van de zaak vertoonde zich het probleem in de militaire maatschappij anders dan in de sfeer van de sociale verzekeringen; het resultaat was echter van gelijke strekking.

In de sfeer van het administratieve recht was de houding tegenover de lange haren lijdelijk: de werkgever, bij wie de betrokkene kwam solliciteren, wilde „die meisjes” zó niet in dienst; betrokkene diende eerst naar de kapper te gaan om zijn uiterlijk in orde te brengen. Toen hij dit niet deed, werd hij geacht in onvoldoende mate getracht te hebben, arbeid te verkrijgen en door schuld of toedoen, werkeloos te zijn gebleven; hij verspeelde zijn sociale werkeloosheidsuitkering.

In de militaire sfeer kreeg de langharige, zoals de lezer van dit Tijdschrift bekend, bevel om zijn uiterlijk in orde te maken en toen hij ongehoorzaam was aan dat bevel, werd hij wegens dienstweigering gestraft.

Merkwaardig is dat de beide langharige jongelieden: de militair zowel als de sociaal-verzekerde, nadat de rechter in eerste instantie zijn afkeuring had laten blijken, naar de kapper zijn gegaan en hun haren hebben laten knippen. Uit de verschillende aard van de rechtsterreinen kon voortvloeien dat de militair daardoor een milde behandeling van de strafzaak kon oogsten, terwijl het voor de sociale verzekeringszaak geen verandering meer kon opleveren.

Kennelijk hebben beide jongelieden willen nagaan, hoe ver zij konden gaan in een poging om de maatschappelijke orde naar hun hand te zetten.

W. H. V.

De Centrale Raad van Beroep

PL 1966/30

4 juni 1969

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vleesch Dubois.

(Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten, art. 2).

Klager — aan wie een militair invaliditeitspensioen was toegekend naar een algemene invaliditeit van 20% — exploiteerde in feite tezamen met zijn echtgenote een cafetariabedrijf en kleinhandel in chocolade enz., welke zaak in het handelsregister was ingeschreven met vermelding van de echtgenote als eigenares. Deze zaak is door klager en zijn echtgenote, met wie hij in algehele gemeenschap was gehuwd, verkocht. De hierbij verkregen overdrachtswinst behoort tot de inkomsten welke in het betrokken jaar uit of in verband met bedrijf zijn verkregen. Art. 2 lid 7 van de wet heeft het oog op inkomsten verkregen door de activiteiten van de gepensioneerde zelf.

De Raad neemt aan, nu niet is gebleken van een andere verdeling, dat de helft van deze inkomsten geacht moet worden te gelden als inkomsten, verkregen door de activiteiten van klager.

Ditzelfde neemt de Raad aan t.a.v. de winst uit een naderhand door klager en zijn echtgenote geëxploiteerd cafébedrijf.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: S., wonende te Z., klager, ter openbare terechtzitting van 11 januari 1968 verschenen in persoon met bijstand van zijn raadsman Mr. Chr. M. Wilke, advocaat te Utrecht, die op de openbare terechtzittingen van 16 mei 1968 en 14 mei 1969 als gemachtigde van klager is opgetreden, tegen: *de Minister van Defensie*, verweerder, voor wie op de openbare terechtzittingen van 11 januari en 16 mei 1968 als gemachtigde is verschenen de referendaris bij verweerders ministerie G. L. Koops, zijnde verweerder ter openbare terechtzitting van 14 mei 1969 niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken, waaronder het proces-verbaal van voormelde terechtzittingen van 11 januari en 16 mei 1968, toen de raadkamer anders was samengesteld dan ter terechtzitting van 14 mei 1969;

Gehoord op laatstgenoemde terechtzitting klagers voornoemde gemachtigde;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat verweerder op 16 februari 1965 de navolgende beslissing heeft genomen:

„De Minister van Defensie,

„Gelet op de Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten;

„Overwegende, dat het aan de heer S., wonende te Z., toegekend „pensioen dient te worden verminderd uit hoofde van inkomsten uit of „in verband met arbeid of bedrijf; dat de inkomsten van belanghebben- „de over het kalenderjaar 1960 en te rekenen van 1 januari 1962 zoda- „nig zijn, dat het pensioen dient te worden verminderd tot nihil; Stelt „de vermindering in verband met het vorenstaande vast als volgt:

„over het kalenderjaar 1960: definitief op: f 935,75;

„over het kalenderjaar 1962: definitief op: f 973,67;

„over het kalenderjaar 1963: voorlopig op: f 1130,—;

„te rekenen van 1 januari 1964: voorlopig naar reden van f 1.285,— „'s jaars;

„Brenkt zulks ter kennis van belanghebbende. Deelt belanghebbende „voorts mede, dat de beschikking, voorzover daarbij op zijn pensioen „over bovengenoemde kalenderjaren vermindering werd opgelegd, te „rekenen van de datum van bedoelde beschikking wordt ingetrokken.”;

Overwegende, dat verweerder vervolgens, beschikkende op het namens klager ingediende verzoek om herziening van de op het aan klager toegekende militair invaliditeitspensioen bij de vorenweergegeven beslissing toegepaste vermindering bij beslissing van 28 september 1966

a. op het verzoekschrift van de gemachtigde van klager in gunstige zin heeft beschikt voorzover het betreft de benadering van de inkomsten van klager, verkregen uit en in verband met arbeid of bedrijf;

b. op vorengenoemd verzoekschrift voor het overige in afwijzende zin heeft beschikt;

waarbij werd overwogen:

dat bij beschikking van 16 februari 1965 op het aan de heer S. toegekende invaliditeitspensioen over de kalenderjaren 1960 en 1962 een definitieve vermindering werd toegepast ten bedrage van respectievelijk f 935,75 en f 973,67, alsmede over het kalenderjaar 1963 en te rekenen van 1 januari 1964 een voorlopige vermindering van respectievelijk f 1.130,— en naar reden van f 1.285,— 's jaars; dat bedoelde vermindering was gebaseerd op de inkomsten, welke belanghebbende zou hebben genoten uit hoofde van zijn bedrijf in frituren en aanverwante artikelen in U. en uit het Cafébedrijf „. . .” te Z.; dat in bovengenoemd rekest wordt verzocht evengenoemde beschikking te herzien, aangezien de heer S. geen inkomsten uit of in verband met bedrijf heeft genoten, doch dat de inkomsten genoemd in hogeraangehaalde beschikking zijn verworven door de echtgenote van belanghebbende, als eigenaresse van

het Café „. . .” te Z.; dat adressant binnen de daarvoor gestelde termijn van drie maanden na dagtekening van de desbetreffende beschikking herziening van die beschikking heeft verzocht; dat belanghebbende het in artikel 53, eerste lid van de Pensioenwet voor de landmacht 1922, bedoelde recht ad f 7,50 heeft voldaan; dat aan belanghebbende krachtens de Pensioenwet voor de landmacht 1922 te rekenen van 16 april 1960 een levenslang invaliditeitspensioen werd toegekend; dat bedoeld pensioen onderworpen is aan de bepalingen met betrekking tot de beperking van gelijktijdig genot van pensioen en inkomsten uit of in verband met arbeid of bedrijf, zoals deze bepalingen zijn vastgelegd in de Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten; dat op grond van genoemde wet op het pensioen van belanghebbende vermindering moet worden toegepast, indien over enig kalenderjaar het pensioen, vermeerderd met de inkomsten, die hij uit of in verband met arbeid of bedrijf heeft genoten, het bedrag van de laatstelijk genoten wedde overschrijdt; dat bedoelde vermindering over het kalenderjaar waarin het pensioen is ingegaan, alsmede over het daarop volgende kalenderjaar 50% van het bedrag der overschrijding bedraagt en dat dit percentage elk volgend kalenderjaar met twee wordt verminderd; dat het toepassen van een vermindering op het invaliditeitspensioen van belanghebbende derhalve afhankelijk is van het antwoord op de vraag of belanghebbende inkomsten heeft genoten uit of in verband met arbeid of bedrijf, en zo die vraag bevestigend moet worden beantwoord, de grootte van het bedrag van de genoten inkomsten; dat met betrekking tot de vraag of de heer S. gedurende de jaren 1960—1964 inkomsten als vorenbedoeld heeft genoten, door de Accountantsdienst van het Ministerie van Defensie een onderzoek en een nader onderzoek is ingesteld; dat uit de ter zake uitgebrachte rapporten d.d. 14 oktober 1964 en 24 mei 1966 het volgende is gebleken:

1e. dat de heer S. gedurende het tijdvak 1 januari 1960 tot 4 februari 1960 als eigenaar aan de . . . straat te U. een handelszaak in frituren en aanverwante artikelen heeft gedreven;

2e. dat hij deze zaak op 4 februari 1960 ten overstaan van notaris H. te U. heeft verkocht en daarmee een overdrachtswinst behaalde van f 8.524.—;

3e. dat belanghebbende gedurende het jaar 1961 geacht kan worden geen inkomsten uit of in verband met arbeid of bedrijf te hebben genoten;

4e. dat, in tegenstelling tot het aanvankelijk ingenomen standpunt ten aanzien van de inkomsten, verkregen uit het café-bedrijf „. . .” te Z., gezien de door de gemachtigde van de heer S. overgelegde bescheiden, moet worden aangenomen, dat mevr. S.-V. eigenaresse is van genoemd café-bedrijf en dat derhalve in principe zij geacht kan worden gerechtigd te zijn tot de inkomsten uit dat bedrijf;

dat de vraag of de heer S. sedert 1 januari 1962 inkomsten uit of in verband met bedrijf heeft genoten, ontkennend moet worden beantwoord; dat de vraag of de heer S. sedert 1962 inkomsten uit of in verband met arbeid heeft genoten, echter bevestigend moet worden beantwoord; dat deze mening steunt op:

1e. een mondelinge verklaring van de gemeentepolitie van Z., dat de heer S. in het bedrijf van zijn vrouw volledig medewerkt;

2e. een schriftelijke verklaring van de boekhouder van betrokkene aan de belastingdienst te Z., dat de heer S. met de algemene leiding en administratie van het bedrijf is belast;

3e. een mededeling van het Bedrijfschap Horeca, dat gezien de omzet in dit café, voor de bediening twee werkrachten nodig zijn;

dat nu de heer S. geacht moet worden sedert 1962 geen inkomsten uit bedrijf te hebben genoten, zijn inkomsten in de zin van de Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten op andere wijze dan voorheen moeten worden benaderd; dat het arbeidsinkomen van de heer S. sedert 1962, gezien het advies van het Bedrijfschap Horeca, is vast te stellen op — voor man en vrouw samen de gebruikelijke 15% van de omzet — voor belanghebbende $7\frac{1}{2}\%$ van de omzet, terwijl voor de leiding van het bedrijf en het bijhouden van de administratie een bedrag van f 2.000,— per jaar wordt redelijk geacht; dat bedoelde inkomsten uit bedrijf en uit arbeid sedert 1 januari 1960 als volgt ware vast te stellen:

kalenderjaar 1960:

winst uit de zaak in frituren te U.	
over de periode 1/1 '60 te 4/2 '60	f 500,—
overdrachtswinst door verkoop bedrijf	f 8.524,—
	<hr/>
totaal	f 9.024,—

kalenderjaar 1961:

geen inkomsten uit arbeid of bedrijf;

kalenderjaar 1962:

$7\frac{1}{2}\%$ van de omzet ad f 81.000,— + f 2.000,— = f 8.075,—

kalenderjaar 1963:

$7\frac{1}{2}\%$ van de omzet ad f 100.000,— + f 2.000,— = f 9.500,—

kalenderjaar 1964:

$7\frac{1}{2}\%$ van de omzet ad f 119.900,— + f 2.000,— = f 10.992,50

dat, zoals uit onderstaande berekening zal blijken, de inkomsten van belanghebbende ondanks de nieuwe benadering van het arbeidsinkomen over de kalenderjaren 1960, 1962, 1963 en 1964 zodanig zijn geweest, dat het invaliditeitspensioen van belanghebbende over elk dier jaren dient te worden verminderd tot nihil;

	1960	1962	1963	1964
jaarinkomen	f 9.024,—	f 8.075,—	f 9.500,—	f 10.992,50
invaliditeitspens.	f 935,75	f 973,67	f 1.130,—	f 1.285,—
Totaal	f 9.959,75	f 9.048,67	f 10.630,—	f 12.277,50
laatstst. gen. wedde	f 5.066,25	f 5.192,67	f 7.229,—	f 8.224,50
Overschrijding	f 4.893,50	f 3.856,—	f 3.401,—	f 4.053,—
verm. percentage	42	38	36	34
Vermindering	f 935,75	f 973,67	f 1.130,—	f 1.285,—

dat, hoewel de gemachtigde van belanghebbende kan worden toegegeven dat niet de heer S. maar zijn echtgenote het Café-bedrijf „. . .” te Z. uitoefent en dat derhalve een nieuwe benadering van het inkomen van de heer S. in de zin van de Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten noodakelijk is, zulks niet kan leiden tot een herziening van de ministeriële beschikking van 16 februari 1965, omdat de inhoud van deze beschikking geen verandering behoeft;

Overwegende, dat klager bij gemachtigde Mr. V., advocaat te U., tegen de laatstweergegeven beslissing bij de Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift op de daarin aangevoerde gronden in hoofdzaak heeft verzocht verweerders voormelde beslissing van 28 september 1966 te vernietigen, voorzover daarbij het verzoek om herziening van verweerders voormelde beslissing van 16 februari 1965 is afgewezen, met vernietiging en buitenwerkingstelling ook van deze beslissing;

Overwegende, dat naar aanleiding van vanwege de Raad gedane verzoeken voorts nog zijn ingezonden:

de rapporten, welke door commissie voor het geneeskundig onderzoek der Koninklijke landmacht omtrent klager zijn opgemaakt; een rapport betreffende de arbeidsprestatie van klager, op 21 oktober 1967 opgemaakt door R. te V.; een rapport d.d. 3 januari 1968 van het hoofd van de accountantsdienst van het Ministerie van Defensie; een rapport d.d. 12 maart 1968 van de gemeentepolitie te Z.; een uittreksel d.d. 4 juni 1968 uit het handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te U.; een nader rapport d.d. 24 augustus 1968 betreffende de arbeidsprestatie van klager, opgemaakt door voornoemde R.; een brief d.d. 18 oktober 1968 van Prof. Mr. H. S., hoogleraar te U.; een nota d.d. 30 oktober 1968 van de accountantsdienst van het Ministerie van Defensie; een brief d.d. 27 december 1968 van de inspectie der directe belastingen te Z.; een advies d.d. 24 maart 1969 van Prof. Mr. H. S. voornoemd;

IN RECHTE:

Overwegende, dat uit de gedingstukken blijkt dat klager, die is geboren op 5 september 1930, van 3 juni 1952 — 22 januari 1954 als

soldaat-oorlogsvrijwilliger in militaire dienst is geweest, van 7 januari tot 7 mei 1953 in Korea verblijf heeft gehouden en hier op 28 maart 1953 is gewond in hoofdzaak aan het linker been en de rechter voet, tengevolge waarvan hij ongeschikt is geworden voor de militaire dienst en, na ontslag uit die dienst, in het genot is gesteld van een pensioen ingevolge de Pensioenwet voor de landmacht 1922, berekend naar een algemene invaliditeit van 20%;

Overwegende, dat verweerder dit pensioen over de jaren 1960, 1962, 1963 en te rekenen van 1 januari 1964 heeft verminderd tot nihil, zoals in vorenvermelde beslissingen van 16 februari 1965 en 28 september 1966 is aangegeven, hetgeen is geschied met toepassing van de „Wet „bepanking cumulatie pensioen en inkomsten”, volgens welke wet een pensioen als het onderhavige wordt verminderd, indien de gepensioneerde militair inkomsten geniet of gaat genieten uit of in verband met arbeid of bedrijf en het pensioen, vermeerderd met die inkomsten, het bedrag der laatstelijk genoten wedde overschrijdt; dat die vermindering over de kalenderjaren 1960, 1962, 1963 en 1964 onderscheidenlijk 42, 38, 36 en 34% zou moeten belopen van het bedrag der overschrijding;

Overwegende ten aanzien van het jaar 1960, dat verweerder heeft aangenomen, dat klager van 1 januari tot 4 februari 1960 in U. als eigenaar een handelszaak in frituren en aanverwante artikelen heeft gedreven, hieruit over dit tijdvak een winst heeft genoten van f 500, deze zaak op laatstgenoemde datum heeft verkocht, en hiermede een overdrachtswinst heeft behaald van f 8.524; dat klager daartegenover in hoofdzaak heeft gesteld: dat evenbedoelde zaak niet zijn eigendom was, maar toebehoorde aan zijn echtgenote, zodat eventuele inkomsten uit deze zaak niet zijn genoten door hem; dat bovendien bedoelde overdrachtswinst niet f 8.524 heeft bedragen, maar bij benadering slechts f 6.000; en dat deze winst niet behoort te worden aangemerkt als inkomen in de zin der onderhavige wet, doch te dezen sprake is van een tegeldemaking van vermogen respectievelijk kapitaal, welks omvang onder meer bepaald wordt door vroeger gedane investeringen, en alleen daarom ook fiscaal inkomen is, zodat bij dit inkomen er generlei relatie is met arbeid respectievelijk validiteit;

Overwegende dienaangaande:

dat hierbedoelde zaak in het handelsregister was ingeschreven als een cafetariabedrijf en kleinhandel in chocolade en suikerwerken alsmede in limonade en ijs, gevestigd in 1955, en met vermelding van klagers echtgenote als eigenares; dat uit een rapport d.d. 26 juli 1959 van een deurwaarder, welk rapport berustte bij de belastingdienst te U., blijkt dat klager tegenover deze deurwaarder heeft verklaard dat hij „patates fritesbakker” en „exploitant van een snoepwinkel” was en zijn echtgenote „huisvrouw”; dat volgens het voor een notaris op 8 februari 1960 verleden koopcontract deze onderhavige zaak is verkocht voor

f 10.000, en wel door klager en zijn echtgenote als comparanten ten ene zijde, waarbij klager is aangeduid als „winkelier”, in algehele gemeenschap van goederen gehuwd met zijn echtgenote, van wie is vermeld dat zij was „zonder beroep”; dat de Raad op grond van de gedingstukken en het ter terechtzitting verhandelde aannemelijk acht, dat in deze zaak zowel klager als zijn echtgenote werkzaam plachten te zijn; dat de Raad tevens aanneemt dat *in feite* klager en zijn echtgenote gezamenlijk de exploitanten van deze zaak zijn geweest; dat voorts op grond van gegevens, berustend bij de inspectie der belastingen te U. en afkomstig van klager zelf, moet worden aangenomen dat de winst uit deze zaak over het tijdvak 1 januari — 3 februari 1960 f 500 heeft bedragen en de overdrachtswinst netto f 8.524 groot is geweest; dat deze overdrachtswinst, al is haar omvang mede bepaald door vroeger gedane activiteiten, naar 's Raads oordeel niettemin behoort tot de inkomsten, welke in 1960 uit of in verband met bedrijf zijn verkregen, als bedoeld in de „Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten”;

Overwegende, dat de Raad voorts van oordeel is dat de onderhavige bepaling dezer wet — welke bepaling naar haar aard en strekking niet ruim mag worden uitgelegd — het oog heeft op inkomsten, verkregen door de activiteiten van de gepensioneerde zelf; dat de genoemde inkomsten van f 500 en f 8.524, zijnde samen f 9.024, zijn verkregen door de activiteit van klager en zijn echtgenote gezamenlijk, en de Raad, nu niet is gebleken van een andere verdeling, aanneemt dat de helft hiervan, dus f 4.512, geacht moet worden te gelden als inkomsten, verkregen door de activiteit van klager;

Overwegende, dat het vorenoverwogene ten aanzien van het jaar 1960 leidt tot de navolgende berekening:

jaarinkomen:	f 4.512,—
invaliditeitspensioen:	f 935,75
totaal	<u>f 5.447,75</u>
laatstelijk genoten wedde	<u>f 5.066,25</u>
overschrijding	f 381,50;

dat het verminderingspercentage over het jaar 1960 42 was, zodat klagers pensioen over dit jaar moest worden verminderd met f 160,23; dat verweerder, die het pensioen over dit jaar heeft verminderd met f 935,75, derhalve te dezen een te hoge vermindering heeft vastgesteld;

Overwegende vervolgens ten aanzien van de jaren 1962, 1963 en 1964, dat verweerder, die aanvankelijk had aangenomen dat klager over deze jaren inkomsten had genoten als eigenaar van een cafébedrijf te Z., nader heeft aangenomen dat klagers echtgenote de eigenares was van dit bedrijf en dat klager in dit bedrijf arbeid heeft verricht, en voorts dat zijn inkomsten uit deze arbeid over de onderhavige jaren onder-

scheidenlijk f 8.075, f 9.500 en f 10.992,50 hebben bedragen; dat klager hiertegenover in hoofdzaak heeft gesteld: dat hem ten laste van dit bedrijf generlei loon of inkomen wordt betaald; dat zijn aandeel in de leiding van dit bedrijf, respectievelijk voor het bijhouden van de administratie ervan geen f 2000, respectievelijk zelfs geen f 1000 waard is; dat de strikt economische waardering van zijn prestaties nihil of nageoeg nihil is;

Overwegende dienaangaande:

dat het onderhavige bedrijf te Z. is uitgeoefend sedert het eind van 1961; dat klager bij zijn inschrijving in het bevolkingsregister te Z. aanvankelijk heeft opgegeven het beroep van caféhouder uit te oefenen, maar dit — na een bezoek vanwege de belastingdienst — heeft laten wijzigen in „oorlogsinvaliden”; dat het bedrijf, hetwelk aanvankelijk was gehuurd en per 1 juli 1962 is gekocht, is gesteld ten name van klagers echtgenote; dat volgens een schriftelijke verklaring van de boekhouder aan de belastingdienst klager is belast met de algemene leiding en de administratie van het bedrijf; dat bij regelmatig, vanwege de gemeentepolitie te Z., meestal in de nachtelijke uren, gehouden controles klager steeds in de inrichting werd aangetroffen, meestal met de bezoekers zat te kaarten, ook wel dranken serveerde, wel eens slaatjes bereidde, en ook wel eens na sluitingstijd van het café bezoekers wegbracht die vermoedelijk teveel drank hadden gebruikt; dat klager volgens zijn eigen mededeling ten hoogste twee uren per dag achter de tapkast staat; dat de Raad aannemelijk acht dat ook klagers echtgenote in dit bedrijf werkzaam placht te zijn; dat de Raad tevens aanneemt dat *in feite* klager en zijn echtgenote gezamenlijk de exploitanten ook van dit bedrijf waren; dat voorts op grond van een opgave van de belastingdienst te Z. moet worden aangenomen dat de winst uit dit bedrijf over de jaren 1962, 1963 en 1964 heeft bedragen onderscheidenlijk f 16.634,37, f 19.750,31 en f 25.570,39; dat, nu niet is gebleken van een andere verdeling, de Raad aanneemt dat de helft hiervan, dus onderscheidenlijk f 8.317,18, f 9.875,15 en f 12.785,19 geacht moeten worden te gelden als inkomsten, verkregen door de activiteit van klager;

Overwegende, dat het vorenoverwogene ten aanzien van de onderhavige jaren leidt tot de navolgende berekening:

	1962	1963	1964
jaarinkomen	f 8.317,18	f 9.875,15	f 12.785,19
invaliditeitspensioen	f 973,67	f 1.130,—	f 1.285,—
totaal	f 9.290,85	f 11.005,15	f 14.070,19
laatstelijk genoten wedde	, 5.192,67	f 7.229,—	f 8.224,50
overschrijding	f 4.098,18	f 3.776,15	f 5.845,69;

dat het verminderingspercentage over deze drie jaren was onderschei-

denlijk 38, 36 en 34 en een vermindering van het pensioen naar deze percentages zou leiden tot een hoger bedrag dan dat van het pensioen, zodat de vermindering moet worden gesteld op het pensioenbedrag; dat dit bij verweerders bestreden beslissing — zij het uitgaande van een ander jaarinkomen — is geschied, weshalve het tegen die beslissing ten aanzien van deze drie jaren ingestelde beroep als ongegrond moet worden aangemerkt;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond voorzover het betrekking heeft op de jaren 1962, 1963 en 1964;

Vernietigt verweerders beslissingen van 16 februari 1965 en 28 september 1966 voorzover deze het jaar 1960 betreffen;

Bepaalt de vermindering van klagers pensioen over dit jaar op f 160,23,—.

Centrale Raad van Beroep

29 mei 1969

(A.M.P. 1968/34)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fdgd); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vleesch Dubois.

(Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923, art. 26).

Een m.i.v. 1 september 1948 uit de dienst bij het reserve-personeel ontslagen reserve-majoor had recht op een direct ingaand pensioen, maar liet na dit geldend te maken. Zijn geestestoestand ging steeds meer achteruit, met name in de loop van het jaar 1953, en in 1965 ontving zijn zoon een volmacht om zijn financiële zaken te behartigen. Op 25 oktober 1965 volgde een aanvraag om militair pensioen, hetgeen m.i.v. die datum werd verleend.

De Raad acht niet gebleken van omstandigheden, waarin het voor betrokkene redelijkerwijs onmogelijk was de termijn van 2 jaren na de dag waarop het pensioen kon ingaan, bedoeld in art. 26 lid 3 onder c van bovengenoemde pensioenwet, in acht te nemen. Aangenomen moet worden, dat betrokkene in die periode zijn aanspraken welbewust niet heeft willen geldend maken.

Beroep alsnog ongegrond verklaard.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin, eiseres in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden G. L. Koops, referendaris bij

het Ministerie van Defensie, tegen: *de Erven van H.*, laatstelijk gewoonde te Hilversum, gedaagden in hoger beroep, van wie ter openbare terechtzitting F. J. H. in persoon is verschenen met Mr. J. Werner, advocaat te Amsterdam, als zijn raadsman.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 29 juni 1967 aan nu wijlen H. met ingang van 25 oktober 1965 krachtens de bepalingen der Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905, juncto de Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923, een pensioen ten bedrage van f 560 per jaar is verleend;

Overwegende, dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 21 oktober 1968 — waarnaar hierbij wordt verwezen — voormeld besluit nietig heeft verklaard;

Overwegende, dat de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van eiseres tegen die uitspraak hoger beroep heeft ingesteld en op de bij beroepschrift daartoe aangevoerde gronden de Raad heeft verzocht de uitspraak, waarvan beroep, te vernietigen en het in eerste aanleg ingestelde beroep alsnog ongegrond te verklaren;

IN RECHTE:

Overwegende, dat voor de Raad op grond van de inhoud der gedingstukken en het verhandelde ter 's Raads openbare terechtzitting is komen vast te staan:

dat nu wijlen H., verder te noemen betrokkene, geboren 7 juli 1887, behoorde tot het reserve-personeel der landmacht, laatstelijk als dirigerend paardenarts met de rang van majoor; dat hem met ingang van 1 september 1948 ontslag uit de dienst bij het reserve-personeel der landmacht is verleend; dat hij terzake van dit ontslag krachtens de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905, juncto de Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923, recht had op een direct ingaand militair pensioen; dat hij evenwel heeft nagelaten dit recht geldend te maken; dat betrokkene in de kring van zijn gezin en voor de overige naaste omgeving gold als iemand met een sterk uitgesproken autoritair karakter, met in de loop der jaren toenemende querulatoire trekken, die geen inmenging in zijn privé-aangelegenheden, en zeker niet zijn financiële zaken, duldde; dat evenaangestipte autoritaire en querulerende karaktereigenschappen na 1950 steeds duidelijker op de voorgrond traden; dat hij in 1952 bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd geen ouderdomspensioen ingevolge de Algemene Ouderdomswet wenste aan te vragen, totdat een vriend des huizes erin

slaagde dit te regelen; dat hij in 1952 uit hoofde van in burgerlijke overheidsdienst vervulde functies eveneens recht kon doen gelden op een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922; dat hij dit pensioen evenmin wilde aanvragen en zijn gezin in de waan bracht, dat hij in het genot was gesteld van zulk een pensioen; dat de geestestoestand van betrokkene steeds meer achteruitging en met name na het overlijden van zijn echtgenote in 1959; dat hij in januari 1965 ook lichamelijk ziek is geworden en zijn toestand toen dusdanig verslechterd was dat hij zijn financiële zaken wel door zijn zoon moest laten regelen, waartoe deze in februari 1965 een volmacht van zijn vader kreeg; dat genoemde zoon bij het inzien en regelen van zijn vaders zaken bemerkte dat deze in het geheel niet in het genot was van een pensioen krachtens de Pensioenwet 1922; dat hij dit toen alsnog bij schrijven van 30 maart 1965 voor zijn vader heeft aangevraagd; dat de toenmalige Pensioenraad in verband met de bij evenvermelde pensioenaanvraag gevoegde militaire staat van dienst van betrokkene diens zoon heeft geadviseerd eveneens een militair pensioen aan te vragen; dat laatstgenoemde dit heeft gedaan bij een op 25 oktober 1965 op het Ministerie van Defensie ingekomen rekest, hetwelk heeft geleid tot de onderwerpelijke toekenning van pensioen ingaande 25 oktober 1965; dat betrokkene op 8 april 1969 is overleden;

Overwegende, dat partijen in dit geding uitsluitend verdeeld houdt het antwoord op de vraag, of de ingangsdatum van het toegekende militaire pensioen terecht is vastgesteld op 25 oktober 1965;

Overwegende hieromtrent, dat het te dezen toepasselijke artikel 26 der Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923 — verder te noemen de Wet — voorzover hier van belang voorschrijft: in het eerste lid:

„Het pensioen gaat in met de dag van het ontslag uit de dienst, behoudens de in dit artikel genoemde uitzonderingen.” en het derde lid: „Pensioen gaat in met de dag, waarop de aanvraag daartoe is ingekomen: c. wanneer de aanvraag later is ingekomen dan twee jaar na de dag, waarop het pensioen kon ingaan.”;

Overwegende nu, dat vanwege gedaagden het standpunt wordt verdedigd, dat het pensioen alsnog behoort te worden vastgesteld met ingang van de dag dat de pensioengerechtigde in de onmogelijkheid is komen te verkeren zijn belangen te behartigen, in casu 1 juni 1953, waarbij een beroep gedaan wordt op een beginsel van behoorlijk bestuur dat zou zijn vervat in de regel „dat een aanspraak krachtens een pensioenwet niet verloren gaat indien de pensioengerechtigde als gevolg van „geestesziekte niet in staat is geweest zijn pensioenaanspraken te overzien en te behartigen.”;

Overwegende, dat de eerste rechter, aannemende dat betrokkene van 1 juni 1953 af in zodanige omstandigheden heeft verkeerd dat het voor

hem redelijkerwijs onmogelijk was de termijn bedoeld in artikel 26, derde lid sub c, der Wet in acht te nemen, het aanvaardbaar heeft geacht dat in dit geval, ofschoon niet binnen de vereiste termijn van twee jaren een verzoek om toekenning van pensioen is gedaan, de regeling van artikel 26, eerste lid, der Wet toepassing vindt; dat deze opvatting ertoe moet leiden — al is dit in de aangevallen uitspraak niet uitdrukkelijk vermeld — dat het onderhavige pensioen zou moeten ingaan op 1 september 1948;

Overwegende, dat de Raad geen van beide standpunten vermag te onderschrijven en zich bij zijn oordeelsvorming heeft laten leiden door de navolgende overwegingen:

dat de Raad weliswaar met de eerste rechter aanneemt, dat betrokkene in de loop van het jaar 1953 in een zodanige toestand van geestelijk onvermogen is komen te verkeren dat hij zijn belangen, daaronder te rekenen zijn aanspraken op een pensioen, niet meer kon overzien en behartigen; hetgeen ook niet door gedaagden wordt weersproken; dat hieruit evenwel naar 's Raads oordeel de conclusie mag worden getrokken, dat in de periode hieraan voorafgaande en zeker op 1 september 1948 — op welke datum het recht voor betrokkene op een pensioen krachtens de Wet voor het reserve-personeel der Landmacht 1905 juncto de Pensioenwet voor het reserve-personeel der Landmacht 1923 ontstond — betrokkene in staat was te achten zijn belangen te overzien en voor de behartiging daarvan op te komen; dat dan ook naar het inzicht van de Raad moet worden aangenomen, dat betrokkene in de twee jaren na 1 september 1948 zijn pensioenrechten welbewust niet heeft willen geldend maken, waarbij de Raad het irrelevant acht welke oogmerken en drijfveren daarbij bij betrokkene mogen hebben voorgezet; dat onder deze omstandigheden niet kan worden gezegd, dat in casu gebleken is van omstandigheden, waarin het voor de betrokkene redelijkerwijs onmogelijk was de bedoelde termijn van twee jaren in acht te nemen;

Overwegende, dat de Raad op grond van al het vorenoverwogene van oordeel is, dat het onderhavige geval het bij het bestreden Koninklijk besluit toegekende pensioen terecht is verleend met ingang van 25 oktober 1965, zijnde de datum waarop de daartoe strekkende aanvraag bij het Ministerie van Defensie is ingekomen; dat hierbij opmerking verdient dat voormeld artikel 26 der Wet niet de mogelijkheid openlaat het pensioen te doen ingaan op een andere dag dan hetzij die van het ontslag uit de dienst hetzij die van het inkomen der aanvraag; dat de omstandigheid dat een aanvraag om pensioen eerst in 1965 namens betrokkene is ingediend en betrokkene zelf toen al geruime tijd hiertoe wegens zijn geestestoestand niet bij machte was, gegeven de wettelijke bepalingen geen reden kan zijn de Kroon verplicht te achten het pensioen eerder te doen ingaan;

Overwegende, dat hieruit volgt dat de aangevallen uitspraak niet in stand kan blijven en het tegen het bestreden Koninklijk besluit in eerste aanleg ingestelde beroep alsnog ongegrond moet worden verklaard, in welke zin thans moet worden beslist;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep;

Verklaart het in eerste aanleg ingestelde beroep alsnog ongegrond.

UIT TIJDSCHRIFTEN

De Krijgsmacht en de rechten van de mens

door

Mr. F. KALSHOVEN

§ 1. *Inleiding*

In dit opstel zal de verhouding worden geschetst tussen de rechten van de mens en de krijgsmacht, als apparaat en als verzameling individuen. Daarbij rijst om te beginnen de vraag of aan een dergelijke verhouding eigenlijk wel enige betekenis toekomt — een vraag waarop het antwoord bevestigend zal luiden. Vervolgens zal in het bijzonder het verschijnsel van de militaire dienstplicht worden getoetst aan twee fundamentele vrijheidsrechten, te weten het recht om niet tot dwangarbeid te worden verplicht en het recht op vrijheid van geweten. Tenslotte zullen een aantal specifieke facetten van handel en wandel van de krijgsmacht en van de verhouding van zijn leden tot de militaire overheid worden beschouwd in het licht van de daarbij te berde komende rechten van de mens; dit zowel voor normale tijden als voor oorlogsomstandigheden.

Bij dit alles zal enerzijds alleen de situatie met betrekking tot de Nederlandse krijgsmacht aan de orde komen. Anderzijds zal voor de omschrijving van bepaalde rechten van de mens telkens aanknopng worden gezocht bij de tekst van de Europese Conventie tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, gesloten te Rome op 4 november 1950 en van kracht voor Nederland sedert 31 augustus 1954: in dit verdrag vindt men een moderner en uitvoeriger formulering van de grondrechten dan de Nederlandse grondwet biedt.¹⁾

§ 2. *De verhouding krijgsmacht - rechten van de mens*

De krijgsmacht in een land als het onze is een deel van het overheidsapparaat. Deze vanzelfsprekende opmerking krijgt niettemin betekenis wanneer men zich realiseert, dat op die grond en bij een bepaalde opvatting van de vrijheidsrechten de krijgsmacht en zijn leden van deze rechten verstoken zouden kunnen worden geacht. Ziet men immers de vrijheidsrechten als privileges van de burger tegenover de overheid, met andere woorden als beperkingen op de bevoegdheid van de overheid zich te mengen in het bestaan van de burgers, dan sluit daar-

---

¹⁾ Een bijzonder praktische uitgave van de tekst van de Europese Conventie, voorzien van de belangrijkste gegevens uit de geschiedenis van de totstandkoming van het verdrag en uit de parlementaire behandeling in Nederland en België, zomede van de voornaamste jurisprudentie, is: „Het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van „de mens en de fundamentele vrijheden”, van Mr. H. G. Schermers (1964).

op de gedachte aan dat de eigen leden van het overheidsapparaat niet delen in deze privileges.

Men kan daaraan toevoegen, dat zij door hun lidmaatschap van dat apparaat al zozeer delen in deszelfs glorie en macht dat zij meer niet van node hebben. En, zo zij eens uit de gratie mochten vallen (en aldus de overheidsmacht meer als slachtoffer dan als deelhebber zouden gaan ervaren), dan zou men hun kunnen voorhouden dat dit nu eenmaal het risico van het vak is: je waagt je in de overheid, net als in het huwelijk, „for better or for worse”.

Deze gedachten en vertroostingën lijken tegenwoordig niet erg reëel. Laat men echter niet uit het oog verliezen, dat de tijd nog niet zo ver achter ons ligt dat zij voor menigeen aanvaardbaar waren en dat de neiging bestond aan de krijgsmacht, zoals trouwens ook aan het burgerlijke ambtenarenkorps, allerlei fundamentele rechten te onthouden op de simpele overweging dat zijn leden nu eenmaal deel uitmaakten van de overheid.

Het is daarom nuttig uitdrukkelijk te stellen, dat zij die menen zulke gedachten te mogen handhaven, ongelijk hebben en dat de terminologie van art. 1 van de Europese Conventie met hun opvatting niet verenigbaar is. Daar wordt immers met zoveel woorden gesteld, dat de verdragsluitende partijen de rechten en vrijheden van het verdrag verzekeeren aan „een ieder, die ressorteert onder haar rechtsmacht”. Men zou de implicaties hiervan voor ons onderwerp als volgt kunnen weergeven: militairen zijn tenslotte ook mensen! Vermoedelijk wordt overigens de tegenwoordig te onzent heersende opvatting nauwkeuriger dan met deze laatdunkende uitlating weergegeven door te stellen dat hij die lid wordt van de krijgsmacht in de eerste plaats mens blijft.

Maar zou men dan mogen stellen, dat vrijheidsrechten uitsluitend betekenis hebben voor militairen in zo ver zij optreden als „gewone „mensen”, ofwel als leden van de gewone maatschappij? Dat zou impliceren, dat binnen de militaire organisatie als zodanig de vrijheidsrechten geen rol zouden spelen.

Ter bestrijding van deze gedachte zou ik mij niet willen beroepen op de omstandigheid dat in de Europese Conventie bij een doodenkel artikel uitdrukkelijk een uitzonderingspositie is voorzien voor de krijgsmacht; een omstandigheid waaruit men zou kunnen afleiden dat „dus” ten aanzien van de andere artikelen aan de krijgsmacht geen bijzondere positie toekomt. Liever zou ik willen aanvoeren, dat de idee in wezen neerkomt op de eerder vermelde opvatting, te weten dat de vrijheidsrechten niet zozeer mensenrechten als wel burgerrechten zijn. Ik zie geen geldig argument om die opvatting nu nog te schragen: daarentegen komen de mensenrechten toe aan elke mens ongeacht de omstandigheden waarin hij verkeert: in zijn woon- en werkomgeving, in de gevangenis, in de kazerne — overal en tegenover iedereen.

De omstandigheid dat de vrijheidsrechten toekomen aan de leden van de gewapende macht, zowel in het verband van de dienst als daarbuiten, staat overigens niet in de weg aan erkenning van de mogelijkheid dat bepaalde aspecten van het militaire bedrijf noodgedwongen zouden moeten leiden tot zekere beperkingen op de werking van sommige grondrechten ten aanzien van die leden. Daarop zal nader worden ingegaan in paragraaf 4. Eerst komt het echter gewenst voor, enige opmerkingen te maken over een aspect van de verhouding krijgsmacht - mensenrechten dat niet zozeer de werking van die rechten betreft met betrekking tot zijn leden als wel tot „nog-niet-leden” van de krijgsmacht en wel in het bijzonder de dienstplichtigen.

§ 3. *De dienstplicht en de rechten van de mens*

Aan de verplichte militaire dienst wordt met zoveel woorden aandacht besteed in art. 4 van de Europese Conventie. Terwijl immers in het 2e lid van dat artikel wordt gesteld dat niemand mag worden gedwongen dwangarbeid of verplichte arbeid te verrichten, wordt in het 3e lid daaraan toegevoegd dat niet als dwangarbeid of verplichte arbeid in de zin van dit artikel wordt beschouwd o.m. „elke dienst van militaire aard”.

De uitzondering heeft, althans wat Nederland betreft, kennelijk alleen belang voor de dienstplichtigen: vrijwilligers worden tegenwoordig in ons land niet meer geronseld, althans niet anders dan in de meest overdachtelijke zin en in ieder geval niet zo dat er sprake zou kunnen zijn van gedwongen dienst.

Wat de dienstplichtigen betreft, komt men een ogenblik in de verleiding naar voren te brengen dat hun gebruikelijke klacht niet luidt dat zij worden gedwongen arbeid te verrichten, maar juist dat zij zo veelvuldig tot nietsdoen zijn gedwongen. Derhalve, zo zou men kunnen stellen, zou de hele bepaling van het 3e lid, voor zoveel betrokken op de militaire dienst, als overbodig kunnen worden aangemerkt. Evenwel (en scherts terzijde): hoe men ook moge denken over de dienstplicht en of men daarin nu de vervulling wil zien van 's mensen hoogste plicht tegenover het vaderland dan wel het grootste kwaad van de tegenwoordige maatschappij, — in ieder geval zou niemand hebben kunnen verwachten dat de Staten die partij werden bij de Europese Conventie en dusdoende het verbod van dwangarbeid onderschreven, daaraan meteen de afschaffing zouden hebben verbonden van de bijzondere plicht tot prestatie die de dienstplicht is. Het is immers overduidelijk dat de dienstplichtigen in de meeste van de betrokken landen zowel tevoren als daarna een onmisbaar bestanddeel van de krijgsmacht uitmaakten en veelal nog steeds uitmaken. In zo ver is de uitdrukkelijke uitzondering in het 3e lid van art. 4 inderdaad overbodig: ook al was die ongeschreven gebleven, dan had een uitleg van het artikel naar de „bedoe-

„ling van de verdragsluitende partijen” toch tot het zelfde resultaat moeten leiden. Men kan dan ook veronderstellen, dat de aangehaalde woorden van het 3e lid voornamelijk zijn opgenomen als een soort extra-veiligheid en om aan onwillige dienstplichtigen en hun pleitbezorgers een argument uit handen te slaan dat anders tot (zinloze) procedures aanleiding had kunnen geven.

Men ziet hier gedemonstreerd wat eigenlijk wel voor de hand ligt, nl. dat bij botsing van een individueel vrijheidsrecht en de belangen van de maatschappij (zoals die laatste tot uitdrukking komen in een zekere gevestigde orde) het eerste niet altijd een totale overwinning behaalt. Evenwel ligt in het gegeven geval een andere, minder ver gaande oplossing dan de totale overwinning in de rede: men kan zich een uitzonderingsregeling indenken ten gunste van die personen voor wie de vervulling van de militaire dienstplicht een bijzonder zware aantasting van hun individueel beleefde gewetensvrijheid zou betekenen. Immers, hoe zeer de militaire dienst in een vredige maatschappij als de Nederlandse zich moge voordoen als een onschuldige aangelegenheid en hoe zeer zelfs de oorlogsbestemming van de krijgsmacht kan worden gekleed in termen die deze in het algemeen en voor de meeste mensen aanvaardbaar maken, niettemin kan men zich geredelijk indenken dat een minderheid niet bereid blijft het bedrijf van deze zonnige zijde te zien en daarentegen in geweten onoverkomelijke bezwaren er tegen koestert.

Niet in alle landen bestaat zo'n uitzonderingsregeling: wel in Nederland, waar laatstelijk bij de Wet gewetensbezwaren militaire dienst, van 27 september 1962, S 370, is uitgesproken dat geen militaire dienst behoort te worden gevorderd van hem die daartegen erkende, ernstige gewetensbezwaren heeft; dat zijn, volgens art. 2 van de Wet: „de onover-,komelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst „van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming „aan elk oorlogsgeweld verbiedt”. De bezwaren kunnen zich richten tegen de vervulling van militaire dienst „bepaaldelijk gericht op strijd „met de wapenen” dan wel „van welke aard ook”. Voor de toetsing en eventuele erkenning van geopperde gewetensbezwaren is voorts een hele procedure in de wet voorzien.

Zelfs met deze betrekkelijk ruime en soepele regeling is nog niet iedereen geheel tevreden en dat kan natuurlijk ook niet anders: zo lang de enkele verklaring dat men gewetensbezwaren heeft niet voldoende is om vrijstelling te bewerken, kan het gevoel blijven bestaan dat men in zijn gewetensvrijheid wordt gekort. Anderzijds is evenzeer duidelijk, dat het stadium van totale vrijheid (bereikt b.v. bij de regeling van de officiers- en andere ambtseden, waar de te beëdigden persoon in volstrekte vrijheid kan kiezen tussen eed en belofte) vooralsnog onbereikbaar blijft op het stuk van de bezwaren tegen de militaire dienstplicht. Dat stadium zou immers praktisch gesproken samenvallen met vrijheid

van keus tussen dienen en niet-dienen en daarmee met opheffing van de dienstplicht.¹⁾

Opgemerkt zij, dat de Europese Conventie in feite geen enkel vereiste stelt met betrekking tot het bestaan of de inhoud van een regeling betreffende gewetensbezwaren tegen militaire dienst: terwijl in art. 9 slechts het beginsel wordt uitgesproken dat een ieder recht heeft op vrijheid (o.m.) van geweten, vindt men in het eerder vermelde 3e lid van art. 4 de vervangende dienst (die evenmin als de militaire dienst als dwangarbeid wordt beschouwd) omschreven als „die diensten, welke gevorderd worden in plaats van de verplichte krijgsdienst”, „in het geval van hen die daartegen gewetensbezwaren hebben *in landen waar dit gewetensbezwaar overeenkomstig de wet wordt erkend*”.

Men ziet: de mogelijkheid blijft open dat in bepaalde landen het gewetensbezwaar helemaal niet wordt erkend en waar dit wel het geval is wordt aan de wetgever overgelaten de erkenning te regelen.

§ 4. *De krijgsmacht en enige specifieke rechten van de mens in normale tijden*

Deel uitmaken van de krijgsmacht, zij het als dienstplichtige of vrijwilliger, wil onder meer zeggen dat men voor korter of langer tijd raakt afgesneden van de eigen omgeving en komt te leven in een bijzondere gemeenschap. De mate waarin dit het geval is, loopt uiteen al naar het krijgsmachtonderdeel waarbij men dient: heel sterk en voortdurend leeft men in die gemeenschap op het oorlogsschip buitengaats; het dichtst wordt deze situatie benaderd door het legeronderdeel op een langdurige oefening ver van de gebruikelijke kazernerings; minder intensief doet het verschijnsel zich voelen bij het gewone kazerneleven, en de manslotte die zijn dienstplicht doorbrengt met het verrichten van wetenschappelijk onderzoek op een laboratorium in de omgeving van Den Haag en na volbrachte dagtaak naar huis gaat, begrijpt waarschijnlijk niet eens welk verschijnsel wij hier op het oog hebben; maar de groep waartoe hij behoort is kwantitatief te verwaarlozen, zodat hun mogelijk onbegrip geen belang heeft voor ons betoog.

Hoe staat het in deze bijzondere gemeenschap met de verwezenlijking van het recht op privé leven, in art. 8 van de Europese Conventie omschreven als een ieders „recht op eerbiediging van zijn privé leven, „zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling”? Men hoeft niet eens te denken aan telefoto's en allerhande ingewikkelde afluisterapparatuur

¹⁾ Het tegenwoordig herhaaldelijk geuite verlangen naar een andere wijze van besteding van de dienstdienst, b.v. in een ter beschikking van de V.N. staande eenheid, heeft minder met ons onderwerp te maken dan met een afkeuring van de doelstellingen van de officiële Nederlandse politiek. De recent gelanceerde gedachte om wel in dienst te gaan maar die dan van binnen uit onmogelijk te maken, schijnt niet zo zeer een uitvloeisel van gewetensbezwaren als wel van onzuiverheid van motieven resp. kwade trouw.

om tot het inzicht te komen dat hier voor de militaire maatschappij moeilijkheden liggen, die men niet zo maar kan afdoen met de opmerking dat een militair geen recht heeft op een privé leven — zie hierboven in paragraaf 2. Hij heeft dat recht wèl, maar het is niet eenvoudig te realiseren. Niettemin is de eerbiediging plicht voor de overheid, gezien het 2e lid van art. 8 waarin de bevoegdheid van de overheid tot inmenging met betrekking tot het onderhavige recht aan nauwe grenzen wordt gebonden: de inmenging moet bij de wet voorzien en voorts in een democratische samenleving nodig zijn „in het belang van 's lands „veiligheid, de openbare veiligheid, of het economische welzijn van het „land, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van „strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten of vrijheden van anderen”.

Dit lijkt een hele serie mogelijkheden te laten voor inmengingen van overheidswege. Evenwel schuilt het belang van de opsomming voor ons doel juist in allerlei mogelijkheden die er *niet* staan en die zich in de militaire gemeenschap gemakkelijk kunnen voordoen. Het komt onnodig voor hiervan voorbeelden te vermelden.

Wat de bij uitstek geestelijke vrijheden betreft — te weten de vrijheden van gedachte, geweten en godsdienst, omschreven in art. 9 van de Conventie — wil het voorkomen dat de situatie in de krijgsmacht nauwelijks aanleiding geeft tot bijzondere opmerkingen. Toegegeven, zelfs bij de grootste mate van goede wil van de kant van de militaire autoriteiten zal het b.v. voor een orthodoxe jood uitermate moeilijk of zelfs onmogelijk blijken, gedurende zijn diensttijd alle geboden en voorschriften van zijn geloof te onderhouden, — zulks terwijl art. 9 daartoe uitdrukkelijk het recht schijnt te verlenen. Evenwel, afgezien van de vraag hoe de desbetreffende woorden van art. 9 (Engelse tekst: „to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance”; Franse tekst: „de manifester sa religion ou sa conviction . . . „par le culte, l'enseignement, les pratiques et l'accomplissement des rites”) moeten worden geïnterpreteerd en of daar inderdaad allerlei handelingen van het dagelijks leven onder vallen waaromtrent maar geloofsvoorschriften zouden kunnen bestaan, schijnt het mij toe dat in dergelijke gevallen, zeker zo het niet aller-essentieelste aangelegenheden betreft, dispensatie van de zijde van de geloofsgemeenschap zou mogen worden verwacht.

Een ander punt is, dat slechts leidlieden van enkele weinige godsdiensten en andere geestelijke bewegingen officieel als geestelijke verzorgers zijn toegelaten in de krijgsmacht. Maar in voorkomend geval zal de toegang tot niet aldus toegelaten vertegenwoordigers van andere religies stellig niet aan de betreffende gelovigen worden ontzegd.

Groter moeilijkheden rijzen met betrekking tot het, aan de hierboven vermelde vrijheden van gedachte, geweten en godsdienst na verwante,

recht op vrijheid van meningsuiting; een recht dat volgens de tekst van art. 10 omvat „de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om „inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder in- „menging van overheidswege en ongeacht grenzen”. De vraag rijst of een militair hieraan het recht ontleent, elke willekeurige krant of ander gedrukte te lezen en daartoe zonder voorafgaande censuur of andere inmenging te ontvangen, juist ook binnen de kazerne? Of heeft daarentegen de militaire overheid het recht uit te maken welke lectuur in de kazerne wordt getolereerd?

Het antwoord op beide vragen luidt ontkennend: de militair mag wel van alles lezen en ontvangen, maar niet alles; en de overheid mag wel bepaalde grenzen stellen, maar niet elke willekeurige. De norm terzake vindt men in het 2e lid van art. 10: de „formaliteiten, voorwaarden, be- „perkingen of sancties” die de overheid zou willen stellen, moeten bij de wet worden voorzien en in een democratische samenleving nodig zijn, ter bescherming van een aantal opgesomde belangen: „’s lands vei- „ligheid, territoriale onschendbaarheid of openbare veiligheid, de be- „scherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare fei- „ten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescher- „ming van de goede naam of de rechten van anderen, om de versprei- „ding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag „en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen”.

Stelt men aan de hand hiervan de concrete vraag of onze militair een blad mag ontvangen dat zich toelegt op allerlei vormen van laster — een blad dat wellicht in bepaalde kiosken zonder veel moeite te koop is — dan is het antwoord, dat dit hem mag worden verboden. Zo’n verbod kan b.v. worden gebracht onder de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten. De omstandigheid dat het blad elders zonder zichtbare overheidsinmenging verkrijgbaar is, doet hieraan niet af: in de kazerne is het de overheid in ieder geval mogelijk deze vorm van verspreiding van laster effectief tegen te gaan.

Andere concrete vraag: moet De Waarheid worden geduld binnen de kazernemuren? En allerlei andere dag- en weekbladen die niet altijd onvoorwaardelijk de regering en de gevestigde orde steunen, ja wellicht zelfs radicale resp. revolutionaire veranderingen daarin voorstaan?

Het wil voorkomen, dat op dit terrein van politieke meningsvorming nauwelijks een argument is te vinden voor beknotting van de vrijheid van militairen om, ook in de kazerne, kennis te nemen van allerlei meningen, die niet door enig algemeen werkend verbod worden getroffen. In het bijzonder moet de nadruk worden gelegd op de neutraliteit die ten deze van de overheid mag worden verwacht.

Iets anders ligt de zaak weer met betrekking tot het in art. 11 van de Europese Conventie omschreven recht op vrijheid van vreedzame vergadering en op vrijheid van vereniging. In de eerste plaats blijkt uit

niets in het artikel, dat de militaire overheid verplicht zou zijn vergaderingen of de activiteit van verenigingen te dulden nu juist op het kazerne- of ander militair terrein.

Sterker: niet alleen bevat ook art. 11 de gebruikelijke clausule dat bij de wet grenzen mogen worden gesteld aan de uitoefening van de genoemde rechten voor zo ver dit in een democratische samenleving nodig is met het oog op een aantal met name genoemde belangen (waarvan de opsomming veel gelijkenis vertoont met die in de vorige artikelen); maar bovendien wordt ditmaal uitdrukkelijk meegedeeld dat het artikel niet verbiedt „dat wettige beperkingen worden aangebracht in de uitoefening van deze rechten door leden van de gewapende macht, van de politie of van het ambtelijk apparaat van de Staat”. Men ziet: mits steunend op een wettelijke basis (zoals b.v. voor de groep van beroeps-militairen gevonden kan worden in de zeer ruime machtiging tot regeling van hun rechten en plichten vervat in de Militaire Ambtenarenwet 1931) kan de overheid, ook met het oog op andere belangen dan die zijn vervat in de algemene opsomming, beperkingen aanleggen aan de uitoefening van het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en op vrijheid van vereniging; en dit niet alleen ten aanzien van militairen maar ook van andere ambtelijke leden van het overheidsapparaat; en, wat de militairen betreft, niet alleen voor het kazerneterrein maar zelfs ook daarbuiten.

Daar komt bij, dat vergaderingen en de activiteit van verenigingen, zeker indien van politieke aard, veel eerder een bedreiging of versterking van de orde kunnen teweeg brengen dan het individueel lezen van allerhande, zelfs uiterst-rechtse of -linkse publikaties. Hierin kan een argument worden gezien (dat m.i. zoals gezegd, ontbreekt ten aanzien van de meningsvorming door middel van lectuur) om op militair terrein bepaalde politieke vergaderingen en toespraken wel toe te laten en andere niet. Evenwel ligt alsdan uiteraard het verwijt vlak om de hoek dat de overheid partijdig is op het stuk van de politieke meningsvorming, zulks in strijd met het beginsel van art. 10. Bovendien lijkt het oordeel dat een bepaalde toespraak of vergadering een gevaar voor de orde zou opleveren, niet eenvoudig en meestal in hoge mate subjectief. Met het oog op deze en dergelijke overwegingen verdient het dan ook wellicht de voorkeur, de neutraliteit ook in deze te handhaven door aan geen enkele politieke groepering toegang tot het militaire terrein te verlenen, hoe groot of regeringsgetrouw zij ook moge zijn.

In deze paragraaf dienen nu ook nog enige opmerkingen te worden gemaakt over de grondrechten van de militair weliswaar in normale tijden maar in een bijzondere positie, nl. als verdachte van — resp. gestrafte wegens — een strafbaar feit of krijgstuchtelijk vergrijp.

Drie artikelen in de Europese Conventie hebben (uitsluitend of mede) betrekking op de berechting van strafbare gedragingen: art. 5 (dat de

persoonlijke vrijheid en veiligheid garandeert en de vrijheidsberoving aan strengere normen bindt), art. 6 (dat minimum-eisen formuleert waaraan o.m. elk strafproces moet voldoen) en art. 7 (dat veroordeling verbiedt voor wat niet strafbaar was toen het werd begaan). Het laatstgenoemde artikel kan hier buiten beschouwing blijven, aangezien het voor de krijgsmacht niet tot bijzondere opmerkingen leidt.¹⁾ De artikelen 5 en 6 zijn daarentegen recentelijk in de aandacht gekomen in verband met bepaalde aspecten van het militaire tuchtrecht, een stuk recht dat toch al van allerlei zijden belangstelling geniet en aan welks herziening gestaag wordt gewerkt.

In dit verband verwijs ik naar de in dit tijdschrift gevoerde discussie tussen Mrs. S. van der Ploeg, H. Donker en mijzelf.²⁾

§ 5. *De oorlogvoerende krijgsmacht en de rechten van de mens*

Het zal wellicht bij sommige lezers verwondering wekken, dat het begrip „rechten van de mens” hier wordt gekoppeld aan de oorlogvoering: sluit het feit van de oorlog de gedachte aan die rechten dan niet uit?

Hierop moet terstond en heel duidelijk een ontkennend antwoord worden gegeven: in beginsel blijven de vrijheidsrechten ook in oorlogsomstandigheden van kracht. Tot goed begrip worde overigens vooropgesteld, dat het ons hier niet als in de vorige paragraaf gaat om rechten van de militairen tegenover hun eigen militaire overheid maar om rechten van anderen, die moeten worden geëerbiedigd door de krijgsmacht en door de individuele militairen die er deel van uitmaken.

Welnu: de Europese Conventie laat toe dat „in tijd van oorlog of in „geval van enige andere algemene noodtoestand, welke het bestaan van „het volk bedreigt” een Staat die partij is bij het verdrag maatregelen neemt die een afwijking inhouden van zijn verplichtingen ingevolge het verdrag.³⁾

Art. 15, dat de machtiging tot zulke maatregelen inhoudt, verbindt er de voorwaarde aan dat de maatregelen „niet verder gaan dan de toestand vereist en niet in strijd zijn met andere verplichtingen welke „voortvloeiende uit het internationale recht”. Maar bovendien — en dat is van onmiddellijk belang voor de krijgsmacht — worden bepaalde grondrechten zelfs in die omstandigheden onder bijzondere bescherming geplaatst.

¹⁾ Met name levert de bestraffing van *eigenlijke* krijgstuchtelijke vergrijpen geen schending van dit art. op. In de eerste plaats kan het zo worden uitgelegd, dat het alleen betrekking heeft op strafrechtelijke veroordelingen. Maar bovendien bevat art. 2 van de Wet op de krijgstucht een (krijgstuchtelijke) strafbaarstelling van weliswaar niet met name genoemde maar wel aan de hand van de omschrijving bepaalde gedragingen. In dit verband kan een vergelijking worden getroffen met het bekende verbod uit de wegenverkeerswetgeving, zich op een weg te gedragen op een wijze die het verkeer in gevaar brengt of kan brengen.

²⁾ LXI (1968) pp. 265, 404, 409; LXII (1969) p. 65.

³⁾ Bijvoorbeeld: censuur op briefwisseling, beperkingen op de vrijheden van meningsuiting en vergadering, etc.

Deze bijzondere bescherming geldt in de eerste plaats een tweetal fundamentele rechten, die in het bovenstaande nog niet aan de orde zijn gekomen: het recht op het leven (art. 2) en het recht op persoonlijke integriteit (art. 3).

Het meest primaire van alle rechten van de mens is wel zijn recht op het leven. In art. 2 is dit neergelegd in de formulering dat „Het recht van een ieder op het leven wordt beschermd door de wet”. Daaraan wordt toegevoegd, dat niemand opzettelijk van het leven mag worden beroofd, behalve in enkele met name genoemde uitzonderlijke omstandigheden.¹⁾ Welnu, aldus het 2e lid van art. 15 voornoemd: de machtiging in het 1e lid van dat artikel tot maatregelen afwijkend van de verplichtingen onder de Conventie „wettigt geen enkele afwijking van art. 2, behalve ingeval van dood als gevolg van geoorloofde oorlogshandelingen”.

Nog categorischer is art. 15 ten aanzien van art. 3: daarvan is geen enkele afwijking geoorloofd, oorlogshandeling of niet. Art. 3, behelzende de integriteit van de menselijke persoon, heeft de volgende inhoud: „Niemand mag worden onderworpen aan folteringen noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen”. Men kan het bovenstaande ook als volgt weergeven: uitsluitend geoorloofde oorlogshandelingen mogen leiden tot de dood van individuen; geen enkele oorlogshandeling mag bestaan in folteringen of andere onmenselijke of vernederende handelingen. Maar dit betekent, dat met art. 15 een heel stuk oorlogsrecht wordt binnengehaald op het terrein van de rechten van de mens; of liever, (want de zaak ligt omgekeerd): de erkenning wordt hiermee uitgesproken dat de fundamentele rechten van de mens ten grondslag liggen aan het oorlogsrecht.²⁾

1) Executie van een wettig doodvonnis is het enige geval waarin de opzettelijke levensberoving uitdrukkelijk is toegelaten. Daarnaast wordt de levensberoving „niet geacht, in strijd met dit artikel te zijn geschied, ingeval zij het gevolg is van geweld, dat absoluut noodzakelijk is” in geval van noodweer, arrestatie of voorkoming van een arrestant, of onderdrukking van een oproer of opstand.

2) Dit fundamentele verband tussen oorlogsrecht en rechten van de mens komt tot uiting in de aanneming op 12 mei 1968, door de plenaire vergadering van de Internationale conferentie over de rechten van de mens (Teheran), van resolutie XXIII over „Human Rights in Armed Conflicts”. De resolutie loopt uit op het verzoek aan de Algemene Vergadering van de V.N. om de Secretaris-Generaal te laten bestuderen welke stappen kunnen worden ondernomen ter verbetering van de toepassing van het bestaande oorlogsrecht en of de noodzaak van nieuwe verdragen op dat gebied bestaat. De Algemene Vergadering heeft op 19 december 1968, bij resolutie 2444 (XXIII), deze resolutie overgenomen. Het er in bedoelde onderzoek is inmiddels begonnen, in nauwe samenwerking met het Internationale Comité van het Rode Kruis te Genève, dat al in 1965 een zijnerzijds voorgestelde resolutie zag aangenomen door de 20e Internationale Rode-Kruis-conferentie in Wenen (res. XXVIII), waarin hoofdbeginselen van het oorlogsrecht zijn opgesomd. Ook deze resolutie is overgenomen in de genoemde res. 2444 (XXIII) van de Algemene Vergadering, onder uitdrukkelijke bevestiging van de bedoelde hoofdbeginselen.

In het licht van het bovenstaande is uiteraard van de grootste betekenis welke oorlogshandelingen „geoorloofd” zijn en welke niet. Daarmee wordt de hele problematiek geïntroduceerd van de verhouding tussen de moderne vormen en mogelijkheden van oorlogvoering en het oorlogsrecht: het gebruik van nieuwe wapens en strijdmiddelen, de guerrilla, de positie van de burgerbevolking in een grootscheepse oorlog, enzovoorts. Hier worde met de vermelding van deze problematiek volstaan, ter illustratie dat de geoorloofdheid of ongeoorloofdheid van oorlogshandelingen dikwijls bijzonder moeilijk kan worden uitgemaakt. Overigens doen deze twijfels en problemen niet af aan de omstandigheid dat van menige andere oorlogshandeling de geoorloofdheid resp. ongeoorloofdheid voor iedere militair volkomen duidelijk kan zijn.

Voor de volledigheid wordt vermeld, dat ingevolge het genoemde 2e lid van art. 15 de oorlogsomstandigheden evenmin een afwijking wettigen van het verbod van slavernij (art. 4, 1e lid) noch van het verbod van bestraffing van wat niet strafbaar was ten tijde van het begaan (art. 7.¹) Het eerste is wederom een bevestiging van bestaand oorlogsrecht: de vijandelijke militair die in onze handen valt is krijgsgevangen, mag in het algemeen worden gevangen gehouden tot het eind van de oorlog en mag, eveneens in het algemeen, tot arbeid worden verplicht, — maar hij mag niet meer, zoals vroeger, tot slaaf worden gemaakt. En ook de vijandelijke burgers mogen niet in slavernij worden gevoerd.

Wat wil dit alles nu zeggen voor de krijgsmacht en zijn leden? In de eerste plaats: dat ook uit de hier weergegeven bepalingen van de Europese Conventie blijkt dat de krijgsmacht in zijn oorlogvoering is gebonden aan het oorlogsrecht.

Maar ook (en dit op te merken lijkt haast nog belangrijker): dat aan de leden van de krijgsmacht duidelijke instructies ter beschikking moeten staan hoe te handelen in oorlogstijd, ten einde te waarborgen dat zij niet door onwetendheid op ongeoorloofde wijze zullen inbreuk maken op de fundamentele rechten van de mens en met name op de rechten op het leven en op de integriteit van de menselijke persoon.

In de woorden van de Internationale commissie van juristen²) — en

¹) Evenwel moet bij het laatste worden aangetekend, dat art. 7 naast de bestraffing van de strafbare feiten „naar nationaal of internationaal recht” (dat zijn feiten strafbaar op grond van b.v. de Nederlandse strafwetgeving, resp. op grond van internationale verdragen of internationaal gewoonterecht — zoals volkerenmoord of zeeroof) ook de berechtiging toelaat van „een handelen of nalaten, hetwelk ten tijde dat het „handelen of nalaten geschiedde, een misdrijf was overeenkomstig de algemene rechtsbeginselen welke door de beschaafde volken worden erkend”. Met dit laatste wordt in het bijzonder bedoeld op de beginselen die zijn toegepast in het proces te Neurenberg.

²) Uit: *Human Rights in Armed Conflicts: Vietnam*, opgenomen in *Bulletin of the International Commission of Jurists*, No. 34, juni 1968, p. 42.

met deze aanhaling moge deze paragraaf worden besloten:

„It is . . . essential, whatever the circumstances, that those involved „in an armed conflict should not be allowed to forget the minimum „rules of humanitarian conduct, which are derived from the conscience „of mankind and which must be respected in every armed conflict”.

§ 6. *Conclusies*

Het behandelde in de vorige paragrafen kan als volgt worden samengevat. Wij hebben om te beginnen geconstateerd, dat in tegenstelling tot een verouderde opvatting de fundamentele rechten van de mens in beginsel wel degelijk gelden voor de leden van de krijgsmacht, en wel niet alleen voor hen „als burgers” maar ook in het verband van de militaire organisatie en de militaire dienst; zij het, dat de mogelijkheid moest worden opgehouden van zekere beperkingen voortvloeiend uit de aard van de militaire dienst. Voorts bleek, dat de militaire dienst en in het bijzonder de dienstplicht niet buiten de wet is gesteld door het verbod van dwangarbeid, terwijl de gevallen van individuele gewetensnood terzake van het verrichten van militaire dienst in Nederland op bepaald niet onbevredigende wijze worden opgevangen door de regeling omtrent vrijstelling van erkende gewetensbezwaarden.

Wat de handel en wandel van de Nederlandse krijgsmacht in normale tijden betreft, kwam in het algemeen geen rechtstreekse strijd aan het licht met de verschillende rechten van de mens; waar nodig bleken deze trouwens zo soepel geformuleerd of van dusdanige uitzonderingsmogelijkheden voorzien, dat een dergelijke strijd redelijkerwijs niet behoeft voor te komen. Wel bleek waakzaamheid geboden om bewuste of onbewuste inbreuken op ook aan militairen toekomende vrijheidsrechten te voorkomen; dit gold vooral ten aanzien van het recht op privé leven en dat op vrijheid van meningsuiting: zelfs waar geen sprake is van inbreuk op deze vrijheidsrechten, dient niettemin voortdurend te worden gestreefd naar een verdere vervolmaking van hun verwezenlijking.

In dit verband werd voorts melding gemaakt van de onlangs geopenbare stelling dat het militaire tuchtrecht op enige punten in strijd zou zijn met de rechten van de mens, een stelling die door mij niet wordt onderschreven.

Tenslotte bleek het begrip van de rechten van de mens zelfs van doorslaggevende betekenis voor de krijgsmacht in oorlogstijd, aangezien deze rechten ten grondslag liggen aan een belangrijk deel van het oorlogsrecht. In verband daarmee kwam het belang naar voren van duidelijke instructies voor de leden van de krijgsmacht aangaande hun handelen in oorlogstijd: voorkomen dient te worden dat zij in die omstandigheden door onwetendheid ten aanzien van de „minimum regels „van menswaardig gedrag” schuldig zouden komen te staan aan oorlogsmisdrijven.

Met bovenstaande schets is uiteraard geen uitputtende behandeling gegeven of zelfs maar beoogd van de verschillende aangerode kwesties: slechts was het oogmerk de aandacht te vestigen op hun belang en stof te bieden voor verdere discussie.

(Overgenomen, op sommige plaatsen door de auteur gewijzigd, uit het maandblad Centurio-Appel, oktober 1968).

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN

Militair juridisch brevet

De Chef van de Luchtmachtstaf heeft per 10 juli 1969 het militair juridisch brevet toegekend aan kapitein Mr. G. C. G. BORST, rnr. 36.06.28.033.

BIJDRAGEN**De verwijzing naar de militaire rechter in maritiem perspectief.**

Enkele problemen rond de (on)bevoegdheid van de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen, voortvloeiende uit de praktijk rond de verwijzing

door

Mr. J. E. BLANKHART,

luitenant ter zee van administratie der eerste klasse.

Bedoelde praktijk bestaat namelijk hierin, dat enerzijds zaken — naar de militaire rechter verwezen door de Commandant der Zeemacht in Nederland — berecht worden door de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen en dat anderzijds zaken — naar de militaire rechter verwezen door de Commandant der Zeemacht in de Nederlandse Antillen — worden berecht door de Permanente Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht.

Hoewel deze gang van zaken zoveel mogelijk wordt vermeden en tot de uiterste noodzaak beperkt, is absolute uitsluiting daarvan in de praktijk toch onmogelijk gebleken. De voornaamste reden hiertoe vormt de „be-, weeglijkheid” van de Koninklijke Marine en het daartoe behorende personeel, onder andere blijkende bij uitzending naar en vertrek uit de Nederlandse Antillen en bij het langdurig verblijf van marineschepen in de tot dit gebied behorende wateren.

Ook al betreft het derhalve slechts incidentele gevallen, het leidt toch tot de noodzaak van bezinning op dit onderwerp.

I. *Inleiding.* Gedurende de laatste maanden is het bij herhaling voorgekomen, dat raadslieden ter zitting van de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen zich beriepen op de onbevoegdheid van dit college, omdat de wettelijke voorschriften met betrekking tot de verwijzing naar de militaire rechter hetzij naar de letter danwel naar de strekking niet zouden zijn nagekomen.

Artikel 9a 2e lid van Rechtspleging bij de Zeemacht volgend, heeft intrekking van de beschikking tot verwijzing wegens vermeende onbevoegdheid van de Krijgsraad in geen der gevallen plaats gevonden; de militaire rechter beslist immers zelf over zijn bevoegdheid en indien hij zijn eigen onbevoegdheid mocht constateren, geeft hij eventueel de zaak door aan de rechter die wel bevoegd wordt geacht (art. 223, 239 R.Z.). Zo heeft de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen onlangs bij vonnis van 21 december 1968 (registratienummer 239) met betrekking hiertoe het volgende gesteld:

Overwegende, dat de raadsman heeft aangevoerd, dat de zaak van beklaagde bij dagvaarding vanwege de fiscaal betekend voor deze Krijgsraad aanhangig is gemaakt, doch de beschikking tot verwijzing gegeven is door de Commandant der Zeemacht in Nederland, zijnde de Commandant der Zeemacht in de Nederlandse Antillen aangewezen tot uitoefening van de bevoegdheid om naar de militaire rechter te verwijzen voor zover het betreft feiten, welke behoren tot de kennisneming van de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen;

Overwegende dienaangaande, dat vooropgesteld moet worden, dat de Commandant der Zeemacht in Nederland bevoegd was om beklaagde naar de militaire rechter te verwijzen, waar het betreffende feit tot de kennisneming behoorde van de Permanente Krijgsraad in Nederland, zijnde zowel het feit aldaar gepleegd als de beklaagde toen aldaar verblijvend;

dat voorts vaststaat, dat voor het huidige verblijf van de beklaagde in het rijkdeel de Nederlandse Antillen deze Krijgsraad bevoegd geworden is om van het feit kennis te nemen;

dat naar het oordeel van de Krijgsraad een redelijke wetstoepassing medebrenge, dat een beschikking tot verwijzing door een daartoe bevoegde vlootvoogd bij latere detachering of overplaatsing van een beklaagde naar een ander rijkdeel aldaar zodanig effect moet kunnen sorteren, dat de beklaagde voor de aldaar competente Krijgsraad gedagvaard kan worden;

dat weliswaar intrekking van een door een bevoegde autoriteit gegeven verwijzing mogelijk is, doch zulks impliceert dat in het andere rijkdeel niet opnieuw verwezen zou kunnen worden;

dat derhalve aan dit verweer voorbijgegaan moet worden.

Al met al lijkt het derhalve dienstig, na een korte algemene inleiding, aan deze kwestie nog enige gedachten te wijden en dieper in te gaan op de ten deze geldende wetsartikelen en daarbij tevens in de beschouwing te betrekken de gaandeweg aan het licht tredende consequenties van de tot op heden gevolgde praktijk.

Wanneer een verdenking is gerezen dat een strafbaar feit zou zijn begaan en dit aanleiding is geweest tot het instellen van een voorlopig onderzoek en wanneer vervolgens dat onderzoek zoveel aanwijzingen van schuld heeft opgeleverd, dat gezegd kan worden dat „ernstige be-„zwaren” tegen een bepaalde persoon bestaan, dan is het Nederlandse systeem zo, dat over het al dan niet terechtstaan nog een nadere beslissing moet worden genomen. Die beslissing mag uiteraard niet naar willekeur worden genomen en evenmin behoren hier particuliere overwegingen een rol te spelen. De in aanmerking te nemen wettelijke maatstaf is neergelegd in artikel 167 2e lid van het Wetboek van Strafvordering en wordt daar als volgt uitgedrukt: „Van vervolging kan worden „afgezien op gronden aan het algemeen belang ontleend”.

Wie moet nu de beslissing nemen over het wel of niet instellen van een strafvervolging? In het algemeen is in Nederland het Openbaar Ministerie daarmee belast, weliswaar onder toezicht en uiteindelijke verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie. Echter is de wetgever van oordeel geweest, dat bij de beoordeling van de wenselijkheid van een strafvervolging met betrekking tot strafbare feiten waarvan militairen worden verdacht, factoren meespelen, die beter door militaire autoriteiten kunnen worden beoordeeld. Hierbij komt enerzijds aan de orde de omstandigheid dat de verantwoordelijkheid voor de krijgsmacht als gedisciplineerd apparaat ligt bij de militaire bevelhebbers (en uiteindelijk bij de Minister van Defensie) en dat een strafbaar feit, begaan in de sfeer van de krijgsmacht, kan verraden dat de tucht bij een bepaald onderdeel een lacune vertoont.

Anderzijds kan de wijze waarop van overheidswege wordt gereageerd op zo'n strafbaar feit, van invloed zijn op de handhaving van de discipline in de toekomst. Kortom, het militaire aspect speelt bij dit alles een grote rol. Deze en dergelijke overwegingen hebben ertoe geleid, dat de beslissing over het al dan niet instellen van een strafvervolging tegen militairen is opgedragen aan militaire autoriteiten (onder uiteindelijke verantwoordelijkheid van de Minister van Defensie).

Wat de zeemacht betreft, wijst artikel 8a R.Z. hiertoe de „vlootvoogd” aan of, namens hem, de vlag- of hoofdofficier die hij daartoe heeft aangewezen. Welke autoriteiten „vlootvoogd” zijn, wordt bepaald door de Kroon (artikel 1a R.Z.). Deze heeft daarvoor aangewezen de commandanten der Zeemacht, respectievelijk in Nederland en in de Nederlandse Antillen.

De vlootvoogd is bij zijn beslissing niet volkomen onafhankelijk. Alereerst geldt ook hier het zogenaamde opportuniteitsprincipe; weliswaar zegt de R.Z. dit niet met zoveel woorden, maar redelijkheid en billijkheid — welke toch ook tot het wezen van het militaire strafprocesrecht behoren — laten geen andere maatstaf dan die van het algemeen belang in aanmerking komen. Vervolgens is de vlootvoogd verplicht, alvorens te beslissen, het (overigens niet bindende) advies in te winnen van de Fiscaal bij de betreffende Zeekrijgsraad (artikel 8a R.Z.). Tenslotte blijkt de afhankelijkheid van de vlootvoogd in zijn beslissingen ook hieruit, dat de Minister van Defensie hem kan opdragen naar de militaire rechter te verwijzen (artikel 8a 2e lid R.Z.).

II. *De wettelijke regeling.* Als uitgangspunt van dit deel der beschouwing kan genomen worden het gestelde in artikel 1 van de Rechtspleging bij de Zeemacht, luidende:

„Geen militair mag, wegens enig strafbaar feit, in rechten betrokken worden, dan volgens de wet, in de gevallen en volgens de „wijze, door „dezelve voorgeschreven”.

De artikelen 2 t/m 8 R.Z. geven vervolgens enige regelen met betrekking tot de eerste fasen van het voorlopig onderzoek, waarna artikel 8a R.Z. stelt, dat de vlootvoogd, zo hij op de aldaar voorgescreven wijze tot een in die richting leidend oordeel mocht zijn gekomen, bepaalt dat „de verdachte naar de militaire rechter zal worden verwezen, „teneinde tegen dezelve zal kunnen worden geprocedeerd in maniere als „bij deze wet is bepaald”.

Artikel 1a R.Z. zegt vervolgens in het eerste lid:

„Een aanwijzing tot vlootvoogd geschiedt door Ons.
„Tot vlootvoogd kunnen worden aangewezen de vlagofficier die het „bevel voert over de gehele zeemacht en de vlag- of hoofdofficier commandant van een maritiem rayon, een smaldeel of een door Ons te bepalen ander verband van eenheden der zeemacht”.

en in het derde lid:

„Wij bepalen over welke personen, aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen, de vlootvoogd de bevoegdheden zal uitoefenen, welke hem bij deze wet zijn toegekend, alsmede bij welke „krijgsraden hij de benoemingen zal verrichten, die deze wet hem opdraagt”.

Het „Besluit voorzieningen militaire justitie” vermeldt — voor zover hier terzake — vervolgens in paragraaf 3 (aanwijzingen van Vlootvoogden en Commandierend Generaals):

Artikel 12. 1. Als vlootvoogd worden aangewezen:

- a. bij de zeemacht in Nederland de Commandant der Zeemacht in Nederland;
- b. bij de zeemacht in de Nederlandse Antillen de Commandant der Zeemacht in de Nederlandse Antillen;

2. De vlootvoogden oefenen de bevoegdheden, hun bij de wet toegekend, uit over de aan de rechtsmacht van de militaire rechter onderworpen personen, die een feit hebben begaan, dat behoort tot de kennisneming van een Krijgsraad bij de zeemacht.

Artikel 13. 1. De in het tweede lid van het vorige artikel omschreven bevoegdheden worden uitgeoefend ten aanzien van een feit, dat behoort tot de kennisneming van:

- a. de Permanente Krijgsraad in Nederland, door de vlootvoogd bij de zeemacht in Nederland;
- b. de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen, door de vlootvoogd bij de Zeemacht in de Nederlandse Antillen;

Artikel 121 van de Rechtspleging bij de Zeemacht geeft (voor zover hier te zake) het volgende te lezen:

„In elk der rijksdelen is op een door Ons aan te wijzen plaats een „permanente Krijgsraad gevestigd”.

De nadere uitwerking van deze wettelijke regeling vinden we in de Uitvoeringsregeling Militaire Strafprocesrecht — Algemene maatregel

Artikel 1 R.Z.

("volgens de wet, in de gevallen en volgens de wijze, door dezeelve voorgeschreven")

In diverse artikelen sprake van de "militaire rechter"

De "vlootvoogd" verwijst naar de militaire rechter (art. 8a R.Z.)

.....
(artt. 76 t/m 81a I.M.S.T.R.)
(artt. 86 t/m 87a I.M.S.T.R.)

Aanwijzing Krijgstraden ..... Art. 12 lid 1 en 2 ..... Aanwijzing "vlootvoogden"
(art. 121 R.Z.) Besl. Voorz. Mil. Justitie (art. 1a R.Z.)

Nederland ..... artt. .... Ned. Antillen
(*s-Gravenhage) 88 t/m 92 (Willemstad)

Commandant Zeemacht
Nederland

Commandant Zeemacht
Ned. Antillen

art. 13 lid 1 sub a
Besl. Voorz. Mil. Justitie

art. 13 lid 1 sub b
Besl. Voorz. Mil. Justitie

van Rijksbestuur, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 26 februari 1965 (Stb. 60), paragraaf 2, artikel 6.

Aansluitend hierop dient genoemd te worden Titel VIII van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht („Bepalingen omtrent de „rechtsmacht van de militaire rechter”), waarin achtereenvolgens te vinden zijn in de artikelen 76 t/m 81a de rechtsmacht van de militaire rechter in het algemeen, in de artikelen 86 t/m 87a de onderverdeling der rechtsmacht tussen de Krijgsraden bij de Zeemacht enerzijds en die bij de Land- en Luchtmacht anderzijds en tenslotte in de artikelen 88 t/m 92 de betrekkelijke bevoegdheid van de Krijgsraden bij de Zeemacht.

In schema zou een en ander er als volgt uit kunnen zien: (blz. 517)

Het geheel van de opgesomde bepalingen van de Rechtspleging bij de Zeemacht, het Besluit Voorzieningen Militaire Justitie en de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht overziende en in onderlinge samenhang beschouwende, kan nauwelijks aan de voorlopige slotsom worden ontkomen dat de — zij het slechts incidenteel en bij uiterste noodzaak — gevolgde praktijk rond de verwijzing naar de militaire rechter (zoals in de aanvang uiteengezet) niet gedekt wordt door de ten deze geldende wettelijke regelen en in strijd moet worden geacht zowel met de letter als de geest hiervan. Geven weliswaar de woorden „militaire „rechter” (in de artikelen 1a en 8a R.Z. en artikel 12 lid 2 van het Besluit Voorzieningen Militaire Justitie) steun aan de veronderstelling dat de betreffende Krijgsraad hiermede niet nauwkeurig zou zijn aangegeven, de nadere uitwerking hiervan in artikel 13 van het Besluit Voorzieningen Militaire Justitie en de hierboven aangehaalde artikelen van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht laten een dergelijke mening niet toe en dwingen duidelijk in een andere richting.

Het lijkt, in dit licht bezien, dan ook zeer de vraag of in voorkomende gevallen bij wijze van improvisatie en met behulp van een „redelijke „wetstoepassing” de door de praktijk geëiste oplossing mag worden gekozen.

III. *Praktische consequenties.* Afgezien overigens van beantwoording van de vraag of de omschrijving van de wettelijke regelingen een en ander toelaat, stuit de continuering van een andere dan de daarin aangegeven handelwijze, onvermijdelijk op steeds terugkerende vragen en minder gewenste praktische consequenties. Op dat aspect van de onderhavige materie zal nu tot slot, zonder het aureool van absolute volledigheid te willen voeren, nader worden ingegaan.

1. Afgezien van de vraagstelling rond de formele (on)bevoegdheid van de militaire rechter die uiteindelijk een zaak ten principale zal behandelen, geeft de zogenaamde „termijnstellingsprocedure” van artikel

8c R.Z. alleen het bezwaar van een gedeelde behandeling en tussentijdse „panel-verwisseling” van de optredende autoriteiten en colleges. Overigens wijst de praktijk uit, dat het slechts bij hoge uitzondering zal voorkomen dat iemand nu juist tijdens deze procedure wordt verplaatst tussen Nederland en de Nederlandse Antillen, zodat dit aspect nagenoeg zuiver van academische waarde kan worden geacht.

2. Artikel 9 R.Z. bepaalt, dat verwijzing naar de militaire rechter op straffe van nietigheid geschiedt bij schriftelijke beschikking en dat deze onder andere behelst een omschrijving van het feit hetwelk wordt ten laste gelegd. Vervolgens stelt artikel 9a R.Z. dat de vlootvoogd, zolang de zaak nog niet ter terechtzitting aanhangig is gemaakt (ingevolge artikel 112a R.Z. is dat het geval zolang nog geen dagvaarding vanwege de fiscaal aan de verdachte is betekend), op advies van de fiscaal de verwijzing naar de militaire rechter kan intrekken of de beschikking tot verwijzing wijzigen.

Tenslotte zegt artikel 9b R.Z. dat de zaak na intrekking van de verwijzing, behoudens de uitzonderingen in de wet vermeld, niet opnieuw naar de militaire rechter kan worden verwezen. Artikel 9d geeft als uitzondering aan, dat een verdachte — na intrekking van de verwijzing — ter zake van hetzelfde feit slechts wederom naar de militaire rechter kan worden verwezen, indien „nieuwe bezwaren bekend zijn geworden”.

Het geheel van deze wettelijke regelen kan in de praktijk aanleiding geven tot vele vraagpunten.

Allereerst — en dit vormt in feite niet de meest onoverkomelijke moeilijkheid — is het toch zo, dat de beschikking tot verwijzing onder andere een omschrijving moet bevatten van het feit, dat aan de verdachte wordt ten laste gelegd. Deze „omschrijving van het feit” moet duidelijk uitdrukken om welke concrete gebeurtenis het gaat, met vermelding van tijd en plaats. In de praktijk wordt het feit zo omschreven, dat de bestanddelen van het vermoedelijk geschonden wetsartikel er in kunnen worden teruggevonden. Mocht echter later blijken dat een ander wetsartikel is overtreden dan aanvankelijk werd gemeend, dan behoeft geen nieuwe verwijzing plaats te vinden: de verdachte is immers verwezen voor een bepaald concreet gebeuren en niet rechtstreeks wegens overtreding van een bepaald wetsartikel.

Echter kan ook gesteld worden, dat in de omschrijving van de feiten een niet nauwkeurig te bepalen vorm van volledigheid te vinden moet zijn en dat een zekere persoonlijke wijze van redigeren hierbij nauwelijks te voorkomen is. Bij overdracht van een zaak van het ene bevelsgebied naar het andere, nadat een verwijzing heeft plaats gevonden, worden de dan in tweede instantie bij de zaak betrokken autoriteiten toch min of meer belast met het voorbereidend werk op een bepaalde wijze door anderen gedaan. Dit toch lijkt de eenheid en strakke lijn bij de behandeling niet te bevorderen. Maar een andere, zich intenser op-

dringende, vraag in dit verband is de volgende: kan een „nieuwe vlootvoogd”, in wiens bevelsgebied de reeds verwezen verdachte alsdan wordt geplaatst, de verwijzing intrekken indien zich daartoe redenen aandienen (noodzakelijk wanneer in een later stadium duidelijk wordt, dat de beschikking om een of andere reden vermoedelijk niet tot een veroordeling zal kunnen leiden — zoals bijvoorbeeld wanneer het op de verwijzing volgend gerechtelijk vooronderzoek aan het licht brengt dat de beklaagde onschuldig is of niet strafbaar). De beschikking tot verwijzing zou dan moeten worden ingetrokken door een andere autoriteit dan die welke haar heeft tot stand gebracht. Of zou wellicht „de „oorspronkelijke vlootvoogd” verzocht moeten worden de verwijzing in te trekken? En zo ja, op advies van welke fiscaal? Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor een wijziging in de beschikking tot verwijzing.

Aanleiding tot vragen in dit verband geeft ook het gestelde in de artikelen 67, 68 en 69 R.Z. Indien een in een bepaald bevelsgebied verwezen verdachte wordt verplaatst naar een ander bevelsgebied, dan komt het de overzichtelijkheid, volledigheid en doelmatigheid van het verdere verloop van de zaak in ieder geval zeer ten goede wanneer ook in dat eerstgenoemde bevelsgebied de informatiën voor de officier-commissaris plaats vinden. Immers zullen zich de getuigen waarschijnlijk ook aldaar bevinden en zal een eventueel noodzakelijke plaatsopneming slechts dan tot de reële mogelijkheden behoren. In ieder geval voorkomt genoemde handelwijze een tijdrovende op en neer zenden van stukken. Indien nu om een of andere reden het voorlopig onderzoek voor de officier-commissaris onverhoopt nog niet in het bevelsgebied van de verwijzende territoriale bevelhebber heeft plaats gevonden, dan doet zich — in het geval van toepasselijkheid van de artikelen 67, 68 en 69 R.Z. — de merkwaardigheid voor dat één bepaalde verdachte eventueel verwezen wordt door twee verschillende vlootvoogden, zij het dan niet volledig voor dezelfde feiten.

3. Ook het gestelde in de artikelen 18 en 19 (j° artikel 32) R.Z. werpt vragen op. Met niet al te veel fantasie kunnen feitelijke situaties worden bedacht, waarin de vraag om beantwoording roept welke president tot actie wordt aangewezen. Ook is het in zulke gevallen niet ondenkbaar dat in verschillende stadia verschillende raadslieden hun steun aan de verdachte moeten verlenen.

4. Artikel 27 R.Z. geeft de mogelijkheid tot een beslissing van de „verwijzende vlootvoogd” — overeenkomstig het advies van de („zijn”) fiscaal — dat informatiën niet behoeven te worden genomen, indien naar zijn oordeel de zaak van eenvoudige aard is, bepaaldelijk ten aanzien van het bewijs. Ook dit behelst wederom een beslissing waarmede in verdere verloop van de zaak andere functionarissen worden belast. Immers kan men uiteraard van mening verschillen over de beantwoording van de vraag of een bepaalde zaak al dan niet voldoet aan het in

het betreffende artikel gestelde criterium.

Aldus een greep uit enkele artikelen van de Rechtspleging bij de Zee-macht, die met betrekking tot de onderhavige materie rechtstreeks hun werking in de praktijk doen gevoelen.

IV. *Conclusie.* Zowel de wettelijke regeling als de praktijk vragen er om, deze materie te bezien in een territoriale begrenzing en in casu per „maritiem rayon”. De teksten blijken bij nauwkeurige lezing en in onderlinge samenhang beschouwd duidelijk te zijn op dit punt en de aanhaling van enige praktijkkwesies moge eveneens de nodige steun geven aan een opinie in die richting.

Uit het gevolgde systeem bij de wettelijke opbouw en plaatsing van de verschillende onderwerpen kan een zekere wens van de wetgever worden gedistilleerd om de loop van het militaire strafproces in alle stadia te leiden langs functionarissen en colleges, die in een bepaald „teamverband” werken, althans in een zeker nauw verband tot elkaar staan. Immers, na ontvangst van een rapport 8 R.Z. van een onder hem dienende commandant, verwijst de vlootvoogd eventueel een zaak — na bekomen advies van de in zijn bevelsgebied werkzame fiscaal — naar de voor dat rechtsgebied zittende Krijgsraad en gaat het gerechtelijk vooronderzoek lopen voor de met betrekking tot dat gebied benoemde officier-commissaris. Kortom, een zaak kan zich beter volledig afspeelen binnen het betreffende bevelsgebied. En niet slechts omdat de wettelijke regeling het eist en ook de procespraktijk er zeer dringend om vraagt, maar op deze wijze zullen de belangen van de beklagde het beste tot hun recht komen. De feiten kunnen immers bij voorkeur beter worden beoordeeld in het gebied waar zij zijn begaan, waar ook de plaatselijke omstandigheden een algemeen bekende en beter op de juiste waarde te schatten factor vormen en waar een vollediger strafwaardigheidsbeeld te verkrijgen is. Het ware derhalve aan te bevelen in het personeelsbeleid deze punten zoveel mogelijk in aanmerking te nemen en het uitzendings- en repatriëringsschema, waar realiseerbaar, hiermede in de maat te laten lopen.

Moge al het bovenstaande in constructieve zin leiden tot een praktische verbetering van het strafprocesrecht bij de zeemacht.

Geraadpleegde literatuur:

- Bundel Wetten en Besluiten betreffende het Militaire Straf- en Tucht recht (VGVK 10);
- Leidraad voor de Krijgsraad (uitgave van het Koninklijk Instituut voor de Marine), samengesteld door Mr. H. A. van Ee;
- Voordracht Militair Strafrecht, deel II (uitgave van het Koninklijk Instituut voor de Marine), bewerkt door Mr. F. Kalshoven.

STRAFRECHTSPRAAK

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 28 maart 1968

President: Mr. A. J. Veldman (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en A. J. Knegtman, Luitenant-Kolonel der Mariniers.

Als sergeant-machinist te Curaçao over een openbare weg aldaar gereden als bestuurder van een personenauto, onder zodanige invloed van alcohol dat hij niet in staat moest worden geacht die auto naar behoren te besturen.

(W.M.Sr. art. 162).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE
'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal, eiser, tegen P. F. N., sergeant-machinist, geboren 23 september 1925, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 31 oktober 1967 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij, dienende als sergeant-machinist bij de zeemacht, op of omstreeks 22 april 1967 te ongeveer 23.15—23.40 uur te Curaçao als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarin gezeten, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande wegen, de Cotticastraat en de Suffisantweg, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht dat voertuig naar behoren te besturen;

„of, zo het vorenstaande niet tot zijn veroordeling mocht leiden:

„dat hij, dienende als sergeant-machinist bij de zeemacht, op of omstreeks 22 april 1967 te ongeveer 23.15 uur te Curaçao als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarmede slingerend van rechts naar links heeft gereden over de voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande weg, de Cotticastraat, en voorts op bovengenoemde datum en eveneens te Curaçao te ongeveer 23.40 uur met dat door hem bestuurde voertuig heeft gereden over het verhoogde rijwielpad gelegen aan de Westzijde van de rijbaan van de voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande weg, de Suffisantweg, door al welke gedragingen van hem, beklaagde, de veiligheid op de weg alstoen aldaar in gevaar werd gebracht, althans — naar redelijkerwijze was aan te nemen — in gevaar kon worden gebracht;”

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde primair tenlastegelegde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

P. F. N., oud 43 jaar, *als beklaagde*:

dat hij op 22 april 1967 te ongeveer 23.15—23.40 uur te Curaçao, terwijl hij diende als sergeant-machinist bij de Zeemacht, heeft gereden als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, gekentekend C-1570, daarin gezeten over de Cotticastraat en de Suffisantweg; dat het wel mogelijk is, dat hij te 23.15 uur slingerend van rechts naar links heeft gereden over de Cotticastraat; dat, voordat hij aldaar toen over de Cotticastraat en de Suffisantweg ging rijden, hij te omstreeks 22.00 uur van dezelfde avond rum-cola's had gedronken;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

een door E. R. Zechiel en M. I. Balentin, beiden agent der eerste klasse, resp. eerste en tweede verbalisant, d.d. 19 mei 1967 op ambts-eed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende de verklaring van *verbalisanten*, luidende zakelijk gerelateerd:

dat op 22 april 1967 omstreeks 23.30 uur telefonisch werd gemeld dat in de omgeving van Suffisant een personenauto op gevaarlijke wijze zou rondrijden, zonder verlichting, terwijl de bestuurder daarvan vermoedelijk onder de invloed van alcoholhoudende drank verkeerde; dat zij ter plaatse een onderzoek hebben ingesteld en dat zij te omstreeks 23.40 uur de personenauto C 1570 tegen kwamen, rijdende op de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg, de Suffisantweg, ter hoogte van de Fatimaweg op Curaçao; dat de bestuurder van die auto in stede van over de gasfalteerde rijbaan van de weg reed over de aan de westzijde van de rijbaan gelegen verhoogd rijwielpad, in de richting Schottegatweg-Noord; dat zij zagen, dat de achterverlichting van bedoeld motorrijtuig niet brandde en dat zij vervolgens de bestuurder van die personenauto hebben staande gehouden; dat hen toen bleek, dat de bestuurder verkeerde onder de invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank hetgeen zij afleidden uit diens naar het gebruik van alcoholhoudende drank riekende adem, diens met bloeddorlopen ogen en diens belemmerde spraak; dat die bestuurder opgaf genaamd te zijn P. F. N., geboren op 23 september 1925, sergeant-machinist bij de Koninklijke Marine, geplaatst aan boord van Hr. Ms. „De Bitter”; dat N. voornoemd werd overgebracht naar het bureau te Rio Canario teneinde te worden geleid voor de hulpofficier van justitie; dat N. voornoemd door de hoofdagent C. M. Thomas, door de Gezaghebber van het Eilandgebied Curaçao aangewezen als deskundige in het testen van personen ter vaststelling van een eventuele graad van dronkenschap, aan daarvoor vastgestelde proeven is onderworpen;

dat eerste verbalisant op 22 april 1967 heeft gehoord een man, die opgaf genaamd te zijn N. P. Daal, geboren te Curaçao, 14 mei 1929, wonende op Curaçao; dat deze als volgt verklaarde: „Hedenavond, om-

„streeks 23.15 uur, terwijl ik mij op de Cotticastraat ter hoogte van perceel 10 bevond, zag ik een personenauto van het merk DAF, welke later bleek te zijn genummerd C-1570, uit de richting Van Krimpenlaan met een ruime rechtsomgaande bocht de Cotticastraat inrijden; hierna reed die auto naar rechts van de weg af en de voor hem rechts gelegen wegberm op; hij bleef over een weglengte van ongeveer 40 meter over de berm rijden, waarna hij naar de voor hem linkerzijde van de weg schoot en vandaar weer terug naar de rechterzijde; de bestuurder van de DAF volgde zijn weg over de Sportlaan in de richting stad; ik had de indruk, dat de bestuurder van deze auto, gezien de manier waarop hij met zijn auto reed, onder de invloed van „alcohol verkeerde”;

dat eerste verbalisant vervolgens op 22 april 1967 heeft gehoord een man, die opgaf genaamd te zijn J. F. Thodé, geboren te Costa Rica, 18 mei 1929, wonende op Curaçao, die verklaarde: „Hedenavond, om streeks 23.15 uur, terwijl ik mij op de Cotticastraat bevond, zag ik een personenauto van het merk DAF, welke later bleek te zijn genummerd C-1570, vanaf de Van Krimpenlaan met een hoge snelheid en met een ruime bocht naar rechts de Cotticastraat inrijden; ik zag dat de bestuurder van die auto na die bocht met zijn auto de voor hem rechter wegberm opreed en daarop, over een weglengte van ongeveer 40 meter, bleef rijden; terwijl ik naar die auto stond te kijken, zag ik dat die auto naar links dwars de rijbaan overstak en in mijn richting reed, ik moest een „start-duik” naar de rechterzijde van de weg nemen om te voorkomen dat die auto, die recht op mij afkwam, mij zou aanrijden; de bestuurder van die auto vervolgde zijn weg over de Cotticastraat in de richting van de Sportlaan; na mijn sprong zette ik onmiddellijk, al rennende, een achtervolging in; daar de motor van die auto kennelijk afsliegde ter hoogte van de Sportlaan gelukte het mij die auto in te halen; ik zag toen dat de bestuurder een blanke man was, met een bril met een zwaar, donker montuur; ik vroeg aan hem waarom hij zo reed en of hij wist dat hij mij bijna had aangereden; de bestuurder keek naar me en zei: „Man ga weg ik heb niets met je te maken”; hierna startte hij zijn auto en reed weg; ik ben hierna naar de Rode Kruispost op de Suffisantweg gereden vanwaar ik de politie van een en ander in kennis stelde”;

dat de Van Krimpenlaan, de Cotticastraat en de Sportlaan voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande wegen zijn;

een door C. M. Thomas, hoofdagent van politie bij het Korps Politie Nederlandse Antillen, door de Gezaghebber van het Eilandgebied Curaçao aangewezen als deskundige in het testen van personen ter vaststelling van hun eventuele graad van dronkenschap, d.d. 25 april 1967 op ambtseid opgemaakt en getekend proces-verbaal betreffende een onderzoek naar de graad van dronkenschap van P. F. N., geboren op

23 september 1925, sergeant-machinist der Koninklijke Marine, geplaatst aan boord van Hr. Ms. „De Bitter”, houdende de verklaring van *verbalisant*, luidende zakelijk gerelateerd:

dat N. door *verbalisant* o.a. werd onderzocht op het navolgende: dat de adem een sterke alcoholvlucht bezat; dat de kleding verward was; dat de ogen met bloed doorlopen waren; dat het evenwicht, stilstaan met gesloten ogen, zwaaiend was; dat het staan op één been gedurende 10 seconden onmogelijk was; dat het lopen onzeker was; dat het om-draaien zwaaiend was; dat N. sprak met een dikke tong; dat door *verbalisant* de reactie- en handelingstijd van verdachte werd opgetekend, welke gemiddeld bleek te bedragen 0.71 seconden; dat N. daarna in nuchtere toestand op 24 april 1967 te 18.45 uur opnieuw aan een aantal proeven werd onderworpen waarop diens reactie- en handelingstijd gemiddeld 0.52 seconden was; dat de reactie- en handelingstijd in het eerste geval aldus met 36% was vertraagd; dat hij op grond van deze resultaten ten aanzien van de alcoholinvloed van N. en diens bekwaamheid om ten tijde van de door hem genoemde proeven het door N. bestuurde vervoermiddel naar behoren te kunnen besturen, het volgende kan verklaren: dat de alcoholinvloed ontegenzeggelijk was en dat N. aldus ongeschikt was om te rijden;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem primair is ten laste gelegd;

Overwegende, dat nu de Krijgsraad het de beklagde primair ten laste gelegde als bewezen heeft aangenomen een onderzoek naar het de beklagde subsidiair ten laste gelegde achterwege behoort te blijven;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

„als bestuurder van een motorrijtuig daarmede over enige voor het „openbaar verkeer openstaande weg rijden onder zodanige invloed van „het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest „worden geacht het voertuig naar behoren te besturen”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van beklagde een gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken* en ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd van *een jaar* passend is; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 16 januari 1969

President: Mr. R. Prins (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en Mr. H. Donker, Kapitein-Luitenant ter zee.

Raadsman: G. A. van Schooten, Luitenant ter zee van vakdiensten der 2e kl. O.C.

Diefstal van een geldbedrag van f 1735.

6 Weken gevangenisstraf waarvan 3 weken voorwaardelijk met ondertoezichtstelling „zolang hij in militaire dienst is”.

(W.M.Sr. art. 13-15; W.Sr. art. 14a, 310).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen B. F., hofmeester der 1e klasse, geboren 3 augustus 1947, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 21 november 1968, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 26 juni 1968 te ongeveer 16.15 uur te „Utrecht met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen een geldbedrag van f 1735,— of daaromtrent, althans een „geldbedrag, toebehorende aan J. H. Verbon, althans aan een ander of „anderen dan aan hem, beklaagde”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard: B. F., oud 21 jaar, *als beklaagde:*

dat hij op 26 juni 1968 te ongeveer 16.15 uur te Utrecht in de woninginrichtingzaak van Verbon aan de Biltstraat heeft weggenomen een geldbedrag van ongeveer f 1735,— en dit bedrag zich heeft toegeëigend; dat hij voorbij de toonbank kwam waarop hij een kassa zag staan; dat hij zag dat de lade ervan open stond; dat hij in deze lade bankbiljetten zag liggen; dat hij toen naar deze kassa liep en een handvol bankbiljetten uit de lade wegnam; dat hij zich er goed van bewust was dat het geld niet van hem was en dat hij van niemand toestemming had en ook geen enkel recht om dat geld weg te nemen en zich toe te eigenen; dat hij daarna naar huis is gegaan; dat hij het geld thuis heeft geteld en dat hij 17 bankbiljetten van f 100,— telde en naar hij meent 1 bankbiljetten van f 25,— en 1 van f 10,—;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen:

een door H. J. Schonewille, hoofdagent-rechercheur van gemeentepolitie te Utrecht, d.d. 9 juli 1968 op ambtseed opgemaakt en getekend

proces-verbaal, houdende onder meer de verklaring van *J. H. Verbon*, oud 61 jaar, luidende zakelijk gerelateerd:

dat er op 26 juni 1968 te omstreeks 11.30 uur ongeveer f 2000,— in de kassa van zijn woninginrichtingzaak, gevestigd in de Biltstraat 66 te Utrecht, aanwezig was; dat omstreeks 22.00 uur op die datum volgens zijn zoon nog ongeveer f 55,— in die kassa zat; dat het geldbedrag, wat vermist wordt, ongeveer f 1950,— hem geheel in eigendom toebehoort; dat hij aan niemand toestemming heeft gegeven dit geld, op welke wijze dan ook, uit zijn kassa weg te nemen en zich toe te eigenen; dat een ieder daartoe het recht miste;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

„*diefstal*”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van beklagde een gevangenisstraf voor de tijd van *zes weken* passend is;

dat er termen aanwezig zijn een gedeelte van de gevangenisstraf, groot *drie weken* voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen waartegen het militair belang zich niet verzet;

(Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de tijd van 6 weken, waarvan 3 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 3 jaar, met de bijzondere voorwaarde dat hij zal naleven de hem hierbij te stellen bijzondere voorwaarde, hierin bestaande, dat hij zich zal stellen onder het toezicht van de Kath. Reclasseringsvereniging, Afd. Utrecht, meldingsadres Van Alphenstraat 8 te Utrecht, zolang hij in militaire dienst is en zich zal gedragen naar de raadgevingen en aanwijzingen hem door of vanwege die instelling in het belang zijner reclassering gegeven zolang deze instelling zulks nodig oordeelt; met opdracht aan genoemde reclasseringsvereniging om de veroordeelde terzake van de naleving der bijzondere voorwaarde hulp en steun te verlenen; en met bepaling dat beëindiging van het reclasseringscontact niet plaats vindt dan na daartoe verkregen goedkeuring van de betrokken reclasseringsraad — *Red.*).

NASCHRIFT

Met betrekking tot de duur van het reclasseringstoezicht „zolang hij „in militaire dienst is” vernemen wij dat dit berust op een afspraak met de directeurs van de Reclasseringsverenigingen. Deze hebben toegezegd bereidverklaringen af te zullen geven aan en op verzoek van de stichting Maatschappelijke Begeleiding Militairen, mits het op te leggen toezicht beperkt blijft tot de militaire dienst van betrokkene en derhalve

feitelijk door genoemde MBM wordt uitgeoefend.

Voor wat betreft beroepsschepelingen en dienstplichtigen met aanpassingsmoeilijkheden — ook jeugdige schepelingen — voldoet deze regeling in de praktijk uitstekend.

W. H. V.

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 16 januari 1969

President: Mr. R. Prins (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en Mr. H. Donker, Kapitein-Luitenant ter zee.
Raadsman: Mr. A. Bakker, Luitenant ter zee (S.D.) der 3e klasse.

Diefstal met inklimming, gepleegd door een militair op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats.

(W.M.Sr. art. 152; W.Sr. art. 310, 311).

**DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE,**

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen C. S., zeemilicien-marinier der 3e klasse, geboren 20 augustus 1947, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 25 november 1968, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

1e. „dat hij op of omstreeks 13 juli 1968 in de slaapzaal van gebouw M 8 van het marinevliegekamp Valkenburg te Valkenburg Z.H. „met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft weggenomen „een geldbedrag van f 125,— of daaromtrent, toebehorende aan J. „Grippeling, althans aan een ander of aan anderen dan aan hem, be- „klaagde;

2e. „dat hij op of omstreeks 25 augustus 1968 op een tijdstip tussen „22.00 uur en 24.00 uur in het marinevliegekamp Valkenburg te Val- „kenburg (ZH), toen hij als zeemilicien-marinier der 3e klasse bij de „Zeemacht diende en als zodanig schildwacht-vliegtuigen van dat vlieg- „kamp was en uit dien hoofde — ook — moest waken tegen diefstal „in en nabij de ter hoogte van de gebouwen Y 11 en Y 10 zich bevindende vliegtuigen, met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening „uit het gebouw Y 10 heeft weggenomen een geldbedrag van ongeveer „f 9,45 of daaromtrent, toebehorende aan de Zuidhollandse vliegclub „te 's-Gravenhage, althans aan een ander of aan anderen dan aan hem, „beklaagde; hebbende hij, beklaagde, zich de toegang tot genoemd ge- „bouw Y 10 verschaft door via een raam naar binnen te klimmen”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 1e. en 2e. tenlastegelegde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

C. S., oud 21 jaar, *als beklagde*:

I. dat hij zich op 13 juli 1968 te omstreeks 21.45 uur in het wachtgebouw M 8 van het Marinevliegkamp Valkenburg te Valkenburg (Z.H.) bevond; dat hij toen diende als zeemilicien-marinier der 3e klasse en die dag was ingedeeld voor de wacht; dat hij om 22.00 uur op post zou moeten komen; dat hij enige tijd daarvoor gezien had dat een marinier in deze barak, toen deze bij één der bedden stond, geld stopte in de borstzak van diens gevechtsjas; dat deze even later het slaapgedeelte van de barak verliet en in het andere gedeelte van dezelfde barak naar de televisie ging kijken; dat deze de gevechtsjas op één van de bedden liet liggen; dat, omdat hij zelf bijna geen geld meer had, hij toen op het idee kwam om dat geld uit die gevechtsjas te halen; dat, toen er niemand in de slaapzaal was, hij toen naar deze gevechtsjas is gegaan en met zijn hand uit de rechterborstzak van die jas het daarin aanwezige geld heeft weggenomen; dat hij bemerkte, dat het een geldbedrag was van f 125,—, te weten een bankbiljet van f 100,— en 1 bankbiljet van f 25,—; dat hij dit geld in een boek heeft gelegd dat hij toen in zijn hand had; dat het zijn bedoeling was dat geld voor zichzelf te behouden en te besteden; dat dat geld hem niet toebehoorde en dat hij van niemand toestemming had gekregen dat geld uit die jas weg te nemen en zich toe te eigenen;

II. dat hij op 25 augustus 1968, toen hij diende als zeemilicien-marinier der 3e klasse bij de Zeemacht, behoorde tot en was ingedeeld bij het wachtsvolk van het Marinevliegkamp Valkenburg; dat hij die dag van 22.00 tot 24.00 uur op post stond als schildwacht-vliegtuigen van dat vliegkamp en hij op post was gesteld voor het gebouw Y 11 bij het vliegveld; dat hij wist, dat hij als schildwacht-vliegtuigen onder meer moest waken tegen brand, diefstal e.d. in en nabij de ter hoogte van de gebouwen Y 11 en Y 10 zich bevindende vliegtuigen; dat dit in zijn consignes stond; dat hij tevoren die dag van 10.00 tot 12.00 uur ook als schildwacht-vliegtuigen gelopen had en dat het hem toen, tijdens één van zijn rondes was opgevallen, dat op een tafel in het gebouw Y 10 wat los geld lag, waaronder een muntbiljet van f 2,50; dat hij toen reeds besloot om, als hij de kans kreeg, 's avonds wanneer hij weer schildwacht-vliegtuigen zou zijn, dit geld weg te pakken; dat hij daarop tussen 22.00 en 24.00 uur in het Marinevliegkamp Valkenburg te Valkenburg heeft geprobeerd of hij het raam van het gebouw Y 10, waarachter hij het geld had zien liggen, kon openkrijgen; dat het raam niet was afgesloten en dat het hem lukte het raam open te trekken; dat hij vervolgens door het geopende raam in het gebouw klom en daarna het geld dat hij los op de tafel en ook in een glazen potje aantrof, wegnam en in zijn broekzak stopte; dat hij wist, dat het geld dat hij wegnam,

niet van hem was; dat hij later vernam, dat het van een zweefvliegclub was; dat hij ook geen enkel recht en ook geen toestemming had door het raam naar binnen te klimmen en het geld weg te nemen;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

A. een door M. T. P. Pieters, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant, en J. W. Neuteboom, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, 2e verbalisant, d.d. 16 juli 1968 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd: die van *J. Grippeling*, oud 18 jaar:

dat hij van 13 op 14 juli 1968 deel uitmaakte van het wachtpersoneel van het Marinevliegkamp Valkenburg; dat hij is ingedeeld bij het wachtsvolk dat ondergebracht is in gebouw M 8 op genoemd vliegkamp; dat hij 13 juli 1968 omstreeks 08.15 uur een bromfiets heeft verkocht aan een vliegtuigmaker-konstabel voor f 150,—; dat hij bij de verkoop van de bromfiets contant f 125,— kreeg; dat hij dat geld in zijn zak heeft gestopt; dat hij omstreeks 14.30 uur wilde gaan slapen; dat hij de f 125,—, bestaande uit 1 bankbiljet van f 100,— en 1 bankbiljet van f 25,— toen in de linker borstzak van zijn gevechtsjas heeft gedaan; dat hij hierna is gaan slapen op zijn bed in de slaapzaal van gebouw M 8 met zijn gevechtsjas onder zich; dat zijn gevechtsjas na het slapen op zijn bed is blijven liggen; dat omstreeks 22.30 uur, zijn gevechtsjas lag toen nog steeds op zijn bed, hij even ging kijken of het geld nog aanwezig was; dat hij toen bemerkte, dat het geld uit de zak van de gevechtsjas was verdwenen; dat hij niemand het recht had gegeven dat geld uit zijn jaszak weg te nemen en zich toe te eigenen;

die van *verbalisanten*:

dat zij een onderzoek hebben ingesteld op de slaapzaal van gebouw M 8; dat 2e verbalisant tijdens het onderzoek zag, dat onder de matras van een bed een pocketboek lag en dat in dat boek 1 bankbiljet van f 100,— en 1 bankbiljet van f 25,— zaten; dat door de officier van de wacht werd medegedeeld, dat bedoeld bed werd beslapen door de marinier S.;

B. een door W. H. Kanbier, opperwachtmeester der Koninklijke Marechaussee, vergezeld van S. E. Veltman, marechaussee der 2e klasse, d.d. 9 september 1968 op ambtseed opgemaakt en mede-ondertekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd:

die van *verbalisanten*:

dat zij op 26 augustus 1968 te Katwijk een persoon hoorden die hen opgaf te zijn genaamd C. S., geboren te Nijmegen op 20 augustus 1947, van beroep gereedschapmaker, thans in werkelijke dienst als marinier der 3e klasse zeemilicien, geplaatst in de Van Braam Houckgeestkazer-

ne te Doorn en gedetacheerd op het Marinevliegekamp Valkenburg te Katwijk; dat in dit gebouw het Detachement Mariniers van genoemd vliegekamp is ondergebracht; dat de verdachte hen op 26 augustus 1968 omstreeks 10.00 uur de stortbak aanwees van één der in het westelijk gedeelte van genoemd gebouw aanwezige W.C.'s en pakte in hun tegenwoordigheid van achter deze stortbak iets weg en overhandigde het hen; dat zij zagen, dat deze hen enkele tot een propje gemaakte velletjes toiletpapier overhandigde en dat zich hierin een bedrag van f 9,45 bevond, bestaande uit 1 muntbiljet van f 2,50, 5 zilveren guldens, 3 kwartjes en 12 dubbeltjes; dat verdachte hen verklaarde dat dit al het geld was dat deze in het gebouw Y 10 op het vliegveld van het Marinevliegekamp Valkenburg had weggenomen; dat zij op 26 augustus 1968 zagen, dat op de wachtlijst voor de gewapende wacht voor het Marinevliegekamp Valkenburg voor 25 augustus 1968 de naam van de verdachte S. als schildwacht was vermeld; dat op 27 augustus 1968 in het Orderboek Commandant van het Marinevliegekamp Valkenburg met betrekking tot de dienst van schildwacht-vliegtuigen het volgende was vermeld: Waken tegen brand, diefstal, sabotage en andere onregelmatigheden;

die van *R. Weenink*, oud 18 jaar:

dat hij zich op 24 en 25 augustus 1968 met andere leden van de Zuidhollandse Vliegclub te 's-Gravenhage bevond op het vliegveld van het Marinevliegekamp Valkenburg; dat zij met toestemming van de Commandant van genoemd vliegekamp aldaar oefeningen gedurende de weekends in het zweefvliegen hielden; dat hun club daartoe onder meer de beschikking heeft over het gebouw Y 10, staande op het vliegveld van het Marinevliegekamp Valkenburg; dat hij op genoemde data ten behoeve van de Zuidhollandse Vliegclub het voor verkochte dranken ontvangen geld beheerde; dat, aangezien hij niet steeds in het gebouw Y 10 aanwezig was, het weleens gebeurde dat leden van de club frisdranken kochten en het verschuldigde geld op de tafel in het gebouw legden; dat hij zich herinnert, dat op 25 augustus 1968 enig geld op de tafel lag en ook een bedrag in een glazen potje, dat op de tafel stond, aanwezig was; dat hij het juiste bedrag niet kan noemen, doch dat het omstreeks f 10,— zal hebben bedragen; dat hij pas weer 31 augustus 1968 op het Marinevliegekamp Valkenburg terugkeerde; dat hij toen pas heeft gezien dat het bedrag van ongeveer f 10,— niet in het gebouw Y 10 aanwezig was; dat hij kan verklaren aan niemand toestemming te hebben gegeven enig aan de Zuidhollandse Vliegclub te 's-Gravenhage toebehorend geld uit genoemd gebouw weg te nemen en zich toe te eigenen;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem onder 1e en 2e is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

1e. „*diefstal*”,

2e. „*diefstal waarbij de schuldige zich de toegang tot de plaats des misdrijs heeft verschaft door middel van inklimming, door een militair gepleegd op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats*”;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door Dr. Mr. F. M. Havermans, psychiater te Den Haag, na de eed als deskundige te hebben afgelegd, d.d. 4 november 1968 betreffende beklagde opgemaakt en getekend psychiatrisch rapport, waarvan de conclusie luidt: dat beklagde tijdens het plegen van de feiten lijdend was aan een ziekelijke stoornis van het gevoelsleven; dat hij wel de strekking van zijn daad kon overzien, maar dat hij niet geheel vrij was in het bepalen van zijn wil; dat niet kan worden gezegd, dat de feiten buiten de invloed van de psychische afwijkingen stonden;

Overwegende, dat er naar 's Krijgsraads oordeel niet een zodanig verband bestaat tussen de geconstateerde ziekelijke storing en gebrekkige ontwikkeling van beklagdes geestvermogens en de gepleegde feiten, dat deze feiten hem deswege in het geheel niet zouden kunnen worden toegerekend; dat derhalve ten aanzien van beklagde recht gedaan behoort te worden naar bepalingen van de 2e titel van het eerste boek van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklagde een gevangenisstraf voor de tijd van *twee maanden* passend is; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 30 januari 1969

President: Mr. R. Prins (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en A. J. Knegtman, Luitenant-Kolonel der mariniers.

Raadsman: G. A. van Schooten, Luitenant ter zee van vakdiensten 2e kl. (O.C.).

Diefstal van een Volkswagenbusje.

Oogmerk van wederrechtelijke toeëigening aangenomen omdat beklagde voornemens was met de auto naar het zuiden en zelfs naar het buitenland te rijden.

(W.Sr. art. 310, 311).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. L., mari-
nier der 3e klasse, geboren 20 oktober 1950.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 20 december 1968, aan de voet van welk
stuk door de Fiscaal aan de beklagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 19 september 1968 te ongeveer 01.45 uur
„te Rotterdam tezamen en in vereniging handelende met L. H. J. A. M.
„W. met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft
„weggenomen een vierwielig motorrijtuig, merk Volkswagen kombi, ge-
„kentekend FP 40-88, toebehorende aan J. Leegenhoek, althans aan
„een ander of aan anderen dan aan hem, beklagde en/of aan genoem-
„de W.;

„of, zo het vorenstaande niet tot zijn veroordeling mocht leiden:

„dat hij op of omstreeks 19 september 1968 te ongeveer 01.45 uur
„te Rotterdam opzettelijk wederrechtelijk met een aan J. Leegenhoek,
„althans aan een ander of aan anderen dan aan hem, beklagde, toe-
„behorend vierwielig motorrijtuig, merk Volkswagen kombi, als be-
„stuurder daarin gezeten, daarmede heeft gereden over de voor het
„openbaar verkeer openstaande wegen, het Academieplein, de Rochus-
„senstraat, de 's-Gravendijkwal en de westelijke Maastunnelbuis”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklagde primair tenlastege-
legde, dat ten processe zakelijk gerelateerd hebben verklaard:

I. A. L., oud 17 jaar, *als beklagde*:

dat hij op 19 september 1968 te ongeveer 01.30 uur, samen met de
hofmeester W. te Rotterdam in de buurt van de Maastunnel een Volks-
wagenbusje heeft weggenomen en dat hij er mee als bestuurder is gaan
rijden, terwijl W. als passagier naast hem zat; dat hij met dit Volkswa-
genbusje in de richting van de Maastunnel heeft gereden over enkele
straten waarvan hij de naam niet kent en vervolgens door de Maastun-
nel in zuidelijke richting; dat, nadat hij door de Maastunnel was gere-
den, hij de auto aan de rechterkant van de weg heeft geparkeerd omdat
hij de verlichting niet helemaal vertrouwde en deze even wilde nakij-
ken; dat zij op dat moment werden aangehouden door een in burger
geklede agent van politie; dat hij de avond tevoren, 18 september 1968,
met hofmeester W. uit de SMD te Leiden, waar zij beiden geplaatst
waren, in burger gekleed is gaan passagieren; dat zij het met elkaar eens
waren en afspraken naar het zuiden te gaan waarbij zij zelfs nog aan
Frankrijk hebben gedacht; dat hij in ieder geval wist, dat het busje niet
van hem was en dat hij geen toestemming en ook geen enkel recht had
het Volkswagenbusje weg te nemen;

II. L. H. J. A. M. W., oud 19 jaar, *als getuige*:

dat hij op 19 september 1968 te ongeveer 01.45 uur samen met de marinier L. te Rotterdam in de buurt van de Maastunnel een Volkswagenbusje heeft weggenomen; dat zij op dat moment van plan waren om er vandoor te gaan en naar het zuiden, naar Frankrijk wilden; dat L. op een gegeven moment zei: „Laten we een auto pikken”; dat hij dat op dat moment best vond en dat hij samen met L. toen op een soort plein bij de Maastunnel bij diverse geparkeerdstaande auto's gevoeld heeft of de portieren open waren; dat L. toen al gauw genoemd Volkswagenbusje vond waarvan het rechter voorportier niet afgesloten bleek te zijn; dat L. en hij toen door het rechter voorportier in de auto zijn geklommen; dat L. met diens zakmes toen het contactslot wist op te draaien en de auto te starten; dat zij vervolgens met dit busje zijn gaan rijden waarbij L. als bestuurder optrad; dat zij over enkele straten reden waarvan hij de naam niet kent, in de richting van de Maastunnel en vervolgens door de Maastunnel heen in zuidelijke richting; dat zij allebei wisten, dat het busje niet van hen was en dat zij geen toestemming en ook geen enkel recht hadden dit Volkswagenbusje weg te nemen;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door A. Opdam, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, d.d. 2 oktober 1968 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaringen, luidende zake-lijk gerelateerd:

die van *J. Leegenhoek*, oud 53 jaar:

dat enige dagen geleden, de juiste datum weet hij niet meer, de hem in eigendom toebehorende vierwielige personenauto, merk Volkswagen kombi, gekentekend FP 40-88, door één van zijn bankwerkers geplaatst is op het Academieplein te Rotterdam; dat hij, noch één van zijn werknemers, toestemming heeft gegeven de Volkswagenbus van het Academieplein weg te nemen, zich toe te eigenen en op de weg te gebruiken;

die van *verbalisant*:

dat op 19 september 1968 omstreeks 03.00 uur een telefonisch bericht werd ontvangen van de wachtcommandant van het bureau Oostervantstraat van de gemeentepolitie te Rotterdam, inhoudende de mededeling, dat door de hoofdagent H. Steen van de Maastunnelpolitie op 19 september 1968 omstreeks 01.45 twee militairen van de Koninklijke Marine waren aangehouden die werden verdacht van diefstal van een Volkswagenpersonenauto; dat in verband hiermede genoemde wachtcommandant verzocht het onderzoek over te nemen en de militairen, die zich op het bureau Oostervantstraat bevonden, af te halen; dat hij zich naar aanleiding van het bovenstaande in opdracht van de brigadecommandant op 19 september 1968 omstreeks 03.15 uur heeft begeven naar genoemd bureau van politie; dat hij aldaar van de gemeentepolitie heeft overgenomen twee in burger geklede personen die hem opgaven te zijn L. H. J. A. M. W. en A. L.; dat hij tevens van de

gemeentepolitie in bewaring overnam een vierwielige personenauto, merk Volkswagen, voorzien van het kenteken FP 40-88; dat, nadat hij genoemde personen had overgebracht naar het brigadegebouw der Koninklijke Marechaussee te Rotterdam, hij beide militairen een kort verhoor heeft afgenomen; dat zij bij dit verhoor, ieder voor zich, doch nagenoeg eensluidend verklaarden, dat zij op 19 september 1968 omstreeks 01.00 uur de betreffende Volkswagen hadden gestolen in de buurt van de Maastunnel te Rotterdam met de bedoeling in de richting van het buitenland te rijden en de militaire dienst te verlaten;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem primair is ten laste gelegd;

Overwegende, dat nu de Krijgsraad het de beklagde primair tenlastegelegde als bewezen heeft aangenomen een onderzoek naar het de beklagde subsidiair tenlastegelegde achterwege behoort te blijven;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

„diefstal door twee of meer verenigde personen”;

Overwegende, dat beklagde het hem ten laste gelegde feit heeft begaan op 19 september 1968 terwijl hij eerst op 20 oktober 1968 de leeftijd van 18 jaar bereikt, zodat derhalve op hem van toepassing zijn de bepalingen van het Kinderstrafrecht; dat echter, daar beklagde wel reeds de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt, de Krijgsraad in casu van oordeel is dat met toepassing van artikel 77c van het Wetboek van Strafrecht ten aanzien van beklagde recht gedaan behoort te worden naar de bepalingen, geldende ten aanzien van personen boven de leeftijd van 18 jaar;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van beklagde een gevangenisstraf voor de tijd van *drie weken* en een geldboete van *eenhonderd gulden* passend is;

dat er termen aanwezig zijn de gevangenisstraf voorwaardelijk niet ten uitvoer te leggen waartegen het militair belang zich niet verzet; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 30 januari 1969

President: Mr. R. Prins (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en A. J. Knegtmans, Luitenant-Kolonel der mariniers.

Raadsman: Mr. A. Bakker, Luitenant ter zee (S.D.) KMR der 3e klasse.

Beklaagde, kwartiermeester, had in Den Helder met voorbedachten rade een matroos bij de Engelse Marine mishandeld en hem een polshorloge en portefeuille ontnomen.

3 maanden gevangenisstraf.

(W.Sr. art. 37a, 300, 301, 310).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT
TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal der Krijgsraad, eiser, tegen L. D., kwartiermeester, geboren 18 april 1947, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 20 december 1968, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

1. „dat hij op of omstreeks 24 augustus 1968 te ongeveer 01.00 uur „te Den Helder opzettelijk gewelddadig een manspersoon van Engelse „nationaliteit tegen de grond heeft geworpen, diens linkerarm op diens „rug heeft gedrukt en vervolgens enige malen met kracht tegen het „hoofd, althans tegen het lichaam, heeft geslagen of gestompt, tenge- „volge van al hetwelk dit manspersoon, Allen Loveday genaamd, en „dienende als matroos bij de Engelse marine, pijn ondervond, hebbende „hij, beklaagde, zulks gedaan na in kalm beraad en overleg het plan te „hebben opgevat enige buitenlandse militairen in elkaar te slaan;

2. „dat hij op of omstreeks 24 augustus 1968 te ongeveer 01.00 uur „te Den Helder met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft „weggenomen een polshorloge en een lederen portefeuille, toebehoren- „de aan Allen Loveday, althans aan een ander of aan anderen dan aan „hem, beklaagde”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde onder 1e en 2e ten laste gelegde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

L. D., oud 21 jaar, als beklaagde:

1e. dat hij op 24 augustus 1968 te ongeveer 01.00 uur te Den Helder op de Achter Binnenhaven een Engels sprekende manspersoon met opzet tegen de grond heeft geworpen waarna hij diens linkerarm op diens rug heeft gedrukt en vervolgens enkele malen met zijn vuisten tegen diens hoofd heeft geslagen; dat hij op de Achter Binnenhaven deze naar diens benen is gesprongen waarbij hij deze tegen de grond wierp en geslagen heeft zoals hij hierboven vermeld heeft; dat hij met opzet hard heeft geslagen; dat het ook echt zijn bedoeling was op dat moment om deze in elkaar te slaan; dat hij tevoren die avond in verschillende café's, die hij met twee maten in Den Helder had bezocht had geërgerd aan het gedrag van buitenlandse militairen, en in het bijzonder aan twee in burger geklede Engelsen; dat toen hij later door de stad reed hij die twee Engelsen meende te herkennen; dat hij met zijn

twee maten uit zijn auto is gestapt teneinde deze op te wachten; dat toen deze gepasseerd waren zij achter de twee Engelsen aan liepen; dat zij hun vuisten in elkaar sloegen om de aandacht te trekken; dat deze het op een lopen zetten; dat hij achter één van de Engelsen aanrende; dat hij die heeft aangevallen zoals boven vermeld;

2e. dat, nadat hij genoemde Engelsman op 24 augustus 1968 te omstreeks 01.00 uur te Den Helder op de Achter Binnenhaven op de grond had gegooid en had toegetakeld, hij tijdens deze handelingen merkte, dat deze een polshorloge om had waaraan hij zich bezeerde; dat, terwijl hij deze in een soort klemgreep op de grond had, hij toen dit polshorloge, dat met een soort clip om diens pols zat, van diens pols heeft losgemaakt en dit polshorloge vervolgens in de zak van zijn jasje heeft gestopt; dat op dat moment bij hem opkwam om te kijken of deze misschien geld in diens zak had wat hij wel zou kunnen gebruiken; dat, terwijl de Engelsman op de grond lag, hij toen in de binnenzak van diens jasje heeft gevoeld en daar een soort portefeuille uithaalde; dat hij deze portefeuille toen in zijn eigen zak stak; dat hij zich wat later wilde ontdoen van het horloge en de portefeuille; dat hij deze toen ergens achter een boom op de Basingracht heeft neergelegd; dat, toen hij het polshorloge en de portefeuille van de Engelsman had weggenomen, hij zeer goed wist, dat hij geen recht had deze dingen weg te nemen en zich toe te eigenen; dat hij hier ook geen enkele toestemming voor had;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door C. Freijer, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, 1e verbalisant, en A. Vermeulen, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, 2e verbalisant, d.d. 25 september 1968 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd:

die van *A. Loveday*, oud 18 jaar:

dat hij op 23 augustus 1968 omstreeks 18.30 uur met zijn vriend David Lee de binnenstad van Den Helder is ingegaan; dat zij omstreeks 24.00 uur in de richting van de Nieuwe Marinehaven zijn gelopen, via de Zuidstraat vervolgens in de richting van de Binnenhaven; dat dit op 24 augustus 1968 omstreeks 01.00 uur was; dat hij ongeveer halverwege de Binnenhaven gekomen, voorbij de Broodsteeg, zag dat er drie in burger geklede personen achter hen aan liepen; dat zij vlak achter hen liepen en met de vuisten in hun handen sloegen; dat hij die personen niet vertrouwde omdat dezen volgens hem wilden vechten; dat hij toen hard is weggelopen en de Broodsteeg is ingerend die zij even tevoren waren gepasseerd; dat hij toen nog wel zag, dat twee van de drie personen achter Lee aanrenden en dat de derde persoon, gekleed in een donker blauw kostuum, achter hem aanliep; dat hij via de Broodsteeg de Achter Binnenhaven is opgelopen; dat hij toen hoorde, dat die

persoon met dat blauwe kostuum in gebroken Engels aan hem vroeg of hij een Engelsman was; dat hij toen ja tegen deze zei waarop die persoon vervolgens vroeg uit welke streek in Engeland hij afkomstig was; dat hij tegen deze zei dat hij uit Midden Engeland kwam; dat onmiddellijk daarna die persoon hem naar zijn benen sprong waardoor hij kwam te vallen in een grasberm, gelegen aan een kanaal; dat hij aldaar op zijn buik lag, waarna die persoon zijn linker arm op zijn rug drukte; dat deze hem vervolgens enige malen met één van diens vuisten krachtig tegen zijn gezicht sloeg en tegen zijn lichaam; dat deze handelingen bij hem veel pijn veroorzaakten en dat hij door diens greep gedwongen was op de grond te blijven liggen; dat, terwijl hij op de grond lag, die persoon zijn polshorloge van zijn linker pols heeft getrokken; dat hij voorts zag en voelde, dat die persoon met één van diens handen de binnenzakken van zijn colbertjasje onderzocht; dat hij in zijn rechter binnenzak van zijn jasje een klein model zwart lederen portefeuille had; dat hij vervolgens zag, dat die persoon genoemde portefeuille uit de rechter binnenzak van zijn colbertjasje haalde en dit bij zich stak; dat die persoon hem daarna losliet en dat hij wegrende in de richting van de stad; dat genoemde portefeuille, alsmede zijn polshorloge, voorzien van een metalen polsklemband, hem geheel in eigendom toebehoorde; dat hij niemand het recht of toestemming heeft gegeven genoemde voorwerpen van hem af te nemen en deze zich wederrechtelijk toe te eigenen;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem onder 1e. en 2e. is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

1. „*mishandeling gepleegd met voorbedachten rade*”,
2. „*diefstal*”;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door H. Havinga, zenuwarts te Voorburg, na de eed als deskundige te hebben afgelegd, d.d. 4 januari 1969 betreffende beklagde opgemaakt en getekend psychiatrisch rapport, waarvan de conclusie luidt:

dat beklagde tijdens het begaan van de feiten lijdende was aan een ziekelijke stoornis der geestvermogens in de zin van een reactieve depressie, veroorzaakt door huwelijksmoeilijkheden waardoor hij zeer gespannen was geraakt; dat bovengenoemde factor niet opheffend of beperkend werkte op de geschiktheid om de feitelijke strekking en het ongeoorloofde van de begane feiten te beseffen, wel beperkend werkte op de mogelijkheid tot wilsbepaling; dat althans niet kan worden verklaard, dat de feiten buiten de invloed van genoemde factoren stonden;

Overwegende, dat er naar 's Krijgsraads oordeel niet een zodanig verband bestaat tussen de geconstateerde ziekelijke storing en gebrekkige

ontwikkeling van beklaagdes geestvermogens en de gepleegde feiten, dat deze feiten hem deswege in het geheel niet zouden kunnen worden toegerekend; dat derhalve ten aanzien van beklaagde recht gedaan behoort te worden naar de bepalingen van de 2e titel van het eerste boek van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en persoon van beklaagde een gevangenisstraf voor de tijd van *drie maanden* passend is; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 27 maart 1969

President: Mr. R. Prins (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en A. J. Knegtman, Luitenant-Kolonel der mariniers.

Raadsman: L. J. W. E. Brand, Luitenant ter zee (A) der 2e klasse.

Diefstal, in België gepleegd en openbare dronkenschap, in België gepleegd.

(W.M.Sr. art. 4, 168; W.Sr. art. 5, 310, 453).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. P. V., elektromonteur der 1e klasse, geboren 14 april 1944, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 7 maart 1969, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1. dat hij op of omstreeks 9 oktober 1968 te ongeveer 23.00 uur te „Oostende (België) tezamen en in vereniging handelende met J. W. „met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening heeft wegge- „nomen een bromfiets, merk „L'Avenir”, toebehorende aan M. R. „Beyen, althans aan een ander of aan anderen dan aan hem, beklaagde, „en/of genoemde W.;

„2. dat hij op of omstreeks 10 oktober 1968 te ongeveer 01.25 uur „zich op de openbare weg, de Pr. Elisabethlaan te Oostende (België), in „kennelijke staat van dronkenschap heeft bevonden”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe zakelijk gerelateerd hebben verklaard:

I. J. P. V., oud 24 jaar, *als beklaagde:*

a. dat hij op 9 oktober 1968, te ongeveer 23.00 uur te Oostende (België), samen met elektromonteur W., een bromfiets heeft weggenomen; dat de bromfiets hem niet toebehoorde; dat hij van niemand toe-

stemming en ook geen enkel recht de bromfiets weg te nemen en zich toe te eigenen;

b. dat hij vervolgens op 10 oktober 1968 te ongeveer 01.25 uur in de buitenwijken van Oostende (België) door de politie werd aangehouden; dat hij zich behoorlijk aangeschoten voelde; dat hij daarvoor ongeveer 9 glazen bier en 6 glazen whisky had gedronken;

II. *J. W.*, oud 21 jaar, *als getuige*:

dat hij op 9 oktober 1968 omstreeks 23.00 uur samen met elektromonteur V. in Oostende (België) een bromfiets heeft weggenomen; dat hij wist, dat deze bromfiets hem niet toebehoorde en dat zij van niemand het recht en ook geen toestemming hadden verkregen deze weg te nemen en zich toe te eigenen;

III. Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen:

een door F. Monfrans en A. Vanleke, agenten van politie te Bredene (België), d.d. 10 oktober 1968 opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende onder meer de verklaring van *verbalisanten*, luidende zakelijk gerelateerd:

A. dat zij op 10 oktober 1968 te ongeveer 01.25 uur op de Pr. Elisabethlaan te Oostende (België) een bromfietser met duopassagier slingerend zagen rijden; dat zij na deze personen staande gehouden te hebben vaststelden dat dezen onvast ter been en kennelijk dronken waren; dat zij hen dan ook terzake van openbare dronkenschap hebben aangehouden; dat één van hen opgaf te zijn genaamd J. P. V., geboren te Djakarta op 14 april 1944, gedetacheerd bij de mijnenbestrijdingsschool te Oostende, marinenummer . . .;

die van *M. R. Beyen*, oud 20 jaar:

B. dat hij eigenaar is van een bromfiets van het merk „l'Avenir”; dat hij deze bromfiets op 9 oktober 1968 geplaatst had in de Hertstraat te Oostende (België); dat toen hij op 10 oktober 1968 ten 01.45 uur wederom ter plaatse kwam, constateerde dat zijn bromfiets verdwenen was;

Overwegende, dat telkens wettig en overtuigend is bewezen, telkens met beklagdes schuld eraan:

door de verklaring van beklagde onder Ia en de inhoud van het bewijsmiddel onder II en III B, hetgeen hem onder 1 is ten laste gelegd, wordende het geschrift onder III slechts gebruikt in verband met de inhoud van de verklaring van beklagde en de inhoud van het bewijsmiddel onder II;

door de verklaring van beklagde onder Ib en de inhoud van het bewijsmiddel onder III A hetgeen hem onder 2 is ten laste gelegd, wordende het geschrift onder III slechts gebruikt in verband met de inhoud van de verklaring van beklagde;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

1. „diefstal door twee of meer verenigde personen”,
2. „openbare dronkenschap”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklaagde voor het onder 1e. gekwalificeerde misdrijf een gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken* passend is; voor de onder 2e. gekwalificeerde overtreding tot een geldboete van *vijftig gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van *tien dagen* passend is; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 10 april 1969

President: Mr. R. Prins (plv.); *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter zee van administratie en A. J. Knegtmans, Luitenant-Kolonel der mariniers.

Raadsman: A. G. C. Kok, Majoor der mariniers.

Ten laste gelegd, dat beklaagde als bestuurder van een tweewielig motorrijwiel heeft gereden onder invloed van alcoholhoudende drank. Subsidiair, dat hij de veiligheid op de weg in gevaar heeft gebracht als bestuurder van een tweewielig rijwiel.

Het primair tenlastegelegde bewezen verklaard en beklaagde veroordeeld wegens handelen in strijd met artikel 26 W.V.W. „per tweewielig „rijwiel”.

(W.V.W. art. 26, 35).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen Th. F. W. S., marinier der eerste klasse, geboren 23 september 1945, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 10 maart 1969, aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 27 november 1968 te ongeveer 21.45 uur „te Zeist als bestuurder van een tweewielig motorrijwiel, daarop geze- „ten, daarmee heeft gereden over de voor het openbaar rijverkeer „openstaande weg, de Bergweg, terwijl hij verkeerde onder zodanige „invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in „staat moest worden geacht dat voertuig naar behoren te besturen;

„of, zo het vorenstaande niet tot zijn veroordeling mocht leiden:

„dat hij op of omstreeks 27 november 1968 te ongeveer 21.15 uur

„te Zeist als bestuurder van een tweewielig rijwiel daarop gezeten daar-
 „mede slingerend heeft gereden over de voor het openbaar verkeer
 „openstaande weg, de Bergweg, door welke gedraging hem, beklaagde,
 „de veiligheid op de weg alstoen aldaar in gevaar werd gebracht, al-
 „thans, naar redelijkerwijze was aan te nemen, in gevaar kon worden
 „gebracht”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklaagde primair tenlastege-
 legde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

Th. F. W. S., oud 23 jaar, *als beklaagde*:

dat hij op 27 november 1968, te ongeveer 21.15 uur, te Zeist als
 bestuurder van een tweewielig rijwiel, daarop gezeten, over de open-
 bare weg reed; dat het mogelijk is, dat hij wat slingerend heeft gereden;
 dat hij tevoren, die avond van 19.00 tot 21.00 uur 10 glazen bier heeft
 gedronken;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen een door
 J. Waterlander en D. Tijseling, resp. hoofdagent en agent van gemeente-
 politie te Zeist, d.d. 27 november 1968 op ambtseed opgemaakt en ge-
 tekend proces-verbaal, houdende onder meer de verklaring van *verba-*
lisanten, luidende zakelijk gerelateerd:

dat zij op 27 november 1968, omstreeks 21.15 uur, een man als be-
 stuurder van een fiets, slingerend zagen rijden over de rijbaan van de
 voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Bergweg te Zeist; dat
 deze man bij deze bewegingen gebruik maakte van de gehele voor hem
 bestemde rechterweghelft van genoemde Bergweg; dat zij roken, na
 deze man staande te hebben gehouden, dat deze man rook naar het in-
 wendig gebruik van alcoholhoudende drank; dat zij deze man niet in
 staat achtten een rijwiel naar behoren te besturen; dat deze, naar diens
 naam gevraagd, opgaf te zijn, *Th. W. F. S.*, militair der Koninklijke
 Marine, marinier der 1e klasse, gelegerd te Doorn in de Van Braam
 Houckgeestkazerne;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen
 wettig en overtuigend is bewezen met beklaagdes schuld eraan hetgeen
 hem primair is ten laste gelegd;

Overwegende, dat nu de Krijgsraad het de beklaagde primair ten-
 lastegelegde als bewezen heeft aangenomen een onderzoek naar het de
 beklaagde subsidiair tenlastegelegde achterwege behoort te blijven;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd
 als:

„Handelen in strijd met artikel 26, eerste lid van de Wegenverkeers-
„wet” (per tweewielig rijwiel);

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de om-
 standigheden waaronder het is begaan en de persoon van beklaagde een
 geldboete van *eenhonderd gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal

te vervangen door een hechtenis van *tien dagen* passend is; . . . enz. (Red).

NASCHRIFT

De Krijgsraad heeft de kwalificatie ontleend aan het artikel dat de sanctie verleent (artikel 35 W.V.W.); niet aan het artikel dat het feit omschrijft. Hierdoor ontstaat een „steriele” kwalificatie die alleen maar spreekt voor de (strafrechtelijk) ingewijden in de Wegenverkeerswetgeving. De toevoeging „(per tweewielig rijwiel)” is weliswaar buiten de kwalificatie gehouden doch heeft vermoedelijk ten doel om voor de lezer van het conduiteboekje van de betrokkene althans enige inhoud te geven aan de weinig-zeggende omschrijving.

Eveneens toelaatbaar (doch duidelijker en op die grond n.m.m. beter) is de kwalificatie, ontleend aan het artikel dat de verboden handeling omschrijft (artikel 26 W.V.W.). Daarbij kan dan, naar bevind van zaken, een keuze worden gemaakt tussen „een motorrijtuig”, „een rijwiel”, „een ander rijtuig” resp. „een ander voertuig”.

Het valt nog op dat de primaire tenlastelegging spreekt van een motorrijwiel en de subsidiaire van een (gewoon) rijwiel. Beklaagde erkende het primaire, maar met een gewoon rijwiel. Het primaire werd volledig bewezen verklaard, dus inclusief het „motor”-rijwiel; aan de kwalificatie werd echter het gewone rijwiel toegevoegd!

W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage

Vonnis van 6 november 1968

President: Mr. Dr. J. P. van Erk; Leden: Luitenant-Kolonel W. H. Verbeek en 1e Luitenant J. de Widt.
(Geen raadsman).

Ten laste gelegd: rijden met een auto zonder rijbewijs en zonder W.A.M.-verzekering, terwijl de auto in onvoldoende staat van onderhoud verkeerde.

Beklaagde, dienstplichtig soldaat met groot verlof (in afwachting van medische afkeuring) is niet verschenen.

De Krijgsraad verleent aan beklagde, naar analogie van artikel 271 Sv., verstek omdat noch de Krijgsraad noch de Auditeur-Militair de bevoegdheid heeft, beklagde in arrest te stellen en te doen voorleiden.

Veroordeling terzake van het tenlastegelegde.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF (zie sententie achter het vonnis): vernietiging van het vonnis omdat het militaire strafproces in beginsel geen

andere regeling kent dan dat de beklagde gedurende de hele behandeling ter terechtzitting tegenwoordig is, zulks slechts met twee uitzonderingen:

(1) bij berechting van overtredingen, waarbij geen informatiën zijn genomen, op schriftelijk verzoek van de beklagde;

(2) in hoger beroep wanneer de beklagde zich buiten Nederland bevindt, ter beoordeling van het Hof.

Aangezien beklagde dienstplichtige met groot verlof was, kon hij opnieuw voor de dienst worden opgeroepen.

In hoger beroep is beklagde ter terechtzitting verschenen en werd beklagde terzake van het tenlastegelegde veroordeeld.

(RLLu art. 119, 179 (2); PI art. 75, 76e; W.Sv. art. 271).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE 'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen R. C. H. F., dpl. sl.d., geboren 14 april 1948, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 8 mei 1968 te Utrecht als eigenaar en bestuurder van een vierwielig motorrijtuig (Renault Dauphine, bouwjaar 1961) daarmee heeft gereden over de voor het openbaar rijverkeer openstaande weg Burgemeester van Tuylkade;

„a. zonder dat ten aanzien van dat motorrijtuig een verzekering overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen van kracht was;

„b. terwijl dat motorrijtuig rijtechnisch niet in voldoende staat van onderhoud verkeerde, daar van de carrosserie de langskokerbalken gebroken waren;

„c. zonder dat het motorrijtuig was voorzien van deugdelijke remmen, daar de beide achterwielen door de (enige) bedrijfsrem in het geheel niet konden worden beremd en het rechterachterwiel niet kon worden beremd door de (enige) handrem;

„d. zonder dat aan hem door het daartoe bevoegd gezag was afgegeven een alstoen geldig rijbewijs voor het besturen van zodanig motorrijtuig”;

Overwegende, dat uit een verklaring van werkelijke dienst d.d. 19 augustus 1968, opgemaakt door de Commandant 646 Werktroepen Compagnie te Amsterdam blijkt, dat beklagde van 13 maart 1968 tot 13 juli 1968 als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst is geweest;

Overwegende, dat beklagde, die een vaste woon- of verblijfplaats

in Nederland heeft, wettig opgeroepen niet is verschenen ter terechtzitting;

Overwegende, dat de Krijgsraad, gezien artikel 271 Wetboek van Strafvordering, verstek tegen beklagde verleent;

Overwegende daarbij:

— dat aanhouding van deze zaak teneinde beklagde opnieuw op te roepen hoogstwaarschijnlijk geen effect zal sorteren, aangezien beklagde ook op herhaalde oproepingen van de Officier-Commissaris niet voor deze autoriteit is verschenen;

— dat analoge toepassing van de artikelen 58 en 154 tweede lid van de Rechtspleging Land- en de Luchtmacht evenmin uitkomst brengt, omdat beklagde met groot verlot gezonden is en derhalve niet onder het bevel staat van een commanderende officier en dat, zelfs al ware dit wel het geval, slechts last tot verschijning van beklagde zou kunnen worden gegeven, maar hij niet zou kunnen worden voorgeleid;

— dat, na de op 1 juli 1965 in werking getreden wetwijziging, in verband met het bepaalde in artikel 155 juncto artikel 7 van de Rechtspleging Land- en de Luchtmacht noch de Krijgsraad, noch de Auditeur-Militair de bevoegdheid heeft beklagde in arrest te stellen en te doen voorgeleiden;

— dat, teneinde in deze door de wetwijziging geschapen lacune te voorzien, de Krijgsraad meent die bepalingen van het Wetboek van Strafvordering te moeten aanpassen, die beklagde in een niet ongunstiger positie brengen dan ware hij voor de burgerstrafrechter gedaagd en waarvan toepassing niet tevens tot gevolg zou hebben, dat beklagde gedwongen zou worden toch ter terechtzitting te verschijnen;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 23 juli 1968 opgemaakt door Roelof Willem de Bok, hoofdagent van gemeentepolitie te Utrecht, zakelijk inhoudt als verklaring van *verbalisant*:

dat hij op 8 mei 1968 omstreeks 12.20 uur zag dat een man als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig reed over de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg de Burgemeester van Tuylkade te Utrecht; dat hij, nadat de bestuurder aan een door hem gegeven stopteken had voldaan, vorderde de inzage van het te zijnen name gestelde en voor het besturen van dat motorrijtuig geldige rijbewijs; dat de bestuurder daaraan niet voldeed; dat hem bij onderzoek aan dat voertuig bleek, dat het voertuig volkomen vergaan was; dat hij dat voertuig Renault Dauphine, gekentekend FD-80-72 in beslag heeft genomen voor technisch onderzoek; dat de bestuurder opgaf te zijn genaamd: Roelof Cornelis Hendrik F., geboren 14 april 1948 te Amsterdam, wonende . . . te Amsterdam; dat hem bij informatie bij de Provinciale Griffie te Haarlem bleek, dat aan genoemde bestuurder nimmer een rijbewijs is afgegeven;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 16 mei 1968

opgemaakt door Hermannus Jacob Breurs en Hendrik Bos, hoofdagenten van gemeentepolitie te Utrecht zakelijk inhoudt als verklaring van *verbalisanten*:

dat zij op 14 mei 1968 op verzoek van R. W. de Bok, hoofdagent van gemeentepolitie te Utrecht, een onderzoek hebben ingesteld naar de technische toestand van het vierwielig motorrijtuig, Renault Dauphine, bouwjaar 1961, gekentekend FD-80-72; dat hun daarbij bleek, dat de beide achterwielen vrij en zonder enige krachtsinspanning met de hand konden worden rondgedraaid; dat hun bleek dat de remleiding van de bedrijfsrem naar de achterwielen bij het verdeelstuk op de achteras was afgebroken en dat men de remleiding had dichtgeslagen, zodat de beide achterwielen in het geheel niet meer werden beremd wanneer de bedrijfsrem in werking werd gesteld; dat bij gebruikmaking van de andere rem (handrem) het rechterachterwiel zonder enige krachtsinspanning vrij met de hand kon worden rondgedraaid; dat de remkabel van dat wiel bij de remtrommel was afgebroken; dat de langskokerbalk aan de linkerzijde van het motorvoertuig op twee plaatsen was gebroken en doorgeroest; dat de langskokerbalk aan de rechterzijde van het motorvoertuig op een plaats was doorgeroest en gebroken; dat deze langskokerbalken deel uitmaken van de zogenaamde zelfdragende carrosserie, zodat deze balken als chassis fungeren; dat het motorvoertuig doordat deze langskokerbalken waren doorgebroken, zijn stabiliteit had verloren;

Overwegende, dat blijkens een schriftelijke verklaring d.d. 30 september 1968 afgegeven namens de Directeur van de Rijksdienst voor het Wegverkeer, het motorrijtuig FD-80-72 laatstelijk overeenkomstig het bepaalde in artikel 13 van de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen bij genoemde dienst werd aangemeld door General Accident Fire and Life Assurance Corporation Limited te Amsterdam met ingang van 15 februari 1968;

Overwegende, dat een schriftelijke verklaring d.d. 18 oktober 1968 opgemaakt en afgegeven door of namens General Accident Fire and Life Assurance Corporation Limited te Amsterdam zakelijk inhoudt, dat het motorrijtuig Renault Dauphine, gekentekend FD-80-72, in eigendom toebehorend aan R. C. H. F. op 8 mei 1968 niet bij genoemde maatschappij verzekerd was en dat weliswaar bij deze maatschappij per 14 februari 1968 voor genoemd motorrijtuig een verzekering was aangevraagd ten name van W. Teune doch dat op 19 februari 1968 genoemde aanvraag werd geannuleerd op verzoek van Teune voornoemd;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — genoemde schriftelijke verklaringen slechts gebezigd in verband met de inhoud van de overige bewijsmiddelen, ieder bewijsmiddel slechts gebezigd ten aanzien van het feit en/of de

feiten waarop het betrekking heeft — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „als eigenaar en bestuurder een motorrijtuig doen deelnemen aan „het verkeer zonder dat een verzekering overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen van kracht is”;

2. „overtreding van artikel 13 eerste lid aanhef en onder a van het „Wegenverkeersreglement”;

3. „overtreding van artikel 13 eerste lid aanhef en onder c juncto artikel 66 aanhef en onder b van het Wegenverkeersreglement”;

4. „overtreding van artikel 9 eerste lid aanhef en onder 3e van de „Wegenverkeerswet”,

voorzien en strafbaar gesteld bij:

1. artikel 30 van de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen;

2. artikel 124 juncto artikel 13 eerste lid aanhef en onder a van het Wegenverkeersreglement;

3. artikel 124 juncto artikel 13 eerste lid aanhef en onder c en artikel 66 aanhef en onder b van het Wegenverkeersreglement;

4. artikel 3 juncto artikel 9 eerste lid aanhef en onder 3e van de Wegenverkeerswet;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de Krijgsraad termen aanwezig acht het vierwielig motorrijtuig (Renault Dauphine bouwjaar 1961) aan het verkeer te onttrekken;

Overwegende met name ten aanzien van de onttrekking aan het verkeer van het inbeslaggenomen motorrijtuig, dat dit voertuig met betrekking tot hetwelk de feiten zijn begaan, van zodanige aard is, dat het ongecontroleerde bezit daarvan strijdig is met de wet en het algemeen belang;

(Volgt: veroordeling tot hechtenis van 4 weken, geldboete van f 100,— (subs. 20 dagen hechtenis), geldboete van f 50,— (subs. 10 dagen hechtenis en onttrokken-verklaring aan het verkeer van de auto, en hechtenis van 2 weken — *Red.*).

Hoog Militair Gerechtshof

(Sententie van 22 april 1969)

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans, Commodore Bruinier en Lt.-Generaal b.d. Valk (plv.);

Raadsman: Mr. P. Stoffels, advocaat te Amsterdam.

(*Zie het vonnis hiervóór*)

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter zal vernietigen en opnieuw rechtdoende, de beklaagde zal veroordelen voor de feiten sub 1 en 4 tot hechtenis voor de tijd van 14 dagen, respectievelijk een week en voor de feiten sub 2 en 3 tot een geldboete van f 100,— subs. 20 dagen hechtenis, respectievelijk f 50,— subsidiair 10 dagen hechtenis, met onttrekking aan het verkeer van de inbeslaggenomen auto;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen omdat de Krijgsraad ten onrechte artikel 271 van het Wetboek van Strafvordering heeft toegepast en de zaak ter terechtzitting buiten tegenwoordigheid van beklaagde heeft behandeld;

Overwegende dienaangaande:

dat het militaire strafproces in beginsel geen andere regeling kent, dan dat de beklaagde gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting tegenwoordig is;

dat dit beginsel is neergelegd in het eerste lid van de artikelen 119 van de Rechtspleging bij de Zeemacht (RZ) en 119 van de Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht (RLLu) van welke artikelen het laatstgenoemde op grond van artikel 75 van 's-Hofs Provisionele Instructie (PI) ook van toepassing is in de rechtspleging bij het Hoog Militair Gerechtshof;

dat de militaire strafforderingen op voornoemd beginsel slechts twee uitzonderingen kent:

1. bij de berechting van overtredingen, ten aanzien waarvan geen informatiën zijn genomen, kan de militaire rechter, de openbare aanklager gehoord, op schriftelijk verzoek van de beklaagde bepalen, dat diens tegenwoordigheid ter terechtzitting niet wordt vereist;¹⁾

2. bij de rechtspraak in hoger beroep voor het Hoog Militair Gerechtshof is bepaald, dat een beklaagde, die zich buiten Nederland be-

¹⁾ R.Z. art. 184 (2°); RLLu art. 179 (2°); P.I. art. 75 (*Red.*).

vindt, ter terechtzitting slechts zal verschijnen indien het Hof zulks nodig oordeelt;¹⁾

dat laatstgenoemde uitzondering het beginsel voor wat betreft de berechting in eerste instantie onverlet laat, en slechts bedoeld is om in bijzondere omstandigheden waarin de krijgsmacht kan verkeren, de voortgang der procedure in hoger beroep niet te belemmeren;

dat eerstgenoemde uitzondering het beginsel slechts loslaat voor de berechting van overtredingen van eenvoudige aard, echter alleen op uitdrukkelijk verzoek van beklaagde;

dat in het onderhavige geding voor de Krijgsraad geen van de voornoemde uitzonderingen zich voordeed die afwijking van de wettelijk voorgeschreven tegenwoordigheid van de beklaagde ter terechtzitting toeliet, zodat de Krijgsraad ten onrechte heeft gehandeld als hierboven vermeld;

dat immers in nader te noemen voorschriften is neergelegd hoe een gedagvaarde, maar niet ter terechtzitting verschenen beklaagde, welke verkeert in de positie als beklaagde F. voornoemd, voor de militaire rechter kan worden geleid;

dat beklaagde ten dage van de terechtzitting van de Krijgsraad de status had van dienstplichtige met groot verlof, waaruit voortvloeit dat hij opnieuw voor de dienst kan worden opgeroepen; dat hij weliswaar met groot verlof huiswaarts was gezonden in afwachting van het oordeel van de Inspecteur van de Militair Geneeskundige Dienst omtrent zijn geschiktheid voor de militaire dienst, maar dat een beslissing van de Minister van Defensie tot ontslag uit de militaire dienst nog niet was genomen;

dat op grond van het gestelde in artikel 32 lid 2 van de Dienstplichtwet junctis par. 97 van de Dienstplichtbeschikking en par. 5 van de Beschikking van de Minister van Defensie van 2 februari 1954, de korpscommandant van beklaagde, op verzoek van de Auditeur-Militair van de Krijgsraad, tot de burgemeester van de woonplaats van beklaagde het verzoek had kunnen richten beklaagde op te roepen in werkelijke dienst;

dat uit het feit, dat een beklaagde die voor de Officier-Commissaris van de Krijgsraad moet verschijnen, daartoe krachtens het gestelde in de artikelen 56 en 58 RZ dan wel 58 en 60 RLLu kan worden gedwongen en het voorschrift dat beklaagde gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting van de Krijgsraad aanwezig moet zijn — in onderling verband bezien — voortvloeit, dat de na toepassing van voorgenoemde regelingen weer in werkelijke dienst zijnde beklaagde voor de Krijgsraad had kunnen worden gebracht;

---

¹⁾ P.I. art. 76e (*Red.*).

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij, in werkelijke dienst als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 8 mei 1968 te Utrecht als eigenaar en bestuurder van een vierwielig motorrijtuig (Renault Dauphine, bouwjaar 1961) daarmede heeft gereden over de voor het openbaar rijverkeer openstaande weg Burgemeester van Tuylkade:

„a. zonder dat ten aanzien van dat motorrijtuig een verzekering overeenkomstig de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen van kracht was;

„b. terwijl dat motorrijtuig rijtechnisch niet in voldoende staat van onderhoud verkeerde, daar van de carrosserie de langskokerbalken gebroken waren;

„c. zonder dat dat motorrijtuig was voorzien van deugdelijke remmen, daar de beide achterwielen door de (enige) bedrijfsrem in het geheel niet konden worden beremd en het rechter achterwiel niet kon worden beremd door de (enige) handrem;

„d. zonder dat aan hem door het daartoe bevoegd gezag was afgegeven een alstoen geldig rijbewijs voor het besturen van zodanig motorrijtuig”;

Overwegende, dat uit een verklaring van werkelijke dienst d.d. 19 augustus 1968, opgemaakt door de Commandant 646 Werktroepen Compagnie te Amsterdam blijkt, dat beklagde van 13 maart 1968 tot 13 juli 1968 als dienstplichtig soldaat van de Koninklijke Landmacht in werkelijke dienst is geweest;

Overwegende, dat beklagde ter terechtzitting zakelijk weergegeven onder meer heeft verklaard:

Terwijl ik toen als dienstplichtig soldaat in werkelijke dienst was van de Koninklijke Landmacht, heb ik op 8 mei 1968 omstreeks 12.20 uur als bestuurder van de mij toebehorende auto, Renault Dauphine, bouwjaar 1961, gekentekend FD 80-72, daarmee gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Burgemeester van Tuylkade te Utrecht; ik had die auto een week tevoren gekocht voor f 50,— voor de sloop; ik wist destijds dat de auto zeer slecht was; ik had geen rijbewijs; ik had mij voor het rijden met die auto niet laten verzekeren tegen wettelijke aansprakelijkheid;

Overwegende, dat een ambtsedig proces-verbaal d.d. 23 juli 1968 opgemaakt door R. W. de Bok, hoofdagent van gemeentepolitie te Utrecht, zakelijk inhoudt . . . enz. (*Red.*);

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan hoger beroep.

³⁾ Gepubliceerd in LLu orders No 54027L-Lu, code No 51-2/1.

En opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklagde schuldig aan de hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feiten en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklagde ten aanzien van het *sub 1* als bewezen aangenomen gekwalificeerde strafbare feit tot *hechtenis* voor de tijd van *veertien dagen*;

Veroordeelt beklagde ten aanzien van het *sub 2* als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot betaling van een *geldboete van vijftig gulden*, met bepaling, dat de geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door *hechtenis* voor de tijd van vijf dagen;

Veroordeelt beklagde ten aanzien van het *sub 3* als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot betaling van een *geldboete van een honderd gulden*, met bepaling dat de geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door *hechtenis* voor de tijd van tien dagen;

Verklaart onttrokken aan het verkeer het inbeslaggenomen vierwielig motorrijtuig (Renault Dauphine, bouwjaar 1961);

Veroordeelt beklagde ten aanzien van het *sub 4* als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit tot betaling van een *geldboete van vijftig gulden*, met bepaling dat de geldboete bij gebreke van betaling en verhaal zal worden vervangen door *hechtenis* voor de tijd van vijf dagen.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 12 december 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel R. P. Pieters en Luitenant-Kolonel G. J. Advokaat;

Raadsman: Kapitein C. J. Schellenbach.

Medeplichtigheid aan het wederrechtelijk gebruiken van een jeep: toen een kameraad zich achter het stuur van de jeep had gezet, de motor gestart, waardoor die ander als bestuurder met de jeep kon wegrijden.

(W.M.Sr. art. 164; W.Sr. art. 48).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. M. V. B., dpl. sld., geboren 24 april 1947, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als soldaat, ingedeeld bij de Koninklijke Landmacht, op of omstreeks 10 september 1968 te Steenwijkerwold, althans in Nederland tezamen en in vereniging met de soldaat J. S., opzettelijk wederrechtelijk heeft gereden in een bij de Krijgsmacht in gebruik zijnde jeep op een voor het militair verkeer openstaande rijweg in de Johannes Postkazerne aldaar, althans zo op het voorgaande geen veroordeling kan of mocht volgen, terzake dat hij alstoen aldaar, toen voormelde soldaat J. S. in voornoemde jeep achter het stuur was gaan zitten en deze startte om daarmee als bestuurder opzettelijk wederrechtelijk aldaar te rijden, daarbij opzettelijk behulpzaam is geweest door een massasleutel in de daarvoor bestemde contactdoos te steken, waardoor hij J. S. in staat stelde de motor van de betreffende jeep te starten”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat de Krijgsraad niet wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen beklagde primair is ten laste gelegd, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij op 10 september 1968 omstreeks 21.00 uur samen met soldaat J. S. is gelopen naar een op het exercitieterrein van de Johannes Postkazerne te Steenwijkerwold staande militaire Nekaf-jeep met aanhangwagen; dat hij wist dat deze jeep in gebruik was bij de Krijgsmacht; dat J. S. toen achter het stuur van voormelde jeep ging zitten met de kennelijke bedoeling om die jeep te starten en daarmee een eindje te gaan rijden over genoemd exercitieterrein en eventueel andere voor het militair verkeer openstaande rijwegen in genoemde kazerne; dat hij wel begreep, dat J. S. wist dat hij, J. S. daarvoor van niemand recht of toestemming had gekregen; dat hij toen willens en wetens J. S. heeft geholpen bij het maken van die clandestiene rit door een in zijn bezit zijnde massasleutel te steken in de daarvoor bestemde contactdoos op het dashbord van de jeep; dat hij het daardoor J. S. mogelijk maakte de jeep te starten en er vervolgens mee weg te rijden; dat J. S. inderdaad met de jeep is weggereden nadat hij deze had gestart; dat J. S. toen ongeveer 30 meter verder op een rijweg tussen de gebouwen F en G in voornoemde kazerne frontaal met de jeep tegen een lichtmast reed; dat hem later bleek dat het kenteken van genoemde jeep KR 75-03 was en dat van de achter de jeep gekoppelde trailer KU 48-09; dat hij, beklagde, genoemde massasleutel van de wachtmeester M. had gekregen; dat deze sleutel was voorzien van de aanduiding S 5;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-Verbaal nr. P. 356/68 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 15 september 1968 gesloten en getekend door Johannes van Wilpe, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, nrn.: 38.07.26.444, 1e verbalisant, en Fokke

Kiers, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, rnr.: 45.09.25.193, 2e verbalisant, beiden behorende tot Brigade Steenwijkerwold der Koninklijke Marechaussee, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van:

Henricus Johannes Maria M., geboren te Lichtenvoorde, 16 mei 1947, wonende te Lichtenvoorde, ongehuwd, dienstplichtig wachtmee-ster in werkelijke dienst, ingedeeld bij de Stafverzorgingsbatterij 109 Afdeling Veldartillerie, gelegerd in de Johannes Postkazerne te Steenwijkerwold:

dat hij op 20 september 1968 omstreeks 21.30 uur zag dat tussen de gebouwen F en G in de Johannes Postkazerne te Steenwijkerwold een tot de Stafverzorgingsbatterij van de 109e Afdeling Veldartillerie behorende jeep, gekentekend KR 75-03 met daarachter een aanhangwagen gekentekend KU 48-09, tegen een lichtmast was gebotst; dat hem ter plaatse een massasleutel werd overhandigd waarop S 5 geschreven stond en welke kort tevoren uit de contactdoos van genoemde jeep was gekomen; dat hij op 10 september 1968 de massasleutel behorende tot de jeep voorzien van het onderdeelkenteken S 5 had overhandigd aan de tot zijn batterij behorende kanonnier B.; dat hij als motortransport-onderofficier van voormelde batterij aan niemand de toestemming of het recht heeft verleend om op 10 september 1968 omstreeks 21.15 uur met de jeep voorzien van het kenteken KR 75-03 over een niet met name aangeduide weg gelegen tussen de gebouwen F en G op het kazerneterrein van de Johannes Postkazerne te Steenwijkerwold te rijden of voor enig ander doel te gebruiken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde subsidiair is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als soldaat, ingedeeld bij de Koninklijke Landmacht, op 10 september 1968 te Steenwijkerwold, toen soldaat J. S. in een bij de „Krijgsmacht in gebruik zijnde jeep achter het stuur was gaan zitten „en deze startte om daarmee als bestuurder opzettelijk wederrechtelijk „op een voor het militair verkeer openstaande rijweg in de Johannes „Postkazerne aldaar te rijden, daarbij opzettelijk behulpzaam is ge- „weest door een massasleutel in de daarvoor bestemde contactdoos te „steken, waardoor hij J. S. in staat stelde de motor van de betreffende „jeep te starten”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„medeplichtigheid aan als aan de militaire rechtsmacht onderworpen „persoon opzettelijk wederrechtelijk enig motorrijtuig gebruiken dat bij „de krijgsmacht in gebruik is”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 164 van het Wetboek van

Militair Strafrecht j° artikel 48 aanhef en onder 1e van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 4 weken en last tot teruggave van de inbeslaggenomen nog niet teruggegeven massasleutel aan de commandant Staf-Stafverzorgingsbatterij 109e Afdeling Veldartillerie te Havelte — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 19 december 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Kolonel J. Slinger en Luitenant-Kolonel D. H. Abbenes;

Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Zich opzettelijk voor een bepaald soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken: aangewezen zijnde om deel te nemen aan een oefening, zich opzettelijk een snede in de voetzool toegebracht, waardoor hij de mutatie kreeg van 1 week rust te bed.

10 Dagen militaire detentie met aftrek van 10 dagen voorarrest en ontslag uit de militaire dienst.

(W.M.Sr. art. 23, 131).

DE ARRONDISSEMENTSKRIJGSRAAD TE ARNHEM,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen M. A. J. L., geboren 2 juni 1950, kpl., beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 19 december 1968 strekkende tot veroordeling van beklagde tot een geldboete van *tweehonderdvijftig gulden*, bij gebreke van betaling of verhaal te vervangen door *vijfentwintig dagen* hechtenis en ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen en gehoord de voorlezing van deze vordering;¹⁾

¹⁾ De bijkomende straf van ontslag kan niet worden opgelegd naast geldboete als hoofdstraf. Artikel 23 W.M.Sr. (*Red.*).

Gezien de overige stukken van het proces en gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gelet op de door en namens beklaagde gevoerde verdediging;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, althans als militair in de zin der wet, op of omstreeks 7 oktober 1968 te Wezep, althans in Nederland, opzettelijk zich voor een bepaald soort van dienstverplichtingen ongeschikt heeft gemaakt, door alstoen aldaar toen hij die dag aangewezen was om deel te nemen aan een A.V. oefening, zich opzettelijk een snede in een van diens voetzolen heeft gegeven, waardoor hij de mutatie kreeg van één week rust te bed en aldus gemutileerd niet aan die A.V. oefening heeft kunnen deelnemen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij als reserve korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht op 7 oktober 1968 's-morgens op een van de legeringskamers van de 105e Ponton Plaatbrugcompagnie in de Prinses Margrietkazerne te Wezep zich willens en wetens met een scheermesje een snede in zijn linkervoetzool heeft gegeven, waardoor een snijwond ontstond; dat hij zichzelf sneed met de bedoeling zich daardoor willens en wetens ongeschikt te maken voor de infanterieoefening, waaraan hij die dag en de volgende dagen was aangewezen deel te nemen; dat bedoelde oefening werd aangeduid als A.V. oefening; dat de dokter bovenvermelde wond heeft gehecht en hem de mutatie van een week rust te bed heeft gegeven; dat hij door het vorenstaande niet aan de bedoelde A.V. oefening heeft kunnen deelnemen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig rapport opgemaakt te Wezep en gedagtekend op 15 oktober 1968, ondertekend door G. J. Veenbrink, majoor der Genie, commandant van de 105 Ponton Plaatbrugcompagnie van de 101 Geniegevechtsgroep onder meer zakelijk inhoudt als verklaring van Perdok, Jan, nr.: 48.03.16.388, korporaal TS:

dat op 7 oktober 1968 's morgens de korporaal TS L. bij hem Perdok op de kamer in de PrinsesMargrietkazerne te Wezep kwam; dat L. voornoemd hem vertelde dat hij, L., baalde van de A.V. oefening die op het programma stond en hem, Perdok, vroeg of hij, Perdok, een manier wist om daar onder uit te komen; dat hij, Perdok, zei, dat hij dat niet wist; dat hij, L., toen antwoordde: „dan moet je jezelf in je „poot snijden””; dat hij, Perdok, toen zag dat L. een scheermesje pakte en zichzelf diep in de voetzool sneed; dat L. daarna naar het ziekenrapport is gegaan;

Overwegende, dat een ten processe aanwezige brief geschreven te

Wezep, Prinses Margrietkazerne, op 16 oktober 1968 en ondertekend door R. Bous, arts, betreffende L., M. A. J., onder meer zakelijk inhoudt:

dat de verwonding onder de linkervoet is een snijwond van $\pm$ 6 cm. lang en $\frac{1}{2}$ —1 cm. diep; dat de wond is gehecht; dat in totaal 14 dagen geen dienst zal kunnen worden gedaan;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — wordende genoemde brief slechts gebezigd in verband met de inhoud der overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden „althans als „militair in de zin der wet”, „of omstreeks” en „althans in Nederland”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„als militair zich opzettelijk voor een bepaald soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 131, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat de beklaagde van 21 oktober 1968 tot 31 oktober 1968 voorlopig arrest heeft ondergaan in de vorm van verzaamd arrest in het Depot voor Discipline te Nieuwersluis, welk arrest naar het oordeel van de Krijgsraad bij de uitvoering van de op te leggen militaire detentie geheel in mindering behoort te worden gebracht;

Overwegende, dat de Krijgsraad de beklaagde op grond van het begane misdrijf ongeschikt acht in de militaire stand te blijven, doch niet zodanig dat hij van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen behoort te worden ontzet;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 10 dagen met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, te weten van 21 oktober 1968 tot 31 oktober 1968; voorts ontslag uit de militaire dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 11 april 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel A. M. Herbrink en Luitenant-Kolonel E. P. W. Elstak;
Raadsman: 1e Luitenant J. F. Buth.

Opzettelijke ongehoorzaamheid, meermalen gepleegd (op een station geweigerd zijn militaire hoofddekseel op te zetten en geweigerd mee te gaan naar de brigade der Koninklijke Marechaussee en feitelijke insubordinatie toen zijn meerderen hem naar de brigade wilden overbrengen, gerukt en getrokken in tegengestelde richting).

Twee weken militaire detentie.

(W.M.Sr. art. 114, 117).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen A. G. B., geboren 10 mei 1946, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 21 januari 1968, te Roermond, terwijl hij „als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst verbleef bij de „Koninklijke Landmacht,

„1. nadat zijn militaire meerdere, de wachtmeester der eerste klasse „der Koninklijke Marechaussee P. J. G. E. Goossens hem, beklaagde, „die zich zonder hoofddekseel bevond op een perron der N.V. Neder- „landse Spoorwegen, de opdracht had gegeven zijn (beklaagdes) baret „op te zetten, heeft geweigerd, althans opzettelijk heeft nagelaten aan „die opdracht te gehoorzamen, daarbij zeggende: „dat is flauwe kul, ik „„„stap dadelijk in de trein en dan moet ik de baret toch weer afzetten”, „althans woorden van gelijke strekking en betekenis;

„2. opzettelijk zich met geweld of bedreiging met geweld verzettende „tegen zijn militaire meerderen de wachtmeester der eerste klasse „P. J. G. E. Goossens en de marechaussee der 1e klasse G. M. P. C. „van Zunderd, beiden van de Koninklijke Marechaussee, toen genoem- „de meerderen hem, beklaagde, hadden vastgegrepen teneinde hem „voor verhoor naar de Brigade over te brengen, heeft gerukt en getrok- „ken in een andere richting dan waarin die meerderen hem, beklaagde, „wilden overbrengen”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 21 januari 1968 bevond ik mij, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op het perron van de Nederlandse Spoorwegen te Roermond. Ik had mijn baret niet op. Op zeker moment beval mij een wachtmeester der 1e klasse van de Koninklijke Marechaussee mijn baret op te zetten. Ik heb toen geweigerd aan deze opdracht gevolg te geven en zei: „Dat is flauwe „kul, ik stap dadelijk in de trein en dan moet ik mijn baret weer afzet- „ten”. De wachtmeester herhaalde zijn bevel en droeg mij toen ik bleef weigeren, op met hem mee te gaan naar de brigade van de Koninklijke Marechaussee. Ook hieraan voldeed ik niet. Toen de wachtmeester, bijgestaan door een marechaussee der 1e klasse, mij vervolgens vastpakte, kennelijk met het doel mij mede te nemen naar de brigade, heb ik mij daartegen met kracht verzet door te rukken en te trekken in een andere richting dan waarheen deze meerderen mij wilden brengen;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal No. P. 5/68, opgemaakt en gesloten te Roermond op 24 januari 1968 en ondertekend door Petrus Johannes Gerardus Emanuel Goossens, wachtmeester 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, en Gerardus Maria Petrus Cornelis van Zunderd, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de Brigade Roermond, onder meer zakelijk inhoudt:

als relaas van *verbalisanten*:

Op 21 januari 1968 troffen wij beklagde, gekleed in het uniform van de Koninklijke Landmacht, aan op het perron van de N.V. Nederlandse Spoorwegen te Roermond. Verdachte had zijn baret niet op het hoofd. Ik, Goossens, gaf beklagde opdracht zijn baret op te zetten. Beklaagde weigerde aan deze opdracht te voldoen onder de woorden: „Dat is flauwe kul, ik stap dadelijk in de trein en dan moet ik de baret „toch weer afzetten”. Nadat ik, Goossens, beklagde opnieuw had bevolen zijn baret op het hoofd te zetten en hij opnieuw weigerde, heb ik hem opdracht gegeven met mij mede te gaan naar de brigade. Toen beklagde ook aan deze opdracht weigerde te voldoen, hebben wij hem vastgegrepen teneinde hem naar de brigade over te brengen. Beklaagde heeft zich toen met grote kracht tegen deze overbrenging verzet door voortdurend in tegengestelde richting te rukken en te trekken;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklagde sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” in de aanhef en „al- „thans opzettelijk heeft nagelaten” en „althans woorden van gelijke „strekking en betekenis” in sub 1;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. „opzettelijke ongehoorzaamheid”;

2. „*feitelijke insubordinatie*”;

1. voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

2. voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 2 weken — *Red.*).

Mobiele Krijgsraad Luchtmacht

Vonnis van 1 april 1969

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel K. W. Woudenberg en Luitenant-Kolonel J. van Nieuwenhuysen;

Raadsmans: Kapitein H. F. van Duuren.

Zich opzettelijk voor de vervulling van een bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken: voor de aanvang van zijn wacht een grote hoeveelheid alcoholhoudende drank drinken.

(Bevestigd H.M.G., sententie 5 juni 1969).

(W.M.Sr. art. 131).

DE MOBIELE KRIJGSRAAD LUCHTMACHT

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen G. J. V., korp., geboren 24 maart 1950, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 1 april 1969 strekkende tot veroordeling van beklagde tot een militaire detentie voor de duur van *twee weken*, alsmede tot verlaging tot de stand van soldaat in de laagste klasse;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op 27 november 1968 te Hesepe (West-Duitsland), terwijl „hij als reserve korporaal in werkelijke dienst was bij de Koninklijke „Luchtmacht en was aangewezen om te 24.00 uur op die dag dienst „als hondengeleider te gaan verrichten op de lokatie Vörden, zich op „zettelijk vóór 24.00 uur door het drinken van een grote hoeveelheid

„alcoholhoudende drank voor die bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt heeft gemaakt”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 27 november 1968, terwijl ik als reserve korporaal in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, en terwijl ik wist dat ik was aangewezen om vanaf 24.00 uur op die dag dienst te verrichten als hondengeleider op de lokatie Vörden, heb ik van omstreeks 17.00 uur tot omstreeks 22.00 uur in het Koninklijke Luchtmacht-kamp te Hesepe (West-Duitsland) ongeveer 22 glazen bier gedronken. Omdat ik toen te laat was voor de bus naar Vörden, heb ik opgebeld en gesproken met de alarmeringsofficier, de sergeant der 1e klasse Begeman. Van dat gesprek kan ik mij niets herinneren. Even later heeft de officier van basisweekdienst mij naar bed gestuurd omdat hij vond dat ik dronken was. Ik ben die avond ook naar bed gegaan. Door het drinken van genoemde hoeveelheid bier was ik inderdaad niet meer in staat om mijn taak als hondengeleider te verrichten en ik heb mij inderdaad voor die bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt gemaakt;

Overwegende, dat Berend Begeman, oud 35 jaar, sergeant der eerste klasse der Koninklijke Luchtmacht, wonende te Hesepe (West-Duitsland) als getuige door de Officier-Commissaris gehoord, onder meer zakelijk heeft verklaard en met ede bevestigd:

Op 27 november 1968 deed ik dienst als officier van alarmering op de lokatie Vörden (West-Duitsland). Als zodanig valt onder mij al het personeel dat dienst doet op die lokatie. Het was mij bekend dat de korporaal G. J. V. van 27 november 1968 te 24.00 uur tot 28 november 1968 te 08.00 uur op die lokatie dienst moest doen als hondengeleider waarbij hij die nacht met een hond rondom die lokatie diende te lopen. Op 27 november 1968 te omstreeks 22.50 uur werd ik op de lokatie opgebeld door korporaal V. Deze sprak wartaal, doch uit dat onsamenhangend verhaal begreep ik dat hij de bus had gemist. Ik had de indruk dat V. dronken was. In die toestand had ik niets aan hem en ik heb een ander diens dienst laten overnemen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„als militair zich opzettelijk voor de vervulling van een bepaalde „soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 131, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of

omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat blijkens het ten processe aanwezige afschrift van de straflijst beklaagde terzake van het onderhavige feit door zijn Commandant reeds krijgstuhtelijk is gestraft met 14 dagen verzwaaard arrest;

(Volgt: veroordeling tot militaire detentie voor de tijd van 2 weken voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren — *Red.*).

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK**Centrale Raad van Beroep**

7 mei 1969

(M.A.W. 1968/B 12).

Voorzitter: Mr. E. H. Nuver (fgd.); *Leden:* Mr. W. H. Schipper en Jhr. Mr. C. C. van Lidth de Jeude (plv.).

(Besluit verbintenissen luchtvaardenden Luchtmacht, art. 6; R.M.A.K.L./Klu, art. 22 lid 1 onder e en art. 24).

Eiser werd uit zijn verbintenis als luchtvarende ontheven, omdat hij de geschiktheid voor de functie waarvoor hij in opleiding werd genomen (officier-jachtvlieger) bleek te missen. De beslissing hieromtrent is voorbehouden aan het discretionaire oordeel van gedaagde. Gelet op het oordeel van een met het onderzoek terzake belaste commissie, is gedaagde in redelijkheid tot het oordeel kunnen komen dat eiser voormelde geschiktheid miste.

Voorts was eiser — onverminderd de verplichtingen welke ingevolge de Dienstplichtwet nog op hem rusten — ontslagen uit de dienst bij het reservepersoneel, zijnde slechts door het verlenen van ontslag het belang van de dienst te behartigen. Nu eiser zijn aanvankelijke bestemming van reserve-officier-vlieger niet meer kon volgen en hij geen andere verbintenis bij het reservepersoneel wenste aan te gaan, kon gedaagde in redelijkheid tot dit ontslag overgaan.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake *R.*, wettelijk vertegenwoordigd door zijn vader *R.*, eiser in hoger beroep, ter openbare terechtzitting verschenen bij zijn evengenoemde wettelijke vertegenwoordiger, tegen de *Minister van Defensie*, gedaagde in hoger beroep, voor wie ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden Mr. H. van der Wiel, dienstplichtig vaandrig der Koninklijke luchtmacht, wonende te Leiden.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat gedaagde op 23 april 1968 in de vorm van een ontslagbrief ten aanzien van eiser de volgende besluiten heeft genomen:

- „Ontslagbrief
- „De Minister van Defensie
- „Gezien het voorstel van Commandant Commando Luchtmachtopleidingen nr. . . . d.d. 6 maart 1968;
- „Gelet op het Besluit verbintenissen luchtvaardenden Luchtmacht;

„Overwegende, dat reserve-korporaal (tijdelijk reserve-sergeant) R., geboren . . . 1949, van de Koninklijke Luchtmacht, de geschiktheid voor de functie waarvoor hij in opleiding werd genomen, blijkt te missen;

„Ontheft betrokkene, gerekend ingaande 28 februari 1968 uit zijn verbintenis als luchtvarende als bedoeld in artikel 8, eerste lid onder b, van bovengenoemd besluit, zulks met toepassing van artikel 6, eerste lid van dat besluit;

„Verleent voorts — onverminderd de verplichtingen welke ingevolge de Dienstplichtwet nog op hem rusten — aan reserve-korporaal (tijdelijk reserve-sergeant) R., vornoemd, met ingang van 28 mei 1968 een eervol ontslag uit de dienst bij het reserve-personeel, zulks met toepassing van artikel 22, eerste lid onder e, juncto artikel 24, eerste lid, van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht, zijnde slechts door het verlenen van ontslag het belang van de dienst te behartigen.”;

Overwegende dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij uitspraak van 28 oktober 1968 — waarnaar hierbij wordt verwezen — het tegen deze besluiten ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende dat eisers wettelijke vertegenwoordiger tegen deze uitspraak hoger beroep heeft ingesteld bij de Raad en op bij aanvullend beroepschrift aangevoerde gronden kennelijk heeft bedoeld te verzoeken die uitspraak te vernietigen, alsmede de bestreden besluiten nietig te verklaren;

Overwegende dat gedaagdes gemachtigde ter openbare terechtzitting nog een „inlichtingenrapport” d.d. 11 oktober 1968, eiser betreffende, heeft overgelegd;

IN RECHTE:

Overwegende dat de Raad zijn verenigt met en overneemt de gronden waarop de aangevallen uitspraak berust;

Overwegende dat naar aanleiding van hetgeen eisers wettelijke vertegenwoordiger in hoger beroep heeft aangevoerd nog kan worden opgemerkt:

dat het verzoek, een deskundig onderzoek te willen voorschrijven ter vaststelling van eisers eventuele rechten op militair invaliditeitspensioen, niet kan worden ingewilligd reeds omdat in de onderhavige procedure zodanige rechten niet aan de orde zijn; dat — dit naar aanleiding van het argument dat eiser met ingang van 1 november 1968 tot dienstplichtig sergeant werd bevorderd — het vorengenoemde inlichtingenrapport van 11 oktober 1968 doet blijken dat eiser in zijn administratieve functie aanvankelijk in het geheel niet geïnteresseerd was, doch dat er een positieve verbetering is opgetreden nadat hem op de consequenties van die houding was gewezen; dat het feit van deze bevordering, hierop gelet,

naar 's Raads oordeel geen grondslag biedt de vroegere omtrent eiser opgemaakte persoonsbeoordeling onjuist te achten; waarbij opmerking verdient dat — naar gedaagdes gemachtigde ter 's Raads terechtzitting heeft verklaard — die persoonsbeoordeling op zich zelf reeds reden gaf eiser van de onderhavige opleiding te ontheffen; dat voorts onder de aandacht van eiser worde gebracht, dat de omstandigheid, dat eiser geschikt is bevonden voor bevordering in een administratieve functie geenszins insluit, dat hij dan ook geschikt zou moeten worden geacht voor bevordering in een functie als luchtvarende;

Overwegende dat, gelet op het voorgaande, de aangevallen uitspraak moet worden bevestigd;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage

28 oktober 1968

Voorzitter: Mr. A. G. van Galen (fgd.); *Leden:* Mr. D. J. van Beek en Mr. Ph. C. M. van der Ven; *Militaire leden:* T. Biesma, Kolonel der Koninklijke Luchtmacht b.d. en W. C. H. van Rheede, Generaal-Majoor der cavalerie b.d.

(Zie de uitspraak, hiervóór).

HET AMBTENARENRECHT TE 'S-GRAVENHAGE,

IN RECHTE:

Overwegende, dat de bezwaren van klager in de eerste plaats zijn gericht tegen het besluit hem ingaande 28 februari 1968 te ontheffen uit zijn verbintenis als luchtvarende, als bedoeld in artikel 8, eerste lid onder b van het Besluit verbintenissen luchtvarenden Luchtmacht, zulks met toepassing van artikel 6, eerste lid van dat besluit;

Overwegende dienaangaande, dat verweerder bij zijn brief van 3 juli 1967 aan klager heeft bericht machtiging te hebben verleend klager met ingang van 7 augustus 1967 als reserve-militair in de stand van soldaat toe te laten tot het sluiten van de verbintenissen bij het reserve-personeel der Koninklijke Luchtmacht met bestemming opleiding tot officier-jachtvlieger, zulks met de verplichting doorlopende werkelijke dienst te verrichten tot het tijdstip, gelegen 6 jaren na de dag, waarop aan klager het groot militair vliegbrevet zou zijn toegekend;

Overwegende, dat klager bedoelde opleiding op 7 augustus 1967 heeft aangevangen;

Overwegende, dat in artikel 6, eerste lid, van het Besluit verbintenissen luchtvarenden Luchtmacht is bepaald dat een luchtvarende, indien hij, naar het oordeel van de Minister van Defensie, de geschiktheid voor de

functie, voor welke hij wordt opgeleid blijkt te missen, van zijn verbintenis als luchtvarende kan worden ontheven;

Overwegende, dat het antwoord op de vraag of een luchtvarende al dan niet geschikt is voor de functie, waarvoor hij wordt opgeleid mitsdien is voorbehouden aan het discretionair oordeel van verweerder en het Gerecht dan ook slechts heeft na te gaan of verweerder in het onderhavige geval in redelijkheid tot dit oordeel heeft kunnen komen;

Overwegende, dat de toenmalige Minister van Oorlog in zijn schrijven aan de Chef van de Luchtmachtstaf van 20 oktober 1958 heeft bekend gesteld onder meer dat een ontheffing uit de verbintenis als luchtvarende, met toepassing van het bepaalde in artikel 6 van het Besluit verbintenissen luchtvarenden Luchtmacht door hem wordt bewerkstelligd op grond van het feit, dat een reserve-militair ongeschikt is de opleiding voor de functie, welke hij uit hoofde van de verbintenis volgt te voltooien, dan wel ongeschikt is voor het vervullen van de functie, waarvoor hij werd opgeleid;

Overwegende, dat in de order van de Commandant Commando Luchtmachtopleidingen van 4 augustus 1964, betreffende het indienen van voorstellen tot ontheffing uit een opleiding, is neergelegd om welke redenen een voorstel tot ontheffing uit een opleiding kan plaatsvinden en welke procedure hierbij gevolgd dient te worden;

Overwegende, dat in punt 8 van deze order onder meer als reden tot het ontheffen uit de opleiding tot jachtvlieger is vermeld: onvoldoende vlieg-vorderingen; dat in meergenoemde orde voorts is voorgeschreven welke procedure bij een ontheffing op grond van onder andere onvoldoende vlieg-vorderingen dient te worden gevolgd; dat overeenkomstig deze order op 16 februari 1968 een commissie bestaande uit de Chef Vliegdienst-opleidingen tevens Vliegdienst, de squadroncommandant van klager, de Chef Geneeskundige Dienst en het Hoofd Bureau Opleidings-controle op last van de Commandant van de Luchtmacht Officiers- en Kaderschool tevens Vliegbasis Gilze-Rijen een onderzoek heeft ingesteld; dat dit onderzoek heeft bestaan uit het horen van klager zelf, zijn instructeurs en de vluchtcommandant; dat blijkens het proces-verbaal van onderzoek de vlieger-instructeurs kapitein F. en sergeant der eerste klasse M. hebben verklaard:

kapitein F.:

„Leerling heeft in alle acht trips, welke hij met hem heeft gevlogen, de „aantekening gehad van zwakke coördinatie en aandachtsverdeling. Tevens heeft hij driemaal een aantekening gehad van stug c.q. ruw zijn op de „controls. Uitkijken was en bleef — ondanks talloze malen hierop te „wijzen — zwak.”

sergeant der eerste klasse M.:

„In het begin dat ik met leerling heb gevlogen, bleek hij op een ruwe „manier met het gashandle en roeren om te gaan, wat echter na verloop „van tijd iets verbeterde. Zijn uitkijken was onvoldoende en uit zijn ma-

„nier van doen bleek, dat bij het vorderen van de opleiding het geheel „voor hem te veel was. Het landen en herstellen wingdip alsmede de tolvlucht was zeer wisselvallig. Betrokkene heeft een gebrek aan coördinatievermogen en inzicht. Mijns inziens is leerling niet geschikt voor verdere opleiding.”

dat de vluchtcommandant, de kapitein J. voorts heeft verklaard:

„Tijdens de testvlucht vloog leerling redelijk tot voldoende soepel. Coördinatievermogen was net voldoende, doch het geheel werd traag uitgevoerd. Echter zowel tijdens een tolvlucht en een stouterlanding verstarde hij geheel. Een en ander had tot gevolg, dat hij niet zelfstandig uit de tolvlucht kwam en tijdens de landing gevaarlijk werd. Betrokkene realiseert zich dit niet en wil het ook niet geloven. Gezien de gevaarlijke tendens — die overigens niet te corrigeren is — dient betrokkene mijns inziens voorgesteld te worden voor ontheffing uit de opleiding.”

Overwegende, dat de genoemde commissie als oordeel heeft uitgesproken dat de tendens tot verstarren bij klager zeer gevaarlijke consequenties heeft en dat daardoor eventueel solovliegen onverantwoord moet worden geacht;

Overwegende, dat de gemachtigde van verweerder ter terechtzitting als toelichting op het vorenstaande nog het navolgende heeft betoogd:

„Klager heeft achtereenvolgens twee instructeurs gehad. Hieruit blijkt „al dat aan klager alle aandacht is besteed. Toen het met de eerste instructeur niet ging heeft men hem met een andere instructeur laten vliegen, „maar dat leverde geen betere vliegresultaten op. Tijdens de testvlucht, „die er naar ik meen o.m. toe diende om na te gaan of het verantwoord „was klager solo te laten vliegen, zouden er, als gevolg van de verstarring „van klager, tot tweemaal toe ernstige ongelukken gebeurd zijn als de „testinstructeur niet had ingegrepen. De verklaring van de kapitein F. „spreekt grotendeels voor zichzelf. De term „stug c.q. ruw zijn op de con- „tols” betekent „op een krampachtige, c.q. ruwe manier met de bestu- „ringsorganen omgaan.” De tweede instructeur, de sgt I M. had dezelfde „ervaring met klager, zij het dat dit punt in de loop van de opleiding „iets’ „verbeterde. Ook sgt I M. heeft aanmerkingen op het onvoldoende uitkij- „ken van klager. Dat uitkijken voor een vlieger van het grootste belang is „behoeft nauwelijks betoog.

„We stuiten vervolgens op de termen „wingdip” en „tolvlucht” en hier „is enige toelichting wel gewenst. Wanneer men de snelheid van een „vliegtuig terugbrengt tot beneden de minimumsnelheid, dan komt er een „moment waarop het draagvermogen wegvalt. Men spreekt dan van een „„overtrek”-situatie. Deze is te corrigeren. Doet men dat niet tijdig dan „treedt de zog. „wingdip” op. Dat is het wegvallen van een der vleugels „als gevolg van het feit dat beide helften van het vliegtuig nooit precies „even zwaar zijn. Is de rechter helft iets zwaarder dan zal de rechter-vleu- „gel naar beneden en de linker-vleugel naar boven gaan. Ook deze wing-

„dip is te corrigeren. Doet men dat niet tijdig dan raakt het vliegtuig in „een zog. „tolvlucht” of „vrille”. Het vliegtuig gaat dan in een steeds „snellere spiraalvlucht naar beneden. Ook deze tolvlucht is tot in zeker „stadium te corrigeren. Doet men dat niet tijdig dan boort het vliegtuig „zich in de grond. Het is voor een vlieger van levensbelang om de correctie „van de „overtrek”, de „wingdip” en de „tolvlucht” tot in de finesses te „beheersen. De tolvlucht omdat deze zich veelvuldig kan voordoen bij „oefeningen en gevechtsmanoeuvres en na aanvaringen; de overtrek en de „wingdip omdat dit belangrijke vooroefeningen zijn op de landing. Over- „trek en wingdip treden vooral op bij de zogenaamde stuitlanding die „we verderop in de verklaring van kapt J. nog tegen komen. Een stuit- „landing doet zich voor wanneer de vlieger met te grote snelheid landt. „Het vliegtuig springt dan na het eerste contact met de baan weer omhoog „en raakt dan in een overtreksituatie, die over kan gaan in een wingdip. „Wordt deze niet snel gecorrigeerd, dan boort het vliegtuig zich met de „ene vleugel in de grond.

„Uit het rapport — en met name uit de verklaringen van sgt M. en „kapt J., blijkt dat klager deze essentiële manoeuvres niet voldoende be- „heerste en daarbij zelfs in een soort paniek raakte. Kapt J. verklaart: „„Echter zowel tijdens een tolvlucht en een stuitlanding verstarde hij „„geheel. Een en ander had tot gevolg, dat hij niet zelfstandig uit de tol- „„vlucht kwam en tijdens de landing gevaarlijk werd.” M.a.w., zou klager „tijdens die testvlucht alleen in het vliegtuig hebben gezeten, dan zouden „er brokken gemaakt zijn met — v.w.b. de tolvlucht bijna zeker — voor „klager dodelijke afloop.”

Overwegende, dat vorenweergegeven onderzoek er toe heeft geleid dat klager uit de opleiding is ontheven;

Overwegende, dat het Gerecht op grond van het vorenstaande de over- tuiging heeft verkregen dat verweerder redelijkerwijs tot het oordeel heeft kunnen komen dat klager de geschiktheid miste voor de functie, waarvoor hij werd opgeleid;

Overwegende, dat verweerder mitsdien bevoegd was klager uit zijn ver- bintenis te ontheffen;

Overwegende, dat het Gerecht niet acht gebleken dat verweerder van zijn bevoegdheid kennelijk een ander gebruik heeft gemaakt dan tot de doeleinden, waarvoor die bevoegdheid is gegeven;

Overwegende, dat de wettelijk vertegenwoordiger van klager nog heeft aangevoerd dat de squadroncommandant de majoor Van Kemenade aan klager had medegedeeld dat de bij hem geconstateerde verstarring uit zijn onderbewustzijn voortkwam, in welk verband deze vertegenwoordiger heeft betoogd dat het commissieonderzoek niet toereikend was om tot dergelijke definitieve uitspraken te komen en dat alsnog een psychiatrisch onderzoek ingesteld had moeten worden;

Overwegende, dat het Gerecht dit standpunt niet kan onderschrijven;

dat toch, daargelaten of bedoelde mededeling het oordeel van de commissie weergaf en wetenschappelijk verantwoord was, niet van belang is de oorzaak van de onvoldoende vliegvoorderingen, voorzover aan klager toe te schrijven, doch de aanwezigheid hiervan;

Overwegende, dat het Gerecht dan ook van oordeel is dat het besluit tot ontheffing van klager uit zijn verbintenis als luchtvarende niet met vrucht kan worden aangevochten op één der gronden, bedoeld in artikel 58, eerste lid, van de Ambtenarenwet 1929;

Overwegende, dat het beroep van klager voorts is gericht tegen het in de brief van 23 april 1968 neergelegde besluit aan klager met ingang van 28 mei 1968 eervol ontslag te verlenen uit de dienst bij het reserve-personeel;

Overwegende, dat dit ontslag aan klager is verleend met toepassing van artikel 22, eerste lid onder e, juncto artikel 24, eerste lid van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke Landmacht en der Koninklijke Luchtmacht;

Overwegende, dat ingevolge deze bepalingen een militair, die anders dan krachtens het gestelde in artikel 41, derde lid van de Dienstplichtwet tot het reserve-personeel van de Koninklijke Luchtmacht behoort, door verweerder kan worden ontslagen, wanneer, naar het oordeel van verweerder, slechts door ontslag het belang van de dienst of dat van de militair te behartigen is;

Overwegende, dat klager na zijn ontheffing uit de opleiding voor officier-vlieger een onderhoud heeft gehad met de toegevoegd personeels-officier van de vliegbasis Gilze-Rijen, waarbij de mogelijkheid is besproken dat klager alsnog een andere verbintenis bij het reserve-personeel zou aangaan; dat klager evenwel heeft geweigerd op dit voorstel in te gaan; dat, anders dan in het klaagschrift is gesteld, klager tijdens bedoeld onderhoud niet verplicht werd onmiddellijk een beslissing te nemen en dat klager voorts de gelegenheid is geboden via de diensttelefoon overleg te plegen met zijn ouders;

Overwegende, dat, nu klager zijn aanvankelijke bestemming van reserve-officier-vlieger niet meer kon volgen en hij geen andere verbintenis bij het reserve-personeel wenste aan te gaan, verweerder in redelijkheid er toe kon overgaan aan klager eervol ontslag te verlenen bij het reserve-personeel;

Overwegende, dat mitsdien ook het beroep tegen het ontslagbesluit ongegrond moet worden verklaard;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart het beroep ongegrond.

Centrale Raad van Beroep

30 mei 1968

(PL 1967/20)

Voorzitter: Mr. H. Fortuin (fgd); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en Mr. H. D. Vlesch Dubois.

(Pensioenwet voor de landmacht 1922, art. 2 lid 1 onder 2°).

Tijdens het wachtlopen was een dienstplichtig soldaat een ongeval overkomen, toen een slaghoedje ontplofte en zijn rechter oog verwondde. Wegens sterk verminderd gezichtsvermogen van dit oog werd hij in februari 1949 uit de dienst ontslagen. Toen dit oog in 1964 ernstig achteruit ging, vroeg klager om toekenning van een militair invaliditeitspensioen. Dit werd afgewezen, omdat klager niet gerechtigd werd geacht een slagpijpe in bezit te hebben zodat niet van een dienstongeval kon worden gesproken. De lezing van klager was, dat hij tegen een op de grond liggend voorwerp had getrapt, denkende dat het een spijker was en dat dit voorwerp, toen hij zich bukte om het op te rapen, is ontploft.

Gelet op de toen heersende omstandigheden, acht de Raad onvoldoende grond aanwezig deze lezing ongeloofwaardig te achten. Het onvoorzichtig handelen van klager wordt door de Raad niet in die mate verwijtbaar geacht, dat het ongeval en het daaruit ontstane gebrek niet als het gevolg van bijzondere omstandigheden, welke zich bij de uitoefening van de dienst hebben voorgedaan, kunnen worden beschouwd.

Invaliditeitspensioen toegekend.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake: G., wonende te P., klager, in persoon op de openbare terechtzittingen van 18 april 1968 en van 2 mei 1968, verschenen, daartoe ambts-halve opgeroepen, aldaar bijgestaan door Mr. R. J. Hoekstra, advocaat te Rotterdam, als zijn raadsman, tegen de *Minister van Defensie*, verweerder, voor wie op de voormelde openbare terechtzittingen als gemachtigde is opgetreden G. L. Koops, referendaris bij het Departement van Defensie en wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken, waaronder het proces-verbaal van het verhandelde ter 's Raads openbare terechtzitting gehouden op 18 april 1968;

Gehoord bovengenoemde verschenen personen, alsook als getuige op beide voormelde terechtzittingen M., wonende te U., en ter openbare terechtzitting van 2 mei 1968 C., wonende te N., beiden ambts-halve opgeroepen.

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 22 september 1965 afwijzend is beschikt op klagers verzoek d.d. 16 april 1965 om toekenning van een militair invaliditeitspensioen; waarbij werd overwogen:

dat een militair, krachtens artikel 2, eerste lid onder 2°, van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 recht op pensioen verkrijgt, indien de bij hem geconstateerde gebreken zijn ontstaan door de uitoefening van de militaire dienst, dan wel tot uiting zijn gekomen of verergerd door bijzondere omstandigheden of toestanden, welke zich bij de uitoefening van deze dienst hebben voorgedaan en welke naar medisch inzicht van nadelige invloed zijn geweest op zijn gezondheidstoestand, een en ander onder voorbehoud, dat òf deze gebreken een invaliditeit van ten minste 10% blijken te veroorzaken òf belanghebbende bij zijn ontslag ten minste vijf jaren werkelijke dienst kan aanwijzen;

dat een militair, krachtens artikel 2, eerste lid, onder 3°, dier wet recht op pensioen verkrijgt ter zake van ongeschiktheid voor de waarneming van de militaire dienst wegens gebreken, wanneer deze zijn ontstaan door andere oorzaken dan hiervoren vermeld, mits deze ongeschiktheid niet het gevolg is van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag en hij een werkelijke dienst van ten minste vijf jaren kan aanwijzen;

dat ingevolge artikel 1a van vorengenoemde pensioenwet onder de voorwaarden en naar de regelen in die wet gesteld, pensioen wordt verleend nadat de militair uit de dienst is ontslagen;

dat adressant in zijn rekest aanvoert, dat hij als gevolg van een hem tijdens een bevolen dienstverrichting overkomen ongeval het gezichtsvermogen van een oog moet missen; dat hij in verband hiermede verzoekt hem in aanmerking te doen komen voor toekenning van een militair pensioen; dat adressant, blijkens de te zijnen name opgemaakte staat van dienst op 7 mei 1946 in militaire dienst is getreden, met ingang van 19 januari 1947 met groot verlof werd gezonden en met ingang van 25 februari 1949 wegens gebreken uit de militaire dienst werd ontslagen; dat met betrekking tot het door adressant in zijn rekest bedoelde ongeval een rapport werd opgemaakt; dat uit dit rapport onder meer blijkt, dat adressant op 5 oktober 1946 op wacht staande werd gewond doordat hij, volgens zijn eigen verklaring, met zijn voet over een slagpijpje heeft gerold, waardoor dit ontplofte; dat uit bedoeld rapport voorts blijkt, dat door de dienstplichtig soldaat M. destijds een verklaring is afgelegd, waaruit mag worden geconcludeerd, dat adressant het bewuste slagpijpje reeds enige tijd voor dat het tot ontploffing kwam in zijn bezit had; dat adressant op geen enkele manier gerechtigd was een slagpijpje in zijn bezit te hebben; dat adressant, indien hij een slagpijpje had gevonden, hij hier, zoals hem bekend was, van af had dienen te blijven en onverwijld de wachtcommandant had moeten verwittigen; dat de toenmalige commandant van adressant bij schrijven van 2 december 1946 te kennen heeft gegeven, dat naar

zijn mening bedoeld ongeval niet als een dienstongeval kan worden aangemerkt; dat de Kroon zich met de mening van genoemde commandant kan verenigen en hoger bedoeld ongeval niet als dienstongeval aanmerkt, aangezien de handelingen van adressant met het slagpijpje niet in dienst-opdracht werden verricht; dat adressant op 18 november 1948 aan een geneeskundig onderzoek werd onderworpen door de commissie voor het geneeskundig onderzoek te Utrecht; dat ter zake door die commissie onder dagtekening van 19 januari 1949 een rapport werd uitgebracht; dat een uittreksel uit evenbedoeld rapport door de Inspecteur van de Geneeskundige Dienst der Koninklijke landmacht voorzien van diens visum d.d. 4 februari 1949 aan de Minister van Defensie werd gezonden; dat uit dit uittreksel onder meer blijkt, dat adressant geacht wordt voor de verdere waarneming van de militaire dienst ongeschikt te zijn uit hoofde van (oog-) gebreken; dat adressant in verband hiermede uit de militaire dienst werd ontslagen, zulks met ingang van 25 februari 1949; dat uit het uittreksel voorts blijkt, dat genoemde commissie heeft overwogen, dat generlei verband aanvaardbaar is tussen de bij onderzochte geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst; dat de Kroon zich met de overweging van genoemde commissie kan verenigen; dat er, gelet op het vorenoverwogene, geen termen aanwezig zijn om G. voornoemd in aanmerking te doen komen voor toekenning van een militair pensioen;

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 25 augustus 1967 afwijzend is beslist op klagers verzoek om herziening van de met betrekking tot zijn pensioenaanspraken bij het Koninklijk besluit van 22 september 1965 genomen beslissing; waarbij onder meer werd overwogen:

dat adressant naar aanleiding van het onderwerpelijke rekest op 12 augustus 1966 en 22 februari 1967 aan een herhaald geneeskundig onderzoek werd onderworpen door de commissie voor het geneeskundig onderzoek te 's-Gravenhage; dat omtrent dit onderzoek door laatstgenoemde commissie onder dagtekening van 22 maart 1967 een rapport werd uitgebracht; dat door de Inspecteur van de militair geneeskundige dienst een uittreksel uit evenbedoeld rapport, voorzien van zijn visum d.d. 19 april 1967, aan de Minister van Defensie werd gezonden; dat uit dit uittreksel blijkt, dat laatstgenoemde commissie heeft overwogen:

dat niet is gebleken dat de door belanghebbende op 5 oktober 1946 geacquireerde aandoening van het rechter oog dient te worden aangemerkt als een verwonding veroorzaakt door gevorderde of bevolen militaire diensten, dan wel veroorzaakt door de uitoefening van de militaire dienst; dat voorts niet is gebleken dat bedoelde verwonding het gevolg dient te worden geacht van verrichtingen aan de uitoefening van de militaire dienst verbonden of van bijzondere omstandigheden welke zich bij de uitoefening van de militaire dienst hebben voorgedaan; dat naar medisch inzicht het als gevolg van vorenbedoelde verwonding opgetreden

gebrek van het rechter oog niet is verergerd mede door inwerking van bijzondere zeer nadelige invloeden, waaraan belanghebbende in verband met de uitoefening van de militaire dienst is blootgesteld geweest; dat mitsdien generlei verband, als bedoeld in de desbetreffende pensioenwet, wordt aanvaard tussen het gebrek van het rechter oog, dan wel de huidige toestand van het rechter oog en de uitoefening van de militaire dienst; dat de Kroon zich met de zienswijze van laatstgenoemde commissie kan verenigen; dat er, gelet op het vorenoverwogene, geen termen aanwezig zijn de met betrekking tot de pensioenaanspraken van adressant bij Koninklijk besluit van 22 september 1965 genomen beslissing te herzien;

Overwegende dat klager van de beslissing, genomen bij het laatstweergegeven Koninklijk besluit, bij deze Raad in beroep is gekomen en bij klaagschrift op de daarin aangevoerde grond kennelijk heeft bedoeld de Raad te verzoeken de bestreden beslissing zomede de beslissing, genomen bij het Koninklijk besluit van 22 september 1965 te vernietigen en te verstaan dat tussen het hem, klager, op 5 oktober 1946 overkomen ongeval en de uitoefening van de militaire dienst verband aanwezig is;

Overwegende dat verweerder bij contra-memorïe op de daarin ontvouwde gronden heeft geconcludeerd tot bevestiging van de bestreden beslissing;

IN RECHTE:

Overwegende dat de Raad op grond van de inhoud der gedingstukken alsmede het verhandelde op zijn openbare terechtzittingen als vaststaande aanneemt:

dat klager, geboren 5 oktober 1925, op 7 mei 1946 voor het vervullen van zijn dienstplicht als gewoon dienstplichtige onder de wapenen is gekomen; dat hij werd ingedeeld bij het Regiment Grenadiers, gelegerd te Amersfoort; dat klager op 5 oktober 1946 gedurende het weekeinde wachtdienst had op het terrein van de Lodewijk kazerne te Amersfoort, waarheen hij zo juist was overgeplaatst; dat namelijk het onderdeel, waartoe klager behoorde, naar Indonesië was vertrokken en klager in afwachting van een beslissing op zijn verzoek om vrijstelling wegens persoonlijke onmisbaarheid, hier te lande was achtergebleven; dat klager toen bij zich had een op een slagpijpe gelijkend loden pijpje gevuld met een substantie, bestaande uit water, kalk en koperpoets, met de bedoeling om de recruten, die juist waren opgekomen en in de Lodewijk kazerne waren gelegerd, angst aan te jagen; dat klager tijdens zijn wachtdienst, welke om 14 uur een aanvang had genomen, voor het afdak van de autogarage achter de kazerne een voorwerp zag liggen; dat klager in de mening, dat het een spijker was, hetgeen gevaar voor de banden van de wagens zou kunnen opleveren, het voorwerp met de voet heeft aangeraakt teneinde het uit de grond los te krijgen en het aldus te kunnen verwijderen; dat het voorwerp, toen klager zich bukte met de bedoeling het op te rapen, plotseling explodeerde; dat klager daarbij aan het gelaat en met name aan het rechter oog

verwond geraakte, terwijl hij verder nog enige onbetekenende verwondingen aan zijn hand opliep; dat klager in verband met het feit dat het gezichtsvermogen van het rechter oog als gevolg van het opgelopen letsel sterk verminderd was, met ingang van 25 februari 1949 wegens gebreken uit de dienst werd ontslagen; dat het gezichtsvermogen van dit oog in de loop van het jaar 1964 ernstig achteruitging en wel in die mate dat hij thans met een eenogige is gelijk te stellen; dat klager bij schrijven van 6 juni 1964 het verzoek heeft gedaan om terzake van het bij hem bestaande letsel in aanmerking te komen voor een militair invaliditeitspensioen; dat op dit verzoek afwijzend is beschikt, in hoofdzaak op grond van de overweging dat klager blijkens een mededeling van een medesoldaat, genaamd M., het bewuste tot ontploffing gekomen voorwerp, te weten een slagpijpje, reeds enige tijd daarvoor in zijn bezit had, dat hij daartoe niet gerechtigd was zodat niet van een dienstongeval kan worden gesproken;

Overwegende dat in dit geding thans de vraag moet worden beantwoord, of door klager terecht aanspraak wordt gemaakt op toekenning van een militair invaliditeitspensioen;

Overwegende dat dit het geval zou zijn, indien de ziekten of gebreken, uit hoofde waarvan klager uit de militaire dienst werd ontslagen, in het in artikel 2, eerste lid onder 2°, van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 bedoelde verband staan met de uitoefening van die dienst;

Overwegende dat in het onderhavige geval geen sprake is — hetgeen trouwens door of namens klager niet is gesteld — van een verwonding veroorzaakt door gevorderde of bevolen militaire diensten als genoemd in evengenoemd artikellid onder a;

Overwegende dat in dit geval bepaaldelijk de vraag dient te worden beantwoord, of het klager getroffen hebbende ongeval gezegd kan worden het gevolg te zijn van omstandigheden of toestanden die zich bij de uitoefening van de dienst hebben voorgedaan, als bedoeld onder b van eerdergenoemd artikellid;

Overwegende hieromtrent dat het afwijzend standpunt van de Kroon in hoofdzaak berust op de lezing van het gebeurde op 5 oktober 1946, zoals dit is neergelegd in het rapport, opgemaakt daags daarna door de toenmalige vaandrig C., en uit welk rapport hier wordt overgenomen:

„Op Zaterdag 5 oktober te 16.00 uur werd mij telefonisch medegedeeld „dat de post, die zich bij de garage achter de Lodewijk Kazerne bevond, „gewond was. Hierop begaf ik mij naar buiten en bleek mij, dat de dpl. „soldaat G. in de wacht van de Lodewijk Kazerne was gebracht met een „wonde aan de linkerhand en enkele wonden in het gezicht terwijl hij „tevens klaagde over zijn rechteroog. Volgens zijn eigen verklaring heeft „hij met zijn voet over een slagpijpje gerold waardoor dit ontplofte. Bij „nadere informatie bleek mij echter dat, volgens verklaring van den dpl. „soldaat M. van het 8e Regiment Infanterie, legernummer . . . , te om- „streeks 14.45 uur dien namiddag G. hem een slagpijpje van een hand-

„granaat had getoond, waarop M. hem gezegd had zich te verwijderen.
 „De dpl. soldaat M. bevond zich op wacht bij het munitiedepot van 8 R.I.
 „en werd afgelost door den dpl. soldaat N., die verklaarde, dat hij te om-
 „streeks 15.45 uur een harde knal hoorde, waarbij G. een kreet van pijn
 „slaakte. Hierop heeft hij G. naar de wacht in de Lodewijk Kazerne ge-
 „bracht.”;

Overwegende dat de wijze van relatering bij de Raad reeds enige twijfel heeft doen rijzen betreffende de vraag, of de weergave der feiten berust op door de betrokkenen persoonlijk tegenover de vaandrig C. afgelegde verklaringen, welke twijfel nog is versterkt door diens verklaring, als getuige ter 's Raads openbare terechtzitting afgelegd, dat hij een en ander hoogst waarschijnlijk heeft opgetekend uit de mond van de sergeant van de wacht;

Overwegende dat klager tegenover de Geneeskundige Commissie te 's-Gravenhage, welke hem op 12 augustus 1966 en 22 februari 1967 heeft onderzocht, blijkens het daaromtrent op 22 maart 1967 uitgebracht rapport desgevraagd het navolgende relaas over het gebeurde op 5 oktober 1946 heeft gegeven:

„Hij had wachtdienst bij de Subs. Cie. Reg. Gren. op het terrein van „de Lodewijk-kazerne te Amersfoort (zijn onderdeel was reeds naar „Indonesië vertrokken) met allemaal jonge recruten. Hij zou toen een „„metalen dop van een vulpen” (??) aan een recruit (dpl. soldaat M. van „8 R.I. regnr. . . ., vide rapport d.d. 6-10-1946) hebben laten zien en ge- „zegd hebben dat hij die in een stengun zou doen om deze jonge recruit „bang te maken. Deze zei „ga weg”. Toen maakte betrokkene zijn wacht- „ronde verder. Voor het afdak van een autogarage zag hij wat later iets „op de grond liggen. Hij dacht dat dit een spijker was, trapte het met de „punt van de schoen vrij uit aarde en grint en bukte zich om het op te „rapen, waarbij een explosie plaats vond. Werd gewond aan gelaat (rech- „ter-oog) en rechter-hand.”; dat deze lezing van klager omtrent het voor- gevallene in grote trekken overeenkomt met diens verklaring ter 's Raads openbare terechtzitting van 18 april 1968, welke luidt als volgt:

„Op 5 oktober 1946 deed ik wachtdienst. Ik had toen al twee nachten „niet geslapen, mede omdat ik op 3 oktober 1946 was overgeplaatst. De „ontploffing vond plaats terwijl ik wacht liep. Ik ken getuige M. niet; ik „heb aan mijn makers geen slagpijpje laten zien, maar het loden pijpje, „dat ik hier bij mij heb en U toon. Ik heb dat pijpje niet pas de middag „van 5 oktober 1946 van de grond geraapt, maar had het al een tijd op „zak; ik had er water, kalk en koperpoets in gedaan, zodat het op een „leek de indruk van een slagpijpje kon maken. Later op de middag zag ik „iets op de zandgrond liggen vóór de garage, die ik bewaakte. Het leek „op een spijker. Het kwam los te liggen doordat ik het al lopend met de „voet raakte. Ik wilde het oprapen en wegnemen om te voorkomen dat er „met de banden van de vrachtwagens overheen zou worden gereden.”;

Overwegende voorts dat de Raad getracht heeft omtrent de ware toedracht van het gebeurde meer zekerheid te verkrijgen onder meer door het horen als getuige van M.; dat evenwel genoemde M. desgevraagd heeft verklaard zich niets van hetgeen zich op 5 oktober 1946 heeft afgespeeld te kunnen herinneren, terwijl hij verder mededeelde klager noch C. te kennen;

Overwegende dat laatstgenoemde als getuige ter 's Raads openbare terechtzitting van 2 mei 1968 nog heeft verklaard:

„G. zelf heeft niets tegen mij gezegd, want hij was, toen ik hem in het „wachtlokaal aantrof, niet tot spreken in staat. G. stond, meen ik, op „wacht bij het munitiedepot, maar ik kwam zaterdagmiddag 5-10-1946 „om twee uur op en heb vóór het ongeval, dat omstreeks kwart voor vier „plaats vond, de wachtposten niet afgelopen. Ik kan mij niet herinneren „of ik de soldaat M. zelf heb gesproken. De hier als getuige aanwezige „M. ken ik niet. Er was tijdens dat week-end bijna niemand meer in de „kazerne aanwezig. Ook de naam van de soldaat N., die in het rapport „voorkomt, zegt mij niets. Er kwamen in die tijd herhaaldelijk ongeluk- „ken met munitie voor. Er heerste een grote wanorde bij de troepen. Als „voorbeeld noem ik, dat uit de trein, waarin de soldaten werden ver- „voerd die naar Indonesië zouden gaan en met welke trein ik als geleider „meereed, met scherp op de politiehonden werd geschoten. Er moest dus „munitie gestolen zijn. Ik had niet de indruk, dat G. op onregelmatige „wijze in het bezit van munitie was gekomen of dat hij opzettelijk of zelfs „maar onvoorzichtig had gehandeld. In de na-oorlogse jaren waren de „toestanden in militaire dienst dusdanig ongeregeld, dat allerlei ongeluk- „ken konden voorkomen. Men sprong betrekkelijk zorgeloos met munitie „om. Iedereen, die wat met munitie te maken had, kreeg in het geval er „een ongeluk gebeurde zonder meer te horen dat het zijn eigen schuld „was. Thans heb ik echter niet de indruk, dat bij G. sprake was van eigen „schuld. Het is heel best mogelijk, dat er door onachtzaamheden op het „kazerneterrein een slagpijpje heeft gelegen — ik weet niet hoe anders „een soldaat in het bezit van zo'n slagpijpje zou hebben kunnen komen.”;

Overwegende nu dat de Raad, gehoord de lezing van klager en deze beschouwend in het licht van de situatie ter plaatse, zoals die door de getuige C. is geschetst, onvoldoende grond heeft deze lezing als ongeloofwaardig en niet betrouwbaar te bestempelen;

Overwegende dat naar 's Raads oordeel niet valt te ontkennen dat klager, handelende zoals hij heeft gedaan, niet in alle opzichten die oplettendheid en voorzichtigheid in acht heeft genomen, welke in het algemeen van een wachtpost tegenover een hem onbekend voorwerp op een militair terrein had mogen worden verwacht;

Overwegende dat de Raad evenwel, gehoord de verklaring van de getuige C. omtrent de situatie in de na-oorlogse jaren in de legerplaatsen en met name de geringe mate van zorgvuldigheid, welke daar in het algemeen

met munitie werd betracht, het handelen van klager hem onder de gegeven omstandigheden niet in die mate als verwijtbaar vermag aan te rekenen dat het hem overkomen ongeval en het daaruit ontstane gebrek niet als het gevolg van bijzondere omstandigheden of toestanden, welke zich bij de uitoefening van de dienst hebben voorgedaan, kan worden beschouwd;

Overwegende dat uit het vorenoverwogene volgt, dat de in de tweede rechtsoverweging gestelde vraag bevestigend moet worden beantwoord, hetgeen leidt tot de navolgende beslissing:

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Stelt vast, dat de bestreden beslissing, genomen bij Koninklijk besluit van 25 augustus 1967, zomede die, genomen bij het Koninklijk besluit van 22 september 1965, zullen behoren te worden vernietigd en dat daarvoor in de plaats zal behoren te komen een beslissing, waarbij aan klager een militair invaliditeitspensioen ingevolge de Pensioenwet voor de landmacht 1922 wordt toegekend, berekend naar een nader vast te stellen pensioengrondslag en invaliditeitspercentage.

BIJDRAGEN

Van hoe een misdrijf ongewild een overtreding kon worden

door

Mr. J. E. BLANKHART.

luitenant ter zee van ad. rang, officier der eerste klasse

De tekst van het Wetboek van Militair Strafrecht van 27 april 1903 (Stb. 111) werd laatstelijk gewijzigd bij de Rijkswet van 4 juli 1963 (Stb. 295). Zoals bekend, betrof het hier een partiële herziening niet alleen van genoemd wetboek, maar ook van de Rechtspleging bij de Zeemacht (en bij de Land- en de Luchtmacht) de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof en de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht-recht van 1921. In principe ging het om een tijdelijke wijziging, ter aanpassing van de verouderde militaire wetgeving aan de moderne opvattingen omtrent het strafrecht en aan de moderne ideeën rond de rechtspraak. Zodoende zijn bij de wijzigingen dan ook geen principiële zaken betrokken geweest.

Hoewel de sedertdien tot stand gekomen partiële herziening derhalve als een tussenfase kan worden gezien, is deze gewijzigde wetgeving reeds enige jaren in werking en zal zij wellicht ook nog gedurende enige langere tijd verbindend blijven.

Omdat intussen de verhouding tussen Nederland en de Rijksdelen overzee gewijzigd was, diende het militaire strafrecht daaraan aangepast te worden en aldus zijn verschillende bepalingen van het Wetboek van Militair Strafrecht met het oog daarop herzien. Zo is er in het Eerste Boek een geheel nieuwe titel (I A) ingevoerd, waarin de verhouding met het overzeese commune strafrecht geregeld wordt: wanneer een feit niet strafbaar is naar de Nederlandse wet, doch wel naar een overzeese, dan kan er toch straf worden opgelegd, wanneer door een militair inbreuk is gemaakt op de rechtsorde aldaar (artikel 5a W.M.Sr.); wanneer het feit ook in de Nederlandse wet strafbaar is gesteld, doch met een lagere maximum straf bedreigd is, kan er gegaan worden tot het (hogere) overzeese maximum (artikel 5b W.M.Sr.).

Bovendien werd het Wetboek van Militair Strafrecht aangepast aan de omstandigheid dat het ook op luchtvaartaanlegenheden betrekking heeft; om die reden zijn hier en daar aanvullingen in de tekst nodig geweest. Ook was het wetboek bij zijn tijd achter geraakt, doordat sedert de totstandkoming het militaire verkeer langs de weg zich zeer sterk heeft uitgebreid: om daarin te voorzien werd een soort verkeerswetgeving in het Wetboek van Militair Strafrecht opgenomen. In grote lijnen correspondeert de opzet van deze wetgeving met die uit het burgerstrafrecht en zodoende heeft ook de categorie strafbare feiten, overtredingen genaamd,

een plaats in het wetboek gevonden en wel in het nieuwe Derde Boek.

Uiteraard heeft de invoering van de partiële herziening van het Wetboek van Militair Strafrecht tot de nodige praktische consequenties geleid en op één hiervan (betrekking hebbende namelijk op het verkeersrecht) zou ik nu gaarne wat dieper in willen gaan.

In titel VIII van het Tweede Boek van het Wetboek van Militair Strafrecht werd opgenomen een aantal zelfstandig strafbaar gestelde militaire verkeersmisdrijven en in titel I van het Derde Boek een aantal verkeers-overtredingen. De opgenomen artikelen voorzagen in een aantal speciale behoeften, voornamelijk verband houdende met de omstandigheid dat de Nederlandse (burger) verkeerswetgeving gebonden is aan het begrip „wegen”, welk begrip geïnterpreteerd wordt als „wegen, opengesteld „voor het openbaar verkeer,” terwijl bovendien — aangezien de gelding der Nederlandse Wegenverkeerswet territoriaal beperkt werd geacht — daaronder slechts „Nederlandse wegen” vielen. Verkeersfouten voorkomende bij verkeer op militaire terreinen en op buitenlandse wegen vielen derhalve niet onder die (burger) verkeerswetgeving en konden zodoende, althans naar Nederlands recht, niet strafbaar worden geacht.

Ook de verkeersfouten gemaakt in een overzees rijksdeel werden naar militair recht niet strafbaar geacht en konden zodoende niet ter beoordeling worden voorgelegd aan de militaire justitie (wanneer het overtredingen betrof konden zij hoogstens krijgstuchtelijk worden afgedaan). Dat laatste was eigenlijk onjuist, omdat die feiten meestal geen enkel militair aspect vertoonden; reden waarom de toen noodzakelijkerwijze gevolgde praktijk een gewrongen indruk maakte. De thans in het Wetboek van Militair Strafrecht — naast de burgerverkeerswetgeving — opgenomen artikelen hebben een ruimere gelding. Bij de omschrijving van en de bijzonderheden rond de thans opgenomen artikelen op het gebied van het verkeersrecht zal in dit verband niet langer in het algemeen worden stilgestaan.

Waar het nu in het bijzonder om gaat, is de tekst, strekking en consequentie van artikel 167 van het Wetboek van Militair Strafrecht (speciaal met betrekking tot de Rijksdelen overzee). Het artikel luidt als volgt:

„Hij die als gebruiker van een voor het openbaar of militair verkeer „openstaande weg of als gebruiker van een voor de openbare of militaire „scheepvaart openstaand water, dan wel als bestuurder van een motor- „rijtuig, een rijwiel, enig ander rij- of voertuig, een vaartuig of een lucht- „vaartuig, dat bij de krijgsmacht in gebruik is, de door of vanwege het „bevoegd gezag met betrekking tot het verkeer of de scheepvaart gegeven „regels en aanwijzingen niet in de acht meent, wordt gestraft met hechte- „nis van ten hoogste vier maanden of geldboete van ten hoogste drie- „honderd gulden”.

Dit artikel dient, in het kader van deze bespreking, in nauw verband gezien te worden met de volgende bepalingen uit hetzelfde wetboek:

Artikel 4 W.M.Sr.: „De Nederlandse strafwet is toepasselijk op de „militair, die zich buiten Nederland aan enig strafbaar feit schuldig „maakt”.

Artikel 5a W.M.Sr.: „Op feiten, door aan de militaire rechtsmacht on„derworpen personen begaan in of met betrekking tot Suriname of de „Nederlandse Antillen, is het aldaar geldende strafrecht toepasselijk, „indien de Nederlandse strafwet tegen zodanige feiten geen straf bedreigt.”

„Indien het strafrecht van één der in het vorige lid genoemde Rijks„delen wordt toegepast, kunnen tevens worden toegepast de bepalingen „van de Nederlandse strafwet, die betrekking hebben op de voorwaarde„lijke veroordeling en op de terbeschikkingstelling van de regering wegens „gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van de geestvermogens” en Artikel 5b W.M.Sr.: „Indien de Nederlandse strafwet op feiten, door „aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen begaan in of met „betrekking tot Suriname of de Nederlandse Antillen, een lagere vrij„heidsstraf of geldboete stelt, dan de strafwet van het betrokken Rijksdeel, „kan een vrijheidsstraf of geldboete worden opgelegd van ten hoogste „de tijd dan wel het bedrag, gesteld bij laatstbedoelde strafwet”.

Zowel in artikel 4, als in de artikelen 5a en 5b, lezen we de uitdrukking „de Nederlandse strafwet” en het is van groot belang allereerst bij de betekenis hiervan stil te staan. In „Het Wetboek van Militair Strafrecht” van Mr. D. B. A. Franken en Mr. R. J. Brunner lezen wij hierover in punt 3 op bladzijde 25 (zakelijk gerelateerd):

Aan de Nederlandse strafwet wordt zodoende een onbepaalde gelding verleend buiten het Nederlandse territorium, een gelding die geen onzer strafwetten zelve heeft. Immers wetten — het begrip genomen in de ruimste zin van het woord — zijn over het algemeen in hun gelding territoriaal begrensd. Ten aanzien van keuren, gemeentelijke politie-verordeningen en provinciale verordeningen is dat wel heel duidelijk. De lagere corporaties hebben in principe een beperkte regelingsbevoegdheid, die uiteraard nauw samenhangt met hun territorium. Echter ook wetten in formele zin en Algemene maatregelen van Bestuur dragen vaak een — zij het dan enigszins ruimer — lokaal karakter. Kunnen nu artikelen als de onderhavige (4, 5a en 5b W.M.Sr.) hun dit karakter ontnemen? Strikt genomen openen deze voorschriften de weg aan de toepassing van allerlei soorten wetsprodukten ver buiten hun natuurlijke geldingssfeer. Desondanks moet de hiervoor gestelde vraag in zijn algemeenheid ontkennend worden beantwoord.

En vervolgens op bladzijde 26: Men oordeelt toepassing van de Nederlandse Strafwet onmogelijk in gevallen, waarin het betreffende wetsprodukt normen met lokale kleur geeft. Slechts dan kan van toepassing sprake zijn, indien het wetsvoorschrift een algemeen karakter draagt. Feitelijk wordt op deze wijze een nieuwe voorwaarde voor het toepassen van de Nederlandse strafwet geschapen, te weten deze of de aard van het wetsvoorschrift zich niet verzet tegen een toepassing buiten zijn natuur-

lijke werkingssfeer in casu het Nederlandse territoir, waarbij men dan de wet in haar geheel moet beschouwen.

„Strafwet” wordt geïnterpreteerd in de zin van wet met overwegend algemeen karakter (Wetboek van Strafrecht en van Militair Strafrecht).

Tot zover dit zakelijk gerelateerde citaat. Weliswaar werd het bovenstaande geschreven naar aanleiding van de oude wettekst, de algemene beginselen en de gevolgde gedachtengang hebben echter hun bruikbaarheid en toepasselijkheid ten deze niet verloren.

Aangenomen nu dat de gebezigde uitdrukking „De Nederlandse Strafwet” inderdaad het Wetboek van Militair Strafrecht in zijn werking betreft, wat is dan voor de Nederlandse Antillen de praktische consequentie van de inhoud van de artikelen 4, 5a en 5b van het Wetboek van Militair Strafrecht met betrekking tot het gestelde in artikel 167 van datzelfde Wetboek? (Suriname wordt hier buiten beschouwing gelaten, hoewel hetzelfde n.m.m. wellicht ook daar geldt).

Deze vraag behoeft namelijk voor Nederland niet gesteld te worden om de eenvoudige reden dat de Nederlandse (burger) verkeerswetgeving zelf ook onder het begrip „de Nederlandse strafwet”, zoals gebezigd in de bovenaangehaalde artikelen, valt. Genoemde (burger) verkeerswetgeving zal daar dan ook in het algemeen zonder al te veel terughoudendheid kunnen worden toegepast, temeer omdat het territoriaal begrensde begrip „wegen” daarvoor geen „sta-in-de-weg” is. De werking van een artikel als 167 W.M.Sr. zal daar dan derhalve voornamelijk nog zijn betekenis hebben voor verkeersfouten voorkomende bij verkeer op militaire terreinen, eventueel ook bij verkeersfouten op buitenlandse wegen. In ieder geval niet bij verkeersfouten op voor het openbaar verkeer openstaande Nederlandse wegen, tenzij onder bepaalde omstandigheden gebruik is gemaakt van militaire vervoermiddelen.

Voor de Nederlandse Antillen (en met name voor Curaçao en Aruba, zijnde de gebieden waar normaal gesproken de Nederlandse militairen der Zeemacht verblijven) ligt de situatie echter geheel anders. De Wegenverkeersverordening Curaçao en de Wegenverkeersverordening Aruba kunnen hun gelding pas vinden, wanneer het gestelde in de artikelen 4, 5a en 5b van het Wetboek van Militair Strafrecht niet dwingt tot het brengen onder de misdrijven en overtredingen op verkeersgebied omschreven in het Wetboek van Militair Strafrecht zelf. De artikelen 162 t/m 166 geven een zo nauwkeurig bepaalde opsomming en formulering, dat zij op zichzelf nog wel enige ruimte zouden laten aan de werking van de plaatselijke verkeersvoorschriften. De opneming echter van een artikel als 167 W.M.Sr. heeft de zaak heel anders gemaakt: vrijwel alle bepalingen uit de genoemde plaatselijke verkeersvoorschriften zijn — voor zover niet duidelijk vallende onder de artikelen 162 t/m 166 W.M.Sr. — te brengen onder de algemene „noemer” zoals die in artikel 167 W.M.Sr. is geformuleerd. Dit sluit derhalve de werking van de plaatselijke verkeers-

voorschriften nagenoeg geheel uit, terwijl artikel 167 W.M.Sr. hierdoor geworden is tot een zoveelste „kapstok-artikel”.

Afgezien van het onaantrekkelijke verschijnsel dat op deze wijze de juridische kwalificatie van de verschillende — ingevolge de plaatselijke verkeersverordeningen strafbaar gestelde — feiten wel een zekere gelijk-luidendheid en kleurloosheid moest gaan vertonen, is een en ander voor wat betreft de categorie „overtredingen” nog niet zo heel bezwaarlijk te noemen. Hieraan kan trouwens bovendien ten dele tegemoet gekomen worden door naast de dan noodzakelijkerwijze vrij algemeen en vlak aandoende kwalificatie een vermelding te plaatsen in de zin van „juncto „artikel . . . van de Wegenverkeersverordening Curaçao/Aruba”.

Anders is het echter gesteld met de feiten die ingevolge bepaling van de desbetreffende locale Wegenverkeersverordening als misdrijf worden aangemerkt, zonder dat zij te vinden zijn in de opsomming van dezelfde categorie in het Wetboek van Militair Strafrecht. Als voorbeeld hiervan moge dienen het strafbare feit van artikel 9 lid 1 van de Wegenverkeersverordening Curaçao („Doorrijden na een ongeval”), door artikel 127 lid 3 van dezelfde verordening als misdrijf aangemerkt. Een zodanig gekwalificeerd feit nu onder dwang van de bepalingen van het Wetboek van Militair Strafrecht te moeten ombuigen van misdrijf tot overtreding, lijkt een fundamenteel zeer dubieuze aangelegenheid. Niet alleen kunnen de strafsoorten en de strafmaat hierbij verschillend komen te liggen (artikel 5b W.M.Sr. spreekt wel over dit punt) maar ook gaat een aantal andere meer principiële factoren een rol spelen. Ik moge in dit verband kortheidshalve slechts enige punten noemen:

1. transactie-mogelijkheid,
2. poging tot overtreding niet strafbaar,
3. medeplichtigheid aan overtreding niet strafbaar,
4. ontzegging van de rijbevoegdheid wegens overtreding van b.v. artikel 9 lid 1 van de Wegenverkeersverordening Curaçao kan krachtens de overige bepalingen van deze verordening worden opgelegd, de werking van artikel 36 van het Wetboek van Militair Strafrecht staat hieraan echter (juncto artikel 5a W.M.Sr.) in de weg.

Conclusie:

Resumerende kan gesteld worden dat aan de wetgever bij het scheppen van de bepaling van artikel 167 van het Wetboek van Militair Strafrecht waarschijnlijk voornamelijk het doel voor ogen heeft gestaan de mogelijkheid van bestraffing van verkeersfouten op militaire terreinen en bij troepenverplaatsingen in het buitenland in het leven te roepen, doch dat dit doel in zoverre is voorbijgeschoten dat het betreffende artikel (in samenhang met de artikelen 4, 5a en 5b W.M.Sr.) voor de overzeese Rijksdelen jammer genoeg tot een te nauw keurslijf is geworden. De hiermede ver-

band houdende wettelijke bepalingen lijken in hun huidige redactie echter te stringent om ter wille van de lokale kleur de veter een weinig lossere te kunnen maken.

Wellicht zou de oplossing te vinden zijn in een iets andere omschrijving van artikel 5a van het Wetboek van Militair Strafrecht, waartoe enige suggesties in de volgende richting mogen dienen:

1) „. . . , indien althans de toepasselijke Nederlandse Strafwet met be-
„trekking tot zodanige feiten niet reeds een voldoende nauwkeurig om-
„schreven strafbedreiging inhoudt”.

ofwel 2) „. . . , indien althans de toepasselijke Nederlandse Strafwet
„tegen zodanige feiten geen straf bedreigt en een voldoende nauwkeurig
„omschreven norm van gelijkkluidende strekking daarin is opgenomen”.

danwel tenslotte 3) „. . . , indien althans de toepasselijke Nederlandse
„Strafwet tegen zodanige feiten geen — aan een voldoende nauwkeurig
„omschreven norm gekoppelde — straf bedreigt”.

Geraadpleegde literatuur:

- Mr. D. B. A. Franken en Mr. R. J. Brunner, „Het Wetboek van Militair Strafrecht”;
- Prof. Mr. J. M. van Bemmelen, „Ons strafrecht in theorie en praktijk”;
- Het Wetboek van Strafrecht;
- Het Wetboek van Militair Strafrecht;
- De Wegenverkeersverordening Curaçao;
- Mr. H. A. van Ee, „Geschrift, uitgereikt bij vergadering van Officieren van Administratie te Amsterdam in 1964”;
- Mr. A. P. Vriends, „Geschrift, verschenen te Curaçao ter introductie „van de nieuwe militaire wetgeving”.

STRAFRECHTSPRAAK

Het Hoog Militair Gerechtshof

Sententie van 14 augustus 1969

President: Mr. Lamers; *Leden:* Mr. Fikkert, Schout-bij-Nacht Bakker, Generaal-Majoor Coopmans, Luitenant-Generaal b.d. Valk (plv), Commodore Bosch (plv);

Raadsliden: Mr. R. Lion en Luitenant-Kolonel L. T. Walboom.

Dood door schuld.

Als kapitein, commandant van een AMX pantserrupscommandovoertuig, tijdens een grootscheepse oefening in Duitsland in december 1968 aan de chauffeur van dat voertuig opdracht gegeven een riviertje, dat dichtgevroren was, over te steken, met het gevolg dat het voertuig door het ijs zakte en ijsschotsen het hoofd van de chauffeur, dat boven het luik van het voertuig uitstak, beknelden, ten gevolge waarvan deze ter plaatse overleed.

14 dagen militaire detentie, voorwaardelijk.

Bij de straftoemeting rekening gehouden, enerzijds dat beklagde, die grote ervaring had als commandant van dit soort voertuigen, onvoldoende maatregelen had getroffen om ter plaatse van de oversteek de diepte van het riviertje (waarvan hij gezien had dat het circa 40 meter stroomafwaarts ongeveer 30 centimeter diep was) en de aard van de ondergrond (circa 40 meter stroomafwaarts uit keien bestaande) te controleren; anderzijds dat hij bezielde was met de wil de oefening op de juiste wijze uit te voeren, zodat hij, in verband met tijdnood, volstaan heeft met een te vluchtige impressie.

(W.M.Sr. art. 11; W.Sr. art. 307).

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

in de zaak van de Advocaat-Fiscaal bij dat Gerechtshof, appellant, tegen X., geboren 15 september 1938, kapitein, geïntimeerde.

Gezien: . . . enz.;

Gehoord de Advocaat-Fiscaal in zijn schriftuur van eis met conclusie, dat het Hof het vonnis van de eerste rechter¹⁾ zal bevestigen;

Overwegende, dat het Hof zich met het vonnis waarvan hoger beroep niet kan verenigen, zodat dit moet worden vernietigd;

Overwegende dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij als kapitein in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, „in elk geval als militair in de zin der wet, op of omstreeks 16 december

¹⁾ Van de Mobiele Krijgsraad Landmacht te Seedorf (Dld.) strekkende tot vrij-spraak. (Red.).

„1968 te of nabij Schieder, Kreis Detmold, in de Bondsrepubliek Duitsland, terwijl hij, Commandant zijnde van een compagnie van een Pantserinfanteriebataljon, het feitelijk commando voerde over een AMX pantserpanserscommandovoertuig, hoogst onvoorzichtig en hoogst onbedachtzaam (tijdens een oefening waarbij hij met zijn onderdeel een aanval op een dorp moest inzetten) aan de bestuurder van dit voertuig A. — die voor in het voertuig op de bestuurdersplaats zat, met zijn hoofd boven het bestuurdersluik uitstekend — het bevel heeft gegeven het riviertje de Niese — met ijs bedekt — in te rijden en over te steken, zonder te weten of en/of zonder zich te voren behoorlijk ervan te overtuigen of zulks redelijkerwijze mogelijk was zonder gevaar voor voertuig en/of bemanning in verband met de dikte van de ijslaag, de diepte van de Niese ter plaatse en de steilte of helling van de wanden of oevers, met het aan deze hoogst onvoorzichtige en hoogst onbedachtzame wijze van handelen van beklagde en mitsdien aan zijn grove schuld te wijten gevolg, dat voornoemde A. dit bevel opvolgend, met voormeld voertuig van de oever af het ijs opreed, waardoor en waarbij het voertuig op de rand van de oever een enigszins kantelende beweging makend met de voorzijde het ijs (hetwelk ter plaatse omstreeks 15 à 20 cm dik bleek te zijn) stuk stootte en verder het riviertje inreed of alshetware indook, bij en door welke bewegingen van het voertuig en/of van het ijs voornoemde A. met zijn hoofd zodanig bekneld is geraakt tussen het ijs en/of enige (een) schots(en) daarvan en de rand van het bestuurdersluik, dat hij ernstig schedel- en hersenletsel heeft bekomen, waardoor hij onmiddellijk of nagenoeg onmiddellijk is overleden;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe heeft verklaard, zakelijk weergegeven:

a. (Bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris) Op 16 december 1968 was ik als kapitein in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht. Ik was commandant van een compagnie van het . . . e Pantserinfanteriebataljon. Mijn compagnie nam in bataljonsverband deel aan de divisieoefening Edelman. Deze oefening speelde zich af in voor mij tot dan toe onbekend terrein. Te ongeveer 13.30 uur op die dag ontving ik opdracht vanuit Schieder in de Kreis Detmold in de Bondsrepubliek Duitsland met mijn compagnie aan te vallen in zuidelijke richting op het dorp Lothe en directe omgeving. De aanval moest beginnen om 15.00 uur op die dag. Ik koos als uitgangstelling het gebied west van de Bundesstrasse 239 in het boscomplex zuid van hoogte 174, voor het rechter voorpeloton. Ik gaf sergeant I B. van de bataljons verkenningsgroep opdracht deze uitgangstelling te verkennen. Ik heb hem op de kaart gewezen op het zijstroompje van de Niese, zuid van de uitgangstelling en hem gezegd de doorwaadbaarheid te verkennen. Omdat in het kader van de oefening bepaalde terrein-gedeelten verboden werden kon het oorspronkelijke

plan niet worden uitgevoerd. Ik gaf B. opdracht een andere, iets meer naar het westen gelegen veldweg te verkennen. B. rapporteerde mij, dat passage aldaar onmogelijk was in verband met de geringe breedte van de weg. Nog meer naar het westen zou een betere weg liggen. Hij heeft mij toen met zoveel woorden gezegd, dat de rivier, die wij dan zouden oversteken geen enkel probleem zou opleveren: „Het is maar een slootje”. Ik voerde het feitelijke commando over het pantserrupscommandovoertuig, kenteken KN 64-88 en genummerd A 13. Vanaf het bivak Glashütte naar de uitgangstelling reed de compagnie-minus achter mij aan. Het betrof twee AMX-en en drie Leopard-tanks. Door de veranderingen in de oefenopzet kwam ik enigszins in tijdnood te verkeren. Ik reed vanuit de Schieder langs de B 239 in westelijke richting, passeerde de Niese en reed even verderop in zuidelijke richting langs een weg. Na ongeveer 200 meter reed ik linksaf het terrein in om naar de uitgangstelling te rijden. Het was dus nodig om het riviertje de Niese over te steken. Het was de bedoeling dat de gehele colonne op nagenoeg dezelfde plaats de Niese zou oversteken. Het was intussen reeds 15.15 uur geworden, uur U was dus ruim overschreden en tijd voor rustig verkennen etc. ontbrak te enen male. Ik reed op een afstand van ongeveer 40 meter ten westen van de Niese in zuidelijke richting om te zoeken naar een oversteekplaats. Bij een soort watervalletje zag ik dat er geen ijs lag en dat de diepte van het water omstreeks 30 cm. was. Ik nam waar dat stenen boven het water uitstaken en kon de geringe diepte zeer duidelijk zien. Links en rechts van deze plaats was het riviertje bedekt met ijs van onbekende dikte. Bij het watervalletje was echter het talud naar de Niese zeer steil en begroeid met struiken. Ik reed omstreeks 40 meter verder alwaar het minder steil was. De prc liet ik stoppen, vervolgens haaks draaien zodat de helling zonder risico kon worden afgereden. Deze helling werd zeer langzaam afgedaald. De chauffeur, de soldaat I A. liet ik voor de Niese stoppen. A. zat voor in het voertuig op de bestuurdersplaats met zijn hoofd boven het bestuurdersluik uitstekend. Ik had met hem contact via de interne radioverbinding, de intercom. Als wagencommandant zat ik met mijn bovenlichaam tot mijn middel boven het commandoluik, rechtsboven uitstekend. Vanuit deze positie bezag ik de toestand, mede in aanmerking nemend de diepte die ik 40 meter terug waarnam en de opmerking van de sergeant I B. Ik zag, dat de Niese ongeveer 7 meter breed was, met ijs bedekt en dat de afstap van de oever tot het ijs ongeveer 20 cm. was. De dikte van de ijslaag en de waterdiepte heb ik toen niet vastgesteld, ook heb ik mij niet nauwkeurig overtuigd van de helling van de oevers. Dit kijken duurde hooguit tien seconden. Ik gaf A. bevel het riviertje de Niese in te rijden en over te steken. Ik heb hierbij gezegd „Op hoop van zegen”. De techniek van het doorschrijden van een waterhindernis, flink gas blijven geven, was A. bekend. Ik weet dat dit op de PIROC in de praktijk wordt beoelend. Bij mijn opdracht heb ik hem geen aanwijzing meer gegeven be-

treffende deze techniek. A. reed van de over af het ijs op, waarbij het voertuig gezien het hoogteverschil op de rand van de oever een enigszins kantelende beweging maakte. Toen de AMX over zijn kantelpunt heen was, werd met de voorzijde van het voertuig het ijs stukgestoken. Achteraf bleek mij dat het ijs ongeveer 15-20 cm. dik was. Het voertuig reed het riviertje over nog een zeer korte afstand in, ik hoorde dat vol gas werd gegeven. Het volgende ogenblik stond het voertuig stil en ik keek naar beneden naar de chauffeursplaats. Ik zag toen dat het hoofd van A. bekneeld zat tussen het ijs, met name een ijsschots en de rand van het bestuurdersluik. Het drong onmiddellijk tot mij door, dat hij dood moest zijn. Ik ben rij-examinator voor o.a. de AMX. Ik heb zeer veel rijervaring met de AMX als bestuurder en als voertuigcommandant al sinds 1963.

b. (Bij zijn verhoor ter terechtzitting in eerste aanleg): dat de maximum diepte van een waterhindernis, welke een AMX-PRI kan nemen, volgens het betreffende voorschrift 90 cm. is; dat de boeggolf, welke ontstaat wanneer de AMX te water gaat, dan niet zo hoog komt, dat deze over het motorcompartiment heen komt; dat hij dit op het PIROC vele malen had beoefend; dat het voor hem vaststond, dat de AMX bij het doorschrijden van de Niese door het ijs heen zou gaan; dat hij de dikte van de ijslaag ter plaatse niet heeft verkend en zich daaromtrent ook geen voorstelling had gemaakt;

Overwegende, dat een ambtsedig procesverbaal no. PD/562/68, opgemaakt door Cornelis van der Ham en Sake Tijsma, respectievelijk eerste luitenant en wachtmeester der Koninklijke Marechaussee en gesloten op 7 januari 1969 inhoudt:

1. als relaas van waarneming en bevinding door de tweede verbalisant op 16 december 1968 omstreeks 16.20 uur:

Het ongeval had plaats gevonden in de omgeving van Schieder, Kreis Detmold, Bondsrepubliek Duitsland, aan het riviertje de Niese, (Kaartblad L 4120 Bad Pyrmont, kaartcoördinaat 509957511); dat het riviertje de Niese van zuid naar noord liep en dat het water van de Niese ook van zuid naar noord stroomde; dat het riviertje de Niese ter plaatse van het ongeval 6.40 m breed was en ter plaatse van het ongeval bedekt was met een ijslaag van 15 cm dikte; dat dwars in het riviertje en door het ijs van dit riviertje gezakt, een AMX personeelsvoertuig voorzien van het kenteken KN-64-88, intern genummerd A 13 stond; dat de voorzijde van dit voertuig zich geheel onder het ijs bevond; dat door de ijslaag heen kon worden waargenomen, dat de afstand van de voorzijde van het voertuig tot de oostelijke oever van de Niese, 0.60 m bedroeg en dat de afstand tussen de achterzijde van het voertuig en de westelijke oever 0.40 m bedroeg; dat de voorzijde van het voertuig zover was weggezakt, dat de waterspiegel reikte tot 0.50 m onder het boordschuttersluik; dat het riviertje de Niese een diepte had van ongeveer 1.50 m in het midden gemeten; dat het voertuig aan de voorzijde gedeeltelijk was weggezakt in de zachte bedding van

het riviertje; dat van de AMX het chauffeursluik, het commandoluik, het boordschuttersluik en het achterste rechter bovenluik open stonden; dat in het voertuig het water tot ± 1 meter hoogte stond; dat beide oevers van het riviertje met gras begroeid waren en dat de hoogte van de westelijke oever 0.40 m bedroeg; dat ± 40 meter noordelijk van de plaats van het ongeval een watervalletje in de Niese was en dat de diepte van genoemd riviertje aldaar 0.40 m bedroeg; dat nabij dit watervalletje het talud naar de oever van de Niese zeer steil was en begroeid met struikgewas; dat het riviertje de Niese geheel met ijs was bedekt en er zich uitsluitend bij het bedoelde watervalletje een gedeelte open water bevond met een strook ter breedte van ongeveer 2.50 meter;

2. Als relaas van de *verbalisanten*: De dood van A. werd geconstateerd door de arts Dr. J. Meindersma, Bataljonsarts van . . . e Pantserinfanteriebataljon. Het lijk werd door ons C. v.d. Ham en S. Tijmsma, verbalisanten, getoond aan:

1. P., Nederlandse nationaliteit, wonende te Rotterdam, dienstplichtig sergeant, ingedeeld bij de ondersteuningscompagnie van . . . e Pantserinfanteriebataljon en

2. Q., Nederlandse nationaliteit, wonende te Klot, dienstplichtig sergeant, ingedeeld bij de A-compagnie, . . . e Pantserinfanteriebataljon, beiden gelegerd in de legerplaats Seedorf, die ons ieder voor zich verklaarden: „Het lijk dat U mij toont is het stoffelijk overschot van de mij „bekende, respectievelijk welbekende, A.”

3. Als verklaring door B., sergeant 1e klasse, afgelegd op de 17e december 1968 aan de verbalisanten, zakelijk weergegeven:

In het kader van de oefening Edelman was ik op 16 december 1968 als commandant van een verkenningsploeg onder bevel gesteld van de commandant van een compagnie van . . . e Pantserinfanteriebataljon, de kapitein X. Op genoemde datum kreeg ik 's-middags het juiste tijdstip is mij niet meer bekend, in het dorp Glashütte van de kapitein X. de opdracht een verkenning uit te voeren in zuidelijke richting, zowel oostelijk als westelijk van de Bundesstrasse 239 tot ongeveer ter hoogte van het aan deze weg gelegen dorp Brakelsiek. Mijn opdracht hield in, dat ik moest kijken naar geschikte naderingsmogelijkheden en een geschikte opstellingsplaats te vinden waarbij zo weinig mogelijk schade mocht worden toegebracht. De kapitein X. droeg mij voorts op om de mogelijkheid te onderzoeken een beekje te overschrijden. De kapitein X. wees mij, terwijl hij dit zei, op een blauw lijntje op mijn stafkaart. Ik zag op deze kaart dat de kapitein X. een blauw lijntje aanwees dat volgens deze kaart een zijstroompje was van het riviertje de Niese. Tijdens mijn verkenning ontmoette ik de mij bekende kapitein C., die als hulpscheidsrechter bij de tegenpartij was ingedeeld. Deze kapitein deelde mij mede dat in het kader van de oefening de naderingsweg, westelijk van de Bundesstrasse 239, verboden was en dat bovendien verondersteld moest worden dat het aldaar bevindende

bos gekapt was. Ik ben toen direct teruggereden en ik ontmoette tussen Schieder en Glashütte de kapitein X. die met zijn compagnie in opmars was. Ik heb de kapitein X. laten stoppen en hem gemeld wat de kapitein C. tegen mij had gezegd en tegelijkertijd heb ik tegen kapitein X. gezegd dat hij met zijn rupsvoertuig gemakkelijk door het, hem aangewezen zijstroompje van de Niese kon. Hierop wees de kapitein X. op de stafkaart een iets meer naar het westen gelegen veldweg aan en gaf mij opdracht deze te verkennen en tegelijkertijd de mogelijkheid te onderzoeken om op dezelfde uitgangstelling te komen. Ik ben onmiddellijk weggereden in een Munga, bestuurd door soldaat D. en heb de door kapitein X. aangewezen weg verkend. Ik zag dat die weg wat verderop zo smal werd en tussen huizen doorliep, dat het volgens mij niet mogelijk was voor de Leopard tanks, die bij de compagnie waren ingedeeld, om daar te passeren. Ik reed met mijn chauffeur snel terug om dit aan de kapitein X. te melden. De kapitein was, voordat ik hem kon laten stoppen, deze weg al ingereden. Ik liet hem alsnog stoppen en meldde hem mijn bevindingen. Verder zei ik tegen kapitein X.: „Kijk kapitein daar is nog een weg, dat „is de enige mogelijkheid om naar voren te komen.” Ik wees de kapitein daarbij op een weg die nog iets verder naar het westen lag. Hierop antwoordde de kapitein: „Akkoord, dan gaan we achteruit en nemen we die „weg”. Ik zag dat de kapitein X. achteruit liet rijden, eerst terug reed naar de Bundesstrasse 239 en de Bundesstrasse 239 een klein stukje volgde. Hij passeerde op de Bundesstrasse 239 het bruggetje over de Niese en reed direct daarna de eerste weg naar links in, die ik had bedoeld. Ik ben toen weer in mijn Munga gestapt en achter de kapitein X. aangereden. Het is mij achteraf duidelijk dat wij ons op dat moment bevonden aan de westelijke zijde van het riviertje de Niese en dat wij, om bij onze uitgangstelling nabij Brakelsiek te komen, dit riviertje de Niese zouden moeten overschrijden. Voorts wil ik heel nadrukkelijk stellen dat dit laatste gedeelte door mij niet was verkend. U moet bovendien begrijpen dat de gehele gang van zaken heel vlug ging en uit het feit dat de kapitein X tegen mij had gezegd dat ik snel moest handelen, begreep ik dat hij in tijdnood zat. Ik kan mij dat ook voorstellen omdat hij tot tweemaal toe een nieuwe naderingsweg moest kiezen. Nadat wij de laatste weg ongeveer 200 meter hadden gevolgd zag ik dat de kapitein X., die nog steeds voor mij reed met zijn AMX, linksaf sloeg en het bouwland opreed.

4. Als verklaring door P., sergeant, afgelegd op 17 december 1968 aan de verbalisanten, zakelijk weergegeven:

Op 16 december 1968, omstreeks 15.15 uur bevond ik mij, staande in het boordschuttersluik van de AMX, intern genummerd A 13, in de omgeving van Schieder, Bondsrepubliek Duitsland. Ik was op deze AMX waarnemer boordschutter. Mijn hoofd stak boven het boordschuttersluik uit en voor mij was een .50 mitrailleur geplaatst. Op 16 december 1968, omstreeks 15.00 uur waren wij met onze AMX door het dorp Schieder

gereden. Onze AMX werd bestuurd door de soldaat 1e klas A. en commandant van het voertuig was de kapitein X. Nadat wij Schieder gepasseerd waren zijn wij linksaf een asfaltweg opgereden. Nadat wij deze weg ± 200 meter gevolgd waren, zijn we met onze AMX linksaf een bouwland opgereden. Nadat wij ± 300 meter over het bouwland hadden gereden, zag ik dat wij bij een beek kwamen waarin zich een soort watervalletje bevond. Wij zijn hierlangs gereden en ± 40 meter verder gestopt. Ik hoorde dat kapitein X. iets tegen A. zei, doch wat precies weet ik niet meer. Ik zag dat A. direct daarna zijn AMX in beweging zette en langzaam vanaf een talud naar beneden reed in de richting van de beek. Ik heb later gehoord dat deze beek het riviertje de Niese was. Na ± 20 meter zijn wij met de AMX op $1\frac{1}{2}$ meter voor de beek, opnieuw gestopt. Ik heb op het moment dat wij voor de beek stilstonden, die geheel met ijs was bedekt, gedacht, dit is een behoorlijke breedte om deze beek te overschrijden. Achteraf schat ik de breedte van de beek op ± 7 meter. Ik hoorde dat de kapitein via de intercom (dit is de interne radioverbinding in het voertuig tussen commandant, waarnemer, boordschutter en chauffeur) tegen de chauffeur zei: „Op hoop van zegen, voorwaarts.” Ik kon vanaf mijn plaats de chauffeur niet zien zitten. Ik zag dat ons voertuig in beweging werd gezet en dat wij in de richting van de beek reden. Toen wij ons aan de beek bevonden, reed de AMX in de beek en zakte meteen door het ijs van de beek. Ik dook op hetzelfde moment dat wij door het ijs zakten naar beneden in het voertuig. Ik bemerkte toen dat de AMX tot stilstand was gekomen. Ik zag dat water naar binnen in de AMX kwam. Op het moment dat ik weer naar boven sprong om te kijken wat er aan de hand was, hoorde ik kapitein X. roepen: „O God help toch, help” tenminste woorden van een dergelijke strekking. Ik heb daarop direct via het boordschuttersluik de AMX verlaten. Ik ben naar voren gelopen en zag dat A onder ijsschotsen van ± 20 cm. dikte bedolven was. Ik heb toen een ijsschots verwijderd en ik zag dat de hals van A. tussen 2 ijsschotsen en de rand van het chauffeursluik bekneld zat. Ik zag dat er bloed uit zijn neus, oren en mond kwam. Ik zag dat de rechterzijde van het hoofd van A. ingedeukt was. Ik dacht meteen, A. is dood. Ik ben via de voorzijde van de AMX over het ijs naar de oever gelopen. Na ± 15 min. verscheen Dr. Meindersma die A. onderzocht. Dr. Meindersma maakte toen met zijn hoofd een beweging waaruit ik op kon maken dat A. zeker dood was. Ik hoorde in de periode dat ik op de oever stond, de kapitein zeggen: „Dit is het mij helemaal niet waard”. Mede doordat de beek op het punt waar wij aankwamen volledig met ijs was bedekt kon je de diepte niet zien.

Overwegende, dat een „Leichenschauschein” opgemaakt door dokter J. Meindersma op 16 december 1968, inhoudt zakelijk weergegeven dat hij, Meindersma, bij onderzoek van het lijk van A., overleden op 16 december 1968 te 15.15 uur, heeft waargenomen multiple fractuur van schedelbasis en aangezichtsschedel, alsmede hersenletsel;

Overwegende, dat het Hof op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen — voormeld „Leichenschauchein” slechts gebezigd in verband met de inhoud der overige bewijsmiddelen — wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande:

„dat hij als kapitein in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht „op 16 december 1968 te of nabij Schieder, Kreis Detmold in de Bondsrepubliek Duitsland, terwijl hij, commandant zijnde van een compagnie „van een Pantserinfanteriebataljon, het feitelijke commando voerde over „een AMX pantserrupscommandovoertuig hoogst onvoorzichtig en „hoogst onbedachtzaam (tijdens een oefening waarbij hij met zijn onderdeel een aanval op een dorp moest inzetten) aan de bestuurder van dit „voertuig, A. — die voor in het voertuig op de bestuurdersplaats zat, met „zijn hoofd boven het bestuurdersluik uitstekend — het bevel heeft gegeven het riviertje de Niese — met ijs bedekt — in te rijden en over te „steken zonder te weten en zonder zich tevoren behoorlijk ervan te overtuigen of zulks mogelijk was zonder gevaar voor de bemanning van „het voertuig in verband met de dikte van de ijslaag en de diepte van de „Niese ter plaatse, met het aan deze hoogst onvoorzichtige en hoogst „onbedachtzame wijze van handelen van beklagde en mitsdien aan zijn „grote schuld te wijten gevolg, dat voornoemde A. dit bevel opvolgend, „met voormeld voertuig de oever af het ijs opreed, waardoor en waarbij „het voertuig op de rand van de oever een enigszins kantelende beweging „makend met de voorzijde het ijs (hetwelk ter plaatse omstreeks 15 cm. „dik bleek te zijn) stuk stootte en verder het riviertje inreed of als het „ware indook, bij en door welke bewegingen van het voertuig en/of van „het ijs voornoemde A. met zijn hoofd zodanig bekneld is geraakt tussen „het ijs en/of enige (een) schots(en) daarvan en de rand van het bestuurdersluik, dat hij schedel- en hersenletsel heeft bekomen, waardoor hij „onmiddellijk of nagenoeg onmiddellijk is overleden”;

Overwegende, dat weliswaar door en namens beklagde is bestreden, dat beklagde hoogst onvoorzichtig en onbedachtzaam heeft gehandeld en is betoogd, dat beklagde de grenzen van het geoorloofde risico niet heeft overschreden, doch het Hof dit verweer verwerpt;

Overwegende namelijk dienaangaande: dat van een officier als beklagde, die een opleiding als bestuurder en voertuigcommandant van een AMX heeft genoten en als zodanig jarenlange rijervaring met een dergelijk voertuig heeft opgedaan en aan wie bekend was, dat de maximaal doorwaadbare diepte van een waterhindernis voor een AMX 90 cm. bedraagt en dat bij het inrijden van diepere waters het gevaar van binnendringen van het water in de AMX ontstaat, kan en moet worden gevergd, dat hij het risico voorziet, dat bij het inrijden met een AMX van een waterhindernis van onbekende diepte, welke bedekt is met een ijslaag van eveneens onbekende dikte, voor het leven en de gezondheid van de be-

manning van dat voertuig aanwezig is; dat — hoewel er omstandigheden denkbaar zijn, waarin het aanvaarden van een risico als vermeld geoorloofd kan zijn — bij een in vreedstijd gehouden militaire oefening het gevaar voor leven en gezondheid van mensen zwaarder weegt dan het bij het slagen dier oefening gediende belang en dat gevaar in die omstandigheden dan ook zoveel mogelijk behoort te worden vermeden; dat beklagde derhalve, door te handelen als is bewezen verklaard, de grenzen van het geoorloofde risico heeft overschreden en aldus hoogst onvoorzichtig en onbedachtzaam heeft gehandeld, tenzij er omstandigheden hebben bestaan, op grond waarvan beklagde redelijkerwijs heeft mogen aannemen, dat het water ter plaatse, waar hij de AMX de rivier heeft doen inrijden, voor dat voertuig doorwaadbaar was; dat beklagde er zich te dien aanzien op heeft beroepen, dat hij heeft gezien, dat de rivier ongeveer 40 m. stroomafwaarts bij een watervalletje (alwaar stenen boven het daar niet met ijs bedekte water uitstaken) slechts omstreeks 30 cm. diep was en dat hij op grond daarvan heeft aangenomen, dat de rivier ook ter plaatse van de gepoogde doorschrijding doorwaadbaar was, mede in aanmerking genomen hetgeen de sergeant B. als resultaat van diens verkenning had medegedeeld; dat evenwel, nu de uitvoering van de tweede aan sergeant B. verstrekte opdracht tot het verkennen van de nabij de rivier de Niese gelegen weg naar de uitgangstelling van zeer korte duur was geweest en niet had geleid tot aanduiding van een bepaalde plaats, waar de Niese doorwaadbaar was bevonden, beklagde op enigerlei door de sergeant B. gegeven algemene beschrijving van de aard van de Niese (in de trant van: „het is maar een slootje”) in redelijkheid niet heeft mogen aannemen, dat de Niese overal doorwaadbaar was; dat beklagde zulks in feite trouwens ook niet heeft gedaan, immers — rijdende langs de Niese en deze en het omliggende terrein zelf verkennende — hetgeen door hemzelf is waargenomen (waaronder met name de door hem bij het watervalletje aangetroffen situatie van die rivier) heeft geëvalueerd, doch daarbij — gezien de zwaarte van het risico — te lichtvaardig op de enkele grond van het door hem omtrent de niet met ijs bedekte rivier bij het watervalletje waargenomene heeft verondersteld, dat ongeveer 40 m. stroomopwaarts die daar wèl met ijs bedekte rivier voor een AMX doorwaadbaar zou zijn, in plaats van — alvorens aldaar tot een poging tot overschrijding van die rivier over te gaan — zich door daartoe geëigende middelen van de diepte van het water, van de aard van de ondergrond van het water en van de dikte van het ijs ter plaatse te vergewissen; dat ook de omstandigheid, dat beklagde in het kader van de gehouden oefening in tijdnood was gekomen te verkeren en hem — wilde de oefening niet mislukken — niet of nauwelijks meer de mogelijkheid openstond tot het doen vaststellen van de gegevens als laatstbedoeld, het in de waagschaal stellen van leven of gezondheid van een of meer der tot de AMX-bemanning behorende militairen niet verantwoord of geoorloofd maakte;

dat, evenmin gebleken zijnde van andere omstandigheden, welke het genomen risico kunnen rechtvaardigen, het gevoerde verweer geen doel treft;

Overwegende, dat het als voormeld bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„Aan zijn schuld de dood van een ander te wijten zijn”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 307 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen beklagde meer of anders is tenlastegelegd dan hiervoren als bewezen aangenomen, zodat hij daarvan moet worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde ter zake van het te zijnen laste bewezen verklaarde strafbaar is, zijnde niet gebleken van feiten of omstandigheden, welke de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, omtrent de op te leggen straf:

dat na te melden straf passend voorkomt in verband met de ernst van het gepleegde feit en de ter terechtzitting gebleken omstandigheden, waaronder dit is begaan, mede gelet op de persoon des daders; dat het Hof bij de bepaling der strafmaat meer in het bijzonder heeft laten wegen enerzijds het noodlottig gevolg van beklagde's handelwijze, doch anderzijds de omstandigheid, dat beklagde — doordrongen van de door een grootscheepse oefening onder vooronderstelde oorlogsomstandigheden gediende belangen en beziel met de wil de hem in het kader dier oefening opgedragen aanval tijdig en op de juiste wijze uit te voeren — blijkbaar onder de inwerking van die op zich zelf te prijzen wil, alsmede onder de druk van tijdnood bij het uitvoeren van zijn opdracht en het nemen van een evenwichtige beslissing, en onder een met die tijdnood samenhangende te vluchtige impressie der terreinomstandigheden, de mogelijkheid van een noodlottig gevolg van zijn handelwijze niet in zijn voorstellingsvermogen heeft opgenomen, aldus tot het nemen van een onverantwoord risico is gekomen, terwijl het Hof ten slotte in aanmerking heeft genomen, dat de dood van zijn onderhebbende A. de beklagde, die ter terechtzitting in hoger beroep blijk heeft gegeven zeer onder het gebeurde gebukt te gaan, veel leed heeft berokkend en nog zal berokkenen;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen de uitoefening van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Gezien alsnog de artikelen 14a en 14b van het Wetboek van Strafrecht alsmede 11, 13 en 14 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 77 van 's-Hofs Provisionele Instructie.

RECHT DOENDE IN HOGER BEROEP IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt het vonnis waarvan hoger beroep en opnieuw rechtdoende:

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aangenomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Veroordeelt beklaagde deswege tot een *militaire detentie* voor de duur van *veertien dagen*;

Bepaalt dat deze straf niet zal worden ten uitvoer gelegd tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich voor het einde van een proeftijd van één jaar heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit of zich op andere wijze heeft misdragen;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is tenlastegelegd dan hierboven uitdrukkelijk als bewezen is aangenomen; spreekt hem daarvan vrij.

NASCHRIFT

De oorspronkelijke doelstelling voor het instellen van de bijzondere straf van militaire detentie komt in deze sententie goed tot haar recht. Zie VAN DER HOEVEN deel I blz. 280: men achtte het wenselijk om de mannen, die geroepen worden het vaderland te verdedigen en daardoor reeds zware verplichtingen te vervullen hebben, zo lang mogelijk buiten de gevangenis te houden. Daarnaast heeft de militaire detentie ten doel het doen ondergaan van deze (lichtere) vrijheidsstraf in het militaire milieu, ter handhaving en in voorkomend geval verbetering van de militaire discipline.

W.H.V.

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis 14 maart 1968

President: Mr. A. J. Veldman; *Leden:* J. F. Jongepier, Kapitein ter Zee van Administratie, A. J. Knegtmans, Luitenant-Kolonel der Mariniers;

Raadsman: J. C. Gmelich Meyling, Luitenant ter Zee der 2e kl. o.c.

(1) Onder drankinvloed een vierwielig motorrijtuig bestuurd, (2) terwijl hij niet in het bezit was van een geldig rijbewijs.

Verworpen het verweer dat beklaagde reed onder toezicht van de naast hem gezeten eigenaar van de auto, nu deze vooraf gezegd had dat beklaagde, als hij dan met alle geweld wilde rijden, de gevolgen voor zijn risico nam.

(W.V.W. art. 9, 26).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE
'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen P. G. L., geb. 14 december 1944, matroos 1e kl.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 8 februari 1968 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„1e. dat hij op of omstreeks 10 november 1967 te ongeveer 22.30 uur te Vlissingen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarin gezeten, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Kleine Kerkstraat, terwijl hij verkeerde onder zodanige invloed van het gebruik van alcoholhoudende drank, dat hij niet in staat moest worden geacht dat voertuig naar behoren te besturen;

„of, zo het vorenstaande niet tot zijn veroordeling mocht leiden:

„dat hij op of omstreeks 10 november 1967 te ongeveer 22.30 uur te Vlissingen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarin gezeten, daarmede rijdende over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Kleine Kerkstraat, onvoorzichtiglijk is op- of aangereden tegen, althans niet heeft voorkomen, dat het door hem bestuurde voertuig is op- of aangereden althans aangegleden tegen de deurpost, althans tegen de gevel van perceel Kleine Kerkstraat no. 3, door welke gedragingen van hem, beklaagde, de veiligheid op de weg alstoen aldaar in gevaar werd gebracht, althans — naar redelijkerwijze was aan te nemen — in gevaar kon worden gebracht;

„2e. dat hij op of omstreeks 10 november 1967 te ongeveer 22.30 uur te Vlissingen als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, daarin gezeten, daarmede heeft gereden over de voor het openbaar verkeer openstaande weg, de Kleine Kerkstraat, terwijl aan hem geen rijbewijs — als bedoeld in artikel 9 lid 1 sub 3 van de Wegenverkeerswet — geldig voor het besturen van zulk een motorrijtuig was afgegeven”;

Gezien: . . . enz.;

Gezien de schriftuur van de eiser door de Fiscaal overgelegd en gehoord de voorlezing van de daarin opgenomen conclusie strekkende tot bewezenverklaring van het de beklaagde onder 1e primair en 2e ten laste gelegde, alsmede zijn schuld eraan; kwalificatie, daarvan als:

1e. „*Handelen in strijd met artikel 26, eerste lid van de Wegenverkeerswet*” (per vierwielig motorrijtuig);

2e. „*Overtreding van artikel 9, eerste lid van de Wegenverkeerswet*”, en veroordeling deswege t.z.v. het misdrijf tot:

1e. een gevangenisstraf voor de tijd van twee weken met ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd van een jaar, onvoorwaardelijk;

2e. t.z.v. de overtreding tot: een geldboete van f 60,— subsidiair twaalf dagen hechtenis;

Gelet: . . . enz.;

Overwegende, ten aanzien van het de beklagde onder 1e. primair en onder 2e. ten laste gelegde, dat ten processe zakelijk gerelateerd heeft verklaard:

P. G. L., oud 23 jaar, als beklagde:

I. dat hij op 10 november 1967 te ongeveer 22.30 uur heeft gereden als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, stationcar, daarin gezeten, over de Kleine Kerkstraat te Vlissingen; dat hij juist deze straat was ingereden, komende van Het Groene Woud, en een, gezien vanuit zijn rijrichting, aan de rechter zijde van de weg geparkeerd staande auto wilde passeren; dat hij daarbij iets te ver naar links uitweek en niet meer kon voorkomen, dat hij het smalle trottoir aan de linker zijde van de weg opreed en tegen de deurpost van een perceel in de Kleine Kerkstraat opreed; dat hij in de avond voor deze aanrijding van 16.45 uur tot 17.15 uur en later vanaf ongeveer 20.30 tot 22.30 uur in totaal ongeveer 8 glazen bier had gedronken; dat, toen hij omstreeks 22.30 uur een café verliet, hij nergens last van had; dat hij aan zijn buurman vroeg, met wie hij die avond in Vlissingen op stap was geweest, of hij diens auto mocht besturen; dat deze hierin toestemde; dat hij wel besepte, dat hij erg voorzichtig moest rijden omdat hij die avond gedronken had;

II. dat hij op 10 november 1967 te ongeveer 22.30 uur heeft gereden als bestuurder van een vierwielig motorrijtuig, personenauto, hetwelk toebehoorde aan zijn buurman, de heer Cornelisse, daarin gezeten, over de Kleine Kerkstraat te Vlissingen, terwijl aan hem geen rijbewijs, geldig voor het besturen van zulk een motorrijtuig was afgegeven;

Overwegende, dat ten processe aanwezig zijn en voorgelezen:

A. een door R. Jobse, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee en L. C. Voshol, agent van gemeentepolitie te Vlissingen, d.d. 24 november 1967 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende ondermeer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd:

die van *J. C. Cornelisse*, oud 28 jaar:

dat de personenauto, merk Opel, gekentekend JL 42-75, zijn eigendom is; dat deze auto op 10 november 1967 in de garage van Geense in de Nieuwstraat te Vlissingen voor reparatie stond; dat hij op 10 november 1967 omstreeks 20.00 uur met zijn vriend L. naar Vlissingen is vertrokken om zijn auto in genoemde garage op te halen; dat, omdat zijn auto eerst omstreeks 21.30 uur gerepareerd zou zijn, hij eerst samen met L. naar een café in Vlissingen is gegaan; dat omstreeks 21.30 uur L. aldaar is weggegaan om zijn auto op te halen; dat hij deze daarvoor toestemming gaf, terwijl hij wist, dat deze niet in het bezit was van een geldig rijbewijs; dat L. omstreeks 22.00 uur zijn auto parkeerde

voor het café „Het Klompje” in Het Groene Woud te Vlissingen; dat, omdat het aldaar verboden is te parkeren, hij de auto verplaatst heeft naar de Vlamingstraat waarna hij de contactsleutel van zijn auto weer heeft teruggegeven aan L.; dat, teruggekomen in eerder genoemd café, L. nog 4 à 5 pilsjes had gedronken waarna zij het café verlieten; dat L. toen te kennen gaf, dat deze met zijn auto wilde rijden waarop hij zei: „Laat mij zelf rijden want je hebt pils gedronken”; dat L. hier echter niets van wilde weten en zei: „Ik kan nog wel rijden, ik breng de auto „veilig thuis”; dat hij daarna nog enkele malen bezwaren heeft gemaakt dat L. in zijn auto zou gaan rijden doch toen deze dit met alle geweld toch wilde doen, heeft gezegd: „Als je dan met alle geweld wilt rijden, „dan zijn de gevolgen voor je eigen risico”; dat L. op 10 november 1967 omstreeks 22.30 uur met zijn auto wegreed waarbij hij rechts van L. in de auto zat; dat deze op een gegeven moment linksaf de Kleine Kerkstraat te Vlissingen inreed met een snelheid van naar schatting 20 km per uur; dat, toen zij reeds door de bocht heen waren, hij rechts in de Kleine Kerkstraat een personenauto geparkeerd zag staan; dat L. daarop het stuur nog meer naar links draaide om deze auto links voorbij te rijden; dat deze echter het stuur te ver naar links draaide waardoor de auto de linker trottoirband raakte; dat hij nog trachtte de auto naar rechts te sturen maar dat dit niet meer lukte; dat L. met de linker voorzijde van zijn auto tegen de deurpost van perceel Kleine Kerkstraat nummer 3 reed;

die van *verbalisanten*:

dat de plaats van het ongeval was op de voor het openbaar rij- en ander verkeer openstaande weg, de Kleine Kerkstraat, gelegen binnen de bebouwde kom van de gemeente Vlissingen;

B. een door R. Jobse, wachtmeester der 1e klasse der Koninklijke Marechaussee, d.d. 12 december 1967 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende de verklaring van verbalisanten, luidende zakelijk gerelateerd:

dat bij telefonische navraag op of omstreeks 23 november 1967 op de Provinciale Griffie te Middelburg aan hem werd medegedeeld, dat aan P. G. L., wonende te Souburg, gemeente Vlissingen, nimmer een rijbewijs was afgegeven;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem onder 1e primair en onder 2e is ten laste gelegd;

Overwegende, dat nu de Krijgsraad het de beklagde onder 1e primair en onder 2e tenlastegelegde als bewezen heeft aangenomen een onderzoek naar het de beklagde onder 1e subsidiair tenlastegelegde achterwege behoort te blijven;

Overwegende, dat de raadsman heeft betoogd, dat op het tijdstip in de dagvaarding genoemd niet beklagde doch J. C. Cornelisse, die naast

de beklaagde in de auto zat, als bestuurder van de auto moet worden aangemerkt daar Cornelisse in de zin van art. 1 onder 3e van de Wegenverkeerswet de auto door beklaagde onder zijn onmiddellijk toezicht deed besturen;

Overwegende hieromtrent: dat ten processe voldoende aannemelijk is gemaakt, dat beklaagde tevoren meermalen onder toezicht van Cornelisse de auto heeft bestuurd, waarbij in het midden kan worden gelaten of daarbij voldaan was aan de voorwaarden, gesteld in de in artikel 2 van de Wegenverkeerswet bedoelde algemene maatregel van bestuur dat Cornelisse daarbij een zodanige plaats innam, dat hij voldoende kon ingrijpen; dat echter de Krijgsraad van oordeel is, dat in ieder geval tijdens de rit in de avond van 10 november 1967, waarbij beklaagde als feitelijke bestuurder te Vlissingen in de Kleine Kerkstraat tegen een deurpost is gereden, Cornelisse, hoewel naast beklaagde gezeten, deze de auto niet deed besturen daar blijkens zijn verklaring ten processe Cornelisse, geconstateerd hebbende dat beklaagde een aantal glazen bier had gedronken, toen zij het café verlieten tegen beklaagde heeft gezegd: „Laat mij zelf rijden want je hebt pils gedronken” en toen beklaagde bleef aandringen om toch te rijden zei: „Als je dan met alle „geweld wilt rijden, dan zijn de gevolgen voor je eigen risico”, uit welke uitingen van Cornelisse niet anders kan worden afgeleid, (dan *Red.*) dat hij niet de verantwoordelijkheid op zich wilde nemen beklaagde onder zijn toezicht de auto te laten besturen;

Overwegende, dat derhalve niet Cornelisse doch wel degelijk beklaagde tijdens bedoelde rit als de bestuurder van de auto moet worden aangemerkt;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:

1. „*Handelen in strijd met artikel 26, eerste lid van de Wegenverkeerswet*” (per vierwielig motorrijtuig),

2. „*Overtreding van artikel 9, eerste lid van de Wegenverkeerswet*”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van beklaagde terzake van het misdrijf een gevangenisstraf voor de tijd van *twee weken* en ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen voor de tijd van *een jaar* en terzake van de overtreding een geldboete van *zes-tig gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van *twaalf dagen* passend is; . . . enz. (*Red.*).

Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht te 's-Gravenhage

Vonnis van 9 mei 1968

President: Mr. A. J. Veldman; *Leden*: J. F. Jongepier, Kapitein ter Zee van Administratie en A. J. Knegtmans, Luitenant-Kolonel der Mariniers.

Raadsman: Mr. P. C. de Grauw.

Mishandeling door een vuistslag in het gelaat.

Verkorte procedure; verstek.

(W.Sr. art. 300, R.Z. art. 27, 119, 184).

DE PERMANENTE KRIJGSRAAD NEDERLAND VOOR DE ZEEMACHT TE
'S-GRAVENHAGE,

in de zaak van de Fiscaal bij die Krijgsraad, eiser, tegen J. H., korporaal-radoradarmonteur, geboren 6 september 1945, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de dagvaarding d.d. 10 april 1968 aan de voet van welk stuk door de Fiscaal aan de beklaagde wordt ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 13 februari 1968 te ongeveer 10.00 uur te „Den Helder, opzettelijk gewelddadig een manspersoon, J. J. genaamd, „met zijn tot vuist gebalde hand een stomp in het gelaat, althans tegen het „lichaam heeft gegeven, tengevolge waarvan genoemde J. J. pijn onver- „vond”;

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat ten processe aanwezig is en voorgelezen:

een door C. Th. Groenland, marechaussee der 1e klasse, opsporings-ambtenaar, d.d. 27 februari 1968 op ambtseed opgemaakt en getekend proces-verbaal, houdende ondermeer de volgende verklaringen, luidende zakelijk gerelateerd:

die van J. H., oud 22 jaar:

dat hij rijlessen heeft gehad bij de rijsschool „Marsdiep” te Den Helder, welke rijsschool eigendom van de heer en mevrouw J. was; dat hij tijdens de rijlessen mevrouw J.-P. leerde kennen waarmee hij in de herfst van 1967 een verhouding kreeg; dat inmiddels de openlijke scheiding van de heer en mevrouw J. is uitgesproken door de rechtbank te Alkmaar; dat hij op 4 januari 1968 werd gedetacheerd bij de Engelse Marine; dat in de brieven die hij van mevrouw P. ontving van haar vernam, dat zij diverse moeilijkheden had met haar ex-echtgenoot; dat hij, om haar te verrassen, het week-eind van 10 en 11 februari 1968 vanuit Engeland naar Den Helder is overgekomen; dat zij op 13 februari 1968 omstreeks 10.00 uur hun auto stopten in de Spoorstraat te Den Helder, waarbij hij achter het stuur zat van de auto en mevrouw P. rechts naast hem; dat op het moment, dat zij de auto uitstapten en hij het portier van de auto op slot wilde draaien, hij een schreeuw hoorde; dat hij toen zag, dat mevrouw P. half op de auto lag en dat J. vlak bij haar stond; dat hij toen tussenbeide is gesprongen om verdere moeilijkheden te voorkomen; dat hij hierdoor vergat het portier van de auto op slot te doen; dat hij op het moment, dat zij het kantoor van Mr. Knuwer in de Spoorstraat wilde binnengaan zag,

dat J. in hun auto was gaan zitten; dat hij toen naar de auto is toegestapt en J. verzocht heeft de auto te verlaten; dat deze weigerde hieraan te voldoen en hem daarbij om de autosleuteltjes vroeg; dat hij op een gegeven ogenblik zijn zelfbeheersing verloor, het portier van de auto opentrok en tegen J. zei, dat deze uit de auto moest komen; dat hij vervolgens J. toen aan diens kleren trok en deze uit de auto sleurde; dat hij hierop J. met zijn rechter tot vuist gebalde hand een stomp in het gelaat gaf; dat hij deze voorts nog enkele stompen gaf;

die van J. J., oud 37 jaar:

dat hij gescheiden leeft van zijn ex-echtgenote H. P., welke scheiding op 11 januari 1968 door de rechtbank te Alkmaar is uitgesproken; dat, voordat zij gescheiden waren, hij tezamen met zijn echtgenote een auto-rijschool exploiteerde; dat, toen hij nog gehuwd was, zijn echtgenote een verhouding kreeg met een korporaal-radio-radarmoniteur, genaamd H.; dat deze verhouding de aanleiding is geworden tot de echtscheiding; dat hij op 13 februari 1968 omstreeks 10.00 uur bij Mr. Knuwer in de Spoorstraat te Den Helder moest zijn; dat, toen hij aldaar op zijn fiets aankwam, hij zag dat zijn ex-echtgenote even voor hem daar was aangekomen in het gezelschap van genoemde H.; dat zij reden in één van de auto's van de rijschool waarbij H. achter het stuur van de auto zat; dat zijn ex-vrouw uit de auto stapte en toen zij hem zag hard wegliep waarbij zij kwam te vallen; dat zij waarschijnlijk wegliep omdat zij bang was dat hij haar iets zou doen; dat H. toen uit de auto kwam en voor hem ging staan, waarschijnlijk om hem tegen te houden; dat, nadat zijn ex-vrouw bij de advocaat binnen ging, hij in de door H. bestuurde auto wilde gaan zitten omdat deze auto ook nog zijn eigendom was; dat toen hij in de auto zat, hij aan H. de autosleuteltjes vroeg die deze weigerde aan hem te overhandigen; dat H. hem ondermeer zei, dat hij uit die auto moest komen waaraan hij echter niet voldeed; dat H. toen nog enige minuten om de auto heen liep waarna hij het linker portier opentrok; dat H. hem vervolgens aan zijn kleren uit de auto trok; dat hij vervolgens tegen H. zei „Wat wou je nou” waarop deze antwoordde „Wat ik wou? Dit”; dat H. hem toen direct daarop met diens rechter tot vuist gebalde hand een stomp in het linker gedeelte van zijn gezicht gaf; dat deze hem daarna nog enkele stompen gaf waaronder één in het rechter gedeelte van zijn gezicht; dat tengevolge van die stompen in zijn gelaat zijn gezicht op enkele plaatsen werd verwond (J. toont aan verbalisant 2 schaafwondjes in het rechter gedeelte van het gelaat); dat hij tengevolge van die stompen pijn heeft ondervonden;

Overwegende, dat door de inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend is bewezen met beklagdes schuld eraan hetgeen hem is ten laste gelegd;

Overwegende, dat het bewezene behoort te worden gekwalificeerd als:
„*Mishandeling*”;

Overwegende, dat gelet op de ernst van het gepleegde feit, de omstandigheden waaronder het is begaan en de persoon van beklaagde een geldboete van *vijftig gulden*, bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door een hechtenis van *tien dagen* passend is; . . . enz. (*Red.*).

NASCHRIFT.

Uit het vonnis krijgt men de indruk dat beklaagde niet ter zitting aanwezig was; volstaan is immers met voorlezing van een proces-verbaal en niet blijkt dat beklaagde gehoord is.

Mij is medegedeeld dat bij de beschikking tot verwijzing werd bepaald dat geen informatiën zouden worden genomen, aangezien het hier betrof een zaak van eenvoudig bewijs, terwijl de beklaagde gedetacheerd was bij de Royal Navy en geplaatst in Singapore (RZ art. 27).

De beklaagde hoort echter, ook als geen informatiën genomen zijn, gedurende de gehele behandeling ter terechtzitting aanwezig te zijn (RZ art. 119); slechts in geval de zaak een overtreding betreft mag hem, op zijn verzoek, toegestaan worden dat hij niet ter zitting aanwezig is (RZ art. 184).

Omtrent de leemten en onzekerheden, die na de wetswijziging rondom de genoemde artikelen is ontstaan, wordt nog verwezen naar het artikel van Mr. H. A. VAN EE in M.R.T. LVII (1964) blz. 145 e.v., speciaal blz. 147 en 148.

W. H. V.

Arrondissementskrijgsraad te Arnhem

Vonnis van 13 mei 1969

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Luitenant-Kolonel R. P. Pieters en Majoor Mr. W. F. T. Roosmale Nepveu;
Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Als reserve korporaal een hoofdagent van politie, die dienst deed ter beteugeling van wanordelijkheden door een 100-tal opgeschoten jongens, in het gelaat stompen, waardoor deze agent ten bloede werd verwond.

(RK. art. 24; WSr. art. 304 (2)).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE ARNHEM,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen H. B. M., res. kpl., geboren 8 januari 1950, beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Gezien de vordering van de Auditeur-Militair overgelegd op de terechtzitting van 13 mei 1969 strekkende tot veroordeling van beklaagde

tot een militaire detentie voor de tijd van *een maand* en gehoord de voorlezing van deze vordering;

Overwegende, dat de beklagde is ten laste gelegd:

„dat hij op of omstreeks 1 januari 1969 te Baarn, in elk geval in „Nederland, opzettelijk gewelddadig met een zijner vuisten de in uniform geklede hoofdagent van politie aldaar, G. L. Born, in het gelaat „heeft gestompt, waardoor die hoofdagent ten bloede werd verwond, „welke hoofdagent aldaar dienst deed ter beteugeling van wanordelijkheden door een honderdtal opgeschoten jongens”;

Overwegende, dat uit een ten processe aanwezige Justitiële Verklaring op 10 maart 1969 opgemaakt en getekend door commandant . . ., onder meer blijkt, dat H. B. M., rnr.: . . ., op die datum sedert 16 mei 1968 in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht als vrijwilliger, wiens dienstverband hem tot doorlopende werkelijke dienst verplicht;

Overwegende, dat beklagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij op 1 januari 1969 te Baarn met een van zijn vuisten opzettelijk en met kracht een in uniform geklede hoofdagent van gemeentepolitie, waarvan hij nu weet dat deze G. L. Born heet, in het gelaat heeft gestompt; dat hij weet dat die hoofdagent uit zijn neus bloedde tengevolge van deze stomp; dat hij heeft gezien dat die hoofdagent aldaar bezig was relletjes te beteugelen, die daar door een honderdtal opgeschoten jongens werden veroorzaakt:

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-Verbaal M nr. 3 Gemeente Politie Baarn op ambtseed opgemaakt en op 9 januari 1969 getekend door Hendrik Pit, hoofdagent-rechercheur van gemeentepolitie te Baarn, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van Gabriël Leonard Born, oud 34 jaar, wonende te Baarn, beroep: hoofdagent van politie:

dat hij zich op 1 januari 1969, omstreeks 01.30 uur, voor dienst en in uniform gekleed bevond in de Reigerstraat te Baarn, in verband met het feit dat aldaar ernstige wanordelijkheden werden gepleegd door een honderdtal opgeschoten jongens; dat hij toen op het trottoir voor perceel Reigerstraat 12 aldaar op een gegeven moment geheel onverwachts een harde stomp tegen zijn gezicht kreeg, waarna het bloed uit zijn neus spoot; dat zijn collega Mommers, die getuige van het voorval was geweest, even later tegen hem, Born, zei dat H. B. M. hem, Born, die stomp had gegeven;

van Jacobus Antonius Lambertus Mommers, oud 43 jaar, wonende te Baarn, beroep: hoofdagent van politie:

dat hij zich, als hoofdagent van politie in dienst van de gemeente Baarn, op 1 januari 1969, omstreeks 01.30 uur, bevond in de Reigerstraat te Baarn, alwaar een honderdtal jongeren bezig waren midden

op de rijbaan een vuur te stoken; dat hij tezamen met een achttal collega's de opdracht kreeg het publiek ter plaatse te verwijderen; dat hij zag dat zijn collega Born zich bevond op het trottoir voor perceel Reigerstraat 12, aldaar; dat hij toen aldaar zag dat de hem bekende H. B. M. voornoemde Born een harde vuistslag in het gelaat toediende; dat hij zag dat Born toen even versuft was en het bloed uit diens neus spoot;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, met dien verstande, dat het feit op 1 januari 1969 te Baarn is gepleegd;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„mishandeling, gepleegd tegen een ambtenaar gedurende de rechtmatige uitoefening zijner bediening”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 300, eerste lid j° artikel 304, aanhef en onder 2e van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 3 weken — *Red.*).

NASCHRIFT

Dit vonnis behandelt een militair aspect van de huidige crisis van het gezag. Insteede van ongevraagd de politie te assisteren, zoals het Reglement Krijgstucht — naar mijn mening: geheel ten overvloede — van elke militair eist, heeft deze militaire gezagsdrager zich aan de zijde van de ordeverstoorders geschaard en heeft hij, zijn eigen gezag te grabbel gooiende, mede geholpen, het gezag aan te tasten.

W. H. V.

Mobiele Krijgsraad Duitsland Landmacht te Seedorf

Vonnis van 5 november 1968

President: Mr. K. N. Korteweg; *Leden:* Majoor C. Brouwer en Kapitein W. K. B. H. v. d. Molen;

Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Met het oogmerk om een ander voor bestraffing te vrijwaren, een aan gelegenheid onthouden aan de kennisneming van de bevoegde meer-

dere: als dpl. korporaal niet gemeld dat een soldaat door een listige kunstgreep of een samenweefsel van verdichtfels had weten te verkrijgen dat een militaire jeep beschikbaar werd gesteld om een defecte auto van die soldaat te verslepen.

Krijgstuchtelijke afdoening door de Krijgsraad.

(W.M.Sr. art. 139; W.K. art. 58).

MOBIELE KRIJGSRAAD DUITSLAND LANDMACHT TE SEEDORF,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen D. P., geboren 22 november 1947, dpl. kpl., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij als dienstplichtig korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, in elk geval als militair in de zin der wet, op of omstreeks 7 oktober 1968 te Seedorf in de Bondsrepubliek Duitsland, met het oogmerk de soldaat J. A. voor bestraffing te vrijwaren de volgende aangelegenheid heeft onthouden aan de kennisneming van de bevoegde meerdere(n), zijnde de kapitein A. C. A. Sijsterman en/of de kapitein H. G. Holdert, welke aangelegenheid hierin bestond, dat voornoemde soldaat A. door een listige kunstgreep en/of een samenweefsel van verdichtfels een rijopdracht, getekend door voornoemde kapitein Holdert, van deze had weten te verkrijgen voor het met een militaire jeep naar de legerplaats slepen van zijn A.'s defecte auto”;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklaagde bij zijn verhoor door de Officier-Commissaris zakelijk onder meer heeft verklaard:

dat hij, terwijl hij als dienstplichtig korporaal in werkelijke dienst was bij de Koninklijke Landmacht, op 6 oktober 1968 's avonds als passagier in de auto van de soldaat J. A. meereed; dat deze auto even buiten Zeven pech kreeg en A. toen naar Seedorf is gegaan en na drie kwartier terug is gekomen met een Munga; dat op een vraag van hem, beklaagde, A. zei dat hij, A., in het bezit was van een getekende rijopdracht; dat hij, beklaagde, teruggekomen in Seedorf op 7 oktober 1968 omstreeks 00.15 uur van de soldaat J. A. hoorde dat hij, beklaagde, bij de officier van alarm moest komen; dat hij, beklaagde, nu weet dat deze officier van alarm de kapitein H. G. Holdert was; dat A. hem, beklaagde, vertelde dat hij, A., de kapitein een verhaal op de mouw had gespeld, namelijk dat hij, beklaagde, hem, A., had opgebeld dat hij, A., hem, beklaagde, met een kapotte auto even buiten Zeven moest komen ophalen; dat A. hem, beklaagde, vroeg dit te bevestigen; dat hij, beklaagde, toen aldaar inderdaad aan de kapitein desgevraagd heeft geantwoord dat aldus de gang van zaken was geweest; dat het zijn, beklaag-

des, bedoeling was de soldaat A. voor bestraffing te vrijwaren door aan de kennismening door de kapitein zijn, beklagdes, wetenschap te onthouden dat A. door een gelogen verhaal een rijopdracht had verkregen;

Overwegende, dat een ten processe aanwezig Proces-Verbaal No. PD. 428/68 op afgelegde ambtseed opgemaakt en op 11 oktober 1968 gesloten en getekend door Pieter Sikkens, wachtmeester der Koninklijke Marechaussee, rnr.: 42.12.15.342, behorende tot Detachement Seedorf der Koninklijke Marechaussee, zakelijk onder meer inhoudt als verklaring van Henri Gerard Holdert, geboren te Soerabaja, wonende te Zeven, Bondsrepubliek Duitsland, beroep: militair, dienende in de rang van kapitein, ingedeeld bij het Staf Staf Detachement 41e Pantser Brigade Treinen Bataljon, gelegerd in de legerplaats Seedorf, rnr.: 39.07.06.135,:

dat hij van 6 oktober 1968, 11.45 uur tot 7 oktober 1968, 08.00 uur, officier van alarm van de 41e Pantserbrigade te Seedorf (Duitsland) was en als zodanig bevoegd was tot het tekenen van rijopdrachten voor militaire voertuigen, waarmede om dringende redenen gereden moest worden; dat zich op 6 oktober 1968 omstreeks 23.30 uur bij hem de soldaat A., behorende tot de Staf Staf Compagnie van de 41e Pantserbrigade, meldde; dat de soldaat A. hem om twee handtekeningen vroeg voor de rijopdracht van zijn, A's, Munga; dat hij, A. op de vraag waarvoor dat diende, antwoordde, dat hij kort tevoren was opgebeld door een soldaat van zijn compagnie; dat deze soldaat hem, A., had medegedeeld met een kapotte wagen langs de weg even buiten Zeven te staan; dat deze soldaat hem, A., tevens had gevraagd of hij, A., de kapotte wagen, vermoedelijk een DAF of Munga betreffende, naar de legerplaats Seedorf kon slepen; dat hij, Holdert, toen twee handtekeningen op de rijopdracht van soldaat A. heeft geplaatst en daardoor dus toestemming heeft gegeven om naar de bovengenoemde plaats te rijden; dat op 7 oktober 1968, omstreeks 00.15 uur nadat hij had ontdekt dat de soldaat A. tegen hem, Holdert, had gelogen, de korporaal P. bij hem, Holdert, werd gebracht; dat P. hem, Holdert, toen aldaar verklaarde dat hij, P., samen met een paar vrienden, even buiten Zeven, pech hadden gekregen met de auto van A.; dat hij, P., toen vervolgens A. op de compagnie had opgebeld, en hem toen had gevraagd om de kapotte auto te komen slepen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan, te weten:

„dat hij als dienstplichtig korporaal in werkelijke dienst bij de Koninklijke Landmacht, op 7 oktober 1968 te Seedorf in de Bondsrepubliek Duitsland, met het oogmerk de soldaat J. A. voor bestraffing te vrijwaren de volgende aangelegenheid heeft onthouden aan de kennismening van de bevoegde meerdere, zijnde de kapitein H. G. Holdert,

„welke aangelegenheid hierin bestond, dat voornoemde soldaat A. door „een samenweefsel van verdichtsels een rijopdracht, getekend door „voornoemde kapitein Holdert, van deze had weten te verkrijgen voor „het met een militaire jeep naar de legerplaats slepen van zijn A.'s de „fecte auto”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„als militair met het oogmerk om een ander voor bestraffing te vrij- „waren een aangelegenheid onthouden aan de kennismeming van de be- „voegde meerdere”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 139 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be- klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad bevindt, dat de zaak een in artikel 2 onder ten tweede van de Wet op de Krijgstucht omschreven feit opleverende, buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan en de Krijgsraad bijzondere aanleiding aanwezig acht om met toepassing van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht de zaak verder te behan- delen als ware hij de Commanderende Officier;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden krijgstuchtelijke straf de juiste acht, in aanmerking genomen zowel de omstandigheden waar- onder het vergrijp is begaan, als de persoonlijkheid en het doorgaande gedrag van de dader;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Verklaart beklaagde schuldig aan het hierboven als bewezen aange- nomen en gekwalificeerde strafbare feit en hem deswege strafbaar;

Bevindt dat de zaak een in artikel 2, onder ten tweede van de Wet op de Krijgstucht omschreven feit opleverende, buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan;

Legt aan beklaagde terzake een krijgstuchtelijke straf op van zes da- gen verzaard arrest, met omschrijving van de strafreden als volgt:

„met de bedoeling een soldaat van zijn onderdeel voor bestraffing te „vrijwaren tegenover de officier van alarm een door die soldaat aan „genoemde officier gedane leugenachtige mededeling bevestigd, terwijl „hij wist dat die mededeling onwaar was”.

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 11 april 1968

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel A. M. Herbrink en Luitenant-Kolonel E. P. W. Elstak;

Raadsman: Majoor W. G. Tibben.

Verkrachting: een vrouw gedwongen tot het dulden van vleselijke gemeenschap door, toen zij om hulp riep, haar de keel dicht te drukken en haar dreigend toe te voegen dat zij er aan zou gaan als zij het niet toeliet.

4 maanden gevangenisstraf (met aftrek van voorarrest) waarvan 2 maanden voorwaardelijk.

(W.Sr. art. 242).

DE ARRONDISSEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen X., geboren 6 december 1947, dpl. sld., beklaagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklaagde is ten laste gelegd:

„dat hij op 28 februari te Valkenswaard opzettelijk gewelddadig de „vrouw Maria Y., met wie hij niet gehuwd was, heeft beetgepakt en „achterover op de grond heeft gedrukt, vervolgens op haar onder„lichaam is gaan zitten met zijn knieën aan weerszijden daarvan en „haar armen achterover op de grond heeft gedrukt, daarna, toen zij „zich probeerde te verzetten en gilde, tot tweemaal toe met beide han„den haar keel heeft dicht geknepen en haar dreigend heeft toegevoegd „de woorden „Als je niet toelaat, ga je d'r aan”, althans woorden van „gelijke dreigende strekking en betekenis, en vervolgens nadat genoem„de vrouw uit angst haar verzet had opgegeven en nadat hij haar ge„deeltelijk had ontkleed, zijn mannelijkheid in haar vrouwelijkheid heeft „gebracht, aldus handelende toen aldaar door geweld of bedreiging met „geweld genoemde vrouw dwingende met hem buiten echt vleselijke „gemeenschap te hebben”;

Overwegende: . . .enz.;

Overwegende, dat beklaagde ten processe onder meer zakelijk heeft verklaard:

Op 28 februari 1968 te omstreeks 00.30 uur liep ik samen met een meisje, naar mij later bleek Maria Y. geheten, met wie ik niet gehuwd was, naar de woning, waarin zij toen verbleef, te Valkenswaard. Op een gegeven moment liepen wij aldaar over een straat waarlangs een onbebouwd stukje land lag. Aldaar heb ik haar toen beetgepakt en achterover tegen de grond gedrukt, waarna ik, terwijl zij op de grond lag, op haar onderlichaam ben gaan zitten met mijn knieën aan weers-

zijden van haar lichaam. Ik pakte haar armen en drukte deze achterover tegen de grond. Ik merkte dat Maria Y. zich verzette en trachtte aan mijn omklemming te ontkomen. Ik heb haar toen bij haar keel gepakt om haar zover te brengen dat zij uit angst haar verzet zou staken. Ik voegde haar de woorden toe: „Als je het niet toelaat, dan ga je er „aan”. Kennelijk was zij toen bang geworden want zij verzette zich niet meer. Toen ben ik haar gaan ontkleden. Ik heb ook mijzelf gedeeltelijk ontkleed en vervolgens mijn mannelijkheid gebracht in de vrouwelijkheid van Maria Y.;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesverbaal nr. P 56/'68, opgemaakt en gesloten te Eindhoven op 3 maart 1968 door Marinus Arnoldus van den Hurk, wachtmeester 1e klas der Koninklijke Marechaussee en Antonius Maria van de Leur, marechaussee der 1e klasse, opsporingsambtenaar, beiden behorende tot de brigade Eindhoven, onder meer zakelijk inhoudt:

als verklaring van Maria Y.:

Op 28 februari 1968 te omstreeks 00.30 uur liep ik met een jongen, die mij verteld had X. te heten en militair te zijn, over een onbebouwd stuk land te Valkenswaard. Toen aldaar pakte die jongen mij vast en drukte mij achterover op de grond. Hij ging op mijn onderlichaam zitten en hield zijn knieën tegen mijn heupen gedrukt. Met beide handen hield hij mijn armen achterover op de grond gedrukt. Omdat ik begreep dat hij vleselijke gemeenschap met mij wilde hebben, waar ik niet van gediend was, verzette ik mij tegen hem. Die jongen pakte mij rond mijn hals vast en drukte flink, zodat ik het benauwd kreeg. Daarbij zei hij: „Als je niet toelaat dan ga je d'r aan”. Doodsbang geworden zei ik hem dat ik stil zou zijn. Daarna begon hij mij te ontkleden. Ik heb in mijn angst nog luid gegild. Onmiddellijk pakte hij mij weer bij mijn keel vast, waarbij hij zei dat ik er aan zou gaan, als ik niet stil was. Vanaf dat moment ben ik willoos op de grond blijven liggen. Hij kleedde mij verder uit totdat mijn onderlichaam naakt was. Na zichzelf ook gedeeltelijk ontkleed te hebben bracht hij zijn geslachtsdeel in mijn geslachtsdeel;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen aan beklagde is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „althans woorden van gelijke dreigende strekking „en betekenis,”;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

„*verkrachting*”,

voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 242 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen be-

klaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden waaronder het werd begaan, mede gelet op de persoon des daders;

Overwegende, dat het militair belang zich niet verzet tegen uitoefening van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

(Volgt: veroordeling tot een gevangenisstraf voor de duur van 4 maanden met aftrek van de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging dezer uitspraak in arrest doorgebracht, waarvan 2 maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van 2 jaren en met bepaling dat beklagde gedurende het proces in arrest wordt gehouden en met last dat de inbeslaggenomen nog niet teruggegeven bustehouder zal worden teruggegeven aan Maria Y., latende zulks ieders rechten op het voorwerp onverlet — *Red.*).

Arrondissementskrijgsraad te 's-Hertogenbosch

Vonnis van 9 januari 1969

President: Mr. P. E. Kloots; *Leden:* Kolonel H. W. C. Ligvoet en Luitenant-Kolonel H. A. D. Nieuwenhuis;

Raadsman: Kapitein P. E. de Rooij.

Als militair zich opzettelijk voor een bepaald soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken: voordat hij de wacht moest overnemen, zich te buiten gaan aan het gebruik van alcohol.

Zaakbeschadiging, door tegen een auto te schoppen en deze te beschadigen.

(W.M.Sr. art. 131; W.Sr. art. 350).

DE ARRONDISEMENTS-KRIJGSRAAD TE 'S-HERTOGENBOSCH,

in de zaak van de Auditeur-Militair bij die Krijgsraad, eiser, tegen E. H. J. C., dpl. sld., geboren 24 februari 1947, beklagde.

Gezien: . . . enz.;

Overwegende, dat de beklagde na wijziging is ten laste gelegd:

1. „dat hij op of omstreeks 24 november 1968 te Veldhoven, althans „in Nederland, terwijl hij als dienstplichtig soldaat in werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht en was aangewezen om „om 18.30 uur de wacht over te nemen van het Peter Zuidkamp, op-

„zettelijk zich tijdelijk aan de vervulling van de uit die wacht voort-
„vloeiende dienstverplichtingen ongeschikt heeft gemaakt door zich te
„buiten te gaan aan het inwendig gebruik van alcoholhoudende drank,

2. „dat hij op of omstreeks 24 november 1968 te Veldhoven opzette-
„lijk en wederrechtelijk een Volkswagen, type Combi, gekentekend
„KO 84-68, toebehorende aan de Staat der Nederlanden, heeft bescha-
„digd door toen aldaar opzettelijk en wederrechtelijk met een of meer
„zijner geschoeide voeten meermalen tegen die Volkswagen te trappen
„of te schoppen”;

Overwegende, dat de in de 4e regel van het sub 1 ten laste gelegde
voorkomende zinsnede „zich tijdelijk aan” kennelijk als een schrijffout
moet worden beschouwd en gelezen dient te worden als: „zich tijdelijk
„voor”, wordende beklagde hierdoor niet in zijn verdediging bena-
deeld;

Overwegende: . . . enz.;

Overwegende, dat beklagde ten processe onder meer zakelijk heeft
verklaard:

Op 24 november 1968 was ik, terwijl ik als dienstplichtig soldaat in
werkelijke militaire dienst was bij de Koninklijke Luchtmacht, aange-
wezen om om 18.30 uur de wacht over te nemen van het Peter Zuid-
kamp te Veldhoven. Ik heb toen op 24 november 1968, tussen om-
streeks 19.00 uur en omstreeks 21.00 uur, te Veldhoven een groot aantal
glazen bier gedronken, waardoor ik dronken ben geworden. In deze
toestand heb ik me omstreeks 21.00 uur gemeld bij de wachtcommandant,
naar mij later bleek A. B. Vreeswijk genaamd, van het Peter Zuidkamp.
Deze heeft mij toen naar bed gestuurd. Op weg naar mijn legeringsgebouw
heb ik toen op het Peter Zuidkamp te Veldhoven opzettelijk een Volks-
wagen, type combi, naar mij later bleek gekentekend KO 84-68, en naar
ik wist toebehorend aan de Staat der Nederlanden, beschadigd door daar
met een mijner geschoeide voeten tegen te trappen. Later bleek mij dat ik
tegen de koplampen, tegen de rechterdeur en tegen de carrosserie aan de
voorkant van die Volkswagen had geschopt;

Overwegende, dat het ten processe overgelegde ambtsedig procesver-
baal nr. P 228/68, opgemaakt en gesloten te Eindhoven op 12 december
1968 door Christianus Jacobus Hulst, wachtmeester der Koninklijke
Marechaussee, behorende tot de Brigade Welschap, onder meer zakelijk
inhoudt:

als verklaring van Bernhard Antoon Vreeswijk:

Op 24 november 1968, omstreeks 18.30 uur, heb ik mijn dienst als
wachtcommandant van het Peter Zuidkamp te Veldhoven aangevangen.
De soldaat C. behoorde ook tot deze wacht en had zich daarvoor om
18.30 uur bij mij moeten melden. Hij was er toen echter niet. Omstreeks
21.00 uur die dag meldde C. zich bij mij. Hij was toen dronken en beslist
niet in staat op wacht te gaan;

als verklaring van Dirk Marinus van Gent:

Op 22 november 1968 heb ik een Volkswagen, type Combi, gekentekend KO 84-68, toebehorende aan de Staat der Nederlanden en op mijn naam staand, op de parkeerplaats van het Peter Zuidkamp te Veldhoven geparkeerd. Op 25 november 1968, omstreeks 11.40 uur, zag ik dat die Volkswagen beschadigd was. De koplampen waren vernield, in de carrosserie aan de voorzijde en in de rechter deur zaten deuken. Niemand had recht of toestemming deze Volkswagen te beschadigen;

Overwegende, dat de Krijgsraad op grond van de inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen wettig en overtuigd bewezen acht, hetgeen aan beklaagde sub 1 en 2 is ten laste gelegd met zijn schuld daaraan met uitzondering van de woorden: „of omstreeks” en „althans in Nederland,” in sub 1 en „of omstreeks” en „of meer” in sub 2;

Overwegende, dat het aldus bewezene moet worden gekwalificeerd als:

1. *„als militair zich opzettelijk voor een bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt maken”*,

2. *„opzettelijk en wederrechtelijk enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort, beschadigen”*,

1. voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 131, eerste lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht,

2. voorzien en strafbaar gesteld bij artikel 350, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende, dat niet wettig en overtuigend is bewezen hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd dan hiervoor als bewezen is aangenomen, zodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende, dat beklaagde strafbaar is, zijnde van geen feiten of omstandigheden gebleken die de strafbaarheid van beklaagde zouden opheffen of uitsluiten;

Overwegende, dat de Krijgsraad na te melden straf in overeenstemming acht met de ernst van de gepleegde feiten en de omstandigheden waaronder zij zijn begaan, mede gelet op de persoon des daders;

(Volgt: veroordeling tot een militaire detentie voor de tijd van 4 weken met aftrek van 4 weken voorlopig arrest; opheffing van het voorlopig arrest en onmiddellijke invrijheidstelling — *Red.*).

ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK

Centrale Raad van Beroep

25 september 1969

(A.M.P. 1968/22)

Voorzitter: Mr. A. Blom (fgd); *Leden:* Mr. B. S. Tigchelaar en H. D. Vleesch Dubois.

(Pensioenwet voor de landmacht 1922, art. 2 en 9; Algemene militaire pensioenwet, art. W 4).

Aan eiser, die m.i.v. 16 april 1953 wegens gebreken uit de militaire dienst was ontslagen, werd een militair invaliditeitspensioen toegekend. Verzuimd is toen aandacht te besteden aan het gedaagde bekende feit, dat eiser met medetelling van zijn diensttijd bij de Ned. Spoorwegen 5 werkelijke dienstjaren in de zin van art. 2 lid 1 onder 3° van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 kon aanwijzen en derhalve destijds tevens recht had op een diensttijdpensioen.

Bij het bestreden Koninklijk besluit is eiser dit diensttijdpensioen alsnog m.i.v. 16 april 1953 toegekend met gelijktijdige herziening van de reeds toegekende invaliditeitspensioenen.

De Raad neemt aan dat de herzieningsbeslissing in het nadeel van eiser werkt, daar eisers burgerlijke diensttijd m.h.o. op een eventueel pensioen krachtens de Algemene burgerlijke pensioenwet verloren gaat.

Nu gedaagde destijds bekend was met eisers diensttijd bij de N.S. en de herzieningsbeslissing meer dan 14 jaren na de eerste toekenningsbeslissing is genomen, is de Raad van oordeel dat gedaagde bij zorgvuldige afweging van belangen in redelijkheid niet tot zijn — op een discretionaire bevoegdheid berustende — beslissing had kunnen geraken.

Volgt nietigverklaring van deze beslissing.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

inzake V., wonende te U., eiser in hoger beroep, in persoon op de openbare terechtzittingen van 27 maart 1969 en 4 september 1969 verschenen, bijgestaan door Mr. W. G. Lettinga, werkzaam bij de Bond van Nederlandse militaire oorlogsslachtoffers, als zijn raadsman, tegen de Minister van Defensie als vertegenwoordiger van Hare Majesteit de Koningin, gedaagde in hoger beroep, voor wie op de voormelde openbare terechtzittingen als gemachtigde is opgetreden G. L. Koops, referendaris bij het Ministerie van Defensie.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de gedingstukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen;

WAT AANGAAT DE FEITEN VAN HET TWISTGEDING:

Overwegende, dat bij Koninklijk besluit van 27 december 1967 het pensioen van eiser, die toen in het genot was van een levenslang militair invaliditeitspensioen krachtens de bepalingen der Pensioenwet voor de landmacht 1922, laatstelijk te rekenen van 5 augustus 1963 nader vastgesteld naar een invaliditeitspercentage van 80, is herzien, met gelijktijdige toekenning aan eiser met ingang van 16 april 1953 van een diensttijd-pensioen, een en ander in verband met het feit dat gebleken was dat eiser bij zijn ontslag uit de militaire dienst, te weten op 16 april 1953, recht kon doen gelden op een levenslang diensttijd-pensioen;

Overwegende dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, bij mondelinge uitspraak van 2 september 1968 — naar welker aantekening hierbij wordt verwezen — het tegen voormeld Koninklijk besluit ingestelde beroep ongegrond heeft verklaard;

Overwegende dat eiser van die uitspraak in hoger beroep is gekomen en op de bij beroepschrift en aanvullend beroepschrift aangevoerde gronden de Raad heeft verzocht, met vernietiging van de uitspraak van het Ambtenarengerecht alsnog nietig te verklaren het omstreden Koninklijk besluit van 27 december 1967, voorzover daarin aan eiser een militair diensttijd-pensioen wordt toegekend;

Overwegende, dat gedaagde desgevraagd bij schrijven van 14 februari 1969 heeft gereageerd op het bij beroepschrift en aanvullend beroepschrift aangevoerde en bij dit schrijven tevens heeft overgelegd in fotocopy een schrijven zijnerzijds d.d. 27 juli 1966, gericht tot het Spoorweg-pensioenfonds te Utrecht;

Overwegende, dat ten verzoeken van 's Raads fungerend-voorzitter en zulks als uitvloeisel van het door de Raad op 10 april 1969 gegeven bevel, zowel door eiser als door gedaagde aan de Raad enige bescheiden zijn ingezonden met betrekking tot de vraag, in hoeverre en op welke wijze destijds aan gedaagde bekend was het feit dat eiser ten tijde van het hem toegekende invaliditeitspensioen werkzaam was bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen;

IN RECHTE:

Overwegende, dat de Raad op grond van de inhoud der gedingstukken en het verhandelde te zijner terechtzittingen als vaststaande aanneemt:

dat eiser, geboren 14 december 1925, op 7 mei 1946 als gewoon dienstplichtige werd ingelijfd bij de landmacht; dat hij met ingang van 16 april 1953 wegens gebreken uit de militaire dienst werd ontslagen; dat eiser terzake van ongeschiktheid, uit die gebreken voortvloeiende, krachtens de bepalingen van de Pensioenwet voor de landmacht 1922 in aanmerking kwam voor toekenning van een militair invaliditeitspensioen als bedoeld

in artikel 2, lid 1 onder 2°, dezer wet; dat hem zulk een pensioen bij Koninklijk besluit van 22 april 1953 met ingang van de datum van ontslag uit de militaire dienst, te weten 16 april 1953, is toegekend; dat aan eiser bij zijn ontslag uit de militaire dienst geen diensttijdpensioen als bedoeld in artikel 2 eerste lid sub 3° van voormelde wet is toegekend, omdat werd aangenomen dat hij geen 5 werkelijke dienstjaren kon aanwijzen; dat de tijd, gedurende welke eiser als militair in dienstverhouding tot het Rijk had gestaan en welke in aanmerking kwam als tijd in werkelijke dienst doorgebracht, in totaal bedroeg 4 jaar, 10 maanden en 6 dagen; dat alstoen vanwege gedaagde verzuimd is aandacht te besteden aan het feit, welk feit aan gedaagde reeds in 1952 bekend was uit gegevens betreffende het aan eiser toe te kennen invaliditeitspensioen, dat eiser van begin 1943 tot in de loop van het jaar 1952 in dienst en laatstelijk in vaste dienst, werkzaam was geweest bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen; dat hierop eerst na verloop van jaren bij een onderzoek door de accountantsdienst van het ministerie is gewezen, waarna, nadat te dier zake vanwege gedaagde bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen nog nadere inlichtingen waren ingewonnen, voor gedaagde is komen vast te staan dat het hier tijd betrof, welke krachtens het bepaalde in artikel 9, 5° lid, der Pensioenwet voor de landmacht 1922 als werkelijke diensttijd in aanmerking kwam; dat eiser ten tijde van zijn ontslag uit de militaire dienst, waar hij met medetelling van de tijd bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen in totaal meer dan 5 werkelijke dienstjaren kon aanwijzen, mitsdien in aanmerking had moeten worden gebracht voor toekenning tevens van een diensttijdpensioen; dat gedaagde dit pensioen bij het aangevallen Koninklijk besluit alsnog met ingang van 16 april 1953 heeft toegekend met de daarop vallende toeslagen en met gelijktijdige herziening van de reeds toegekende invaliditeitspensioenen;

Overwegende dat thans aan de orde is de vraag of gedaagde bevoegd moet worden geacht de ten opzichte van eiser genomen beslissingen inzake vorenbedoeld invaliditeitspensioen ambtshalve te herzien in voege als bij het aangevallen Koninklijk besluit is geschied, zulks in verband met het feit dat destijds is verzuimd aan eiser een diensttijdpensioen toe te kennen;

Overwegende, dat gedaagde deze bevoegdheid doet steunen op het bepaalde in artikel W 4 van de Algemene Militaire Pensioenwet, welk artikel luidt als volgt:

„Wij, Onze minister, de raad van toezicht en de directie zijn bevoegd „een onderscheidenlijk door Ons, Onze minister, de raad en de directie „genomen beslissing te herzien. Herziening in het nadeel van de bij die „beslissing belanghebbende kan alleen plaats hebben, indien blijkt, dat „aan die beslissing een feitelijke onjuistheid ten grondslag ligt.”;

Overwegende, dat eiser stelt dat te dezen uitsluitend van toepassing geacht kan worden het bepaalde in de tweede volzin van evengeciteerd

artikel, alwaar sprake is van herziening in het nadeel, aangezien naar zijn (eisers) mening door de herzieningsbeslissing van gedaagde zijn burgerlijke diensttijd met het oog op een eventueel pensioen krachtens de Algemene burgerlijke pensioenwet verloren gaat; dat de gemachtigde van gedaagde ter 's Raads terechtzitting van 4 september 1969 heeft toegegeven, dat de bestreden beslissing in het nadeel van de belanghebbende werkt;

Overwegende nu, dat de Raad, gehoord beide partijen, voldoende grond aanwezig acht aan te nemen dat meerbedoelde herzieningsbeslissing moet worden beschouwd als een beslissing in het nadeel van eiser;

Overwegende dat thans moet worden beantwoord de vraag, of gedaagde binnen de grenzen van zijn in hogergeciteerd artikel W 4 gegeven bevoegdheid gerechtigd was de ten aanzien van eiser genomen pensioenbeslissingen ambtshalve te herzien;

Overwegende hieromtrent dat bij het toekennen bij Koninklijk besluit van 22 april 1953 aan eiser van een militair invaliditeitspensioen aan gedaagde bekend was, dat eiser bij de N.V. Nederlandse Spoorwegen werkzaam was geweest, en wel in vaste dienst; dat dit, naar door gedaagdes gemachtigde ook is erkend, insluit dat eiser in pensioengerechtigd dienstverband werkzaam was; dat bij de voorbereiding van evengoemd Koninklijk besluit aan dit punt door gedaagde geen verdere aandacht is besteed; dat met name door gedaagde is verzuimd in aanmerking te nemen, dat eiser bij diens ontslag uit de militaire dienst met medetelling van zijn tijd bij de Nederlandse Spoorwegen 5 werkelijke dienstjaren in de zin van artikel 2 eerste lid onder 3° der Pensioenwet voor de landmacht 1922 kon aanwijzen; dat gedaagde eerst vele jaren later, na op dit verzuim door de accountantsdienst van het ministerie te zijn geattendeerd, heeft bemerkt dat zulks ten aanzien van eiser het geval was en hem mitsdien destijds een diensttijdpensioen had behoren te worden toegekend; dat de gemachtigde van gedaagde ter terechtzitting heeft medegedeeld dat in zo'n geval door de minister als richtlijn wordt aangehouden om, wanneer de fout binnen een tijdsverloop van 10 jaren is ontdekt, alsnog zulk een diensttijdpensioen toe te kennen met gelijktijdige herziening van de reeds genomen pensioenbeslissingen;

Overwegende nu, dat de Raad, gelet op de omstandigheid dat bezwaarlijk kan worden gezegd dat aan gedaagde eerst nader is gebleken van eisers pensioengerechtigde dienstverband bij de Nederlandse Spoorwegen, en bovendien in aanmerking nemende het tijdsverloop sinds de toekenning aan eiser van diens invaliditeitspensioen — al moge de ontdekking door voormelde accountantsdienst binnen een tijdsverloop van 10 jaren hebben plaats gehad, de herzieningsbeslissing in het nadeel van eiser is eerst genomen meer dan 14 jaren na de eerste toekenningsbeslissing — te rade is geworden dat gedaagde, waar het hier een discretionaire bevoegdheid betreft, bij zorgvuldige afweging der in aanmerking komende belangen,

in redelijkheid niet tot de bestreden beslissing had kunnen geraken;
Overwegende, dat deze beslissing derhalve niet in stand kan blijven,
hetgeen leidt tot de navolgende beslissing;

RECHT DOENDE IN NAAM DER KONINGIN!

Vernietigt de uitspraak, waarvan beroep;

Verklaart nietig het Koninklijk besluit van 27 december 1967.

MILITAIR JUSTITIËLE STATISTIEK**Overzicht over de eerste halfjaren 1968 en 1969**

De Directeur-Generaal van de Statistiek deed de Redactie ter opneming in het M.R.T., toekomen het hierna volgende zevental overzichten betreffende de militaire rechtspraak over het eerste halfjaar 1969 met daarnaast, ter vergelijking, de overeenkomstige gegevens over het eerste halfjaar 1968 met betrekking tot:

- a. de omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof naar de aard der delicten: aantallen militaire delicten en commune delicten (staat 1);
- b. de personen wier beroepen in de loop van het eerste halfjaar door het Hoog Militair Gerechtshof zijn afgedaan naar de aard der vonnissen (staat 2);
- c. de omvang van de werkzaamheden van de Krijgsraden voor de Zeemacht, de Krijgsraden voor de Landmacht en de Krijgsraad voor de Luchtmacht naar de aard der delicten: aantallen militaire delicten en commune delicten (staat 3);
- d. de personen, officieren, onderofficieren en manschappen, naar de aard der vonnissen in verband met de instantie en de aard der delicten (staat 4);
- e. de personen: officieren, onderofficieren en manschappen, op wie de vonnissen der Krijgsraden voor de Zeemacht, de Krijgsraden voor de Landmacht en de Krijgsraad voor de Luchtmacht betrekking hebben (staat 5);
- f. de misdrijven door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden terecht, naar de aard der delicten (staat 6); en
- g. de als oneigenlijke krijgstuuchtelijke vergrijpen afgedane militaire misdrijven en militaire overtredingen en commune misdrijven en commune overtredingen en de te dier zake opgelegde hoofdstraffen en bijkomende straffen, bij de Koninklijke Marine, de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht (staat 7).

Staat 1. Omvang van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof; 1e halfjaar 1968—1969

	Aard der delicten							
	Militaire delicten				Commune delicten			
	Misdrijven		Overtredingen		Misdrijven		Overtredingen	
	1968	1969	1968	1969	1968	1969	1968	1969
A. Onafgedane beroepen op 1 januari	3	2	—	1	8	20	6	13
B. Beroepen in de loop van het 1e halfjaar:								
aangebracht	7	15	—	1	36	34	30	22
ingetrokken	—	—	—	—	2	4	2	3
C. Beroepen in de loop van het 1e halfjaar:								
afgedaan door het H.M.G.	8	14	—	2	22	36	24	23
D. Beroepen op 30 juni nog onafgedaan	2	3	—	—	20	14	10	9

Staat 2. Personen vermeld in staat 1 rubriek C naar aard der vonnissen; 1e halfjaar 1968-1969

			Bevestiging	Veroordeling				Totaal
				Onvoorwaardelijk	Voorwaardelijk	Ged. onvoorw. ged. voorw.	Vrij-spraak	
Militaire delicten	Misdrijven	1968	1	6	1	—	—	8
		1969	2	7	1	1	—	1) 14
	Overtredingen	1968	—	—	—	—	—	—
		1969	1	1	—	—	—	2
Commune delicten	Misdrijven	1968	5	8	4	5	—	22
		1969	7	20	1	7	1	36
	Overtredingen	1968	2	16	—	3	3	24
		1969	6	10	—	2	4	2) 23

1) Hieronder 3 opleggingen van een krijgstuchtelijke straf.

2) Hieronder 1 niet-ontvankelijkverklaring.

Staat 3. Omvang van de werkzaamheden van de Krijgsraden; 1e half jaar 1968-1969

a. Krijgsraden voor de Zeemacht b. Krijgsraden voor de Landmacht c. Krijgsraad voor de Luchtmacht	Aard der delicten								
	Militaire delicten				Commune delicten				
	Misdrifven		Overtredingen		Misdrifven		Overtredingen		
	1968	1969	1968	1969	1968	1969	1968	1969	
A. Onafgedane zaken op 1 januari	a.	26	29	37	4	93	80	298	311
	b.	201	396	46	28	260	386	318	594
	c.	23	11	46	68	45	62	252	230
	Totaal	250	436	129	100	398	528	868	1 135
B. Zaken in de loop van het 1e half-jaar ingeschreven	a.	535	471	18	102	250	268	1 722	1 628
	b.	814	811	557	503	664	595	5 806	5 402
	c.	123	159	310	334	125	157	1 536	1 415
	Totaal	1 472	1 441	885	939	1 039	1 020	9 064	8 445
C. Zaken in de loop van het 1e half-jaar afgedaan									
1. door de rechter	a.	19	16	1	—	110	91	18	15
	b.	187	233	29	63	290	345	357	506
	c.	27	22	20	12	68	81	115	95
	Totaal	233	271	50	75	468	517	490	616
2. door de auditeur-militair	a.	500	446	51	104	170	196	1 619	1 592
	b.	582	658	490	370	281	285	5 088	4 752
	c.	110	115	257	285	55	86	1 287	1 244
	Totaal	1 192	1 219	798	759	506	567	7 994	7 588
waarvan									
a. sepot	a.	5	4	6	13	77	98	91	139
	b.	126	144	99	120	120	117	495	453
	c.	12	8	41	60	40	62	79	75
	Totaal	143	156	146	193	237	277	665	667
b. instemming met krijgstu- chelijke afdoening	a.	471	441	—	—	89	80	21	11
	b.	312	343	25	94	79	86	50	52
	c.	84	86	20	10	7	12	3	8
	Totaal	867	870	45	104	175	178	74	71
c. betaalde transacties	a.			45	91			1 483	1 434
	b.			323	122			4 382	4 181
	c.			194	211			1 190	1 139
	Totaal			562	424			7 055	6 754
D. Zaken op 30 juni nog onaf- gedaan	a.	42	38	3	2	63	61	383	332
	b.	246	316	84	98	353	351	679	738
	c.	9	33	79	105	47	52	386	306
	Totaal	297	387	166	205	463	464	1 448	1 376

Staat 4. Personen op wie de in staat 1 en 3 achter rubriek C sub 1 vermelde eindvonnissen betrekking hebben; 1e half jaar 1968-1969

		1968		1969	
		Officieren	Onder-officieren en manschappen	Officieren	Onder-officieren en manschappen
A. Hoog Militair Gerechtshof					
Militaire delicten	{ Misdrijven	1	7	1	13
	{ Overtredingen	—	—	—	2
Commune delicten	{ Misdrijven	—	22	2	34
	{ Overtredingen	—	24	—	23
B. Krijgsraden voor de Zeemacht					
Militaire delicten	{ Misdrijven	—	19	—	16
	{ Overtredingen	—	1	—	—
Commune delicten	{ Misdrijven	—	110	2	89
	{ Overtredingen	—	18	1	14
C. Krijgsraden voor de Landmacht					
Militaire delicten	{ Misdrijven	—	187	—	233
	{ Overtredingen	—	29	—	63
Commune delicten	{ Misdrijven	4	286	6	339
	{ Overtredingen	9	348	5	501
D. Krijgsraad voor de Luchtmacht					
Militaire delicten	{ Misdrijven	2	25	—	22
	{ Overtredingen	1	19	—	12
Commune delicten	{ Misdrijven	—	68	3	78
	{ Overtredingen	6	109	9	86

Staat 5. Personen vermeld in staat 4 rubrieken B, C en D, naar de aard der vonnissen; 1e halfjaar 1968-1969

Instantie en aard der delicten	Veroordeling			Vrijspraak	Onbevoegd- verklaring van de rechter	Nietig- verklaring van de dagvaar- ding	Terug- verwijzing naar Comm. officier	Oplegging van een krijgst. straf		
	Onvoor- waardelijk	Voorwaar- delijk	Ged. onv. ged. voorw.							
A. Krijgsraden voor de Zeemacht	{ Misdrijven	1968	16	—	—	—	—	—	2	
		1969	11	—	—	—	—	—	—	
	{ Overtredingen	1968	1	—	—	—	—	—	—	
		1969	—	—	—	—	—	—	—	
	{ Misdrijven	1968	68	5	37	—	—	—	—	
		1969	53	—	35	3	—	—	—	
	{ Overtredingen	1968	16	—	—	2	—	—	—	
		1969	14	—	—	1	—	—	—	
	B. Krijgsraden voor de Landmacht	{ Misdrijven	1968	138	9	31	4	—	—	1
			1969	166	8	39	9	—	—	7
{ Overtredingen		1968	26	—	—	3	—	—	—	
		1969	55	2	6	—	—	—	—	
{ Misdrijven		1968	168	9	98	13	—	—	1	
		1969	217	16	96	11	—	—	1	
{ Overtredingen		1968	309	3	35	10	—	—	—	
		1969	431	2	34	31	—	—	3	
C. Krijgsraad voor de Luchtmacht		{ Misdrijven	1968	11	2	12	—	—	—	2
			1969	9	8	5	—	—	—	—
	{ Overtredingen	1968	20	—	—	—	—	—	—	
		1969	12	—	—	—	—	—	—	
	{ Misdrijven	1968	31	1	35	—	—	—	—	
		1969	43	3	31	3	—	—	—	
	{ Overtredingen	1968	107	—	1	7	—	—	—	
		1969	88	—	2	5	—	—	—	

Staat 6. Misdrijven door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten; 1e halfjaar 1968-1969

	1968						1969		
	Totaal	waarvan			Totaal	waarvan			
		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.	
Aard der delicten	2	3	4	5	6	7	8	9	
1									
A. Wetboek van Strafrecht (Tweede Boek)	5	5	—	—	10	8	—	2	
Titel	—	—	—	—	1	—	—	1	
V Misdrijven tegen de openbare orde (art. 131 t/m 151)	18	10	—	8	13	10	—	3	
VII Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht (art. 157 t/m 176)	3	3	—	—	3	2	—	1	
VIII Misdrijven tegen de zeden (art. 239 t/m 254)	42	6	10	26	39	18	6	15	
XIV Belediging (art. 261 t/m 271)	10	7	—	3	6	4	—	2	
XVIII Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (art. 274 t/m 286)	2	—	1	1	1	—	—	1	
XIX Misdrijven tegen het leven gericht (art. 287 t/m 299)	2	—	—	2	1	1	—	—	
XX Mishandeling (art. 300 t/m 306)	47	34	2	11	46	30	2	14	
XXI Verozaken van de dood of van lichamelijk letsel door schuld (art. 307 t/m 309)	4	3	—	1	9	5	—	4	
XXII Diefstal en stroperij (art. 310 t/m 316)	174	69	2	103	174	80	21	73	
XXIII Afpersing en afdreiging (art. 317 t/m 320)	—	—	—	—	1	—	—	1	
XXIV Verduistering (art. 321 t/m 325)	56	30	3	23	22	10	4	8	
XXV Bedrog (art. 326 t/m 339)	8	1	—	7	4	1	1	2	
XXVII Vermieling of beschadiging van goederen (art. 350 t/m 354)	24	16	3	5	35	23	—	12	
XXXVIII Ambtsmisdrijven (art. 355 t/m 380)	—	—	—	—	4	—	—	4	
XXX Begunstiging (art. 416 t/m 420)	6	3	—	3	11	8	1	2	
Misdrijven Wetboek van Strafrecht	401	187	21	193	380	200	35	145	

Vervolg Staat 6. Misdrijven door het Hoog Militair Gerechtshof en de Krijgsraden berecht, naar aard der delicten; 1e halfjaar 1968-1969

Aard der delicten	1968				1969			
	Totaal	waarvan			Totaal	waarvan		
		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.		onvoor- waar- delijk	voor- waar- delijk	ged. onv. ged. voorw.
I	2	3	4	5	6	7	8	9
B. Bijzondere Wetten	189	126	7	56	234	174	8	52
Wegenverkeerswet	1	1	—	—	1	1	—	—
Telegraaf- en Telefoonwet	2	2	—	—	3	1	1	1
Opiumwet								
Misdrijven Bijzondere Wetten	192	129	7	56	238	176	9	53
C. Wetboek van Militair Strafrecht (Tweede Boek)								
Titel	98	68	7	23	122	94	10	18
III Misdrijven waardoor de militair zich aan zijn dienst- verplichting onttrekt (art. 96 t/m 107)	167	134	3	30	115	76	10	29
IV Misdrijven tegen de ondergeschiktheid (art. 108 t/m 128)	11	9	1	1	32	21	4	7
V Schending van verschillende dienstplichten (art. 129 t/m 150)	—	—	—	—	2	2	—	—
VI Diefstal, verduistering en heiling (art. 151 t/m 158) ..	27	19	3	5	33	25	1	7
VIII Verkeersmisdrijven (art. 162 t/m 164)								
Misdrijven Wetboek van Militair Strafrecht	303	230	14	59	304	218	25	61
Totaal rubrieken A, B en C	896	546	42	308	922	594	69	259
Aantal dubbellingen	261	132	8	121	222	115	20	87
Aantal veroordelingen	635	414	34	187	700	479	49	172

OPMERKINGEN EN MEDEDELINGEN**Errata**

- Blz. 18, regel 7 van boven. In plaats van „351” lezen: 351 bis;
blz. 34, regel 9 van boven. In plaats van „verheldering” lezen: verbetering.
blz. 293, regel 1 van boven. In plaats van „Arrondissementskrijgsraad”
lezen: Arrondissementsrechtbank;
blz. 338, noot 1. Deze noot verschuiven naar blz. 339; noot 1 vervangen
door *);
blz. 364, regel 8 van beneden: Na de zinsnede „de klagende militair” in-
lassen: of de militair, tegen wie de klacht is gericht.
blz. 383, regel 15 van beneden. Na de zinsnede „de klagende militair”
inlassen: of de militair, tegen wie de klacht is gericht.
blz. 459, regel 6 van boven. In plaats van „1948” lezen: 1848;
blz. 464, laatste regel. In plaats van „Weitzer” lezen: Weitzel.
-

REGISTER

van deel LXII, 1969

Administratieve rechtspraak.

- De M.v.D. wees het verzoek van een majoor aan H.M. de Koningin af om zijn troependienst bij de depottroepen aan te merken als troependienst voor bevordering, omdat hij wegens de gezondheidstoestand van zijn vrouw niet buiten zijn standplaats bij de parate troepen kon worden geplaatst. De M.v.D. was niet bevoegd te weigeren eisers verzoek aan H.M. de Koningin voor te leggen, aangezien de Kroon bevoegd is te bevorderen — bij keuze — tot een hoofdofficiersrang en de Kroon vrij is bij het aanleggen der daarvoor geldende maatstaven 44
- Een res. officier aan wie met ingang van 1 okt. 1964 ontslag uit de mil. dienst was verleend, verzocht om een tegemoetkoming in de kosten van onderhoud en vernieuwing van mil. uitrusting gedurende de periode liggende tussen de tijd van zijn laatste herhalingsoefening (okt. 1961) en zijn ontslag. Geweigerd. Aanspraak op een dergelijke tegemoetkoming ontstaat eerst bij opkomst voor langer dan 4 dagen 50
- Een majoor was m.i.v. 31 aug. 1967 door de Inspecteur der Genie voor onbepaalde tijd bij een onderdeel gedetacheerd en m.i.v. 1 okt. d.o.v. daarheen door de M. v. D. overgeplaatst. De Inspecteur der Genie was ingevolge zijn instructie niet bevoegd het detachingsbesluit te nemen 56
- Klager verloor het gezichtsvermogen van een oog. Tijdens de rust van een militaire oefening, bij een stoeipartij, waaraan hij niet had deelgenomen, had een geworpen denneappel het oog verwond. Verband aangenomen tussen het aan klager overkomen ongeval en de uitoefening van de militaire dienst. Het ongeval was te wijten aan bijzondere omstandigheden of toestanden bij de uitoefening van de militaire dienst. Het gooien met denneappels scheidt een niet te verwaarlozen risico voor het optreden van oogletsel, welk gooien de militaire leiding niet verboden had, doch toegelaten 113
- Klager leed sedert zijn kinderjaren aan astmatische bronchitis. Van 1947-sept. 1948 verbleef hij als soldaat in Indonesië. Afgekeurd voor de troependienst op grond van astmatische bronchitis ging hij 1949 met groot verlof. Daarna was hij grotendeels klachtenvrij en werkzaam als betonarbeider. Deze arbeid staakte hij in 1961 wegens longklachten. Verergerend verband aangenomen tussen klagers longziekte en zijn dienst in de tropen 120
- Een kapitein was per 1 nov. 1966 voorbijgegaan voor bevordering en hem was meegedeeld dat hij blijvend voor bevordering was voorbijgegaan. De Kroon is in beginsel vrij in de keuze welke officieren zij wil bevorderen, en is eveneens vrij de normen te bepalen volgens welke deze keuze zal worden gedaan 125
- Twee gezichtspunten in een ministeriële kennisgeving over een beoordeling waren met „vrij goed” gewaardeerd, het ene als een verwachting, het andere als een oordeel. Er was niet gebleken, dat deze kwalificaties op onvoldoende grondslag berustten 146
- Een majoor had bezwaar gemaakt tegen een ministeriële kennisgeving terzake van een over hem uitgebrachte beoordeling. De Voorzitter van de commissie bezwaarschriften verzocht klager om zijn bezwaren schriftelijk toe te lichten; van dit verzoek werd klager eerst in een zeer laat stadium door zijn commandant verwittigd. Dit is ongewenst; de commissie heeft in verband hiermede haar procedure gewijzigd. Geen grond tot nietigverklaring van 's ministers beschikking en kennisgeving; ook is niet gebleken dat de aangevochten waardeningen op onvoldoende gronden zouden berusten 150
- Aan klager, die van april 1945 t/m mei 1948 in militaire dienst was geweest, was ingaande 1 okt. 1958

- invaliditeitspensioen toegekend, doch geen diensttijdspensioen, omdat hij bij zijn ontslag uit de mil. dienst nog geen 5 jaar werkelijke dienst kon aanwijzen. Nadien bleek dat dit laatste onjuist was; hij had ook een burgerlijke diensttijd doorlopen, welke als werkelijke dienst in de zin van de pensioenwet kon worden aangemerkt. Bij K.B. werden in 1965 de vroegere beslissingen ambtshalve herzien, en werd klager een diensttijdspensioen toegekend en als aanvulling daarop een deel van het invaliditeitspensioen. Bij K.B. van 1966 werd deze beslissing gehandhaafd. Art. 55 der wet kent geen tijdslimiet. Bij afweging van de in aanmerking komende belangen, kon de Kroon in redelijkheid tot de genomen beslissing geraken 310
- Klager, lt.-kol. werd m.i.v. 1 juli 1964 uit de dienst ontslagen met diensttijdspensioen. Op 4 okt. 1944 was hij uit krijgsgevangenschap gevlucht; op 16 maart 1945 was hij ingedeeld bij de Ned. Strijdkrachten. Hij wilde de periode 4 okt. 1944-16 maart 1945 dubbel geteld zien voor pensioen. Klager had de status van krijgsgevangene verloren toen hij zich bij de Ned. Strijdkrachten had gevoegd dan wel geallieerd gebied had bereikt 348
- Een verzoek van een matroos-zemmilicien om invaliditeitspensioen op grond van rugklachten na een val van een trap tijdens een alarmoefening gevolgd door hernia-operatie en ontslag uit de mil. dienst wegens gebreken, was afgewezen. Na een tweede hernia-operatie kon hij zijn oude beroep van loodgieter weer opvatten. Er bestond géén verband tussen de geconstateerde gebreken en de uitoefening van de militaire dienst. Er had geen ernstig ongeval plaats gevonden; er was meer sprake van constitutionele minderwaardigheid van de tussenwervelschijf 353
- De vader van eiser was bij het Ambt. gerecht te 's-Gravenhage in beroep gekomen van een t.a.v. eiser genomen beslissing, omdat eiser niet in staat was zijn wil te verklaren. Aan zijn vader was verzocht griffierecht te betalen, hetgeen deze deed. De kennisgeving voor de zitting en de uitspraak waren echter naar Apeldoorn gezonden, waar eiser in een inrichting verbleef. Nu het Ambt. gerecht de vader kennelijk als gemachtigde had aanvaard, hadden de kennisgeving en de uitspraak naar de vader moeten zijn toegezonden. Overschrijding van de termijn voor hoger beroep i.c. te wijten aan overmacht. Nu de terechtzitting van het Ambt. gerecht had plaats gehad zonder dat de vader daarmee in kennis was gesteld, is de aangevallen uitspraak niet op rechtsgeldige wijze tot stand gekomen. Nietigverklaring van de uitspraak en terugverwijzing van de zaak naar het Ambt. gerecht . . . 359
- Eisers zoon, die Japans/Chinees studeerde, ging in april 1967 gedurende 2 jaren zijn studie voortzetten in Japan, daartoe mede in staat gesteld door uitkeringen van de Japanse regering en curatoren der universiteit. Van de totale onderhoudskosten voor deze zoon over 1967 van circa f 10.500,— betaalde eiser circa f 6500,—, terwijl hij daarvoor slechts circa f 4200,— per jaar betaalde. I.p.v. 3-voudige kindertoelage ontving eiser m.i.v. 1 juli 1967 voor deze zoon 2-voudige kindertoelage, omdat hij na het vertrek van zijn zoon naar Japan nog wel grotendeels maar niet meer geheel of nagenoeg geheel in diens onderhoudskosten bijdroeg. De C.R.v.B. handhaaft dit besluit; er moet worden uitgegaan van de totale onderhoudskosten enerzijds en eisers bijdrage daarin anderzijds . . . 442
- Lange-haren-zaak. Eiser, die een uitkering krachtens de Werkloosheidswet genoot, meldde zich bij een werkgever. Wegens zijn lange haren stelde deze als eis, dat de werknemer eerst naar de kapper zou gaan, hetgeen de werknemer weigerde, waardoor hij niet werd aangenomen. Eiser wordt geacht in onvoldoende mate getracht te hebben arbeid te verkrijgen en dus door zijn schuld of toedoen werkloos te zijn gebleven. Geen verdere W.W.-uitkering . . . 483
- Klager was mil. invaliditeitspensioen toegekend naar een algemeen invaliditeit van 20°/. Hij was in algehele gemeenschap van goederen gehuwd en exploiteerde tezamen met zijn echtgenote een cafetaria. Deze zaak stond in het Handelsre-

- gister ingeschreven met vermelding van zijn echtgenote als eigenares. Klager en zijn echtgenote verkochten deze zaak. De hierbij verkregen overdrachtswinst behoort tot de inkomsten, welke in het betrokken jaar uit of in verband met het bedrijf zijn verkregen. Nu van geen andere verdeling is gebleken, moet de helft van de inkomsten geacht worden te zijn verkregen door activiteiten van klager. Art. 2 lid 7 Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten heeft betrekking op inkomsten door activiteiten van de gepensioneerde zelf 487
- Een m.i.v. 1 sept. 1948 uit de dienst bij het reservepersoneel ontslagen reserve majoor had recht op direct ingaand pensioen, maar liet na dit geldend te maken. Zijn geestestoestand ging steeds achteruit, met name in 1953. In 1965 ontving zijn zoon een volmacht om zijn financiële zaken te behartigen. Op 25 okt. 1965 volgde een aanvraag om militair pensioen, hetgeen m.i.v. dié datum werd verleend. Angenomen moet worden dat de betrokkene in de termijn van 2 jaren na de dag waarop het pensioen kon ingaan, bedoeld in art. 26 lid 3 onder c. van de Pensioenwet voor het res.pers. der landm. 1923. zijn aanspraken welbewust niet heeft willen geldend maken. Beroep ongegrond 495
- Eiser werd ontheven uit zijn verbintenis als luchtvarende omdat hij de geschiktheid voor de functie, waarvoor hij in opleiding werd genomen (officier-jachtvlieger) bleek te missen. De beslissing hieromtrent is voorbehouden aan het discretionaire oordeel van de M.v.D. Gelet op het oordeel van een met het onderzoek belaste commissie kon de Minister in redelijkheid tot zijn oordeel komen. Eiser was voorts, onverminderd zijn verplichtingen uit de Dienstpl.wet, ontslagen uit de dienst bij het reservepersoneel, zijnde slechts door het verlenen van ontslag het belang van de dienst te behartigen. De Minister kon in redelijkheid tot dit ontslag overgaan, nu eiser zijn aanvankelijke bestemming van reserve-officier-jachtvlieger niet meer kon volgen, en hij geen andere verbintenis bij het reservepersoneel wenste aan te gaan 562
- Tijdens het wachtlopen was een dpl. soldaat een ongeval overkomen, toen een slagkwikpijpje ontplofte en zijn rechteroog verwondde. Wegens sterk verminderd gezichtsvermogen van dit oog werd hij in febr. 1949 uit de dienst ontslagen. Toen dit oog in 1964 sterk achteruitging, vroeg hij om toekenning van militair invaliditeitspensioen. Dit werd afgewezen, omdat klager niet gerechtigd was een slagkwikpijpje in zijn bezit te hebben. De lezing van klager was, dat hij tegen een op de grond liggend voorwerp had getrapt, denkende dat het een spijker was en dat dit voorwerp toen was ontploft. Gelet op de in 1949 heersende omstandigheden in de krijgsmacht achtte de C.R.v.B. onvoldoende grond aanwezig deze lezing ongelooftwaardig te achten. Invaliditeitspensioen toegekend 569
- Aan eiser, die m.i. van 16 april 1953 wegens gebreken uit de militaire dienst was ontslagen, was een militair invaliditeitspensioen toegekend. Geen aandacht is toen besteed aan het gedaagde bekende feit, dat eiser met medetelling van zijn dienst bij de Ned. Spoorwegen 5 werkelijke dienstjaren in de zin van art. 2 lid 1 onder 3° van de Pensioenwet voor de landmacht kon aanwijzen, en derhalve destijds tevens recht had op een dienstjardpensioen. Bij het bestreden K.B. is eiser dit dienstjardpensioen alsnog toegekend met herziening van het invaliditeitspensioen. De herzieningsbeslissing werkte in het nadeel van eiser daar eisers burgerlijke diensttijd met het oog op een eventueel pensioen krachtens de Alg. burgerl. pensioenwet verloren gaat. Nu gedaagde bekend was met eisers diensttijd bij de Ned. Spoorwegen en de herzieningsbeslissing meer dan 14 jaren na de eerste toekenningsbeslissing is genomen, kon gedaagde bij zorgvuldige afweging van belangen in redelijkheid niet tot zijn op discretionaire bevoegdheid berustende verplichtingen komen 611
- Afwezigheid.** Zie bij **Ongeoorloofde afwezigheid.**
- Alcoholhoudende drank.** Rijden onder invloed van —. Zie bij **Verkeersdelicten.**

- Ambtelijke mededeling.** Opz. aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeling doen: Op een ingeleverde rittenstaat onjuiste tijden vermeld, teneinde in aanmerking te komen voor vergoeding van een koffiemaaltijd 96
- Een wachtmeester deed aan zijn commandant (overheid) opzettelijk een onjuiste —; hij vulde in een verkeersongevallenrapport in, dat kanonnier D. als bestuurder was opgetreden, terwijl in feite hij, beklaagde, als zodanig was opgetreden 327
- Analogische toepassing van wetsartikelen.** Tegemoetkoming in de kosten van de raadsman van verzoeker, dpl. wachtmeester, die terzake van een verkeersdelict was vrijgesproken 16
- Antennes.** — aan een auto 129
- Artikel 67 W.M.Sr. (bevoegd gezag)** 447
- Artikel 128 W.M.Sr. (,ingeval het feit is begaan door hem aan wie zij als zodanig ondergeschikt zijn")** . . . 447
- Artikel 143 W.M.Sr. Van „toelaten” is slechts sprake wanneer de meerdere het misdrijf bedoeld in — had kunnen voorkomen** 434
- Artikel 65 (k) W.V.R. Betekenis van de woorden „welke nodig zijn” in —** 129
- Beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling** . . . 363, 382
- Beklag over een vermeende krenkende of onbillijke behandeling en een strafoplegging** 382
- Beklagzaken.**
- Een korporaal van aflossing had door onoplettendheid verzuimd aan te treden voor het 2e appel wachtsvolk, terwijl extra diligentie vereist was, nadat hij voor het eerste appel wachtsvolk te laat was aangetreden. Voorts te 8.00 uur ongeschoren en met te lang haar aangetroffen. Beklagmeerdere voegt aan de gewijzigde strafreden toe „na beklag” . . . 30
- Een dpl. soldaat was gestraft met 14 dagen verzw. arrest terzake van ziek thuis blijven en in staat zijnde om te reizen uit onachtzaamheid een schriftelijke lastgeving van de controlerende militaire arts niet opgevolgd om naar zijn onderdeel terug te keren en daarbij 23 uur later gearriveerd. Klager niet schuldig bevonden aan het hem in de strafreden verweten vergrijp 32
- Een dpl. soldaat was gestraft met 3 maanden plaatsing in een tucht-
klasse. Hij stond bekend om zijn aanpassingsmoeilijkheden, was deswege gekeurd en gewaarschuwd voor een eventuele plaatsing in een tuchtklasse. Gelet op zijn mentaliteit hoorde hij niet thuis in een tuchtklasse. Het gewenste aangepaste gedrag kon beter bereikt worden door overplaatsing naar een voor hem geheel nieuwe omgeving. Opgelegde straf gewijzigd in 14 dagen verzw. arrest 36
- Klager was op 27 sept. 1968 gestraft met 4 dagen licht arrest terzake van: Als kamerwacht nagelaten op het avondappel de kamer te melden, doch had zich reeds vóór dat tijdstip te ruste begeven. Op 30 sept. d.o.v. was hij gestraft met 10 dagen licht arrest wegens het maken van een ongepaste opmerking tegen een sergeant tijdens de sportles. Op 30 sept. 1968 was hij betrokken geweest bij een verkeersongeval en levensgevaarlijk gewond. Tot 9 okt. was hij volstrekt verhinderd beklag in te dienen. Op 11 okt. diende hij beklag in over beide strafopleggingen. Ontvankelijk 39
- Beklagbeschikking met onvoldoende redenen omkleed. Klager kon uit de bevinding van de beklagmeerdere „dat er geen termen zijn de krijgstuichelijke bestraffing ongedaan te maken dan wel de straf of de omschrijving van de strafreden te wijzigen” wel opmaken dat de beklagmeerdere zich verenigde met het oordeel van de strafoplegger, maar maakte hem niét duidelijk welke feiten of omstandigheden deze mening schragen. Beklagbeschikking als niet met voldoende redenen omkleed, vernietigd 100
- Een sergeant der 1e kl. was gestraft daar hij als wachtc. i.p.v. zelf een met streng arrest gestrafte soldaat in te sluiten, dit had opgedragen aan 2 jeugdige soldaten, met het gevolg dat de gestrafte ontvluchtte. Het voorschrift Vs 2-1500 laat het aan het beleid van de wachtc. over zelf het insluiten te vervullen of door zijn wachtpersoneel onder zijn verantwoordelijkheid. De wachtc. had de keus of te laat de vlag te doen strijken of niet persoonlijk de gestrafte weer in te sluiten. Hij kon in redelijkheid tot de door hem gekozen oplossing komen 104

- Een sergeant was gestraft omdat hij de order van zijn P.C. om na terugkeer van de schietbanen éérszt zijn wapenen en uitrusting te verzorgen en daarna pas zichzelf, niet had opgevolgd door eerst te gaan baden. Niet is komen vast te staan dat klager wist, dat de P.C. de opdracht had gegeven, waardoor een wezenlijk element aan de strafreden ontbreekt 107
- Beklag door een sergeant over een vermeend onbillijke behandeling bij de behandeling van het beklag van een korporaal, (1) daar de korporaal grotendeels in het gelijk gesteld was en de sergeant in het ongelijk, (2) daar hij, sergeant, gestraft was zonder dat hij hiervoor officieel op parade was geweest en (3) dat hij de basis van de beslissing op het beklag niet kon delen 109
- Een soldaat-chauffeur was gestraft met 10 dagen licht arrest wegens: „Het als chauffeur zonder noodzaak de voor zijn militaire voertuig toegestane 80 km/u. overschreden”, en daarbij was toegepast de maatregel van ontzegging gedurende 3 maanden van de bevoegdheid militaire motorrijtuigen te besturen. De beklagmeerdere had niet de overtuiging gekregen dat klager zich aan het bestrafte feit had schuldig gemaakt. Strafoplegging te niet gedaan; intrekking van de genomen maatregel 138
- Een batterijc. strafte op 13 febr. 1969 een wachtmeester met 8 dagen verzuwaard arrest. Op 15 febr. d.a.v. deed de wachtmeester beklag over de hem opgelegde straf en de omschrijving der strafreden. De batterijc. had inmiddels de omschrijving der strafreden gewijzigd en de gewijzigde strafreden op 15 februari aan de wachtmeester medegedeeld, nadat deze reeds over de oorspronkelijke bestraffing beklag had ingediend. De beklagmeerdere handhaafde deze (gewijzigde) strafreden. Ingevolge art. 50 W.K. kan wijziging van de omschrijving van de strafreden door de strafoplegger niet meer geschieden nà beklag. Wijziging als niet bestaande beschouwd 345
- Beëdiging en installatie.** — van een lid van het H.M.G. 320
- Beledigen.**
- Als dpl. sold. een opperwachtmeester der Kon. marech. en een marech. der 1e kl. — door te zeggen „Ik heb schijt aan de marech.; de marech. is tuig, het zijn matenaaiers en ze deugen nergens voor” 23
- van 2 sergeanten door een soldaat 321
- Benoeming president-plv. bij de Permanente Krijgsraad Nederland voor de Zeemacht, tevens belast met de leiding van die raad 384**
- Beschadigen van enig spoorwegwerk.** Ten gevolge van onvoldoende oplettendheid met een auto bij een bocht van de weg geraakt, een af-rastering van het terrein der N.S. vernield en tegen twee steunen voor trekdraden voor wissels en seinen gereden, die daardoor onbruikbaar werden 17
- Bevelhebber van enige wacht. Zie bij Wachtdelicten.**
- Bevoegde meerdere.** — veronderstelt een — naar Nederlands recht, dus een meerdere, behorende tot de Nederlandse krijgsmacht of een meerdere, behorende, tot een buitenlandse krijgsmacht, mits met toepassing van het bepaalde in art. 75 W.M.Sr. 593
- Bevoegdheid van de Permanente Krijgsraad in de Nederlandse Antillen.** Problemen rond de (on-) —, voortvloeiende uit de praktijk rond de verwijzing 513
- Bevorderen van desertie van een krijgsman in dienst van het Rijk:** opz. een deserteur mee naar huis genomen en daar ruim een maand onderdak verschaft. Berechting in 3 instanties 293
- Boekaankondiging. Mr. Th. C. van Boven e.a. Rechten van de mens in perspectief, 8 opstellen 374**
- Prof. M. W. F. Prins. Officieren 1848, rede 379
- Brevet voor meer uitgebreide kennis van het militaire recht. Toekenning van het — 448, 512**
- Colonne. Zie bij Militaire colonne**
- Controlesysteem.** — van ziek thuis blijvende militairen 35
- Defensie in een nieuwe Grondwet. De —, prae-advies 193, 228**
- Desertie.**
- Opz. — van een krijgsman, in dienst van het Rijk, bevorderen 293
- i.t.v. vrede aangevangen 17 februari 1963 (tijd van oorlog) en geëindigd 20 juli 1968 (tijd van vrede) 20

- Als luitenant ter zee der 3de kl., belast met de functie van (ondergeschikte) officier van de wacht, niet op tijd op zijn post verschenen doch weggebleven met het oogmerk om zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken 471
- Diefstal.**
- Uitlokking en poging tot —. Twee soldaten spreken af met de auto van de ene benzine te gaan stelen uit een auto in de stad. De ene geeft een jerrycan en een rubberslang, de andere brengt de rubberslang in de benzinetank, begint te zuigen en wordt betrapt 90
- Een soldaat eigende zich, uit een kast staande in de werkplaats, een jas toe, toebehorende aan het Rijk en in gebruik bij een andere militair. Kwalificatie als diefstal. De krijgsraad doet deze zaak krijgstuuchtelijk af 325
- van goederen uit onafgesloten auto's door 2 verenigde soldaten en — van een fiets om daarmee naar hun onderdeel terug te rijden. 330
- van een geldsbedrag van f 1735,—, 6 weken gev. straf waarvan 3 weken voorw. met onder toezichtstelling „zolang hij in militaire dienst is” 526
- met inklimming, gepleegd door een militair op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats 528
- van een Volkswagenbusje. Oogmerk van wederr. toeëigening aangenomen omdat beklagde voornemens was met deze auto naar het zuiden en zelfs naar het buitenland te rijden 532
- van een polshorloge en een portefeuille 536
- door twee of meer verenigde personen in België gepleegd en openbare dronkenschap aldaar 539
- Disciplinair recht voor de krijgsmacht**
Toekomstig — 259
- Dood door schuld.** Als kapitein, C. van een AMX pantserrupscommandovoertuig, tijdens een grote oefening in Duitsland in december 1968 aan de chauffeur van dat voertuig opdracht gegeven een riviertje, dat dichtgevroren was, over te steken, met het gevolg dat het voertuig door het ijs zakte en ijsschotsen het hoofd van de chauffeur, dat boven het luik van het voertuig uitstak, beknelden, tengevolge waarvan deze ter plaatse overleed 583
- Dronkenschap.** Openbare — in België 539
- Errata** 64, 624
- Feitelijke aanranding van en verzet met geweld tegen 2 Duitse politie-agenten in uniform.** Dit feit was volgens de Duitse Wet strafbaar, doch niet volgens de Nederl. wet. Veroordeling ex art. 168 W.M.Sr. 288
- Feitelijke insubordinatie.**
- Een dpl. sold. randt een meerdere, opperwachtmeester der Kon. march. aan door hem met een gebalde vuist tegen de schouder te stoten 23
- door rukken en trekken in tegengestelde richting, toen zijn meederen hem naar de brigade der Kon. march. wilden overbrengen 557
- Filosoferen over wilsvrijheid** 385
- Geweten.** Vrijheid en — 413
- Grondwet.** De defensie in een nieuwe —, twee prae-adviezen 193, 228
- Grondwetsherziening.** Advies van het H.M.G. in verband met de grondwetsherziening 60
- Handwapen.** Voorhanden hebben van een ongewenst — 479
- Hoog Militair Gerechtshof.**
- Benoeming, beëdiging en installatie van een lid van het — 320
- optredende als ware het Hof de C.O. van beklagde 593
- Juridische aspecten van de ontoerekeningsvatbaarheid** 403
- Justitiele statistiek.**
- Militair — over de jaren 1967 en 1968, 7 overzichten 366
- Militair — over de eerste halfjaren 1968 en 1969 (7 overzichten) 616
- Kosten van de raadsman.** Tegemoetkoming in de — van verzoeker, dpl. wachtmeester, die terzake van het hem ten laste gelegde verkeersdelict was vrijgesproken 16
- Krijgsraad.**
- optredende als ware de Raad de C.O. van beklagde 325, 475, 603
- Benoeming president-plaatsvervanger van de Permanente — Nederland voor de Zeemacht, tevens belast met de leiding van die Raad 384
- Krijgstuchtelijke bestraffing door de Krijgsraad als ware de Raad de C.O. van beklagde.**
- Een soldaat eigende zich uit een kast, staande in de werkplaats, een jas toe, toebehorende aan het Rijk en in gebruik bij een andere militair. Kwalificatie als diefstal 325

- Ten laste gelegd: ongehoorzaamheid aan een bevel van en weder­spanning tegen een marechauseepatrouille. Het bewezene is niet strafbaar maar levert een eigenlijk krijgstu­chtelijk vergrijp op. De krijgsraad vindt in het belang ener spoedige afdoening aanleiding de zaak af te doen 475
- Met de bedoeling een soldaat van zijn onderdeel voor bestraffing te vrijwaren tegenover de officier van alarm een door die soldaat aan genoemde officier gedane leugenachtige mededeling bevestigd, terwijl hij wist dat die mededeling onwaar was 603
- Listige kunstgreep** 26
- Maatregelen van geweld.** — bedoeld in art. 143 W.M.Sr. Vrijspraak nu niet is gebleken welke — beklaagde heeft nagelaten en welke zij had moeten nemen 434
- Medeplichtigheid.** — aan het wederr. gebruiken van een militaire jeep. Toen een kameraad zich achter het stuur van de jeep had gezet, de motor gestart, waardoor die ander als bestuurder met die jeep kon wegrijden 551
- Meerdere.** Zie bij **Bevoegde meerdere.**
- Militaire colonne.** De gewijzigde positie van de — in het verkeer 318
- Militaire verkeersdelicten.** Medeplichtigheid aan het wederr. gebruiken van een militaire jeep. Toen een kameraad zich achter het stuur van de jeep had gezet, de motor gestart, waardoor die ander als bestuurder met die jeep kon wegrijden 551
- Militair gezag.** Misverstanden en mystificaties omtrent de positie van het — 449
- Militair juridisch brevet.** Zie bij **Brevet voor meer uitgebreide kennis van het militaire recht.**
- Misdrijf.** Van hoe een — ongewild een overtreding kon worden 577
- Mishandeling.** Zie ook bij **Feitelijke insubordinatie.**
- Poging tot zware —, meermalen gepleegd, met een auto 10
- Een buurman, op 4 m boven de begane grond hangende aan het balkon van een gezamenlijk bewoond flatgebouw, met geschoeide voet tegen de handen geschopt, waardoor de vingers bloedend verwond werden 135
- Nadat beklaagdes bril door een vuistslag in het gezicht vernield was en toen hij zich bedreigd gevoelde door zijn aanvaller en diens metgezellen, heeft hij zijn aanvaller met een zakmes in de onderbuik gestoken. Noodweerecces 439
- gepleegd door het in het water werpen van een manspersoon 479
- met voorbedachten rade. Een kwartiermeester had in Den Helder een matroos bij de Engelse Marine mishandeld en hem een polshorloge en portefeuille ontnomen 536
- door een vuistslag in het gelaat 598
- gepleegd tegen een ambtenaar gedurende de rechtmatige uitoefening zijner bediening. Als res. korporaal een hoofdagent van politie, die dienst deed ter beteugeling van wanordelijkheden door een 100-tal opgeschoten jongens, in het gelaat gestompt, waardoor deze agent ten bloede verwond werd 600
- Misverstanden en mystificaties omtrent de positie van het militair gezag** 449
- Nalaten.** Zie bij **Toelaten.**
- Noodweer-exces.** Nadat beklaagdes bril door een vuistslag in het gezicht vernield was en, toen hij zich bedreigd gevoelde door zijn aanvaller en diens metgezellen, heeft hij zijn aanvaller met een zakmes in de onderbuik gestoken 439
- Onbevoegdheid.** — van een krijgsraad en kennisgeving aan de bevoegde rechter 314
- Ongehoorzaamheid.** — Opzettelijke —. Niet terstond voldaan aan het bevel van een wachtmeester der 1e kl. der Kon. marech. in verband met ongoorl. afwezigheid om zich onmiddellijk te melden bij zijn commandant te Nunspeet 282
- meermalen gepleegd. Een gestrafte soldaat weigerde om zich te melden bij de sergeant van de dag, teneinde naar de gestraftenkamer te worden gebracht; weigerde later om in de weekkamer te gaan zitten en daar te blijven totdat de sergeant zou terugkomen van het eten 321
- met volharding. Het recht tot strafvordering is vervallen. Vrijspraak op grond van de beschikking van de M.v.D., inhoudende, dat beklaagdes gewetensbezwaren als ernstig worden erkend 470
- Tenlastegelegd: ongehoorzaamheid aan het bevel van en weerspanning tegen een marechauseepatrouille. Het bewezene is niet straf-

- baar maar levert een eigenlijk krijgsmachtelijk vergrijp op. De krijgsraad vindt in het belang ener spoedige afdoening aanleiding de zaak af te doen als ware de raad de C.O. van beklaagde 475
- meermalen gepleegd. Op een station geweigerd zijn militaire hoofddeksel op te zetten en geweigerd mede te gaan naar de brigade der Kon. marech. en feitelijke insubordinatie door rukken en trekken in tegengestelde richting waarin zijn meerderen hem naar de brigade wilden overbrengen 557
- Ongeoorloofde afwezigheid.** Zie ook bij **Desertie. Opz. — in tijd van vrede.**
- in het buitenland gedurende 3 dagen 282
- omstreeks 1 dag 282
- van 25-27 januari 1969; na verlof niet naar zijn onderdeel teruggekeerd. Beroep op het gebruik van een grotere hoeveelheid L.S.D. dan gewoonlijk verworpen 338
- Ongeschikt maken voor een bepaald soort van dienstverplichtingen.** Zich —
- Aangewezen zijnde voor deelname aan een oefening, zich opz. een snee in de voetzool toegebracht, waardoor beklaagde gedurende één week het bed moest houden 554
- Voor de aanvang van zijn wacht een grote hoeveelheid alcoholhoudende drank gedronken 559
- Voor de overname van de wacht zich te buiten gegaan aan het gebruik van alcohol 608
- Ongewenst handwapen.** Voorhanden hebben van een — 479
- Ontoerekeningsvatbaarheid.** Juridische aspecten van de — 403
- Onttrekken aan de vervulling van dienstverplichtingen.** Zich door een listige kunstgreep tijdelijk — 26
- Onttrekking aan het verkeer van een auto.**
- , waarmede het misdrijf van poging tot zware mishandeling gepleegd is 10
- van 3 autobanden die geen profiel op het loopvlak meer vertoonden 342
- Ontucht.** — door een dpl. soldaat met een meisje van 10 jaar 76
- Oogmerk van wederr. toeëigening.** — aangenomen omdat beklaagde voornemens was met het weggenomen Volkswagenbusje naar het zuid en en zelfs naar het buitenland te rijden 532
- Oorlogsmisdrijf.** Over het — 154
- Overtreding.** Van hoe een misdrijf ongewild een — kon worden 577
- Patrouille.** Wacht of — in de zin van art. 129 W.M.Sr. 593
- Plaatsing in een strafklasse.** Voorw. — **Poging.**
- tot zware mishandeling, meermalen gepleegd, met een auto 10
- tot als militair zich opz. door een listige kunstgreep tijdelijk aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrekken door het overleggen van een vervalste brief bij een aanvraag om sollicitatie verlof 26
- Uitlokking en — tot diefstal. Twee soldaten spreken af met de auto van de ene benzine te gaan stelen uit een auto in de stad. De ene geeft een jerrycan en een rubberslang, de andere brengt de rubberslang in de benzinetank, begint te zuigen en wordt betrapt 90
- President-plaatsvervanger van de permanente Krijgsraad Nederland voor de zeemacht.** — Benoeming van de —, tevens belast met de leiding van die raad 384
- Raadsman.** Zie bij **Kosten van de raadsman.**
- Rechten van de mens.** De Krijgsmacht en de — 500
- Rechten van de mens in perspectief** 374
- Redactiecommissie.** Wijziging van de samenstelling van de — 384
- Scherpe uitstekende delen van een auto.** Het in strijd met art. 65 (k) W.V.R. hebben van —, welke onnodig zijn aan een auto: 2 antennes, onder een hoek van 45° achterwaarts wijzende 129
- Secretaris van de krijgsraad.** — Een vaandrig had als — gefungeerd. Vonnis deswege vernietigd. 466
- Slaan van een mindere.** Een tweede-luitenant schold een mindere, wachtmeester, in dienst uit en sloeg hem meermalen tegen het hoofd 285
- Spoorwegwerk.** Zie bij **Beschadiging van enig spoorwegwerk.**
- Statistiek.** Zie bij **Justitiële —.**
- Toekomstig disciplinair recht voor de krijgsmacht** 259
- Toelaten.** Ten laste gelegd dat beklaagde, korporaal, opz. heeft toegelaten dat een mindere, soldaat, terwijl deze onder drankinvloed verkeerde, wederrechtelijk met een militaire jeep is gaan rijden, althans heeft nagelaten de door het belang der zaak gevorderde maatregelen van

- geweld naar vermogen tegen die mindere aan te wenden. Vrijspraak. Van „toelaten” is slechts sprake, wanneer de meerdere het misdrijf had kunnen voorkomen 434
- Tuchtrecht.** Zie bij **Disciplinair recht voor de krijgsmacht.**
- Tuchtrechtspraak.** Zie bij **Beklagzaken.**
- Uitlokking.** — en poging tot diefstal. Twee soldaten spreken af met de auto van de ene benzine gaan stelen uit een auto in de stad. De ene geeft een jerrycan en een rubberslang, de andere brengt de rubberslang in de benzinetank, begint te zuigen en wordt betrapt 90
- Uitrit.** Zie bij **Verkeersdelicten.**
- Uitschelden.** — door een tweede-luitenant van een wachtmeester en slaan van deze 285
- Vaandrig.** Een — had als secretaris van de krijgsraad gefungeerd. Vonnis deswege vernietigd 466
- Verdrag van Rome.** Nogmaals het — en het Nederlandse militaire tuchtrecht 65
- Verhinderung.** Volstrekte — in de zin van art. 62 W.K. beklag in te dienen 39
- Verkeersdelicten.** Zie ook bij **Militaire verkeersdelicten.**
- Tengevolge van onvoldoende oplettendheid met een auto bij een bocht van de weg geraakt, een af-rastering van het terrein der N.S. vernield en tegen twee steunen voor trekdraden voor wissels en seinen gereden, die daardoor onbruikbaar werden 17
- Met een auto op de openbare weg gereden zonder geldig rijbewijs, terwijl die auto in onvoldoende staat van onderhoud verkeerde en terzake daarvan geen verzekering van kracht was 72
- Als bestuurder van een auto, onder drankinvloed, achter op een voor een stoplicht stilstaande auto gereden en vervolgens doorgereden zonder zijn identiteit te hebben bekend gemaakt. Daarna zich binnen 24 uur bij een opsporingsambtenaar gemeld. Terzake van het doorrijden adv.-fisc. niet-ontvankelijk, vrijspraak 79
- Als bestuurder van een auto op een kruispunt geen voorrang verleend aan een van rechts naderende auto; van richting veranderd zonder eerst zijn voornemen daartoe te hebben kenbaar gemaakt. Het kruispunt was een uitrit. Het tweede feit was i.t.v.o. gepleegd; het K.B. van 10 april 1939 (Stb. 181) houdende de proclamatie van oorlogsgevaar was niet ingetrokken 86
- Het in strijd met art. 65 (k) W.V.R. hebben van scherpe uitstekende delen, welke onnodig zijn aan een auto: 2 antennes, onder een hoek van 45°, achterwaarts wijzende. Betekenis van de woorden „welke nodig zijn” in art. 65 (k) W.V.R. 192
- Op een openbare weg in Duitsland gereden onder drankinvloed en feitelijke aanranding van en verzet met geweld tegen 2 Duitse politie-agenten in uniform 288
- Als bestuurder van een auto, na gebruik van alcoholhoudende dranken, daarmede bij het nemen van een bocht tegen een muurtje gereden, waardoor de vrijheid van het verkeer zonder noodzaak werd belemmerd of de veiligheid op de weg in gevaar werd gebracht 336
- Met een auto op een openbare weg gereden met een sinds 2 jaar verlopen rijbewijs, terwijl 3 van de 4 autobanden geen profiel op het loopvlak meer vertoonden 342
- Beklaagde had, wederrechtelijk en bovendien onder drankinvloed met een militaire jeep gereden op het terrein van een legerplaats, en was in een bocht met die auto omgeslagen 431
- Een militair motorrijtuig bestuurd onder alcoholinvloed; aldus rijdende tegen een lichtmast gebotst. Eendaadse samenloop. Gereden met een auto waarvan een der banden onvoldoende profiel vertoonde 466
- Als sergeant-machinist te Curaçao over een openbare weg aldaar gereden als bestuurder van een personenauto, onder zodanige invloed van alcohol dat hij niet in staat moest worden geacht die auto naar behoren te besturen 522
- Ten laste gelegd, dat beklagde als bestuurder van een 2-wielig motorrijwiel heeft gereden onder invloed van alcoholhoudende drank; subs., dat hij de veiligheid op de weg in gevaar heeft gebracht als bestuurder van een 2-wielig rijwiel. Het primair tenlastegelegde bewezen verklaard; veroordeling wegens handelen in strijd met art. 26 W.V.W. „per 2-wielig rijwiel” 541

- Ten laste gelegd, dat beklaagde als bestuurder met een auto had gereden zonder rijbewijs en zonder W.A.M.-verzekering, terwijl de auto in onvoldoende staat van onderhoud verkeerde. Beklaagde was niet t.t.z. verschenen. De krijgsraad verleende verstek in analogie met art. 271 W.Sv. Het H.M.G. vernietigt 's krijgsraads vonnis omdat het militaire strafprocesrecht eist, dat beklaagde gedurende de gehele behandeling der t.r.z. tegenwoordig is, behoudens twee uitzonderingen 544
- Onder drankinvloed een vierwielig motorrijtuig bestuurd, terwijl beklaagde niet in het bezit was van een geldig rijbewijs. Beklaagdes verweer, dat hij reed onder toezicht van de naast hem gezeten eigenaar van de auto, nu deze vooraf gezegd had: „Als je dan met alle geweld wilt rijden, zijn de gevolgen voor je eigen risico.” verworpen . . . 593
- Verkorte procedure** . . . 544, 598
- Verkrachting.** Een vrouw gedwongen tot het dulden van vleselijke gemeenschap . . . 606
- Verstekverlening in het militaire strafprocesrecht.** Het militaire strafprocesrecht kent géén verstekverlening. Beklaagde moet gedurende de gehele behandeling van zijn zaak ter t.r.z. tegenwoordig zijn, behoudens twee uitzonderingen . . . 544
- Vervallen van het recht van strafverdering.** Ten laste gelegd: opz. ongehoorzaamheid met volharding. — Vrijspraak op grond van de beschikking van de M.v.D., houdende dat beklaagdes gewetensbezwaren als ernstig worden erkend . . . 470
- Verwijzing naar de militaire rechter in maritiem perspectief.** De — . . . 513
- Vliegtuigkaperij.** — in het internationaal recht . . . 1, 316
- Volstreckte verhindering.** — in de zin van art. 62 W.K. beklag in te dienen 39
- Vragenbus.**
- Beklag over een vermeende of onbillijke behandeling . . . 363, 382
- Wat wordt verstaan in art. 128 W.M.Sr. onder „ingeval het feit is begaan door hem aan wie zij als zodanig ondergeschikt zijn”? . . . 447
- Wat wordt verstaan in art. 67 W.M.Sr. onder „bevoegd gezag”? . . . 447
- Vrijheid en geweten** . . . 413
- Vrijwaren voor bestraffing.** Met het oogmerk om een ander voor bestraffing te vrijwaren een aangelegenheid onthouden aan de kennisneming van de bevoegde meerdere. — Een korporaal had niet gemeld dat een soldaat door een listige kunstgreep of een samenweefsel van verdichtelsels had weten te verkrijgen dat een militaire jeep beschikbaar werd gesteld om een defecte auto van die soldaat te verslepen. Krijgstuchtelijk afgedaan . . . 603
- Wacht of patrouille.** — in de zin van art. 129 W.M.Sr. . . . 593
- Wachtdelicten.**
- Als sergeant, bevelhebber van een wacht, een als zodanig op hem rustende verplichting niet nagekomen, door in strijd met zijn consignes, 2 hem onbekende burgers in het wachtlokaal toe te laten en toe te staan dat zij in een kaartenbak keken, een kaart verscheurden en wijzigingen aanbrachten in lijsten 436
- Desertie en schending van zijn wachtverplichtingen als andere militair dan genoemd in het 1e en 4e lid van art. 129 W.M.Sr. door een luitenant ter zee der 3de kl. . . . 471
- Wegmaken van een aan een ander toebehorend goed** 280
- Wilsvrijheid.** Filosoferen over — . . . 385
- Zaakbeschadiging.** Dronken zijnde tegen een militaire auto geschopt en deze beschadigd 609
- Ziek thuisblijvende militairen.** Controlestelsel van — 35

WETSBEPALINGEN toegepast in deel LXII, 1969

Art.	Blz.	Art.	Blz.
STRAFRECHT			
Wetboek van Strafrecht			
1 (2)	20	117	24, 475, 557
5	539	121	24
14a	526	129	436, 471
24	293, 339	131	554, 559, 608
33	80	132	96, 328
36a	10	139	603
37a	10, 76, 536	141	285
37b	10	142	285
41 (2)	439	143	435
45	10, 26, 91	152	528
48	293, 551	162	288, 431, 522
55	466	164	431, 551
68	86	168	288, 539
78	293		
180	288	MILITAIR TUCHTRECHT	
203	293	Wet op de krijgstucht	
225	96	5, 5°, 8°	37
242	606	18	37
247	76	46	110
300	135, 439, 479	50	345
	536, 598	58	325, 475, 603
301	536	60	282
302	10	61	30
304 (2)	600	62	30
307	583	65	30, 100
310	91, 325, 526, 528,	66	30, 33, 138
	532, 536, 539	Reglement betreffende de	
311	331, 528, 532	krijgstucht	
350	280, 608	9. lid 4	56, 110, 138, 363, 382
351	18	10, lid 2	107
453	539	22	37
Wetboek van Militair Strafrecht			
4	539	24	600
11	583	27	37
13-15	526	28	37
23	80, 554	V.V.K.M. 120	
26	321	pt 1300	110
71a	20, 293	V.V.K.M. 142	
76	285	pt 3100	110
97	27, 282, 339	pt 3127	110
98	20, 293, 471	Algemene Baksorder	
99	282	9 lid 3	110
101	26	Voorschrift Vs. 2-1500	
106	293	92	104
108	24, 321		
114	282, 321, 475, 557		
114, 1°	470		

Art.	Blz.	Art.	Blz.
STRAFPROCESRECHT		Wet gewetensbezwaren militaire dienst	
Wetboek van Strafvordering		10	470
271	544	K.B. 10 april 1939 (Stb. 181)	
591a	16	—	86
Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof		ADMINISTRATIEF RECHT	
75	544	Ambtenarenwet 1929	
76e	544	58, lid 5	56
Rechtspleging bij de Zeemacht		106	539
27	598	Militaire Ambtenarenwet 1931	
119	598	3	56
184	598	Wet bevordering en ontslag beroepsofficieren	
Rechtspleging bij de Land- en de Luchtmacht		48	44, 125
119	544	57 onder 11°	125
127	466	Algemene militaire pensioenwet	
179 (2)	544	W 4	611
240	334	Pensioenwet voor de zeemacht 1922	
Invoeringswet militair straf- en tuchtrecht		2, eerste lid onder 2°	353
93	334	Pensioenwet voor de landmacht 1922	
VERKEERSRECHT		2, eerste lid onder 2°	113, 120, 569, 611
Wegenverkeerswet		9	611
9	72, 342, 593	12	348
25	18, 336	55	310
26	80, 288, 466, 541, 593	Pensioenwet voor het reserve-personeel der landmacht 1923	
35	541	26	495
45	86	Werkloosheidswet	
Wegenverkeersreglement		31	483
13	72, 342, 466	Wet beperking cumulatie pensioen en inkomsten	
65 (k)	129	2	487
Reglement verkeersregels en verkeerstekens (R.V.V.)		DIVERSE UITVOERINGSVOORSCHRIFTEN	
41	86	ADMINISTRATIEF RECHT	
44	86	Reglement militaire ambtenaren KL/KLu	
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (W.A.M.)		22, lid 1 onder e	562
30	72	24	562
DIVERSE WETTEN EN UITVOERINGSVOORSCHRIFTEN		Besluit beoordeling officieren landmacht	
Wet wering ongewenste handwapenen		—	146, 150
2	479		

Art.	Blz.	Art.	Blz.
Besluit verbintenissen luchtvaardenden Luchtmacht		Regeling uitrusting 1953 (L.O. 1953, nr. 224)	
6	562	15	50
Kindertoelageregeling overheidspersoneel		Koninklijk Besluit van 4 oktober 1949, Stb. J 631	
2	442	—	348
3	442		

**STRAFRECHTELIJKE, DISCIPLINAIRE
EN ADMINISTRATIEFRECHTELIJKE
BESLISSINGEN**

opgenomen in deel LXII, 1969

	blz.		blz.
STRAFRECHTSPRAAK			
Sententie van:		5 september 1968	431, 434
		26 september 1968	436
		12 december 1968	551
		19 december 1968	554
		13 mei 1969	600
<i>Hoog Militair Gerechtshof</i>			
26 maart 1968	14		
25 juni 1968	74		
9 juli 1968	78, 83	<i>Mobiele Krijgsraad Duitsland landmacht</i>	
26 september 1968	340	22 augustus 1968	280, 282
7 november 1968	129	17 oktober 1968	285
6 maart 1969	466	5 november 1968	603
22 april 1969	548		
19 juni 1969	470	<i>Arrondissementskrijgsraad</i>	
14 augustus 1969	583	<i>te 's-Hertogenbosch</i>	
24 september 1969	593	11 april 1968	557, 606
Vonnis van:		17 april 1968	90
		10 juli 1968	96
<i>Permanente Krijgsraad Nederland</i>			
<i>voor de Zeemacht te 's-Gravenhage</i>			
28 september 1967	471	5 september 1968	20
14 maart 1968	593	11 september 1968	23
28 maart 1968	522	23 oktober 1968	26
9 mei 1968	475, 598	13 november 1968	288
16 mei 1968	479	18 december 1968	342
16 januari 1969	526, 528	9 januari 1969	608
30 januari 1969	532, 535	29 januari 1969	439
27 maart 1969	539		
10 april 1969	541	<i>Mobiele Krijgsraad Duitsland</i>	
		<i>Luchtmacht</i>	
<i>Arrondissementskrijgsraad te 's-Gravenhage</i>			
10 januari 1968	10	1 april 1969	559
3 april 1968	72		
10 april 1968	76, 79	<i>Arrondissementsrechtbank te Alkmaar</i>	
26 juni 1968	16, 134	19 december 1967	293
9 juli 1968	83		
7 augustus 1968	336	Arrest van:	
6 november 1968	543	<i>Gerechtshof te Amsterdam</i>	
Beschikking van:		20 mei 1968	298
26 juni 1968	16		
<i>Arrondissementskrijgsraad te Arnhem</i>			
Vonnis van:		<i>Hoge Raad der Nederlanden</i>	
15 juni 1967	86	19 november 1968	303
7 maart 1968	321		
21 maart 1968	325	TUCHTRECHTSPRAAK	
9 april 1968	327	Beschikking van:	
16 mei 1968	330	<i>Hoog Militair Gerechtshof</i>	
11 juni 1968	17	5 december 1968	100, 103, 107
13 juni 1968	334, 338	10 april 1969	345

	blz.		blz.
<i>Commandant korps Mariniers</i>		3 januari 1967	483
9 april 1968	30	16 maart 1967	310
30 september 1968	109	30 november 1967	348
<i>Commandant 41 Painf.bat. Stoottroepen</i>		7 december 1967	120
15 augustus 1968	32	29 december 1967	353
<i>Commandant 1 divisie „7 december”</i>		15 mei 1968	44
13 september 1968	138	30 mei 1968	569
<i>Commandant 4e Divisie</i>		16 oktober 1968	56
18 september 1968	36	30 oktober 1968	125
<i>Commandant 101 Technische Dienst Bataljon</i>		4 december 1968	146
23 oktober 1968	39	11 december 1968	150
		19 februari 1969	442
		6 maart 1969	359
		27 mei 1969	562
		29 mei 1969	495
		4 juni 1969	487
		25 september 1969	611
ADMINISTRATIEVE RECHTSPRAAK		<i>Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage,</i>	
Uitspraak van:		<i>rechtsprekende in</i>	
<i>Centrale Raad van Beroep</i>		<i>militaire ambtenarenzaken</i>	
7 april 1966	113	29 mei 1967	50
		28 oktober 1968	564

BIJDRAGEN, MEDEDELINGEN EN OPMERKINGEN opgenomen in deel LXII, 1969

<p>Bijvoet, Kol. Mr. H. J. F., Defensie in een nieuwe Grondwet, prae-advies 228</p> <p>Blankhart, Mr. J. E., luitenant ter zee van administratie der eerste klasse. De verwijzing naar de militaire rechter in maritiem perspectief . . . 513</p> <p>— Van hoe een misdrijf ongewild een overtreding kon worden . . . 577</p> <p>Cramwinkel, J. W., luitenant-kolonel v. d. Kon. marech., De gewijzigde positie van de militaire colonne in het verkeer . . . 318</p> <p>Ee, Mr. H. A. van, en Mr. C. M. P. Nijmeijer, Toekomstig disciplinair recht voor de krijgsmacht . . . 259</p> <p>Hartogh, Mr. S. L. F. de, Vliegtuigkaperij in het internationaal recht . . . 316</p> <p>Jong, F. J. de, reserve eerste-luitenant-arts, Filosoferen over wilsvrijheid 385</p> <p>Kalshoven, Mr. F., Nogmaals het Verdrag van Rome en het Nederlandse militaire tuchtrecht . . . 65</p> <p>— De Krijgsmacht en de rechten van</p>	<p>de mens . . . . . 500</p> <p>Kok, A., res. eerste-luitenant S.D. Inf., Vliegtuigkaperij in het internationaal recht . . . . . 1, 317</p> <p>Lierop, Mr. P. G. van, Juridische aspecten van de ontoerekeningsvatbaarheid . . . . . 403</p> <p>Maarseveen, Prof. Mr. H. Th. J. F. van, De defensie in een nieuwe Grondwet, prae-advies . . . . . 193</p> <p>Nijmeijer, Mr. C. M. P. — Mr. H. A. van Ee en —, Toekomstig disciplinair recht voor de krijgsmacht . . . 259</p> <p>President van het Hoog Militair Gerechtshof, Advies van het Hoog Militair Gerechtshof in verband met de grondwetsherziening . . . 60</p> <p>Prins, Prof. Mr. W. F., Misverstanden en mystificaties omtrent de positie van het militair gezag . . . . . 449</p> <p>Röling, Prof. Mr. B. V. A., Over het oorlogsmisdrijf . . . . . 154</p> <p>Somers, C. J. A., luitenant-kolonel-arts, Vrijheid van geweten . . . . 413</p>
--	---
